IOACHIMI FORTII RINGELbergij Andouerpiani opera, quæ proxima pagina enumerantur.

APVD GRYPHIVM
LVGDVNI,
ANNO
M. D. XXXI.

INDEX LIBRORVM.

His addentur alia quædam.

In fine catalogus indicabit, quid in unoquoq; libro reperiatur.

IOACHIMI FORTII RINGELbergij Andouerpiani liber de ratione studij.

Musei Mathemat: S. J. Pragae ad S. Clem.

EPISTOLA AD LECTOREM.

DE studij ratione nonnihil in Chao præscripsimus. Verum quādo ea studiosis prorsus necessaria est, hæc latius explicabitur. Vale. Louanij Idib. Augusti, Anno M. D. XXIX.

ANTE OMNIA CERTVM PRAEFIGI SCOPVM DEBERE.

I QVIS frugem aliquam consequi uelit, nec temere quocunq; impetus rapit, uagarier: is initio constituat oportet, quousq; progredi in literis cupiat, quidue desideret adipisci. Sic nāq; in ijs dumtaxat rebus elaborabit, quæ ad scopum conferunt. Atqui uarium istiusmodi esse institutū liquet. Pulchrum est enim mediocrem autorum æquare doctrinam. Pulchrius ad summorum ui- Triplex scopus.

rorum excellentiam contendere. Pulcherrimum longe ſuperare maiores omneis, atq; eum tenere montis tractum, quò nec aliquis perueniſſet unquàm, nec fortaſſe quiſquam eſſet peruenturus. Primum prorſus facile. Medium arduum. Poſtremum tale, ut nefas uideatur, ſi mente eiuſmodi quicquam agitaris. Cæterum, quoniam fuiſſe homines conſtat, queis primas hactenus conſenſus mortalium parteis conceſſit: in hominũ eſſe manu reor altius paulò quàm illi tot annis conſedêre, aſcendere. Sed per deos immortales, quàm humilis, quàm pauidi, quàm abiecti deniq; animi eſt, mediocrẽ eſſe uelle. Contra, quanta mentis dignitas, quæ ſuperatis hostibus arcem occupabit: unde clarior ſole, uniuerſo orbi conſpicua ad finem uſq; æui erit? Quam tot hominum milia, quot arenas oceani littora continent, perpetuò celebrabunt? Iccirco omneis, quos dulces Muſæ numine afflarunt ſuo, hortamur, uti illic ſcopum figant, quò fortiſſimus quisq; ſeſe cuperet perueniſſe. Certe ego, ſi me aut comitem, aut ſociũ, aut ducem quærãt, ſpem omnem planè abijcere cogor. Sic nanq; interim meditantem calculi premunt, ut graui ipſa dolore mœreat mens, ut plerunq; noctes abducat inſomnes angor. Veruntamẽ ſpe ſopita, labor nõ ante quieſcet, quã ſæuitia mortis, atq; extremus uitæ dies lumina noſtra cõdat. Laborabimus ſemper, etiam ſi fructum nullum, gloriam nullam, nullam laudem conſequamur. Metam contingat alius, alius caſtrum expugnarit, conatus tamen noſter nunquam eſt defuturus. In hoc animus arma ſumpſit ſplendidiora auro, operoſa magis, quàm ſtrenuus unquàm induit Achilles.

Adhortatio ad ſummum ſcopum.

les. Stricto manus ferro tremit, munitũ galea caput est, corpus totum nunquam non ære resplendebit. Tubarũ clangor implebit cœlum, campos pauor ipsos inuadet, ingruentibus undiq; copijs. Flammam cõcepit, quicquid in membris materiæ latet. Tacere nõ possum, quod ingens ardor, aut uis, quæ in corpore spirat, ut scriberem imperauit. Nec arrogantis esse arbitror, laborem dumtaxat, uictoriæ spe relicta, profiteri: ingrediq; uiam, qua tot uiri ad uirtutem contenderunt. Equidem me in mille discerpi parteis malim (dispereã si secus loquor ac sentio) quàm remittere animum ad summa euadendi. Vincere uelle ueteres illos eloquentiæ principes, nõ superbiæ modò, sed furoris censeatur. In ijs etenim omnia propè elaborata adeo, adeo absoluta apparent, ut uerbum uix ullum aut addere, aut detrahere, aut immutare uel trãsponere possis. At ego nil esse tam arduum, tamq; admirabile in rebus humanis existimo, quod hominũ non possit industria cõparari. Itaq; (ut semel finiam, ut eloquar quid uelim) si quis inter mortales sit, quẽ hæc uictoria, hæc laus, hic triũphus, hæc trophæa moueant, immensum pectore robur trahat, dicatq; cum Marone, Autoris instituum & animus.

Tentanda uia est, qua me quoq; possim
Tollere humo, uictorq; uirûm uolitare per ora.
Primus ego in patriam mecum (modò uita supersit)
Aonio rediens deducam uertice Musas.
Primus Idumæas referam tibi Mantua palmas.

Aspirantem ad altiora, quàm maiores peruenere, nemo compos mentis improbabit. Nec dubito, quin plerisq; inferioris doctrinæ uiris, quos secula superiora uidere,

idem fuerit institutum, licet euentus fefellerit. Quorum conditio nobis non aspernanda. Etenim in magnis rebus uel conatus laudari solet. Censent complures studendum esse, ut uiuamus molliter, non tanto furore sæuiendum, illi qui plus corporis, quàm animi bonis consulunt: qui non perpendunt, quàm speciosa, quàm cœlestis, quàm diuina quædam res sit, mens ornata disciplinis uarijs. Ego *sanè non uideo, quid hæc hominum monstra, quæ corpus grande circumferunt, uel ægrè trahũt potius, à bobus distent, nisi quòd loquantur, non mugiant.* Facies *stupida, aspectus hebes, crassa labra, semper terram & pabula spectant, uenter ingens, quẽ quater aut quinquies quotidie replent, isthæc animalia generosos spiritus ad alta natos, trahunt ad quietem: aliqua discenda arbitrãtur, quæ more suo apud imperitos inter conuiuandum queas ostentare.* Agite *ergo nobilior propago iuuentutis, quibus corpus omne ardore tremit (reliquæ turbæ non magis loquor, quàm stupidis animantibus) agite inquam, animi nostri pulchritudinẽ quæramus, huius decore gloriemur, atq; contra breuitatem æui memoriã nostri quàm maximè longam efficere conemur. Cœlesti sumus omnes semine oriundi, illò pergamus igitur, unde nobis origo est. Quemadmodum radios solis contingere quidem terram uidemus, sed ibi sunt unde mittuntur: sic animus sacer conuersetur nobiscum, sed hæreat origini suæ, illinc pendeat, illuc spectet ac nitatur.* Leonis *sequamur ingeniũ, quod animal solitariũ est, expersq; societatis.* Nemo *maiorẽ agnoscere debet in orbe, nisi illũ solum, qui solus orbem condidit.*

Adhortatio ad summum scopum.

dit. Nihil placeat, nisi quod summū est. Hoc enim plus sapies in rebus æternis, quò magis stupes ad humilia. Vtinam è tot milibus unus animoso pectore, quò diximus, penetraret. Quem studiosis omnibus esse scopum optarim, hactenus dictum.

AMARI SEMPER LABORES, & contemni luxum debere.

AH libri leges excedere cogar: grauioreq; dicendi forma, quàm consuetudo postulat, animantes stupidißimas ad æternam gloriam excitare. Qui sub signis nostris merere studet, in primis amplecti uigilias ac labores debet: fugere luxum, delicias, & quicquid effœminatum reddit animum. Dormire malit subiectis corpori aut saxis aut lignis, quàm plumis pellibúsue. Vesci alimentis assuescat, quæ minimè placere sentit palato: auersetur ea, quæ uoluptatem ullam adferunt. *De stilo huius libri.*

Quisquis enim duros casus, uirtutis amore
Vicerit, ille sibi laudemq; decusq; parabit.
At qui desidiam luxumq; sequetur inertem,
Turpis inopsq; simul, miserabile transiget æuum.

Corporis tamen ualetudinem curet, namq; sine ipsa nihil efficere animus potest. Stare malit quàm sedere: currere, quàm ire: nūquàm arma deponat è manibus. Hæc omnia & corpori robur adferunt, & menti uigorem. „ Vt enim arborum robustiores sunt partes Aquiloni op„ positæ, quàm quæ Austrum aut Zephyrum spectant: „ ita fortiores ac firmiores sumus in ijs rebus, in quibus „ nos aut aduersa Fortuna, aut labor magnus exercuit. „ In labore uiget uirtus. Nec potest esse magnum, quod „

"sine puluere & sudore contingit. Ita nanq; naturæ pa
" renti placuit, ut præstantißima quæq; non nisi summis
" uigilijs consequamur. Res uerò uilißimæ sicut laborem
" non requirunt, ita finem habent ingloriũ: & facilè par
" ta facillime dilabuntur. Si quis aliud meditetur, aut factu
" rum sese putet, is nostris se copijs ne audeat adiũgere.
In militia hac maiorem à milite poscimus curam, quàm haberi consueuit in principum exercitu aliorum. Nec

Contentio

iniuria. Illi enim exiguam solum orbis partem, nempe urbem aliquam: uniuersum nos mundum petimus. Illi ad annos aliquot rerũ futuri domini sunt: nos gloriam nostram nõ nisi orbis, temporúmue fine metimur. Proinde si quisquam non alium hæc fore laborem sperarit, quàm apud Imperatores, qui urbem aliquam milite cingunt, is hinc facessat pondus inutile ad mediocrem turbam, ubi sese rem pulchre uidẽtur geßisse, atq; mire sibi applaudere in rebus etiam uilißimis consueuere. Socrates ille non hominum modo, uerum etiam Apollinis oraculo sapientißimus iudicatus, & perennis philosophiæ fons, dicere solebat: Radicem quidem eruditionis peramaram esse, sed fructum habere iucundißimum: initioq; magnos adferre labores, sed honestißimum sudantibus præmium reponere.

Adhortatio ad laborem.

Ergo ô tu quisquis es, cui ignea uis in pectore exarsit, cui flãma in præcordijs micat: procul, procul absint mollia, lenia, facilia, blanda, quæ animi impetum extinguere solent. Dura petamus, dura inquam, feramur per saxa, per rupes, per ignes. Fatigare iuuet Scyllas, Syrtes, Charybdas, ac reliqua monstra aquarum. Si quicquam in mundo sit arduum,

si usquam

si usquam pericula, eò contendamus. Exhaustum sudo=
rem ingens comitatur gloria. Si magnum aliquid in or
be apparet, nostrum id est, adde momentum temporis.
Summo ardore, impetu, ui, ocyus fulmine illuc spiritus
celer transuolet, ubi propior aliquis uictoriæ esse locus
poßit. Multa exilia patent fugienti. Patria est, ubicunq; „
uirtus sedem sibi elegerit. Audendum est, audendum for „
tibus uiris. Fortuna ipsa aperit uiam, inuita etiam uelit „
nolit. Nulla uis sit, quæ uim istam poßit coërcere: huc
omnes conatus aduolent: nihil hoc institutum mutare
queat, nisi mors, quæ rerum omnium finis est. Dura ali
quis præcepta uocet mea: dura fatemur esse, sed ut ua=
leas multa ferenda tibi. Secūdæ res felicem, magnum ue
ro faciunt aduersæ. Alexander tot uigilias, tot labores
pertulit, quò neminem in orbe relinqueret, qui non suo
subesset imperio, & nihil nos tentabimus? sic sine hono
re, sine memoria extinguemur? Ἀνδρῶδες οὐδὲν ἀπο= I. Virile nihil
δεδειγμένοι? *Plinius (opinor) uspiam refert, Pompe=* operati? Vel,
ium Magnū inter Alpes & Hispaniam exteriorem o= Quum uirile ni
ctingentas urbes populo Romano subiugasse: quur nos hil ostenderi-
in re tam facili adeo sumus desides? Verum mediusfi= mus? Vide an-
dius prouerbium uulgi literatos omnes ignauos esse. Sa notationes au-
tis diu, heu nimium diu collegimus robur, aperto Mar toris.
te agendū est. Abeant qui uerba isthæc sapere clament
arrogantiam. Abunde relata nobis gratia erit, nec labo
rem nos hūc frustra putabimus insumpsisse, si illorum
consequi fauorem poßimus, quibus ipsa profuerint, quo
rúmue mentem ad altiora paulò, quàm erant ituri, inci
tarint. Si redamant aquilæ, redamant delphines aman=

tem: quis pectore adeo duro, imò quis tā barbarus, tam ab omni humanitate alienus fuerit, qui nō mutuo amore complectatur eum, cuius consilio uel labore profecerit? Ego *semper excelsi esse animi duxi, quicquid uulgare est, fastidire: atq; monumentum sui immortale inter mortales relinquere. Cæterum nos male sani, dum florem terimus ætatis, uanis blandisq; ducimur illecebris: post senio confecti, in corporis morbos, in uitæ finem pellimur.*

NVNQVAM DESPERANDVM ESSE.

ἀλληγορία. SI *nos interim successus destituat, deterreátue labor, non continuò desistendum censeo. Si forte nos in sublime tendentes ad montis uerticem, decies præcipites deuoluamur, imò centies, millies: toties ardentius, ac inflammatiore spiritu iter idem arripiemus, ad eundem uerticem aduolabimus.* Historia. Alexandri *Rex Alexander generosi homo spiritus, domiturus orbem, ad rupē uenit ita sublimem, ut aditum militibus nullum reperiret. Eò principes aliquot confugerāt, aduecto cōmeatu in biennium, sperantes fore, ut interea homo aut moreretur, aut minus sæuiret cupidine imperandi. Hi ridentes num Alexander uolare poßit, exploratores illuc missos interrogabāt. Nuntiatum hoc regi est. Qui grauiter id ferens, uolensq; suos ad uictoriam incitare, aiebat: Nihil tam alte posuisse naturam, quò uirtus peruenire non queat. Nec multo post petrā occupauit, pollicitus ante decem talenta illi, qui primus ad uerticem euaderet: nouem secūdo: sequenti octo: quarto septem: sic usq; ad decimum decrescente numero*

numero. Qua de causa non malè habere quenquam debet, si non protinus incrementa doctrinæ sentiat. Sicuti enim horologij umbram progressam sentimus, progredientem nõ cernimus: & fruticem aut herbam creuisse apparet, non apparet crescere: ita & ingeniorum profectus, quoniam minutis constat auctibus, ex interuallo sentitur. Leonis catuli informes nascũtur, uix ingrediuntur semestres, non mouentur nisi bimestres: sic aliquando egregia futura, tarde solent prouenire. Contrà, quæ spectatißimè florent, celerrimè marcescunt. Bene actum secum putat mercator, si post decennem nauigationem, post mille incõmoda, mille uitæ discrimina, rem sibi comparauerit paulò uberiorem: & nos pauidæ animantes primo impetu spem omnem abijciemus? Quodcunq; imperauit animus obtinuit. ὁμοίωσις.

OPES DEBERE CONTEMNI.

FAlsò queruntur, obesse literis egestatem: neq; facilè emergere, quibus res angustior sit. Contrà nihil uidetur accommodatius, nihil magis necessariũ penuria: cuius beneficio artes omnes inuentæ sunt, ut scitè Theocritus de Penia perscripsit. Nam quemadmodum corpora habentibus pinguia & ualida, nullum erit ualetudinis emolumentum, si animus segnis fuerit, ac deiectus: sic & illis, qui humili conditione sunt, nullum erit ex hac re nocumentum, si animus nobilis ac generosus fuerit. Corporis & fortunæ dotes euanescunt ocyßimè, uirtutis laus æterna est. Vidimus multos honore cõspicuos celsarum dignitatum insedisse fastigijs, & diffuso usq;quaq; censu per orbem patrimonia propagasse, quorũ Similitudo.

amplis.

amplissimæ opes abierunt, transierunt & ipsi tantarum opum domini. Quamobrem non omnino displicet sententia illorum, qui magnam auri uim cōiecerunt in mare, nisi quòd idipsum non dederint egentibus. Equidem *eo ingenio sum, semper fui, & semper ero, ut summam inopiam, quàm summas opes malim.* Metuerem enim, *ne perniciosa esca mentem occuparet meam: néue tam uilis metalli cura studia dulcissima impediret.* Medio*crem tamen modum ad uitam tuendam necessarium esse non pernego.* Nec *aurum contemno, sed magnas opes, quæ mentem à literis abducere queant.* Ferè *fit, ut bona animi corporis mala: rursus corporis bona, animi mala sint.* Nihil *sanè rarius, nihilq; magis arduum puto,*
" *quàm hominem esse & eruditum & diuitem. Quapro*
" *pter certum habeant illi, qui genere & opibus clari sunt, sese nunquam aliquid memoratu dignū effecturos.* Fieri *potest, ut opusculum non sine laude prodeat in lucem, sed ad summam illam gloriam perueniet nemo.* Vi*di complures nobili ortos genere, qui ampla mercede cōductis præceptoribus, optimas quasq; disciplinas breuissimo tempore perdiscebant.* Verum *eosdem haud multò post inueni duxisse uxorem, alere familiam, seruos, equos, canes.* Id *fecerat cupido perniciosa opum.* Adde *q, parentes facilius tolerabūt, te deum peierare ipsum, homini uitam adimere, quàm ut auri amor decrescere uideatur.* Et *mihi sæpenumero obiectum est, in ijs me sudare rebus, quæ ad farinam non ita multum facerent.*

ADFECTANDAS ESSE
studioso laudes.

MAgnum futuræ uictoriæ signum est excitari laude, si pulchrè gesseris quicquam: atq; si ab alijs uel reprehendi te, uel superari uideris, dolere, incendiq; ad altiora. Siquidem, ut Ouidius ait, non paruas animo gloria dat uires, et fœcunda facit pectora laudis amor. Igitur gloriæ studiosissimum esse adolescentẽ oportet, qui ad summa conabitur. Nihil enim uideo quid possit eruditio sine laudum cupiditate: laudum cupiditas sine eruditione. Ita alterum alterius præsidio semper innititur.

QVIBVS REBVS FACILE summa peritia poßit comparari.

QVæ prima esse debeant adolescentis officia dictũ: nimirum ut summa petat, ut amet labores, desperet nusquam, contemnat opes, ut sit auidus laudis. Reliquum est uti doceamus, qua ipse uia literis incumbere feliciter queat, atq; sine negotio ad summa breui peruenire. Quemadmodum in Chao admonui, tres potißimũ in studendi modo gradus sunt, audire, docere, scribere. Quóq; magis pauida mœreat multitudo, quæ ad celsiora nusquam ausa aspirare, uitam omnem inani metu perdidit, bonũ & facile est audire: melius ac facilius docere: optimũ & facillimũ scribere. Partem primã eò esse difficillimã iudicamus, q̃ nihil magis arduũ sit, quàm attente audire una hora professorem. Quum aliorũ ego interesse lectioni solebam, singulas horas singulos fore dies arbitrabar. Quoniã tædiosum, cogitationẽ liberam ad uocem legentis cohibere. Verum quando aut doceamus, aut scribimus, exercitatio ipsa omne aufert tædiũ.

Hac re perterriti adolescentes, quia & labores immen sos in ludo pertulerunt, & operam in sequentibus, hoc est in docendo ac scribendo longe fore grauiorem opi nantur, literas sæpe deserunt. Ad *præceptores itaq; per tinet pueros admonere, nihil esse molestius, quàm id in quo uersantur: reliqua omnia futura leuiora.* De *parti= bus his tribus nonnulla deinceps eloquemur, si prius ali quid de lectione solitaria tradiderimus.*

DE SOLITARIA LECTIONE.

SOlitaria *lectio, qua omnes penè domi tabescunt, mi= nime placet.* Ea *siquidem ut maximum fastidium, ita nullum propè fructum adfert, & uehementer obtundit ingenij uires.* Porrò *si quandoq; legere autorem libeat, id cum alio fieri uelim.* Mirabile *enim ex alterius præ= sentia oritur iudicium. Adeò ut si adsit quispiam tan= quam apertis oculis res ipsas introspicere te: si nemo, somniare dũtaxat existimes. Ad hæc, quum proferenda sunt studia, caligant in luce, & omnia noua offendunt, ut qui soli didicerint, quod inter multos faciendum est.*

DE AVDIENDI FORMA.

SVnt *qui dicant satis esse, si quotidie horis duabus alios audieris, atq; eadem domi diligenter repetas.* Verum *hi omnis expertes rationis sunt, hi mẽte carent.* Duabus *horis oscitanter audiẽt professorem, audita uix domi inspicient, diem totum auferent luxus, somnus, tæ= dium, fabulæ.* Quid *hoc aliud est, quàm hortari impera torem orbis* Alexandrũ, *uti domita uspiam urbe, ibi hæ reat, ea fruatur, eã colat, desideat illic perpetuo?* Absit. Alia *ui rem aggrediemur.* Non *urbem enim, sed* Eu= ropam

ropam, Aphricam, Asiam: non portum maris, sed Oceanum ipsum: non terræ portiunculam, sed mundum belli iure postulamus. Copiæ nostræ omnibus ordine ciuitatibus per orbem totum impetu summo ingruẽt, nec discedemus, nisi uictores. Ignauia iaceat in tenebris domi, fugiat laborem, fugiat pericula, fugiat lucem, fugiat gloriam, fugiat imperium. Sed ô pigrum animal, cui nihil inest cerebri, cuius omnia consilia ad desidiam tendunt, remediũ aliud accipe. Quicquid didiceris, id confestim doceas. Sic & tua firmare, & prodesse alijs potes.

IN DISCENDO FAMAM VA *nam debere contemni.*

PLerique quum dubitant usquam, accedere ad professorem uerentur, retinenturq́; pudore. Cogitant qua fronte illius pulsare fores auderẽt, cũ quo nulla extitisset necessitudo. Sic secũ deliberant per dies multos. Illis non momentum, non hora, non dies, sed uita ipsa, & spes omnis defluit superstitione. Tales igitur quàm primum dubitauerint, ad professorem accedant, interrogent libere. Sed paucis quæstionem absoluant, nam mora uiris doctis semper infesta est. Si is dedignabitur respondere, currendum ad alios. Nihil refert, quisnam ille sit, cuius ope opes nostræ augeantur. Nec cogites decessurum quid existimationi, si aliorum egere uidearis auxilio. Memineris potius nullam spectandam gloriam esse, ni ad finem laborum perueneris. Ne in præmijs humanis spem posueris rerũ tuarum, suis te illecebris oportet ipsa uirtus trahat ad uerum decus.

Cuiusmodi

CVIVSMODI DISCENdæ ſint artes.

SVmmo oratori, aut poëtæ futuro cum primis neceſ
Grammatice ſariæ formæ loquendi, diſſerendi, dicendi. Grammatice aditum præbet ad alias arteis: quo ſi careamus, cæci per omnes diſciplinas aberrabimus, nullam unquam
optimarum pulcherrimarumq; rerũ cognitionem con
Dialectice ſecuturi. Dialectice docendi modum exprimit: Rhetori
Rhetorice ce eloquendi. Ad hanc memoriæ artificiũ pertinet. Græ
Græca lingua. ca lingua adeò neceſſaria, ut uix quẽquam dixerim eruditum, qui eam ignorauerit. Nec omittendæ hiſtoriæ:
Hiſtoriæ. præſtant enim & copiam orationis, & rerum experientiam. Mathematicæ artes ſimul dignitate quadã pollent ſua, tractant enim rerum ſublimium deſcriptiones:
Aſtronomia. ſimul ad uarietatem orationis faciunt. Aſtronomia legẽ
naturamq; docet eorum, quæ ab extremo circuitu mundi uſq; ad elemẽta ſunt, hoc eſt, penè orbem uniuerſum.
In cœlo ſitum monſtrat Helices, Cynoſuræ, Βοώτου,
Erichthonij, Capræ, Vergiliarum, Hyadum, Argus, Canopi, Syrij: quorum ortu obituq; tempora omnia deſcribuntur. Velut apud Vergilium: Sub ipſum
Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco. Item:
Antè tibi Eoæ Atlantides abſcondantur,
Debita quàm ſulcis committas ſemina. Et:
Multi ante occaſum Maiæ cœpere.
Nec pauca huiuſmodi exempla paſsim obuia ſunt apud
Ouidium, præſertim in Faſtis. Infra cœlum uagorum
ſiderum progreſsus, regreſsus, ſtationes, defectionesq;.
Solem eſſe principem, eumq; ſuperiora trigonis ferè radijs

dijs conuertere:inferiora,interuallo breuiore.

Felices animæ,quibus hæc cognoscere primum,
Inq; domos superas scandere cura fuit.
Sic petitur cœlum,non ut ferat Ossan Olympus,
Summaq; Peliacus sidera tangat apex.

O quanta uoluptas animi, non terras & maria solum, sed sidera ipsa cognatosq; cœlos pererrare, per tenuissima queq; aëris spatia celeri impetu uolatuq; ferri, ac penetrare cuncta? Quo tandem gaudio adfici necesse est cum his habitantem pernoctantemq; curis? Contueamur ergo candentem illum igneumq; æthera, cœlestiũ igniũ flammas immotis oculis admiremur. Omnia enim quæ mundi circumflexus continet, non alij usui, quàm spectaculo & admirationi sacrarum mentium fabricator orbis uidetur destinasse: idq; uoluisse, ut tantarum uarietate rerum in medio operis sui spatio rationis capaces oblectaremur. Mens hisce dedita studijs, non ea concupiscit,quæ uilia sunt,non illicitis distringitur notis,tantũ id quod pulchrum est,quod purum est, quod diuinum est,nihil mortale sapiens dulci ardore amplectitur. Pridem,ab hinc luce,opinor,septima circa secun- ,,
dam uigiliam noctis, solus eram in horto quodam haud ,,
procul à meo cubiculo. In cœna fuerat mentio facta de ,,
ratione stellarum eiusmodi.Mirum esse sic prædici de- ,,
fectiones:Solem esse maiorem terra,idq; ex umbra de- ,,
prehendi: incredibilem esse distantiam, quæ sidus facit ,,
tam paruum uideri:ad hæc,miram celeritatem,quòd ho ,,
ris quatuor & uiginti nos non super terram,sed tanto ὑπὲρ τύπωσις.
circuitu ambiat. Tali sermone ultro citroq; habito,

peractaq; cœna, sub Ioue stabam erecto sursum uultu, placida nocte, quum iam omnia silerent, quum in proximis ædibus lumina nulla cernerentur: Principio lunā diu fixis oculis aspiciebam, quæ tum plena circumfuso rubore circulum suum describebat. Spectabam deinde Helicen, Cynosuram, Vergilias, Sirium, Oriona. Post sumptis in manum tabellis, carmine nonnihil hisce de rebus conscribere cœpi:

Oceani cursus mundiq; ruentis imago.

Mox abiecto stilo uarias rerum uices altiore intellectu percurrebam, adeò ut & mei, & loci in quo eram, planè oblitus fuerim. Tandem cū gemitu sic cogitabam.

De fato. *Quur natura parens rerum tam breue tempus homini largita es? Quur nobiles spiritus è medio tollis, prius quàm orbem perspexerint? Quur cœli pulchritudinem, gratiam solis ita repente oculis nostris subtrahis? Tua uis uaria uim animorum superat, te admirabimur, dum uita manebit. O quàm triste erit orbari uita, in tanta uidendi cupidine? O me felicem Lachesis, si uel semel ante mortem tot species animantium, tot fructuum, quos terra profert, genera: deniq; tot artium formas in orbe successu ætatum proditas cognoscere daretur. Heu me miserum, celerrimè uolant Oceanus, Sol ac sidera cœli: & mihi tempus perit per ignauiam, etiam tum, quū diligentißimus uideor. Quis enim unquam adeò in peragendis rebus uehemens fuit, qui non multò esse posit uehementior, si extremas uires cogeretur experiri? Paucos annos Parcæ donant, ijsq; negligenter utimur. Breui aderit dies, quum communi rerum lege ad finem*

suum

ſuum huius uiciſsitudo corporis deueniet. Verū quando quibusue exactis ſeculis rediturus ſum? Quo æuo eandem Lunam, Pleiades illas, Arctos ibi, hic Sirium iterū uidebit Ioachimus? Vtinam poſt annos mille ea, quæ tum naturæ, tum hominum induſtria conuerſa erūt, exiguo momento temporis liceat intueri. Miſer, de reditu uerba facis? Quin lachrymas mitte, grauem mœrorem è pectore moue, miſſa fac inania uota, ac horis potius fruere præſentibus. Quid te toties fatorum memoria cruciat? O ſi puerilibus annis uſus eſſem, quibus illi negotijs imprudenti defluxere? Sed quid ago? rurſus dolor recrudeſcit, quanquam fletus ratio non minus dulcis quàm iuſta apparet. Quid fœminarum more lachrymas fundo? En unicum remedium, uigilantius omnia peragenda: hoc ocyus properandum, quo tempus dabitur breuius: horis pro diebus utar, ſingulos menſes annos putabo. De cœleſti illa cognitione dictum ſatis arbitror. Næ ſenſu prorſus omni uacare iudico eum, quē non delectat tam iucunda contemplatio, quem nulla rerum miracula mouent. Ex ea de qua nunc loquuti ſumus arte, proficiſcitur Aſtrologia, Medicis magis, præcipue ad uenas ſcindendas, & decretorios dies, quàm ſtudijs noſtris neceſſaria: niſi quòd ſtilū uarietatis luce commendet, uti abunde apparet in Lucani primo libro. Hanc falſò uulgus incertam uocat, propter errores non arti, ſed indoctiſsimorum hominum inſcitiæ & temeritati imputandos, qui citra delectum omnia effutiunt. Quæ ex hac diſciplina ad literas magis conferunt, quæq; diſcenti fuerint iucundiſsima, hæc ſunt. Quæ duodecim

Aſtrologia.

*mundi domus: quæ uis radij hexagoni, tetragoni, tri=
goni, aduersi: quid Fortunæ gradus efficiat, & qua uia
reperiatur: atq; alia complura, quæ longum esset recen*
Cosmogra= phia. *sere. Necessaria & Cosmographia. Hæc enim demon
strat zonas, climata, παραλλήλους, antœcos, periœcos,
ἀντίχθονας, amphiscios, periscios, heteroscios: longitu
dinem urbium latitudinemq́;, hoc est, quot ipse horis
absint ab occasu, quot cœli partibus ab æquatore. De
ea libellũ emisimus.* Geogra phia. *Geographia cognitu facilior, con
stat enim sola locorum commemoratione. Id duntaxat
indicat, ubi Tanais, Nilus, Tigris, Euphrates, Andros,
Scythæ, Persæ, Arabes, sine ulla mentione cœli: sine cir
culorum, latitudinis, longitudinis, umbrarũ, zonarumq́;
descriptione.* Geometria. *Geometria terrarum mensuras tradit,
hoc modo. Si quadrata forma oram habeat uiginti pe=
dum, intus esse uigintiquinq;. Si cuneatus ager longus
fuerit pedes quinquaginta: latus ex una parte pedes tri
gintaseptem, ex altera nouem, aream esse pedum mille
centum quinquaginta: idq́; deprehendi quæsito ex im=
paribus numeris medio, ductoq́; in longitudinem. In col
libus uallibusq́; plus soli esse quàm cœli. De his libellum
cõscripsimus, cui titulus Chaos Mathematicum. Quan
tum hæc omnia ad stili prosunt ornamentum, uidere li
cet quum in locis permultis, tum in Ciceronis operi=
bus de uniuersitate, de natura deorum, de diuinatione,
in Somnio Scipionis: in Quintiliani capite de agrorum
mensura: in Vergilij Georgicis: Ouidij Fastis, & Meta*
Arithmetica *morphosi: deniq; in Lucano. Arithmeticam primus
Pythagoras in artem fertur redegisse. Hinc Pythago=*

rei

rei per numerum iurabant quaternarium, quo nihil a=pud eos uidetur esse perfectius. Etenim quatuor elementa, ignis, aër, aqua, terra. Quatuor anni tempora, uer, autumnus, æstas, hyems. Quatuor qualitates rerum omnium, calidum, frigidum, humidum, siccum. Quatuor cœli plagæ, ortus, occasus, meridies, septentrio. Musi=ce mẽtem labore fessam reficit: uerum inter discendum non parũ aufert temporis: qua de causa præclarius reor frui concentu aliorum, quàm canendi artem discere. Eius inuentorem quoq; fuisse Pythagoram putant. Hic primus dicitur ex malleorum ictibus uocũ diuersarum numeros, modos, inflexionesq́; perpendendo, Musicam artem diuina quadam industria confecisse. Cytharam tradunt inuenisse Orpheum: qui, si poëtis credimus, nõ solum homines rudes atq; agrestes, sed leones etiam ac tigres & inferos manes lyræ suauitate demulsit. Fistulam Pan Arcadicus primus inflauit. Nunc qui in his potissimum legendi sint autores. In Grammatica Diomedes, Perottus, Valla: in Dialectica, Aristoteles: in Rhetorica, Cicero & Fabius præcipui. In Astronomia legẽdi Proclus & Aratus, nam apud Latinos pauci de ea docte scripsere. Si altiora spectes, adiungere potes Ptolemæum. In Astrologia Iulius Firmicus, qui cæteris elegantius & uerius artem tradidit. Is tamen nihil profuerit, nisi composita prius ex Ephemeridum libris pictura domorum, & nisi habitis rudimentis è barbaris scriptoribus, quorũ Alcabitius princeps. In Cosmographia Ptolemæum: in Geographia Pomponium Melam: in Geometria Euclidem censeo perdiscẽdos. Feli=

Musice.

Qui autores in singulis artibus legẽdi sint.

citer studia instituent, qui ante omnia è doctis autoribus artium cognitionem, hoc est, materiam seu instrumenta scribēdi sibi comparauerint. Alioqui nihil sapiet stilus præter inanem loquacitatem. Summus nō erit, qui non ex unaquaq; disciplina decerpserit, quod ad scopū suum conferat. Id citra laborem effeceris, si nihil attigeris nisi locos communes, de quibus quum dabitur occasio libellum conscribemus.

ELOQVENTIAE LAVS.

DE oratoria facultate, luce omnium disciplinarum, plura prodentur. Non satis est tam leuiter doctrinarum principem describere. Isthæc haud dubie cæte-
" ris, quod sol mundo, quod animis deus. Sine hac nō mo-
" do artes reliquæ, sed res omnes, in tenebris uersarētur.
" Quid essent Romani, si non fuisset eloquentia? Quid
" Camillus? Quid Cæsar? Quid Scipio? Quid maximi uiri, qui nunc mortui, eloquentiæ uiribus uiuunt?. Nemo sanè aliquod præclarum facinus tētaret, si certum esset à morte, sui nullam fore memoriam. Deniq; quid Demostheni, quid Ciceroni, quid L. Crasso tantam laudem peperit, nisi eloquentia? Hæc siderum meatus, uentorum fragores & impetus, crepitus flammarum, undarū murmura, montiū celsitudines, nemorum umbras, fluminū discursus sic depingit, ut ea ipsa te oculis cōtueri existimes. Hac irritare torpentes, desides animare, temerarios retrahere, sontes damnare, bonos extollere possumus. Sed quid in re immensa laboro? Plenum insolentiæ uidetur, si quis huius laudes uel conetur commendare, quæ per se sunt amplissimæ: uel recensere, quæ sunt in-

numera

numeræ: uel quouis modo demonstrare, quarum lumen & splendor omnium oculos iam mentesq; perstringit. Prode teipsam eloquentia. Sentiat fulgorem sol lucidißime tenebris immersum mortalium genus. Nemo te nisi tu exprimere ualet. Caligant in luce tanta oculi contuentium. Tu in excelso solio sedens, mundū illustras uniuersum. Te colētes simules tui, hoc est, immortales, atq; orbi toti per omne tempus reddis admirabiles. Quid me Forti. liiteris extollere, cuius gloriam olim iam cognoscunt omnes, cuius tot extant monumēta, nullo æuó, nulla iniuria interitura? Via quæ ad me perducit primo ingreßu est ardua, confragosa, saxis aspera, obducta sentibus: ἐπεὶ δ' εἰς ἄκρον ἵκηται, lucida, plana & amœna. Quare multi initio laborem immensum prospicientes, abijciunt spem. Complures in medio deficiunt. Ad summum perueniunt paucißimi. Hanc omnes penè perterriti malis fugiunt. Verum tanto maior gloria ui-"
ctori, quanto uictoria rarior." Pulchrum si intra annos mille uel unus ad uerticem euaserit. Si quis ergo plenū istud sudoris iter ingredi uelit, componat sese ad tolerandum quicquid durum est. Euitanda mollia, quæq; ad corporis gratiam faciūt, quo magis uigeat animus. Dū alij conuiuijs ac fabulis fruentur, impallescere chartis oportebit. Nonnulli se simul & uoluptatibus & literis dedunt: uerum hi nihil aliud efficiunt, nisi dum utrūq; captant, neutro potiantur. Sine sudore, sine uigilijs, sine curis perpetuis huc perueniet nemo. Ferendi æstus, algores, calamitates. Sæpenumero lachrymæ fesso oborte excident. Sæpe sedebit mœrens cogitansq; cœptis ne

προσωποποιΐα.

Iter ad Eloquentiam.

i. postquam uero ad summum uentum erit.

ὑποτύπωσις.

,, desistere, an perficere uelit quod cœperit. Tum sur-
,, gens ueluti furore quodam incitus, præceps feretur in
,, labores, donec lassus uictusq; humi prostratus iaceat,
,, aduolaturus iterum simul atq; uel minimæ uires anhe-
,, lum & sudore perfusum accenderint. Hic noctes ple-
,, runq; insomnes ducet, cæteris dormientibus. Hunc sæpe
,, labore multo fessum Phœbus admirabitur. Tu perge quo cœpisti.

DE LEGVM STVDIO.

DIuini origo iuris altius repetenda. Principio ciuitates non erant: per campos, per syluas, per montes passim homines sine ueste, sine legibus sub dio uagabantur. Nondum erant domus aut ædificia: frondibus, ac pellibus à pluuia, niue, grandine sese defendebant. Neq; uini usum neq; frumenti nouerant: sed pomis agrestibus uescebantur. A posteris urbes extructæ, terræq; cultura inuenta est. Cererem primam leges dedisse hominibus existimant. Digna sanè res, quæ diuinitati adscribatur. Quippe quæ dea fruges nobis alimentaq; dederit, leges quoq; dare uoluit, ut uitam corpusq; non solum sustentaremus cibo, sed legum etiam defensione tueremur. Atheniensibus postea Solon nouas leges instituit. Primam, ut qui parentes suos non alerent, pa-
,, trimoniumue dissiparent, ij perpetuo obscuri atq; igno-
,, biles haberentur. Alteram, qui otium sectarentur, &
,, inertiæ dediti essent, eos iure ab omnibus tanquam no-
,, centissimos accusari posse. Et qui in prælio pro patria
,, cecidissent, eorum filios publice nutriendos erudien-
,, dosq; præcepit. Item curatorem unà cum matre pupil-

lorum

lorum nequaquam habitare. Eum præterea curatorem esse nõ posse, ad quem esset hæreditas pupillorum morte peruentura. Postremo statuit temulentum principem non pecunijs mulctandum esse, sed durissima atq; ignominiosissima morte puniendum. Lycurgus quoq; suis Lacedæmonijs leges condidit, è quarum numero hæc est: Pueros inopes non in urbe fouendos esse, sed in agros ad usum rei rusticæ deducendos: ut ab ineunte ætate laboribus adsuefacti, paratiores ad tolerandam inopiam per reliquum tempus efficerentur. Principatum obtinere uidentur Romanorum iura, quæ Iustinianus prodidit. Sine legum præsidio uita humana constare nõ posset. Eæ siquidem nemini inferri uim, nemini iniuriã fieri patiuntur. Vnũquemq; in suo gradu, suáq; dignitate tuentur. Virtutem non quærunt solum sed premijs exornant: nõ modo uitia reprimunt, sed ulciscuntur supplicijs. Quod stamus, quod incedimus, quod dormimus, quod secure uitam agimus, id totum harum defensioni tribuendum. Quæ nisi hominum libidines atq; auaritiam compescerent, non uxores pudicas, non agros, non ,, domos, non uitam tutam haberemus. Virgines è parentũ amplexibus eriperẽtur. Passim per uicos à sicarijs, à ,, latronibus, à parricidis crudelissime necaremur. Omnia ,, deniq; in uilissimorum hominum essent potestate. Pos- ,, sunt imperatores leges peruertere, sed suum unà cum legibus imperium peruertetur. Quamobrem? Quia nullum imperiũ, nulla Resp. sine legibus potest esse diuturna. Qua de caussa harum cognitionem summe esse frugiferam nemo dubitauerit. Ea enim quo pacto inter ho-

Laus legum.

mines uersari homo debeat edocet. Verum *hic discendum duntaxat, quantum ad stilum, seu oratoriam artem (si studia nostra sectari uelint) conferat.* Pulchrum *fuerit seruare modum Ciceronis, hoc est, attingere quantum satis est.* Minus *placent illi, qui sese ita huic studio dedunt, ut nihil nisi barbariem ament, ut omnia præ legibus fastidiant.*

MEDICINA.

M*Edendi facultas ualetudinem tuetur corporis.* De *hac in libro de homine habemus, quantum satis fuerit ad lectionem poëtarum oratorumq;, atq; si horum sequi stilum libet, qui semper & elegantißimus fuit, & rerum artiumq; uarietate mira nobilis, ad scribendum.*

DE THEOLOGIA.

IN Theologiæ *studio plura ne discat pietatis opera, quàm uelit exercere.* Facilius *quippe rudem uulgum uitæ exemplo, quàm uerbis, aut uano clamore in sententiam tuam pertraxeris.* At *qui contra euenit, ut uigilantior quisq; sit in scrutando modo colendi* Deum, *quàm in seruando.* Alij *alias precandi formas anxie præscripsere, omnes tamen eîdem obnoxij uitio sunt.* Ore *uerba proferuntur : mens, opes, honores, gloriam quærit.* Optime *heic officio fungi suo uidetur, qui studet bene uiuere.*

Quædam de locis communibus.

IN *autorum lectione loci communes signādi, hoc modo.* Principio Homericæ Ὀδυσσείας *in margine scribendum* PRVDENTIA *ubi ait:* Ἄνδρα μοι ἔννεπε

νεπε μοῦσα πολύτροπον. *Vlyssem poëta commendat, quòd multa uiderit à bello* Troiano. *Hæc ad* Ethica, *&* *laudes personarũ spectãt. Paulum infra,* AETHIOPIA, *è regione:* Ἀλλ' ὁ μὲν αἰθίοπας. *Aethiopes procul abesse à* Græcia *scribit, & in oriente alios, alios in occidente reperiri, quæ ad terræ descriptionem conferunt. In hunc modum utile fuerit communes locos, in* Homero *atq; autoribus alijs depingere. Ad docendi formam transeamus.*

DE RATIONE DOCENDI.

HEic *etiam præcipiunt horas solum debere duas impendi, aut unam potius, quo rem accuratius queas explicare. At hæc præcepta secordiæ sunt, hæc fugienda, heic spectanda inertia uulgi. Aliud nos sentimus. Simul atq; in literarum iudicio promoueris nonnihil, enitere, ut per diem totum, si fieri poßit, doceas. Si non ita in disciplinis omnibus uersatus sis, si non tantum opum congeßerit sedulitas, ut per multas id horas queas præstare: ea doce, quæ noueris, eáq; diuersis horis, alijs atq; alijs conueniet inculcare, iuxta uulgarem sentẽtiam: multum legendum, nõ multa. Ita nihil erit difficile, sic perpetuò sine præmeditatione poteris profiteri. Satis sit si quispiam te audiat. Interea exercitio miram rerum copiam tibi comparaueris. Vbi decies rem eandem docueris, plus te senties profecisse, quàm si fugiens lucem magno te domi labore confecisses. Per singulos dies duodecim docere horis solebã. Præterq; ipsas semel interim declamare, uel de deo, uel de mũdo, aut thematibus alijs exercitationis causa. Nonnulli insanire me uociferabantur,*

Exercitij fructus.

tur, ſed utinam ſic ab ineunte ætate contigiſset inſanire. Tanti ego facultatem iſtam facio, ut malim iudicium adoleſcentis, qui perpetuò docuiſset, etiam res humillimas, quàm eius, qui ſolitaria domi lectione autores optimos perlegiſſet. Multa ſæpe legi, ſed menſis unius intercapedo memoriã ita deleuerat omnem, ut uixdum ſcirem quos legiſsem. At quæ alios docui, ea tam mihi perſpecta ſunt, quàm corporis membra ipſa. Ea nõ aliter ac Solis ſplendorem ante oculos hærere ſentio. Horum cognitionem firmam eſſe, certam eſſe, frugemq; proferre ampliſsimam experimento comperi. Horum memoriam uix morte credam extingui poſse. Ceterum nolumus indoctos protinus autorem publice profiteri, id enim furori eſſet ſimile : ſed domi doceant, aut puerum unum, aut duos, aut tres, donec maiore digni theatro fuerint. Quod ſi mihi filius eſſet, huic ita ſtudium inſtituerem. Quàm primum etiam in ipſis ſermonis Latini, ſeu Græci elementis uerbum unum à præceptore didiciſſet, id extemplò alios doceret. Profeſsorem agricolæ haud incõmodè poſſe cõferri opinor. Illi nãq; munus prælegẽdi, quod alteri ſementis eſt. Illi iudicium, & cognitio rerum, quod alteri meſsis. Duo ſunt quibus ad exercitiũ maximè incitamur, ingens copia auditorum, & ſpes cuiuſpiam magni lucri.

QVA RATIONE CAPTARI DEbeat occaſio docendi.

FIt plerunq; ut auſpicanti exercitium non ſemper præſto ſint, qui audiant. Quare ſedulò curandum, ut uel precibus, uel pretio habeas unum, cui ea que uoles,

les, poßis recitare. Si pro horis singulis exiguam pecuniã dederis auditori, atq; hoc modo quatuor aut quinq; aureos expenderis, tantum comperies te profecisse tum in literis, tum in forma docendi, ut uel palam eadem audeas profiteri. Sed quis istuc, inquis, faciet? Nemo opinor. Ideo dico, quòd pauci ad magna peruenient. Vulgus enim inertißimum pecuniæ paruæ studio, cupidine ostentandi, pudore uano, rebusq; friuolis præpeditur. Quocirca quando uniuersam cohortem inermem uidemus, et eiusmodi cura, hoc est, metu parui sumptus detineri, non ad summa euademus? Vbi tam facilis uictoria? Certum est, certißimum est ex tali plebe sequuturum neminem. An posteritas fortè pectus aliquod nobile parturiet? Minime, hæc ipsa doctrinæ impedimenta cũ seculis crescũt. Quid tu cogitas ô Sol, qui cuncta intueris ac lustras, cui nulla unquam ab ortu mundi contigit quies? Quæ mens tibi, quũ ocyßimè per cœlũ ruis, uidesq; oculis tuis tam somnolentos homines? Lege naturæ odiße solemus gnaui ignauos, docti inertes. Quur itaq; tu longo cursu laßus, iustißimam semper indignationem cohibes? Quin protinus perdis ignauam multitudinem? Hi sunt, qui turpi otio transigunt uitam, nati fruges consumere. Cæterum quum res cunctas terra produxerit in communem usum, quàm iniquum uidetur, q; solus homo omnia sibi rapiat, & reliqua animalia paßim per uicos, per campos, per syluas longa fame intereant? præsertim quum apud nos sint tam nullius pretij, nec digni, ut uel semel pulcherrima solis luce fruantur. Ego mediusfidius hæc aliquando cum tanta indignatione perpendo, ut ue-

lim

lim cæteras animantes omneis in horum exitium conspiraſſe. Sed redeamus, unde inertiæ mẽtio nos deduxit. In profectione Germanica contigit mihi, ut à media nocte non dormiuerim. Animaduerti milites quoſdam, qui nobiſcum in naui erant, itidem uigilantes. Cogitabam pulchrum fore, ſi horam unam eius noctis mihi lucrifacerem. Docui illos Germanico ſermone circuitum mundi, Solis, Lunę, ſiderum reliquorum. Quid orbes, circuli, axes, poli. Terram mundi centrum eſſe: & nullam in cœlo ſtellam cerni, quę nõ multo maior ſit quàm terra. Quid annus, menſis, dies, hora, & è quibus motibus profluerẽt. Hæc ita perſpicue illis deliniabam, reddita omnium ratione ac uſu, ut iam totam ſeſe faciem mundi tenere exiſtimarint. Iſthæc eò ſcripſi, quòd cenſeam omni momento temporis, quærendam eſſe occaſionem aliquid docendi.

DOCENDI MVNVS OB LEVEM cauſam non debere intermitti.

INter docendum non rarò uſuueniet, ut minus te aptum ad futuram lectionem ſentias. Id fit ob uarias cogitationes & ſtudia diuerſa, quibus domi fueris deditus. Pleriq; id præſentientes ſignificare ſolent ſe nõ eſſe lecturos. Verum hi in docendo famam magis, & gloriam ſpectant, quàm eruditionem, quæ paratur exercitio. Proinde relicta oſtentandi libidine, quoquo modo adfectum te eſſe ſenſeris, ſiue per noctem totam uigilaris, ſiue altior cogitatio in perquirendis naturæ arcanis mentem impedierit tuam, ad exercitium, ueluti ad meſſem currito. Præſtantius eſt enim è profeſſione iudi

cium

cium ſolum, atq; fructum quærere. Laudem uerò ſpectare nuſquam, niſi in ſtili gloria, quæ æterna eſſe debet. Nam quæ prælegeris audient pauci: quæ ſcripſeris, ſecula cuncta intuebuntur. Duo tamen remedia ſunt, quibus μελαγχολίαν ex animo pellas. Alterum, ut bene nutrias corpus, ambules, ludas, conuiueris, corpus uino impleas, ac alijs modis recrees mentem. Iccirco nonnulli ante cõcionem integros uini cantharos ſpiritu uno exhauriũt. Alterum, ut multum dormias. Incredibile enim, quantũ lucis, quantum alacritatis res ea adferat animo. Somnũ conciliari binis præcipuè modis poſſe, nemo eſt qui ignoret: magna corporis fatigatione, ac uſu pharmacorum, inter quæ primas tribuunt papaueri. Corporis robur ac ualetudinem cõferre ad oſtentationem hoc modo diſcas. Nam, ut uidemus ij, quibus craſſum & pingue corpus eſt, uel magna caloris copia, facundiores ſunt, & aptiores ad docendum, etiam ſi non admodum ſint eruditi, quàm alij qui perpetuò chartis inhærent. Illi nanq; membra, uel organa, quibus utuntur in ſermone, robuſta ac bene nutrita habent: hi contrà imbecilla, & exiguos in pectore ſpiritus. Quippe quanto magis animus, tanto minus corpus ualet. Verũ in altero genere aliquid eſt diſcriminis. Quibus enim craſſum corpus eſt, ſermonẽ tardum cũ grauitate: quibus gracile, & calidum, celerẽ habent. Cæterũ in uniuerſum id præcipio, ut fugias ea quæ mollia ſunt: ut manibus pedibuſq; ad ſcopum, hoc eſt, formã bene ſcribendi perferaris. Caue corpus alas, & impleas potu, quò maiore cum gratia pronunties ea, quæ per horam unam dictabis audienti-

bus;

bus. Ne *talenta tria abijcias, ut referas unum.* Alioqui *satius fuerit nihil docere.*

IN PRAELEGENDO VITARI *superstitionem debere.*

VBi *autor errauit, hoc est, obscure scripsit, ibi lectores maximè laborãt in eruendo sensu.* Vt *hoc fortasse malum non sit, malim tamen interea disci, quod magis esset frugiferum.* Præstaret *igitur locum cum intactum relinquere, & admonere obscurum esse: quod sæpenumero fit inscitia scriptoris.* Etenim *non autorum scripta, aut uerba, sed artes quas tradunt perdiscendæ.* Est *alia quædam obscuritas artificiosa, ut in* Persij *Satyris, & epistolis aliquot* Ciceronis, *de qua hic non disputo.* Mea *sententia nusquam laborandum, ubi maior labor, quàm honos seu commoditas.* Itaq; *è prælectione fructum magis, quàm gloriam quære.*

IN DOCENDO NIHIL CAElandum esse.

PLeriq; *libentius imperitos docere, quàm doctos solent.* Verentur *enim si sua sic omnibus tradiderint, ne non sint alijs superiores.* Cæterum *tales astu solum, fœminarum modo: non ui, non aperte student uincere.* Quapropter *si literatus quispiã me inuisat, nõ occultabo ea, quæ aßidua peperit cõsuetudo, turpe enim id esse iudicarem.* Verum *ultrò ipsa prodam, tradamq; alteri ferrum, quo me superare poßit, si uelit.* Sic *etenim alijs indicando sæpe studij modum, ipse meliorem semper inueniam quem exercitatio illa suggeret docenti.* Hoc *pacto aperta ui euadere uictores poßumus.* Præstat *per*

uirtutem

uirtutem in pugna belli fortunam experiri. Inertis est, „ uenari dolo, quod sanguine parari poßit. Nec, si ad sum „ ma niti uelim, aduersus unum aut alterum arma sumam, sed aduersus regiones omnes, aduersus tot secula post me uētura. Si magno igitur animo simus, conabimur effi cere, ut non unus solum uincatur à nobis: uerum ut nationes uniuersæ succumbant: ut secula nulla alere possint aliquē, qui eódem sit peruenturus. Itaq; nemo existimet, me quicquam alios cælare uelle. Quin potius persuadeat sibi, quicquid domi habemus, obuijs omnibus patere sponte. Quicunque nobiscum iter facient, eandem habeant mentem oportet.

DE DOCENDI FORMA apud Peripateticos.

PRius, quàm ad alia transeamus, de Peripateticis scholis nonnihil dicendum. Heic tria mihi consilia occurrunt non admodum ijs infrugifera. Primum est, ut cauillationes, uel sophismata, hoc est, suppositionum cōiecturas, atq; id genus deliramenta penitus abijciant: ut quæ nihil ad communem loquendi morem conferant. Nec aliud illorum esse argumentationes uideo, quàm chartarū lusus, in quibus omnia ficta sunt. Fingunt enim in primæ formæ syllogismis themata conuersa, siue præposteras orationes, quæ nusquàm reperiuntur. Fingunt longe aliud esse: homo animal non est, quam homo non est animal: hanc falsam esse, illam ueram: quæ tamen differentia nusquam obseruatur. Iucundum fortè uidetur omnem uerborum, seu contextus uim perspicere. Atqui optabilius erat ijs, quorum nullus usus est, relictis, melio

„ *ra persequi, seruareq; Poëtæ dictum:* Ne *quid nimis.* Vi„ *tam quippe mortalibus breuem, ac artis innumeras na*„ *tura concessit. Alterum est, uti illa, quæ ex Aristotele prælegunt adolescentibus, ocyus paulò absoluant, addito semper rerum quas produnt usu. Meminerint pueris lõgum superesse iter, antequam ad metam peruenerint. Postremum, ut nõ modo dialecticen, & Physicen, queis duos, trésue annos tribuunt, doceant: uerum alia quoque non minus necessaria, elementa Græcæ linguæ, Rhetoricen, ac rationem scribendi. Vt pueri, quemadmodum Fabius monet, nonnunquã declament, proposito singulis mensibus, aut præmio, aut honore aliquo illi, qui uicisset. Si hunc docendi modũ haberent, & uberiorẽ fortasse referrẽt fructum, & iuuentuti rectius consulerent.*

AD SCRIBENDVM LABORES *omneis, atq; adeo studia reliqua referri debere.*

SEquitur id, in quo curam omnem, omnem spem, omnem uoluptatẽ ponere debes, scribere ipsum. Hunc scopum semper habere in pectore stude. Huc cogitationes, colloquia, labores, somnia, uigilias, mentem, ualetudinem corporis, opes, deniq; quicquid egeris, quicquid audieris, quicquid uideris, referas necesse est. Vbi perueneris ad prouectiora, puta te tantum profecisse, quantum quotidie scripseris. Etiam si natura facũdus es, dedita opera loquaris incõposite. Nã ferè fit, ut q loquũtur accuratè, minus erudite scribant. Dũ enim rerũ illarum uoluptate afficiuntur, imperfectiores oportet sint in altero. Nemo pari cura res duas unquam tractauerit.

Vide annotationes autoris.

Nulla

Nulla prælectio mihi tanti est, ut cogitationis aliquid il li uelim tribuere. Id *namq; me à scopo meo auerteret. Ea solum profero, quæ primum ueniunt in mentem, quæ exercitatio longa mihi cõparauit.* Et *si loquendum esset cum uiris summis, etiam in cœtu maximo, ne uerbum quidem unum præmeditarer, tam libẽs inepte, quàm apte sententiam exprimerem.* Q*uod si res maiorem curam postularet, talem rem, talem cœtum ueluti pestem fuge= rem, ac stili amorem continerem in pectore.* V*enuste lo= qui per se est bonum.* S*ed quia plerunq; facundiam con= sequuti, ea tantopere capiuntur, ut paßim in uicis collo= quendi ostẽtandiq́; captent occasionem, arteis uerò pul cherrimas, quas necesse erat scire negligant, eò mihi mi= nus ꝓbatur facundia.* Q*uo pacto id genus homines, qui tanto plausu in tanta nugatorũ corona nugari poßunt, accuratè quicquam scripserint.* C*ertè neminem unquam uidi (nisi me memoria fallat) doctè scribentem, cui ual= de in promptu fuit colloquendi disserendiq́; ratio.* E*r= go quicunq; gaudere se sentit, quum magnificè quen= quam salutarit, quum recitarit eleganter euentum belli, is frustra è nostro certamine laudem expectabit.* N*on paucos* T*hrasones reperias, qui quum aut salsè, aut sci tè aliquid dixerint, id plus millies apud quosuis referãt.* H*uiusmodi rebus uani homines occupantur.* A*ccitus ad conuiuium, ubi fore putabis eos, quorum audire nugas deberes, ne accedas.* S*atius esset corporis mẽbrum amit= tere, quàm cogitationem per horas duas tam inanibus fabulis impediri: quippe quum omnem corporis usum in gloriam hanc rear expendendum.* C*ontrà, sicut hoc in=*

frugiferũ: ita utilius nihil existimo, quàm ut inter prãdendum unus adsit, quem uel formam studendi, uel scribendi modum doceas: atq; postea mediteris, qua ratione eũdem & graphicè depingere, & cum laude tradere posteris queas. Caue itaq; ne aut sermonis gratia, aut fabulæ otiosæ scribendi cupiditatem ullo pacto diminuat. Memineris non semper æstatem fore. Οὐκ αἰεὶ θέρος ἐσσεῖται, ποιεῖσθε καλιάς. Aestas non semper fuerit, componite nidos. Vitæ summa breuis spem nos uetat inchoare longam. Famam puerilem aspernemur, uulgo inertes uideamur. Versetur ante oculos leonis habitus: qui quum iacet, aut ab humilibus rebus infestatur, apparet ignauißimus. At in corporibus magnis sternendis, miro pollet impetu. Pulchrum æternam laudem quærere stilo, & in fabulis quotidianis, è quibus tenuis gloria manat, exquisitum sermonẽ fugere. Verum heus tu, tametsi uana colloquia damno, nõ tamen censeo fugiendum cõspectum hominum, ne μισάνθρωπον quempiam probare me putes, imò nil inutilius reor studio solitario: sed orationem uirilem esse, non adfectatam uolo: & è sermone uel exercitio non plausum uulgarem, aut paucorum hominum gratiam, quæ momento interit: sed ueram atq; æternam frugem, quæ ad posteros pertinet, quæ cum ætate augebitur, quærendam esse arbitror. Fabulæ, non homines uitandi sunt.

i. Non semp æstas erit, cõponite nidos.

i. Osorẽ hominum.

QVIBVS SIGNIS COGNOSCANtur illi, qui ad magnam in scribendo gloriam peruenient.

Amoris

AMoris istiusmodi certa sunt indicia. Quæ manifesta abunde erũt, ubi tres ardoris gradus exposuero. Nonnulli quicquã perdiscere apud me studentes, eas statui horas uolunt, quas uel prandio uel cœnæ nihil putent offecturas. Hos ego ad rem propensos uocari posse reor: hos in infimo ordine colloco, ni forsitan uis alia excreuerit. Alij & cœnas & prandia contemnunt, hos propensiores nomino. Tertium genus rarum est. Tales essent, qui contemnentes & longam uiam, & horrorem tenebrarum etiam media nocte ad me uigilantem accedere nõ uererentur. Hos non propensos, nõ mediocres, sed uiolẽtos appellauerim. Si talis existeret quisquam, huic fortasse cederem, hunc putarem sine mora ad summa uelle penetrare. E medio genere multos reperio: è primo, plures, è tertio nullum. Ergo euẽtum ex ui animorum colligo: quod me Græcorũ sentẽtia perdocuit, τῷ πόνῳ ἀντικρίνεται τύχη, par est fortuna labori.
„ Nã tãto quisq; maiora in quauis disciplina cõsequetur,
„ quanto maiores tulerit labores: nihil paratur ignauia. „

QVA RATIONE VITARE possis in scribendo tædium.

SI tædium mentem à scribendo auerterit, hoc utere remedio. Statue ac uoue uoluntate firma te eo die nõ cœnaturum, quo non tot paginas, nõ tot uersus, ut decreueras, scripseris. Quòd si acciderit delinquere, tu tibi ignoscere noli, uolo cœna careas. Abstinere à cibo non parum quandoq; ad corporis ualetudinem facit, & alacriorem reddit animum. Vel si mauis, alia tibi interdicere potes, quorum uoluptate plus senseris te adfici.

Quia difficile ſcribere eſt, quia tædioſum, quia paucis datum, eò rem debes expetere. Si facile eſſet, ſi obuium omnibus, quam hac induſtria laudem poſſes conſequi? Certe nullã. Ea utiq; ſum natura (nõ id gloriãdi cauſa, ſed excitandi alios dico) ut petam nihil, quod non uidetur arduum. Si ſine negotio id fieret, nunquam me hercule ſcriberem. Mihi rem principio moleſtam fuiſſe iudicabit, qui uiderit, quando in ipſa cœperim elaborare. Nam ante paucos annos nihil ſcripſeram unquam, niſi fortè quatuor aut quinq; paginas, ſi colligas omnia, quæ exercendi cauſſa cogebar in ludo componere. Intra annos duos uix unam latine epiſtolam ſcribebam. Tractabam nugas alias, quæ nihil ad ſtilum conferunt, ut obiter exponam. Circa decimumſeptimum ætatis annum regiam deſerui. Didici Louanij latinæ linguæ rudimenta. Inde Ariſtotelis Dialecticen, ac Phyſicen. In quibus pædagogum habui Petrum Curtium in omni literarum genere apprime eruditum. Atqui dum diſciplinis hiſce operam darem, ad res inanes mentem abduxi. Initio modum ſcribendi aulicum profitebar, quẽ habent in aula imperatoris. Tantopere me tum delectabant characteres apte compoſiti, pulchri, & uarij, ut quindecim diuerſas ſcribendi formas collegerim. Poſtea relictis ijs in pingendi arte graſſari cœpi. Literas deſcripſi maiuſculas, non ſimplici ductu linearum, ut uulgaris typorũ ſpecies eſt, ſed è frondium, arborum, rerumq; aliarum, qua litera patet, protractione. Sic apud me litera A eſt magnitudine palmorum trium aut quatuor, quam ad hunc compoſui modum. In dextera typi parte frondes

ducun

ducũtur coloribus distinctæ. In sinistra arbor est, è cu=ius specu paulum infra uerticem puer feram iacẽtem humi nititur configere. Sic pingebam mala, pyra, flores, ac res alias. Post hæc sum aggressus artificium cælandi picturas in ære leuigato conuersa imaginis forma, ut apposito atramento eadem in chartis multis premi poßit. Inde apud me est species puellæ regiæ ornatæ gẽmis, atq; uestitu eximio, quã in ærea tabula sculpseram. Postea per annos aliquot didici & publice professus sum Arithmeticen, Astronomiã & Græcam linguam. Postremò ani=mum adiũxi ad curam Latinè ac politè scribendi, cuius gloria inter humanos conatus omneis summum tenere locum uidetur. In hac finire uitam decreui. Quæ si dabitur mediocriter lõga, in animo est opuscula millena (idq; summa, quantum in nobis fuerit, adhibita cura Lati=ni sermonis) ante mortem conscribere: quorum corpori uniuerso inde titulus erit Chilias. Nec prius desistere certum est, quã istæc quæ dixi, perfecero, nisi mors in=uitum opprimat. Ex hoc numero libellos nuper undeui=ginti absoluimus: speramusq; nos breui ad centum, hoc est decimam Chiliados partẽ peruenturos. Hæc ideo recenseo, ne iuuenta desperet usquàm, sciatq; homini nihil esse arduum, si labor non defuerit. Mitto diuersa Mu=sicorum organa, quæ tantum temporis abstulerunt, ut interea facilè sermonem Romanum perdisceres. Nihil magis doleo, quàm quòd hac uoluptate uita mihi perie=rit. Scio artem labore fessos instaurare, atqui si bene studiosorum turbam inspicias, nimium omnes, quæ mentem reficiant, quærimus. Scilicet is, qui in rebus gerẽdis im=

petu uacat, & semper languet, & exiguo labore facile opprimitur. Mala mille molestant affligũtq; hominem, cui segne atq; inutile corpus. Taceo lites, quæ per biennium mihi fuere in iudicio, dũ opera daretur artibus. Prætereo occupationes alias, quas longũ esset hic enarrare. Sed relicta uanitate ad rem eamus, unde plus satis digressa est oratio. Admonui qua solertia teipsum ad scribendũ incitabis. Alterum est, ut alios quæras, qui ad laborem te prouocent, hoc modo. Dic chalcographis parent sese, librum te dare uelle excudendum, etiam si ne paginam quidem parau eris. Tum facilè totam uoluminis speciem animo concipere, inde singulas parteis leuiter in comœdiarum argumenti modũ describere: deniq; quotidie, quantum illis satis erit, absoluere poteris. Quum sic inceperis aliquid, perficere debes uelis, nolis. Id ego in omnibus penè libris feci, ac etiam in isto. Sed qua ratione infrà dicam. Facillime scribo pedetentim dũ quotidie typographus suas exigit chartas. Malim sic quinquaginta ædere libros, quàm ratione alia unum. Vbi Horatius inquit scripta in nonũ seruari annum debere, non tempus, sed diligentia præscribitur. Verũ ne tale quicquã audeas, nisi in ea re, quam scribere tentabis satis sis uersatus. Alioqui omnium dignus risu eris. Porrò istuc consilium esse, nõ præceptum uolo, præsertim illis, qui parua petunt, qui non terræ regnũ totius, sed urbem solum unam quærunt. Nõ enim displicet æditionem premi, quô cõmendatior liber exeat. Mora tamen aliquid habet incommodi. Hominem facit tranquillum, desidem, otiosum, ignauum, somnolentum. Et

nescio

nescio quã adferat superstitionem, dum dißimulat quædã, dum rogari uult, ut librum emittat. Quare animus, qui grassari uelit, nusquam patiens moræ sit. Expectent *ita languido pectore ac pendula ceruice homines, quibus satis est, si nõ omnino sint imperiti, si ante uitæ finẽ quædam æediderint non minima cum laude. At imperator ille, cuius uirtus per omne æuum eminebit, nonúm ne expectet annum? Quin potius orbẽ uniuersum horæ interstitio unius sibi conabitur subiugare. Adde quòd nonnulli maiore cum gratia, decore, dignitate scribere quicquam cito possunt, quàm alij tarde. Studiosus itaque hic sequatur, quod uidebitur melius. Sua cuiq; sententia. Verum tu qui summa petis, semper fuge moram. Pleriq; quicquid inueniunt apud Ciceronem, Fabium, ac similes autores ueteres, in ore semper pro legibus habent. Hi & se ignorant homines esse, & iudicio nullo rationis utuntur. Horatius uoluit temere nihil uulgãdum esse. Si quicquam tentaris proferre in lucem mediocri scriptum cura, quoscunq; uideris, cantilenam eãdem occinent, differri æditionem debere.*

QVEM IN AEDENDIS LIbris scribendi modum nos habeamus.

DIximus librum à nobis perfici nullum nisi dum à typographo excudatur. Cæterũ nolo ideo quisquam temere omnia, & sine cura effundi clamet. Quocirca ut uulgi opinionem hanc diluere, & studiosis nõ paruam adferre frugem inuentione nostra poßimus, exponetur, quam in operibus cudendis seruare seriem consueuimus. Ante omnia animo concipio totum corpus

operis futuri. Deinde in tabula lignea maximæ amplitudinis rubrica titulos solum capitum delinio. Circunspicio num cũcta bene cohæreant. Si res uidetur exigere, alios addo, aufero, muto, transpono. Titulorum capita, dum excogitatio recens est, rudi oratione leuiter singula in singulis chartis depingo. Eas chartas ordine pono in tabula, ubi titulos prius collocaram. Hos postremò magnis scribo typis, quò libri ordo uniuersus aspectu uno poßit comprehendi. Non aliter me paro ante, quàm librum incipio emittere. Tum singulis diebus capita aliquot ad prælum absoluo, ad hunc modum. Illis, quæ prius leuiter descripseram addo aliquid, uel adimo. Inde quum materiæ deesse nihil, aut redundare uideo, animum conuerto ad elocutionem. Quæ partibus quatuor cõsummatur. Primum enim si res tractetur magnifica, caueo ne particula usquam iaceat humi infra dignitatem orationis. Ea tolli sursum poteſt, aut περιφράσεως forma, aut uerborum contextu immutato, aut ratione quapiam alia. Vt si offendam : Homo ad omnia peruenit. Pauor inuadet ipsos campos, aliter scribo: Hominis cura, quò non aspirauit? Campos pauor ipsos inuadet. Prius in libro de homine habemus circa operis initiũ: posterius in hoc. Cõtrà si in structura humili inflatũ reperio quicquàm, qđ præ cæteris partibus nimiũ extumescat, id per uiã eandẽ, p eosdẽ gradus detracto regio cultu, demitto ad humiliora. Tum etiam uideo ne uerbum idem, aut syllaba, si fieri poßit, bis ponatur: nisi forte repetitionis habeat colorem, hoc est, nisi insignis sit ἀνάφορα. Sed miseri nos non uoces omnes sem-

per uidemus, quæ ſpecioſius poſſent immutari. Ita Pomponius Mela in hac re diligentiſsimus cenſor non perſpexit, quod in præfationis ſuæ medio, bis poſuerit autem. Ei loco maieſtas quædam accederet, ſi uel prius, uel utrunq; tolleretur. Et apud Fabiũ crebra ſatis coniunctio Nam, præſertim in capite ſeptimi libri de qualitate. Ad hæc do operam, ut numerorum gratia, ſiue concentus cohæreat, aut per omnes periodi partes, ſi terſius quicquam ſcribere coner, aut ſaltem in fine. Vbi oratio deſinet, quæro ſpondæos, trochæos, epitiritos quartos, παιῶνας ſecundos, tertiósue, ſed per uiciſsitudinem. Poſtrema cura eſt, ne multi ſint fines ſentẽtiarum, qui pedes eoſdem habeant. Inſuaue enim quiddam, periodos tres, ſeu quatuor eundem habere παιῶνα, epitritum, aut alium quempiam orationis exitum. In pedum concentu omnem propemodum elegantiam pono. Sed maxima heic uarietas exquiritur. Quocirca maiorem multò tum laudem, tum occaſionem oſtentandæ doctrinæ conſequeris, ſi ita occulto nexu orationem uinxeris, quàm ſi ſcripſeris carmen. Illic nanque uarietatem, qua ipſa inprimus natura gaudet: heic unum dumtaxat florum genus proferre potes. Numeros equidem uitam uocauerim orationis, quod haud obſcurè apparebit, ſi ſententiã numeroſam ſolueris iiſdem ſeruatis ac tranſpoſitis uerbis. Quippe quæ ante efficax erat, ea ſoluta ridicula uidebitur. Quamobrem in omni opere prima curarum eſſe debet, ut res ſiue membra cohæreãt: proxima ut uerba, ſeu modulatio numerorum. His tamen non ita anxiè per omnia ſeruiendum. Vt enim in ſaporibus quædam interdum

ταυτολογίας exempla.

De numeris oratorijs.

dum ſuauiter amara ſunt: ſic aliquãdo modica in dictio= ne aſperitas & uiciſsitudine oblectat aures, & cætera cõmendat. Singulas quatuor partium modis item qua= tuor perficio: uocum aliquarum additione, detractione, immutatione, tranſpoſitione. Quod ad eundem penè mo dum non illepide exprimunt uerſus.

Dextra tenet ferrum, uacuam tenet altera ceram.
Incipit, & dubitat, ſcribit, damnátque tabellas,
Et notat, & delet, mutat, culpatq́;, probátque.
Inq́; uicem ſumptas ponit poſitásque reſumit.

Hiſce limis orationem politam, ac deinde ſcriptam ordi= ne mitto ad chalcographum. Cæterum id neminem late re arbitror, non omnes libros eandem diligentiam re= quirere. Tum à nobis plus operæ uni impendi, quàm al teri, etiam ex induſtria. Denique aliâs ad ſtilum aptio= res nos eſſe, & omnia ſponte profluere, aliâs uero non niſi labore, atque longa cogitatione quicquam poſſe cõ parari. Iccirco minus rectè colligunt, non eſſe eiuſdem autoris, quæ non pari cura perſcripta ſunt.

DE PVERORVM EXERCI= tatione in ſcribendo.

SCribere eſſe tædioſum ſuprà memorauimus, & arte animos debere incitari. Proinde felices pueros uoco, qui præceptorum plagis coguntur ad ſcribendum. At tamen ipſos ijdem admonere deberent, ut quicquid ſcri pſerint, ueluti gemmas ſeruent in futurum ſtili uſum. Vt enim in ſcriptis hiſce elegãtia prorſus nulla ſit, poſtmo do tamẽ quum emittere librũ uolent, aut uerbum aptũ, aut ſenſum aliquem commodum inuenient, qui ad ope= ris

ris structuram faciat. Nec satis est flagris ad seruandum miseram cogere iuuentutem: sed illorũ indicare est, quas olim cõmoditates ex ijs poßint consequi. Deinde quàm primum epistolam composuißent, demonstrare, in quos locos communes particulæ omnes sint digerendæ. Vt si pulchre quid de deo, de homine, de mundo, de animalium natura scripserint, id in locis ijsdem, dum memoria recens est, continuo esse reponendum. Istæc forte studiorum ratio non nisi prouectioribus conducere uideatur. Quur etiam non conferat alijs, quando nihil excogitari utilius poßit? Satius est citra delectum illis temere obtrudi omnia. Seruent, abijciant quicquid uelint, quid hoc ad literatores? Quàm facile iuuenta ad maxima quæque perueniret, si superuacuum nihil traderetur? Sed ferè fit, ut præceptores ipsi uixdum sciãt, quid communes loci sint, Sic cæcos cæci ducunt.

IN PVERIS MAGNAM
esse spem perueniendi ad summa.

AD hanc uictoriam, quis aptior erit, quàm ille, qui à primis annis optimis quibusq; literis imbutus est? Cui res nullæ facinus pulcherrimum impedierint? Felix puer, cui molles articuli, rubicundæ genæ, flos ætatis, spes longa annorum. Vel infelix potius, quòd optimos dies tam imprudenter abijcit. O utinam mihi ad primos redire annos liceret. O utinam conuerso rerum ordine rursus inter pueros humi sedere, præceptoris audire præcepta, eiúsque dulceis ferre plagas daretur. Sed frustra queror, frustra mea hæc uota fluunt, frustra cadunt lachrymæ, Aetas abijt reditura nunquàm, ah nunquam reditura.

Spes puerorum.

ditura. Tametsi annum nunc solum trigesimum ago, spem tamen ademit calculi morbus, qui solicitudine assidua, ac dolore adficit mentem. Quod igitur restat cum Alexandro, non annos, sed uictorias numerabo. Idem conentur, quibus melior uitæ pars sine fructu exacta est. O pueri, qui grandi cœtu itis ad ludum, si mens uobis esset, quam habebitis prouectiores, si tēporis uobis esset cura, si uos in literis grassari uelletis, tanta præsente spe æui futuri, per immortales deos id certò scio, eò uos posse doctrinæ uenire, ut non homines, sed diuos uideretur terra genuisse. Eò uos ducere tempus posset, unde Græci omnes Latiniq; literarum præsides pueri uiderentur. O si mihi hic flos rediret. Quæ spes ardorem, quo pectus feruet, ad altissima quæque impelleret? Certe ego maiora multò, quàm mundus ipse est, animo agitarem. Sed tempus dum querimur præterijsse, præterit. Sudorē repete mens anhela, perge ad uictoriā. Præceps in media pericula rue: uincere omnia labor improbus potest.

CAVENDVM ESSE NE MOmentum temporis sine fructu abeat.

TRadidimus modum audiendi, docendi, scribendi, quæ tres præcipuæ in studij ratione partes sunt. Ante eas memoriæ quædam dedimus ad triplicem illum gradum adprime necessaria, & sine quibus frustra quicquam tentaueris. Pari forma præceptiones quasdam heic ponemus, quæ ad partium perfectionem earundem adiumenti plurimum adferent. Ad summa perueniet nemo, nisi tempore, quo nihil esse fugacius constat, prudenter utatur: nisi momento omni captet, quod ad futurā gloriam

riam nonnihil cōferat emolumēti. Heic consilia duo tra demus. Noctu ad manum tabulas ceratas, uel lapideas habe, aut membranas, quas oßibus adustis in usum eum præparant. In his somno intermißo notare poteris, quæ libebit, ac luce diurna melioribus typis rescribere. Easdem tecum circumfer semper, ut quum in mentem aut uenusta uerborum connexio, aut rerum obseruatio ulla inciderit, scribere ipsam in ijs queas. Bonam partem libri huius in tenebris scripsi, quādo somnus me ob calculi dolorē reliquerat, idq; quū Sol aduersa nobis figeret uestigia nocte uagante in medio cœlo. Quur enim nō utar Vraniæ uerbis, quum sese sponte offerunt? quum stilum trahit dulcis cœlestium rerum memoria? Ni refugis, subiungam plura. Vitæ domum obtinebat Orionis sidus, cum Geminis, & Eridano. Opum, Sirius, Procyon, Cancer. Fratrum, Canopus, Anguis caput, os Leonis. Sol, parentum, Sobolis, Coruus, cum Centauro. Fera, morborum. Arcturus matrimonij. Mortis Hercules. Religionis, cadens Cynosura, Draco. Cycnus, Telum. Κηφεύς altus, actionum. Vbi & Pegasus hæret æstum fugiens Phœbi aduersi. Proxima ora Medusæ uultum ac Capram Oleniam intuebatur. Deniq; Cœti, Tauri. Pleiadum atq; Hœdorum simulachris pars mundi postrema cesserat. Nos spectabant Phænon, ac Gradiuus: errantes reliqui ἀντίχθονας. Nimium digredimur. Quò mentem abducit imago mira rerum? Sed iure ista commemoramus. Facies mundi est admiratione maiore digna si locus pateretur. Hic cœli situs erat, quum opus auspicabar. Horoscopi formam tui Roma contemplata es, aliarum

Duodecī cœli domus.

es, aliarum alij rerum: quur huius originem libri nos pigeat inquirere? Si locum uestigas, à bruna abest sextante orbis, cum semuncia: binis propè horis ab occasu. Nunc ad rem. Deerat lumen, uerum tabulas habeo quibus etiam in tenebris utor. Altera de temporis parsimonia præceptio hæc est. Si qui ad te accesserint, qui res uanas, quæ nihil ad artes facere uidentur, proferant, fuge repente ad studia tua. Satius est, ut illi tuam mirentur impudentiam, quam tibi pereat tempus. Illud enim unus aut alter, hoc tota sentiet posteritas. Quot uolumina possent scribi intra horas illas, quæ per annum pereunt? Nulla tam breuis uitæ portio, in qua non magnus ad felicitatem gradus sit. Adolescentibus anni supersunt admodum pauci, forte decem, duodecim, aut uiginti: uerum ipsi tamen sic studia instituunt, tanquã annis mille sint uicturi.

DE TEMPORE NOSTRO *infeliciter exacto.*

LAchrymare magis, quã scribere nũc lubet, quũ recordor sic tẽpus nostrũ abijsse. Quid infelix de pueris loquor? mihi misero anni defluxerunt, mihi inquam, cui animus demum ad alta surrexit. Quid igitur? desistám ne, quia serò rem aggressus sum? Minime, etiam si certum esset intra horam me moriturum. Dulce erit extingui labore literarum. Adhuc alta spes in pectore sedet, quæ non nisi cum uita migrabit. O dura fata, quæ optimum tempus imprudenti eripuerunt. O fures, ô latrones, ô tyrãnos crudelissimos, quorum consilio mihi unquam perijt hora. Quod saxum mecum non ploret,

si &

ſi & gemitũ meum fletúmq;, & ordinem fatorum im- Fatorũ lex.
mutabilem uideat? Miram *uarietatem, certam legem, im*
par æuum rerum cunctarum in mundo contemplamur.
Oritur Sol *& occidit, & ad locũ ſuũ reuertitur.* Idem
ſidus Lunæq; *uices, ut nos uidemus, ita* Cicero *uidit,*
Plato *uidit, & antiquiſsima ſecula.* Curſu *ſeſe terrámq;*
fatigat Oceanus*, nec ullã ullo tempore quietem nouit.*
Omnes *aquæ fluunt in mare, & ipſum non redundat.*
Eædem *uapore ſurſum trahũtur, nubeq; ſoluta decidũt,* Natura fluminum.
ut iterũ fluant. Sic *tacito caſu ripas flumina præter-*
eunt, rerũq; noſtrarũ exprimunt imaginẽ. Frigora *mi*
teſcunt Zephyris*, abit æſtas, abit autũnus, nec quicquã*
diu infra Lunã *eadẽ facie uiſitur.* Mortali *corpore uelu*
ti plumbo in ima mũdi ualle præpotens mergitur tene-
turq; animus, miratur naturæ miracula, nec mirationis
unquã finis eſt. Breui *momẽto hominum uita præterit.*
Vbi *pius* Aeneas? *ubi* Tullus *diues? ubi* Cæſar? *ubi* Ale
xander terræ dominus? in tenuem puluerem, in umbram
inanem conuerſi ſunt: uirtus ſola, ſi qua fuit, permanet.
Duc *mẽtem per gradus ætatum, nihil adeò ſplendidum*
offendes, quod non tandem conciderit. Qui *ſcis, qui* Apoſtrophe.
ſcis formoſe puer, an craſtinam lucem hodiernæ ſuperi
adijcient? Quum *ſemel occideris, non genus, quo fru-*
ſtra tumes, non turba eorum quibuſcũ bonam uitæ par
tem abſtulerunt fabulæ, te ab Orco *reuocabunt.* Ro- »
ſa pulchra eſt, ſed citò marceſcit. Candidum *lilium, at* »
perit, quum ceciderit. Viola *pulchra* ἐν ἔιαρι, ἀλλὰ
ταχὺ γηρᾷ. Καὶ κάλλος καλὸν ἐςι τὸ παιδικὸν,
ἀλλ᾽ ὀλίγον ζῇ. Quotidie *ad interitum certam iti-*

i. In uere, ſed cito ſeneſcit. Et forma pulchra eſt in puero, ſed nõ diu durat.

neris portionem absoluimus. Mitto quod sæpenumero antè in ipso cursu obruimur, quàm portum attingere liceat. Ad hæc ludibria nascimur. Agitur humanum genus rapida in occasum mortalitate, omnisq́; posteritas succedentium seculorum lege decurrit. Maiores nostri præterierunt, nos abimus, posteri sequētur. Quid istuc quæso, quid istuc est? Nihil ita crebrò, ut mortem uident, nihil ita obliuiscuntur, ut mortem. Quis inter tot uitæ discrimina. At pauidū animal quó decidis? Quid
" mœres, fatumq́; times oblita tui mens? Quid te falsæ
" malorum umbræ terrent? Quid queri, aut lachrymare proderit? Ad institutum redeat oratio.

NON CVRANDA ESSE aliena studia.

SCio non paucos esse, qui solum quærunt, quid agatur apud alios: quàm sint alij uel periti, uel diuites. Hi nihil agunt aliud, quàm si tribus aut quatuor montem conscendētibus, unus eorum uideat, quo modo scandant cæteri, & in medio montis flores ac frondes contempletur, dum illi uolant ad summa cacumina: dum de gloria, de laude, de uita deniq; ipsa uno momento concertetur.

NE NIMIO SOMNO depereat tempus.

FIt quandoq;, ut plusquam satis est dormias. Hic studiose cauendum, ne horas somnus auferat non necessarius corpori. Itaq; aut horologium habeto, quod pulsu, quum uoles, te possit excitare. Aut quod sæpe ego in itinere feci, siue locis alijs, ubi instrumenta eiusmodi defuere,

fuere, saxa seu ligna per transuersum lateri supponito. Ea nanq; principio non senties, & post horas aliquot duritie magis, quàm prius premente membra sponte excitaberis. Arduum id fortasse uidetur, at arduũ est, quicquid conducit ad uirtutem.

Vide annotationes autoris.

"
"

QVOD TEMPVS APTIVS studio sit.

SOlent à cœna horas quasdam tribuere amicis, ambulationi, aut rebus operæ leuioris. Cuiq; sua natura & consuetudo. Mihi placet omne tempus aptum esse studio, quo animus promptus est ad laborem. Iccirco quũ incitari me sentio ad legendũ aliquid scribẽdũm ue, nulla patior occasione impetum eum cohiberi, quocũq; id fiat tempore, etiã si nocte media relicto somno id cõtingeret. Pòst lectione, seu stilo defessus, nihil nitor repugnante natura: sed exercitij genus aliud quæro, quò tædium uarietas minuat.

ACCVRRATE NOTANDVM esse, si quid per diem profeceris.

ID quoque perutile fuerit, ante somnum notare, quæcunq; luce ea pacta sunt, hoc modo. Iouis die primo Martij quinquaginta in Cicerone paginas perlegi, decẽ in Plinio. Horis tribus alios docui. Octoginta uersus aut paginas qnq; in stili exercitio pscripsi. Quãto pluris feceris exiguũ prouentum, tanto ad altiora doctrinæ fastigia es euasurus. Qui uilißimos quosq; nũmos admirantur, ĩtuẽtur crebro, & seruãt accurate, ad summas sæpenumero diuitias perueniunt. Contrà qui ipsos contemnunt, ac uiles putant, tales ad extremã plerũq; redactos

egestatem uidemus. Pari modo si quis optarit sudorum metam bene scribere, discat mirari bene scripta, discat gaudere, si uel nomina duo coniunxerit uenuste. Illa seruet maiore cura, quàm aurũ, gẽmas cæterásue opes. Equidem in libris excudendis, cum speciosum aliquẽ uocum contextum, aut uerba duo ornata inuenio, lætitia exulto maiore, quàm si aureum reperissem. Tum mirus splendor pectus illustrat, hac ἀμβροσίᾳ uiuimus, hoc dulci gaudio mens tranquilla fruitur. Ea mihi sententia est, atq; uti spero ad uitæ exitũ permanebit, ut pro singulis uocibus nitidis, significantibus, appositis, singulos recipere aureos nolim, etiã si summa me premeret inopia. Malo dictionem esse decoram, aut uoces duas commissas apte, aut splẽdide dictũ aliquid in opusculis meis, quàm aureum in manibus. Illud nanq; imperatorẽ animum uoluptate incredibili adficit: hoc uitiorum fomes est, hoc ad corpus solum, & luxum spectat. Illud perpetuò meum erit: hoc ad breue tempus.

DE EXERCITIO CORPORIS.

Longa quies eneruat corpus, & calculum parit, ideo præcepere, ut studiosi quandoq; æreum globum manu agitent, torqueantq; ad fatigationem. Verũ hoc exercitium nonnihil aufert temporis. Modum igitur alium excogitaui. In uestibus interioribus aliquando consuo plumbum dissectum in minutas laminas, tanti ponderis, ut utraq; manu uniuersam leuare molẽ uix possim. Has induo mane, has robur corporis commode sustentat. Caueo tamẽ, ne inferior spinæ pars plus æquo prematur. Id facio ad octo ferè dies, donec æstu laboris

Hac de re diligenter lege ãnotationes autoris post finẽ huius libri.

nimium

nimium membra accenduntur. Sed pondus dictum sensim augetur, ac minuitur. Repentina namq; mutatio, lædere non parum naturam solet. Milonem sequor, qui quotidie uitulum ferre solitus, tandem gestauit taurum. Hac ratione tempore eodem & scribo, & firmo ualetudinē. Sic reuera sum armatus, ut in libri exordio descripsimus. Nec deceret, quod tāto clamore alios ad dura excitarē, mollia quærens ipse. Non erit post principia, qui primū se urbes expugnaturū esse professus est, modo uita supersit. Animum quisq; sumat, hæc belli uis & summa quærit, & summe est honesta.

FORMA PELLENDI desidiam.

VBi nos desidia inuaserit, sententias quasdam habebimus in promptu, quibus nosmetipsos cōmoueamus. Quales sunt: μοχθεῖν ἀνάγκη τοὺς θέλοντας εὐτυχεῖν, Omnis spes in uirtute ponēda. Cōtuebimur subinde Solē, cogitabimusq;, quātū cœli ītra horas duas aut tres trāsierit, quæ nobis perierūt fabulis. Hic horæ spatio quindecim cū mūdo partes pcurrit: quarū singulæ tā sunt amplæ, ut quinquaginta terræ globi, ne unā quidem implere poßint. Pecuniam numeramus omnes: quàm pauci temporis dāna perpendunt? Si perierint opes ꝑpetuò dolemus: si sine fruge abierint dies, æqua mente ferimus.

i. Laborare debent, uolentes esse felices.

QVANDOQVE QVIESCENdum esse.

QViescere subinde, seu lusibus uires, instaurare licebit. Quippe omnes in ore sententiam habent,

quod requie alterna caret, durare non posse. Cæterum hic etiam quærẽdum, quod ad uictoriã conferat. Quapropter ut gnauus miles pugnat ad palũ, iaculatur ad scopum, torquet fundam, uibrat hastam, decertat palestra, concurrit lanceis, armatus in equum insilit, deniq; sic feriatur à belli munijs, ut ad ea redeat uegetior: ita adolescens lusum captet, quo & mentem reficere, & iuuare doctrinam queat. Quale est, si inter ambulandum de literis disceptatio sit. Si in pratis amœnis themate proposito alterum alter conetur superare. Sic uterq; incitabitur ad laborem, uel laude uel ignominia. Verũ tu, qui spiritu generoso, & uirtutibus alto præter cæteros emines, tametsi nonnunquam urget fatigatio, quietem tamen quantum potes, fugias, quies à mor
„ te dabitur longissima. O dulcem lucem, nunc omni
„ conatu, à nugis, à fabulis, à luxu arcendam. O tristem
„ horam, quæ postremam lucem adferet. Cæterum nos
„ tempore fugiente, laborãte Oceano, ipso currente mun
„ do, iacemus, dormimus, atq; ad umbras, Stygáq; horrendam celeri motu tendimus.

MVTANDVM ESSE
subinde locum.

QVò uigilantiore spiritu, & artium discere præceptiones, & docere alios, & scribere possis, locum mutare interdum oportebit. Semper enim deprehendes aliquid, quod antè nusquam uideris. Pleriq; manere satis ducunt, quod non sine periculo, & grandi sumptu, & iactura temporis graui, iter facere liceat. Verum plus tamen ex huiusmodi peregrinatione

natione compendij, quàm dispendij tibi comparaueris. Quippe animus & uarietate mirè excitatur: & sæpenumero rerum conspectu nouarum permotus efficit ea, quæ domi nunquam agitasset. Quantulum enim audeat ille, qui in eodem semper loco hæret? Iulius Cæsar, quum in insulam Gades uenisset, animaduersa in Herculis templo Magni Alexandri imagine, ingemuit: pertesusq; ignauiam suam, quòd nihil à se memorabile actum esset ea ætate, qua iam ille orbem terrarum domuisset, mißionem continuò efflagitauit, ad captandas maiorum rerum occasiones. Ad tantam gloriam adipiscendam commotus forsitan non fuisset, si semper permansisset domi. Pari forma certum est ad literas quoq; nouitate animos incitari. Mea sententia senis ferè mensibus, aut singulis annis urbem quæres aliam. Curas omnes, quæ hunc impedire morem poßint abdicabis. Equidem infelicißimos uoco, semperq; uocabo, dies illos, quibus usquam ultra mensem desederim. Quòd si profecturos metus inanis periculorum terreat, cum Cæsare dicant, nunc te Fortuna sequamur. Peregrinatio præcipuè confert ad exercitationem. Postquam enim in una urbe continua lectione eos, qui te audiunt, fatigaueris, transire licebit in aliam, ubi rursus nouos habiturus sis. Sunt præterea res complures, tum in campis quos peragramus, tum in ciuitatibus, ad quas uenimus, quæ nos impellunt ad altiora. Quis non increpet ignauiam suam, quum tot Syluas uestitas frondibus, tot campos floribus herbisq; distinctos contuetur? Quis nõ

doleat ſe tam diu domi latuiſſe? Quis nõ miſeretur eos, qui iugi otio, uel ut illorum uerbo utar, tranquillitate, in urbe marceſcunt? Nec nobis tempus itineris omnino perit. Tum confeſtim arrepto ſtilo tot miraculis exciti, aliquam naturæ induſtriam nitimur exprimere, eamq; mõſtrare poſteris. Tum penitet ſic optimos annos defluxiſſe. Tum ſtatuimus nos nunquã in uno loco, niſi per dies uiginti duraturos. Tum cenſemus extremo impetu omnia peragẽda. In agris, naturæ uires: in urbe, hominum opera magis contemplamur. Ergo extemplò euolandum, omnia luſtranda, ubi Muſæ uerſantur: non ſemel, ſed decies, uicies cẽties. Neq; id, quò πόλεων μεγέθη, καὶ λαμπρότητας, καὶ τὴν τῶν ὠνίων ἀφθονίαν *ſpectemus, quæ ad inſtitutum nihil conferunt: ſed ut omnia trahamus in occaſionem eruditionis. Literas uenabimur, literarũ gratia proficiſcẽdum. Res quidẽ aliquãdo aduerſæ in itinere accidũt, ferendi æſtus, algores, pluuiæ, uenti.*

i. Vrbiũ magnitudines, & ſplẽdores, & rerum uænalium copiam.

„ Sed ut ſæpenumero
„ dixi, dura durũ faciunt, mollia mollẽ.

Magis optauerim leonis robur nuſquam cedens, quàm luxum muliebrem. Palmæ naturam ſequi lubet, neſciam ſuccumbere. Quis perpetuò ſecundam Fortunam toleret? tantum ubiq; uarietas iuuat. Nec ego ſemper proſperam expertus ſum. Quum puer eſſem, ex alto loco in medium flumen incidi, ita ut omnis penè uitæ ſpes perierit. Mox caſu aduenere, qui non ſine ſuo periculo iam fermè mortuum liberarunt. Nunc ingens malorum agmẽ occurrit, quæ fata ſuperarunt noſtra. Verum iſtæc commemoratio huc non ſpectat.

„ Apage ergo ſtolida dea,

quæ

quæ immeritò & bonos uiros opprimis, & flagitioſos blandis afflatibus in altum uehis. Tua Virtus ueſtigia ſequar, mille laboribus, per ſaxa, per ignes. In hac ſemita, nec aſcēſus arduus, nec minæ, nec diſcrimina, nec uulgi terrores properantem detinebunt. Hic dulciores ſudores cum ſpe ſummæ uictoriæ, quàm fortunæ luxus cū perenni ſolicitudine. Hic in lachrymis ipſis eſt quædam conſolatio. Hic gratum eſt inter imbres, procellas, fulmina, tonitrua per altiſsimas rupes manibus pedibusq́; niti. Quippe ardens amor nullum admittit tædium. Hic iucundum uulnerari ſentibus, ex alto præcipitari, nullis non agitari incommodis, modo indies propior ſpes uictoriæ fiat. Hæc alit laborantem. Hæc efficit, ut in medijs malis pleno gaudio mens exultet. An ego queā tot labores perpeti, nunc ſcribendo per decem dies, nunc docendo ab aurora ad Heſperum, nunc iter faciendo æſtate per æſtus, fulmina, tonitrua: hyeme per frigora, niues, grandines, niſi ipſa aliquando fatigato occurreret? Lateat uulgus in ædibus, ſequantur ſomnia tenebras, caueant pallentes umbræ ne leuis aura faciem lædat, ne madeant imbre, ne tegulæ caſu intereant, domi etiam non deſunt pericula, curent ſe longis conuiuijs, tū horis præſcriptis deambulēt, alternis diebus mētem, ſi quam habent, in tanto contemptu temporis, inſtaurent luſu, ne lentæ animantes labore nimio conſumantur. Nos in luce uerſari, atq; ſub diuo mundum ſpectare decreuimus. Certum eſt uiſere uaria gentium ſtudia. Quis ſemper inter eoſdem uultus ſine tædio tranſigat uitam? Sed dicat aliquis, qui ex puerorum conui-

ctu colligit pecuniam. Quid? etiam in primis Latinæ linguæ rudimentis sic mutandum locum censes? Maxime: Grãmaticæ ferè quatuor annos tribuũt, & plerunq; in uno loco. Quanto satius esset, si interea octies schola et urbe cõmutatis, toties summã artis, quæ breuis est, puer didicisset: relictis omnibus præceptionibus, quæ nõ omnino sunt necessariæ. Nunc cõtrà, quò diu detineãt adolescentes, ea inculcãt, quæ me puderet hic recensere, tam sunt humilia, tam raro occurrunt apud autores. Quum principio nihil docere deberent, quod non creberrimi usus sit. Causæ huius cõsilij sunt, quòd à multis plura, uel saltem aptiore omnia ordine discent, quàm ab uno. Deinde, quòd eam ætatem sicuti nos, non parum excitabit nouus cõspectus eorum, inter quos uersabitur. Haud ambigo complures fore, qui faciendum secus iudicent: sed his non omnino summa erit, & temporis, & uictoriæ cura.

QVOS SECVM LIBROS
uehere debeat studiosus, qui mutabit locum.

QVi *alium petere locum decreuit, & longam ingredi uiam, libros secum conferat solum, in quibus diligenter res aliquas notauerit. Quod si in uolumine duæ tantum trésue paginæ notatæ sint, eas è libro eximat, reliquum uendat. Nec sit adeò sordidus ut exigua iactura rei conatum remoretur. Cogitet semper, si ad summa peruenerit, nõ defuturas opes. Superiore anno Basileam profecturus è nouo opere Plinij secundum librum à me notatum excidebam, ut mecum ferrem. Amicus*

cus interueniens me mentis esse parum sanæ opinabatur. Sic tractaui libros complures, semperq; faciã quum id postularit occasio. Tametsi mihi essent noui codices Ciceronis, Platonis, Demosthenis grandi comparati ære, omnes tamen paginas erumperem, in quibus scitu dignum aliquid scripsissem, quando esset proficiscendum. Ob duas causas id facio. Quod in illis fixa memoria sit, & quòd scripta ea nonnihil conducere queãt ad stilum. Qui hoc mirantur, mirentur ijdẽ, quur in terram agricolæ abijciant semen, ut cum fœnore plura recipiant. Nobis certior multò quàm rusticis spes est rerum maximarum, si uixerimus In hunc modum iter faciam ad uarias hominum nationes, noua discendi gratia. Idem facient, qui mecum proficiscentur, si meum sequi consilium uelint. Librorum ingentem ubiq; reperiemus copiã. In itinere autem cogitatione utemur, & mẽtis uis noui semper aliquid parturiet.

STVDIOSOS DEBERE *esse liberos.*

HAVD *facile emergunt, qui conducti stipendio, uel pueros priuatim instituunt, uel publice in academia non omnino celebri profitentur disciplinas ad spatium anni, duorúmue, uel apud typographos scriptores emendant. Caussæ mihi duæ occurrunt. Quod hi non magno uideantur animo, nec amplius tendere ad altiora, qui huiusmodi rebus poßunt detineri. Meo iudicio per campos apertos laxis habenis quacunq; fortuna monstraret iter, tendendum erat ad scopum. Altera, quod ex ea tranquillitate socordia quædam exi-* ,,

stit.

" *stit, quæ persuadeat nobis desiderari nihil, quod ad tri*
" *umphi nomen faciat.* Itaque ô *iuuentæ illustre robur, dehinc contemptis & stipendijs, & illecebris cunctis, quæ uel horæ intercapedinem unius poßint impedire, petamus sedem, quò nemo unquam aspirauit.* Ingentis *est ignauiæ semper alios uelle sequi, semper ducem quærere.* Ante *mori certum sit, quàm ulli cedere mortalium.* Pulchrum *est sexcentos leones in pugnam spectaculo uno committere: pulchrum fortè multis populis imperare: sed pulchrius propria uirtute eò ueræ laudis penetrare, quò nemo te sequi poterit.* Victoria *in manu est.* Magno Alexandro*(quis non crebrò tam animosi pectoris meminerit?)quum nuntiaretur* Darium *regem*

i. Vnus lanius, inquit nõ timet multas oues.

triginta militũ adducere myriadas, εἷς μάγειρος ἔφη, πόλλα πρόβατα οὐ πτοεῖται. Sicuti *leo citius sæuit in uirum, quàm fœminam, pueros non nisi summa fame coactus attingit: ita & nobis leonũ more, maxima quæq; maximo arripienda sudore sunt.* Hominis *uita temporis punctum est, sed quid non uincit labor ac sedulitas?* Fingat *se quisq; nudis pedibus in medio positum igne, cogitetq; quanta tum agilitas in membris pigris esset, solum pro salute corporis: nunc nunc multò maior sit pro salute animi.* Hoc *spectaculum semper sit in pectore.* Quum *ædificia quinq; aut sex simul flagrant incendio, tum cursitant, in flammas ruunt, ut aliquid igni eripiãt: pars tecta cõscendunt, funduntq; aquas, pars opes è domo rapiũt, nec ea tẽpestate magna somni aut uẽtris cura est: sic nostra tractãda studia sunt.* Isthic *uideas, quid humana uis efficiat, si uires experiatur: quid intra*

annum,

annũ,imò breuißimũ tẽpus præstare poßit. Fulminis mo ,,
do ad ea feremur, quæ poscimus. Sermones oẽs, nõ nisi ,,
tonitrui ictus erũt. Mens momẽto orbem totũ peragra ,,
bit. Quid celerius mẽte? Manuũ usus corporisq; motio= ,,
nes globos emissos puluere accenso imitabũtur. Ocyßi= ,,
me Sol in occiduas mundi plagas tẽdit, nisi hũc sequa= ,,
mur, nihil efficimus: Vix esse credã cœli uolatũ uehemẽ ,,
tia nostra concitatiorẽ. Tu ignaua Græcia non perpe= ,,
tuũ dabitur decenniũ Troiæ, primo impetu omnia ruẽt: ,,
Etiã mũdo egredi facile est, si pauidũ animal tentauerit, ,,
si semel tantum fecerit periculum. Nõ arbitremur deos ,,
esse, qui solertia mediocri summa hactenus occupauere. ,,
Quorum admiratio ita cœpit posteros, ut uixdũ quis= ,,
quã sequi eôdẽ contenderit. Nõ priscorum eleuare de= ,,
cus, uerum ad maiora alios impellere conamur.

PERORATIO.

NE fortè surdis auribus hæc, quæ diximus, præterie rint, nonnulla repetemus unde cõmunis omniũ sa lus pẽdet. Ante oĩa summũ tibi scopũ præfige, nisi pror sus effœminato sis aĩo. Nec te moueat scripsisse quosdã, nihil sibi esse magis in uotis, quàm ut uel umbrã Cicero nis adsequantur. Ne tibi adscripseris uetusta stemmata, aut à maioribus partã laudẽ, pulchrius erit decus, cuius autor ipse, quàm cuius hæres fueris. Animaduerte nihil interesse inter eos, qui nũquã nati sunt, & eos, qui nul la re memorabili gesta obscuri ex hac uita migrarunt. Nihil ames, nisi laborẽ: luxum, & fabulas fugito. Sem= per quære occasionẽ audiẽdi, docendi, scribẽdi. Euitãda lectio solitaria, tẽpusq; omne exercitio impendendum.

Non

Nõ uerear adfirmare tãto quosq; esse doctiores, quãto crebrius docuerint. Quapropter σοφίαν apud poetã dicere reor: Vsus me genuit, mater peperit memoria. Dum audimus, uigilãtißimo simus aĩo. Quum docemus, fugiẽda ostẽtatio, & uanitas illorũ, qui horæ interuallo uix decẽ uerba proferũt, adeò lentè rem aggrediũtur, adeò sese ad laborẽ cõponũt, captãtes autoritatẽ. Omnis ipsorũ cogitatio est, ut habeãtur in prætio, ut docti à uulgo censeãtur. Illi ad summa peruenięt unquã? Impetus impetus mihi placet, quã in rebus oĩbus, tũ in docendo. Quod enim agricolis meßis est, hoc tẽpus istud, si fructũ spectes, eruditis: ubi obsecro quis non morã dãnauerit? Nostris potius uiribus nitamur: ac horas illas, quæ infeliciter alijs pereũt assentatione, seu conciliando fauore hominũ, impẽdamus literis. Sapiẽs animi magnitudo uerã laudẽ in factis positã, nõ in uaga fama iudicat: principẽq; se esse mauult, quàm uideri. Tametsi nonnunquam inter legendũ animus laßus aut labore, aut cogitatione perpetua lãguescit, laborãdũ tamẽ, quoad spiritus ullus in corpore fuerit reliquus: à morte licebit quiescere. Nusquã umbra, semper lux, & hominũ cœtus placeãt. Dij boni, quãtus intra breuißimum tẽpus euaderet ille, qui nullã diei intermitteret horã, qua nõ aliquid uel audiret, uel doceret, uel scriberet. Si fieri potest, docendi magis, quàm audiẽdi occasionẽ captabimus. Quippe nõ paucos uideas, qui aliud nihil, quàm audiũt, in hoc senescũt, nec apti sunt, ut uel autorẽ profiteri, uel quicquam politè scribere queant. Si mentem exornare studes qua sola distamus à cæteris animantibus, perdiscẽda omnia

è toto

è toto disciplinarũ orbe, quæ scitu digna iudicas. Illi quorum maior est cura corporis quàm animi, aiũt pulchrũ esse in una arte excellere, at pulchrius multò excellere in pluribus. Nullæ sunt fœminæ tã à Musis alienæ, quæ non unam discere queant: imò picas id efficere posse intra annos uiginti, quos hæc hominum monstra uni studio impendunt, arbitror. Vt Fabij uerbis utar, hi nõ perspiciunt, quãtum natura humani ingenij ualeat, quæ ita est agilis ac uelox, ut ne poßit quidem aliquid agere tãtum unum. Postremum est, ut mutes locum: alioqui & somnolentus, & imperitus semper permanebis. Nunquã me penituit (nec quenquam penituiße puto) quòd literarũ gratia in academiam aliam transierim. Cõtrà semper magno, & sero dolore deprehẽdi, me nimiũ diu in urbe una desediße. Haud abijciẽdus animus, licet nõ continuò ex sentẽtia oĩa successerint. Nihil enim uidemus, nisi ex paruis principijs, ad summa rerum fastigia emergere. Habẽt oĩa doctrinarũ genera amari nõnihil, quod initio ingruẽtiũ pectus deterreat. Verũ ipsum illud comes pẽsat utilitas. Proinde leui incõmodo offensi nõ protinus resiliemus. Olim principes Græciæ uellus aureũ per tot maria & pericula petitũ, uirtute duce, comite Fortuna, urgẽtibus acrioribus glĩæ stimulis, uexerũt: spirãtes ignes, indomitos & rebelles tauros domuere: sopitũ draconẽ occidêre, satisq; dẽtibus obortã segetẽ illã militũ, ut rueret ĩ mutua uulnera, coẽgere. Amazones dexterã mãmam exurebãt, quò plus alimẽti ad manũ uicinã perueniret. Democritus quũ uideret aĩ aciẽ ĩpediri aspectu oculorũ, ipsos sibi eruit, ut cõmodius rerũ naturas

mente

mēte cōprehēderet. Hæc nos nonnihil accendere debēt. Demus itaq; operam omnes, ut aliorum exemplis exciti, dehinc summo labore ad maiora enitamur. Luxus, fabulæ inanes, & muliebres animi linquantur mulieribus. Τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν. Fingamus reliquum tempus abstulisse somnum, abstulisse pericula, abstulisse morbos. Sed tamen dolendum hactenus florem ætatis sine fructu perijsse, perijsse temporū nūquam reditura. Memoria qsq; repetat oīa malorū genera ab ipso uitæ exordio: subeat recordatio quot dies, q̃ frigidis rebus absumpserit, ut indignans dolensq́; tot annos sine fruge abijsse, tanto maiore furore grassetur. Valeat ignauia: ualeat cū ea iniqua fatorum series, quā nemo sapiēs metuit: animus ubi ad gloriā uirtutis uia seuit abūde potēs est, neq; Fortunæ īdiget. Verè etenim nobiles existimo, non qui funes aureos collo circunferunt, quiq; parietes & uestibula pictis maiorū magistratibus ornant: sed qui ueris ac suis bonis hoc est, eruditiōe, moribus, eloquentia se suosq́; illustrare conantur. Pauci nouerunt, quàm certa ipsos solidaq; maneat felicitas, qui ad hanc æternam sedem penetrare statuerunt. Fortunæ munera, ut regna, & urbes, & decor formæ pereunt: parta uirtute ac labore fixa sunt. Hæc possessio non ferro, non flammis, non rapinis, nō tempestatibus ullis obnoxia est. Sed finem facio. Breue spatium uitæ nostræ, per horas id dilabitur, ocyßimè perit hora (utinā istæc ô formosa iuuenta perspiceres, in te spes longè maxima est) citò dies, citò mensis, celeriter etiam annus, quum tamē paruus annorum numerus sit: ad hæc dimidiū æui

Lvirtuti sudorem dij præposuerunt.

aufert

aufert somnus, magnam partem conuiuia, lusus, morbi, præposteri conatus: quodq; durißimum, incerta morte Lachesis atrox omni momento immines: nisi summo studio temporis fructum quæramus, sine gloria pecudum more sumus morituri.

IOACHIMI FORTII RINGELbergij Andouerpiani in librum suum de ratione studij annotationes.

IVNT *nonnulli concitatam plus æquo esse orationem. Sed hi non uidēt, quòd* Horatius *iubet, talem esse debere aut poëtam aut oratorem, cuiusmodi esse auditores cupit. Si dolere me uis, inquit, dolendum tibi prius est. Si incitare uelis alios, id nunquam efficies sedato sermone.* Etenim, *quemadmodum* Fabius *ait, non incendit, nisi ignis: nec madescimus, nisi humore: nec res ulla dat alteri colorem, quem ipsa nō habet.* Citius *quisquam manu cœlum attingeret, quàm animos moueret, ipse tranquillus & immotus.* Pulchrum *est enim mediocrem),* Triplex *studiosorum institutum, siue scopus est.* Infimus, *quum esse uolunt mediocres.* Medius, *quando pares esse student illis, qui primas hactenus partes tenuere.* Summus, *quum euadere conātur supra summos.* Quam tot

E homi

hominum milia). Adhuc perpetua manet interrogatio & admiratio, ideo post celebrabunt etiam nota interro gationis ponenda. Immēsum pectore). Hoc est pulmone, quo spiritum attrahimus, continens pro contento. Qui sub signis nostris) Cōplures in studij ratione demonstrauere, qui libri quo ordine legendi sint: quum multo magis necesse erat expellere ignauiam, quæ passim dominatur. Nanq; sine ipsa nihil efficere animus potest) Corpus enim instrumentum animi est. Quod si bene adfectū fuerit, facilius ea, quæ uolet, animus operabitur: sin malè, maiore conatu atq; sudore opus erit, quia multa tentabit repugnante natura. Ἀνδρῶδες οὐδὲν ἐπιδεδειγμένοι?) Ad imitationē Luciani ubi in deorum dialogis Aesculapio Hercules obijcit: Σὺ δὲ ῥιζοτόμος εἶ, καὶ ἀγύρτης νοσοῦσι μὲν ἴσως ἀνθρώποις χρήσιμος ἐπιθήσειν τῶν φαρμάκων, ἀνδρῶδες ἢ οὐδὲν ἐπιδεδειγμένος. Ante ἀνδρῶδες ponenda nota interrogationis, atq; etiā post ἐπιδεδειγμένοι. Quod sine puluere) Metaphora sumpta à pugnantibus in prælio. Alia ui rem aggredicmur) Hic ui scribendum duabus literis, non tribus. Quod dico ne typographi per imprudentiam pro ui ponant uia. Qui error & frequens est, & sæpenumero faciem mutat orationis. Eadem causa me plerunq; scribere cogit, quod alioqui non eram scripturus: præsertim, quum leuis immutatio, tum numeros, tum structuram totam inuerteret. Si nihil attigeris, nisi locos communes) Hi sunt res aut uoces, quarum frequens usus est: ut deus, mundus, homo, animus, animal, iustitia, fortitudo.

i. Tu uero radicida es & præstigiator, ægris forsan hominibus utilis ad tribuēda pharmaca, sed uirile nihil operatus.

do: Optimè hic officio fungi suo) Hic aduerbium, hoc est, in Theologiæ studio. Non satis est tam leuiter) Siquidem prius de ea aliquid dictum hoc loco: Necessariæ formæ loquendi, differendi, dicendi. Cuius tot extant monumenta) Vt opera Homeri, Ciceronis, Vergilij, Ouidij. Solem superiora trigonis ferè radijs conuertere) Quoniam hac distantia stare coguntur. Ea doce, quæ noueris) Et si parum feliciter doceri uidetur is, qui istiusmodi lectorem audit: discenti tamen plus adferri frugis opinor exercitio tali, quàm labore solitario. Primas tribuunt papaueri) Marsilius Ficinus ait studiosis edendum papauer, quòd semen illud somnum inducat. Mihi rem fuisse principio laboriosam) Digreßio usq; ad eum locum: sed ad rem eamus. Etiamsi natura facundus es, data opera loquaris incomposite) Hoc omnino necessarium ijs, qui summi esse uolunt in scribendo, ad quod omnia nostra tum studia, tum præcepta tendunt. Inquiunt bene posse scribere eos, qui bene loquuntur. Fateor id uerum esse, si de rebus ijsdem & loquerentur, & scriberent. Sed colloquia ferè sunt de rebus familiaribus, de euentu belli aliquo, quum scribendum sit de communibus locis, de deo, de mundo, de homine, de animo siue animalibus. Quid hic profuerit, quòd aliquando domesticas nugas scitè recitaueris? Hoc ergo tempus, quod ijs impendisti, certum est tibi maiore ex parte perijsse. Porrò quibus animus non est ut scribant, totis uiribus niti debent, ut politè loquantur. Discant

hi, quemadmodum res omnes memorare eleganter poßint. Illorum tamen gloria à nostra laude distat, quo momentum ab æternitate. Grassari cœpi) Id uerbum quoq; in bonam partem accipi potest. Velut apud Sallustium: *Animus ubi ad gloriam uirtutis uia grassatur.* In hac finire uitam decreui) Hic obiecere nonnulli *uitam potius honestam debere esse finem. Qui non rectè uidentur ratiocinari.* Nam fieri potest, *ut aliquis probè uiuat, & sit eruditus.* Nec credo ullam esse occupationem, *quæ magis ab illicitis adfectibus hominem abducat, quàm studia literarum.* Mirum dictu, *quantum uitiorum è pectore humano tollat luxus opumq́; contemptio, quam necessariam hic esse diximus.* Postmodo tamen) *uox crebra apud Suetonium.* Sic aliquando modica in dictione) Hoc est oratione, *ne uocabulum quis putet significari.* Ad maxima queq; peruenires) Apostrophe ad pueros. Felix puer, *cui molles articuli*) Oratio iucunda, *quæ est quoties describuntur syluæ uirentes, flumina currentia, res seu lusus puerorum.* O utinam) Ouidius in epistolis: *O utinam tunc, quum Lacedæmona classe petebat.* Quum Sol aduersa nobis figeret uestigia) Sermo est de media nocte. Tunc enim Sol est in parte circuli meridiani, *quæ nobis perpetuò sub terra occultatur supra caput antichthonum.* Nocte uagante in medio cœlo) Nox aliud nihil, *nisi terræ umbra est, quæ surgente* Sole occidit, oritur occidente. Vitæ domum) *Describitur horoscopus libri de ratione studij, hoc est, situs seu facies cœli, quæ erat prima*

media

media nocte in Augusto anni millesimi quingentesi=mi uigesiminoni. Duodecim *cœli domus sunt*. *Quarum prima, significat uitam: secunda opes: tertia fratres: quarta parentes: quinta prolem: sexta morbos: septima, matrimonium seu nuptias: octaua mortem: nona religiones & peregrinationes: decima actio=nes: undecima amicos: duodecima inimicos*. De *his plura in institutionibus nostris* A*stronomicis*. *Sol parentum*) Sol *semper media nocte in principio domus quartæ est*. Pars *mundi postrema*) Id *est, duodeci=ma domus, quæ attingit horoscopum*. Nos *specta=bant* Phænon) In *nostro* He*misphærio erant*. Facies *mundi est admiratione maiore digna*) *inter alia feli=cem sortita est locum* Lu*na tribus de causis: quòd in domo secunda sit, quòd in* Ca*ncro domicilio suo, quod cum parte* Fortun*æ sit*. Horo*scopi formam tui*) A=*postrophe ad* R*omam*. Horo*scopus est pars signiferi, quæ alicuius rei exordio emergit: qua parte cognita, etiam reliquæ habentur domus. Sed quoniam in figu=ra duodecim domorum ascēdens gradus præcipuus est, quemq; ante omnia solent contemplari, fit ut horosco=pus hoc loco, & identidē apud autores alios pro toto cœlo in plana forma depicto, distinctóq; partibus duo=decim accipiatur*. *Si locum*) Hoc *est, urbem, in qua librū de studij ratione perscripserim*. A *bruma*) A *cir=culo* Ca*pricorni, in quo bruma siue breuißimus dies est. Sextante orbis*) Hoc *est, duobus signis*. Cū *semuncia*) *Semuncia mundi quindecim continet gradus*. Binis *propè horis*) Id *est, penè triginta gradibus: quia inter*

Quid Horoscopus.

orientem & occidentem transitus quindecim graduum cœli unam efficit horam. Ab occasu) Ab insulis fortunatis, ubi occidens terræ totius collocatur. Quò facilius istæc omnia accipi queant, domorum formam depingemus. Horoscopus habet Geminorum partem undetrigesimam : proxima domus, decimamsextam Cancri: tertia, primā Leonis : quarta sideris eiusdem partē duodevigesimā: quinta, decimamsextam Virginis : nonam sexta Scorpij. Oppositæ regiones eodem graduum numero constant. Draconis caput in domicilio sexto: καταβιβάζων, in duodecimo: in secundo Fortuna. Isthæc in adposita pictura satis apparent.

Quis inter tot uitæ diſcrimina) Ἀποσιώπησις, quem=admodum apud Vergilium: Quos ego, ſed motos præ=ſtat componere fluctus. Voces duas commiſſas apte) Metaphora ſumpta à tabulis ligneis, quæ propriè dicũ=tur cõmitti: unde & commiſſura dicta. Saxa aut ligna per tranſuerſum lateri ſupponito) Si qui hanc præce=ptionem mirentur, legant id, quod mox de plumbo ad=monebimus, nam idem utriſq; reſpondemus. In ueſti=bus interioribus aliquando conſuo plumbum) Cauillan tur hic præſcribi de exercitio corporis, quæ ne Geta quidẽ faceret: ſed hi quibus ad ſtilũ minus eſt ardoris, qui hanc tantã gloriã nõdũ cõceperunt animo. Quũ ad ſumma tẽdenti nihil nõ tentandũ ſit, unde uel minimam frugem ſperes. Quis nõ eſſe furoris dicat, quod Demo=ſthenes fecit, circa flumina & mõtes calculis iniectis ori inſani modo currere, clamareq́; uocis augendæ gratia. Id tamen uno ore laudamus omnes. Nemo eſt, qui igno ret pro animorũ uehementia remiſsionéue aliud nos tũ ſentire, tum facere. Vt uno uerbo omnes eiuſmodi obie=ctiones diluã, omnes ſermones laboresq́;, qui paulũ ex=cedunt cõmunẽ conſuetudinẽ uulgi, hoc eſt, fabulas ina=nes, deſidiã, oſtentationẽ maximã in minimis & ſemper iiſdẽ rebus, inſani iudicantur. Quicqd infra ſuã ĩduſtriã uidẽt, pigritiã uocãt: ſi maius quicquã inuenerint, furo rẽ. Eos q magnos crateras hauſtu uno ſiccare pñt, q ſic craſſum illud & toroſum corpus uino implẽt, ut p cutẽ humor erũpat (Nã tum ſe ſatis inquiunt potaſſe, quum poſitis quinq; ſup mẽſam digitis (qd' ipſe aliqñ uidi) to tidẽ guttæ excidũt) laudant, hos uiros eſſe & homines

dicunt, indignos hominis uocabulo. Reliquos *qui ſpreta hac fœdiſſima uita ad altiora ſe conuertunt, qui animi cultu certare malunt, quàm poculis, nuncupant inſanos.* Age *dic mihi quid aliud curant p totos dies, quàm pabulum, armentorum more, & obſcœnas libidines? ad hæc duo omnes ſuas cogitationes, omnia ſtudia referũt: in his duabus uoluptatibus ſummũ bonum, hoc eſt, ſummam humanæ naturæ felicitatem ponunt :* opes *colligũt in hunc uſum.* Aiunt *ſe uelle colere deum, ac iuuare pauperes, ſed nihil minus aut cogitant, aut faciunt : ad corpus omnia referuntur.* Animus *noſter ſæpe multò maiora concipit, quàm palàm auſit profiteri, propter cõmunem ſtuporem plebis, quæ uel minimam diligentiam furorem appellat.* Quoties *me inſanum uocarunt, quum per integrum menſem quotidie docerem ab ortu* Solis *ad occaſum? quoties dixerunt fieri nõ poſſe, quin ante finem mẽſis inter labores expirarem?* Fatigor *quidem, id non nego, etiam penè uſq; ad ſpiritus defectionẽ, ſed fatigatio ea dulcis eſt.* Complures *alijs occupationibus impediti ad lectionem ueniebant nõ tam audiendi, quàm ſpectandi gratia.* Si *quenquã ſtudioſum lentè & grauiter, compoſito & adfectato greſſu uideant incedere, hunc ſapientem, hunc grauem uirum nominant.* Quòd *ſi currentẽ aliquẽ conſpicerent, hunc extemplò exclamarent eſſe furioſum, & in uincula conijcerent.* Quãobrem? *quia ſegnius ipſi laborare cõſueuerunt, quia nihil probant, niſi quod ipſi faciũt.* Sed *ſtupida multitudo nõ uidet illo lento aggreſſu nil niſi uulgare poſſe cõparari.* Paulò *maiora petenda ſunt, ſi ſapimus.* Vtinã *ij, qui*

turpißimas corporis uoluptates sequuntur, sic sæuirent in rebus honestis. Quàm admirabilis tum esses hominis natura nobilißima? quàm te dignam censeremus, cui uitæ necisq; potestas sit reliquarum animantium? In rebus omnibus usus nitorem & gratiam: quies situm ac squalorem parit. Nihil peius otio. Quid in Oceano, Sole, stellisq; cœli, præsertim circa medium orbis, magis admirabile, quã uelocißimus cursus, quo quotidie terram totam ambiunt? Nos animo omnem corporis usum dicamus. Hoc seruire etiam inter imbres, procellas, fulmina, tonitrua, æstus, algores, & nocturnas tenebras, inter mille pericula, dum alij conuiuijs, lusu, somno fruentur: illum imperare uolumus. Scio me scripsisse in hoc libro multa, quæ otiosorũ hominum fabulas non effugient: nec me scripsisse pœnitet. Nam paruipendo iudicium eorum, quibus diuersum institutum est, hoc est, qui decreuerũt lente omnia aggredi, quæ ad mentis decorem faciunt: ac uigilantius quærere, quæ ad corpus pertinẽt. Meminisse oportet perbreue superesse tẽpus, fortè annos quinq; aut sex (certè nõ plures nos expectamus, ob calculi morbum, aduersus quem uix ullum est remedium) proinde aut laborandum esse, aut cadendum sine honore, sine gloria, cum ignaua multitudine in fumi modũ, cuius uestigia nulla relinquũtur. Multa sanè pertuli: sed quia magna nõ nisi magno cõparãtur, hac mercede placet, quicquid Fortuna intuleris. Ingruat simul uniuersa malorũ multitudo, modo aliquando liceat per tot rerũ discrimina eò quò decreuimus, euadere. Pulchrũ est inerti turbæ insanũ uideri: imò turpißimum, illorũ sequi

uestigia. Qui *primùm se urbes expugnaturũ*) Allusio ad Terentij dictũ: primũ ædes expugnabo. Omni momẽto immunes) Apostrophe ad Lachesin: ne tertia persona pro secunda ponatur.

IOACHIMI

FORTII RING. ANDOuerpiani Elegantiæ.

Ioa. Fortius Iacobo Castrico. S.

ELegantias aliquot Latini sermonis, Iacobe charißime tibi dedicamus, quæ filio tuo ad literas discendas promptißimo nonnihil conferent emolumenti. Vale. Anduerpiæ, pridie Calendas Apriles. Ann. 1528.

DE ORTHOGRAPHIA

PARTES methodicæ Grammatices quatuor sunt: Orthographia, Prosodia, Etymologia, Syntaxis: quibus respondent litera, syllaba, dictio, oratio. Recta scribendi forma, quam Orthographiam nominant, modis tribus corrumpitur: adiectione, detractione, immutatione. Vt quum scribimus relligio per duplex ll, ordeum sine aspiratione, set per t: pro religio, hordeum, sed. Corrigitur totidẽ: autoritate, ἐτυμολογία, ἀναλογία. Autoritas è Cicerone, Plinio, Liuio atq; uiris alijs Latinis petenda. Etymologia ut quum dicimus inchoare cũ aspiratione scribendum, quod sit à Chao dictum, quod rerũ cunctarum initium fuit. Proportione, ut quum dicimus

ſeruus in caſu genitiuo ſerui habere, quod uoces omnes inflexionis ſecundæ ſic uertuntur. Plerũq; & pleriq; ſine diphthongo ſcribuntur. Autor ſine c & ſine aſpiratione. Deductũ uidetur à Græca uoce ἀυτὸς, & à dicto uulgari ἀυτὸς ἔφα. Penultimam ſuperlatiui ſyllabam per u ſcribebant. Plautus: Semper cogites id optumum eſſe, tute ut ſis optumus: ſi id nequiueris, ſaltem ut optumis ſis proxumus. Antiqui dicebant pultare, fœdum, fariolum, fordeum: ubi nos pulſare, hœdũ, hariolum, hordeum. Terent. Horreſco ſemper, ubi pultare haſce occipio fores. Idẽ. Sed quis oſtiũ hoc pultauit? Ciceronis temporibus, paulumq́; infra quoties s litera media uocalium longarum, uel ſubiecta longis eſſet, geminabatur: ut cauſſæ, caſſus, diuiſſiones. Longas ſyllabas geminis uocalibus ſignabant. In Caius, Cneus, amurca, c per g proferendum.

DE ANALOGIA ET Etymologia.

QVemadmodum ait Quintilianus, ſermo conſtat ratione, uetuſtate, autoritate, conſuetudine. Rationem præſtat præcipue Analogia. nonnunquam & Etymologia. Autoritas ab Oratoribus, uel Hiſtoricis peti ſolet. Nam Poëtas metri neceſſitas excuſat, niſi ſiquando nihil impediente in utroq; ratione pedum alterum ipſi eligunt. Qualia ſunt: Imo de ſtirpe reciſum, & ſilice in nuda. Analogia proportio ſiue ſimilitudo dicitur. Eius hæc uis eſt, ut id quod dubium eſt, ad aliquid ſimile, de quo nõ quæritur, referat, quò incerta certis probet. Hæc in nominibus genera ac declinationes

deprehendit: in uerbis, tempora, modos aliaq́;. Iuxta eā dicimus domata inflexionis esse tertiæ atq; generis neutri, & seruêre uerbum productā mediam non correptam habere: quoniam sic est in uocibus similibus climata docere. Iuxta etymologiam, id est, originem uocabuli in nomine Aristoteles penultima sine aspiratione scribēda est, quoniā ita fit in dictione τέλος, unde ipsum ducit originem.

VARIAE NOMINVM DEscriptiones sine lege positæ, quibus in prælegendis autoribus professores uti possunt.

Concio significatiões treis habet. Accipitur enim quandoq; pro suggestu, siue loco ex quo uerba fiunt ad populū. Cicero: Ascendi in concionē. Interdum pro oratione ipsa. Sall. Cōcione habita. Nōnunquā pro populo cōuocato. Sall. Cōcione aduocata, huiusmodi orationē habuit. Gentiles dicūtur qui ex eadē familia sunt, & eiusdē nominis. Cice. Si paterfamilias moritur, familia, pecuniaq́; eius agnatorum, gētiliumq́; esto Gentiles etiā uocātur idolorū cultores, qui aliter, quàm Christiani de Deo sentiūt: ita nūcupati, quia in gentiliū, hoc est, maiorū suorū fide perstiterūt. Gētilitia nomina sunt quæ originē gentis uel familiæ declarāt: ut Portius, Tullius. Gētilitiū sacerdotiū, quod ad ius familiæ pertinet. Ingenium, est natura cuiq; ingenita. Sallust. Castrisq́; collatis, pugna tamen ingenio loci prohibebatur. A gignendo deductum est. Literæ à lituris dicūtur. Litura est macula, uel nota, qua delemus ea, quæ scripsimus. Ouid.

Quascunq; aspicies lachrymæ fecere lituras. Hospites amici sunt in diuersis locis habitātes, qui se mutuo reci piunt, quū alter in alterius patria peregrinus est. Sub diuo, uel sub dio, idem est quod sub cœlo, uel aëre, Pli. In Iunonis ara sub diuo sita cinerē aiunt immobilē esse perflantibus undiq; procellis. Id genus pro talis uel hu iusmodi accipitur. Gel. A genethliacis istis, & quibusdā alijs id genus, qui futura oīa dicturos pollicētur. Idē Quàm facete sophisma id genus remuneratus sit. Terēt. Id genus hoīm est pessimū. Lactan. Vt nulli adhuc extiterint, qui id genus uitæ sequerētur. Dicimus & omne genus, Gell. Aristotelis libri sunt, qui ꝓblemata physica inscribuntur lepidissimi, & elegantiarum omne genus referti. Malus, est arbor erecta in nauigio. Malus dicitur à malis, uel nodis circundantibus, quorum uolubilitate facilius attollitur, & demittitur uelum. Nauis partes, prora, puppis, malus, antenna, carina. Antēna, est lignum per transuersum in malo positum, cui uelum alligatur. Carina, est infima trabs, ubi nauis fundatur. Ouid. Dum mea puppis erat ualida fundata carina. Pisones dicuntur à pisis leguminibus, quæ optime serebant, ut Fabij à fabis, Lentuli à lente, Cicerones à cicere. Chilones, uel Labeones nominantur, qui sunt maioribus labris. Luscus, qui altero captus est oculo, qualis fuit Annibal. Vnde Iuuenal, Quum Getula ducem portaret bellua luscum. Androgyni, uel Hermophroditi dicuntur utriusq; sexus homines. Capitale est facinus pœna capitis dignum. Sylua quandoq; accipitur pro rebus temere congestis: ut quum Probum aiunt reliquisse non medio-

mediocrem ſyluam obſeruationum ſermonis antiqui. Punctus magnitudinis principium uocatur, quod in nullas diuidi parteis poteſt. Capitur pro fauore uel ſuffragijs, quoniam ſuffragia non ſcribebant, ſed puncto duntaxat notabant. Horat. Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci. Conſultor duplicem habet uim. Significat enim quandoq; eum, qui conſilium petit. Cicero. Vigilas de nocte, ut conſultoribus tuis reſpondeas. Horat. Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat. Interdum ipſum, qui alijs conſulit. Sall. Simul ab eo petijt, ut fautor conſultorq́; ſibi adeſſet. Limen eſt, quod ex tranſuerſo ponitur in ianua. Non inferiorem ſolum partem ſignificat, quæ pedibus calcari ſolet, ſed etiam ſuperiorem. Neuius. Exime limen ſuperum, quod mihi miſero ſæpe confregit caput, inferum quoq;, ubi ego omnes defregi digitos. Munus tria ſignificat: donum, onus, officium. Donum, ut munera multa donauit. Onus, unde ſumpta ſunt immunis, & immunitas. Officium ut munera reipub. Munia, ſunt obſequia lege debita. Colu. Sic & magiſtri ſingulorum officiorum ſedulo munia ſua exequuntur. Municipia uocabantur quæ aliunde ueniebant in ciuitatem Romanam, & ibi ſuo iure uiuentes, muneribus & honoribus fungebantur populi Romani. A quo munere capeſſendo dicta ſunt municipia, & eorum incolæ municipes. Embryo ἔμβρυον, eſt, quod in utero matris uiuit antequam liniamenta ſuæ ſpeciei accipiat, quaſi intus germinans. Βρύω ὕσω emano, uel germi-

no di

no dicitur.Lumen eſt defluxus quidam ſplendoris à cor pore lucis, per aëra fuſus. Pulchritudo *corporis, eſt apta figura membrorum cum coloris quadam ſua= uitate.* Ciuitas *eſt multitudo collecta, ad ſtatum re= rum ſuarum tuendum per ſe ſufficiens, quæ conſen= ſu ſit legum, uitæq́; coniuncta.* Penula *uocatur ue= ſtis uilis & denſa, qua cæteras ab imbre cuſtodi= mus.* Epicœna *genera ſiue promiſcua ſunt, in qui= bus ſexus uterq; per alterum apparet.* Radius *pro= prie fulgor ſiue ſplendor eſt.* Accipitur *pro uir= ga qua* Geometræ *lineas indicant.* Vergili. *De= ſcripſit radio totum qui gentibus orbem.* Quan= *doq; idem eſt quod aſpectus : unde dicimus* Iouis *ra= dios ſalutares eſſe, Saturni radios perniciofos.* Tur= *ba, eſt multitudo, & etiam turbatio.* Cicero. Quan= *ta in turba uiueremus?* Perpetuum *dicitur, quod ſolidum eſt non conciſum in fruſta, ſed continua= tum, non interruptum, aut temporis ſpatio inter= miſſum.* Cæſar : *Perpetuæ foſſæ quinos altæ pedes ducebantur.* Veriſimile *eſt ſimile uero.* Terentius, *Mihi quidem hercle non fit ueriſimile.* Idem. *Non ueriſimile dicis.* Matrimonium *dicitur legitima per= petuaq́; uiri, ac mulieris ſtudio gignendæ ſobolis con= iunctio, uitæ ac fortunarum omnium indiuiduam ſo= cietatem adducens.* Fortuna, *eſt accidentium rerum ſubitus atque inopinatus euentus.* Fortuitum *dicitur, quod caſu accidit.Aug.de ciui.dei:*Fortuita *dicunt eſſe, quæ nullas cauſas habẽt,uel nõ ex aliquo ordine ueniũt.*

Idem

Idem signant uoces tres: rerum natura, orbis, mundus. Sic dicimus in tota rerũ natura nihil esse pulchrius Sole. Plin de impari numero: Quæ obseruatio etiã in alijs multis rerum naturæ partibus ualet. Ordo, est sua cuiq; loca tribuens dispositio. Oriundus, idẽ est quod originẽ ducens. Lactantius: Cœlesti sumus omnes semine oriundi. Liuius. Nati Carthagine, sed oriundi à Syracusis. Iumenta & armenta dicuntur à iuuando & arando, quibus utimur in agricultura. Fatũ est inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam prouidentia suis quæq; nectit ordinibus. Vel breuius: fatũ est certus rerum ordo. Præceps pro profundo capitur. Pli. Spiritus dum in præceps fertur. Idem: Vasto in præceps hiatu. Ostenta nuncupantur, quia ostendunt: Portenta quia portendunt: Mõstra, quia mõstrant: Prodigia, quia prædicũt. Tumultus quasi timor multus. Copia pro facultate accipitur. Sall. Quod ei ꝑ maximã amicitiã, maxima copia fallẽdi erat. Prius et posterius quatuor modis dicũtur: natura, tẽpore, ordine, dignitate. Natura id prius est, à quo uerti nõ poßit cõsequẽtia. Vt si currit, mouetur. Quippe nõ contrà dicas, si mouetur, currit. Moueri itaq; quã currere prius est. Tempore autẽ: sic Romulus prior Camillo fuit. Ordine: ut exordium narratione prius est. Dignitate: consul prætore.

DE ASSIS PARTIBVS AC *nominibus numerorum.*

AS, integrum est, uel res tota. Diuiditur in duodecim uncias, quæ partes minores uocari possunt. Maiores uerò quæ sequuntur. Triens quatuor uncias, uel ter-

tiam integri partem complectitur. Quadrans tres. Quincunx quinq;. Sextans duas, id est, sextam partem. Semis sex. Septunx septem. Bes uel beßis octo. Dodrans nouẽ. Dextans decem. Deunx undecim. Pari modo unciam in uicenos quaternos scrupulos, seu grammata à numero uiginti quatuor literarum distribuunt. Partes unciæ maiores sunt hæ. Semuncia duodecim scrupulos continet. Sextula quatuor, hoc est, sextam unciæ partem. Duella octo. Drachma tres. Siciliquum sex. Scrupulum in duos obolos diuidunt. Hoc loco pauca de sestertijs ac talentis subijcienda. Decem sestertia, & decem milia sestertium nummorum pró eodem ponuntur. Item hæc quinq;: mille sestertij, mille nummi, mille sestertiũ, mille nummum, & mille sestertium nummum, numerum eundem efficiunt, nempe uigintiquinq; coronatos. Centum sestertia, sunt centum milia sestertium. Centies sestertium, centies centena sestertia, uel centies centena milia sestertium. Decies uero sestertium, decies centena milia sestertium, quem numerum uulgus milionem uocat. Romanorum supputatio hæc est. Apud Græcos autem talenti uocabulum usurpatur. Id multiplex erat, sed frequentißimum Atticum in historijs, quod coronatos sexcentos continebat. Vnde colligitur, mille talenta, sexcenta milia coronatorum uel aureorum efficere: & decem milia talentum, sexagies centena milia. Vocum quæ numeros signant, octo sunt genera: Nomina numeralia cardinalia, Vnus, duo, tria, octoginta, ducenti, trecenti, nongenti. Numeralia distributiua, Singuli, bini, terni, seni, octoni, noueni, undeni, deniterni, uiceni, triceni,

quadrageni, quinquageni, octogeni, nonageni, duceni pro ducenteni, treceni, quadringeni, quingeni, ſexceni, ſeptingeni, octingēteni, nongeni. Ordinalia, *primus, uiceſimus uel uigeſimus, octogeſimus, ducēteſimus, trecēteſimus, quadringēteſimus, ſexcenteſimus, nongenteſimus.* Numeralia in arius, *Ternarius, quaternarius, quinarius ſenarius, ſeptenarius, octonarius, nouenarius, denarius, undenarius, duodenarius, ternariuſdenarius, uicenarius, tricenarius, quadragenarius, quinquagenarius, ſexagenarius, ſeptuagenarius, octogenarius, nonagenarius, centenarius, ducētenarius uel ducenarius, trecētenarius, quadringentenarius, quingētenarius, ſexcentenarius, ſeptingentenarius, octingētenarius, nongentenarius, millenarius.* Numeralia in anus, *Primanus, ſecūdanus, tertianus, quartanus, quintanus, ſextanus, ſeptemanus, octanus, nonanus, decumanus.* Numeralia multiplicatiua in us. *Simplus, duplus, triplus, quadruplus, quintuplus, ſextuplus, ſeptuplus, octuplus, nōcuplus, decuplus, cētuplus, millecuplus.* Numeralia multiplicatiua in ex. *Simplex, duplex, triplex, quadruplex, quintuplex, ſextuplex, ſeptuplex, octuplex, nōcuplex, decuplex, cētuplex, millecuplex, multiplex.* Aduerbia numeralia, *Semel, nonies, undecies, duodecies, tredecies, quatuordecies, qndecies, deciesſexies, uicies, trigecies, uel tricies, quadragies, quinquagies, ſexagies, ſeptuagies, octogies, nonagies, ducēties, trecenties, quadringenties, quingēties, ſexcenties, ſeptingēties, octingenties, nongenties, millies, toties, quoties.* Numerorum uoces uarie cōponuntur. Plinius 2. lib. cap. 108. *Octogies quinquies cētena ſeptuaginta octo millia paſſuum.*

ſuum. Idem: Nonagies, octies centena & decem & octo milia paſſuum. Item quinquagies bis quindecim milia paſſuum. Iterum: tricies quater quinquaginta milia paſſuum. Et: quatuordecies centena & quinquaginta milia paſſuum. Item: Octogies quinquies ſeptuaginta octo milia paſſuum.

ALTER PRO DVO, SECVNdus, primus. Et iterum pro bis uel ſecundo.

PRO unus & duo, unus & alter, uel unus aut alter Latine dicimus. Teren. Venit unus & item alter. Cice. Quid eſt tantum in uno, aut altero die? Idem pro Aulo Cluentio: Vnus & alter dies interceſſerat, quum res parũ certa uidebatur. Et: Habetur una & altera cõcio uehemens & grauis. Idẽ in Verrẽ: Vnum & alterũ mẽſem. Hora. in ſermonibus: Ducẽdus comes unus & alter. Idem in epiſt. Si uerſus paulò cõcinnior unus & alter. Liuius: Vno aut altero abrepto. Idẽ: Vni aut alteri militi. Idem de bello punico: Vno, aut ad ſummũ altero precio. Simili modo pro ſecundũ, alterũ ſcribimus. Cice. pro Aulo Cluẽtio: Vnũ, alterũ, tertiũ annũ quieſcebat. Idem de natu. deo. Vnus is modus eſt, de quo ſatis dixi, qui eſt ſuſceptus ex præſenſione rerũ futurarũ: alter ex perturbationibus tẽpeſtatũ: tertius ex cõmoditate rerũ. Sic quoq; dicimus: alter & uigeſimus, alter & trigeſimus, pro uigeſimusprimus, trigeſimusprimus. Cice. pro Cornificio: Literas accepi tuas, quas mihi Cornificius altero & uigeſimo die, ut dicebat, reddidit. Idem pro Milone: Centeſima lux eſt hæc ab interitu P. Clodij,

& opinor altera. T.*Liuius ab urbe condita:Anno tri=gesimoaltero,quàm condita* R*oma erat.Eadem ratio in aduerbijs ſemel iterum,tertiũ uel tertio,pro ſemel,ſecundo,tertio.Cic.de diuinatione:Quod ſemel ille iterumq́; neglexit.Liuius:Iterum ac tertio ueniſſe tradunt.Quãdoq; nõ unum & alterum:uel primũ & alterum, ſed alterum & alterũ dicimus.Cic.in* T*uſ.quæſt.Duæ ſunt ex opinione boni, quarũ altera uoluptas, altera cupiditas.*

DE ID TEMPORIS, ID
ætatis, idem mentis.

ID *temporis,pro eo tempore.*Cicero *de finibus bonorum & malorum* : *Quod is locus ab omni turba id temporis uacuus eſſet.*Idem Attico: Venit *id tẽporis,ut retinendus eſſet.* Idem *pro* Milone:Deinde *profectus id temporis, quum iam* Clodius,*ſi quidem eo die* Romam *uẽturus erat,redire* potuiſſet. Titus *Liuius ab urbe condita:*Vt *purgaret ſe,quod id temporis ueniſſet.* Id *ætatis,pro ea ætate.* Plautus *in Aſinaria:* Neq; puduit *eam id ætatis ſycophãtias ſtruere.* Cicero T*orannio:*Ita *uiximus,& id ætatis iam ſumus,ut omnia, quæ noſtra culpa accidũt,fortiter ferre debeamus.*Idẽ *pro* Aulo Cluentio:*Se in balneis cum id ætatis filio fuiſſe.* Idem *pro* Lucio Flacco:*Qui quoniã eſt id ætatis.* T.*Liuius ab urbe cõdita:Quis & cuias,& cur id ætatis in caſtris fuiſſet? Simili modo hoc ætatis pro hac ætate dicimus.* Plautus: *Hoc demũ eſt,quod percrucior,me hoc ætatis ludificari.*

Idem *mẽtis, pro eandem mentem.* Quint.His *adijcio præceptores ipſos nõ idem mentis ac ſpiritus in dicẽdo poſſe concipere ſingulis tantum præſentibus.*

Vocum

VOCVM DIVERSARVM differentiæ.

IOcus dicitur omne illud, quo risus moderatus conciliari potest. Comitas est in ioco, & dicendo, & audiendo, quæ oportet, laudabilis mediocritas. Scomma est cõtumelia leuior, quæ urbanitate tegitur, ut aliud sonet, aliud intelligas. Conuitium est contumelia aperta, grauior, & petulãtior. Iudicium est res quæ caussam, litemq; determinat. Præiudiciũ dicitur res quæ quum statuta fuerit, adfert iudicaturis exemplum, quod sequãtur.

Dimidiatũ est, quasi in partes duas pares diuisum. Dimidium uocatur, quæ ex dimidiato pars altera est. Dimidium de discretis: Dimidiatũ de cõtinuis nominant. Dimidiatam horam uel dimidiã partem horæ dicimus. Dimidiatum diem, digitũ dimidiatum, uel digiti dimidiũ. Legi dimidiatum librũ, dimidiatam fabulã. Gellius: Si è sextario fusa sit hemina, non dimidiatũ sextarium fusum dicemus. Si scyphus argenteus mihi cum alio communis in duas partes dissectus sit, dimidiatum scyphum esse dicemus. Argẽti, quod in eo scypho inest, dimidiũ meũ est. Teren. Dedit in sumptũ dimidium minæ. Plin. Latitudo terræ dimidio ferè minor est quàm lõgitudo. Idẽ. Arcus nõ apparẽt, nisi dimidia circuli forma. Q. Curtius: Quũ dimidio fermè maior esset exercitus, quàm in Cilicia fuerat. Mediũ est, quod æquo interuallo abest ab extremis.

Mimus dicitur, qui mores hominũ imitatur præsertim obscœnos. Ouidius: Scribere si fas est, imitãtes turpia mimos. Histrio q personatus in scena comœdias agit, aut tragœdias. Actor pro oratore ponitur, & histrione.

Orator dicitur actor ab actione caussarum. Quintilianus: Quare diligenter æstimet uires suas actor oportet. Histrio nuncupatur actor ab actione comœdiarum. Cicero: Gestus penè summorum actorum est requirendus.

Comœdus, qui comœdiam repræsentat, & qui præest actoribus. Quintilianus: Debet etiam docere comœdus quomodo narrandum, qua sit autoritate suadendum, qua concitatione consurgat ira, quis flexus deceat miserationem. Comicus, qui scribit comœdiam, ut Terentius. Littus per duplex tt, extrema terræ pars est, quam alluit mare. Littus proprie de mari dicitur, ripa de fluminibus. Ripa dicitur extrema terræ pars circa flumina. Fœtus uocabulum generale est, refertur ad omnia animantia, etiam ad fructus arborum. Vergilius: Arborei fœtus alibi. Oua etiam fœtus dicuntur. Partus interdum pro fœtu accipitur. Plin. 2. nat. hist. Martia princeps Romanarum icta grauida, partu exanimato, ipsa citra ullum aliud incommodum uixit. Interdum pro actu pariendi. Teren. Nec satis digna cui cõmittas primo partu mulierem. Proles idem est, quod progenies. Colu. lib. 8. de caprino pecore: Parit autẽ si est generosa proles, frequenter duas, nõnunquam trigeminas.

Soboles successio dicitur. Plin. Quorum armenta pascit, maribus interemptis, præterquam sobolis caussa.

Exemplar plerunq; animatum est: exemplũ inanimatum. Sic probum uirum exemplar uocamus: uirtutẽ eius exemplum. Lactan. Tullius eloquẽtiæ unicum exemplar.

Historiæ, non modo res gestas ordine explicant, sed consilia quoq;, quibus gestæ sunt ponunt, cõciones continent,

tinent, acies instruunt, ac situs locorum describunt, ut apud Sallustium. Annales sunt quãdo singulorum annorum gesta breuiter solum notantur: ut annales Pisonis. Diarium, quum singulorum dierum res gestæ scribuntur, Græci ephemerida uocant. Socij uocantur, qui pari consilio, & autoritate rem aliquam aggrediũtur.

Comites, qui consulendo operámue præstando subsequuntur. Cæsar: Quum se uictoriæ Pompeij comitẽ esse mallet, quàm socium Cæsaris. Sodales in rebus leuioribus dicuntur, ut in conuiuijs, quasi simul edales. Furtum generale nomẽ est. Peculatus, pecuniæ publicæ, aut principis furtum. Sacrilegium, sacrorũ furtum. Differunt Poëtæ, Philosophi, Sophistæ. Poëtæ, res tractãt cõmentitias. Philosophi, certiori iudicio ueritatem & rerum cunctarum naturam scrutantur. Sophistæ olim dicebantur philosophi, postea rhetores, postremo abijt nomen in inuidiam, ut ij dicerentur sophistæ, qui fictam quandam sapientiæ speciẽ iactitarent. Homonyma, una uoce multa significant, ut canis. A Dialecticis æquiuoca dicuntur. Synonyma, multis uocibus idem, ut ensis & gladius. Notus idem est, quod cognitus. Notos, uentus. Nothus, qui ex uxore non legitima natus est, uel adulterinus. Exules, dicuntur qui iure pulsi ab urbe sunt. Proscripti uero, exules, quorum bona uendebantur, & quos ubique licebat impune occidere. Necessitas, est uis aliqua, quam amplecti debemus, si salui & incolumes esse uolumus. Necessitudo, est uinculum aliquod per amicitiam, aut familiaritatem partum. Necessitudo interim pro necessitate ponitur. Sallustius:

Quos magis dominationis ſpes hortabatur, quàm ino-pia, aut alia neceßitudo. Ceruix, poſterior pars colli eſt. Iugulus, anterior, unde procedit halitus. Petere iu-gulum, uel ferire iugulum, interficere, uel quod eſt po-tentißimum inuadere. Iugulare occidere. Horat. Vt iu-gulent homines, ſurgunt de nocte latrones. Gula, colli pars eſt, qua cibus & potus deuoratur. Strangulare, ſtringendo gulam necare. Plinius: Fabius ſenator in la-ctis hauſtu uno pilo ſtrangulatus. Sinus eſt intra pe-ctoris, & brachiorum complexum, Vt quum lactantur infantes, ad ſinum admouentur. Gremium uero, intra complexum femorum, Vt pueri à ſedentibus matribus ad gremium accipi ſolent. Vergilius: Hæret, & inter-dum gremio fouet inſcia Dido. Conſilium per s ſcri-ptum, eſt faciendi excogitata ratio. Concilium uero per c, idem eſt quod cœtus ſiue concio. Commeatus, eſt fa cultas quæ datur militi abeundi, quò uelit, ad præſcri-ptum tempus reuerſuro. Accipitur etiam pro uictu omni publico, præſertim in exercitu. Cice. Iam commeatu, & priuato, & publico prohibemur. Penus, ſignificat ui-ctum omnem priuatū domi repoſitum. Vnde penarium, locus ubi cibus reponitur. Dicimus penus penus ui, pe-num i, penu penu, uel penus penoris. Cuniculi uocan-tur meatus latentes in terra. Scrobes, foueæ intra ter-ram, manu factæ, ad uineas, ſeu arbores conſerendas, uel ad metalla fodiēda. Colu. Ante annum, quàm poma diſpo nere uelis, ſcrobes fodito. Dicimus arbor illa plantatur ſcrobe pedali. Foueæ, ſcrobes à fodiendo dictæ. Scy-phus poculū eſt, ex quo bibitur. Cyathus, idem. Pate-

ra, po

ra, poculum late patens. Sall. Humani corporis sanguinem uino permixtum in pateris circumtulisse. Patina, lanx late patens. Plura comparatiuus est, & dici potest de duobus. Complura, dici de duobus non potest, neq; comparatiuus est. Vt si tantum duo dixerint innumerabiles esse mundos, non apte dicemus, complures dixisse innumerabiles esse mundos. Laus, uocabulum generale est. Hymnus, laus deorũ. Encomium, laus hominum, & aliarũ rerum, ut encomiũ stultitiæ. Trophæa, sunt hostium spolia, arborum truncis, aut saxis adfixa. Triumphus, honor dicitur, qui uictoribus ducibus publice dabatur. Luca. Cumq; superba foret Babylon spoliando trophæis Ausonijs, umbraq; erraret Crassus inulta, Bella geri placuit nullos habitura triumphos. Facultas, potestas est. Plin. Si mihi facultas daretur, utrum mallẽ eligendi. Indulgẽtia, mollis permissio, opponitur seueritati. Quint. Mollis illa educatio, quàm indulgentiam uocamus, neruos omnes, & mentis, & corporis frangit. Licentia, impunita quædam facultas agẽdi quicquid uelis. Luca. Quis furor ò ciues, quæ tanta licentia ferri, Gẽtibus inuisis Latium præbere cruorẽ. Venia, condonatio, & remissio culpæ. Cicer. Peccaui, ueniam peto. Officina dicitur ubi opera fiunt. Taberna, ubi uẽdũtur. Opus, est id quod efficitur ab artifice, ut domus est opus fabri. Operatio, ipsa operandi actio. Opera uero, labor & industria operantis. Insomnia, sunt uisa in somno, quibus per diẽ homo uigil occupatur. Insomnia æ, est uigilia, uel carẽtia somni. Sallust. Neq; in somnijs neq; labore fatigari. Collega in officio. Cõ-

ſors in præmio. Aerarium, quò publica pecunia refe- rebatur. Fiſcus, quò principis. Domini olim dicebantur tyranni. Vnde dominatio tyrannis. Sall. Hunc poſt dominationem Syllæ libido maxima inuaſerat reipublicæ capiundæ. Heroës, qui geniti erant altero ſolũ parente mortali. Nos heroas appellamus uiros nobiles, & generoſos. Heroidas mulieres nobiles, & generoſas. Papi. lib. 3. Qua ueteres latias, graiasq́; heroidas æquas. Herus, dicitur dominus, ſed in minoribus. Terē. Herus me relictis rebus omnibus. τελώνης, uel publicanus eſt, qui uectigalia exigenda certo redimit precio. Cice. Flos equitum Romanorum, ornamētum ciuitatis, firmamētum reipublicæ, publicanorũ ordine cōtinetur. Fœnerator, qui quicquam dat ad fœnus. Fœneror uel fœnero, do ad fœnus. Cicer. Vt enim benefici, liberalesq́; ſimus, non ut exigamus gratiam, neq; enim beneficium fœneramur. Fœnus, quod ſorti accreſcit. Sors eſt, quod datur à fœneratore. Vſura idem quod fœnus. Vectigal, quod ex uectura penditur. Capitur pro fructu priuato. Cice. Ex meo tenui uectigali capio ego ducēta. Vectigalis le, quod uectigal, uel tributũ principi, aut ciuitati pendit. Cicer. Et ſyluas, lucosq́; publicos Romani uectigales habuere. Stipendiarij, qui ſtipem pendunt, ſiue ſoluunt. Siquidem ueteres non numerare pecuniã, ſed ponderare ſolent. Tributũ eſt, quod principi, aut ciuitati penditur. Tributarius, qui tributum ſoluit. Iuſtinus. Sed ciuitates Medorum, quæ tributariæ fuerant. Reditus, prouentus annuus. Ouid. At reditus iã quiſq; ſuos amat, & ſibi qđ ſit Vtile ſollicitis ſupputat articulis.

Toga

Toga Romanorum erat:pallium Græcorum. Grates in uersu:in prosa gratiæ. Alter de duobus : alius de multis dicitur. Triclinium à tribus mensis, uel thoris nuncupatum,est conclaue discubitorium. Quintilianus triclinium uocat,quod Cicero conclaue,ubi loquuntur de conuiuio in quo Simonides inuenit artem memoriæ. Quintil. Vix eo egresso triclinium illud supra conuiuas corruit. Cicer. Hoc interim spatio conclaue illud dicitur concidisse. Conclaue generalius est. Aula, atriũ est. Capitur pro regia. Seneca. Quum quidam illũ interrogaret,quo modo rarissimam rem in aula consequutus esset senectutem? iniurias,inquit,accipiendo,& gratias sæpe agẽdo. Regia,domus principis est. Liuius. Eo tempore in regia prodigium uisu euentuq; mirabile fuit. Atrium,dicitur prima domus pars,ubi deambulare solent. Frutex,qui ad iustam magnitudinem arboris nondum assurgit. Differt ab herba,quia nõ moriatur quotannis sicut herba. Factio,est consensus malorum inter se. Amicitia, bonorum. Acini,sunt fructus minutiores arborũ,uel fruticum,qui densius nascuntur, ut grana,uuæ. Baccæ,fructus minutiores arborũ,uel fruticum,qui rarius nascuntur,ut fructus oliuæ. Poma dicũtur,quæ molli sunt cortice ut cerasa, pruna. Malum, species pomi Græce μῆλον,ut malum punicum. Nubes appellantur,quæ duro sunt cortice:ut amygdala,iu glandes. Instituta sunt mores boni longa consuetudine inducti. Quintilianus: Tamen optimis institutis formari mentem infantium iudicat. Institutiones dicuntur libri,uel præcepta , quibus elementa traduntur aliquarum

quarum artium: ut institutiones oratoriæ Fabij, *& institutiones legum, quas non recte instituta nominãt. Cõsuetudo ius est, quod sine lege propter uetustatẽ æque ac si legitimum sit usitatum est.* Mos *uero institutum uitæ, aut uiuendi ratio. Differt à consuetudine, quod mores mutare liceat, consuetudinem non liceat. Sæpenumero tamen sine discrimine nomen unum pro altero ponunt.* Lex *ius est, quod aut populi, aut imperatoris iussu sancitum est. Quintilianus aliquid interesse inter uim & uiolentiam censet: ubi dicit lib. 2. At illi hãc uim appellant, quæ est potius uiolentia.*

DE PRONOMINE.

SVus, *uel sui refertur ad suppositum tertiæ personæ: ut quisq; fauet suis.* Terent. *Tum ipsa timet, ne deseras se.* Cicero: *Hic non recusat, quin id facinus suum iudices.* Vel *ad obliquum qui uim habet suppositi tertiæ personæ.* Horat. *Aut famam sequere, aut sibi cõuenientia finge, id est, ea quæ sibi conueniunt.* Terent. *Scio hanc meritam esse, ut memor esses sui. Si autem duo sint supposita tertiæ personæ, refertur ad prius, uel principalius. Cicero rogat fratrem tuum, ut ueniat ad se.* Nostrum *& uestrum referuntur ad mis, tis.* Vt *nemo nostrum.* Nostri, *uestri ad mei tui.* Vt *habe curam nostri* Tute, *id est, tu ipse.* Terent. *Quamobrem id tute non facis?* Egomet, *idem est. quod ego ipse.* Idem: *Proximus sum egomet mihi.*

Verborum descriptiones aliquot.

SVpersedere *cum ablatiuo significat intermittere.* Cicer. *Supersedeas hoc labore itineris.* Idem *ad Herennium.*

rennium. Exemplorum multitudine superſedendum eſt. Caligo, eſt repentina luce offendor. Quint. Deinde cū proferenda ſunt ſtudia, caligat in ſole, & omnia noua offendit. Facere operæprecium dicimus, pro commoditatis nonnihil adferre. Vt, me operæprecium facturū existimaui, ſi omnia hæc breuiter tradidero. Liuius in præfatione. Facturus ne operæprecium ſim, ſi res populi Romani perſcripſero, nec ſatis ſcio, nec ſi ſciam dicere auſim. Concedere cum ablatiuo interpoſita præpoſitione de, ſignificat permittere. Terent. Si de tuo iure conceßiſſes paululum, id eſt, tuum ius permiſiſſes. Deſignare, eſt rem nouam facere, ſæpius in malam partē accipitur. Terent. Modo quid deſignauit? fores effregit. Agere animam, eſt mori. Seneca. Apparebit quū animam ages. Queror ſine diphthongo ſignificat lamentor: ut queruntur ſemper aliquid. Cicer. Multa de mea ſententia queſtus eſt Cæſari. Idem ſunt miſeret me tui, miſereor tui, & miſeror te. Poſtremū caſui accuſatiuo iungitur: ut, nec eſt miſeratus amantem. Claudianus. Nam prima Chaos Clementia ſoluit Congeriē miſerata rudem. Varijs dictionibus iungitur uerbū facio. Dicimus enim facere finem. Terent. Iam finem faciā. Facere fidem, Cicer. Fidem faceret oratio mea. Facere cōuitium eſt cōtumelijs aliquem laceſſere. Quod inepte dicunt dicere iniuriam. Plau. Sic & præſenti tibi facit cōuitium. Facere naufragium. Cicer. Multi naufragia fecerunt. Facere iter. Facere copiā. Plau. Feci enim ei, quod orauit mei copiam. Facere lucrum. Plau. Vnde tu prægrande lucrum facias. Facere poteſtatem. Varro de re

ruſt.

rust. Secundum cibum large ut bibant, faciunt potestatem. Facere insidias. Cicer. Vt huic faceret insidias. Ore rotundo loqui est paucis multa exprimere. Horat. Graijs dedit ore rotundo musa loqui. Consultare est de dubijs & incertis, quo pacto peragenda sint, per rationem inquirere. Desciscere militare uocabulũ, deficere ab imperatore. Tueor uerbum duplicem habet uim. Significat enim ut plurimum defendo. Vnde deducuntur participium tuitus, tutus nomen, tuitio uerbale. Quandoq; uideo. A quo intueor, & contueor, pro inspicio & conspicio usurpamus. Cice. de sole. Ipse enim hic radiatus me intueri uidetur. Idem: Quum totam terram contueri licebit. Tuor uero tertiæ inflexionis significat uideo. Vnde intuor intutum, contuor contutum, obtuor obtutum, pro inspicio & conspicio. Existere, proprie oriri uel emergere significat. Cicer. in partitionibus: Existit illa disceptatio, minueritne maiestatẽ, qui uoluntate populi aliquid per uim egerit. Idem paulum infra: Tum disceptatio ex scripti contentione existit. Plin. Quin & repentinos ignes existere. Idem: Maximus terræ extitit motus Tyberij principatu. Idem: Extra has caussas non negauerim existere imbres uentosq;. Plin. Iunior. Postremo adhuc nemo extitit, cuius uirtutes nullo uitiorũ confinio læderentur. Fraudi esse, significat adscribi, nocere, uitio dari, unde pœna aliqua proueniat: antiqui enim fraudem, pœnam uocabant. Cicer. pro L. Murena. Id erit eius uitrico fraudi ac crimini. Idem: Pro Sexto Roscio Amerino. Id erit ei maxime fraudi. Idem: Quibus certe pietas fraudi esse non debet.

debet. Idem: Eis fraudi ne sit, quod cum M. Antonio fuerint. Idem pro Cluentio: Quæ res nemini unquã fraudi fuit. Liuius: Alij metu, ne non ueniſſe fraudi eſſet. Idem: Latum ad populum eſt, ne Seruilio fraudi eſſet, quod patre uiuo ædilis plebis fuiſſet. Idem: Vt ſine fraude Punicum emitteretur præſidium. Idem: Iudicibus ne fraudi ea res ſit, curare. Duco pro puto accipitur, ut apud Græcos ἡγέομαι. Cic. Nec fas eſſe ducebã uerſari me in ueſtro ueteri curriculo. Idem: Tuumq; hoſtem eſſe duxit ſuum. Indignari eſt cũ tædio aſpernari, & ægre ferre. Vlciſcor eſt pœnas ſumo. Terent. Satis, mihi id habeam ſupplicij, dum illos ulciſcar modo. Idem: Ego te pro iſtis factis ulciſcar, ut ne impune in nos illuſeris.

DIFFERENTIAE VERborum aliquot.

GRatias agere, eſt uerbo oſtendere nos memores eſſe beneficij accepti. Gratiam habere, eſt animum ac mentem gratam habere, & inuicem gratificandi uoluntatem. Referre uero gratiam, eſt facto beneficium acceptum compenſare. Simulamus falſa. Terent. Quur ſimulas igitur. Diſſimulamus uera. Idem: Ibi tum exanimatus Pamphilus bene diſſimulatum amorem, & cælatum indicat. Vel ſimulare, eſt fingere aliquid eſſe, quod non eſt. Diſſimulare, fingere aliquid non eſſe, quod eſt. Suadere eſt hortari aliquem, ut faciat, quod ante facere noluerit. Diſſuadere eſt ſuadere ne faciat. Perſuadere, dicendo aliquẽ in ſuam ſententiam inducere. Reliquum feci, id eſt, reliqui. Miſſum feci, dimiſi.

Perue

Peruenimus ad altiora: deuenimus ad humiliora. Mutuo tibi, uel fœneror tibi, id est, mutuum tibi do. Mutuor uero, uel fœneror abs te, hoc est, mutuum recipio. Flagrare est ardere: fragrare, bene olere: à frangendo, quod fracta uehementius oleant. Triplex uerbum cedo. Primum cũ diphthongo, quod habet cæcidi cæsum. Inde præcido, incido, concido. Secundum sine diphthongo, quod habet cessi, cessum. Hoc triplicem habet significationem. Est enim cedere sæpenumero locum dare, ut cede repugnanti. Interdum discedere, uelut cedere bonis, id est, discedere à bonis. Quandoq; in ius uenire. Terent. Cedunt mihi ea bona. Ouid. in principio Metamorph. de disiecto Chao. Cesserunt nitidis habitandæ piscibus undæ. Tertiũ cedo imperatiuus est, in multitudinis numero habens cedite, id significat idem, quod dic & dicite. Terent. Cedo cuium puerum apposuisti? Differunt, Lino, Linio, & Lenio. Nam posteriora duo quartæ coniugationis sunt. Lino & linio habent primã correptam: Lenio productam. Lino habet liui, liui, & leui. Linire, est leniter aliquid inducere, & quasi lineam protrahere. Qui mentitur fallit. Qui mendacium dicit fallitur. Accubare dicuntur cœnaturi. Recubare, desides uel ociosi. Verg. Recubans sub tegmine fagi. Decubare ægroti. Lachrymo, est lachrymas emitto. Fleo lachrymis dolorem ostendo. Gemo pectore, quum præ angustia in sonum prorumpit. Refertur quoq; ad inanimata. Verg. Gemuit sub pondere cymba. Ploro est uoce tristi dolorem ostendo. Imploro cum dolore auxilium peto. Plango, est præ dolore pectus, caputue, aut

membrũ aliud percutio. Eiulo, uoce elata fleo. Vociferor, non modo dolorem, sed indignationem uoce effrenata demonstro. Lamẽtor, idem quod ploro, uoce tristi dolorem ostẽdo. Postulamus iure, poscimus imperiose: petimus quum precamur. Cieo es, & cio is, ambo ciui citum habent. Sed à cieo citum breue: à cio productum. Ouid. in Metamorph. Vigilantibus excita curis. Idem in trist. Accitus toties, in genus omne ioci. Cieo, est moueo: Cio, uoco. Iuro, est sancte aliquid promitto, ita seruatum iri, ac si ius esset. Iuratus participium significationem tam actiuam quàm paßiuam habet. Cicer. Ex eo, quod ait se non potuiße adesse, ita ut iuratus fuerat. Iniuratus, qui non iurauit. Cice. in Verrem. Malo ei iurato suam, quàm iniurato aliorum tabellas committere. Deiero, est ualde, sancte, uel libere iuro. Gell. Nam quũ amicus eum rogaret, ut pro re, caußaq; eius deieraret, his ad eum uerbis usus est. Deiurium, est sanctum iusiurandum. Gell. Octo ad hostes redire uoluerũt, quod deiurio uincti forent. Peiero, est animo fallendi iuro, aut non seruo, quod iureiurando promisimus. Plin. Alij in ipso Capitolio fallunt, ac fulminantem peierant Iouem. Periurus nuncupatur qui iusiurandum uiolat. Verg. Talibus insidijs, periuriq; arte Sinonis. Iusiurandum est affirmatio religiosa. Quintil. Iusiurandum litigatores, aut offerunt suum, aut non recipiunt oblatum, aut ab aduersario exigunt, aut recusant quum ab ipsis exigatur. Coniuro est in perniciem alterius conspiro. Liuius. Trecenti coniurauimus principes iuuentutis Romæ. Cõceptis uerbis iuramus, quum alio iusiurandum dictante,

aliquid certa forma uerborum promittimus. Aedere est emittere uel generare. Horat. Mecœnas attauis ædite regibus. Parere, fœtum emittere ad fœminas pertinet. Excludere, incubando pullum emittere. Pli. Quædam gallinæ omnia gemina oua pariunt, & geminos interdum excludunt. Sustuli filium ex uxore dicimus, pro habui filium. Quintil. Cupidus ego liberorum uxorem duxi, filium sustuli, atq; educaui. Quod sustuli à tollo descendit. Quandoq; tollere significat educare. Terent. Quicquid peperisset, decreuerunt tollere. Tulit filium, id est, sustulit. Suetonius. Vxorem Domitiani, ex qua filium tulerat, repudiauit. Primas ferre, primas deferre, primas tenere, ueteres dicebant: in quibus omnibus subintelligimus partes. Cic. Et si utriq; primas: priores tamen deferunt Lelio. Idem in Oratore. Quis unquam dubitauit, quin in rep. nostra primas eloquētia tenuerit: secundas, iuris sciētia. Primas deferre: hoc est, primas partes alicui cōcedere. Primas ferre, primas secum portare. Horat. Omne tulit punctū, qui miscuit utile dulci. Dicimus etiam posteriores ferre. Terent. Si id fit dādo, atq; obsequendo, non posteriores feram. Et priores partes habere. Idem. Sine illū priores parteis per hosce aliquot dies apud me habere. Mereo, uel mereor sine diphthongo in præterito habens merui, uel meritus sum tria significat. Quandoq; dignus sum. Ouid. Quam meruit pœnam solus, digessit in omnes. Interdum confero ut, bene de te mereor, male de te mereor. Nonnunquam stipendij gratia milito. Lucanus: Aere merent paruo. Huius composita uerba quatuor sunt. Demereor est beneficio

Primas ferre

Mereo.

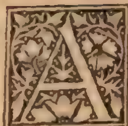
neficio aliquē concilio, beneuolum reddo, uel sibi astrin go. Quintil. Simul ut pleniore obsequio amantissimos mei demererer. Emereor, perfecte mereor. Vnde emeriti milites dicuntur, qui præ senio amplius merere, uel militare non possunt. Lactan. lib. 4. Etenim quum cōstet homo ex carne, ac spiritu, & oporteat spiritū emereri, ut fiat æternus. Commereo est committo. Terent. Quid feci, aut commerui pater. Iterum. Si senserit te timidum pater, arbitrabitur commeruisse culpā. Promereo est beneficium præsto. Teren. Quum is nihil promereat. Est & aliud mœreo diphthongum habens, & in præterito mœstus sum, id significat doleo uel dolore afficior. Cice. Quum grauiter filij mortem mœreret. Inde nomē mœror. Habere fidem, est credere. Dare fidē, promittere: do fidem futurum, hoc est, promitto. Facere fidem, persuadere. Accidunt mala, contingunt bona. Quintil. Hinc accidunt & oris plurima uitia. Oratores dicūt ius dicere, & reddere ius: poëtæ uero dare ius. Verg. Iura dabat, legesq; uiris, operumq; laborem Partibus æquabat. Sacrificare est sacrificium facere. Litare, impetrare uota. Suetonius in Cæsare: Calendis Martijs quum sacrificasset, litare non potuit. Plautus: Si hercle istuc unquam factum est. tum Iuppiter faciat ut semper sacrificem, neque unquam litem. Amplificare Rhetorum uox, est aliquid maius uel grauius ostendere, quàm est. Dilatare uero pluribus uerbis aliquid explicare.

Mœreo.

IO. FORTII

RINGEL. ANDOVERPIANI libellus de usu uocum, quæ non flectuntur.

De Aduerbijs.

DVERBIA *omnibus iunguntur casibus. Demonstrandi enim uoces nominatiuũ postulant. Verg. Deus ecce deus. Iterum: En priamus. Quandoq; accusatiuũ. Plau. Ecce me. Verg. En quatuor aras. Quadruplicia sunt aduerbia, quæ genitiuum exquirunt, temporis, loci, quantitatis ac gradus superlatiui. Temporis quidem: ut interea temporis. Loci: Teren, Quocunq; hinc asportantur terrarum. Et nusquam gentium. Quantitatis, ut parum pecuniæ, satis uestiũ. Superlatiui gradus: ut omniũ ornatissime orauit Cicero. At uero pridie, & postridie ratione nominis inclusi genitiuum habent: ut pridie illius diei, pridie Calendarum. Poscunt etiam accusatiuũ ratione præpositionũ ante & post, quæ subaudiuntur, ut pridie Nonas, postridie Calendas. Obuiam datiuũ habet, ut obuiam tibi. Teren. Curre pueris obuiã. Propius & ꝓxime accusatiuo iungũtur sicut prope. Cic. Castra propius urbẽ mouẽtur. Sall. Proxime Hispaniam Mauri sunt. Quandoq; datiuo. Verg. Quũ propius stabulis armenta tenerent. Huc referẽda en, ecce, pridie postridie. Vocandi aduerbiũ uocatiuũ habet. Verg. Heus iuuenes monstrate uiã. Idem: O socij neq; ignari sumus ante malorũ. Aduerbia gradus cõparatiui ablatiuũ, ut cũctis eruditius orauit Cicero, eo melius scripsit nemo. Itẽ aduer-*

biorum

biorum alia omnia uerborum tempora admittũt, ut prudenter. Alia certa, ut heri, hodie, perendie. Alia oẽs modos, ut diligenter curas, diligenter cura, utinam diligenter curares, quum dilig&etilde;ter cures, diligenter curare uelis. Alia certos, ut ne. Deniq; aduerbia alia primitiua sunt, ut non, ita, ceu, sæpe. Deriuatiua uel ab alijs aduerbijs deducũtur, ut propius à propè: uel à nominibus, ut docte à docto. Præpositio in compositione efficit tria auget, mutat, minuit, ut in his perdoctus, indoctus, subtristis. Quoties præpositio per se absq; casu ponitur, fit aduerbiũ. Et nomen quãdoq; pro aduerbio ponitur. Ouid. Dulce Venus risit. Interiectio uox est, quæ animi lætitiã, dolorẽ, admirationẽ, metum, aut similes adfectus exprimit. Aut: Interiectio dictio est, uel sonus, animi adfectum significans. Verbis additur, quẽadmodũ aduerbia. Cõplectitur enim propriũ adfectũ seu significationẽ uerbi, etiã si uerbũ nõ ponatur: ut papæ, eheu, ubi includuntur admiror, doleo. Nomina quandoq; & uerba pro interiectione ponuntur. Verg. Nauibus, infandũ, amißis unius ob iram prodimur. Hic infandũ pro interiectione posuit. Cicero in epistolis: Sed amabo te cura.

De Præpositione.

De Interiectione.

VOCVM, QVAE NON FLEctuntur, literarum ordine descriptio.

ABhinc idem quod ab hoc t&etilde;pore, uel ante hoc tempus. Quã dudũ obijt pater? abhinc tres m&etilde;ses. Horũ pater abhinc duos & uiginti annos mortuus est. Terent. Mulier quædã abhinc trienniũ cõmigrauit huic uiciniæ. Abunde significat copiose, uel satis. Sall. Abunde magna præsidia nobis in uestra amicitia fore. Ad aliqñ

Abunde.

Ad.

pro circa accipitur. Cice. Ad undecimum Calendas Iunias legatus tuus mihi præsto fuit. Interdum comparationem notat. Teren. Sed nihil ad nostram hanc. Quandoq; significat iuxta. Q. Curtius: Erat ad ripam fluminis ingens arbor.

Adeo. Adeo quando præponitur cõiunctio atq; significat potius, uel etiam. Cic. Hoc cõsilio, atque adeo hac amentia impulsi. Idem: Insector, posco, atque adeo flagito.

Ah. Ah modo dolentis, siue cõmiserantis est. Verg. Ah tibi ne teneras glacies secet aspera plantas. Idem: Quẽ fugis ah demens? Modo admirãtis. Plau. Ah quid agis?

Alibi. Alibi. Pli. Varie terra quatitur, alibi prostratis mœnibus, alibi hiatu profundo haustis, alibi egestis molibus.

An. An. Quint. Ad quã scribendo plus, an legẽdo cõferatur, solere quæri scio. Sall. Quæ postea fecerit, incertũ habeo pudeat magis an pigeat disserere. Antehac. Teren. Quæ antehac facta sunt omitto, modo quid designauit?

At. At particula sæpenumero cũ admiratione pariter, ac interrogatione laudat uel uituperat. Teren. In Eunu. Fucum factũ mulieri, at quẽ deũ? Cice. pro domo sua. At quæ dea est? Idem pro Au. Clu. Vna mater oppugnat, at quæ mater? quã cæcã crudelitate & scelere ferri uidetis. Idẽ pro Milone. Itaq; anteuertit, at quo die? Idẽ pro Publio Sylla. At quos uiros? Idẽ pro Lucio Flacco. At quos testes? Quãdoq; saltem significat: Cato de re rust. Si nõ eodẽ die, at postridie. Cice. Nostrã suffragationẽ si minus potentẽ, at probatã tñ, & iustã. Idẽ pro Luc. Flacco. Si nõ propinqtatis, at ætatis suæ, si nõ hominis, at humanitatis rationẽ haberet. Interdũ pro sed accipitur. Cic. pro Milone. Quid porrò quærendũ est? Fa

ctum

ctum ne sit? At cõstat. Aliquando exectantis est particu la. Teren. At tibi dij dignũ factis exitiũ dent. Quãdoq; optantis. Plau. At tibi dij oẽs bene faciant. Cedo aduer bium pro dic, aliqñ pro dicite poni solet. Cice. de sene= ctute: Cedo qui uestrã remp. tantã amisistis, & tã cito? Certe quando sequitur scio, mutat e in o, ut certo scio. Teren. dixit: Atqui certo cõperi. Ceu. Pli. Stellæ an= tennis nauigantium, alijsq; nauium partibus, ceu uocali quodã sono insistũt. Circiter. Pli. Vnde circiter ducẽ tis milibus distat. Idẽ: Olympiade circiter quadragesima secũda. Sall. Sed ex omni copia circiter pars quarta erat militaribus armis instructa. Circũcirca. Seruius Sulpi= tius Ciceroni: Ex Asia rediens cœpi regiones circũcir= ca prospicere. Cõtra Verg. Carthago Italiam contra. Quintil. Nam contra plures reperias, & faciles in ex= cogitando, & ad discendum promptos. Idem lib. primo: In quibus patrium pro possessiuo dicitur, aut contra. Sallustius. Eorum fortia facta memorando, clariores sese putant, quod contra est. Coram. Terentius: Ah uereor coram in os te laudare amplius. Idem: Non im= perabat coràm quid facto opus esset. Cum. Teren. Di= gnus es cũ tua religione odio. De pro ꝑpter. Cice. His de causis ego huic causæ patronus extiti. Pli. Hyeme & æstate rara fulmina contrarijs de causis. Idẽ. Varijs de causis. Idẽ. Cõtrarijs de causis. Terẽ. Ecqd nos amas de fidicina istac? Cicero pro M. Marcello: Nam lætari o= mnes, non ut de unius solum, sed ut de communi omniũ salute sentio. Demum aliquando significat tandem. Te rent. Nunc demum uenis? Idem: Nunc demum intelligo.

Cedo. Certe. Ceu. Circiter. Circũcirca. Contra. Coram. Cum. De. Demum.

Interdum prorsus, quando præcedit is, ea, id, uel ita. Cicero in Sall. Ea demum magna uolupťas est, parem uerbis uitam agere. Idem: Quasi iniuriam facere, id demum sit imperio uti. Terent. Id demum iuuat, si quem æquum est bene facere, is facit. Quintil. Id demum bonum est, quo nemo male potest uti. Idem: Ita demum mihi satisfacies, si apud patrem fuisti. Idem: Ne ita demum uitium credat esse puer, si pro alia parte ponatur alia. Idē: Ita demum studere liberos suos, si quàm frequentissime declamauerint credunt. Verg. Sic demum socios consumpta nocte reuiso. Denuo. *Denuo idem est quod iterum, quasi de nouo. Terent. Metuo ne denuo hinc aliquò extrudar.* Diu. *Diu nihil aliud significat, quàm per longum tempus, ut diu nauigaui: Non diu recessi, sed nuper recessi aut dudum dicendum.* Dum. *Aduerbio Dum sæpenumero iungitur moror seu expecto. Plautus: Ne expectetis, dum redeam. Terent: Expectabo dum ueniant. Cice. Scribis te in Italia moraturum, dum literæ meæ ueniant. Idem Cn. Pompeio: Non expectaui, dum mihi à te literæ redderentur. Idem in Philippicis: Num expectas, dum te stimulis fodiā? T. Liuius: Ne expectent, dū à Roma legati ueniāt. Idem: Moratus dū imperatores cōsuleret. Idē: Expectātes, dum ab hostibus clamor inciperet. Idē de bello Punico: Paucos morati dies, dū socij uenirēt. Idē: Nolite expectare, dū fugiāt. Idē: Expectate, dū uobis obuiæ ueniāt. Idē de bello Macedonico: Paucos moratus dies, dū se copiæ assequerētur.* Dūtaxat. *Dūtaxat à solū, tātū & modo distat, qđ tria hæc posteriora cōsequi pōt particula sed etiā, dūtaxat uero nō. Cic. Vt tradamus ea dūtaxat quæ nos usus docuit.*

docuit. Quintil. In his duntaxat qualia hæc sunt. Minus apte ergo sic loquimur: Non Rhetorice duntaxat, sed etiam omne doctrinarũ genus cognoscẽdum. Eatenus post se ut, quoad & quatenus admittit, significatq; tamdiu, uel usq; ad id. Cice. de optimo genere oratorũ: Verba prosequẽs eatenus, ut non abhorreãt à more nostro. Idẽ ad Q. Fratrem: Quorũ si quis fortè esset sordidior, ferret eatenus, quoad per se negligeret eas leges, quibus est astrictus. Caius de institutoria actione: Eatenus dabitur in eum actio, quatenus ex ea re locupletior factus est. Quintil. Dandũ aliquid comœdo quoq;, eatenus qua pronuntiandi scientiam desiderat. Ecce nominatiuum habet. Quare apud Terentiũ in Eunucho legendum est: Ecce autẽ alter, nescio quid de amore loquitur, nõ alterũ. Raro accusatiuũ, ut semel apud Plautũ: Opús ne erit tibi aduocato tristi, iracũdo? ecce me. Eccũ & ellũ nõ per ecce eum & ecce illũ, autore Valla, interpretamur: sed per ecce hic, & ecce illic. Vt eccum aut ellum Parmenonẽ, ecce hic uel illic Parmeno, seu Parmenonẽ. En nominatiuũ pariter & accusatiuũ desiderat tum indicãdo, tũ exprobrãdo. Indicãdo, Verg. En Priamus. Exprobrãdo: En agros, & quã bello Troiane petisti Hesperiã metire iacẽs. Seneca in Agamemnone: En Paridis hostem. Oratores sæpius exprobrãdo, & sæpius per nominatiuũ. Quintil. En improbitas. Cic. En crimẽ, en causa, cur regẽ fugitiuus, dominũ seruus accuset. Sine casu. Vergil. En ipse capellas protenus æger ago. Eò pro ideo. Cic. in Partitionibus: Nec eò dicũtur sine arte, quòd ita sunt, sed quod ea non parit oratoris ars.

Eatenus.

Ecce.

Eccum, & ellum.

En.

Eò.

Teren. Quæso inquam Strato, eó ne es ferox, quia habes imperium in belluas? *Sallust.* Quia uos cognoui fortes, eò animus ausus est pulcherrimum facinus incipere.

Eousq;. Eousq;. *Quintil.* Neque inficiabor aliquem ex ijs, qui Grāmaticen profiteātur, eousq; sciētiæ progredi posse, ut ad hæc quoq; tradenda sufficiat.

Et. Et, trifariam accipitur. Quandoq; enim exponi potest per axioma copulatiuum. Vt, Philippus & Alexander mille habent talenta, hoc est, Philippus mille habet, & totidem Alexāder. Aliquādo per simul exponi potest. Vt heic: Philostratus & Aspasia nouem talenta habent, si intelligamus opes utriusq; collectas eam summam efficere. Interdum exponitur per hoc est, quando præcedit interpretationem. Tum enim non res diuersas cōnectit, sed orationes, quæ eundē planè sensum habent, & quæ inuicem sese declarant, Vt apud Terentium: Hanc tibi committo, & tuæ mādo fidei. Valla ait hanc coniunctionem aliquādo pro quia accipi, ut apud Ouid. in Fastis: Nil aliud Vestam, quàm purā intellige flāmam, Nataq; de flāma corpora nulla uides.

Frustra. Frustra. *Sall.* Quippe cuius neq; cōsilium, neq; incœptū ullū frustra erat. Idē: Postq̄ id frustra fuit, Iugurtham placādi gratia accedit.

Heus. Heus. *Teren:* Heus heus Syre, rogat te Ctesipho ut redeas: Idē: Heus heus dico tibi Cherea. Idem: Heus heus Aeschinus ego sum, aperite aliquis actutum ostium. Hinc geminatū. *Q. Curtius:* Itaq; hinc morientium gemitus, hinc ad suos recurrentiū miserabilis facies.

Hodie. Hodie eleganter capitur pro hoc tempore. Vt uideas hodie multos qui pluris faciunt uel sordidißimum quæstum, quàm summā eruditionem.

Quintil.

Quintil. *Sunt clari quoq; hodie autores* Iam quãdoq; **Iam.**
pro tunc accipitur. Quintil. *Quod si satis prudẽter ea*
uiderint, iam prope consummata fuerit præcipiẽtis ope
ra. Idem: *Chrysippus quãuis nutricibus triennium dede*
rit, tamen ab illis quoq; iam formandam quàm optimis
institutis mentẽ infantium iudicat. Ouid. in epist. Phylli
dos: *At si nostra tuo spumescãt æquora remo, Iam mihi,*
iam dicar cõsuluisse meis. Verg. *Iamq́; iugis summæ sur*
gebat Lucifer Idæ, Ducebatq́; diem. Idẽ: *Iamq́; ferè me-*
diã cœli nox humida metam Cõtigerat. Idem: *Depresso*
incipiat iam tũc mihi taurus aratro Ingemere. Aliquan
do pro nunc. Idem: *Iamq́; hos cursu, iam præterit illos.*
Terẽ. *Ego iam prospiciã mihi.* Interdũ pro præterea.
Verg. *Iam maris immẽsi prolẽ, & genus omne natãtũ.*
Iam uarias pelagi uolucres. Iamiam significat mox uel **Iamiam.**
repnete: ut iamiã aderit, similis iamiam morituro. Ibi **Ibi.**
pro tũc. Terẽ. *Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te*
trãsferet omnẽ. Imò aduerbiũ eligẽdi est, significatq́; **Imò.**
quin potius. Varro: *Nõ humanitas, imò sæuitia est læde*
re innocẽtẽ. Pli. *Nihil addisci noua inquisitione, imò ne*
ueterum quidem inuenta perdisci. Indidem aduerbium **Indidem.**
compositum ab inde & idem, significat ex eodem lo-
co, uel ex eadem re seu causa. Vt *indidem existit auari-*
tia. Gellius: *Oritur Sol non indidem semper.* Instar **Instar.**
proprie ad magnitudinem significat, licet nonnunquam
similitudini attribuatur. Vergilius: *Ductores Danaum*
tot iam labentibus annis, Instar montis equum diuina
Palladis arte Aedificant. Marsilius in conuiuium Plato-
nis: *Agatho amorem hominum instar formosum pingit.*

Instar quãdoq; nõ ad similitudinẽ, sed similitudinẽ significat. Ouid. in epist. Vnum in me scelus est, quod te scelerate recepi, Sed scelus hoc meriti pondus, & instar habet.

Interea. Interea idẽ quod intra illud tẽpus. Teren. Tu hic nos dum eximus interea opperibere. Idem: Ego uirũ interea opperibor. Idẽ: Censen, me posse perpeti ne redeã interea? Idem: Interea mulier quædã abhinc triennium. Idẽ: Interea dum hæ silescũt turbæ, edormiscã hoc uilli.

Interim. Idem significat interim. Terẽ. Tu cum illa te intus oblecta interim. Idẽ: Interim dum ante ostiũ sto, notus mihi quidã obuiã uenit.

In uniuersum. In uniuersum est, quod uulgus dicit in genere. Quint. In uniuersum autẽ, si sit necesse, durã potius, atq; asperam cõpositionẽ malim esse, quàm effœminatã, & eneruẽ. Idem: Verũ ante quàm de singulis loquar, pauca in uniuersum de uarietate opinionũ dicẽda sunt.

Itaq;. Itaq; quũ in media syllaba tonũ habet, significat & ita. Terẽ. Ita uolo, itáq; postulo ut fiat Chreme. Cic. pro Deiotaro: At eôdẽ te, quũ cœnauisses, rediturũ dixeras, itáq; fecisti. Quãdo autẽ in antepenultima tonus est, ergo uel igitur. Vt, itaq; tu uel tu itaq; da operã, uti cõualescas. Quint. Nõ lõge itaq; Latina subsequi debent, & cito pariter ire.

Iuxta. Iuxta quãdoq; significat ad. Plin. Duo sunt mõtes iuxta flumen Indum. Interdũ æque. Vt uir est doctus iuxta ac bonus. Pli. Iuxta diebus noctibusq; tacitus labitur mũdus. Idem: In Italiæ partibus quibusdã iuxta hyeme & æstate fulgurat. Sall. Hyemẽ atq; æstatẽ iuxta pati. Idẽ: Nũc uerò quo loco res nostræ sint, iuxta mecum omnes intelligitis.

Mirum ni. Mirum ni apud Poëtas significat certe, uel nimirum. Teren. in Eunucho: Mirum ni ego

ni ego me turpiter hodie hic dabo, cum meo decrepito hoc Eunucho. Idem: Mirum ni hāc dicit, huic quæ data est dono. Modo *pro si. Verg. Primus ego in patriam mecum, modo uita superſit, Aonio rediens deducam uertice muſas.* Modo.

Næ *adfirmandi aduerbium eſt, idem ſignificans quod certe. Teren. Næ ille haud ſcit hoc paulum lucri, quantum ei damni adportet. Idem: Næ ille haud ſcit, quam mihi nunc ſurdo narret fabulā. Idem: Næ iſte haud mecum ſentit. Idem: Næ illiuſmodi iam nobis magna ciuium penuria eſt. Idē: Mihi ſi unquam filius erit, næ ille facillime utetur patre. Idem: Næ ego homo ſum infelix. Idem: Næ ego fortunatus homo ſum. Idem: Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant. Plau. Næ tibi hercle haud longe eſt os ab infortunio. Sall. Næ iſta uobis manſuetudo atq; miſericordia, ſi illi arma ceperint, in miſeriam conuertetur.* Næ.

Nedum *idem quod non modo, non ſolum, non tantum, ſed aliam in contextu ſeriem habet. Nam in oratione adfirmatiua id quod maius eſt, præponitur. Vt talētum tibi darem, nedum aureum. Vel duobus uerbis: ſanguinem pro te funderem, nedum pecuniam darem: hoc eſt, commutatis partibus orationis, nō modo pecuniam tibi darem, uerum etiam ſanguinem pro te funderem. In oratione negatiua præponitur id, quod minus eſt. Aureum tibi non darem, nedum talentum. Vel duobus uerbis: Pecuniam non darem, nedum ſanguinem pro te funderem: id eſt, non ſolum pro te ſanguinē non funderem, ſed ne pecuniam quidem darem.* Nedum.

Ni *ſubiunctiuo iungitur. Teren. Ni metuam patrem.* Ni.

Niſi *quoties in principio ſententiæ ponitur, uerbum principale* Niſi.

indicatiui

indicatiui modi postulat. Plautus: N*isi annuus penus mihi datur, non subsistam.* In *medio orationis uerbum minus principale habet, nunc subiunctiui, nunc indicatiui modi.* Vt *uapulabis, nisi studes, uel nisi studeas.*

Non. Non, *nunquam adiungitur imperatiuo, nisi in compositione, ut noli: alijs modis sæpißime.* Optatiuo: Vergilius: Non *illa quisquam me nocte per altum* Ire, *neque à terra moneat conuellere funem. Subiunctiuo:* Non *mihi si linguæ centum sint, oráque centum,* Ferrea *uox omnes scelerum comprendere formas,* Omnia *pœnarum percurrere nomina poßim. Alia satis nota sunt, non scribis, scio te non scribere, seu non scripsiße.* Pro *hoc aduerbio aliquando ponuntur nihil & nullus.* Terentius: Nihil *circuitione usus es.* Idem: Nihil *me fallis.* Idem: Memini, *tametsi nullus moneas.*

Num. Num *aliâs indicatiuum, aliâs subiunctiuum habet.* Num *ego te spoliaui?* V*ise num redierit.* Teren. Num *immemor es discipuli?* Idem: Num *solus ille dona dat?* Quintil. N*um tamen ille totum in uno diem consumpturus est?*

O. O, *aliquando notat admirationem.* Vergilius: O *fortunatos nimium bona si sua norint* Agricolas. Q*uandoque indignationem: ut,* O *scelestum hominem.* Nonnunquam *desyderium: ut,* O *mihi tam longe maneat pars ultima uitæ.* Interdum *exclamantis est,* O *fortunati quorum iam mœnia surgunt.*

Ob. Ob *significat aliquando ante, uel contra.* Plautus in Milite: Nunc *demum experior ob oculos caliginem prius mihi obtigisse.* Idem in Truculento: Irata *est, quia scortum ob oculos*

los adduxerit. Cicero de finibus bonorum & malorum: Cuius incola Sophocles ob oculos uersabatur. Titus Liuius ab urbe condita: Fœda mors ob oculos erat.

Obuiam datiuum postulat. Terentius: Hic fit mihi obuiam. Idem Curre pueris obuiam. Idem: Notus mihi quidam obuiam uenit. Idem: Nihil est quod malim, quàm illam totam familiam dari mihi obuiam. Sallustius: Sæpe obuiam eundo periculis. Idem: Obuiam ire factionis potentiæ. Penes significat apud. Sed usurpatur frequentius in his quæ spectant ad dominium, laudem uel uituperium, commodum aut incommodum. Varro: Seruorum cura penes dominos sit. Liuius: Vt penes eosdem pericula belli, penes quos præmia essent. Obuiam. Penes.

Per primo refertur ad locum & tempus, ut per forum. Plinius: Per septem dies sidus crinitum apparuit. Idem: Aestate arcus per meridiem non cernuntur. Iterum: Per hyemem niues cadere non grandines. Secundo iurandi est particula: ut, per Iouem. Tertio obtestantis. Vergilius: Per connubia nostra, per incertos Hymenæos. Quarto abnegantis in compositione: ut, periurus, perfidus, qui iusiurandum fidémque non seruat. Quinto significat usque ad finem. Inde perlegere, perferre. Sexto, ualde: ut, perpulchre, perbelle. Septimo nimis, aut uehementer, quo modo in partem peiorem accipitur: ut, pertinax, id est, nimis tenax. Aliquando pro præter usurpatur. Sallust. Neque eos pudet, aut pœnitet, sed incedunt per ora uestra magnifice. Per, syllabica adiectio significat per tempus. Per.

Vt paulisper, aliquantisper, parumper, tantisper, pro
Perinde. *paulum, aliquãtum, parum, tantum temporis.* Perinde *significat tria: ita, simul, multũ. Ita, sequẽte ac uel acsi: ut, Fac perinde acsi res tua esset: faueo rei tuæ perinde ac meæ. Simul, Pli. Iunior: Funus Rufi clarißimi & perinde felicißimi. Multũ, Sueto. quare aduẽtus eius non perinde*
Porrò. *gratus fuit.* Porrò *significat cæterũ uel autẽ, & nouo ac maioris cuiusdam sermonis initio conuenit. Cic. Quid sit porrò animus. Idem pro Milone: Quid porrò quærendum est, factum ne sit? At constat. Quintilianus: Porrò qui confeßum defendit, non absolutionem sceleris petit, sed licentiam. Plin. Iunior: Igitur cogendus fuisti, cogi porrò non poteras, nisi periculo patriæ. Interdũ pro certe accipitur. Cicero: Nihil porrò tam inhumanum, tam immane, tam ferum, quàm committere, ut beneficio non dicam indignus, sed uictus esse uideare. Quandoq; est dictio expletiua. Teren. in prologo Andriæ: Dehinc*
Præ. *ut quiescant porrò moneo.* Præ *aliquando comparationem quandam inducit, ut præ nobis beatus uideris, id est, plus nobis. Teren. Ego illum contempsi præ me. Aliquando significat propter. Teren. Misera præ amore exclusit hunc foras. Cicero: Nec loqui præ mœrore potuit. Idem pro Milone: Neq; enim præ lachrymis loqui possum. Hæc præpositio tam composita, quàm separata*
Pridie. *semper diphthongon habet.* Pridie *significat præcedenti die tam in futuro tempore, quàm præterito. Pri-*
Pro. *die quàm redeas in patriam sacrificium facito.* Pro *aliquando rationem uel proportionem quandam indicat rei, cui præponitur. Sallust. Cohortes pro numero militum*

tum complet. Idem: Hisq; permiſſum eſt, uti pro tempore atq; periculo exercitum compararent, id eſt, pro ratione temporis & periculi. Idem: Tametſi longe aliter animo agitabat, tamen pro tempore benigne reſpondit. Quintus Curtius: Conſedit deinde in regia ſella multo excelſiore, quàm pro habitu corporis, hoc eſt, quàm pro ratione uel proportione corporis. Idē penè ſignificat prout. Quintil. lib. 1. Eadem litera alium atq; aliū intellectum, prout correpta uel producta eſt, facit. Plin. Varietates colorum in nubibus cerni, prout admixtus ignis ſuperet aut uincatur. Q. Curtius: Omnia planctu tumultuq; prout cuiq; fortuna erat, caſtra repleuerant. Prout.

Quàm aliquando ſignificat quantum. Cice. Quàm moroſi ſunt qui amant, ex hoc potes intelligere. Quintil. Si tantopere efflagitantur, quàm tu adfirmas, permittamus uela uentis. Interdum pro ualde accipitur, ſed tum gaudet ſuperlatiuo. Quintil. Nato filio pater ſpem de illo primum quàm optimam capiat. Teren. Obſecro te, quàm primum hoc me libera metu. Idem: Fac quàm primum hæc audiat frater. Idem: Reſpondeat mihi, ut quid agam, quàm primum ſciam. Cicero in epiſtolis: Cura igitur ut quàm primum uenias. Idem Cælio: Gratiſſimum mihi feceris, ſi ad me in Ciliciam quàm primum ueneris. Idem: Ipſe operam dabo, ut te quàm primum uideā. Idem Seruio Sulpitio: Te uidere quàm primum cupio. Quandoq; pro poſt quàm uſurpatur. Quint. Curtius: Tyrus ſeptimo menſe, quàm oppugnari cœpta erat, capta eſt. Sæpenumero ſubauditur. Cicero: Tecum plus anno uixit. Terent. Plus millies iam audiui. Idem: Plus Quàm.

Quando. quingẽtos colaphos infregit mihi. Quando interdum pro ίsquidem uel quoniam ponitur, & sic est cõiunctio causalis. Verg. Hic tibi fabor enim, quando hæc te cura remordet. Idem: His se, quãdo ultima cernunt, Extrema iam in morte parant defendere telis. Teren. Meus fac sis postremo animus, quando ego sum tuus. Idem: Duc me ad eam, quando huc ueni, ut uideam. Idem in Adelphis: Postremo quando conscia sum à me culpam hanc esse procul. Quintil. Quando igitur orator est uir bonus, mores ante omnia erunt excolendi. Pro eodem accipi

Quandoqdẽ. tur quandoquidem. Terentius: Deos quæso ut sit super=

Quasi. stes, quandoquidem ipse est ingenio bono. Quasi idẽ est quod tanquam, aut uelut. Pli. Quasi uero mensuram ullius rei poßit agere, qui sui nesciat. Teren. In cõmune ut consulas, quasi illa tua sit, Pamphiliq; ego sim pater. Idem: Iam nunc times, quasi nunquam adfueris. Idem: Isthæc commemoratio, quasi exprobratio est immemo=ris beneficij. Quintil. Quum uox quasi in recessu oris

Quin. auditur. Quin significat aliquando cur non. Vt quin ad me uenis? Cicero pro Rabirio: Quin compescitis istã uocem indicem stultitiæ, testem prauitatis? Verg. Quin tu aliquid saltem potius quorum indiget usus, Vimini=bus molliq; paras dextere iunco? Terent. Quid stas la=pis, quin accipis? Nonnunquam age. Terentius: Quin tu uno uerbo dic, quid est, quod me uelis. Idem: Quin dic quid est, id est, age dic. Plautus: Quin tu eloquere quid faciemus, hoc est, age eloquere. Interdum & uel atque etiam. Quintilianus: Quin Cicero quoque idem testari uidetur, quum dicit, causas Cæsar egi multas.

Verg.

Verg. Quin aspera Iuno, quæ mare nunc terrasq; metu cœlumq; fatigat, Consilia in melius referet. Quandoque. quod Terentius: Non dubium est, quin uxorem nolit filius. Iterum: Haud dubium est, si nolit quin eum poßim cogere. Sæpe quòd non, uel qui non. Nullus est quin te amet. Cicero: Neque quisquam est, quin satietate iam defessus sit. Terentius: Quam ioco rem uoluisti à me, tandem quin perfeceris? hoc est, quam non. Idem: Nunquam ad te uenio, quin discedam sapientior. Idem: Nunquam unum intermittit diem, quin semper ueniat. Quoad pro quamdiu indicatiuis & subiunctiuis iungitur. Terentius: Quid senem quoad expectatis uestrum? Cicero: Vt quoad possem & liceret, ab eius latere nunquam discederem. Pro donec subiunctiuis. Plancus Ciceroni: Omniaq; integra seruem, dabo operam, quoad exercitus huc mittatis. Quoad.

Quod aliquando in principio orationis ponitur nihil significans. Quintilianus: Quòd si satis prudenter ea uiderint, iam propè consummata fuerit præcipientis opera. Verg. Quòd si tantus amor menti, si tanta cupido est, Accipe quæ peragenda prius. Quoniam idem quod quia, quippe, etenim. Cicero Appio: Idq; me, quoniam tu ita uis, puto non inuita Minerua esse facturum. Sæpe causam præponit toti orationi. Vt quoniam una esse quoties libet non licet, cura frequentius ad me scribas. Cicero: Quoniã utriusq; consilij causam P. C. probatam uobis esse confido, priusquã de rep. dicere incipio, pauca loquar de hesterna M. Antonij iniuria. Hoc loco nõ licet ponere quippe, nisi inuersa oratione; Quod. Quoniam.

Prius quàm de rep. dicere incipio P.C. pauca loquar de hesterna M. Antonij iniuria. Quippe probatā uobis eſſe confido cauſam utriuſq; conſilij. Idem in Partitionibus: Quoniam unde inueniantur quæ ad fidem pertinent, habeo: quemadmodum in dicendo ſingula tractentur, ex=

Quoties. pecto. Cicero nunquam quoties poſuit niſi adiuncto toties: poſteriores illo ſæpenumero quoties pro quando

Quum. uſurparunt. Quum pro quando aliâs indicatiuum habet, aliâs ſubiunctiuum. Vt quum dico, quum dicebam, quum dixi, quum dicerem. Cicero: Nonnihil me conſolatur, quum recordor, quanta me complecteris beneuolē

Sanè. tia. Quemadmodum ſanus pro ualidus accipitur, ita ſanè, pro ualde, quidem, aut certe. Gellius: Poterit ſanè

Scilicet. ita dici. Scilicet idem eſt, quod certe. Ouidius: Scilicet interdum miſcentur triſtia lætis. Sall. Quod ſi tecum patria atq; parentes poſſent loqui, ſcilicet hæc tibi dicerent. Idem: Sed ubi formido mētibus deceſſit, ſcilicet ea, quæ ſecundæ res amant, laſciuia atq; ſuperbia inceſſere. Idem: Sin ea contemnit, ſcilicet æſtimabitis, qualis illa pax aut deditio ſit. Terē. Scilicet faciendū eſt, quod uis.

Secundum. Secundum ſignificat aliquando iuxta. Seruius Sulpitius Ciceroni: Marcellum duo uulnera accepiſſe, unum in ſtomacho, alterum in capite ſecundum aurem. Quādoque poſt. Cicero: Proxime & ſecundum deos homines hominibus maxime utiles eſſe poſſunt. Interdū pro. Fabius: Ordinem dicendi ſecundum uires ingenij dabāt,

Si. hoc eſt, pro uiribus ingenij. Si coniunctio cauſalis eſt. Vt ſi ſol oritur, dies eſt. Ponitur interdum pro ſiquidē, uel quia. Verg. Veſtro ſi munere tellus Chaoniam pingui glan

gui glandem mutauit arista. Simul geminatum idem est quod tum. Quintil. in præfatione: Plusquam imponebatur oneris sponte suscepi, simul ut pleniori obsequio demererer amantißimos mei, simul ne uulgarẽ uiam ingressus alienis demum uestigijs insisterem. T. Liuius: Audita clades simul pauorem, simul luctũ ingentẽ fecit. Simul.

Sin significat sed si. Sall. Ego regnum uobis trado firmum, si boni eritis: sin mali, imbecillum. Teren. Si illum relinquo, eius uitæ timeo: sin opitulor, huius minas. Vix unquam ponitur, nisi præcedente si. Siquidẽ una uox idem est, quod quoniam. Quintil. Nec minus error eorum nocet moribus: siquidem Leonides Alexandri pædagogus quibusdam eum uitijs imbuit, quæ robustum quoq; & maximum regem sunt prosequuta. Apud Terentium: Si quidem me amaret, tum istuc prodeßet Gnato, item: Occidi: si quidem uera prædicas, &: Actum est, si quidem hæc uera prædicat, duabus dictionibus scribẽda sunt. Super sæpenumero ponitur pro de. Verg. Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa. Cicer. Attico: Hac super re scribam ad te. Idem: Hac super re scripsi ad te. Tacitus: Multus ea super re uariusq; rumor. Tandem significat postremum. Verg. Iam tandem Italiæ fugientis prendimus oras. Terẽ. Ah uix tandem sensi stolidus. Per interrogationem habet urgens quiddam & accelerans. Cicero: Quousq; tandem abutêre Catilina patientia nostra? Liuius: Quousq; tandem ignorabimus uires nostras? Tanquam idem est, quod quasi aut uelut. Cice. Cælio: De Dolobella uideas, tanquam si res tua agatur. Quintil. Apud minores ali- Sin. Siquidem. Super. Tandem. Tanquam.

quãdiu detinẽt, tanq̃ instituẽdis artibus magis sit apta me diocritas præceptoris. Idẽ: *Siue cõtemnentes tanq̃ parua quæ prius discimus studia.* Idẽ: Ne qs *igitur tanq̃ parua fastidiat* Grãmatices *elemẽta.* Cic. *Seruio Sulp.* Multo *añ*

Tantisper. *tanq̃ ex aliqua specula prospexi tẽpestatẽ futurã.* Tãtisper *aduerbiũ significat tamdiu, postulatq; post se dũ, do nec, quãdiu, uel quoad.* Terẽ. Tãtisper *cauet, dũ id resci tum iri credit.* Idem : Ego *te meum esse dici tantisper uolo, dum quod te dignum est facis.* Plautus: Meretrix *tantisper blanditur, dum illud, quod rapiat, uidet.* Te=

Temere. *mere est sine cura uel ratione.* Vt *cauendum, ne quid te mere dicas.*

Valde. Valde *per syncopen pro ualide dicitur.*

Vel. Vel *significat aut, etiam, saltem.* Fabius: *Eximia uirtus tua efficit, ut te uel maxime diligã.* Plau. *Si nõ tangẽdi, uel nobis uidendi procul stantibus copia detur.*

Vltra. Vltra *excessum notat.* Val. Max. *Socrates nihil ultrà petendũ à dijs arbitrabatur, quàm ut bona tribuerent, quia ij de mũ scirẽt, quid unicuiq; eßet utile.* Quintil. *Nihil peius est ijs, qui paulũ aliquid ultra primas literas progreßi falsam sibi sciẽtiæ persuasionẽ induerũt.* Idẽ: Ne *amaritudinẽ semel pceptã etiã ultra rudes annos reformidet.*

Vsq;. Vsq; *accõmodatur locis & tẽporibus.* Locis, *ut usque ad* Numantiam, *usq; ad flumẽ, usq; in flumen.* Terẽt. Ex Aethiopia *est usq; hæc.* Plau. *in* Rudẽte: Longe *usque à cãpis ultimis.* Idẽ *ĩ* Persa: *Quas tu attulisti mihi ab hero meo usq; è* Persia. Cice. Pro A. Cluẽtio: *Cõperi mulierẽ quandã usq; à mari supero* Romã *proficisci cũ magno comitatu.* Tẽporibus, *ut usq; ad quintã horã, usq; sub obscurũ noctis.* Verg. *Sub ipsum* Arcturũ *tenui sat erit suspendere sulco, ubi usq; subauditur.* Quintil. *Cuius disci*

plinæ usus in nostrã usq; ætatẽ descẽdit. Et cũ ablatiuo, à prãdio usq;, à pueritia usq; honestissime uixit. Terẽ. in Adelph: Vsq; à pueris curaui ambos sedulo. Idẽ ĩ Heau. Mihi magnã cũ eo iã inde usq; à pueritia semp fuit familiaritas. Cic. Quod augures oẽs usq; à Romulo decreuerũt. Quint. lib. 1. Quũ antiqtus usq; à Chirone usque ad nostra tẽpora durauerit. Vt significationes octo habet. Aliqñ significat quò. Ouid. Vt corpus redimas, ferrũ patieris & ignes. Interdũ qũo. Vt uales? Verg. Vt uidi, ut perij, ut me malus abstulit error. Nõnunquã quippe uel qa sequẽte relatiuo. Quint. Nec ignoro quos trãseo, nec utiq; dãno, ut qui dixerim esse in oĩbus utilitatis aliqd, id est, qa dixi. Quãdoq; sicut. Fabius: Quod ut lõge optimũ ita difficillimũ. Quinto quãuis. Plau. Vt istuc periculũ ingẽs sit, me tñ nõ interfecit. Sexto quòd. Nõ est opus ut fugias. Septimo postquã. Cic. Equidẽ ut ueni ad urbẽ, nõ destiti oĩa & sentire, & dicere, & facere, quæ ad cõcordiã pertinerẽt. Octauo ne nõ. Vereor ut possim hoc est, ne nõ possim. Cice. pro M. Marcello: Vereor ut hoc qd' dicã, pinde intelligi possit auditu, atq; ipsa cogitans sentio. Terẽ. in Andria: Dies hic, ut mihi sit satis uereor ad agẽdũ. Vt ne idẽ significat, qd' ne pticula sola. Terẽ. in Eunuch. Vlciscar, ut ne impune in nos illuseris. Idẽ in Andria: Vt ne pater p me stetisse credat. Cic. Curioni: Sed tñ ita uelim, ut ne qd properes. Idẽ pro Mil. Opa datur, ut iudicia ne fiãt. Ibidẽ: Si hic illi, ut ne sit impune. Idẽ in Verrẽ: Impetrãt, ut ne iurẽt. Idẽ ad Brutũ: Oĩ studio à te cõtendo, ut Cic. meũ ne dimittas. Idẽ pro Cluẽt. Me obsecrare cœpit, ut ne sese lege defenderẽ. Idẽ p P. Quintio: Ita possideto, ut Quintio ius ne auferatur.

Vt.

Vt ne.

Idem pro domo sua. Vt M. Tullius in ciuitate ne sit. Idē pro Sexto Roscio Amerino: Vt ne planè illudamur ab accusatoribus. Idē pro Gn. Rabirio: Vt ne plura de pudicitia dicerē. Varro de re rust. Vt ne plus quarta pars eximatur mellis. Vitruuius: Vt ne plus pateant palmum. Idē: Vt ab aquæ ui ne dissoluantur. T. Liuius de bello Macedonico: Id ut ne fiat, uno modo cauendū arbitror.

DIFFERENTIAE, ET ALIquot aliæ descriptiones uocū indeclinabiliū.

Modo, aliâs nunc. EAndem ferè in oratione uim & elegantiam habent particulæ tres geminatæ modo, aliâs, nūc. Vt modo negat, modo ait. Nunc neminē admittit, nunc omnibus occurrit. Plin. de luna. Modo curuata in cornua, modo æqua portione diuisa, modo sinuata in orbem. Maculosa eademq́; subito prænitens immensa orbe pleno, ac repēte nulla. Aliâs admota cælo, aliâs cōtingua mōtibus, nūc in aquilonē elata, nunc in austros deiecta. Plin. iunior: Nunc cythara, nūc lyra personatur. Quintil. Actionem Cicero aliâs quasi sermonē: aliâs eloquentiā quandam corporis dicit. Dum & donec quādoq; iungūtur subiūctiuo. Vt dabo operā literis donec moriar, id est, usq; ad mortē. Quintil. Donec literas qui instituuntur facie norint, nō ordine. Quandoq; indicatiuo: ut dabo operā literis donec uiuo, hoc est, quādiu uiuo. Quoad significat quamdiu, donec, uel quousque. Vt dabo operam literis quoad uiuam, uel quoad moriar.

Donec.

Circa. Circa locum & tempus notat. Vt circa forum, circa horam tertiam. Circiter tempus & numerum. Plau. Redito huc circiter meridiem. Q. Curtius. Multi eo bello capti, circiter

duo

duo milia desiderati. Intra, tempus: ut, ueniam intra horam. Infra, locum: ut, infra tectum. Etiam ad dignitatem refertur: ut, infra dignitatē tuam est, hoc est, minus quàm dignitatem tuam deceat. Tempus uixdum præteritum significatur per modo: paulo longius, per dudū & iamdudum: adhuc longius, per nuper, pridem, & iampridē: longißimum, per quondam, olim & iamolim. Iamdudū, iampridem, iamolim, dicuntur de rebus durantibus, & uerbum exigunt præsentis temporis. Vt, iamdudū finem exigit epistola. Iampridem absum è Gallia. Iamdudum, iampridē, iamolim te amant omnes. Terē. Quid interim iamdudum gnatus cessat cum Syro? Idem: Iamdudum amat te. Idem: Te iamdudum quæro Mitio. Idem: Iamdudum animus est in patinis. Verg. Iampridē nobis cœli te regia Cæsar Inuidet. T. Liuius: Præualentis populi uires iampridē se ipsæ cōficiunt. Fabius: Olim iam imperator inter fulgentes uirtutes tuas liuor locum quærit. Idem iam omisso ait: Illam facilitatē olim desideramus, pro iamolim. Iamdudum, iampridem, iamolim dicimus, quasi iam à dudum, iam à pridē, iam ab olim. Contrà dudum, pridem, & olim dicūtur de rebus non durātibus, & uerbū habēt præteriti tēporis. Vt, dudū te quæsiui, si nunc non amplius quæro. Pridem fuit in ædibus meis. Olim fuimus Troës. Olim etiam futurum significat. Cic. Olim mundus igne interiturus est. Modo, nunc, mox, tria diuersa tempora habent: ut, modo scripsit, nunc scribit, mox scribet epistolam. Terentius: Modo è Dauo audiui. Idem: Modo quid designauit? Idem: Mox ego huc reuertar. Continuo, protinus, statim, præcedente nega-

Dudum, pridem, olim.

Modo, nūc, mox.

 tione,

tione, aut addita particula interrogatiua uim negandi habente, ſignificant non ideo. Quintil. Continuo ne ſi ille ſtulte cogitauit, nobis quoque ſtulte dicendum eſt?

Cominus. Eminus. Cominus certare dicuntur, quum res manibus, & gladijs inter hoſtes agitur. Eminus, quum iaculis inter ſe decertant. Cominus eſt è propinquo loco, eminus è longinquo. Particulis iam uero, age uero, quid quod, quū progreſſu incandeſcit oratio utimur. Iam uero quid referam? Age uero ad bellum in Africa geſtum ueniamus. Quid quod ſuos etiam inceßit? Ne dicas non uero, tum autem: ſed contra non autem, tum uero.

Vicißim. Vicißim ſignificat alternatim: ut uicißim ſuccumbunt oneri. Interdum ediuerſo. Cice. Sed ego admiratione quadam uirtutis eius: ille uicißim opinione fortaſſe nonnulla, quam de moribus meis habebat, me dilexit.

Mutuo. Mutuo ſignificat inuicem. Cice. Mutuo ſe amabant, quandoq; ediuerſo. Cice. Fac me mutuo diligas.

Inuicem. Inuicem, idem eſt quod mutuo. Quintil. Qui ſe ardentißimo amore inuicē dilexerunt. Idem: Quid o atq; u permutatæ inuicem? ut Hecoba, Culchides. Nōnunquam ediuerſo. Quintil. Qui ſi nihil inuicē præſtant, indigni fuerunt defenſione. Valer. Max. Ab eo inuicem non diligeretur. His tribus uocibus iam, iamiam & mox, explicatur Græcorum paulopoſt futurum: ſignificant enim paulopoſt, uel ſtatim. Vt iam aderit: ſimilis iamiam morituro: mox audies.

Vltro, citro. Differunt ultro, citro, huc & illuc: quod ultro & citro dicantur in dictis & factis. In dictis, Cice. Multisq; uerbis ultro citroq; habitis. In factis, idem 2. de natu. deo. Sic naturis his, ex quibus omnia conſtant, ſurſum, deorſum,

ſum,ultro citroq́; cōmeantibus mundi partium coniun=
ctio cōtinetur. Huc & illuc in factis ſolum. Pli. Siue hic
eſt ille generabilis rerum naturæ ſpiritus huc illucq́; tan
quam in utero aliquo uagus. Diſtant ultro & ſponte, Vltro,ſpōte.
quod ultro ſolum referatur ad animata. Teren. Venit
Chremes ultro ad me. Sponte etiam ad inanimata. Vt,
hæc herba ſponte creuit. Lapis ſponte decidit. Quintil.
Plus quàm imponebatur oneris ſponte ſuſcepi. Vt,ut= Vt,utpote.
pote,quippe,ſignificant quia ſequēte relatiuo,qui,quæ, quippe.
quod. Quintil. Deinde quum proferenda ſunt ſtudia,ca
ligat in ſole,& omnia noua offendit,ut qui ſolus didi=
cerit,quod inter multos faciendum eſt. Vtpote. Sal. An=
tonius procul aberat,utpote qui magno exercitu expe
ditos in fugam ſequeretur, hoc eſt , quia ſolus didicit,
quia ſequebatur. Dicimus & utpote quum. Pli. Plerūq;
& tardius,utpote quū annuo & biēnij ſpacio durauе=
rint. Idē: Vtpote quū plura exēpla ſint,id eſt,qa plura
ſunt exēpla. Sūt orationes ubi utimur niſi,& nō quàm. Niſi.
Vt qd eſt animal niſi corpus cum anima cōcretū? Terē.
Tu quātus quātus nihil niſi ſapiētia es. Sall. Omniū cōſi
liorū,niſi nouiſſimi particeps. Idem: Nihil metuere,niſi
turpē famā. Idē: Quæ niſi ijs,qui uidere,nemini credibi
lia ſunt. Vocibus niſi & q̃,ſine diſcrimine utimur,quum
eas antecedit aliud,aliter,uel cōparatiuus. Vt qd eſt ani
mal aliud q̃ corpus cum anima cōcretum? Nihil aliud,q̃
aut niſi ſapiētia es. Cic. Nihil quæſiuit aliud,niſi iuſtitiā,
grauitatē,fidē. Quintil. Nihil facilius niſi totā orationē
omnino non agere. Voce præterq̃ utimur, ubi ponere=
tur præter. Vt omnibus places præter me , uel præterq̃
mihi.

mihi. Sex aduerbia quaſi, uelut, ueluti, tanquam, uti, ceu; imaginem rei ſignificant, & exponuntur per uerbum ſubſtantiuum. Vt, tu incedis uelut rex uel tanquam rex: aut ueluti urſus, id eſt, tanquam eſſes rex uel urſus. Sicut, ſicuti, ut, ſimilitudinem notant, & per idem uerbum explicantur. Vt, tu loqueris ſicut rex, id eſt, ſicut rex loquitur. Pro eodem accipiuntur ut, uti, quò. Cura ut conualeſcas. Da operam uti doctior euadas. Quintil. Quò ſit leuius ipſum illud, in quod exercent. Cur, quare, quamobrem, quapropter, ſic utimur. Multæ ſunt cauſæ, quamobrem cupio, pro propter quas. Cice. Attico: Sed erant cauſæ, cur hoc tẽpore iſtic eſſe nollem. Idem: Non fuit cauſa, cur tantum laborem caperes. Idem: Nulla res eſt, quamobrem iſtum nolim ex paternis probris emergere. Teren. in Adel. Nihil reperio, quamobrem lauder tantopere. Plaut. Sed quid eſt, quapropter nobis malum minitemini? In rem, è re, è dignitate, è rep. & ex fide eſſe dicimus. Plau. in Aulularia: Quod in rem eſſe utriq; arbitremur. Ibidẽ: In rem hoc tuam eſt. Ibidem: Hæc tu eadem, ſi confiteri uis, in rem tuam feceris. Ibidem: Iſtud in rem utriq; eſt maxime. Idem in Amphitryone: Quæ maxime in rem ueſtram cõmunem ſient. Salluſt. in Catilina: In rem fore credens uniuerſos appellare, hoc eſt, utile fore. Terent. in Phor. Non hercle ex re iſtius me inſtigaſti. Cic. Attico: Summa erit hæc, ſtatues ut ex fide, fama, req; mea uidebitur. Idem Bruto: Facis ex tua dignitate, & ex rep. Eidem: Et tu ſi arbitrere utile fore, & ex rep. eſſe, perſequere bello Dolobellam. Salluſt. in Catilina: Certe ſcio, quæ ſtudio dixerit, è rep. dixiſſe.

Quò.

Quare.

In rem, & è re.

Titus

Titus Liuius ab urbe condita: Faceret quod è rep. fideq́; sua duceret. Idem de bello Macedonico: Loquendo plura, quæ in rem non essent, die consumpto. Ibidem: Hortatur, imperat, quæ in rem sunt. Idem de bello Punico: Vt si è rep. censeret esse, ueniret. In diem, in horam, in annum, pro de die in diem, de hora in horam, de anno in annum eleganter dicimus. Cice. Barbarorum est in diem uiuere. Idem in Tusculanis: Nos in diem uiuimus. Titus Liuius de bello Punico: In diem rapto uiuit. Ibidem: Nihil ex raptis in diem cōmeatibus superabat. Cicero in Philippicis: Qui in horam uiuerent. In singulos dies ueteres dicebant pro singulis diebus, uel per dies singulos. Varro: Se capturum de prædio in dies singulos denariûm mille. Cicero in Catilinam: Crescit in dies singulos hostium numerus. T. Liuius ab urbe condita: Quæ bina millia æris in annos singulos penderent. Ibidem: Vt in singulas horàs capite dimices tuo. Ornatius in paucos dies, in duos menses, in quintū annū dicimus, quàm pro paucis diebus, pro duobus mensibus, pro quinto anno. T. Liuius: In duos menses induciæ factæ. Idem de bello Macedonico: Naues in diem tertium expediri iubet. Idem ab urbe cōdita: Ludos, quos Torquatus dictator in quintum annum uouisset. Heu, aliquando accusatiuum habet, ut heu me miserum, heu stirpem inuisam. Pli. Heu dementiam. Quandoq; nominatiuum, heu pietas, heu prisca fides. Teren. in Adel. Heu misera. Hei datiuo iungitur, hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo Hectore. Eheu nullum casum poscit. Verg. in Buco. Eheu quid uolui misero mihi. Væ datiuo iungitur.

In diem.

Heu, hei, eheu, uæ.

Martialis:

Quoquouersum. Martialis: Væ tibi causidice. Quoquouersum, aduerbium significat, uersus quemcunq; locum. Cæsar in commen. Eius imperio classem quoquouersum dimittunt. Cato de re rustica: Pedes denos quoquouersum habeat.

Quaquauersum. Quaquauersum, per quemcunq; locum. Cæsar in commen. Legatos quaquauersum dimittere. Aliquouersum, uersus aliquem locum. Plaut. Ego pol istam iam aliquouersum regulam dedero. Aliouersum, uersus alium locum, & per metaphoram, ob aliam causam. Plau. Atque ego istuc aliò uersum dixeram. Vtroq; uersum, uersus utrũq; locum. Plaut. in Captiuis: Vtroq; uersum rectum est ingeniũ ad te, atq; ad illum.

Pridie. Pridie significat præcedenti die: postridie, postero die: ut, quidam pridie ductam uxorem, postridie repudiauit.

Quia & quod. Quia & quod, de causa efficiente: quò & ut, de fine dicuntur. Non castigo te, quòd odio habeam, sed quò meliorẽ efficiam. In priore parte causa efficiens est: in posteriore, finalis.

Quatenus et quousque. Quatenus & quousq;, significant usq; ad quod tempus, & usq; ad quem locum. Vt quatenus ibimus? Quousq; agri tui fines protraxisti? Cicero de amicitia: Videamus, si placet, quatenus amor in amicitia progredi debeat. In Institutionibus legum: Est autem littus maris, quatenus hybernus fluctus maximus excurrit. Cicero: Quousq; tandem abutere Catilina patiẽtia nostra? Fabius: Mihi placet Latinam rationem sequi, quousq; patitur decor.

Quum & tum. Quum & tum particulæ geminum habent usum. Aliquando enim exponi possunt per minus & magis. Quum doctus, tum probus, hoc est, minus doctus, magis probus, uel probior, quàm doctior. Interdũ

quum

quum generali, tum particulari iungitur, gaudentq; signo Omnis. Quum omnes autores sic sentiunt, tum Homerus. Quum in omni disciplina, tum in Rhetorica exercitatissimus. Cicero: Luxuria uero quum omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est. Idem: Quum reliquis in rebus, tum in sermone communi uicissitudine nonnunquam utendum. Idem: Quum in omni genere, tum in hoc ipso magna quædam est uis naturæ. Hic tum exponi potest per & præsertim. Etsi, tametsi, & quanquam in principio orationis, libri, aut epistolæ soli indicatiuo iunguntur: in medio etiam subiunctiuo. Cicero: Etsi nihil noui adferebatur. Idem: Etsi, ubicunq; es, in eadem es naui. Idem: Quod ipsum etsi non iniquum est, in tuo duntaxat periculo. Idem: Quam etsi spero esse falsam, nunquam tamen uerbis extenuabo. Idē Attico: Etsi nihil noui afferebatur. Idem pro Milone: Etsi uereor iudices. Quintilianus: Quod fecerunt plerique ueterum, qui etsi nondum quenquam sapientem repertum putabant, præcepta tamen sapientiæ tradiderūt. Idem: Quare tametsi me fateor usurum quibusdam quæ philosophorum libris continentur, tamen ea iure uereq; contenderim esse operis nostri. Sallustius: Quæ tametsi animus aspernabatur. Idem: Tametsi longe aliter animo agitabat, tamen pro tempore benigne respondit. Terentius: Obtundis, tametsi intelligo. Idem: Quid istuc Phædria, quanquam illam cupio abducere, uerumtamen potius quàm te inimicum habeam, faciam ut iusseris. Sallustius: Quāquam tibi immaturo uita erepta est. Quintil. Quanquam hæc sequenti tēpore interciderūt. Idem:

Etsi, tametsi, & quanquā.

Nec refert

Nec refert de Græco an de Latino loquar, quanquam Græcum esse priorē placet. Idem: Quanquam suus cuiq; dignus est. Idem: Quanquam fuerunt, qui nobis quoque adijcerēt dualem scripsere legêre. Idem: Id mea quidem opinione, quanquam sint, qui dissentiant, satis non est. Idem: Cædi uerò discipulos, quanquam & receptum sit & Chrysippus non improbet. Eandem penè naturam

Etiamsi. habet etiamsi. Cicero pro M. Marcello: Quem deum, etiamsi cupiat, opitulari posse reip. credamus. Idem: Vt mihi uideantur dij immortales, etiamsi pœnas à populo Romano ob aliquod delictum expetiuerint, omnē spem salutis ad clementiam uictoris contulisse. Idem: Quam tibi, eitamsi non desideras, tamen mittam. Quintil. Nihil aspere nos dicturos testandum: ut etiamsi non possumus conuitiari, nolle uideamur. Idem: Etiamsi in utranq; partem ualent arma facundiæ.

Quamuis & licet. Quamuis & licet semper subiunctiuum postulant. Verg. Quamuis multa meis exiret uictima septis. Idem: Quamuis Eliseos miretur Græcia campos. Fabius: Quamuis autem non tam me uinceret præstandi quod exigebatur, fiducia, quàm negandi uerecundia: latius se tamen aperiēte materia, plus quàm imponebatur oneris sponte suscepi. Idem: Nam is quamuis nutricibus triennium dederit, tamen ab illis quoque iam formandam, quàm optimis institutis mentem infantium iudicat. Idem: Accendunt omnia hæc animos: & licet ipsa uitium sit ambitio, frequenter tamen causa uirtutum est. Idem: Licet enim dicamus aliquid proprium, speciosum, sublime, nihil tamen horum nisi in complexu loquendi serieq; contingit. Quamuis rarissime cum indicatiuo

dicatiuo reperitur. Terent. in Adelphis: *Non tam cito, quamuis etiam maneo otiosus hic.*

PARTICVLAS AC, ATQVE, PRO *quàm accipi, quum eas præcedit Alius.*

Aliud, aliter, contra, secus, simile, pariter, æque, & quandoq; comparatiuum, eleganter post se particulas ac, atq;, ut, quàm, admittunt: Terē. in Phor. *Aliud mihi respondes ac rogo.* Cice. in Verrem. *Ne alio men se, ac fas erat, commutia haberentur.* Idem de oratore. *Potest eni nō solū aliud mihi, ac tibi, sed mihi ipsi aliud aliâs uideri.* Idem pro Cor. Balbo. *Quid ergo hi possunt aliud iudicare, ac iudicauerunt?* Idem de arte rheto. *Aut si alia ratione, aut aliam ob causam, ac dicet se reus fecisse, demonstrabitur esse factū.* Cæsar in commē. *Qui longe alia ratione, ac reliqui Galli bellum gerūt.* T. Liuius ab urbe condita: *Aliam suam ac transfugarū causam esse.* Plau. *Illi sunt alio ingenio atq; tu.* Terent. in Andria: *Alium nunc censes esse me atq; olim, quum dabam?* Cice. *Non alius essem atq; nunc sum.* Idem in Academicis: *Quum aliud agnosceret, atq; sentiret:* Idē in rheto. *Alio nomine illam rē de qua agitur appellari oportet, atq; aduersarij dicunt.* Cæsar in commen. *Docet longè alia ratione esse bellum gerendum, atq; antea gestum sit.* Idem. *Longe aliud sibi capiendum consilium, atq; antea senserat.* Idem. *Longe aliam esse nauigationem in concluso mari, atq; in apertißimo oceano perspiciebant.* Idem. *Aliæ sunt legati partes, atq; imperatoris.* Apud Sallu. *Alia &: Longe mihi alia mens est P.C. quum res atq; pericula nostra considero, & quū*

Ac.

Atq;.

ſententias nonnullorum ipſe mecũ reputo.

AC, ATQVE, PRO QVAM, PRAEcedente aduerbio aliter, uel aliorſum.

TErent. in Heauton. *Aliter tuum amorem, atq; eſt accipis.* Varro de lingua latina: *Aliter atque in reliquis dicitur.* Idem de re ruſt. *De emptione aliter dico, atque fiet.* Idem de lingua lat. *Hoc nunc aliter ſit, atq; olim.* Ibidem. *Quædam aliter olim ac nunc.* Cice. de oratore. *Quum aliter ſentias ac loquare.* Cice. in Partitionibus oratorijs. *Caſu quum aliter cecidit, ac ſperatum & putatum ſit.* Idem in Sall. *Neque enim qui ita uiuit ut tu, aliter ac tu loqui poteſt.* Idem de officijs. *Aliter de illis, ac de nobis iudicamus.* Cice. pro Sexto Roſcio. *Aliter cauſam agi, atque ille exiſtimaret.* T. Liuius ab urbe condita. *Longe aliter patres, ac plebem affecere.* Cice. de arte rhet. *Quum aliter quid accidit, atque hi qui arguuntur, arbitrati eſſe dicuntur.* Idem de finibus bonorum & ma. *Hic loquebatur aliter, atq; omnes ſentiebant.* Idem. *Sed aliter, atque oſtenderam facio.* Idem pro domo ſua. *Hæc homines improbi ad quoſdam uiros fortes longe aliter atque à me dicta ſunt detulerunt.* Terent. *Nunquam te aliter, atq; es in animũ induxi meũ.* Idem. *Neue aliorſum, atque ego feci acceperit.*

PARTICVLA CONTRA, CVM atque, ac, quàm, poſita.

PRimum exempla de atque ponentur: tum de ac: poſtremo de quàm. Cic. pro P. Sylla. *Iam enim faciã criminibus omnibus penè diſſolutis cõtra atq; in cæteris cauſis fieri ſolet.* Idem in Catilinã. *Idemq; iuſſerũt ſimu*

lachrum

lachrum Iouis facere maius, & in excelſum collocare, contra atq; antea fuerat. Idem in Som. Scip. Qui uerſatur retro contrario motu atq; cælũ. Cæſar in comment. Qui contra atq; eſſet dictũ prælium commiſiſſent. Cic. pro Cor. Bal. Si deniq; aliquid, quod non contra ac liceret factum diceretur, ſed cõtra atq; oporteret. Idem de oratore. Vt cõtra ac dicat accipi, & ſentiri uelit. Idem in Verrẽ. Si hæc cõtra ac dico eſſent omnia. Idẽ de fin. bo. & ma. Itaq; cõtra eſt ac dicitis. Idẽ de diuinatione. Vides tamẽ omnia ferè cõtra ac dicta ſunt eueniſſe. Idẽ in Philip. 12. Præſertim quũ cõtra ac Deiotarus ſenſit, uictoria belli iudicauerit. Sall. in Catil. Vbi uidet Catilinam cõtra ac ratus erat cõtendere. Cice. pro A. Cecin. Miror te hoc in hac re alieno tẽpore, & contra quàm iſta cauſa poſtulaſſet defendiſſe. Idẽ pro Clu. Generi ſui cõtra, quàm fas erat, amore capta. Idem pro domo ſua. Aut qd de ueſtro iure, aut religione, cõtra quàm propoſuerã diſputabo. Idẽ de arte rhet. Qui cõtra quàm ſcriptũ ſit aliquid probare uelit. Ouid. Obſequio tranãtur aquæ: nec uincere poſsis Flumina, ſi cõtra q̃ rapit unda, nates. Vl. de ſeruitutibus, quod ui, aut clã l. Pretor ait: Si quis cõtra quàm prohiberetur, fecerit. Idẽ. Quod ui, aut clam. l. Si alius. Ait Iul. qui ante nũtiationis remiſsionem contra quàm prohibitus fuerit, opus fecerit.

SECVS, CVM QVAM, AC, ATQVE.

PLautus. Ne me ſecus honore honeſtes, quàm ego te. Cicer. Me non multo ſecus facere, quum de oratore diſputem, ac facerem ſi eſſet mihi de histrione dicendũ. Idem pro Lucio Murena: Nõ ſecus, ac ſi meus Secus.

esset frater. Iterum. Non dixi secus, ac sentiam. Idē pro Planco. Cuius ego salutem non secus, ac meam tueri debeo. Idem. Sed aliquanto secus, atq; in tradenda arte dici solet. Idem de nat. deorum. Quoniam cœpi secus agere, atq; initio dixeram. Verg. Haud secus, atq; alto in luco. Idem. Haud secus, ac iussi faciunt.

SIMILIS, PAR, AEQVE, ET comparatiuus cum ac, atq;, quàm.

TEren. in prologo Phor. Ne simili utamur fortuna, atq; usi sumus. Cice. de fin. bon. & ma. Itaq; & similis erit finis boni, atq; antea fuerat. Cæsar in cōmen. Hortatur eos, ut simili ratione atque ipsi fecerunt, suas iniurias persequantur. T. Liuius ab urbe condita. Similem pauorem inde, fugámq; fore, ac bello Gallico fuerat. Cice. De nat. deo. Neque enim mihi par ratio cum Lucilio est, ac tecum fuit. T. Liu. ab urbe condita. Nequaquam pari ad patienda ea robore, ac Romani fuissent. Teren. in Andr. Quis miser æque ac ego? Iterum.
Aeque. Miser æque atque ego. Cæsar in comment. Aequa ferè latitudine, atque ille congestus ex materia. Cice. Aeque turpe, atque illud, de quo ante dixi. Plaut. Ridiculus æque nullus est, quàm dum esurit. Idem in Aularia. Nunquam æque patri nuncium lepidum attulit, quàm ego nunc meæ heræ nunciabo. Cicero: Mihi quidem uidetur diutius absuturus, ac uellem. Horat. Arctius atque hedera procera astringitur Ilex.

IOACHIMI FORTII RING. ANDOVERpiani Elementa Græca.

DE LITERIS.

RATIONEM *omnem partibus ſex componi cõſtat: periodis, membris, inciſis, uerbis, ſyllabis, literis.* Literarũ *formæ quatuor & uiginti:* α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, τ, υ, φ, χ, ψ, ω. *Vocalium longæ* η, ω: *breues,* ε, ο: *communes* α, ι, υ. *Mutabiles* α, ε, ο. *Ita dictæ, quòd in uerborum præteritis mutentur* α, ε, *in,* η: ο *in* ω. Vt ἀκούω ἤκουον, ἐθέλω ἤθελον, ὀνομάζω ὠνόμαζον. Ex *his diphthongi* κυρίως, αι, αυ, ει, ευ, οι, ου: *impropriè* ᾳ, ῃ, ῳ, υι, ηυ, ωυ. *Porrò inter conſonantes, duplices* ζ, ξ, ψ: *immutabiles, quæ non mutantur in futuris uerborum,* λ, μ, ν, ρ: *tenues,* κ, π, τ: *mediæ,* γ, β, δ: *denſæ* χ, φ, θ. *Monadicon ſiue* ἄσημον σ. *Sic appellatum, quod non habeat ſignificationem, ut aliæ. Etenim* ξ, ζ, ψ, *& ſemiuocales ſunt, & duplices:* λ, μ, ν, ρ *ſemiuocales immutabilesq́;:* σ *dũtaxat ſemiuocalis.* ρ *in augmento & compoſitione geminatur, ut* ἐπίρρημα. Ει *diphthongon, Latini nunc mutant in* i *longum, ut in dictionibus* Darīus, Thalīa, Alexandrīa, ironīa, Nīlus: *nunc in* e *longum, ut* chorēa, Aenēas. Γ *ante* γ, ξ, χ, κ, *per* n *profertur,*

ἄγγελ☉, λύγξ, ἔγχ☉, ἀνάγκη., τ post ν per δ proferendum, & κ per γ, si ipsum γ præcesserit, θεόντε, ἀνάγκη. Π per b Latinum præcedente μ, ut πέμπω.

DE ACCENTIBVS.

Προσῳδιῶν siue accentuum genera quatuor, τόνοι, πνεύματα, χρόνοι, πάθη. Toni tres sunt grauis, acutus, circumflexus. Spiritus duo, densus & tenuis. Tempora totidem, longū & breue. Adfectus tres, apostrophus, ὑφὲν, distinctio. Accentus grauis est in omnibus syllabis, quæ non habent proprium tonum: notatur solum in fine dictionis pro acuto παρὰ θεῦ. In ultima ponitur tonus acutus, quando ipsa uel breuis est, uel longa absque synæresi, ut καλὸς, σοφὸς, ἀνήρ. In penultima, quum uel breuis ipsa est, uel ultima longa: λόγ☉, ἀνθρώπου. In antepenultima nunquam, nisi ultima fuerit breuis: φιλόσοφ☉, λέγεσθαι. Excipiuntur Attica, ut μενέλεως, φύσεως. In omni genitiuo & datiuo ultima longa & tonum habens circumflectitur: ποιητοῦ ποιητῇ, τιμῆς τιμῇ, θεῦ, θεῷ. Reliqui casus acutum habent, τιμὴν, θεόν. Item omnis longa per synæresin, ut ποιῶ, ποιεῖς, ποιεῖ. Longa penultima præcedens breuem semper circumflectitur: μοῦσα. Contra ultima longa, antepenultima caret tono, penultima circumflexo.

Grauis. Acutus. Circūflexus.

Enclitica uox tonum flectit in syllabam præcedentem, si antecedat προπαροξύτονον, προπερισπώμενον, aut προξύτονον cum trochæo: ἄνθρωπός τε, σκῶλόν τε

λόμ τε

λόμ τε, φύλλά τε. Abijcit omnino, præcedente spondæo, iambo, pyrrhichio, seu perispomeno: ἀτρείδησ τε, ἄναξ τε, γλῶσσ τε, φῶσ τε. Ἐσιμ positum in exordio orationis, aut sequens aliquam harum uocum: οὐ, οὐκ, ὡς, οὕτως, ἀλλὰ, τοῦτο, priorem syllabam acuit: ἔσι πόλις, οὐκ ἔσιμ, ὡς ἔσιμ, οὕτως, ἔσιμ, ἀλλ' ἔσιμ, τοῦτ' ἔσιμ. Si sequatur ὀξύτονομ siue περισπώμενομ, tonum amittit: καλός ἐσὶμ, ἑρμῆς ἐσὶμ. Si iungatur dictioni paroxytonæ, siue illa trochæus sit, siue iambus, siue pyrrhichius, siue spondæus, tonum habebit posterior uerbi syllaba: φύλλα ἐσὶμ, ἥρως ἐσὶ, γέλως ἐσὶ, λόγος ἐσίμ. Si præcedat προπαροξύτονομ uel προπερισπώμενομ, tonus in præcedentem syllabam reijcitur: φιλόσοφός ἐσι, φαῦλός ἐσι. Si προπερισπώμενομ in positione longam desinat, tonus manet in posteriore syllaba uerbi ἐσὶ, φοῖνιξ ἐσί.

Acutus tonus in ultima syllaba positus, nomen facit ὀξύτονομ: in penultima, παροξύτονομ, seu βαρύτονομ: in antepenultima, προπαροξύτονομ, siue βαρύτονομ. Circumflexus in postrema, περισπώμενομ: in penultima, προπερισπώμενομ: Vt καλός, λόγος, ἄνθρωπος, ξενοφῶμ, μοῦσα. Omnis uocalis in principio dictionis signatur spiritu uel aspero, uel leni. υ & ρ semper aspirantur. ρ si geminū fuerit in una dictione, prius signatur tenui spiritu, posterius denso, ut ἐπίρρημα.

Omnis uocalis aspirata, adsumpta υ aspirationem abijcit, ὅρος, οὖρος. Græcorum aspirationem Latini sæpenumero uertunt in σ, ὑπὲρ super, ὑπὸ sub, ὗς sub, ἕρπω serpo, ἕ se, ἕξ sex ἑπτά septem. Spiritus.

ἐξ, εἰς, ἐν ideò uidentur habere densiorem spiritum, quàm δὲ, εἰς, ἐν, quod dignitate quadam nomen præstet præpositioni. Ἀπόστροφος nota est, qua indicamus è fine dictionis ablatū esse aliquid. Quod quatuor accidit uocalibus: ε, ο, α, ι: & duabus diphthongis αι, οι. Vt φέρ᾽ εἰπὲ, ποτ᾽ ἐμόν, παρ᾽ ἡμῶν, ἐφ᾽ ἡμῖν, βούλομ᾽ ἐγὼ, οἴμ᾽ ὡς ἄχθομαι. ὑφὲν est nota, qua duas dictiones cōiungimus, ut ante‿malorū. ὑποδιαστολὴ, qua male cohærentia discernuntur, ut cor, uinum instaurat, ne Coruinum dicere uidearis.

Apostrophus

ὑφ᾽ ἕν.

Hypodiastole.

DE ARTICVLO.

VOcum quibus oratio constat, octo sunt genera: articulus, nomen, uerbum, participium, pronomen, præpositio, aduerbium, coniunctio. Articuli præpositiui hoc modo declinantur. Ἀρσενικὰ ἑνικά. ἡ εὐθεῖα ὁ. ἡ γενικὴ τοῦ. ἡ δοτικὴ τῷ. ἡ αἰτιατικὴ τόν. Δυϊκά. ἡ εὐθεῖα καὶ αἰτιατικὴ τώ. ἡ γενικὴ καὶ δοτικὴ τοῖν. Πληθυντικά, ἡ εὐθεῖα οἱ. ἡ γενικὴ τῶν. ἡ δοτικὴ τοῖς. ἡ αἰτιατικὴ τούς. ἑνικὰ θηλυκά. ἡ, τῆς, τῇ, τήν. Δυϊκὰ, τὰ ταῖν. Π. αἱ, τῶν, ταῖς, τάς. Ουδέτερα, τὸ, τοῦ, τῷ, τό. Δ. τώ, τοῖν. Π. τὰ, τῶν, τοῖς, τά. Subiunctiui sic. Ἀρσενικὰ ἑνικά. ὅς, οὗ, ᾧ, ὅν. Δ. ὥ, οἷν. Π. οἵ, ὧν, οἷς, οὕς.

Θηλυκά. Ε, ἥ, ἧς, ᾗ, ἥν. Δ. ἅ, αἷν. Π. αἵ, ὧν, αἷς, ἅς. Ουδέτερα. Ε, ὅ, οὗ, ᾧ, ὅ. Δ. ὥ, οἷν. Π. ἅ, ὧν, οἷς, ἅ. Ex præpositiuis subiunctiuos effeceris, mutato τ in aspirationem, ut τοῦ οὗ, τῷ ᾧ.

ὁ, οἱ,

ὁ, οἱ, ἡ, αἱ, *præpositiui tono carent: subiunctiui non.*

ACCIDENTIA NOMINVM.

NOminibus accidunt, γένος, εἶδος, σχῆμα, ἀριθμὸς, πτῶσις. Genera quinq; sunt: ἀρσενικὸν, ὁ λόγος: θηλυκὸν, ἡ μοῦσα: οὐδέτερον, τὸ ῥῆμα: κοινὸν, ὁ καὶ ἡ ἄνθρωπος: ἐπικοινὸν, ὁ ἀετὸς hæc aquila, ὁ στρουθὸς hic passer, ἡ χελιδὼν hæc hirundo. Distant commune & epicœnum, quòd cõmune est ubi uisu discernimus sexum, ut κύων canis: ubi discrimen minus apparet, epicœnum. Species siue εἴδη duo: πρωτότυπον, ut οὐρανὸς, & παράγωγον. Posterioris genera septem. Συγκριτικὸν, ἐνδοξότερος: ὑπερθετικὸν, ἐνδοξότατος: πατρωνυμικὸν, πριαμίδης: ὑποκοριστικὸν, ἀνθρωπίσκος: κτητικὸν, βασιλικὸν: παρώνυμον, ἀνθηρὸς: ῥηματικὸν, ποίημα. Cõparatiua ab adiectiuis in ος fiunt mutato σ in τερος: λευκὸς λευκότερος, σοφὸς σοφώτερος. Si penultima positiui longa fuerit ο μικρὸν seruatur: sin breuis, uertitur in ω μέγα. Adiectiua in ης & εις cõparatiuum faciunt in εστερος: ἀληθὴς ἀληθέστερος, χαρίεις χαριέστερος. Positiua in υς à neutro genere, addito τερος: ut βραχὺς βραχύτερος. In ους, τερος assumunt: εὔνους εὐνούστερος. Superlatiuum fit mutatione τερος in τατος: λευκότερος λευκότατος. Comparatiua in ων superlatiua faciunt in ιστος, ut ἡδίων ἥδιστος. Σχήματα δύο: ἁπλοῦν, ἵππος: σύνθετον, φίλιππος. Numeri tres: ἑνικὸς, θεός: δυικὸς, θεὼ: πληθυντικὸς, θεοί. Πτώσεις quinq; ὀνομαστικὴ uel εὐθεῖα, γενικὴ, δοτικὴ, αἰτιατικὴ, κλητικὴ.

DECLINATIONES NOMINVM.

Prima. QVinq; sunt nominum declinationes. Prima terminationes duas habet, ας & ης. In hac omnia masculina sunt, & in secũda fœminina. ὁ αἰνέιας, αἰνέιου, αἰνέιᾳ, αἰνέιαν, ὦ αἰνέια. Δ. αἰνέια, αἰνέιαιν, ὦ αἰνέια. Π. αἰνέιαι, αἰνειῶν, αἰνέιαις, αἰνέιας, ὦ αἰνέιαι. ὁ χρύσης, χρύσου, χρύσῃ, χρύσην, ὦ χρύση. Δ. χρύσα, χρύσαιν, ὦ χρύσα. Π. χρύσαι, χρυσῶν, χρύσαις, χρύσας, ὦ χρύσαι.

Secunda. Secunda totidem habet terminationes, α & η. ἡ μαῖα, μαίας, μαίᾳ, μαῖαν, ὦ μαῖα. Δ. τὰ μαία, μαίαιν, ὦ μαία. Π. μαῖαι, μαιῶν, μαίαις, μαίας, ὦ μαῖαι. ἡ μοῦσα, μούσης, μούσῃ, μοῦσαν, ὦ μοῦσα. Δ. μούσα, μούσαιν, ὦ μούσα. Π. μοῦσαι, μουσῶν, μούσαις, μούσας, ὦ μοῦσαι. τιμὴ, τιμῆς, τιμῇ, τιμὴν, ὦ τιμή. Δ. τιμὰ, τιμαῖν, τιμά. Π. τιμαὶ, τιμῶν, τιμαῖς, τιμὰς, ὦ τιμαί. Nomina desinentia in α purum, ρα, δα, uel θα, seruant α in obliquis.

Tertia. Tertia quoque terminationes duas habet, ος masculinorum ac fœmininorum, & ον neutrorum. ὁ θεὸς, θεοῦ, θεῷ, θεὸν, ὦ θεέ. Δ. θεὼ, θεοῖν, ὦ θεώ. Π. θεόι, θεῶν, θεοῖς, θεοὺς, ὦ θεόι. ἡ ὁδὸς, τῆς ὁδοῦ, τῇ ὁδῷ, ὁδὸν, ὦ ὁδέ. Δ. τὰ ὁδὼ, ταῖν ὁδοῖν, ὦ ὁδώ. Π. αἱ ὁδόι, ὁδῶν, ὁδοῖς, ὁδοὺς, ὦ ὁδόι.

Τὸ καλὸν, καλοῦ, καλῷ, καλὸν, ὦ καλόν. Δ. τὼ καλὼ, καλοῖν, ὦ καλώ. Π. καλὰ, καλῶν, καλοῖς, καλὰ, ὦ καλά.

Quarta. Quarta etiam duas terminationes

minationes habet, ως masculinorum & fœmininorum, & ων neutrorum. Hæc in omnibus casibus seruat ω. ὁ μενέλεως, τοῦ μενέλεω, τῷ μενέλεῳ, τὸν μενέλεων, ὦ μενέλεως. Δ. τὼ μενέλεω, τοῖν μενέλεῳν, ὦ μενέλεω. Π. οἱ μενέλεῳ, τῶν μενέλεων, τοῖς μενέλεῳς, τοὺς μενέλεως, ὦ μενέλεῳ. ἡ ἅλως, τῆς ἅλω, τῇ ἅλῳ, τὴν ἅλων, ὦ ἅλως. Δ. τὰ ἅλω, τῶν ἅλων, ταῖς ἅλῳς, τὰς ἅλως, ὦ ἅλῳ.

Τὸ εὔγεων, τοῦ εὔγεω, τῷ εὔγεῳ, τὸ εὔγεων, ὦ εὔγεων. Δ. τῷ εὔγεω, τοῖν εὔγεῳν, ὦ εὔγεω. Π. τὰ εὔγεω, τῶν εὔγεων, τοῖς εὔγεῳς, τὰ εὔγεω, ὦ εὔγεω. Quinta uarias terminationes habet, & diuersorum generum. Hæc similis est Latinorum tertiæ. ὁ αἴας, τοῦ αἴαντος, αἴαντι, αἴαντα, ὦ αἴας & ὦ αἶαν. Δ. τὼ αἴαντε, τοῖν αἰάντοιν, ὦ αἴαντε. Π. οἱ αἴαντες, αἰάντων, αἴασι, αἴαντας, ὦ αἴαντες. ἡ τρυγὼν, τῆς τρυγόνος, τρυγόνι, τρυγόνα, ὦ τρυγών. Δ. τὰ τρυγόνε, ταῖν τρυγόνοιν, ὦ τρυγόνε. Π. αἱ τρυγόνες, τῶν τρυγόνων, ταῖς τρυγόσι, τὰς τρυγόνας, ὦ τρυγόνες. Τὸ βῆμα, βήματος, βήματι, βῆμα, ὦ βῆμα. Δ. βήματε, βημάτοιν, ὦ βήματε. Π. βήματα, βημάτων, βήμασι, βήματα, ὦ βήματα. Monosyllaborum quintæ declinationis genitiuus & datiuus tonum habent in posteriore syllaba: reliqui casus in priore. Vt, πᾶς παντὸς παντὶ πάντα πάντες, χεὶς χειρὸς χειρὶ χεῖρα χεῖρε, εἷς ἑνὸς ἑνὶ ἕνα. Quinta.

Nomina

Nomina in ευς *uarie flectuntur*. ὁ βασιλεὺς, τοῦ βασιλέως ἀττικῶς, βασιλῆος καὶ βασιλεῖος ἰωνικῶς, βασιλίος βοιωτικῶς, βασιλεῦς δωρικῶς. *E quibus Aeolice mutato accentu* βασίληος, βασίλειος, βασίλευς. *Omnis datiuus in ultima syllaba* ι *habet*: αἰνείᾳ, μούσῃ, θεῷ, μενέλεῳ, πατρί. *Genera mutantur hoc modo*: πᾶς πᾶσα πᾶν: βραδὺς βραδεῖα βραδύ: χαρίεις χαρίεσσα χάριεν: ἀληθὴς ἀληθές: φιλόπατρις, τὸ φιλόπατρι: τέρην τέρεν: εὐδαίμων εὔδαιμον. Ἁπλοῦς ἁπλῆ ἁπλοῦν: διπλοῦς διπλῆ διπλοῦν: τριπλοῦς τριπλῆ τριπλοῦν: τετραπλοῦς τετραπλῆ τετραπλοῦν: μολιβδοῦς μολιβδῆ μολιβδοῦν: χαλκοῦς χαλκῆ χαλκοῦν: χρυσοῦς χρυσῆ χρυσοῦν.

CONTRACTIONES NOMINVM.

Contractorum nominum duo genera, πολυπαθῆ, καὶ ὀλιγοπαθῆ. Πολυπαθῶν *terminationes sex*, ης, ες, ος, ις, ι, ας. ὀλιγοπαθῶν, ευς, ους, ω & ως, υς
ης. & υ. *Contrahuntur autem hoc modo*. Δημοσθένεος
ος. ους, δημοσθένεϊ ει, δημοσθένεα η, δημοσθένεε η, δημο-
ες. σθενέοιν οῖν, δημοσθένεες εις, δημοσθενέων ῶν, δη-
ις. μοσθένεας εις. τὰ τείχεα η, ἀληθέα ῆ. τῷ ὄφιϊ ὄφι, ὄφιες ὄφις, ὄφιας ὄφις. τὰ σινήπια σινήπι. *Vel* τοῦ
ας. ὄφεϊ ὄφει, ὄφεες ὄφεις, ὄφεας ὄφεις: σινήπεα σινήπη.
τοῦ κρέαος κρέως, κρέαϊ κρέᾳ, κρέαε κρέα, κρεάοιν κρεῷν,
ευς. κρέαα κρέα, κρεάων ῶν. βασιλέϊ εῖ, βασιλέες εῖς, βασι-
ους. λέας εῖς. οἱ βόες βοῦς, βόας βοῦς. τῆς λητόος λητοῦς,
ω. λητόϊ λητοῖ, λητόα λητῶ. *Horum dualia & pluralia tertiæ declinationis sunt: ut* τὰ λητώ, τοῖν λητοῖν, αἱ λητοὶ, τῶν λητῶν. τῷ ἠδέϊ εῖ, ἠδέες εῖς, ἠδέας εῖς.

βότρυες

βότρυες βότρυς, βότρυας βότρυς.

DE NOMINIBVS NVMERORVM.

NVmerorum ordines quinq;. Primus, ἕν, δύο, τρία, τέσσαρα, πέντε, ἕξ, ἑπτὰ, ὀκτὼ, ἐννέα, δέκα, ἕνδεκα, δώδεκα, δεκατρία, *uel* τρία καὶ δέκα, *minore præeunte, si cõiunctio interponatur:* δεκατέσσαρα, δεκαπέντε, δεκαὲξ, δεκαέπτα, δεκαόκτω, *aut* ὄκτω καὶ δέκα, δεκαεννέα, εἴκοσι, εἰκοσιὲν, εἰκοσιδύο, εἰκοσιτρία, τριάκοντα, τριακονταὲν, τεσσαράκοντα, πεντήκοντα, ἑξήκοντα, ἑβδομήκοντα, ὀγδοήκοντα, ἐννενήκοντα, ἑκατὸν, διακόσια, τριακόσια, τεσσαρακόσια, πεντακόσια, ἑξακόσια, ἑπτακόσια, ὀκτακόσια, ἐννεακόσια, χίλιοι, δισχίλιοι, τρισχίλιοι, μύρια. *Secundus*, διπλοῦς, τριπλοῦς, τετραπλοῦς, πενταπλοῦς, ἑξαπλοῦς, ἑπταπλοῦς, ὀκταπλοῦς, ἐννεαπλοῦς, δεκαπλοῦς. *Tertius*, διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος, πενταπλάσιος, ἑξαπλάσιος, ἑπταπλάσιος, ὀκταπλάσιος, ἐννεαπλάσιος, δεκαπλάσιος.

Quartus, μονὰς, δυὰς, τριὰς, τετρὰς, πεμπτὰς, ἑκτὰς, ἑπτὰς, ὀγδοὰς, ἐννεὰς, δεκὰς, χιλιὰς, μυριάς. *Quintus*, πρῶτος, δεύτερος, τρίτος, τέταρτος, πέμπτος, ἕκτος, ἕβδομος, ὄγδοος, ἔννατος, δέκατος, ἐνδέκατος, δυοκαιδέκατος, εἰκοσός, εἰκοσὸς πρῶτος, εἰκοσὸς δεύτερος, τριακοσὸς, τεσσαρακοσὸς, πεντηκοσὸς, πεντηκοσὸς πρῶτος, ἑξηκοσὸς, ἑβδομηκοσὸς, ὀγδοηκοσὸς, ἐννενηκοσὸς, ἑκατοσὸς, διακοσιοσὸς, τριακοσιοσὸς, τεσσαρακοσιοσὸς, πεντακοσιοσὸς, ἑξακοσιοσὸς, ἑπτακοσιοσὸς, ὀκτακοσιοσὸς, ἐννακοσιοσὸς, χιλιοσὸς, δισχιλιοσὸς, τρισχιλιοσὸς, μυριοσὸς,

μυριοσός. Hippocrates: θεωρητὴ δὲ πάλιν ἡ ἑπτακαιδεκάτη, αὐτὴ γάρ ἐστι τετάρτη ἀπὸ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης. *Indicatiuus decimusseptimus, quartus enim est à decimoquarto.* Numeros, *qui infra decem sunt, notant characteres,* α β γ δ ε ϛ ζ η θ. *Denarios omnes infra centum,* ι κ λ μ ν ξ ο π ϟ. *Centenarios,* ρ σ τ υ φ χ ψ ω ϡ. ᾱ *cum nota superposita, mille.*

CONIVGATIONES VERBORVM.

Qvinq; *uerborum ordines sunt.* Primus *habet ante* ω, β π φ πτ: *in futuro* ψ, *in præterito* φ. Vt, λείβω, τέρπω, γράφω, τύπτω. *Secundus ante* ω *habet* γ κ χ κτ σσ *uel* ττ ξ: *in futuro* ξ, *in præterito* χ. Vt, λέγω, πλέκω, ἔχω, τίκτω, ὀρύττω, παίζω.

Tertius habet δ θ τ ζ ττ ω *purum: in futuro* σ, *in præterito* κ. Vt, ᾄδω, πλήθω, ἀνύτω, φράζω, πλάττω, ἀκούω. *Quartus in præsenti & futuro quatuor immutabiles* λ μ ν ρ: *in præterito* κ. Vt, ψάλλω, νέμω, κρίνω, σπείρω. *Quinto comprehenduntur uerba in* ημι, ωμι, υμι: *ut,* ἵστημι, τίθημι, δίδωμι, ζεύγνυμι.

Actiuorum ergo triplex terminatio: ω βαρύτονον, ῶ περισπώμενον, & μι: *ut,* λέγω, ποιῶ, τίθημι. *Verborum tempora sunt præsens, præteritum imperfectum, futurū, duo indefinita quæ significatione non differunt, præteritum perfectum, præteritum plusquamperfectum.*

In præ

In præteritis ε *præponitur si prima uerbi litera sit consonans. Si uocalis*, α *&* ε *in* η *uertuntur*, ο *in* ω, *αι in* ῃ, αυ *in* ηυ, οι *in* ῳ. Vt, ᾄδω ᾖδον, ἐρωτάω ἠρώτων, ὀρύττω ὤρυττον, αἴρω ᾖρον, αὐδῶ ηὔδον, οἰκτείρω ᾤκτειρον. *Reliquæ uocales* η, ι, υ, ω, *non mutantur*. *Dicimus enim* ἡγέομαι ἡγεόμην, ἰάπτω ἴαπτον, ὑβρίζω ὕβριζον, ὠνέομαι ὠνεόμην. *Coniugantur autem uerba hoc modo. Actiua præsens, indicatiuum:* τύπτω τύπτεις τύπτει. Δ. τύπτετον τύπτετον. Π. τύπτομεν τύπτετε τύπτουσι. *Præteritum imperfectum:* ἔτυπτον ἔτυπτες ἔτυπτε. Δ. ἐτύπτετον ἐτυπτέτην. Π. ἐτύπτομεν ἐτύπτετε ἔτυπτον. *Imperatiuum:* τύπτε τυπτέτω. Δ. τύπτετον τυπτέτων. Π. τύπτετε τυπτέτωσαν. *Optatiuum:* τύπτοιμι τύπτοις τύπτοι. Δ. τύπτοιτον τυπτοίτην. Π. τύπτοιμεν τύπτοιτε τύπτοιεν. *Subiunctiuum:* ἐὰν τύπτω τύπτῃς τύπτῃ. Δ. ἐὰν τύπτητον τύπτητον. Π. ἐὰν τύπτωμεν τύπτητε τύπτωσι. *Infinitum:* τύπτειν. *Futurum indicatiuum:* τύψω τύψεις τύψει. Δ. τύψετον τύψετον. Π. τύψομεν τύψετε τύψουσιν. *Optatiuum:* τύψοιμι τύψοις τύψοι. Δ. τύψοιτον τυψοίτην. Π. τύψοιμεν τύψοιτε τύψοιεν. *Infinitum:* τύψειν. *Indefinitum primum, indicatiuum:* ἔτυψα ἔτυψας ἔτυψε. Δ. ἐτύψατον ἐτυψάτην. Π. ἐτύψαμεν ἐτύψατε ἔτυψαν. *Imperatiuum:* τύψον τυψάτω. Δ. τύψατον τυψάτων. Π. τύψατε τυψάτωσαν.

De augmẽtis | τύπτω. | *Futurum.* | ἀόριστος α.

Optatiuum:

Optatiuum: τύψαιμι τύψαις τύψαι. Δ. τύψαιτον τυψαίτην. Π. τύψαιμεν τύψαιτε τύψαιεν. Subiunctiuum: ἐὰν τύψω τύψῃς τύψῃ. Δ. ἐὰν τύψητον τύψητον. Π. ἐὰν τύψωμεν τύψητε τύψωσιν. Infinitum, τύψαι.

Præteritum. Præteritum perfectum, indicatiuum: τέτυφα τέτυφας τέτυφε. Δ. τετύφατον τετύφατον. Π. τετύφαμεν τετύφατε τετύφασιν. Imperatiuum: τέτυφε τετυφέτω. Δ. τετύφετον τετυφέτων. Π. τετύφετε τετυφέτωσαν. Optatiuum: τετύφοιμι τετύφοις τετύφοι. Δ. τετύφοιτον τετυφοίτην. Π. τετύφοιμεν τετύφοιτε τετύφοιεν. Subiunctiuum: ἐὰν τετύφω τετύφῃς τετύφῃ. Δ. ἐὰν τετύφητον τετύφητον. Π. ἐὰν τετύφωμεν τετύφητε τετύφωσιν. Infinitum: τετυφέναι. Præteritum plusquamperfectum: ἐτετύφειν ἐτετύφεις ἐτετύφει. Δ. ἐτετύφειτον ἐτετυφείτην. Π. ἐτετύφειμεν ἐτετύφειτε ἐτετύφεισαν.

ἀόριστος β. Indefinitum secundũ, indicatiuum: ἔτυπον ἔτυπες ἔτυπε. Δ. ἐτύπετον ἐτυπέτην. Π. ἐτύπομεν ἐτύπετε ἔτυπον. Imperatiuũ: τύπε τυπέτω. Δ. τύπετον τυπέτων. Π. τύπετε τυπέτωσαν. Optatiuum: τύποιμι τύποις τύποι. Δ. τύποιτον τυποίτην. Π. τύποιμεν τύποιτε τύποιεν. Subiunctiuum: ἐὰν τύπω τύπῃς τύπῃ. Δ. ἐὰν τύπητον τύπητον. Π. ἐὰν τύπωμεν τύπητε τύπωσι. Infinitũ: τυπεῖν. Futurum secundum, indicatiuum: τυπῶ τυπεῖς τυπεῖ. Δ. τυπεῖτον τυπεῖτον. Π. τυποῦμεν τυπεῖτε τυποῦσι. Optatiuum: τυποῖμι τυποῖς τυποῖ. Δ. τυποῖτον τυποίτην. Π. τυποῖμεν τυπεῖτε τυποῖεν. Infinitum: τυπεῖν.

Media. Media, præsens indicatiuum: τύπτομαι τύπτῃ τύπτεται. Δ. τυπτόμεθον

τύπτεσθον

τύπτεσθον τύπτεσθον. Π. τυπτόμεθα τύπτεσθε τύ=
πτονται. *Præteritum imperfectum:* ἐτυπτόμην ἐτύπτου
ἐτύπτετο. Δ. ἐτυπτόμεθον ἐτύπτεσθον ἐτυπτέσθην.
Π. ἐτυπτόμεθα ἐτύπτεσθε ἐτύπτοντο. *Imperati=
uum:* τύπτου τυπτέσθω. Δ. τύπτεσθον τυπτέσθων.
Π. τύπτεσθε τυπτέσθωσαν. *Optatiuum:* τυπτοίμην
τύπτοιο τύπτοιτο. Δ. τυπτοίμεθον τύπτοισθον τυ=
πτοίσθην. Π. τυπτοίμεθα τύπτοισθε τύπτοιντο.
Subiunctiuum: ἐὰν τύπτωμαι τύπτῃ τύπτηται. Δ.
ἐὰν τυπτώμεθον τύπτησθον τύπτησθον. Π. ἐὰν
τυπτώμεθα τύπτησθε τύπτωνται. *Infinitum:* τύπτεσθαι.
Futurum primum, indicatiuum: τύψομαι τύψῃ τύψεται.
Δ. τυψόμεθον τύψεσθον τύψεσθον. Π. τυψόμε=
θα τύψεσθε τύψονται. *Optatiuum:* τυψοίμην τύψοιο
τύψοιτο. Δ. τυψοίμεθον τύψοισθον τυψοίσθην. Π.
τυψοίμεθα τύψοισθε τύψοιντο. *Infinitum:* τύψεσθαι. ἀόριστος α.
Indefinitum primum, indicatiuum: ἐτυψάμην ἐτύψω
ἐτύψατο. Δ. ἐτυψάμεθον ἐτύψασθον ἐτυψάσθην.
Π. ἐτυψάμεθα ἐτύψασθε ἐτύψαντο. *Imperatiuum:* τύ
ψαι τυψάσθω. Δ. τύψασθον τυψάσθων. Π. τύψασθε
τυψάσθωσαν. *Optatiuum:* τυψαίμην τύψαιο τύψαιτο.
Δ. τυψαίμεθον τύψαισθον τυψαίσθην. Π. τυψαί=
μεθα τύψαισθε τύψαιντο. *Subiunctiuum:* ἐὰν τύψω=
μαι τύψῃ τύψηται. Δ. ἐὰν τυψώμεθον τύψησθον τύ=
ψησθον. Π. ἐὰν τυψώμεθα τύψησθε τύψωνται. *Infini=
tum:* τύψασθαι. *Præteritum perfectum, indicatiuum:* τέ= Præteritum.
τυπα τέτυπας τέτυπε. Δ. τετύπατον τετύπατον.
Π. τετύπαμεν τετύπατε τετύπασιν. *Imperatiuum:*
τέτυπε τετυπέτω. Δ. τετύπετον τετυπέτων. Π. τε=
K τύπετε

τύπετε τετυπέτωσαν. *Optatiuum:* τετύποιμι τετύ-
ποις τετύποι. Δ. τετύποιτον τετυποίτην. Π. τετύ-
ποιμεν τετύποιτε τετύποιεν. *Subiunctiuum:* ἐὰν τε-
τύπω τετύπῃς τετύπῃ. Δ. ἐὰν τετύπητον τετύπη-
τον. Π. τετύπωμεν τετύπητε τετύπωσιν. *Infinitũ:*
τετυπέναι. *Præteritum plusquamperfectum, indicati-
uum:* ἐτετύπειν ἐτετύπεις ἐτετύπει. Δ. ἐτετύπειτον
ἐτετυπείτην. Π. ἐτετύπειμεν ἐτετύπειτε ἐτετύπει-
ἀόριστος β. σαν. *Indefinitum secundum, indicatiuum:* ἐτυπόμην
ἐτύπου ἐτύπετο. Δ. ἐτυπόμεθον ἐτύπεσθον ἐτυπέ-
σθην. Π. ἐτυπόμεθα ἐτύπεσθε ἐτύποντο. *Impera-
tiuum:* τυποῦ τυπέσθω. Δ. τύπεσθον τυπέσθων. Π.
τύπεσθε τυπέσθωσαν. *Optatiuum:* τυποίμην τύποιο
τύποιτο. Δ. τυποίμεθον τύποισθον τυποίσθην. Π.
τυποίμεθα τύποισθε τύποιντο. *Subiunctiuum:* ἐὰν
τύπωμαι τύπῃ τύπηται. Δ. ἐὰν τυπώμεθον τύπη-
σθον τύπησθον. Π. ἐὰν τυπώμεθα τύπησθε τύπωνται.
Infinitum: τυπέσθαι. *Futurum secundum, indicatiuum:*
τυποῦμαι τυπῇ τυπεῖται. Δ. τυπούμεθον τυπεῖσθον
τυπεῖσθον. Π. τυπούμεθα τυπεῖσθε τυποῦνται. *Optati-
uum:* τυποίμην τυποῖο τυποῖτο. Δ. τυποίμεθον τυποῖ-
σθον τυποίσθην. Π. τυποίμεθα τυποῖσθε τυποῖντο. *In-*
Paßiua. *finitum:* τυπεῖσθαι. *Paßiua præsens, indicatiuum:*
τύπτομαι τύπτῃ τύπτεται. Δ. τυπτόμεθον τύπτεσθον
τύπτεσθον. Π. τυπτόμεθα τύπτεσθε τύπτονται. *Præteri-
tum imperfectum:* ἐτυπτόμην ἐτύπτου ἐτύπτετο. Δ. ἐτυ-
πτόμεθον ἐτύπτεσθον ἐτυπτέσθην. Π. ἐτυπτόμεθα ἐτύ-
πτεσθε ἐτύπτοντο. *Imperatiuum:* τύπτου τυπτέσθω.
Δ. τύπτεσθον τυπτέσθων. Π. τύπτεσθε τυπτέσθωσαν.
Optatiuum:

Optatiuum: τυπτοίμην τύπτοιο τύπτοιτο. Δ. τυπτοίμεθον τύπτοισθον τυπτοίσθην. Π. τυπτοίμεθα τύπτοισθε τύπτοιντο. Subiunctiuum: ἐὰν τύπτωμαι τύπτῃ τύπτηται. Δ. ἐὰν τυπτώμεθον τύπτησθον τύπτησθον. Π. ἐὰν τυπτώμεθα τύπτησθε τύπτωνται. Infinitum: τύπτεσθαι. Præteritum perfectum, indicatiuum: τέτυμμαι τέτυψαι τέτυπται. Δ. τετύμμεθον τέτυφθον τέτυφθον. Π. τετύμμεθα τέτυφθε τετύφαται. Præteritum plusquamperfectum, indicatiuum: ἐτετύμμην ἐτέτυψο ἐτέτυπτο. Δ. ἐτετύμμεθον ἐτέτυφθον ἐτετύφθην. Π. ἐτετύμμεθα ἐτέτυφθε ἐτετύφατο. Imperatiuum: τέτυψο τετύφθω. Δ. τέτυφθον τετύφθων. Π. τέτυφθε τετύφθωσαν. Infinitum: τετύφθαι. Indefinitum primum, indicatiuum: ἐτύφθην ἐτύφθης ἐτύφθη. Δ. ἐτύφθητον ἐτυφθήτην. Π. ἐτύφθημεν ἐτύφθητε ἐτύφθησαν. Imperatiuum: τύφθητι τυφθήτω. Δ. τύφθητον τυφθήτων. Π. τύφθητε τυφθήτωσαν. Optatiuum: τυφθείην τυφθείης τυφθείη. Δ. τυφθείητον τυφθειήτην. Π. τυφθείημεν τυφθείητε τυφθείησαν uel τυφθεῖεν. Subiunctiuum: ἐὰν τυφθῶ τυφθῇς τυφθῇ. Δ. ἐὰν τυφθῆτον τυφθῆτον. Π. ἐὰν τυφθῶμεν τυφθῆτε τυφθῶσι. Infinitum: τυφθῆναι. Futurum primum, indicatiuũ: τυφθήσομαι τυφθήσῃ τυφθήσεται. Δ. τυφθησόμεθον τυφθήσεσθον τυφθήσεσθον. Π. τυφθησόμεθα τυφθήσεσθε τυφθήσονται. Optatiuum: τυφθησοίμην τυφθήσοιο τυφθήσοιτο. Δ. τυφθησοίμεθον τυφθήσοισθον τυφθησοίσθην. Π. τυφθησοίμεθα τυφθήσοισθε τυφθήσοιντο. Infinitũ: τυφθήσεσθαι. Indefinitũ secundũ, indicatiuũ: ἐτύπην ἐτύπης ἐτύπη. Δ. ἐτύπητον ἐτυπήτην. Π. ἐτύπημεν ἐτύπητε ἐτύπησαν.

Præteritum.

ἀόριστος α.

ἀόριστος β.

ἐτύπησαν. Imperatiuum: τύπηθι τυπήτω. Δ. τύπητον τυπήτων. Π. τύπητε τυπήτωσαν. Optatiuum: τυπείην τυπείης τυπείη. Δ. τυπείητον τυπειήτην. Π. τυπείημεν τυπείητε τυπείησαν, uel τυπεῖεν. Subiunctiuum: ἐὰν τυπῶ τυπῇς τυπῇ. Δ. ἐὰν τυπῆτον τυπῆτον. Π. ἐὰν τυπῶμεν τυπῆτε τυπῶσι. Infinitum: τυπῆναι. Futurum secundum, indicatiuum: τυπήσομαι τυπήσῃ τυπήσεται. Δ. τυπησόμεθον τυπήσεσθον τυπήσεσθον. Π. τυπησόμεθα τυπήσεσθε τυπήσονται. Optatiuum: τυπησοίμην τυπήσοιο τυπήσοιτο. Δ. τυπησοίμεθον τυπήσοισθον τυπησοίσθην. Π. τυπησοίμεθα τυπήσοισθε τυπήσοιντο. Infinitum: τυπήσεσθαι. Mox futurum, indicatiuum: τετύψομαι τετύψῃ τετύψεται. Δ. τετυψόμεθον τετύψεσθον τετύψεσθον. Π. τετυψόμεθα τετύψεσθε τετύψονται. Optatiuum: τετυψοίμην τετύψοιο τετύψοιτο. Δ. τετυψοίμεθον τετύψοισθον τετυψοίσθην. Π. τετυψοίμεθα τετύψοισθε τετύψοιντο. Infinitum: τετύψεσθαι.

Futurum secundum.

Mox futurũ

VERBA IN
έω, άω, & όω.

έω. PRæsens indicatiuum: ποιέω ποιῶ, ποιέεις ποιεῖς, ποιέει ποιεῖ. Δ. ποιέετον ποιεῖτον. Π. ποιέομεν ποιοῦμεν, ποιέετε ποιεῖτε, ποιέουσι ποιοῦσι. Præteritũ imperfectum: ἐποίεον ἐποίουν, ἐποίεες ἐποίεις, ἐποίεε ἐποίει. Δ. ἐποιέετον ἐποιεῖτον, ἐποιεέτην ἐποιείτην. Π. ἐποιέομεν ἐποιοῦμεν, ἐποιέετε ἐποιεῖτε, ἐποίεον ἐποίουν. Imperatiuum: ποίεε ποίει, ποιεέτω ποιείτω. Optatiuum: ποιέοιμι ποιοῖμι, ποιέοις ποιοῖς,

ποιοῖς, ποιέοι ποιοῖ. *Attice seu Aeolice* ποιοίην οίης οίη. Dorice ποιῴην ῴης ῴη. *Subiunctiuum:* ἐὰν ποιέω ποιῶ, έῃς ῇς, έῃ ῇ. Δ. έητον ῆτον. *Infinitum:* ποιέειν ποιεῖν, Dorice ποιὲν. Indicatiuum *passiuum:* ποιέο-μαι ποιοῦμαι, έῃ ῇ, έεται εῖται. Δ. εόμεθον ούμεθον, έεσθον εῖσθον. Π. εόμεθα ούμεθα. *Præteritum imperfe-ctum:* ἐποιεόμην ούμην, ἐποιέου οῦ, έετο εῖτο. Impe-*ratiuum:* ποιέου οῦ, ποιεέσθω εῖσθω. Optatiuum: ποι-εοίμην ποιοίμην, έοιο οῖο, έοιτο οῖτο. *Subiunctiuum:* ἐὰν ποιέωμαι ῶμαι, έῃ ῇ, έηται ῆται. *Infinitum:* ποιέεσθαι εῖσθαι. Participia: ποιέων ῶν, έοντος οῦντος, έουσα οῦσα, εούσης ούσης, έον οῦν, ποιεόμενος ούμενος. In *his* ου Dorice *in* ευ *conuertitur*, ποιοῦμεν ποιεῦ-μεν. *Præsens indicatiuum:* βοάω βοῶ, βοάεις άω. βοᾷς, βοάει βοᾷ. Δ. βοάετον βοᾶτον. Π. βοάο-μεν βοῶμεν, βοάετε βοᾶτε, βοάουσι βοῶσι. *Præte-ritum imperfectum:* ἐβόαον ἐβόων, ἐβόαες ἐβόας, ἐβόαε ἐβόα. Δ. ἐβοάετον ᾶτον, ἐβοαέτην ἐβοάτην. Π. ἐβοάομεν ῶμεν, ἐβοάετε ᾶτε, ἐβόαον όων. *Im-peratiuum:* βόαε βόα, βοαέτω άτω. *Optatiuum:* βοάοι-μι ῷμι, άοις ῷς: Aeolice βοῴην ῴης. *Subiunctiuum:* βοάω ῶ, άῃς ᾷς, άῃ ᾷ. Δ. άετον, ᾶτον. Π. άωμεν ῶμεν, άετε ᾶτε, άωσι ῶσι. *Infinitum:* βοάειν βοᾷν, Dorice βοῆν, Aeolice βόαις. Indicatiuum παθητικόν: βοάομαι βοῶμαι, βοάῃ βοᾷ, βοάεται ᾶται. Δ. βοαό-μεθον ώμεθον, άεσθον ᾶσθον. Π. αόμεθα ώμεθα, άε-σθε ᾶσθε, άονται ῶνται. *Præteritum imperfectum:* ἐβοαό-μην ώμην, ἐβοάου ῶ, άετο ᾶτο. *Imperatiuum*, βοάου ῶ, βοαέσθω άσθω. *Optatiuum:* βοαοίμην

ῴμην, άοιο, ῷο. *Subiunctiuum:* βοάομαι ῶμαι, άῃ ᾷ, άηται ᾶται. *Infinitum:* βοάεσθαι ᾶσθαι. *Participia:* βοάων ῶν, άοντος ῶντος, άουσα ῶσα, αούσης ώσης, όω. άον ῶν, βοαόμενος ώμενος. *Præsens indicatiuum:* χρυσόω χρυσῶ, χρυσόεις χρυσοῖς, χρυσόει χρυσοῖ. Δ. χρυσόετον χρυσοῦτον. Π. χρυσόομεν χρυσοῦμεν, χρυσόετε οῦτε, χρυσόουσι οῦσι. *Præteritū imperfectum:* ἐχρύσοον ουν, ἐχρύσοες ους, ἐχρύσοε ου. Δ. ἐχρυσόετον οῦτον. *Imperatiuum:* χρύσοε ου, χρυσοέτω ούτω. *Optatiuum:* χρυσόοιμι οῖμι, χρυσόοις οῖς, όοι οῖ. *Subiunctiuum:* χρυσόω ῶ, όῃς οῖς, όῃ οῖ. Δ. όητον οῖτον. Π. όωμεν ῶμεν, όητε οῖτε, όωσι ῶσι. *Infinitum:* χρυσόειν χρυσοῦν, Aeolice χρύσοις. *Indicatiuum paßiuum:* χρυσόομαι οῦμαι, όῃ οῖ, όεται οῦται. *Præteritum imperfectum:* ἐχρυσοόμην ούμην, όου οῦ, όετο οῦτο. *Imperatiuum:* χρυσόου οῦ, χρυσοέσθω ούσθω. *Optatiuum:* χρυσοοίμην χρυσοίμην, χρυσόοιο οῖο. *Subiunctiuum:* χρυσόωμαι ῶμαι, όῃ οῖ, όηται οῖται, alij οῦται, uel ῶται. Δ. οώμεθον ώμεθον, όησθον οῖσθον, οῦσθον uel ῶσθον. *Infinitum:* χρυσόεσθαι οῦσθαι. *Participia:* χρυσόων ῶν, όουσα οῦσα, όον οῦν, χρυσοόμενος ούμενος.

ΤΊΘΗΜΙ.

Verba in μι *deducuntur à uerbis habentibus* έω, άω, όω, υω: *ut* τίθημι, ἵστημι, δίδωμι, ζεύγνυμι, ἀπὸ θέω, στάω, δόω, ζευγνύω, *idq́; præpoſita* ι *cum prima conſonante. Hæc carent ſecundo futuro, præterito perfecto & pluſquamperfecto medio: item indefinito ſecundo & futuro ſecundo paßiuo. Actiua præſens, indicatiuum:* τίθημι τίθης τίθησι. Δ. τίθετον τίθετον

θετον. Π. τιθέμεν τίθετε τιθέασι. *Præteritum imperfectum:* ἐτίθην ἐτίθης ἐτίθη. Δ. ἐτίθετον ἐτιθέτην. Π. ἐτίθεμεν ἐτίθετε ἐτίθεσαν. *Imperatiuum:* τίθετι *uel* τίθει ἀ τιθέω, τιθέτω. Δ. τίθετον τιθέτων. Π. τίθετε τιθέτωσαν. *Optatiuum:* τιθείην τιθείης τιθείη. Δ. τιθείητον τιθειήτην. Π. τιθείημεν τιθείητε τιθείησαν. *Subiunctiuum:* ἐὰν τιθῶ τιθῇς τιθῇ. Δ. ἐὰν τιθῆτον τιθῆτον. Π. ἐὰν τιθῶμεν τιθῆτε τιθῶσι. *Infinitum:* τι- ἀόριστος β.
θέναι. *Indefinitum secundum, indicatiuum:* ἔθην ἔθης ἔθη. Δ. ἔθετον ἐθέτην. Π. ἔθεμεν ἔθετε ἔθεσαν. *Imperatiuum:* θέτι *uel* θὲς θέτω. Δ. θέτον θέτων. Π. θέτε θέτωσαν. *Optatiuum:* θείην θείης θείη. Δ. θείητον θειήτην. Π. θείημεν θείητε θείησαν. *Subiunctiuũ:* ἐὰν θῶ θῇς θῇ. Δ. θῆτον θῆτον. Π. θῶμεν θῆτε θῶσι. *Infinitum:* θῆναι. *Media præsens, indicatiuũ:* τίθεμαι τίθεσαι Media.
τίθεται. Δ. τιθέμεθον τίθεσθον τίθεσθον. Π. τιθέμεθα τίθεσθε τίθενται. *Præteritum imperfectum:* ἐτιθέμην ἐτίθεσο *uel* ἐτίθου, ἐτίθετο. Δ. ἐτιθέμεθον ἐτίθεσθον ἐτιθέσθην. Π. ἐτιθέμεθα ἐτίθεσθε ἐτίθεντο. *Imperatiuum:* τίθεσο *uel* τίθου, τιθέσθω. Δ. τίθεσθον τιθέσθων. Π. τίθεσθε τιθέσθωσαν. *Optatiuum:* τιθείμην τίθειο τίθειτο. Δ. τιθείμεθον τίθεισθον τιθείσθην. Π. τιθείμεθα τίθεισθε τίθειντο. *Subiunctiuum:* ἐὰν τιθῶμαι τιθῇ τιθῆται. Δ. ἐὰν τιθώμεθον τιθῆσθον τιθῆσθον. Π. τιθώμεθα τιθῆσθε τιθῶνται. *Infinitum:* τίθεσθαι. *Indefinitum se-* ἀόριστος β.
cundum, indicatiuum: ἐθέμην ἔθεσο *uel* ἔθου, ἔθετο. Δ. ἐθέμεθον ἔθεσθον ἐθέσθην. Π. ἐθέμεθα ἔθεσθε ἔθεντο. *Vt in præterito imperfecto* ἐτιθέμην *remota syllaba* τι.

Paßiua. *Paßiua præsens, indicatiuum*: τίθεμαι τίθεσαι τίθεται. Δ. τιθέμεθον τίθεσθον τίθεσθον. Π. τιθέμεθα τίθεσθε τίθενται. *Præteritum imperfectum*: ἐτιθέμην ἐτίθεσο *uel* ἐτίθου, ἐτίθετο. Δ. ἐτιθέμεθον ἐτίθεσθον ἐτιθέσθην. Π. ἐτιθέμεθα ἐτίθεσθε ἐτίθεντο. *Imperatiuum*: τίθεσο *uel* τίθου, τιθέσθω. Δ. τίθεσθον τιθέσθων. Π. τίθεσθε τιθέσθωσαν. *Optatiuum*: τιθείμην τίθειο τίθειτο. Δ. τιθείμεθον τίθεισθον τιθείσθην. Π. τιθείμεθα τίθεισθε τίθειντο. *Subiunctiuum*: ἐὰν τιθῶμαι τιθῇ τιθῆται. Δ. ἐὰν τιθώμεθον τιθῆσθον. Π. ἐὰν τιθώμεθα

Præteritum. τιθῆσθε τιθῶνται. *Infinitum*: τίθεσθαι. *Præteritum perfectum, indicatiuum*: τέθειμαι τέθεισαι τέθειται. Δ. τεθείμεθον τέτεισθον τέτεισθον. Π. τεθείμεθα τέθεισθε τέθειντται. *Optatiuum*: τεθείμην τεθεῖο τεθεῖτο. Δ. τεθείμεθον τεθεῖσθον τεθείσθην. Π. τεθείμεθα τεθεῖσθε τεθεῖντο. *Subiunctiuum*: ἐὰν τεθῶμαι τεθῇ τεθῆται. Δ. τεθώμεθον τεθῆσθον τεθῆσθον. Π. τεθώμεθα τεθῆσθε τεθῶνται. *Infinitum*: τεθεῖσθαι. *Præteritum plusquamperfectum, indicatiuum*: ἐτεθείμην ἐτέθεισο ἐτέθειτο. Δ. ἐτεθείμεθον ἐτέθεισθον ἐτεθείσθην. Π. ἐτεθείμεθα ἐτέθεισθε ἐτέθειντο. *Imperatiuum*: τέθεισο τεθείσθω. Δ. τέθεισθον τε-

ἀόριστος α. θείσθων. Π. τέθεισθε τέθεισθωσαν. *Indefinitum primum, indicatiuum*: ἐτέθην ἐτέθης ἐτέθη. Δ. ἐτέθητον ἐτεθήτην. Π. ἐτέθημεν ἐτέθητε ἐτέθησαν. *Imperatiuum*: τέθητι τεθήτω. Δ. τέθητον τεθήτων. Π. τέθητε τεθήτωσαν. *Optatiuum*: τεθείην τεθείης τεθείη. Δ. τεθείητον τεθειήτην. Π. τεθείημεν τεθείητε τεθείησαν.

τεθείησαν. *Subiunctiuum*: ἐὰν τεθῶ τεθῇς τεθῇ. Δ. τεθῆτον τεθῆτον. Π. ἐὰν τεθῶμεν τεθῆτε τεθῶσι. *Infinitum*, τεθῆναι. *Futurum primum, indicatiuum*: τεθήσομαι τεθήσῃ τεθήσεται. Δ. τεθησόμεθον τεθήσεσθον τεθήσεσθον. Π. τεθησόμεθα τεθήσεσθε τεθήσονται. *Optatiuũ*: τεθησοίμην τεθήσοιο τεθήσοιτο. Δ. τεθησοίμεθον τεθήσοισθον τεθησοίσθην. Π. τεθησοίμεθα τεθήσοισθε τεθήσοιντο. *Infinitũ*, τεθήσεσθαι. Μέλλων α.

ἽΣΤΗΜΙ.

Actiua præsens, indicatiuum: ἵστημι ἵστης ἵστησι. Δ. ἵστατον ἵστατον. Π. ἵσταμεν ἵστατε ἱστᾶσι, *uel Ionice* ἱστάασι. *Præteritum imperfectum*: ἵστην ἵστης ἵστη. Δ. ἵστατον ἱστάτην. Π. ἵσταμεν ἵστατε ἵστασαν.

Imperatiuum: ἵσταθι ἱστάτω. Δ. ἵστατον ἱστάτων. Π. ἵστατε ἱστάτωσαν. *Optatiuum*: ἱσταίην ἱσταίης ἱσταίη. Δ. ἱσταίητον ἱσταιήτην. Π. ἱσταίημεν ἱσταίητε ἱσταίησαν, *uel* ἱσταῖεν. *Subiunctiuum*: ἐὰν ἱστῶ ἱστᾷς ἱστᾷ. Δ. ἱστᾶτον. Π. ἱστῶμεν ἱστᾶτε ἱστῶσι. *Infinitum*, ἱστάναι. *Indefinitum secundum*: ἔστην ἔστης ἔστη. Δ. ἔστητον ἐστήτην. Π. ἔστημεν ἔστητε ἔστησαν, *uel Attice* ἔσταν. *Imperatiuum*: στῆθι στήτω. Δ. στῆτον στήτων. Π. στῆτε στήτωσαν. *Optatiuum*: σταίην σταίης σταίη. Δ. σταίητον σταιήτην. Π. σταίημεν σταίητε σταίησαν. *Subiunctiuum*: ἐὰν στῶ στᾷς στᾷ. Δ. στᾶτον. Π. στῶμεν στᾶτε στῶσι. *Infinitũ*, στῆναι. *Media & paßiua. Præsens indicatiuum*: ἵσταμαι ἵστασαι ἵσταται. Δ. ἱστάμεθον ἵστασθον ἵστασθον. Π. ἱστάμεθα ἵστασθε ἵστανται. *Præteritum imperfectũ*: ἱστάμην ἵστασο ἵστατο. Δ. ἱστάμεθον ἵστασθον ἱστάσθην. Π. ἱστάμεθα ἵστασθε ἵσταντο. ἀόριστος β.

Imperatiuum: ἵστασο ἱστάσθω. Δ. ἵστασθον ἱστάσθων. Π. ἵστασθε ἱστάσθωσαν. *Optatiuum*: ἱσταίμην ἱσταῖο ἱσταῖτο. Δ. ἱσταίμεθον ἱσταῖσθον ἱσταίσθην. Π. ἱσταίμεθα ἱσταῖσθε ἱσταῖντο. *Subiunctiuum*: ἐὰν ἱστῶμαι ἱστᾷ ἱστᾶται. Δ. ἱστώμεθον ἱστᾶσθον. Π. ἱστώμεθα ἱστᾶσθε ἱστῶνται. *Infinitum*, ἵστασθαι.

Præteritum. *Præteritum perfectum, indicatiuum*: ἕσταμαι ἕστασαι ἕσταται. Δ. ἑστάμεθον ἕστασθον ἕστασθον. Π. ἑστάμεθα ἕστασθε ἕστανται.

Optatiuum: ἑσταίμην ἑσταῖο ἑσταῖτο. Δ. ἑσταίμεθον ἑσταῖσθον ἑσταίσθην. Π. ἑσταίμεθα ἑσταῖσθε ἑσταῖντο.

Subiunctiuum: ἐὰν ἑστῶμαι ἑστᾷ ἑστᾶται. Δ. ἐὰν ἑστώμεθον ἑστᾶσθον ἑστᾶσθον. Π. ἐὰν ἑστώμεθα ἑστᾶσθε ἑστῶνται. *Infinitum*, ἑστάσθαι.

Preteritum plusq̃perfe=ctum. *Præteritum plus quamperfectum*: ἑστάμην ἕστασο ἕστατο. Δ. ἑστάμεθον ἕστασθον ἑστάσθην. Π. ἑστάμεθα ἕστασθε ἕσταντο.

Imperatiuum: ἕστασο ἑστάσθω. Δ. ἕστασθον ἑστάσθων. Π. ἕστασθε ἑστάσθωσαν. *Indefinitum primum, indicatiuum*: ἐστάθην ἐστάθης ἐστάθη. Δ. ἐστάθητον ἐσταθήτην. Π. ἐστάθημεν ἐστάθητε ἐστάθησαν *uel* ἔσταθεν. *Imperatiuum*: στάθητι σταθήτω. Δ. στάθητον σταθήτων. Π. στάθητε σταθήτωσαν. *Optatiuum*: σταθείην σταθείης σταθείη. Δ. σταθείητον σταθειήτην. Π. σταθείημεν σταθείητε σταθείησαν. *Subiunctiuum*: ἐὰν σταθῶ σταθῇς σταθῇ. Δ. σταθῆτον σταθῆτον. Π. σταθῶμεν σταθῆτε σταθῶσι. *Infinitum*, σταθῆναι.

Futurum primum. *Futurum primum, indicatiuum*: σταθήσομαι σταθήσῃ σταθήσεται. Δ. σταθησόμεθον σταθήσεσθον σταθήσεσθον. Π. σταθησόμεθα σταθήσεσθε σταθήσονται.

Optatiuum: σταθησοίμην σταθήσοιο σταθήσοιτο.

Δ. σταθη

Δ. σαθησοίμεθον σαθήσοισθον σαθησοίσθην. Π. σαθησοίμεθα σαθήσοισθε σαθήσοιντο. *Infinitum*, σαθήσεσθαι.

ΔΙΔΩΜΙ.

Actiua præsens, indicatiuum: δίδωμι δίδως δίδωσι. Δ. δίδοτον δίδοτον. Π. δίδομεν δίδοτε διδοῦσι *uel* διδόασι. *Præteritum imperfectum*: ἐδίδων ἐδίδως ἐδίδω. Δ. ἐδίδοτον ἐδιδότην. Π. ἐδίδομεν ἐδίδοτε ἐδίδοσαν.

Imperatiuum: δίδοθι διδότω. Δ. δίδοτον διδότων. Π. δίδοτε διδότωσαν. *Optatiuum*: διδοίην διδοίης διδοίη. Δ. διδοίητον διδοιήτην. Π. διδοίημεν διδοίητε διδοίησαν *uel* διδοῖεν. Et Aeolice: διδώην διδώης διδώη. *Subiunctiuum*: ἐὰν διδῶ διδῷς διδῷ. Δ. διδῶτον διδῶτον. Π. διδῶμεν διδῶτε διδῶσι. *Infinitum*, διδόναι.

Indefinitum secundum, indicatiuum: ἔδων ἔδως ἔδω. Δ. ἔδοτον ἐδότην. Π. ἔδομεν ἔδοτε ἔδοσαν. ἀόριστος β.

Imperatiuum: δόθι *uel* δὸς δότω. Δ. δότον δότων. Π. δότε δότωσαν. *Optatiuum*: δοίην δοίης δοίη. Δ. δοίητον δοιήτην. Π. δοίημεν δοίητε δοίησαν. *Subiunctiuum*: ἐὰν δῶ δῷς δῷ, *aut* Ionice δῶσι. Δ. δῶτον. Π. δῶμεν δῶτε δῶσι *uel* δώωσι poëtice. *Infinitum*, δοῦναι. *Media & passiua, præsens*: δίδομαι δίδοσαι δίδοται. Δ. διδόμεθον δίδοσθον δίδοσθον. Π. διδόμεθα δίδοσθε δίδονται. *Præteritum imperfectum*: ἐδιδόμην ἐδίδοσο ἐδίδοτο. Δ. ἐδιδόμεθον ἐδίδοσθον ἐδιδόσθην. Π. ἐδιδόμεθα ἐδίδοσθε ἐδίδοντο. *Media & paßiuia.*

Impe

Imperatiuum: δίδοσο διδόσθω. Δ. δίδοσθον διδόσθων. Π. δίδοσθε διδόσθωσαν. *Optatiuum:* διδοίμην διδοῖο διδοῖτο. Δ. διδοίμεθον διδοῖσθον διδοίσθην. Π. διδοίμεθα διδοῖσθε διδοῖντο.

Subiunctiuum: ἐὰν διδῶμαι διδῷ διδῶται. Δ. διδώμεθον διδῶσθον. Π. διδώμεθα διδῶσθε διδῶνται, *penultima circumflexa.* *Infinitum,* δίδοσθαι.

Præteritum. *Præteritum perfectum:* δέδομαι δέδοσαι δέδοται. Δ. δεδόμεθον δέδοσθον δέδοσθον. Π δεδόμεθα δέδοσθε δέδονται. *Optatiuum:* δεδοίμην δεδοῖο δεδοῖτο. Δ. δεδοίμεθον δεδοῖσθον δεδοίσθην. Π. δεδοίμεθα δεδοῖσθε δεδοῖντο. *Subiunctiuum:* ἐὰν δεδῶμαι δεδῷ δεδῶται, ἄρχηκα. *Infinitū,* δεδόσθαι.

Preteritum plusq̃perfectum. *Præteritū plusquāperfectū:* ἐδεδόμην ἐδέδοσο ἐδέδοτο. Δ. ἐδεδόμεθον ἐδέδοσθον ἐδεδόσθην. Π. ἐδεδόμεθα ἐδέδοσθε ἐδέδοντο. *Imperatiuū:* δέδοσο δεδόσθω. Δ δέδοσθον δεδόσθων. Π. δέδοσθε δεδόσθωσαν.

ἀόριστος α. *Indefinitum primum, indicatiuum:* ἐδόθην ἐδόθης ἐδόθη. Δ. ἐδόθητον ἐδοθήτην. Π. ἐδόθημεν ἐδόθητε ἐδόθησαν. *Optatiuum:* δοθείην δοθείης δοθείη. Δ. δοθείητον δοθειήτην. Π. δοθείημεν δοθείητε δοθείησαν, *uel* δοθεῖεν. *Subiunctiuum:* ἐὰν δοθῶ δοθῇς δοθῇ. Δ· δοθῆτον δοθῆτον. Π. δοθῶμεν δοθῆτε δοθῶσι. *Infinitum,* δοθῆναι.

μέλλων α. *Futurum primum, indicatiuum:* δοθήσομαι δοθήσῃ δοθήσεται. Δ. δοθησόμεθον δοθήσεσθον. Π. δοθησόμεθα δοθήσεσθε δοθήσονται. *Optatiuum:* δοθησοίμην δοθήσοιο δοθήσοιτο. Δ. δοθησοίμεθον δοθήσοισθον δοθησοίσθην. Π. δοθησοίμεθα

μεθα δοθήσοισθε δοθήσοιντο. Infinitũ, δοθήσεσθαι.

ΖΕΥ'ΓΝΥΜΙ.

Polysyllaba uerba tam in υω, quàm in υμι solum in præsenti & præterito imperfecto flectũtur, alijs temporibus carent. Disyllaba uero apud poëtas quandoque etiam futurum & indefinitum habent, ut δύω δῦμι δύσω ἔδυν δῦθι, κλύω κλῦμι κλύσω ἔκλυν κλῦθι. Actiua præsens, indicatiuum: ζεύγνυμι ζεύγνυς ζεύγνυσι. Δ. ζεύγνυτον. Π. ζεύγνυμεν ζεύγνυτε ζευγνῦσι, uel ζευγνῦασι, aut quod usitatius est, ζευγνύουσι à ζευγνύω. Præteritũ imperfectum: ἐζεύγνυν ἐζεύγνυς ἐζεύγνυ. Δ. ἐζεύγνυτον ἐζευγνύτην. Π. ἐζεύγνυμεν ἐζεύγνυτε ἐζεύγνυσαν. Imperatiuum: ζεύγνυθι ζευγνύτω. Δ. ζεύγνυτον ζευγνύτων. Π. ζεύγνυτε ζευγνύτωσαν. Infinitum, ζευγνύναι. Media & paßiua, præsens indicatiuum: ζεύγνυμαι ζεύγνυσαι ζεύγνυται. Δ. ζευγνύμεθον ζεύγνυσθον. Π. ζευγνύμεθα ζεύγνυσθε ζεύγνυνται. Præteritum imperfectum: ἐζευγνύμην ἐζεύγνυσο ἐζεύγνυτο. Δ. ἐζευγνύμεθον ἐζεύγνυσθον ἐζευγνύσθην. Π. ἐζευγνύμεθα ἐζεύγνυσθε ἐζεύγνυντο. Imperatiuum: ζεύγνυσο ζευγνύσθω. Δ. ζεύγνυσθον ζευγνύσθων. Π. ζεύγνυσθε ζευγνύσθωσαν. Infinitũ, ζεύγνυσθαι. Participia: ὁ ζευγνὺς τοῦ ζευγνύντος. ἡ ζευγνῦσα τῆς ζευγνύσης. τὸ ζευγνῦν τοῦ ζευγνύντος. A paßiuo ζευγνύμενος.

QVAEDAM DE FORMAtione temporum.

Verbum cum præpositione compositum non plus significãs quàm simplex, augetur in principio præ positionis

positionis. Vt ἔπω *dico,* ἐνέπω ἤνεπον, εὕδω καθεύδω ἐκάθευδον. *Præpositione uero significationem aliquam adferente, augmentum fit in principio uerbi simplicis: ut* ἀκούω ὑπακούω *obaudio,* ὑπήκουον.

Præpositio uocalem postremam amittit, si componatur cum uocali, ut ἔγραφον κατέγραφον *: exceptis* περὶ *&* πρὸ*, ut* ἔχω περιέχω προέχω. Παρατατικὸς *fit à præsenti mutato* ω *in* ου *& præposito augmento, ut* τύπτω ἔτυπτον. *Ab eodem futurum fit mutata consona præsentis in consonantē futuri,* γράφω γράψω, λέγω λέξω, φράζω φράσω, ψάλλω ψαλῶ.

Verba autem habentia ω *purum, futurum ferè faciunt, uerso* α *uel* ε *in* η*, &* ο *in* ω*, aut interposito* σ*, ut* ποιέω ποιήσω, δίδωμι δώσω, ἀκούω ἀκούσω. α *&* ε *quandoq; manent,* καλέω καλέσω. *Futura quartæ coniugationis penultimam breuem postulant: quare si duplex cōsona sit, altera abijcitur: ut* ψάλλω ψαλῶ.

Si diphthongus, uocalis eximitur: ut σπείρω σπερῶ, φαίνω φανῶ. *Indefinitum primū semper seruat cōsonantē futuri, præter* τίθημι θήσω ἔθηκα, δίδωμι δώσω ἔδωκα, ἵημι ἥσω ἧκα, ἔπω ἔψω εἶπα, ἐνέγκω ἐνέγξω ἤνεγκα. *Si penultima indefiniti primi fuerit breuis, ut in quarta cōiugatione, pducitur hoc modo:* α *mutatur in* η*,* ε *aßumit* ι*,* ι *&* υ *fiūt lōgæ, ut* ψαλῶ ἔψηλα χανῶ ἔχηνα, φθερῶ ἔφθειρα, κρινῶ ἔκρινα, ὀτρύνω ὤτρυνα. ἀόριστος α.

De præterito perfecto. *Verba in* λω *&* ρω *eandem consonantem seruant in præterito perfecto: ut* ψάλλω ἔψαλκα, σπείρω ἔσπαρκα. *Si uero* μ *ante* ω *fuerit, inter* μ *&* κ*,* η *interponitur: ut* νέμω νενέμηκα. *Habentia* ι *uel* ει *ante* νω*, in*

νω, in præterito perfecto abijciũt ν, ut κρίνω κέκρικα, κτείνω κτενῶ ἔκτακα. Quæ uero αι *aut* υ *in penultima habent, in præterito* ν *in* γ *mutant: ut* μιαίνω μιανῶ μεμίαγκα, μολύνω μολυνῶ μεμόλυγκα.

Ἀόριστος β΄ *seruat consonantem præteriti perfecti medij.* Penultima *indefiniti secundi, si tribus ipsum pluribus ue syllabis constet, corripi debet, hoc modo.* η *in* α *uertitur.* Vt λήβω *capio* ἔλαβον, πήθω *satior* ἔπαθον, λήχω *sortior* ἔλαχον, φήγω *comedo* ἔφαγον, δήκω *mordeo* ἔδακον, λήθω *lateo* ἔλαθον. ω *in* α: τρώγω *uoro* ἔτραγον. Αι *in* α: φαίνω *appareo* ἔφανον, καίω *uro* ἔκαον, δαίω *scio* ἔδαον. Αυ *in* α: παύω *sedo* ἔπαον. Ου *in* ο: ἀκούω *audio* ἤκοον. Ει *in* ι: λείπω *linquo* ἔλιπον, λείβω *libo* ἔλιβον, πείθω *suadeo* ἔπιθον. Ευ *in* υ: φεύγω *fugio* ἔφυγον, τεύχω *cõsequor* ἔτυχον, ἐλεύθω *uenio* ἤλυθον & ἦλθον, πεύθω *iterrogo* ἔπυθον. *Verbo in* ζω, *uel* σσω *secũdæ cõiugationis, in præterito medio* γ *habẽt: ut* κράζω κράξω κέκραγα, πλήσσω πλήξω πέπληγα. *Verba in* ζω *coniugationis tertiæ, in eodem loco* δ *habent: ut* φράζω πέφραδα. *Si tertia singularis in præterito perfecto paßiuo uocalẽ habuerit ante* ται, *infinitũ formatur interposito* σ, *ut* πεποίηται πεποιῆσθαι. λήβω *capio,* λείβω *libo,* λήχω *sortior,* μείρομαι *sortior, iuxta cõmunẽ linguã habent* λέληφα, λέλειφα, λέληχα, μέμαρμαι: *atticè uerò,* εἴληφα, εἴλειφα, εἴληχα, εἴμαρμαι. *Indefinitum secundum paßiuũ fit ab indefinito secundo actiuo mutatione* ον *in* ην. Ἔτυπον ἐτύπην, ἔλεγον, ἐλέγην, ἤκοον, ἠκόην.

Ἀόριστος β.

Paßiua.

Duo

Duo futura paßiua fiunt à secunda persona indefinitorum addito ομαι, *ut* ἐτύφθης τυφθήσομαι, ἐτύπης τυπήσομαι. *Paulò post futurum à secunda persona paßiui præteriti formatur* ἐπενθέσει τοῦ ομ. τέτυψαι τετύψομαι, λέλεξαι λελέξομαι, πεποίησαι πεποιήσομαι. *Ex præterito imperfecto actiuo uerborum in* μι *fiunt præterita imperfecta media & paßiua mutatione* ην *in* έμην *uel* άμην, *&* ων *in* όμην, *ut* ἐτίθην ἐτιθέμην, ἵστην ἱστάμην, ἐδίδων ἐδιδόμην.

εἰμὶ, εἶμι, ἵημι, ἵημι, ἧμαι & φημί.

AB ἔω *sum uel uado fiunt* εἰμὶ, εἶμι, ἵημι. Εἰμὶ εἶς εἶ *uel* ἐσσὶ ἐσί. Δ. ἐσὸν ἐσόν. Π. ἐσμὲν *uel* εἰμὲν, ἐσὲ, εἰσὶ *uel* ἔασι. *Præteritum imperfectum*, ἦν ἔα ἦα ἦ ἔην *uel* ἔσκον, ἧς ἦσθα, ἦν ἔην ἤην ἦεν ἔσκε ἦς. Δ. ἦτον ἤτην. Π. ἦμεν *uel* ἦμες ἦτε ἦσαν *uel* ἔσαν. *Et* ἤμην ἦσο ἦτο *medium. Reliquis præteritis caret. Futurum medium* ἔσομαι ἔσῃ *uel* ἔσεαι ἔσσῃ *uel* ἔσσεαι, ἔσεται, ἔσσεται *uel* ἐσαι. Δ. ἐσόμεθον. *Imperatiuus:* ἴσθι ἔσο *uel* ἔσσο, ἔσω. Δ. ἔσον ἔσων. Π. ἔσε ἔσωσαν. *Optatiui præsens*, εἴην εἴης εἴη. Δ. εἴητον εἰήτην. Π. εἴημεν εἴητε εἴησαν, & *per syncopen* εἶμεν εἶτε εἶεν. *Futurũ* ἐσοίμην ἔσοιο ἔσοιτο. *Subiunctiui præsens:* ἐὰν ὦ ἦς ᾖ *uel* ἦσι *Ionice*. Δ. ἦτον. Π. ὦμεν ἦτε ὦσι. *Indefinitum primum:* ἐὰν ἔσωμαι ἔσῃ ἔσηται. *Infinitum* εἶναι ἔμεναι ἔμμεναι ἔμεν *uel* ἦμεν, *unde* ἐνῆμεν *inesse*.

εἶμι *uado*. Εἶμι εἶς *uel* εἶσθα εἶσι. Δ. ἴτον ἴτον. Π. ἴμεν

ἴτε

ἴτε ἴσι uel ἴασι. *Præteritum imperfectum:* εἶμ εἶς εἶ. Δ. ἶτομ ἴτημ. Π. ἴμεμ ἴτε ἴσαμ uel ἤισαμ. *Præteritum perfectum:* εἶκα εἶκας εἶκε *inusitatum. Præteritum plusquamperfectum:* ἤκειμ ἤκεις ἤκει. *Præteritum perfectum medium:* εἶα εἶας εἶε, *uel* Ionice ἦα ἦας ἦε, & *soluta diphthongo* ἤια ἤιας ἤιε. *Plusquamperfectum medium:* ἤειμ ἤεις ἤει. *Tertia pluralis:* ἤεσαμ uel ἤεσαμ. *Sic eius composita* ἀνήειμ *redieram*, ἐξήειμ *exiueram*, ἀνήεισαμ *uel* εσαμ, ἐξήεισαμ *uel* εσαμ. *Imperatiuus:* ἴθι (*uel* εἶ *ab* ἔω ἔε *per synæresin, unde* ἔξει *apud Aristophanem*) ἴτωμ. Δ. ἴτομ ἴτωμ. Π. ἴτε ἴτωσαμ. *Indefinitis & futuris, item optatiuo & subiunctiuo caret. Infinitum:* ἰναι ἴμεναι ἴμεμ εἶναι, *unde* παρεῖναι *adire*, ἀπεῖναι *abire*. Ἴημι ἴης ἴημι, *uado.* ἴησι. *Infinitum:* ἰέναι. *Præsens medium:* ἵεμαι ἵεσαι ἵεται. *Præteritum imperfectum:* ἰέμην ἵεσο ἵετο. *Imperatiuus:* ἵεσο ἰέσθω. *Participium:* ἰέμενος. ἕω ἵημι, *mitto, mitto, sedeo, cupio, induo: unde* ἵημι & ἥμαι, ἵημι ἵης *cupio.* ἵησι. Δ. ἵετομ ἵετομ. Π. ἵεμεμ ἵετε ἱεῖσι *uel* ἱέασι & *per crasin* ἱᾶσι. *Præteritum imperfectum:* ἵημ ἵης. *Perfectum:* εἶκα εἶκας. *Hinc* εἰκώς, ἀφεικώς, ἀφεικέναι, & *perfectum paßiuum,* εἶμαι εἶσαι. *Plusquamperfectum* εἵκειμ εἵκεις *inusitatum. Indefinitum primum:* ἧκα ἧκας *pro* ἧσα. *Secundum*, ἧμ ἧς ἧ. Δ. ἕτομ ἕτημ. Π. ἕμεμ ἕτε ἕσαμ. *Futurum:* ἥσω ἥσεις. *Imperatiui præsens:* ἵεθι ἱέτω. *Indefinitum secundum:* ἕς *pro* ἕθι: *hinc* ἄφες, πρόες, ἄνες, ἕτω. *Optatiui præsens:* ἱείημ ἱείης. *Indefinitum secundum:* εἵην εἵης. *Subiunctiui præsens:* ἐὰμ ἱῶ ἱῇς ἱῇ. *Indefinitum*

L *secundum:*

secundum: ἐὰν ὧ ἧς ἧ, & Poëtice ἕω ἕης ἕη, uel εἵω εἵης, unde ἀφείω dimisero, ἐφείω immisero Ἰλια. α. Infiniti præsens: ἱέναι ἱέμεναι ἱέμεν. Indefinitum secundum: εἶναι ἕμεναι ἕμεν, unde μεθέμεν dimisisse. Participium præsentis: ἱεὶς ἱέντος, ἱεῖσα ης, ἱὲν ἱέντος. Indefiniti secundi: εἵς ἕντος. Passiuum seu medium præsens: ἵεμαι ἵεσαι. Præteritum imperfectum: ἱέμην ἵεσο. Indefinitum secundum medium.

ἧμαι, sedeo. ἕμην ἕσο, uel οὗ ἕο ἕτο. ἧμαι ἧσαι ἧται. Δ. ἥμεθον ἧσθον. Π. ἥμεθα ἧσθε ἧνται, Ionice ἕαται uel εἵαται. Præteritum imperfectum: ἥμην ἧσο ἧτο. Δ. ἥμεθον ἧσθον ἥσθην. Π. ἥμεθα ἧσθε ἧντο ἕατο εἵατο uel ἥατο, unde καθήατο Ἰλια. α. Imperatiuus: ἧσο ἥσθω. Infinitum: ἧσθαι.

φημὶ. φημὶ φὴς φησὶ. Δ. φατόν. Π. φαμὲν φατὲ φασὶ, Dorice φατί. Παρατα. ἢ ἀόριστος β, ἔφην ἔφης (uel ἔφησθα Ionico more, qui sæpenumero secundis personis θα apponunt, ut οἶδας οἶδασθα, per syncopen οἶσθα) ἔφη. Δ. ἔφατον ἐφάτην. Π. ἔφαμεν ἔφατε ἔφασαν uel ἔφαν. Et abiecto augmento, φῆν φῆς φῆ, item ablato φ, ἦν ἦς ἦ, quod frequens est apud Homerum. Μέσα. φαμαὶ σαὶ ταὶ. Παρατα. ἐφάμην ἔφασο ἔφατο.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΟΧΗΣ.

Participia habent: τύπτω & ἔτυπτον, τύπτων, τύπτουσα, τύπτον: τύψω, τύψων, τύψουσα, τύψον: ἔτυψα, τύψας, τύψασα, τύψαν: τέτυφα & ἐτετύφειν, τετυφὼς, τετυφυῖα, τετυφός: ἔτυπον, τυπὼν, τυποῦσα, τυπόν:

τυπόν: τυπῶ, τυπῶν, τυποῦσα, τυποῦν Μέσα: τύπτομαι, τυπτόμενος, τυπτομένη, τυπτόμενον: τύψομαι, τυψόμενος: ἐτυψάμην, τυψάμενος: τέτυπα, τετυπὼς, τετυπυῖα, τετυπός: ἐτυπόμην, τυπόμενος: τυποῦμαι, τυπούμενος. Παθητικά: τύπτομαι, τυπτόμενος: τέτυμμαι, τετυμμένος: ἐτύφθην, τυφθεὶς, τυφθεῖσα, τυφθέν: τυφθήσομαι, τυφθησόμενος: ἐτύπην, τυπεὶς, τυπεῖσα, τυπέν: τυπήσομαι, τυπησόμενος: τετύψομαι, τετυψόμενος. Item τίθημι καὶ ἐτίθην, τιθεὶς, τιθεῖσα, τιθέν: ἔθην, θεὶς, θεῖσα, θέν. ἵστημι ἵστην, ἱστὰς, ἱστᾶσα, ἱστάν: ἔστην, στὰς, στᾶσα, στάν. δίδωμι ἐδίδων, διδοὺς, διδοῦσα, διδόν: ἔδων, δοὺς, δοῦσα, δόν. ζεύγνυμι ἐζεύγνυν, ζευγνὺς, ζευγνῦσα, ζευγνύν. Et εἰμί ἦν, ὢν, οὖσα, ὄν: ἔσομαι, ἐσόμενος.

ΠΕΡΙ ΑΝΤΩΝΟΜΙΑΣ.

PRonomen aliud primitiuum, aliud poſſeßiuum, aliud demonſtratiuum, aliud relatiuum, aliud compoſitum. Primitiua tria: ἐγὼ, ἐμοῦ, ἐμοί, ἐμέ. Δ. νὼ, νῷν. Π. ἡμεῖς, ἡμῶν, ἡμῖν, ἡμᾶς. Σὺ, σοῦ, σοί, σέ. Δ. σφὼ, σφῷν. Π. ὑμεῖς, ὑμῶν, ὑμῖν, ὑμᾶς. Ε. οἷς, οὗ, οἷ, ἕ. Δ. σφὲ, σφὶν. Π. σφεῖς, σφῶν, σφίσι, σφᾶς. Poßeßiua octo: ἐμὸς, σὸς, ἑὸς, νωΐτερος, σφωΐτερος, ἡμέτερος, ὑμέτερος, σφέτερος. Demonſtratiua: οὗτος, τούτου, τούτῳ, τοῦτον, ὦ οὗτος. Δ. τούτω, τούτοιν, ὦ τούτω. Π. οὗτοι, τούτων, τούτοις, τούτους, ὦ οὗτοι. Ἑνικά.

Πρωτότυποι.

Κτητικαί.

Δεικτικαί.

αὕτη, ταύτης, ταύτῃ, ταύτην, ὦ αὕτη. Δ. ταύτα. ταύταιν, ὦ ταύτα. Π. αὗται, τούτων, ταύταις, ταύτας, ὦ αὗται. Ε. τοῦτο, τούτου, τούτῳ, τοῦτο, ὦ τοῦτο. Δ. τούτω, τούτοιν, ὦ τούτω. Π. ταῦτα, τούτων, τούτοις, ταῦτα, ὦ ταῦτα. Ἐκεῖνος ἐκείνου, ἐκείνη ἐκείνης, ἐκεῖνο ἐκείνου. Relatiuum unum: αὐτός, αὐτή, αὐτό: quod tribus personis accommodatur. Composita tria nominatiuo carentia: ἐμαυτοῦ, ἐμαυτῷ, ἐμαυτόν: σαυτοῦ, σαυτῷ, σαυτόν, & ἑαυτοῦ, ἑαυτῷ, ἑαυτόν: quod ἐπὶ τῶν πληθυντικῶν tum συνθέτως, tum διῃρημένως inflectitur, hoc modo: ἑαυτῶν καὶ σφῶν αὐτῶν, ἑαυτοῖς καὶ σφίσιν αὐτοῖς, ἑαυτοὺς καὶ σφᾶς αὐτούς.

Ἀναφορική. Σύνθετοι.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΘΕΣΕΩΣ.

PRæpositiones aut carent tono, aut acutum habent in ultima, ut ἐν, ἐπί. Quum casum sequuntur, tonus transfertur ad priorem syllabam. Ὀδυσ. α. φίλων ἄπο πήματα πάσχειν. Sunt autem hæ: ἐν, εἰς, ἐξ, σύν, πρός, πρό, ἀνά, κατά, διά, μετά, παρά, ἀντί, ἐπί, περί, ἀμφί, ἀπό, ὑπό, ὑπέρ.

ΠΕΡΙ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΟΣ.

ADuerbia temporis sunt: νῦν, τότε, ποτέ, ἤδη. Loci, ἄνω, κάτω, ἔξω, ἔσω. Ποιότητος, εὖ, καλῶς. Ποσότητος, ἅπαξ, δίς, πολλάκις. Congregãdi, ἅμα, ὁμοῦ. Διαιρέσεως, ἄνευ, χωρίς. Exceptionis, πλήν. Ordinis, ἑξῆς. Similitudinis, ὡς, ὥσπερ, καθάπερ. Συγκρίσεως, μᾶλλον, ἧττον. Vehementiæ seu ἐπιτάσεως, λίαν, ἄγαν, μάλιστα, πάνυ, σφόδρα. Remissionis, ἠρέμα, μόγις. Confirmãdi, ὄντως, δηλαδή.

Negandi,

Negandi, οὐδαμῶς, ἥκιστα. Prohibendi, μή. Coniecturæ, ἴσως, τάχα. Interrogandi, πόθεν, ποῦ, πῶς. Demonstrandi, ἰδού, ἠνί. Vocandi, ὦ. Optandi, εἴθε. Exclamandi, οἴμοι, φεῦ. Hortandi, εἶα, ἄγε, φέρε.

Aduerbia habent speciem & figuram. Aliud enim πρωτότυπον, ut νῦν: aliud παράγωγον, ut ἑτέρωθεν. Item aliud simplex, οἷον πάλαι: aliud compositum, οἷον πρόπαλαι. Aduerbia præposito articulo nomina fiunt. Lucianus in Caucaso: ἀφανὴς γὰρ ἂν εἴη τοῖς κάτω.

VOCES, QVAE NON flectuntur.

HIC literarum ordine προθέσεων ἐπιῤῥημάτων, coniunctionumq; significationes adponam, duabus de causis. Quòd nihil magis orationem exornet, quàm aptus horum usus: & quòd in legendis discendisue autoribus creberrimè occurrant, adeò ut uix ullum inuenias uersum, cuius non dimidium intelligas, si duntaxat hæc, quæ sequuntur, expeditè noueris: quod inter docendum sæpenumero deprehendi. Facile forsitan uideatur cuiuis ea scribere, sed ego hoc labore fructum adolescentium magis, quàm gloriam quæro. Ἄγαν nimis. ἀεὶ καὶ αἰεὶ semper. ἀθρόως comprehensim, statim. ἀκριβῶς diligenter. ἀλλὰ sed. ἄλλως aliter, alioqui. ἅμα simul. ἀμφὶ circum, de, utrinq;. ἄμφις utrinq;, seorsim. ἂν si, completiua dictio, nota modi potentialis. Lucianus; τοῦτο ἴσως φαίης ἄν,

 forsan

forsan hoc dicas. ἀνὰ *per, accusatiuum habet:* ἀνά τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα, *perq; arma & atrum sangui nem.* ἄνευ *sine.* ἀντὶ, *pro.* ἀντίον *contra* ἄντι=κρυς *aperte. Lucianus:* φθόνος ἄντικρυς τὸ τοιοῦτο.

ἄνω *supra.* ἁπλῶς *simpliciter.* ἀπὸ *ab.* ἆρα *igitur, sanè.* ἄρα *utiq;, completiua dictio.* ἄρτι *mo=do. Lucianus:* ἄρτι μὲν ταῦροι, ἄρτι σάτυροι καὶ κύ=κνοι γενόμενοι. ἀτὰρ & αὐτὰρ *sed.* ἅτε *tanquam, utpote.* ἀτεχνῶς, *uerè, manifestè.* αὖ & αὖθις *rur sus.* αὔριον *cras.* αὐτίκα *statim.* γὰρ *enim.* γὲ

Δ. *quidem.* γοῦν *igitur, tamen.* Δαὶ *autem. Lucianus:* τί δαὶ ὕβρυσε. δὲ *uerò.* δεῦρο *huc.* δὴ *sanè, expleti ua particula.* δηλαδὴ, & δηλονότι *uidelicet.* διὰ *per, propter.* διὸ *ideo.* διότι *propterea, quòd.* δί=

Ε. χα *separatim, bifariam.* Εὰν *si.* ἐγγὺς *propè.* εἰ *si.* εἴθε *utinam.* εἰκότως *meritò.* εἰς, *in, ad.* εἶτα *de=inde.* εἴτε *siue.* ἐκεῖ *illic, ibi.* ἐν *in, semper datiuo iungitur,* ἐν οἴκῳ, ἐν ἀγορᾷ. ἔναγχος *nuper, mo=dò.* ἔνδον, ἐντὸν, ἐντὸς *intus.* ἕνεκα *propter, quod aliquando subauditur, ut in primo* Ὀδυσσείας: κύκλω=πος κεχόλωται, *ait Neptunum iratum esse Vlyßi pro=pter Polyphemum.* ἔνθα *ubi.* ἐνθάδε *hic, huc.* ἐνίοτε *interdum.* ἐνταῦθα & ἐνταυθοῖ *hic, nunc, ibi.* ἐντεῦ=θεν *hinc.* ἐξ *ex, semper cum genitiuo,* ἐκ μεγάρων. ἑξῆς *deinceps, ordine.* ἔξω *extra, foras.* ἔξωθεν *ab exteriori loco.* ἐπεὶ, ἐπειδὰν, ἐπειδὴ, ἐπειδή=περ, ἐπεὶ, ἐπείπερ, *postquàm.* ἔπειτα *postea.*

ἐπὶ *in, ad, ob. Lucianus in dialogo Iouis & Pro=methei:* σὲ δὲ ὁ ἥφαιστος ἐπὶ τούτοις λυσάτω. *Idem:*

ἐπὶ

ἐπὶ τούτοις αὐτοῖς ἀφίημί σε. ἐς in, ad. ἐς ἂν, quousque, donec. ἔστε donec. ἔτι adhuc. εὖ bene. εὐθέως & εὐθὺς confestim. ἕωθεν mané.

ἕως donec, quousque, quamdiu. ἢ, uel, quàm, an. η.
ἦ profectò. ἤγουν uidelicet, siue. ἡδέως iucundè, libenter. ἤδη iam. ἥκιστα minimé. ἢν si. ἡνίκα quando. ἠρέμα paulatim. ἤτοι uel, uidelicet,

ἧττον minus. ἰδοὺ ecce. ἱκανῶς satis, abunde.

ἵνα ut, ubi. ἰσχυρῶς fortiter. ἴσως forsitan. καθὰ κ. & καθάπερ quemadmodum. καὶ &. καὶ γὰρ etenim. καὶ μὴν atqui. κἂν quamuis. κατὰ cum genitiuo in, ex, contra, κατὰ αἰσχίνου λόγος, contra Aeschinem oratio. Aliquando ab, ἰλια. α. κατ᾽ οὐλύμποιο καρήνων, ab Olympi uerticibus. Cum accusatiuo, secundum. κάτω infra, deorsum.

κάτωθεν infernè, ex inferiori loco. Μὰ non, μ. per, ut μὰ δία. μάλα ualde. μάλιστα maximé. μᾶλλον magis. μάτην frustra. μὲν quidem. μετὰ cum, post. Xenophon: μετὰ τοῦτο, post hoc. μετ᾽ ὀλίγον, paulo post. μεταξὺ inter. μέχρι usque. μὴ ne. μηδαμῶς nequaquam. μηδέποτε nunquam. μηδέπω nondum. μηκέτι non amplius. μῶν num. ναὶ adfirmandi aduerbium. νὴ per. νῦν nunc. ὅθεν ο. unde. οἷον ut. ὅλως omnino. ὁμοίως similiter. ὁμοῦ & ὁμῶς, simul. ὅμως tamen. ὀπίσω retro. ὅποι quò, ubi, hic. ὁπότε καὶ ὁπόταν quando. ὅπου ubi. ὅπως quomodo, ut.

ὅταν & ὅτε quum. ὅτι quòd, quoniam.

Interdum quàm significat, posciłq; superlatiuum. Xenophon ἐν οἰκονομίᾳ: τέκνα μὲν οὖν ἢν θεός ποτε διδῷ ἡμῖν γενέσθαι, τότε βουλευσόμεθα περὶ αὐτῶν, ὅπως ὅτι βέλτιστα παιδεύσωμεν αὐτά. κοινὸν γὰρ ἡμῖν καὶ τοῦτο ἀγαθόν, συμμάχων καὶ γηροβοσκῶν ὅτι βελτίστων τυγχάνειν. Paulum infrà: καὶ ἄλλα ὅτι πλεῖστα ἐκ τοῦ καλοῦ τε καὶ δικαίου προσγενήσεται. Hoc est, quàm optimè erudiamus, quàm optimos consequi, alia quàm plurima. οὐδαμῶς nequaquam. οὐδὲ, οὔτε, μηδὲ, μήτε neq;. οὐκ ἔτι non amplius. οὐκοῦν igitur. οὔκουν non, nequaquã. οὖν igitur. οὕτως sic, adeò. Xenophon: οὕτως εἰσόμεθα, sic sciemus. Lucianus in Caucaso: νομὴν οὕτως ἄδικον, partitionem adeò iniquam. Πάλιν rursus. παντάπασιν omnino. πάντῃ paßim, per omnia: οὐ πάντῃ ἀσφαλές. πάντως omnino. πάνυ ualde. Παρά, πάρ, παραὶ cum genitiuo ab, παρὰ σοῦ: cum datiuo apud, παρὰ σοὶ: cum accusatiuo ad, & præter, ut παρὰ σὲ ἔρχομαι. Lucianus in Caucaso: κατελεήσατέ με, παρὰ τὴν ἀξίαν δυστυχοῦντα.

Inde paradoxa dicuntur, quæ eueniunt præter expectationem. παρέργως negligenter, obiter. πάρος prius. περὶ cum genitiuo de, cum accusatiuo circum uel circa, ut περὶ τὴν πόλιν. πῇ alicubi, quò, partim. πηνίκα quando. πλὴν præter. πόθεν unde. πολὺ multò. πολλάκις frequenter. πόῤῥω longè, porrò. ποῦ ubi. πού usquam. πρὶν prius, antea. πρὸ ante, cum genitiuo.

Πρός, Atticè ὡς, Ionice ποτὶ, uel προτί, cum genitiuo

nitiuo significat à, per, coram: πρός τοῦ θεοῦ τὰ ἀγαθά, à deo, πρὸς τῶν μουσῶν, per musas, πρὸς θεῶν μακάρων, coram dijs. Cum datiuo iuxta: πρὸς τοῖς ποσὶν, ante pedes. Cum accusatiuo motum ad personam, & habitudinem: πρός σὲ ἔρχομαι, ὡς τὰ δύο πρὸς τὰ τέσσαρα, οὕτω καὶ τὰ τέσσαρα πρὸς τὰ ὀκτώ. πρόσθεν ante, prius. πρώην nuper, paulo ante. πῶς quo pacto. σὺν cum, datiuum habet, σὺν θεῷ, σὺν αὐτοῖς. σφόδρα ualde. τάχα uelociter, forsan. ταχὺ celeriter. τε que, uel &. τέως antea. τῆμος tunc. τοὶ dictio expletiua. τοιγαροῦν & τοιγάρτοι igitur, atqui. τοίνυν igitur. τότε tūc. ὑπὲρ cum genitiuo pro, ὑπὲρ κτησιφῶντος. ὁ λόγος. Lucianus: ὁ ἑρμῆς ὑπὲρ ἐμοῦ ἐρεῖ, cum accusatiuo super, supra. ὑπὸ cum genitiuo ab, cum datiuo & accusatiuo sub. φερὲ age. χωρὶς separatim. ὡς ut, ad, quàm. Lucianus in Caucaso: ὅπως μου ὡς δεινότατα κατηγορήσῃς, ut me quàm grauissimè accuses. ὡσανεὶ tanquam, quasi. ὡσαύτως similiter. ὡς ἐπιτοπολὺ ut plurimum. ὥσπερ quemadmodum. ὥστε unde, ergo, quemadmodum.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΛΕΚΤΩΝ.

Διάλεκτοι πέντε, ἰὰς, ἀτθὶς, δωρὶς, αἰολὶς, κοινή. Ionica multum usi sunt Homerus, Hesiodus, Archilochus, & Herodotus: Attica Aristophanes: Dorica, Theocritus: Aeolica, Alcæus & Sappho: communi Pindarus. Διάλεκτός ἐστιν ἰδίωμα γλώσσης.

Iones. Iones præpositiuis articulis pro subiunctiuis utuntur, ut τὸν pro ὅν. Pro ξέρξης ξέρξου ξέρξεω dicunt. θύρην, ἡμέρην, pro θύραν, ἡμέραν. καλῇσι pro καλαῖς. κεῖνος pro ἐκεῖνος. σοφοῖσι pro σοφοῖς. κόσα ὁκόσα, κῶς ὅκως pro πόσα, ὁπόσα, πῶς, ὅπως. οὔνομα & οὖρος pro ὄνομα, ὄρος. In genitiuis tertiæ declinationis pro ου ponunt οιο, ut θεοῖο. Sine augmento aiunt βῆ & τύπτε pro ἔβη, ἔτυπτε. iidem pro τέμνειν τάμνειν dicunt, unde Hippocrates, φλέβα τάμνειν. ποιέειν pro ποιεῖν. ἐπορᾶν pro ἐφορᾶν non mutata tenui in compositione. ἀγορευέιν pro ἀγόρευε, infinitum pro imperatiuo. κέκλυθι pro κλῦθι. λελασμένος pro λελησμένος, pro η α breue. In uerbis medijs & paßiuis è tertia persona secundam faciunt ablato τ, ut τύπτεαι pro τύπτῃ.

Attici. Attici θοιμάτιον dicunt ἀντὶ τοῦ τὸ ἱμάτιον. νηρῆδα pro νηρηίδα. νεφεληγερέτα ζεὺς, pro νεφεληγερέτης. ξυμφορὰν pro συμφοράν. θαρσαλέον pro θαῤῥαλέον. θάλατταν pro θάλασσαν. μείζους pro μείζονες. τοὔλαιον, τοὔργον pro τὸ ἔλαιον, τὸ ἔργον. ἑτάρους pro ἑταίρους. ὦ φίλος pro ὦ φίλε. νυνὶ, τουτονὶ, οὑτοσὶ, pro νῦν, τοῦτον, οὗτος. γονῆς, βασιλῆς pro γονεῖς βασιλεῖς, in nominatiuo plurali nominū habentium ευς. Accusatiuis aliquando pro genitiuis utuntur, ut Ιλιαδ. α. μήτε σὺ τόνδ᾽ ἀγαθός περ ἐὼν ἀποαίρεο κούρην, pro τούτου. ἠδυνάμην, inquiunt, & ἠβουλόμην pro ἐδυνάμην, ἐβουλόμην. ἐὰν ἔλθοις pro ἐὰν ἔλθῃς, optatiuum pro subiunctiuo. ποιεύντων,

λεγόντων

λεγόντων pro ποιείτωσαν, λεγέτωσαν *genitiuos participiorum ponentes pro imperatiuis.* κλάψν, ποεῖν, πόκμα pro κλαίειν, ποιεῖν, ποίκμα. *Sæpe paßiua uerba pro actiuis usurpant, ut* γράφομαι, ποιοῦμαι pro γράφω, ποιῶ, φαινόμενος pro φαίνων. *Interdum actiua pro paßiuis, ut* γράφειν pro γράφεσθαι. Pro εἰς ἀθήνας, εἰς οἶκον *aiunt* ἀθήναζε. οἴκαδε: pro ἐν ἀθήναις, ἐν οἴκῳ, ἀθήνησι, οἴκοι: pro ἐξ ἀθηνῶν, ἐξ οἴκου, ἀθήνηθεν, οἴκοθεν. *Atticorum hæc* φράσις *est*, λῆρον ληρεῖς, ὕβριν ὑβρίζεις. Δωριεῖς μώσας pro μούσας *dicunt.* ἅλιον, ἁμέραν pro ἥλιον, ἡμέραν. μωσᾶν pro μουσῶν. καλὰς, σοφὰς pro καλὴν, σοφὴν, *in nominibus fœminini generis pluralem numerum pro singulari usurpantes.* πρᾶτος & πράτιστον pro πρῶτος & πρώτιστον. δῶ pro δῶμα. τὺ pro σέ. τὼς ἀνθρώπως, τὼς ἵππως *in accusatiuo per* ο μικρόν, pro τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἵππους. μικκόν pro μικρόν, *Theocritus*: ὦ ξένε μικκὸν ἄκουσον τῇδ' ἐνθών. τύπτομες ποιοῦμες pro τύπτομεν ποιοῦμεν. *Verborum in* άω *participium pro tertia plurali ponunt, hoc modo,* βοῶντι & γελῶντι pro βοῶσι, γελῶσι. Pro ἴσασι ἴσαντι *dicunt.* ἧς pro ἦν *erat.* ἦνθον pro ἦλθον. κάλως pro καλῶς. *In impeeatiuis pro* ε *ponunt* ου, *ut pro* θίγε θίγον. Pro δίδου, δίδοι *tertiam personam optatiui. Pindarus*: Τὺ δὲ πρᾶξιν φίλαν δίδοι. θᾶσαι pro θέασαι. *Theocritus*: θᾶσαι φίλος, ὡς καλὸν ὅσδα. Δωριέ\[ις\].

Quãdoq;

Quandoq; subiunctiuis utuntur pro indicatiuis, Theocritus: ἵππον καὶ τὸν ψυχρὸν ὄφιν τὰ μάλιστα δεδοίκω pro δέδοικα. Circumflectunt futura, ut ἀποισῶ pro ἀποίσω. Participijs indefinitorum apponunt ι. Pindarus: ἐπεὶ τρεῖς τε καὶ δέκα ἄνδρας ὀλέσαις μνηστῆρας. ἀνὰ pro σὺν accipiunt. Vnde Homerus: χρυσέῳ ἀνὰ σκήπτρῳ, & Pindarus: χρυσέαις ἂν ἵπποις. Aeoles βρόδα & βράκη dicunt pro ῥόδα & ῥάκη. πόταμος & κάλος pro ποταμὸς, καλός. Accusatiuis fœminini generis apponunt ι, ut καλαῖς σοφαῖς pro καλὰς, σοφάς. Vocales in principio dictionum tenui spiritu proferunt, ut ἠμέρα, ἤλιος, ὔμεις pro ἡμέρα, ἥλιος, ὑμεῖς.

Aeoles.

FINIS.

IOACHIMI FORTII RING. ANDOVERpiani Dialectica.

EPISTOLA AD LECTOREM.

Dialecticæ præceptiones in particulas quatuor distribuemus. In quarum prima tradentur, quæ ad uoces pertinent: in secūda axiomata: in tertia syllogismi, enthymemata, inductiones, exempla: in quarta locorum ratio. Hic *nihil prætermittemus*, quod Dialectico *necessarium sit, tametsi fortaße breues nimium uideamur.* Idem *quoque in oratorijs præceptis conabimur efficere. Vale. Andouerpiæ quinto Idus Maij.* ANNO M. D. XXIX.

QVID DIALECTICE, *& quot eius partes sint.*

IALECTICEN *artem docendi uocamus.* Docet *enim naturam thematum omnium: simplicium definitione, ac diuisione: compositorum, confirmatione, quæ è locis petitur. Qua si quis careat, fieri potest, ut adiutus eloquentia è uerbis elegātibus uenustam construat orationem: sed si rerum ordinem spectes, uidebis nihil cohærere, eaq; in medio uel fine poni, quæ principio erant absoluenda, & nihil recte ex* — Vsus Dialectices.

cte ex alio sequi. Nam Dialectice ad res: Rhetorice ad uerba magis pertinet. Id interest inter Rhetoricen & Dialecticen, quòd hæc breuiter ac aperte rē tradit: illa copiosius eandem explicat. Hæc docendi legem: illa eloquendi modum aperit. Zeno Dialecticen compressæ in pugnum manus: Rhetoricen explicitæ dicebat similem. Quod explicatius hæc: illa contractius seu breuius rem eandem eloquatur. Partes eius duæ τοπικὴ & κριτικὴ, hoc est ratio inueniendi, & forma iudicandi. Prior locos demonstrat, unde petitur medium, quo probemus axioma uerum esse siue falsum. Posterior uim seu intellectum docet thematis tum simplicis tum compositi. Simplicis: ut sit ne ipsum species, genus, differētia, proprium, accidens, substantia, quantitas, qualitas, relatio. Qua forma finiatur. Quæ eius sint partes, species, officia. Compositi: ut sit ne uerum, falsum, adfirmans, negans, generale, particulare, necessarium, cōtingens, impoßibile. Hæc continet modos colligendi syllogismum, enthymema, inductionem, exemplum. Ea ergo, quæ de uocum generibus, de finiendi diuidendiq; ratione: deniq; de pronuntiatis ueris, falsis, generalibus, cōtrarijs, contradictorijs infra dicemus, ad iudicationem præcipue referenda sunt. Fit tamen, ut eadē præceptio ad partem utranq; pertineat. Generis nanq; & speciei uocabula ad criticen spectant, quum dicimus, herbam esse genus: hominem speciem non genus, quod eadem mortalibus cunctis forma sit. Ad topicen uero, quum ex ijs argumenta ducuntur: Fortitudo est, igitur & uirtus: animal non est, ergo nec homo. Quatuor partibus disserendi

τόπος ου, est locus, inde τοπικὴ ars locorū. Et κρίνω iudico, inde κριτικὴ ars iudicādi.

rendi artem absoluemus. In prima describentur dictiones: in secunda propositiones: in tertia probationes: in postrema loci.

PRIOR VOCVM DIVISIO.

VOces omnes quibus oratio constat, aut sunt singulares, aut communes. Singulare nomen siue indiuiduum uocamus, quod rem duntaxat unam signat. Vt Cicero, Vergilius, Plinius, Bucephalus, hæc herba, iste liber, illa domus. Id aliorum omnium origo est. Quippe sicut momentum temporis principium est: unitas numeri: & punctus magnitudinis: sic reliquarum uocum, indiuiduum. Porrò uoces communes nuncupantur, quæ de alijs uocibus prædicari, uel quæ alias describere possunt: ut uestis, fera, equus. Dicimus enim & penulam uestem esse: & feram leonem: & Bucephalum equum. Harum quinque formæ: genus, species, differentia, proprium, accidens. Genus est nomen commune multis speciebus: aut uocabulum, quod primum occurrit in definienda specie: uel id quod prædicatur de diuersis rebus, quæ forma aut specie differunt: Vt animal, lapis, gemma, prudentia, iustitia, fortitudo, temperãtia. Animal prædicatur de homine, leone, pisce, quibus diuersa species seu forma est. Duplex est genus. Summũ: ut substantia, quantitas, qualitas, relatio. Et medium, quod etiam species est: corpus, animal, arbor, lapis. Species est commune nomen proximum indiuiduis:

Vox singularis seu indiuidua.

Genus.

Species.

uel quod

uel quod primum occurrit in definiendo indiuiduo: ut homo. Hæc quoque duplex est. Infima, quæ proprie species est, & quam modo definiuimus: equus, leo, lupus. Media, quæ etiam genus est: ut piscis, fera, auis. Differentia est, qua species inter se differunt: uel quæ species eiusdem generis discernit: uel propria rei nota, qua ab alijs distinguitur rebus. Vt sentiens, non sentiens, capax rationis, expers rationis. Peripatetici differētiam aiunt significare partem alteram rei cōpositæ. Sentiens enim in se cōplectitur animam sensitiuam, quæ est altera pars animalis. Et intellectualis intellectum, siue animam capacem rationis, alteram hominis partem. Quoniam sic uoces interpretamur. Sentiens, habens animam, quæ sentit: non sentiens, habens animam, quæ non sentit, qualis est in plantis: & intellectualis, habens intellectum, uel animum præditum ratione. Ideoq; inquiunt accidentibus non esse differentias, quod non componantur ex materia & forma. Subtiliore tamen iudicio uolunt, etiā quædam accidentia esse, quæ simile aliquid materiæ ac formæ habeant. Vt quum peccatum nuncupamus actionem illicitam cum praua uoluntate: peccati materia est illicita actio: forma uero eius, & differentia, qua ab alijs distat actionibus, est praua uoluntas, sine qua peccatum dici non debet: sicuti nec animal mente carens, homo. Sic perpaucas differentias habent. Difficile est enim inuenire illam ueram naturam interiorem, qua differt equus à leone, qua ab esculo pinus distat. Cæterum oratores, qui loquendi legibus uti, quàm seruire malunt, differentiam appellant omne id, quo res una ab altera discernitur.

Differentia.

discernitur. Hi *pro substantiarũ atq; accidentium differentijs, eorum officia, effectus, uel subiecta ponunt.* Sic *diem efficere, mouere aquas, loqui, disserere, dicere, numerare, canere, esse in animo, esse in corpore: differẽtiæ* sunt Solis, *Lunæ*, Grammatices, Dialectices, Rhetorices, Arithmetices, *Musices, uirtutum, palæstricæ. Ita dicimus prudentiam ab iustitia distare subiecto & officio.* Huius *enim subiectũ uoluntas est, illius intellectus.* Huius *officium, unicuiq; rei tribuere suum: illius, perspicere præterita, præsentia, & futura.* Quin *propria quoque pro differentijs accipiuntur. Sermone enim homo à cæteris differt animantibus: & hinnitu equi à bobus.* Nam *si quis inter hominem & equum quærat discrimen: adposite respondeas homines loqui, equos hinnire.* Propriũ *est propria rei indoles, siue natura, quæ competit uni speciei tantũ, idq; uniuersæ: ut numerare, loqui, ridere, quæ aßignãtur homini.* Aristoteles *quatuor species enumerat.* Quod *omni, sed non soli competit, ut bipedem esse: quod soli sed non omni, ut medicum uel literatum esse: quod omni & soli sed non semper, ut canêre: quod omni & soli & semper, ut loqui ridere, hinnire.* Postremum *uere proprium uocat.* A *differentia distat.* Hoc *enim officium: illa partem indicat rei.* Differt *ab accidente.* Quoniam *proprium natura semper adest rei, cui proprium est: accidens nunc adest nunc abest: ut album esse, nigrum esse, poëtam esse, oratorem esse.* Proprium *nuncupant, quod sit natura quædam peculiaris toti alicui speciei & soli.* Vt *loqui hominibus omnibus commune est, & solis hominibus datum.* Accidens *speciebus*

Proprium.

ciebus pluribus sæpenumero congruit: ut esse album, nigrum, uelox, segne. Sæpenumero dixi, propter Poëticen ac artem dicendi, quæ hominibus solis tribuuntur. Neq; semper adsunt, quoniam longo labore ipsa comparantur. Quòd si poëtice & oratoria ars semper adessent omnibus uiris, fœminis, pueris, senibus: haud dubie homini propria dicerentur.

Cõfutatio. Quamuis primo anno à natali die homo nõ loquatur: ea tamen res nihil impedit, quo minus loqui sit proprium hominis: quum tot uiri, tot fœminæ, excepto fortaßis uno aut altero muto à pueritia ad finem usq; uitæ loquantur. Nec etiam obsit, quod paucißimæ aues magno labore ad rem eandem interim perueniant. Vt summatim uocis naturam demonstremus: quanto aliquid pluribus competit specierum indiuiduis, quantoq; crebrius, tanto id magis ijsdẽ esse proprium iudicamus. Sic numerare minus homini propriũ, quàm loqui uidetur, quoniam rarius numeret, quàm loquatur. Item loqui magis esse homini proprium diceretur, quàm est, si aues prorsus nullæ loquerentur: atq; si nulli essent muti, aut infantes. Hæc explicatius scripsi, quod complures sint, qui uocum harum discrimen ignorent.

Accidens. Accidens dicitur nomen commune uagantem naturam significans, quæ tum adeße, tum detrahi alteri potest: ut calor, rigor, religio, pietas, gratia, nitor, poëta, domus, doctrina, honor, opes. Etsi pleraq; accidentia ita hærent in substantijs, ut natura separari inde non queant: ut calor in igni, candor in niue & cycno: intellectu tamen ac cogitatione ipsa discernuntur. Intelligimus enim aliud esse calorem, candorémque: aliud

ignem

ignem, niuem, cycnum.

VSVS DICTORVM.

DVplex eorum usus est, quæ de uocum ratione dicta sunt. Alter, quod ex præceptionibus ijs discimus, quæ uoces de quibus prædicentur. Genus nanq;, differentia, ac proprium de specie dicuntur: ut homo animal est, homo rationis capax est: homo numerare, loqui, disserere potest. Species de indiuiduo: ut Bucephalus equus est. Accidentia de genere, specie, ac indiuiduo prædicantur, sed non necessario: ut Cicero est orator. Alter, quod conducunt ad finiendum & diuidendum. Species quippe definitur per genus, differentiam, proprium, accidens.

ALTERA VOCVM DIVISIO.

DVæ uocum diuisiones. Prior in singulares ac communes. Posterior in quatuor genera, quæ uulgus κατηγορίας appellat. Omnia enim uocabula aut sunt substantiarũ, aut quãtitatũ, aut qualitatũ, aut relationũ. Diximus antè quid genus, quid species, quid differẽtia, quid propriũ, quid accidens: hic generũ, specierũ, differentiarũ, indiuiduorũ uaria ponentur exẽpla. Vt si quis generũ multitudinẽ quærat, in hisce rerũ ordinibus cernẽtur: animal, herba, arbor, frutex, flos, metallũ, gẽma, corpus, prudẽtia, iustitia, fortitudo, morbus, numerus, linea. Si specierũ: homo, equus, leo, aurũ, plumbũ. Si differentiarum: corporeũ, incorporeũ: uiuũ, inanime: sentiẽs, sensu carẽs. Si accidentium: uirtus, uitiũ, ædificium, morbus. Nec mirũ uideri cuiquã debet, quod morbi uocabulum modo inter genera posuimus: nunc inter accidẽtia.

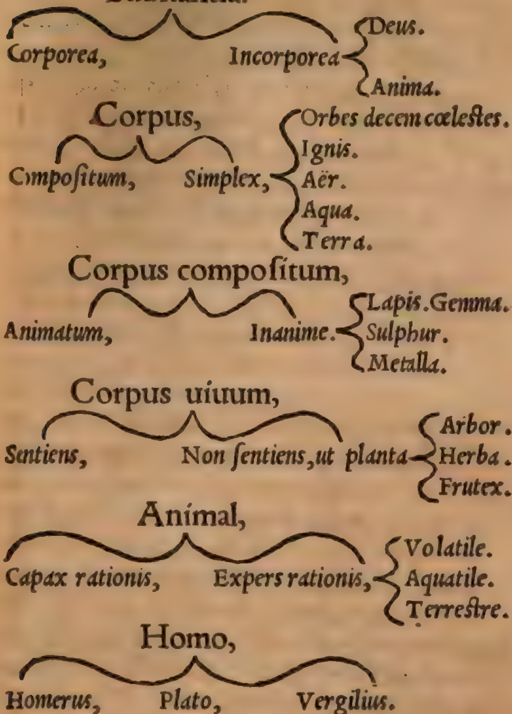
Id est, Prædicationes, ita dictas, quod contineãt uoces cognatas, quæ de se mutuo possint prædicari.

Quippe res eadem & accidens esse, & genus, & species potest: quemadmodum homo idem pater, filius, rex. Quorum primum generis: secundum speciei: postremũ accidentis similitudinẽ exprimit. Vt iusticiæ nomen accidens est hominis: gratitudinis genus: & forma uirtutis. Aristoteles decem uocũ ordines ponit: quorum sex posteriores ad relatiua pertinẽt: & aliqui eorum adeo paucas dictiones, quibus utimur, comprehendũt, ut operæpreciũ nõ sit propter eas nouos ordines excogitare.

DE VOCIBVS, QVAE SIGNIficant substantias.

SVbstantia res est per se cõsistens. Hæc in species duas corpoream, atq; incorpoream diducitur. Corporea in simplicem & concretam. Simplex in orbes cælestes decem, & quatuor elementa. Concreta in animatã, ac inanimem: Viua in sentientem, & non sentientem. Sentiens, in substantiam capacem rationis, & ratione carentem. Ad substantiarum ordinẽ referendæ etiã partes earum: ut oculus, auris, facies, os, ramus, flos, foliũ, truncus, radix. Substantias diuidunt in primam & secundam. Prima est indiuidua uel singularis, ut Demosthenes, Cicero, Vergilius, hæc gemma. Ita nominatur, quod sensibus sit propinquior, primaq; his occurrat. Secunda, quæ de indiuiduis prædicatur. Vt species & genera homo, animal, leo, fera.

Substan

Hunc substantiarum ordinem magnitudinum nominibus conferre licet, hoc modo: Plato lineæ similis est: homo superficiei: animal corpori: corpus uiuum pyramidi: corpus cubo, & substantia sphæræ, quæ omnium capacissima est.

Cubus est corpus solidum ex omni parte quadratum.

ORDO QVANTITATVM.

QVantitas est, qua substantiæ in spatia ac numeros diuiduntur. Ea duplex est. Continua, qua res in spacia: Discreta, qua in numeros partimur. Continuæ duo genera: permanens, & successiuū. Permanentis tres species: longitudo, latitudo, profunditas, hoc est, linea, superficies, corpus, ne in relationē incidas. Linea est lōgitudo sine latitudine, & profunditate. Huc referantur ea, quibus rerum mensura in longum sumitur. Cuiusmodi sunt: ulna, cubitus, granū, digitus, palmus, pes, passus, stadium. Superficies est latitudo sine profunditate. Huc pertinet iugerū. Circulus uero ad sequentis ordinis speciem postremam. Non enim magnitudinem notat aliquam, sed figuram, quæ in planicie depingitur. Quādo autem circulum esse dicimus, superficiem planam, qua una in orbem ambiente linea comprehenditur: non uolumus planiciem eam genus esse circuli, sed figurā, quæ superficie plana constat in orbē æquata. Corpus est lōgitudo cum latitudine, & profunditate. Hic corpus solam magnitudinem significat, aliter ac inter substantias. Successiuum dicitur, quod in fluxu & agitatione consistit. Eius duæ species motus & tempus. Motus in rectū, circularem, & mistum diuiditur. Primo elementa feruntur grauia duo deorsum, totidem leuia sursum: secūdo, mundus: tertio animalia per montes ac ualles incedētia. Tempus in parteis quatuor, annum, mensem, diē, horā: de quibus & librum & tabulam conscripsimus. Porrò quantitas discreta est, quū quærimus quot sint res. Eius unica species est, nempe numerus, hoc est unitatū colle-

Quid circulus.

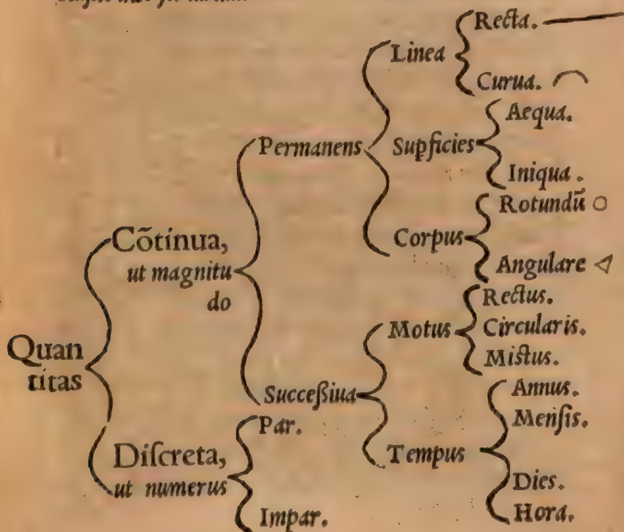
Motus mixtus. Rectus. Circularis, et mixtus.

agua terra

ctio: ut

ctio: ut duo, tria, quatuor: binarius, ternarius, quaternarius. Secũdus, tertius, quartus, quintus relatiua ſunt. Ad quantitatũ ordinem pertinẽt gradus herbarũ, ſigna, partes, minuta circulorum, quibus ſic ipſi diſtinguuntur, ut lignum aliquod pedibus, palmis, digitis. Et menſuræ nomina: uncia, ſextans, quadrans, triens, quicunx, ſemis, ſeptunx, bes uel beſſis, dodrans, dextans, deunx, as. Item ſemuncia, ſextula, duella, drachma, ſiciliquum: quarum uocum deſcriptiones in Elegantijs poſuimus. Dicimus enim alicuius lineæ, ſuperficiei, corporis, motus, temporis unciam, trientem, dodrantem. Vt quadrans motus quo mundus circumagitur, ſex continet horas. Cuius claſſis hæc ſit tabula:

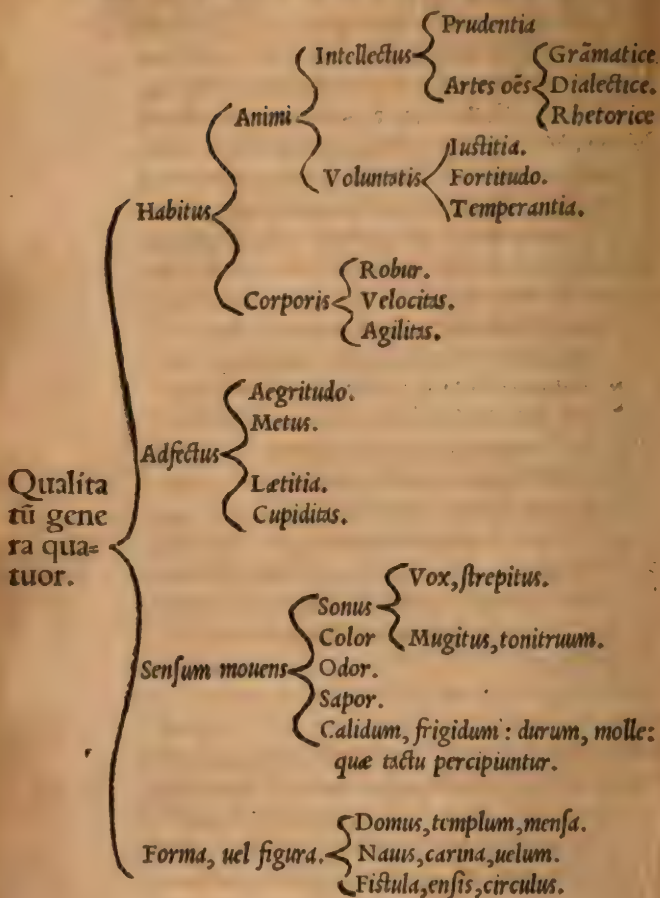
De gradibus herbarum uide Chaos, de ſignis, partibus, & minutis circulorum, uide Sphæram autoris.

QVALITATES.

QValitas est adfectio aut animi, aut corporis, unde appellationem aliquam accipimus. Vt prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia, Rhetorice: unde dicimur prudentes, iusti, fortes, temperantes, Rhetores. Eius quatuor sunt species: habitus, adfectus, sensum mouens, & figura. Habitus, est qualitas animi uel corporis, consuetudine agendi parta, qua facilius & certius aliquid agamus. Vt facultas orandi, animi ἕξις est, palestrica corporis. Habitum in duo genera diuidimus: animi & corporis. Habitus animi duplex est. Alius enim in intellectu consistit, ut prudentia, & artes omnes. Alius in uoluntate, ut cæteræ uirtutes iustitia, fortitudo, temperantia. Habitus corporis, ut uires, aut robur, uelocitas, agilitas. Adfectus est animi perturbatio, uel, ut Græci aiunt, πάθος. Quatuor adfectuum formæ, ægritudo, metus, læticia, cupiditas. Tertia species est qualitas sensum mouens: ut sonus, color, odor, sapor: quæ quatuor mouent auditum, uisum, olfactum, gustum. Ad tactum plura referuntur: calidum, frigidum, humidum, siccum: & quæ horum mistura constant, durum, molle, asperum, læue. Ad hæc referendæ naturæ herbarum, lapidum, metallorum. Quartum ac postremum qualitatis genus est forma uel figura. Huc omnia spectant quæ manu uel industria hominis conficiuntur. Quod genus, mensa, domus, templum, nauis, sedes, panis, uestis, penula, pannus. Nam quum aliquis dicit se emisse domum, pannum, aut uestem, extemplo formam uel figuram, quam illæ

illæ res habent, mente concipimus, sed qua substantia seu materia constent, ignoramus. Lapis tamen, lignum, ac lana substantiæ sunt. Item figuram significant circulus, triangulus, & similia. Notant enim formam superficiei, quæ à nobis & confici, & immutari rursum potest. Alijs alia huius classis distinctio placet, uerum hæc ad usum communem uidetur accommodatior. Qualitates ferè sunt instrumenta substantiarum. Vt calor, frigus, humor, siue siccitas in herbis instrumentum est, quo ipsæ hominem interimunt. Grammatice, Dialectice, Rhetorice, Medicina instrumẽta sunt, quibus loquimur, docemus, dicimus, medemur. Ad hunc ordinem igitur referre licebit omnia uirtutum, uitiorum, colorum, ac saporum genera, quæ in libro de Homine tradidimus. Artium cunctarum tum seriem, tum subiecta descripsimus in Chao.

Qualitatũ genera quatuor.
Habitus
Animi
Intellectus
Prudentia
Artes oẽs
Grãmatice.
Dialectice.
Rhetorice
Voluntatis
Iustitia.
Fortitudo.
Temperantia.
Corporis
Robur.
Velocitas.
Agilitas.
Adfectus
Aegritudo.
Metus.
Lætitia.
Cupiditas.
Sensum mouens
Sonus
Vox, strepitus.
Mugitus, tonitruum.
Color
Odor.
Sapor.
Calidum, frigidum: durum, molle: quæ tactu percipiuntur.
Forma, uel figura.
Domus, templum, mensa.
Nauis, carina, uelum.
Fistula, ensis, circulus.

DE RELATIVIS.

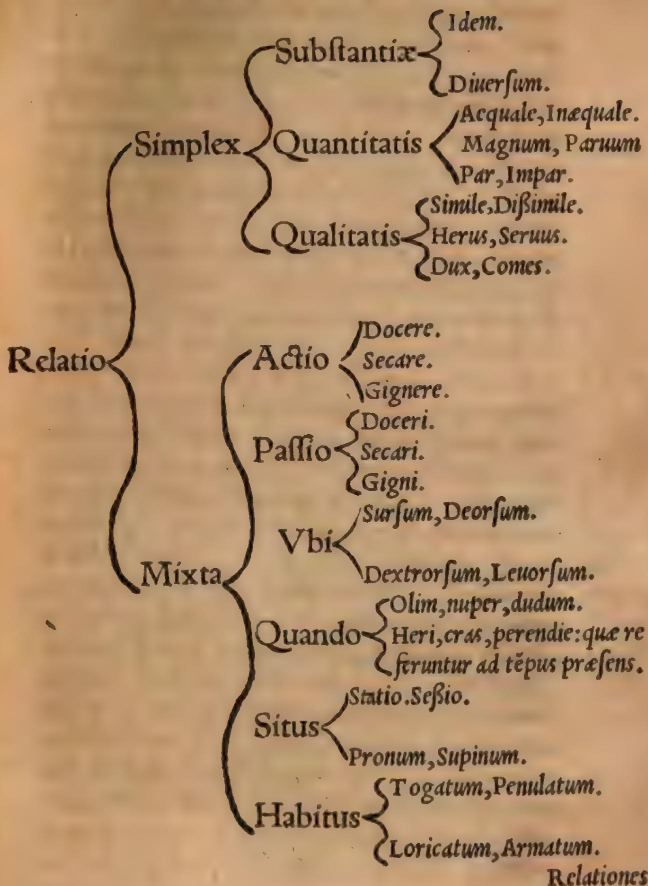
Relatio, est rerum inter se collatarum unius ad alteram habitudo. Duo relationum genera: simplex & mixtum. Simplex relatio in formas tres diuiditur. Quarum prima est substantiæ: ut idem, diuersum. Secunda quantitatis: ut æquale, inæquale: æqualitas, inæqualitas, proportio, hoc est, duarum magnitudinum similis habitudo: maius, minus: par, impar: duplum, triplum: multum, paucum: magnum, paruum. Par & impar duobus modis accipiuntur. Absolute, quando binarium, quaternarium, senarium numeros pares nuncupamus. Relatiue, quum dicimus res aliquas alijs rebus numero esse pares. Tertia qualitatis: ut antœci, periœci, antichthones seu antipodes: simile, dißimile: dominus, seruus: consul, iudex: rex, populus: proconsul, prouincia, & omnia magistratuum nomina: emptor, uenditor: accusator, reus: metropolis, colonia: pater, filius, auus, nepos: maritus, uxor: socer, gener: frater, soror, & reliqua cognationum uocabula. Item præceptor, discipulus: patronus, cliens: dux, comes: amicus, inimicus: hospes, peregrinus: creditor, debitor: & inde uerba credere, debere. His adduntur uoces, quæ ex præpositione con sunt contextæ: ut collega, consors, conuictor, contubernalis, coniunx. Et similis significationis: socius, sodalis. Mixta sex generibus constat. Oritur enim uel ex substantia & qualitate: sed bifariam. Siquidem ea aut in mouendo, agendoq; consistit, sic actio dicitur: aut in patiendo, sic paßio. Vt legere, docere, scribere: legi, doceri, scribi. Huc pertinent causa uel signum & effectus. Quippe

De antœcis, periœcis, antichthonibus, uide autoris Cosmographiam.

nihil est

nihil est causa uel signum, nisi effectus alicuius sit causa uel signum. Apud plerosq; dubitatio existit: sint ne astra causæ effectuum, siue rerum, an signa. Vel relatio oritur è substantia, & quãtitate. Hoc item bifariam. Aut in cõprehendenda re, sic locus efficitur: aut metienda, sic tempus. Hoc, quando: illum, ubi Aristotelici nominant. Locus est circumfusus, uel aër, uel aqua, uel res aliqua alia, qua quicquam continetur. Vt cœlum est locus siderum: aër, nubium, uentorum, auium: aqua, piscium. Locus refertur ad id cuius locus est. Vel ex substantia & relatione aut qualitate. Id quoque binis modis. Vel in occupando loco, sic positus oritur, quem nunc situm, nunc compositum esse uocant. Vel in qualitate accipienda induendáue, sic habitus procreatur. Porrò eorum, quæ sita sunt, alia nunquam mouẽtur, ut terra: alia nunquam quiescunt, ut cœlum: alia medium seruant modum, ut homo, equus, leo, piscis. Rursus animantium & præcipue hominum positus tres species habet: stare, sedere, iacere. Recubamus tribus modis: proni, supini, obliqui. Habitus est corporis, & eorum, quæ circa corpus sunt applicatio, per quam hoc habere, illa haberi dicuntur. Sunt itaque mixtæ relationis species sex: actio, paßio, ubi, quando, situs, habitus. Quarum duæ priores nascuntur è substantiarum qualitatumq; actione. Mediæ duæ è capacitate, qua substantias locus & tempus comprehendunt atque metiuntur. Reliquæ è substantiarum habitudine prona aut supina ad locum: atque ex habitudine earundem ad qualitates, ut ad penulas, togas, uestésque alias.

Idem.

Relatio
Simplex
Substantiæ
Idem.
Diuersum.
Quantitatis
Aequale, Inæquale.
Magnum, Paruum
Par, Impar.
Qualitatis
Simile, Dißimile.
Herus, Seruus.
Dux, Comes.
Mixta
Actio
Docere.
Secare.
Gignere.
Paßio
Doceri.
Secari.
Gigni.
Vbi
Sursum, Deorsum.
Dextrorsum, Leuorsum.
Quando
Olim, nuper, dudum.
Heri, cras, perendie: quæ referuntur ad tẽpus præsens.
Situs
Statio. Seßio.
Pronum, Supinum.
Habitus
Togatum, Penulatum.
Loricatum, Armatum.

Relationes

Relationes breuius hunc in modum nonnulli distinguunt. Relatiua omnia esse, aut alicuius, hoc est, quæ iunguntur genitiuo: qualia sunt: imperator, rex, prætor, dictator, consul, pater, filius, auus, nepos, maritus, uxor, socer, gener, frater, soror, præceptor, discipulus, patronus, cliens, dominus, seruus, dux, comes. Aut alicui ut æqualis, inæqualis, par, impar, uicinus, propinquus, similis, dißimilis. Aut ad aliquid: ut magnum, paruum, longum, breue, mons, uallis, altum, humile, sublime, depressum. Item primus, secundus, tertius, quartus, quintus, sextus, uigesimus, centesimus, millesimus. Quippe nihil esse secundum potest, aut tertium, nisi aliud primum sit. Eodem pertinent simplex, duplex, triplex, quadruplex. Et simplum, duplum, triplum, quadruplum, dimidium. Nam duplum ad aliquid simplum refertur: sicut magnum ad paruum: altum ad humile: sursum ad deorsum: supinum ad pronum: longum ad breue: secũdum ad primum. Relatiuorum natura est, ut unum sine altero nequeat intelligi. Pater enim esse nemo potest sine filio: nec mons sine ualle: nec dux sine comite. Item relatiua inuicem se definiunt. Pater est, qui habet filium. Filius qui habet patrem. Maius, quo aliquid minus est. Minus, quo maius aliquid reperitur. Maritus, qui uxorem habet. Vxor, cui maritus est. Et relatiua simul aiunt oriri, consistere, desinere. Siquidem eodem tempore fiunt, & desinunt esse: dominus & seruus: præceptor & discipulus: auus & nepos: dux & comes.

Triplex natura relatiuorum.

QVID THEMA ET quot eius species.

Duas

DVas uocum diuisiones absoluimus: alteram in indiuiduas & communes: alteram in dictiones substantiarum, quantitatum, qualitatum & relationum. Reliquum *est, ut dicamus, quomodo singulæ uoces, definiri & diuidi poßint.* Thema, *est id de quo agitur: uel est id, ad quod omnia orationis, seu disceptationis argumēta referuntur.* Thematum *duo genera sunt.* Simplex *thema, est uox aliqua simplex: ut deus, mundus, homo, animal.* Compositum, *est integra oratio, siue* pronunciatum, *uel axioma.* Clodius *iure cæsus est.* Mundus *prouidentia regitur.* Differendi *ratio ad disciplinas omneis necessaria est.*

DE DEFINITIONE NOMINIS.

TRia Dialectices *officia sunt: finire, diuidere, ratiocinari.* Finitio *& diuisio ad themata simplicia pertinent: argumentatio ad orationem.* Definitio *est oratio, quæ aut uocis, aut rei alicuius naturam declarat.* Ea *duplex est: nominis & rei.* Finitio *nominis, est simplex* etymologia, *uel qualiscunq; interpretatio uocabuli.* Vt *sacrilegium est sacræ rei ablatio.* Consul, *qui* Reip. *consulit.* Theologus, *qui de deo loquitur.* Medicus, *qui medetur.* Id *genus finitiones imperfectiores sunt, quàm descriptiones rerum: neq; rerum naturam explicāt, sed uocum duntaxat originem.* Quoniam *non cōtinuo scimus, qui consulentes* Reipub. *consules uocandi sint.* Nam *& miles in pugna* Reipub. *consulit: & ciuis ædificans domum, consulit* Reipub. *Sic non statim liquet, qui de diuina mente disputantes theologi sint.* Etenim *& philosophi, & poëtæ, & oratores crebro de deo disserunt,*

nec ideo

nec ideo ipſos eo cognomento nuncupamus. Sic & de medici deſcriptione dicẽdum:herbas complures,& bruta animantia mederi poſſe , non tamen medicorum nomen uſurpare. Cæterum nominis finitio planè neceſſaria eſt,præſertim quando uox, de qua agitur,eſt ambigua.Docet enim principio diſceptationis, orationis,uel operis,qua uerbi ſignificatione uti uelimus.Vt ſcripturi de mundo,initio exprimere debemus,quid nos appellemus mundum.Eſt enim mundus,proprie qui conſtat ex decem orbibus ſiderum , & quatuor elementis. Plinius mundi uocabulo pro cœlo interim utitur:uulgus quandoque pro terra.

DE SVBSTANTIAE *finitione.*

ALtera eſt finitio rei. Quæ eſt oratio, qua quid ſit res explicatur. Huius quinque ſpecies ſunt: finitio ſubſtantiæ,finitio cauſarum,finitio quæ conſtat ex effectibus ſeu officijs , finitio quæ conſtat ex partibus uel ſpeciebus,& finitio, quæ ex accidentibus componitur. Subſtantiæ definitio eſt,quæ conſtat ex genere & differentia.Vt homo eſt animal habens mentem. Animal eſt corpus uiuum & ſentiens. Planta,eſt corpus uiuum,& non ſentiens. Ignis eſt elementum calidum & ſiccum. Elementum,eſt ſubſtantia corporea & ſimplex infra orbem Lunæ. Deus eſt ſubſtantia carens corpore , à qua res omnes ſunt conditæ. Quod addo propter animas, quæ etiam ſine corpore ſunt ſubſtantiæ. Differentias, quum defuerint,excogitare licebit. Vt herba plantæ genus eſt,quod quotãnis areſcit.Sic enim diſtat à fructice, & arbore.

& arbore. Pro ijs sæpe accidentium congerie utimur. Ita calidum & siccum uocamus differentiam ignis: calidum & humidum, aëris: frigidum & humidum, aquæ: frigidum & siccum terræ.

DE CAVSARVM FINItione, & quatuor causis.

DEfinitio causarum est, quæ ex causis rei conficitur, uel quæ rei causas exprimit. Causam proprie uocamus id, ex quo, per quod, à quo, siue gratia cuius aliquid fit. Causæ quatuor sunt: materia, forma, efficiens, finis. Materia est, ex qua aliquid fit. Vt pannus est materia uestis. Lana est materia panni. Ligna & lapides sunt materia domus. Forma est ipsa figura, effigies, seu qualitas, quam induit materia. Vt figura illa, quam habet domus, est forma & causa domus, sine qua domus, non diceretur. Et figura illa, quam præ se fert nauigium, est forma & causa nauis: quippe sine ea huiuscemodi lignorum structura nauis uocari non posset. Est ergo forma causa domus, nauis, uestis, urbis, & aliarum rerum. Causa efficiens, est res, quæ aliquid efficit: ut architectus, uel faber est causa efficiens domus & nauigij. Finis est gratia cuius aliquid fit. Hic alio nomine usus dici potest, quemadmodum causa efficiens autor. Domus finis, uel causa est habitatio, ut nos defendat ab imbre, & tempestatibus. Finis nauium, nauigatio est. Quatuor ergo domus, & nauis causæ sunt, sine quibus neque domus, neq; nauigium fit. Materia, hoc est, ligna & lapides: forma, id est, figura illa, quam habent domus & nauis: efficiens ut architectus aut faber: finis, ut habitatio, Materia. Forma. Causa efficiens. Finis.

nauigatio. Simili ratione aliarum quoque rerum causæ possunt indagari. Ex his quatuor causis finitiones rerum conficimus. Vt domus est ædificium è lignis & lapidibus habitationis gratia constructum. Hæc finitio duabus constat rei causis, materia, & fine. Aedificium genus est. Penula, est uestis uilis & densa, qua cæteras ab imbre custodimus, Cæteras ab imbre defendere, finis est, & causa penulæ. Vestis, genus est. Vilis & densa, accidentia sunt differentiæ loco posita, quibus penula ab alijs differt uestibus. Hac uoce Cicero utitur, ubi ait Milonem penulatum fuisse, quum occideret Clodium. Ad hunc locum pertinent definitiones nominum relatiuorum, quorum unum alterius causa est, & quæ mutuo se definiunt. Vt pater est, qui habet filium. Filius, qui habet patrem.

FINITIO EX EFFECTIbus, seu officijs.

Ex effectibus, seu officijs haud raro finitiones componuntur. Magna est effectuum cum officijs cognatio, adeo ut plerunq; haud facile discernas. Effecta propriam cuiusque rei uim demonstrant. Vt magnes est lapis, qui attrahit ferrum: hæmatites, qui sanguinem sistit. Malua herba est, quæ uentrem lenit. Sol sidus est, cuius ortu dies fit. Luna sidus est, cuius ui fluunt ac refluunt maria. Sirius stella est, qua exoriente ardor solis geminatur. Ex officijs. Iustitia uirtus est, qua unicuiq; rei tribuimus suum. Grammatice est, quæ recte loquendi modum docet. Rhetorice est, quæ bene dicendi præcepta tradit. Prætor est qui iuri dicēdo in ciuitate præest.

Aedilis,

Aedilis, qui publica & priuata ædificia curat. Comœdus, *qui actores, quomodo agendæ sint fabulæ, docet.* Effectus *magis ad res natura agentes : officia uerò ad res, quæ consilio agunt, pertinent.*

FINITIO EX PARTIbus, uel speciebus.

QVartum definitionum genus componitur ex partibus, uel speciebus. Ex partibus. Dies ciuilis, *est spatium uigintiquatuor horarum.* Annus uertens, *qui constat diebus tercentum sexagintaquinq; & quadrãte diei.* Magnus annus, *qui quadraginta nouem uertẽtium annorum millia complectitur.* Ex speciebus. Finitio, *est oratio quæ aut uocis, aut rei alicuius naturam declarat. Hæc descriptio è duabus contexitur finitionum formis: nominis & rei.* Differunt species & partes. *Nam genus prædicari potest de speciebus: totum de partibus nequaquam.*

FINITIO EX ACCIDENTIBVS.

QVintum finiendi genus constat accidentibus. Homo *est animal, bipes, erectum, sine pẽnis.* Narcissus, *flos est croco similis, mense Augusto florens, postremus omnium florum.* Ceruus *est animal quadrupes, pilo subrufo, ungula bisulca, ramosis ac solidis cornibus, & ad septennium usque deciduis.*

QVAE SERVANDA sint in finitione.

DIfferunt finitio & finitum. Finitio enim proprie uocatur id, quod uerbum est, consequitur. Finitum, id quod præcedit. Vt in hac oratione,

homo est animal capax rationis: homo definitum est: animal capax rationis, finitio. In finiendis rebus duo seruanda sunt. Ne finitum plura comprehendat, quàm finitio. Et contra ne finitio aliquid cõtineat, quod desit definito. Quare hæc finitio uitiosa est: homo est animal bipes: quia tum gallinæ, tum anseres bipedes sunt. Et hæc: homo est animal literatum, ac bellicosum: quoniam pleriq; imbelles sunt, & literarum expertes. In priore latius definitio patet: in posteriore definitum. In omni finitione genus definiti ponendum, aut aliquid loco generis. In orationibus, uel libris finitio thematis scopus esse debet, & regula omnium eorum, quæ de themate illo traduntur. Vt si quis de Dialectices, Rhetorices, uel mundi natura scripturus sit, ita uocem finiat oportet, ut rei totius summam quàm breuißime cõplectatur. Quod fit, quum dicimus: Dialecticen esse artem docendi siue explicandi naturam thematum simplicium & compositorum. Rhetoricen esse bene dicendi scientiam. Sola species definitur.

DE DIVISIONE.

Triplex diuisio.

Diuisio est uocis in species, uel partes, aut accidẽtia distinctio. Diuisionum tres sunt formæ. Quarum prima est generis in species. Sic corpus uiuum in plantam & animal diuiditur: arbor in malum, pyrum, pinum: axioma in simplex & compositum. Secunda, rei in parteis, uel membra. Vt quum arborem in radices, caudicem, ramos, folia, flores, partimur. Axioma in subiectum & prædicatum. Hanc Cicero partitionem: illam superiorem, diuisionem nominat. Tertia, rerum in accidẽtia.

Vt phar

Vt pharmacorum aliud ſalutare, aliud peſtiferum. Arborum aliæ ſylueſtres, aliæ domeſticæ. Proloquiorum aliud uerum, aliud falſum. Hic *arborum & pronuntiatorum rationem tribus diuiſionum formis diſtinximus.* In *diuiſione duo ſeruanda.* Alterum *ut membra ſint oppoſita uel pugnantia. Qua de cauſa hæc bona non eſt: hominum alij ruſtici ſunt, alij docti.* Item *hominum alij liberi, alij urbani.* Fieri *enim poteſt, ut idem ſit ruſticus, & eruditus: idem liber & urbanus.* Alterum, *ut diſiunctum conſtans ex membris omnibus ſimul ſumptis conuerti poſsit cum diuiſo.* Velut *in diuiſione animati corporis in animal, & plantam: quicquid eſt animal uel planta, eſt corpus uiuum: & quicquid uiuum corpus eſt, eſt animal uel planta. Quocirca diuiſio plantæ in herbam & fruticem non eſt bona.* Nam *licet iſtud proloquium uerum ſit: quicquid eſt herba uel frutex, eſt planta: falſum tamen eſt, quicquid eſt planta, eſt herba uel frutex.*

OCTO QVAESTIONES, VEL *loci thematis ſimplicis.*

PRima, *quæ etymologia uel origo uocabuli ſit.* Vt *Medicus dicitur, quia medetur.* Mundus, *à perfecta abſolutaq; elegantia.* Chelidonia, *quod ab hirundine inuenta ſit.* Secunda *an ſit.* Vt *ſit ne ars aliqua, qua adiuuari memoria poſsit.* Sit *ne deus.* Sint *ne inferi.* Hæc *quæſtio ſecundo loco abſoluēda eſt.* Tertia *quid ſit res de qua agitur.* Quid *ſit deus.* Quid *mundus.* Quid *uirtus.* Quid *fortitudo.* Huc *pertinent, ea quæ de quinque*

finiendi formis dicta sunt. Quarta, *quæ causæ sint? A quo autore res sit profecta. Cuius gratia facta. Ex qua materia constet. Cuiusmodi figuram habeat.* Poculi forma apud Theocritum describitur ad hunc fermè modum: Dabo & profundum poculum molli oblitum cæra, recens fabricatum, adhuc sculpturam redolens.

Quinta *unum an multa. Sint ne plures dij, quemadmodum ueteres crediderunt.* Hic dicemus, qua ratione id esse non poßit. *Sint ne plures mundi.* Democritus enim innumerabiles esse mundos opinabatur, quasi pilas alios extra alios. Sexta, *quæ & quot sint species rei.* Vt treis esse plantarum formas, arborem, fruticem, herbam. Duo esse axiomatum genera: simplex & compositum. Quatuor uirtutum species: prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam. Septima, *quibus membris, seu partibus constet.* Arboris partes sunt radix, caudex, rami, flores. Axiomatis, subiectum & prædicatum. Octaua, *quæ rei sint uires, uel officia, siue quid res efficiat.* Quid efficiat Luna suo inceßu. Quid Chelidonia. Quid sol efficiat Plinius scribit in Naturali historia, his uerbis: Non temporum modo, terrarumq́;, sed siderum etiam ipsorum, cœliq́; rector. Hic lucem rebus ministrat, aufertq́; tenebras. Hic reliqua sidera occultat. Hic uices temporum, annumq́; semper renascentem ex usu naturæ temperat. Hic cœli tristitiam discutit, atque etiam nubila humani animi serenat. Hic suum lumen cæteris quoque sideribus fœnerat. Hac ratione thematum simplicium natura indaganda est.

Quid

QVID AXIOMA, ET quæ eius partes.

PRonuntiatum, axioma, enuntiatio, proloquium, uel propoſitio eſt indicatiua, & ſimplex oratio, qua certi quiddam ſignificatur. Vt continentia temperantia eſt. In omnibus perſonis, numeris, ac temporibus modi indicatiui axioma, uel propoſitio dicitur. Cicero mortalis erat. Igne mundus interibit. Dederam ad te literas. Cæſar uicit Pompeium. Verba infinitiua, ac ſubiunctiua, ſi pro indicatiuis ſumantur, propoſitionem efficiunt. Vt omnes concurrere pro concurrebant. Aeſtas non ſemper fuerit, cōponite nidos, pro erit. M. Varro in lib. de lin. Lat. ad Ci. quarto & uigeſimo, pronuntiatum ita finit: Proloquium eſt ſententia in qua nihil deſideratur. De hoc Gellij uerba hæc ſunt. Erit autem planius quid proloquium ſit: ſi exemplum eius dixerimus. Axioma igitur huiuſcemodi eſt. Annibal Pœnus fuit. Scipio Numantiā deleuit. Milo cædis damnatus eſt. Neq; bonū eſt uoluptas, neq; malū. Et omnino quicquid ita dicitur, plena atq; perfecta uerborū ſentētia, ut id neceße ſit aut uerum aut falſum eße: id à Dialecticis ἀξίωμα, id eſt, oratio uerū aut falſum plene ſignificans appellatum eſt. A Marco Varrone proloquium. A Marco autem Cice. pronuntiatū. Partes axiomatis ſunt ſubiectum & prædicatū: uel quemadmodū Græci aiunt, ὑποκείμενον, ϗ κατηγορούμενον. Subiectū, prior proloquij pars eſt, de qua aliquid dicitur. Prædicatum poſterior pars eſt, quæ de alio prædicatur. Vt in his: Cicero eſt orator, iuſtitia eſt uirtus, ſubiecta ſunt Cicero, iuſtitia.

Id eſt, ſubiacens & prædicatum.

Prædicata uero orator, uirtus. Interdum uerba resoluenda, quo partes dictæ habeantur, hoc modo: Cæsar uicit Pompeium, hoc est, fuit uincens. Cicero scribit, est scribens. Id prodest ad peruestigandos errores talium sophismatum: Nullus panis est piscis, Cicero comedit panem, ergo non comedit piscem. Nullus canis est equus, Cæsar canem habet, non habet igitur equum. Differunt enim panis & comedens panem: piscis & comedens piscem: canis & habens canem: equus & habens equum. Miror nõnullos hunc soluendi modum improbare quando non parum ad pronuntiatorum intellectum conferat. Aiunt neminem ita loqui, fateor. Nec ideo hæc præscribo, quod sic aliquos loqui uelim, sed uti hac ratione axiomatum uim excutiant. Pari modo damnari posset consuetudo Grammaticorum quod in exploranda orationis serie primo loco ponunt uocatiuum: secundo rectum: tertio uerbum: aduerbium quarto, quinto obliquum, quum perpauci tamen sic loquantur. Nam elegantißima ferè oratio est, in qua uoces digeruntur ordine conuerso. Prædicari, est alterum de altero explicãdi eius causa dici. Vt quum dicimus homo est animal: animal de homine prædicatur, & naturam eius exprimit. Bifariam accipitur. Aliquando pro uere & adfirmatiue de aliquo dici, ut hic gratitudo iustitia est. Sæpenumero pro quouis modo de altero dici, ut aliud nihil sit, quàm esse prædicatum. Velut in hoc proloquio, homo non est lapis.

PRIMA DIVISIO
pronuntiati.

Axioma

Axioma aliud simplex est, aliud compositum. Simplex, cuius præcipuæ partes sunt subiectũ, & prædicatum, ut somnus est imago mortis. Compositum, cuius partes sunt duo pronuntiata simplicia, quæ connectuntur coniunctionibus &, uel, si. Id triplex est: copulatiuum, disiunctiuum, conditionale. Copulatiua propositio est, cuius partes coniunguntur coniunctione copulatiua. Vt Cicero est orator, & Plato philosophus. Sol diurnum sidus est, & Luna nocturnum. Poßunt & plura pronuntiata, quàm duo connecti. Demosthenes orator est, & Socrates philosophus, & Homerus poëta. Scipio & bis consul fuit, & bis triumphauit, & cẽsura functus est. Disiunctiua dicitur, cuius partes connectuntur coniunctione disiunctiua: ut mundus semper fuit, uel conditus est à deo. E disiunctiuo axiomate ad hunc modum ratiocinamur. Si uiuat aut animal est, aut planta. Verum animal non est, igitur planta. Cicero in secũda Philippica: Necesse est Cæsaris interfectores aut liberatores populi Romani, conseruatoresq; reipub. esse: aut plus quàm sicarios, plus quàm homicidas, plus quã parricidas. Sed liberatores patriæ sunt: ergo nõ homicidæ, non sicarij, non parricidæ. Idem primo de natura deorum: In omnibus disiunctionibus alterutrũ uerum esse oportet. Vt si cõceßum esset huiusmodi aliquid: aut uiuet cras, aut nõ uiuet Epicurus, alterũ fieri necessariũ. Cõditionalis, in cuius initio si cõiunctio ponitur. Si sol oritur, dies est. Si furatus est rem sacrã, sacrilegus est. Apud uulgus triplex est de propositionũ natura quæstio: quæ, qualis quanta. Ad quæ respõdent simplicẽ eße,

aut compositum. Ad qualis, adfirmatiuã uel negatiuam. Ad quanta, generalẽ, particularẽ, indefinitã, singularẽ.

SECVNDA DIVISIO.

PRonuntiatum aliud uerũ est, quod rebus cõsentit. Vt fortitudo uirtus est. Aliud falsum, qđ rebus non cõsentit. Vt fortitudo est uitiũ. Lapis est corpus uiuũ.

TERTIA.

PRoloquiorum aliud adfirmatiuum est, quo alterũ alteri dicitur inesse. Vt pudor est metus. Animus est immortalis. Aliud negatiuum quo alterum dicitur non inesse alteri. Vt patientia non est uitium. Libido non est uirtus.

QVARTA.

AXiomatum aliud uniuersale est, cuius subiecto præponitur signum uniuersale: uel quo alterum dicitur inesse, aut non inesse alteri uniuersim. Vt omnis homo capax rationis est. Nihil tam alte à natura positũ est, quò uirtus nõ poßit eniti. Nulla uirtus opibus inferior est. Aliud particulare, cuius subiecto præfigitur signum particulare: uel quo alterum dicitur inesse, aut non inesse alteri ex parte aliqua. Vt aliquis homo orator est. Aliquod animal oculis caret. Hæc proprie est indefinita, aliquis homo est animal, & signum præpositum subiecto, omnino superuacuum est. Licet enim uera sit locutio aliquem hominẽ animal esse, aliquod animal corpus esse uiuum, tamen parum apta est. Nam si rex quispiam uniuersos ciues ad se conuocarit, improprie loquetur, qui dixerit aliquos accitos esse ad regem ciues. Aliud indefinitum, quo alterum dicitur inesse, uel non

inesse

inesse alteri sine signo, & quod simile est uniuersali. Vt poëtæ sunt honore digni. Hominem decet piũ esse. Fures puniendi sunt. Sic proprie appellantur propositiones necessariæ, ubi genus uel differentia de specie prædicatur. Vt homo est animal, homo est mortalis, capax rationis. Hæ uero sunt particulares homo scribit, homo est orator. Vtrobiq; subauditur aliquis. Aliud singulare, ubi proprium nomen, uel indiuiduum subijcitur. Vt Demosthenes orator fuit. Homerus literarum princeps est. Hæc herba emoritur.

QVAE SINT SIGNA VNIuersalia, quæ particularia.

GEneralia, siue uniuersalia signa uocamus quæ significant uocẽ sequentẽ accipi pro omnibus indiuiduis. Vel: quæ interpretamur per coniunctionem, aut propositionem copulatiuam. Sunt autẽ hæc: cunctus, uniuersus, singuli, omnis, quisq;, unusquisq;, nullus, nullus non, nemo, nemo nõ. Cũcti mortales ambitiosi sunt. Vniuersa pecunia dabitur. In singulas naues singuli milites accersebantur. Omnis homo mortalis est. Sua cuiq; sententia. Vnũquodq; crimen excutietur. Quæ sic explicamus. In hanc nauẽ militẽ unũ accersebant, & in illã nauem militem unũ accersebant. Sic de nauigijs alijs. Huc pertinẽt interrogationes, quæ interim propositionẽ generalẽ efficiunt. Quid nõ uastauit? id est, omnia. Et prouerbia: Iuuenesq; senesq;, hoc est, omnes. Miscebis sacra prophanis, id est, omnia. Item hæc. Quantum est hominum uenustiorũ. Quicquid erat copiarũ amisit. Si quid erat copiarũ amisit, hoc est, oẽs uenustiores, oẽs copias.

Differũt

Differunt omnis & totus, quod hoc ad partes, illud ad species seu formas referatur, ut totus homo, omnis homo. Particularia uero signa sunt, quæ indicant uocem sequentem pro aliquot duntaxat indiuiduis accipi, uel quæ interpretamur per pronuntiatum disiunctiuũ. Huiusmodi signa sunt hæc: aliquis, quidam, quilibet, quiuis, nonnullus. Vt aliquis homo fortis fuit. Quidam non satis te amat. Qualibet hirsutas fronde tegente comas, id est, hac uel illa citra delectum, nõ omnibus frondibus. Non apte itaq; quemlibet hominem pro omni homine dicimus. Quemuis arbitrum cedo, hoc est, hunc uel illũ sine delectu. Distant aliquis, quidam, nonnullus. Nã aliquis de re incerta: quidam de certa dici solet: nonnullus medium tenet modum. Porro aduerbia uniuersalia sunt: nunquam, semper, ubiq;, nusquam. Particularia, unquã, usquam, quandoq;, aliquando, interdum, nonnunquam. Singularia: hic, illic, isthic, nunc, hodie, cras, perendie, nudiustertius.

QVINTA.

PRonuntiatorum aliud necessariũ est, quũ prædicatum necessario inest subiecto. Id fit, quando genus, uel differentia de specie dicitur: aut finitio de definito. Vt homo est animal. Homo est capax rationis. Animal est corpus uiuũ & sentiens. Aliud cõtingens, quũ prædicatum ut inest subiecto, ita potest nõ inesse. Quod fit, quãdo de substantijs accidẽtia dicũtur: aut de accidẽtibus accidentia. Vergilius poëta est. Poëtæ sunt honore digni. Aliud impossibile, quũ fieri non potest, ut prædicatum insit subiecto. Lapis sentit. Frutex est animal.

De oppo

DE OPPOSITIONE PRONVNTIATORVM.

TRia sunt pugnantium axiomatum genera. Contraria dicuntur duo uniuersalia. Vt omnis pudor est metus. Nullus pudor est metus. Horum natura est, ut nunquam simul uera sint: sæpenumero tamen, præsertim in contingentibus, falsa. Vt omnis homo poëta est, nullus homo poëta est. Subcōtraria, duo particularia sunt. Aliquis homo est doctus, aliquis homo non est doctus. Hæc nunquam simul falsa sunt, sed quandoque simul uera. Contradictoria, sunt duo axiomata, quorum alterum est uniuersale, alterum particulare: uel quorum utrunq; est singulare. Vt omnis pietas est iustitia, aliqua pietas non est iustitia. Nullus pudor est metus, aliquis pudor est metus. Hæc nunquam simul neque uera, neq; falsa sunt. Triplex ergo propositionum pugnantia est. Contraria, quando utraq; est uniuersalis. Subcontraria, quum utraque particularis. Contradictoria & maxima, quum altera generalis altera particularis est. In omnibus seruanda sunt duo. Vt altera sit adfirmatiua: altera, negatiua. Vt in utraque idem sit subiectum, & idem prædicatum. Quoniam hic nulla est pugnantia. Cicero est orator, Vergilius non est orator. Axiomata contraria ac subcontraria solum pugnant qualitate: contradictoria etiam quantitate. Ideoq; inter hæc maior est pugnantia.

Omnis

Omnis patientia est fortitudo.	Contrariæ	Nulla patientia est fortitudo.
	Contradi- / ctoriæ · Contra- / dictoriæ	
Aliqua patientia est fortitudo.	Subcontrariæ	Aliqua patientia nõ est fortitudo.

DE PROPOSITIONVM ISODYNAMIA.

Isodynamia, uel (ut uulgari uocabulo utar) æquipollẽtia pronuntiatorum, est similis tum quantitas tũ qualitas duorum axiomatũ, quibus idem subiectũ ac prædicatum est. Quantitas ad generalitatẽ: qualitas ad negationem adfirmationemq́; referẽda est. Signa ἰσοδυναμοῦντα *hæc sunt: non omnis, & aliquis nõ: omnis, & nullus non: omnis & nemo non: nõ omnis non, & aliquis: nõnullus, & aliquis: nõnullus non, & aliquis non.* Ex *his cõficiuntur pronuntiata* ἰσοδυναμοῦντα. Non *omnis homo est iustus: aliqs homo nõ est iustus.* Omnis *homo est mortalis: nullus homo nõ est mortalis.* Omnis

homo

homo ignauus est: nemo nõ est ignauus. Nõ omnis homo non est doctus: aliquis homo doctus est. Nõnulli oratores fuerũt: aliqui oratores fuerũt. Nonnulli homines nõ amant literas: aliqui hoĩes literas nõ amant. Hæc ratio inueniendi propositiones, quæ eandẽ habeant uim, duas adfert cõmoditates, Cõducit enim nõ mediocriter ad iudiciũ, si propositio aliqua obscura sit. Deinde haud parũ facit ad copiã. Quippe pulchrũ est quærẽti sermonis ornatum posse multas excogitare formas loquẽdi: atq; ex ijs, ueluti ex ingenti flosculorum multitudine, aptißimam, elegantißimamq; eligere.

DE CONVERSIONE.

Conuersio propositionis, est subiecti ac prædicati cõmutatio. Conuersionũ duo genera sunt: simplex, & (ut uulgari uocabulo utar) per accidẽs. Simplex est, quando nõ mutantur signa. Hoc modo uertũtur pronũtiata generalia negatiua, & particularia adfirmatiua. Vt nulla iustitia uitiũ est: nullũ uitiũ est iustitia. Aliqua fortitudo uirtus est: aliqua uirtus est fortitudo. Hic manẽt signa nullus & aliqs uocibus alijs trãspositis. Altera uertẽdi forma est, qua mutãtur signa. Id fit in axiomate gñali adfirmatiuo. Oĩs hõ animal est: aliqd' aĩal est hõ. Oĩs patiẽtia fortitudo est: aliqua fortitudo est patiẽtia.

Quot sint formæ Argumentorum.

Diximus duas esse Dialecticæ partes, topicen ac criticen. Topicen locos demonstrare, unde argumenta petantur, de quibus posterius loquemur. Criticen uero, rationes colligendi: quæ ad iudicium faciũt, quando docere libet confirmationes, aut nostras, aut

poeta

poëtarum, aut oratorum efficaces esse, & cohærere: uel uanas esse, & nihil efficere. Inde hanc Dialectices partem criticen, hoc est, iudicandi artem nuncupamus. Sicut enim aurum lapide, & igne probatur: ita sunt certæ argumentorum species, formæ, uel modi, quibus nullo penè negotio cognoscamus uim probationis è locis inuentæ. Hos colligendi modos describemus. Argumentũ est ratio probationẽ præstans, qua colligitur aliud per aliud: & quæ quod est dubium, per id quod dubiũ non est, confirmat. Argumentorum quatuor formæ sunt: syllogismus, enthymema, inductio, exemplum. Soriten ad syllogismos referunt: nec reuera aliud, nisi syllogismus est. Quod aperte docet axiomatum commutatio, quæ crebra in epicherematis est apud oratores. Quid etenim aliud est, omnis homo est animal, omne animal est substantia, ergo omnis homo est substantia: quàm omne animal est substantia, omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia? Sorites quidem, quoniam medium in maiore propositione prædicatur, in minore subijcitur, plures admittere tum uoces tum axiomata potest, quàm syllogismus, uerum probandi loquendiq; consuetudo id non requirit. Primus colligendi modus syllogismus uel ratiocinatio per antonomasian nuncupatur, quemadmodum Homerus poëta, & ius ciuile quod Romanorum est. Nam & enthymema, & inductio, & exẽplorum usus formæ quædam sunt ratiocinandi.

Partes syllogismi uel ratiocinationis.

Ratiocinatio uel syllogismus duplex est, Dialecticus & Rhetoricus, qui à Fabio epicherema uocatur.

catur. Eius enim hæc uerba: Epicherematos & quatuor, & quinq;, & sex etiam factæ sunt partes à quibusdam. Cicero maxime quinq; defendit, ut sit propositio, deinde ratio eius, tum aßumptio, & eius probatio, quinta complexio. Dialectica ratiocinatio est efficacißima probandi forma, quà è duobus pronuntiatis conclusio seu thema colligitur. Huius partes tres uoces maior, minor, media: & duæ propositiones, quarum prior maior propositio nominatur, altera minor. Thema ipsum quod probatur, uocant conclusionem, complexionẽ, intentionem. Vt hic: omnis metus est adfectus, omnis pudor metus est, ergo omnis pudor est adfectus, priora duo axiomata appellari poßunt probatio siue syllogismus, & tertium, thema probatum: quemadmodum in hac oratione, homo est animal mentẽ habens, pars altera finitio, altera finitum. Vel si lubet adiecto themate tres dici poßunt propositiones. Terminus maior, est uox quæ cum medio ponitur in maiore propositione. Minor terminus, uocabulum est, quod cum medio ponitur in minore propositione. Medius, qui bis usurpatur ante conclusionem. Vt in hoc syllogismo, omnis insidiator iure occiditur, Clodius est insidiator, ergo Clodius iure cæsus est, insidiator medium est: iure occisus, terminus maior: Clodius, minor.

DE FIGVRIS, ET MODIS SYLLOGISMORVM.

OMnis syllogismus habet materiam, & formã. Materia sunt axiomata, ex quibus syllogismus compo- Syllogismi materia.

nitur. Sic dicimus pronuntiatum esse uerum aut falsum nihil ad formam facere, sed solum ad materiam confirmationis. Quippe ex proloquijs falsis sæpe syllogismus bonus contexitur. Vt hic: Nullum animal mortale est, omnis homo est animal, ergo nullus homo mortalis est.

Forma. Forma est uerborum, seu axiomatum dispositio. Quemadmodum enim in ædificijs ligna & lapides materia sunt: domus aut nauis eorundem dispositio: sic probationes è locis inuentæ syllogismi, enthymematis, inductionis, seu exempli formam suscipiunt. Hæc constat figuris & modis.

Figura. Figura, est dispositio medij. Tres sunt figuræ. Prima, quando mediū in priore pronuntiato subijcitur: in posteriore prædicatur. Secunda, quum utrobiq; prædicatur medium. Tertia, quando bis subijcitur. Harum unaquæq; aliquot sub se modos habet.

Modus. Modus est ratio qualitatis & quantitatis propositionum. Prima figura modos admittit quatuor: secūda totidem: tertia sex. In modorum nominibus omnes propè characteres peculiarem aliquam habent uim. A uniuersalem affirmatiuam significat: E uniuersalem negatiuam: I particularem affirmatiuam: O particularem negatiuam: B indicat argumentationē reduci posse ad primæ figuræ primum modum: C ad secundū: D ad tertium: F ad quartum: S conuersionem simplicem notat: P per accidens: M axiomatum transpositionem. Græci his dictionibus utuntur: γράμματα, ἔγραψε, γραφίδι, τεχνικός, in prima figura: ἔγραψε, κάτεχε, μέτριον, ἄχολον, in secūda: ἅπασι, σθεναρός, ἰσάκις, ἀσπίδι, ὁμαλός, φέριστος, in tertia.

Id est, Literas, scripsit, calamo artifex; scripsit, contine, medio critatē, sine ira; omnibus, fortis, æqualiter, scuto, planus, optimus.

Quæ

Quæ seruanda sint in syllogismis.

IN omni syllogismo necesse est maiorẽ propositionẽ, uel minorẽ, aut utrãq; adfirmatiuã esse. Nam ex duabus negatiuis nihil recte colligitur. Ante cõclusionẽ altera uel utraq; debet esse uniuersalis. Si maior propositio uel minor negatiua fuerit cõclusio quoq; negatiua sequetur. Si propositio maior uel minor particularis fuerit: cõclusio etiã particularis erit. Mediũ nunq̃ ponitur in cõclusione. In syllogismo nõ sint plures uoces, quàm tres. Mediũ in altera propositionũ distribui debet, hoc est, generaliter uel pro oĩbus significatis accipi. Quare inepta confirmatio est: animal est equus: omnis homo est animal: ergo homo est equus. Non plus debet sumi in una propositione pro medio, quàm in altera. Quod in hac probatione fit: Nullus piscis est auis: homo comedit piscem: ergo nõ comedit auẽ. Neq; nomen aliquod ambiguũ sit, qđ in uno axiomate, aliter capiatur, q̃ in alio.

MODI PRIMAE FIGVRAE.

BArbara: Omne animal sentit, omnis homo animal est: igitur omnis homo sentit. Celarent: Nullũ animal caret sensu, omnis homo animal est: ergo nullus homo caret sensu. Darij: Omnis insidiator iure occiditur, Clodius est insidiator: ergo Clodius iure cæsus est. Ferio. Nulla ars inutilis est, Dialectice ars est: igitur Dialectice non est inutilis. Nonnulli his addunt alios modos, qui conclusionem inuersam habent, uel, ut ipsi uocant, indirectam. Etenim duas conclusionum formas tradunt. Directam in qua maior terminus prædicatur de minore. Vt hic: Omnis iustitia uirtus est, pietas

Barbara Celarent Darij Ferio

est iustitia: ergo pietas est uirtus. Indirectam, in qua terminus maior subijcitur: Omnis temperantia est uirtus, clementia temperantia est: igitur aliqua uirtus est clementia. Posterior forma loquendi planè contraria est communi naturæ sermonis.

MODI SECVNDAE FIGVRAE.

Çesare. CEsare: Nemo prodigus est auarus, omnes fœneratores sunt auari: ergo nullus fœnerator est prodigus. Hæc ratiocinatio per conuersionem sic ad primã figuram ducitur: Nemo auarus est prodigus, omnes fœneratores sunt auari: ergo nullus fœnerator est prodigus. Per ductum ad impoßibile, siue per contentionem, hoc modo: Nemo prodigus est auarus, aliquis fœnerator est prodigus, igitur aliquis fœnerator non est auarus. Çamestres. Camestres: Omnis gratitudo est iustitia, nulla prudentia est iustitia, ergo nulla prudentia est gratitudo. Ducitur ad secundum modum primæ figuræ cõuersione & transpositione propositionum. Nulla iustitia est prudentia, omnis gratitudo est iustitia, ergo nulla gratitudo est prudentia. Per contentionem ad tertium modum. Omnis gratitudo est iustitia, aliqua prudentia est gratitudo, igitur aliqua prudentia est iustitia. Festino. Festino: Nemo ignauus literas amat, Cœlius literas amat, ergo Cœlius non est ignauus. Per conuersionem ad primam figuram ducitur ita: Nemo literas amans ignauus est, Cœlius literas amat, ergo Cœlius non est ignauus. Per contentionem: Nemo ignauus literas amat, Cœlius est ignauus, ergo Cœlius non amat literas. Baroco. Baroco: Omnes eruditi sunt comes

mes & humani, homo iste nec comis est nec humanus, ergo non est eruditus. Postrema hæc colligendi forma solum ad primam figuram ducitur per contentionem: Omnes eruditi sunt comes & humani, homo iste est eruditus, ergo comis est, & humanus.

MODI TERTIAE FIGVRAE.

Darapti: Omnis homo mentem habet, omnis homo est animal, igitur aliquod animal habet mentem. Per conuersionem sic ad primam figuram ducitur: Omnis homo mentem habet, aliquod animal homo est, ergo aliquod animal mentem habet. Per contentionem: Nullum animal habet mentem, omnis homo est animal, ergo nullus homo habet mentem. Hic infertur propositio maiori contraria. Felapton: Nulla desidia est uirtus, omnis desidia metus est, ergo aliquis metus non est uirtus. Quæ ratiocinatio sic probatur per conuersionem: Nulla desidia uirtus est, aliquis metus est desidia, ergo aliquis metus non est uirtus. Per contentionem hoc modo: Omnis metus est uirtus, omnis desidia metus est, ergo omnis desidia uirtus est: quæ itidem maiori est contraria. Disamis: Aliquis Aethiops orator est, omnis Aethiops est homo, igitur aliquis homo est orator. Per conuersionem & transpositionem pronuntiatorum sic ad primam figuram ducitur. Omnis Aethiops est homo, aliquis orator est Aethiops, ergo aliquis orator est homo. Per contentionẽ: Nullus homo est orator, omnis Aethiops homo est, ergo nullus Aethiops est orator. Datisi: Omnis

Darapti.

Felapton.

Disamis.

Datisi.

homo est mortalis, aliquis homo est animal, igitur aliquod animal est mortale. Probatur *conuersione:* Omnis *homo est mortalis, aliquod animal est homo, ergo aliquod animal est mortale.* Contentione *autem sic:* Nullum *animal est mortale, aliquis homo est animal, ergo aliquis homo non est mortalis.*

Bocardo. Bocardo: *Aliquis homo non est ignauus, omnis homo est animal, igitur aliquod animal non est ignauum.* Hic modus *quoque dũtaxat ad primam figuram ducitur per contentionem:* Omne *animal est ignauum, omnis homo est animal, ergo omnis homo est ignauus.*

Feriſon. Feriſon: Nullus *homo æternus est, aliquis homo est animal, ergo aliquod animal non est æternum.* Conuersione *ducitur ad primam figuram, hoc modo:* Nullus *homo æternus est, aliquod animal est homo, igitur aliquod animal non est æternum.* Contentione *autem sic:* Omne *animal est æternũ, aliquis homo est animal, ergo aliquis homo æternus est.*

MODVS PROBANDI SYLlogiſmi formam per contentionem.

APud Rhetores *inter schemata* διανοίας *contentio est, hoc est, rerũ diuersarum uel cõtrariarũ comparatio, qua etiam utuntur* Dialectici. Cæterum *quod nos hic diximus probari per cõtentionem, id uulgus ait confirmari ductu ad impoßibile, hoc est, ad id, quod manifeste falsum est.* Hanc *cõtentionem, si quis uolet, uocare poterit* Dialecticam: *alteram oratoriam.* Formam *itaq; syllogismi probari esse hunc in modum docere poßumus*

mus contentione Dialectica. In ſecunda figura è maiore propoſitione, & contradictoria concluſionis, inferenda contradictoria minoris. Vt omnis homo habet mentem, aliquod animal mente uacat, igitur aliquod animal non eſt homo. Huius concluſionem ſi quis eſſe falſam putet, contexendus ſyllogiſmus è pronuntiatis contradictorijs: Omnis homo capax rationis eſt, omne animal eſt homo, ergo omne animal eſt capax rationis. Atqui hæc poſtrema, quoniã falſa eſt, neceſſe eſt falſam quoque eſſe alteram earum, ex quibus ipſa colligitur. Non maiorem, nam ea in ſyllogiſmo priore dicebatur uera. Ergo minorem, quæ contradictoria eſt concluſionis, cuius ueritas incerta erat. Si itaque falſum axioma eſt, omne animal eſt homo, uerum eſt, aliquod animal non eſt homo, quod erat thema probandum. Nam duo contradictoria nunquam ſimul falſa ſunt. Porrò in tertia figura ex axiomate contradictorio concluſionis, & minore propoſitione, colligitur contradictoria uel contraria maioris. Vt hunc ſyllogiſmum: Aethiopes non ſunt Germani, omnis Aethiops homo eſt, ergo aliquis homo non eſt Germanus, ſic ad primam figuram ducimus: Omnis homo eſt Germanus, omnis Aethiops homo eſt, igitur omnis Aethiops eſt Germanus. Hac ratione omnes ſyllogiſmi in ſecunda & tertia figura poßunt confirmari. Sed in ſecunda, propoſitio maior: in tertia, minor ſeruari debet.

COMMVNIS COLLIGENDI LEX, SEV RATIO.

IN omni argumentatione bona, ut supra apparuit, ex pronuntiato contradictorio conclusionis, bene sequitur contradictorium pronuntiatum antecedentis. Bona *est ratiocinatio: nullum animal lapis est, ergo nullus homo est lapis, igitur & hæc bona: aliquis homo est lapis, ergo aliquod animal lapis est.*

DE INVENTIONE MEDII.

MEdium hoc modo inuenias. Habito *themate causam perquire aliquam, quur ita sit, ut ipso significatur.* In *qua uox ea, quæ in themate non apparet, mediũ erit.* Vt *sint themata:* Clodius *iure cæsus est.* Cicero *mortalis fuit.* Fingamus *interrogare nos hominẽ quẽquã etiã ineruditũ, quãobrẽ iure cæsus sit* Clodius, *quare* Cicero *fuerit mortalis.* Rationes *in promptu: quoniã insidiator erat, quia omnis homo mortalis est, uel quia cõstabat ex rebus, quæ diu nõ poßunt cohærere, ex calido, frigido, humido, sicco.* Termini *medij sunt: insidiator, homo, & cõstans rebus quæ diu cõsistere nequeant.* Vnde *syllogismi conficiuntur:* Omnis *insidiator iure cæditur,* Clodius *est insidiator, ergo* Clodius *iure cæsus est.* Oĩs *homo est mortalis,* Cicero *homo erat, igitur* Cicero *erat mortalis.* Quicquid *cõpositũ est rebus, quæ diu nõ possunt cohærere mortale est,* Cicero *constabat rebus, quæ diu nequeunt cohærere, ergo* Cicero *mortalis erat.* Ex *his colligitur idẽ thema tot ꝓbari modis, quot eius possint inueniri causæ.* Cæterũ *nõ nisi axioma particulare cõfirmari potest per oẽs figuras.* Exẽpli *gratia, thema sit, aliqui homines non sunt* Græci: Hispani *medium esto.* In *prima figura syllogismus istiusmodi erit:* Nulli

Hispani

Hiſpani ſunt Græci, aliqui homines Hiſpani ſunt, ergo aliqui homines non ſunt Græci. In ſecunda: Nulli Græci ſunt Hiſpani, homines aliqui Hiſpani ſunt, igitur aliqui homines non ſunt Græci. In tertia: Nulli Hiſpani ſunt Græci, Hiſpani homines ſunt, ergo aliqui homines non ſunt Græci. Hic uidemus diuerſo poſitu medij axioma idem probari, & eandem manere concluſionem.

DE SYLLOGISMO RHETORICO.

RHetorici ſyllogiſmi partes quinq; ſunt: propoſitio uel expoſitio, propoſitionis approbatio, aſſumptio, adſumptionis ratio, complexio. Propoſitio eſt, per quam breuiter is locus proponitur, ex quo omnis emanat uis argumentationis. Ratio expoſitionis eſt, quæ demonſtrat uerum eſſe, quod propoſuimus, uno pluribúsue argumentis. Aſſumptio, eſt per quam id, quod ex propoſitione ad oſtendendum pertinet, aſſumitur. Aſſumptionis ratio, eſt per quam id quod aſſumptum eſt, confirmatur. Complexio eſt, per quam id quod ex tota argumentatione conficitur, exponimus. Ratiocinatio oratoria interdum quinq;, quandoq; quatuor, ſæpenumero tribus duntaxat partibus conſtat. Quinq;, quando tam expoſitio, quàm adſumptio indiget probationis. Quatuor, quum ſola uel propoſitio, uel adſumptio rationibus confirmatur. Tribus, quando neq; expoſitio, neque adſumptio probatione eget.

QVINQVEPARTITA ratiocinatio.

PRopoſitio, uel expoſitio: Quicquid optime adminiſtratur, adminiſtratur conſilio. Ratio uel confirmatio expo

tio expoſitionis: Domus *ea, quæ ratione regitur, longe apparatior eſt, quàm ea, quæ temere, & nullo conſilio gubernatur.* Alia *ratio:*Exercitus *is, cui præpoſitus eſt ſapiẽs, & callidus imperator, cõmodius regitur, quàm is qui ſtultitia, & temeritate alicuius adminiſtratur.* Alia *approbatio.* Eadem *nauigij ratio eſt: nam nauis optime curſum cõficit, in qua prudens gubernator eſt.* Adſum*ptio, quæ tertia argumẽtationis pars eſt:* Mũdus *optime adminiſtratur.* Confirmatio *adſumptionis:* Quippe *& ſignorũ ortus & obitus, certũ quendam ordinẽ ſeruãt.* Et *annuæ cõmutationes non modo quadã ex neceßitate ſemper eodẽ modo fiunt, uerũ ad utilitatẽ quoq; rerum omniũ ſunt accõmodatæ.* Et *diurnæ nocturnæq; uiciſsitudines nulla in re unquã mutatæ, quicquã nocuerũt.* Hacte*nus quatuor habuimus ratiocinationis partes.* Quinta *eſt cõplexio, ſiue intẽtio.* Quæ *aut id infert ſolũ, quod ex omnibus partibus colligitur, hoc modo.* Conſilio *igitur mundus adminiſtratur.* Aut *unum in locum quum contraxerit breuiter propoſitionem & adſumptionem, id adiungit, quod ex his cõficitur, ad hunc modum.* Quòd *ſi melius geruntur ea, quæ conſilio, quàm quæ ſine conſilio geruntur: nihilq; omnium rerum melius quàm mundus adminiſtratur: cõſilio igitur mundus adminiſtratur.*

QVADRIPARTITA.

EXpoſitio: *Qui ſæpenumero nos per fidem fefellerunt, eorum orationi fidem habere non debemus.* Propoſitionis *ratio:*Si *quid enim perfidia illorum detrimenti acceperimus, nemo erit, præter noſmetipſos, quem iure accuſare poßimus.* Alia *ratio:*Ac *primo quidem*

dem decipi incommodum est, iterum stultum, tertio turpe. Adsumptio: Carthaginenses autem persæpe iam nos fefellerunt. Hæc probationis non indiget. Complexio: Summa igitur amentia est, ijs credere aut fidem habere, quorum perfidia toties deceptus sis.

TRIPARTITA.

AVt metuamus Carthaginenses oportet, si incolumes reliquerimus: aut eorum urbem diruamus. At metuere non oportet. Restat igitur, ut urbem diruamus.

Alia: Quicũq; literas amãt, opes, honores, ac corporis dignitatẽ contemnere solent. Poetæ literas amant: igitur opes & honores contẽnunt. Id solũ interest inter Dialecticos, & Oratores: quod hi copiosius, illi breuius rem eandem exponunt. Hi non ita anxie ordinẽ seruant pronuntiatorum: illi semper maiorem propositionem primo loco: minorem secundo: cõplexionem postremo ponunt.

CAPTIOSAE ARGVMENTATIONES.

QVod homo est, hoc non est equus: homo autẽ animal est, equus igitur animal non est. Quod nix est, hoc grãdo nõ est, nix alba est, grãdo igitur alba nõ est. Omnis homo dormit uel uigilat, sed nõ omnis homo uigilat, ergo omnis homo dormit. Omnis homo est doctus uel indoctus, uerũ nõ omnis homo doctus est, igitur omnis homo est indoctus. Quicquid nõ amisisti hoc habes, mille talenta non amisisti, igitur mille talenta habes.

Nullũ aurũ est argẽtum, Cicero habet aurũ, ergo non habet argentum. Nulla manus caput est, iste manũ habet, ergo non habet caput. Aliquod animal equus est,

omnis homo est animal, igitur homo equus est. Aliqua substantia lapis est, omnis homo substantia est, ergo homo est lapis. Omnis homo mentem habet, aliqua effigies picta homo est, igitur picta imago mentem habet. Quinq; sunt duo & tria, ergo quinq; sunt duo, & quinq; sunt tria. Omne malum est fugiendum, pomum aliquod malum est, ergo pomum est fugiendum.

Omnis homo habet mentem, omnis homo est animal, ergo omne animal habet mentem. Duo sunt duplum ad unum, & non sunt duplum ad tria, igitur duo sunt duplum & non duplum. Deus ubiq; est, ubiq; est aduerbium, ergo deus aduerbium est. Animal est genus, homo est animal, ergo homo est genus. Huc pertinet ars quædam, quam autor quidam, cuius nomē nunc non teneo, iusto uolumine descripsit. Ea docet communes quasdam cauillationes, quibus in omni disciplina etiam quiduis possis persuadere. Isthæc omnia dilui facile poterunt, si ea quæ in syllogismi compositione seruanda præscripsimus, teneantur. In primo & secundo sophismate è solis particularibus colligitur thema. Dicendum erat: quicquid homo est, hoc non est equus: quicquid nix est, hoc grando non est. In tertio, & quarto coniunctio uel accipitur disiunctim, & ita infertur conclusio, quasi acciperetur disiunctiue. Vel capitur duobus modis. Disiunctim, quando non potest exponi per propositionem disiunctiuam. Hæc enim propositio uera est: omne corpus uiuum est animal uel planta. Hæc autem falsa: omne corpus uiuum est animal, uel omne corpus uiuum est planta. Disiunctiue, quum per axioma disiunctiuum

Vel, duobus modis accipitur.

disiunctiuum exponitur, hoc modo: Cicero orator est uel poëta: Cicero orator est, uel Cicero est poëta. In quinto non amittere semel dicitur proprie de rebus quas possidemus: post improprie de rebus quas nunquam uidimus. In sexto & septimo plus ponitur pro medio in una propositione quàm in altera. In octauo & nono medium nusquam distribuitur. In decimo homo capitur bifariam: proprie pro hominibus uiuis, improprie pro pictis. In undecimo, Et, *duobus modis accipitur: copulatim & copulatiue.* Hanc *coniunctionem descripsimus in libello de usu uocum, quæ non flectuntur. In duodecimo, decimoquinto, & decimosexto non eodem modo accipiuntur malum, ubiq;, animal.* Decimumter*tium thema generale probat in tertia figura. In decimoquarto binarius duplus & non duplus est, sed ratione diuersorum: sicut homo idem filius & pater. Toleranda hæc sunt, ac ideo ea uoluptatis causa tradidimus.* Verum *alia sunt prodigia, quibus sophistarum libri replentur, quale est hoc:* Alterum *a & utrunque b sunt c, omne d utrunq; a & alterum b est, ergo omne d est c. Istiusmodi nugis hoc seculo multa adolescentum & uirorum milia occupantur.* Parentes *parum sciunt, quibus rebus liberi sui per tot annos dant operam.* Domi *magno sudore & parsimonia pecuniam quærunt, qua charissimos filios alant, & hi homines præstigijs suis per tres aut quatuor perpetuos annos miseram iuuẽtam detinent, quum alioqui simplicem* Dia*lecticen intra totidem menses commodissime possint tradere. Qua de causa ergo tot adolescentes horum so-*

phismata

phismata cupiunt perdiscere? Certe non cupiunt, sed coguntur, quia neminem inueniunt, qui breuiter ueram artem doceat. In *multis academijs intra spatium unius mensis bis prælegi* Dialecticen: *& re ipsa comperi tantum profecisse auditores, ut nihil amplius desiderarint. Sed inter docendum hortabar eos, ut ea quæ audierant, à lectione conferrent inter se, & firmarent exercitio. Summam artis in pariete grandibus typis depingebam, quam quotidie semel prælongo radio omnibus declarabam ante finem lectionis.* Finito *mense rogabam eos, an adhuc semel repeti uellent eandem artem, dicebant se satis habere* Dialectices, *etiam illi, qui ante aduentum meum in* Dialectica *nihil unquam uiderant.* Tamen *præter ipsam eodem mense alijs horis audiuerant nonnihil in* Græcis *literis, Cosmographiam,* Rhetoricen, *atque alias artes.* Nam *ego plerunque doceo per totum diem ab ortu solis ad occasum, excepta dimidiata hora quæ prandio datur.* Dialecticam *totam plus sexagies prælegi, & adhuc plus centies prælecturus sum, si uixero.* Quod *dico ne quis iudicium meum de præstigiatoribus illis uelut parum prudentis, aut non satis exercitati aspernetur.* Ego *hanc artem plurimum conferre sentio ad scribendum.* Efficit *enim primum ut res omnes apte definire & diuidere poßis, ut non sit opus aliorum autorum descriptiones, quæ plerunque ineptæ sunt, tanquam oracula quædam sequi: tum ut omnes orationis partes cohæreant: denique præcipue confert ad copiam, quemadmodum in usu locorum circa libri finem demonstrabimus.*

Vsus Dialectices.

De

DE ENTHYMEMATE.

ENthymema, est imperfectus syllogismus. Id quandoque maiorem cum themate complectitur: ut hic, omnis iustitia uirtus est, igitur pietas uirtus est, deest minor, pietas est iustitia. Interdum ex minore, & themate componitur omissa maiore: ut pietas est iustitia, ergo pietas uirtus est, deest maior, omnis iustitia uirtus est. Vtra desit, hoc pacto cognoscas. Si in antecedente, & consequente idem sit subiectum, maior deest: sin idem prædicatum minor. Vt in hoc enthymemate: Clodius insidiator est, ergo Clodius iure cæsus est, deest maior: insidiator omnis iure occiditur. Hic uero minor deest: Omnis insidiator iure occiditur, ergo Clodius iure cæsus est. Quoniam in priore, idem subiectum: in posteriore, idem prædicatum. Enthymemate crebrò Poëtæ utuntur. Vt apud Ouidium: Quæritur Aegisthus, quare sit factus adulter, In promptu causa est, desidiosus erat. Antecedens est, Aegisthus desidiosus erat: Thema, Aegisthus adulter erat: deest maior, omnis desidiosus adulter est. Partes huius ratiocinationis duæ sunt: antecedens prior enthymematis pars: & consequens posterior.

DE INDVCTIONE.

INductio, quæ Græcis ἐπαγωγὴ dicitur, est forma colligendi, qua è singularibus, ad uniuersale progredimur. Vt plebs Romana optime de Milone sentit: equester ordo optime sentit: Senatus optime sentit: totus igi-

tur populus Romanus optime de Milone ſentit. Syllogiſmus à generalibus ſæpe progreditur ad ſingularia. Omnis homo mortalis eſt, Cicero eſt homo, ergo Cicero mortalis eſt. Inductio ſemper à particularibus ad generalia. Homerus mortuus uel mortalis eſt, Demoſthenes mortalis eſt, igitur omnis homo eſt mortalis. In epagogis cauendum, ne diuerſum aliquid inter ſingularia, quæ non expriumntur, appareat. Quippe non recte colligas: Demoſthenes orator eſt, Cicero orator eſt, ergo omnis homo orator eſt. Partes inductionis ſunt antecedens, quod ſingularium coaceruatione conſtat: & conſequens generale, collectum è ſingularibus.

DE EXEMPLO.

EXemplum uel παράδειγμα eſt, quoties unum particulare per aliud probatur, propter ſimilitudinem, quæ in utroque reperitur. Alij modi colligendi nomen habent à forma, ut ſyllogiſmus à ratiocinando: inductio ab inducendo, quòd è ſingularibus, uniuerſale inducat. Exemplum à materia, hoc eſt, ab exemplis è quibus ipſum componitur. Vt hic: Nauium rectores iudicio non ſorte eliguntur, igitur & magiſtratus iudicio non ſorte eligendi ſunt: rectores nauium iudicio eligi, eſt exemplum, per quod probamus iſtud thema: magiſtratus iudicio eſſe eligendos. Et ab ea propoſitione rectores nauium iudicio non ſorte eliguntur, tota diſpoſitio argumenti dicitur exemplum. Nihil itaque aliud eſt exemplum, quàm exemplorum ſimilium, parium, maiorum,

rum, aut minorum in confirmatione diſpoſitio. Diſtat ab enthymemate, quod hoc ſyllogiſmo probari poßit, exemplum non poßit: hoc antecedens plerunque generale habeat, exemplum ſemper particulare. Exempli materia multiplex eſt, ut in locis indicabimus.

DE LOCIS.

Loci argumentorum ſedes ſunt. Ita eos appellauerunt, quod in ipſis faciendæ fidei inſtrumenta ſint repoſita. Duo locorum genera. Dialectici, ut genus, ſpecies, differentia, definitio, materia, forma, finis, ſimile, par, maius, minus. Et Rhetorici, qui aut laudatiui dicuntur: ut genus, natio, patria, infantia, pueritia, adoleſcentia. Aut ſuaſorij, ut tutum, iucundum, facile, neceſſarium, utile, iuſtum, honeſtum: & his contrarij à periculis, ab iniucundo, à difficili, à non neceſſario, ab inutili, ab iniuſto, ab inhoneſto. Aut iudiciales: ut teſtes, tabulæ, quæſtiones, rumores. Hos ordine deſcribemus poſita prius diuiſionis tabula.

Loci
Dialectici
Genus.
Species.
Differentia.
Finitio.
Materia.
Forma.
Finis.
Rhetorici
Laudatiui
Genus, Natio.
Patria.
Infantia, Pueritia.
Adolescentia.
Genera uirtutũ & uitiorum animi.
Deliberatiui
Tutum.
Iucundum.
Facile.
Necessarium.
Vtile. Iustum.
Honestum.
Periculosum.
Iniucundum.
Difficile.
Non necessariũ.
Inutile, Iniustũ.
Inhonestum.
Iudiciales.
Testes.
Tabulæ.
Quæstiones.
Rumores.

GENVS ET COMMVNE.

GEneris negationem consequitur speciei remotio. Studiosus non est: igitur fortis non est. Affirmationem generis non sequitur adfirmatio speciei. Ineptum enim argumentum, Animal est, ergo homo est: uirtus est, ergo prudentia est. Totius generis adfirmationem consequitur adfirmatio cuiuslibet speciei. Omne argentum legauit, igitur & cælatum. Omnes artes nouit, igitur & Dialecticen. Simili forma è communi colligimus particulare. Commune hic uocamus, quicquid altero latius patet. Vt homo commune est ad Aethiopem & hominem album: ad pauperem & opulentum. Domus ad paruam domum, & magnam. Colligendi forma eiusmodi est. Nullam unquam domum habuit, igitur nec magnam. Nunquam librũ aliquem uidit, ergo nec auratum.

SPECIES, AC PARTICVLARE.

REmota specie, non consequitur remotio generis. Vt homo non est, igitur animal non est. Chelidonia arbor nõ est, ergo nec planta. Sed adfirmata specie, sequitur adfirmatio generis. Cicero est homo, ergo & animal. Remotis uniuersis speciebus remouetur genus. Neq; prudẽs, neq; iustus, neq; fortis, neq; tẽperans est, igitur ne studiosus qdẽ est. Huc etiã referẽdæ sunt probationes, quæ è particulari colligũt cõmune. Particulare hic nominatur, quicqd altero angustius est. Quod genus uestis lõga ad uestẽ: homo timidus, ad hominẽ: liber elegans ad librũ. Argumẽtãdi ratio talis. Librũ elegãtẽ habui, ergo & librũ. Equũ paruũ uẽdidit, igitur & equũ.

DIFFERENTIA.

NEgationem differentiæ ſequitur negatio ſpeciei, quam conſtituit: & adfirmationem, adfirmatio. Spongia ſentit, eſt igitur animal. Ratione caret, igitur homo non eſt.

FINITIO ET ETYMOLOGIA.

A Definitione ad definitum, & contra à definito ad definitionem argumentamur tum adfirmatiue tum negatiue. Animal capax rationis eſt, ergo & homo. Animal eſt, igitur corpus uiuum ac ſentiens. Non eſt animal capax rationis, ergo homo non eſt. Non eſt animal, igitur nec corpus uiuum & ſentiens. Simili ratione ab etymologia argumentum ducitur, ſed negatiue duntaxat. Non eſt ſacræ rei ablatio, ergo nec ſacrilegium. Non medetur, igitur non eſt medicus. Non loquitur de deo, non eſt ergo Theologus.

DESCRIPTIO.

DIſtant finitio & deſcriptio. Quod hæc quale aliquid ſit: illa quid ſit doceat. Hæc accidentibus: illa genere & differentia conſtet. Ex deſcriptione haud alia ratione argumentum conficitur, atq; è definitione. Sed cauendum ne deſcriptio latius pateat, néue ſit anguſtior, quàm id, quod deſcribitur.

TOTVM ET PARTES.

A Toto inferuntur partes, non remouentur. Domum emi, ergo & tectum & parietes emi. Verum non recte dicas, domus non eſt, ergo nec tectũ nec parietes ſunt. Poßunt enim ſupereſſe parietes, reliquis cõſumptis incẽdio. Partes ſi uniuerſæ colligãtur, totũ inferunt. Parietes & tectum ſunt, neceßse eſt igitur domum eſſe.

Cauſæ

CAVSAE QVATVOR.

Causarum naturam ante exposuimus. Ab efficiente. Sol adhuc sub terra est, igitur nondum est dies. Efficientium causarum aliæ natura agunt, quæ non consilium, sed impetum sequuntur, quales Sol, Luna, ignis, herbæ, gemmæ: aliæ consilio, ut homines. Sublata materia aufertur effectus. Nullum lignum habuit, non potuit igitur fabricare naues. Ferrum non habet, ergo nec cudere gladios potest. A forma: Rotundus est globus, est ergo uolubilis. Non habet figuram domus, ergo nec domus est. Non habet speciem libri, igitur non est liber.

A fine. Doctus est, ergo multos labores pertulit: nam doctrina laborum finis est. Nauigandum est, igitur & naues habendæ.

EVENTA.

Pari modo ex euentis uel effectibus colliguntur causæ. Ab effectu causæ efficientis. Dies est, ergo sol est ortus. Peperit, igitur cum uiro rem habuit. Ex effectu materiæ: Poculum liquitur, non est igitur ligneum.

Ab effectu formæ: Volubile est uas, est ergo rotūdum.

Ab effectu finis: Nauem emit, igitur nauigare uult. Nauigatio causa est, emptio nauis, effectus. Equum sibi comparauit, igitur aliquò faciet iter. Fugit labores, ergo nūquam doctus erit. Id quod facimus propter aliud, effectus est, & res alia finis. Studemus, quo docti poßimus euadere. Vxorem ducimus, causa gignendi liberos. Castigamus aliquem, quo reddamus meliorem. Discimus Dialecticen, ut de unoquoque themate apte disserere uel scribere poßimus. Breuiter non stamus, non in-

cedimus, non prandemus, non dormimus, nisi alicuius rei causa. Ex *effectu finem, & contra è fine effectum colligimus affirmatiue & negatiue.*

SIGNA.

S*Ignorum tria genera sunt. Antecedentia, quæ ante rem eueniunt: ut apparatus, colloquium. Adiuncta, quæ cum re fiunt: ut umbra corporum, strepitus pedum.* Consequentia, *quæ post rem: ut titubatio, trepidatio, pallor, rubor, tremor.* E *signis antecedentibus argumentum tale conficit* Terentius: *Solitudo ante ostium, nihil apparatus, ergo non erunt nuptiæ.* E *signis adiunctis sic ratiocinamur:* Pallet, *cogitabundus sedet, animum subinde mutat, igitur amat: hæc omnia nanque amori sunt coniuncta.* E *consequentibus sic:* Expalluit, *titubauit, trepidauit: ergo sibi conscius est.*

AVTORITAS ET EXEMPLVM.

A*B iudicio uel autoritate argumentamur affirmatiue.* Optima *statim discenda sunt: ita enim* Quintilianus *faciendum existimauit.* Negatiue *non apte dicas: hoc non scripsit* Aristoteles, *igitur sic non est.* Distant *exemplum & locus ab autoritate: quòd in uno iudicio hominis, in altero facti similitudine utimur.* Exemplum *aut simile est, aut dißimile, aut par, aut maius, aut minus.* Simile: Quemadmodum *uascula oris angusti nimiam humoris copiam respuunt, sensim autẽ immisso liquore replẽtur: sic tenera puerorũ ingenia grãdia non percipiũt, modica & uiribus suis apta cõmodius discũt.* A*rgumentũ à simili confutari potest, si aut dißimile esse ostẽdamus, aut cõmodiorem similitudinẽ demus, hoc modo:* Vt

A simili.

do: Vt picem nemo attingit, nisi cōtaminetur: ita poëtas nemo legit, quin ad libidinē incitetur. Negabimus simile quidpiā poësin cum pice habere, & aliā similitudinē dabimus. Imò quod apes facere uidemus, ut ex unoquoq; flosculo quicquid optimū est, excerpāt, uenenū araneis relinquāt: sic è poëtarū scriptis excerpimus utilia, obscœna relinquimus. Dißimile: Si barbarorū est in diē uiuere, nostra cōsilia sempiternū æuū spectare debēt. A pari: Si patri ius est in filiū, igitur & in filiā. Si fratrē domi alis, quur me eijcis? E maioribus exēplis duobus modis conficimus argumēta. Affirmatiue sic: Cæsar Pompeium uicit, & militem nō poterit uincere? Adulterum occidere licet, ergo & loris cædere. Nam si quis id facit, aut facere potest, quod maius est, poterit & quod minus est. A dißimili. A pari exemplo. A maiori affirmatiue.

Negatiue: Rex non potest arcem aut urbem expugnare, ergo nec miles. Cicero nō persuasisset, multo minus puer hic. Parenti non obtemperat, & parebit alieno? Sic apud Ouidiū, ubi Phaëtōta sol deterret à quadrigis: Negatiue.

Vasti quoque rector olympi,
Qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
Non aget hos currus, & quid Ioue maius habetur?

Idem paulum infra:

Nec tibi quadrupedes animosos ignibus illic,
Quos in pectore habent, quos ore & naribus efflant,
In promptu regere est, uix me patiuntur, ubi acres
Incaluere animi.

Confirmatur locus propositione: Si id quod magis uidetur inesse, non inest: nec id quod minus uidebitur inesse, inerit. E minori exemplo maius colligitur affirmatiue, quādo minus exemplum pro minus uerisimili, seu minus A minori affirmatiue.

probabili accipitur. Hic puer persuasit, igitur & Cicero persuadere potuisset. Terentius in Andria: Hic paruæ consuetudinis causa huius mortem tam fert familiariter: quid si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri? Furem cædere licet, igitur & latronem. Si puer ista potuisti, uir non poteris? Leo ingredi antrum potest, ergo & lepus. Si maleficij commemoratione offenduntur ij, qui iniuria alium adfecere: quomodo putes adfectos esse eos, qui rebus ipsis læsi sunt? Tibicines quum ex urbe recessissent, publice sunt reuocati: Ciuitatis principes, qui bene de Repub. meriti sunt, quum inuidiæ cesserint, ab exilio non sunt reuocandi? In his minus est probabile alienos amari, quàm parentes: pueros efficere aliquid posse, quàm uiros: leones ingredi antrum posse, quàm lepores. Huc pertinet uulgare pronuntiatum: Si id quod minus uidetur inesse, inest: & id quod magis uidebitur inesse, inerit. Negatiue, quum minus exemplum pro faciliori, uel magis probabili accipitur.

A minori negatiue.

Non potest arcem expugnare, ergo nec ciuitatem. Non licet adulterum loris cædere, ergo nec occidere. Etenim si quis id facere non potest, quod minus aut probabilius est: nec poterit id, quod maius est, aut minus uerisimile. Hos locos Cicero & Quintilianus uocant à comparatione maiorum & minorum. Ad exempla referri possunt sententiæ, parœmiæ, fabulæ, apologi.

Sententiæ.

Omnis sententia aliquid probat, sed thema seu axioma consequens ferè subauditur ad hũc modum. Omnis spes in uirtute ponenda, ergo forti animo labores perferendi. Non semper æstas erit, properandum igitur, ca-

uendumq;

uendumq́; studiose, ne tempus ullum sine fructu abeat. Nihil tam altè posuit natura, quò uirtus nō poßit eniti, aut homini nihil arduum, ergo non desperandum. Mala mille molestant affliguntq́; hominem, cui segne & inutile corpus, ergo summo impetu rē aggrediemur.

PVGNANTIA.

Rerum pugnantium quinq; ferè genera sunt: relatiua, contradictoria, priuatiua, contraria, diuersæ species & differentiæ. Relatiua ut credere, debere: patronus & cliens: præceptor & discipulus. E quibus ad hunc modum conficimus argumenta: Si fateris à me tibi creditam pecuniam, tu mihi debes. Carthaginenses Romanis subiectos fuisse dicitis: constat igitur Romanos Carthagini imperaße. Contradictoria, quæ propositiones sunt, inter quas nullo modo conuenit, ut Homerus poëta est, Homerus non est poëta. E quibus sic ratiocinamur: Si uerum est axioma Cæsar uicit Pompeium: falsum est contradictorium pronūtiatum Cæsar non uicit. Priuatiua: ut lux & tenebræ: uisus & cæcitas. Cæcus est, ergo non uidet. Tenebræ sunt, igitur nō est lux. Contraria sunt calidum & frigidum: humidū & siccum: album & nigrum: bonum & malum. Herba calida est, ergo non est frigida. Aër humidus est, nō est igitur siccus. Si amādus, qui bene meretur, odio prosequendus, qui male. Si præmio dignus, qui tyrannum occidit: supplicio adficiendus, qui iuuat. Si ueniā meretur, qui imprudēs nocuit; nō meretur præmiū, qui impru

Relatiua. Contradictoria. Priuatiua. Contraria.

dens profuit. Quem res plus nimio delectauere secundæ, mutatæ quatient. A diuersis speciebus & differentijs. Homo est, ergo non est equus. Capax rationis est, igitur non est expers rationis. E loco contrariorum petitur contentio hoc est, contrariorum comparatio, qua præcipue oratores utuntur in demonstratione personarum, quum unius uirtutes, alterius uitijs conferunt. Sic Cicero in Catilinam: Ex hac parte pudor pugnat, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc stuprum: hinc fides, illinc fraudatio: hinc pietas, illinc scelus. De hac exornatione plura in orationum figuris dicentur.

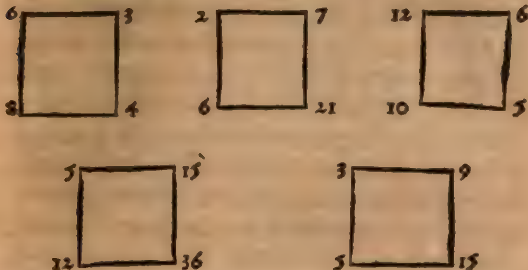
A diuersis speciebus.

COMMVTATA PROPORTIO.

SIcut se habent sex ad tria, sic ad quatuor octo: igitur ut se habent tria ad quatuor, ita sex ad octo. Vt se habent ad septem duo, ita sex ad unum & uiginti: ergo sicut se habent septem ad unum & uiginti, ita duo ad sex. Sicut se habent duodecim ad sex, ita decem ad quinque: ergo ita se habent duodecim ad decem, sicut sex ad quinque. Ita habent se duodecim ad trigintasex, ut ad quindecim, quinque: igitur sic se habent quinque ad duodecim, ut quindecim ad trigintasex. Si quis ergo negauerit sic se habere tria ad quinque, ut ad quindecim nouem, probari potent per mutatam proportionem, hoc modo. Sicut se habent tria ad nouem, ita quinque ad quindecim: ergo ita se habent

bent

bent ad quinque tria, quemadmodum nouem ad quindecim. Hæ proportiones ſic forma quadrata depingi poßunt.

CONIVGATA ET CASVS.

A Coniugatis. Si fortitudo uirtus eſt, fortem ſtudioſum eſſe neceſſe eſt. Terentius: Homo ſum, humani nihil à me alienum puto. Coniugata dicuntur quæ ſola nominis terminatione diſtant, ut candidum & candor. A caſibus. Prudenter agit, ergo prudens eſt. Si ingratitudo turpis eſt, turpiter igitur facis, qui bene merito gratiam non referas. Caſus hoc loco eſt nominis in aduerbium deflexio.

LOCI LAVDATIVI, SVASORII, ET IVDICIALES.

TRiplex laus eſt: perſonarum, factorum, rerum. Perſonæ laudantur à genere, à natione, patria, ſexu, ætate, hoc eſt, infantia, pueritia, adoleſcentia, iuuenta, ſenectute, ab educatione & diſciplina, ab habitu corporis, ab animo, à ſtudio. Qui loci quoque pertinent ad iudicia

dicia, quum causa coniecturalis est, ut in arte oratoria demonstrabimus. Factorum laus è suasorijs locis petitur. Siquidem eadem penè ratione facta laudamus, qua ad ea hortamur. Vt Scæuolæ factum laudatur, quia periculosum, quia utile, quia neceßarium reipub. fuerit. Res ut historia, poëtice, philosophia, probantur, quod sint iucundæ, faciles, honestæ, utiles, necessariæ. Ex his manifestum est laudes factorum ac rerum, & suasorium genus eosdem ferè locos habere. Omißis alijs, nonnihil de personis agemus. A genere. Cicero pro Sextio. Parente Pub. Sextius natus est, homine (ut pleriq; meministis) & sapiente & sancto, & seuero. Verg. At non ille satum quo te mentiris Achilles, talis in hoste fuit Priamo. A natione. Sic Cicero testium autoritatem eleuat, quod Græci sint, his uerbis: Tribuo illis literas, do multarum artium disciplinam, non adimo sermonis lepôrem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: deniq; & si qua sibi alia sumunt, non repugno: testimoniorum religionem, & fidem nunquam ista natio coluit: totiusq; huiusce rei, quæ sit uis, quæ autoritas, quod pōdus ignorat. Hic utile fuerit singularum gentium mores tenere. Græci mendaces dicuntur: Galli leues: Pœni perfidi: Latini superciliosi: Germani belliccsi: Hispani iactabundi. Cice. pro L. Sylla. Licet ipsi nos amemus, tamen nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos superamus. A patria Atheniensis est, ergo uerisimile est eum Græce loqui. Romanus est, igitur & Romane ipsum loqui probabile est. A sexu. Cice. Pro Sextio: Mortem quam etiã uirgines Athenienses pro patria cõtempsisse dicuntur,

ego

ego uir consularis timerem? Habitus corporis sæpenumero naturam hominis, & animi conditionem exprimit. Vnde ita ratiocinamur: Forma bona est, uultus modestus, humeri demißi, probabile est igitur probum esse & honestum. Contra, color seruilis est, pilosæ genæ, dentes putridi, os intortum, humeri inæquales: quis sub istiusmodi corporis habitu animum sceleratißimum latere dubitet? Cic. in oratione pro Roscio: Nónne ipsum caput, & supercilia penitus abrasa olere maliciam & clamare calliditatem uidentur? A nomine. Vt si quem Valerium esse nominatum dicamus, quòd animo & corpore ualeat. Candidum, quòd minime sit candidus. Probum, quòd minime probus sit. Ad personarum demonstrationes spectant uirtutum ac uitiorum genera. Suasorios locos supra enumerauimus: hic aliquot eorũ exẽpla ponemus. A tuto argumentum colligit Dauus, ubi inquit, nullum fore periculum, si Pamphilus dixerit uxorem se uelle ducere. A periculis. Ouid. Medio est altißima cœlo. Vnde mare & terras ipsi mihi sæpe uidere. Fit timor, & pauida trepidat formidine pectus. Vltima prona uia est, & egẽt moderamine certo. Tũc etiã, quæ me subiectis excipit undis, Ne ferar in præceps Thetis solet ipsa uereri. Ait uiam esse sublimem in medio cœlo: circa occasum uero, pronam & præcipitem. A difficili. Idem: Ardua prima uia est, & qua uix mane recentes Enituntur equi. Similia facile ex autoribus peti possunt. Iucundum uocamus, quod uoluptatem, aut animi, aut corporis, aut utriusq; adfert. Facile, quod sine periculo & negotio poßit fieri. Necessarium, quod aliter fieri

In principio lib. 2. Metamorph.

fieri nequit. Loci iudiciales *sunt tabulæ, testes, quæstiones, rumores: quibus aut deberi nobis aliquid, aut alios quicquam fecisse, quod negant, confirmamus.*

DE VSV LOCORVM.

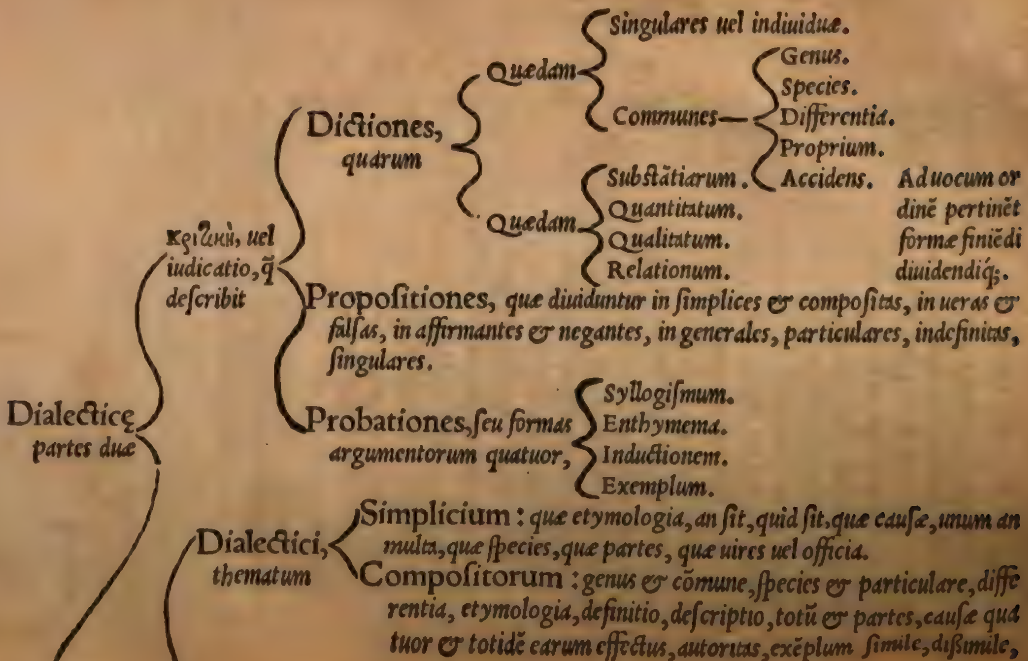
R*Eliquum est, ut aliquid de locorum usu dicamus. Quatuor adferunt commoditates. Cōducunt enim maxime ad copiam: inde ad confirmationem: tum ad cōfutationem: deniq; ad palinodiam, exercitationem cum primis utilem iuuenibus.* Loci *sunt definitio, genus, species, adiacentia, officia, efficiens causa, finis, effecta.* Eos *hoc modo in thematum natura scrutanda percurremus. Si suadere philosopho uelis, ut ducat uxorem: thema uel thesis constituenda: Sit ne philosopho ducenda uxor.* Huius *partes duæ sunt, philosophus & uxor, quas per locos omnes deducemus.* Philosophus *est homo sapientiæ studiosus. Species: Stoicus, Peripateticus, Academicus, Epicureus. Adiacentia, quæ & propria dici possunt, pallor, macies, horror, seueritas uitæ, morum integritas, amor laborum, rerum humanarum incuria, contemptus uoluptatum. Officia, studere, uigilare, & aliquid semper efficere, quò melior ipse, meliores alij fiāt. Finis, bene tranquilleq; uiuere. Effecta sunt mores hominum uitaq; rectis institutis emendata, & conscriptæ uiuendi leges. Pari forma discurrendū per locos alterius partis. Vxor est mulier in consortium uitæ liberorum causa legitimè accepta. Adiacentia, pudicitia & negligentia tori. Actus & officia, blandiri, queri, rixari, suspicari, æmulam metuere, & communem rem familiarem curare. Finis, procreatio & educatio liberorum.*

Quantū

Quantum hæc ad copiam conferant nemo non uidet. Tres commoditates alias demonstrabo. Si philosophum hortari uelimus ut ducat uxorem: ad confirmationem pertinebit, quod uxores pariunt ac educãt liberos, quod curam habent rei familiaris. Ad confutationem uero, quod queruntur, rixantur atq; omnia perturbant. Ad palinodiam hac ratione. Si deterrere eundem ab uxore uelimus, dicemus eas blandiri, queri, rixari, perturbare omnia: neq; hominem unquam tranquillum esse, qui semel in malam inciderit uxorem. Deinde ea quæ causam ante confirmabant, sic refutanda. Pariunt quidem liberos, sed cum ijs pariunt perpetuam calamitatem: & rẽ domesticam ita curant, ut nonnunquam plura dißipent, quàm maritus colligat. Simili modo per locos encomiasticos, suasorios, atque iudiciales uagabimur in quæstionibus alijs. Indicant enim quid de re quaq; dicendum sit.

FINIS.

SEQVVNTVR TABVLAE aliquot Dialectices.

- Dialectice partes duæ
  - Κριτική, uel iudicatio, quæ describit
    - Dictiones, quarum
      - Quædam
        - Singulares uel indiuiduæ.
        - Communes — Genus. Species. Differentia. Proprium. Accidens.
      - Quædam
        - Substãtiarum.
        - Quantitatum.
        - Qualitatum.
        - Relationum.

      Ad uocum ordinẽ pertinẽt formæ finiẽdi diuidendiq́;.
    - Propositiones, quæ diuiduntur in simplices & compositas, in ueras & falsas, in affirmantes & negantes, in generales, particulares, indefinitas, singulares.
    - Probationes, seu formas argumentorum quatuor,
      - Syllogismum.
      - Enthymema.
      - Inductionem.
      - Exemplum.
  - Dialectici, thematum
    - Simplicium: quæ etymologia, an sit, quid sit, quæ causæ, unum an multa, quæ species, quæ partes, quæ uires uel officia.
    - Compositorum: genus & cõmune, species & particulare, differentia, etymologia, definitio, descriptio, totũ & partes, causæ quatuor & totidẽ earum effectus, autoritas, exẽplum simile, dißimile,

Τοπική, ſiue inuentio, quæ continentur loci

par, maius, minus, quinq; pugnantium rerum genera, relatiua, contradictoria, priuatiua, contraria, diuerſæ ſpecies & differẽtiæ, commutata proportio, coniugata, caſus. Quidam loci ad utraq; themata pertinent, ut etymologia, definitio, cauſæ.

Rhetorici

- Demõſtratiui, ſeu encomiaſtici, nã Dialectici generis locos, quia illud præcipuã ſuã ſupellectilẽ habet ex arte Dialectica, inter locos Dialecticos poſuimus. Et hiſtoricũ genus nihil niſi ppetua qdam narratio eſt.
  - Perſonarum, genus, natio, patria, ſexus, infantia, pueritia, adoleſcentia, iuuenta, ſenectus, educatio, & diſciplina, forma uel habitus corporis, animi natura, ſtudiũ. Quibus addũtur genera uirtutum & uitiorum.
  - Factorum, ut Scæuolæ facti, utile, inutile, honeſtum, inhoneſtum, periculoſum, tutum, neceſſarium, facile, difficile, iuſtum, iniuſtum.
  - Rerum, ut belli, pacis, philoſophiæ, iucũdum, facile, neceſſarium, utile, honeſtum, periculoſum, iniucundum, difficile, inhoneſtum, non neceſſarium, inutile.
- Suaſorij, Tutum, iucundum, facile, neceſſarium, utile, iuſtum, honeſtum, periculoſum, iniucundum, arduum, nõ neceſſarium, inutile, iniuſtum, inhoneſtum.
- Iudiciales, Teſtes, tabulæ, quæſtiones, rumores.

PRIOR VOCVM DIVISIO.

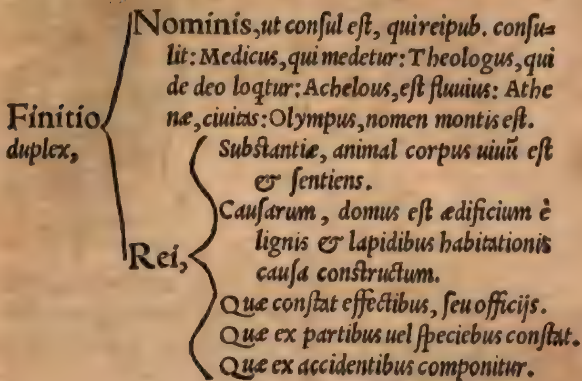
Dictionum aut uocũ duæ formæ

- Singulares, *ſeu indiuiduæ : Cicero, Bucephalus, hæc herba, ille homo, iſta domus.*
- Communes,
  - Genus, *animal, flos, herba, uirtus.*
  - Species, *homo, equus, leo aurũ, argentũ, plumbum.*
  - Differentia, *habens mentem, mẽte uacãs, ſentiens, non ſentiens.*
  - Proprium, *poſſe loqui, ridere, numerare, mugire, hinnire.*
  - Accidens, *album, orator, poëta, domus, ueſtis, pannus, liber.*

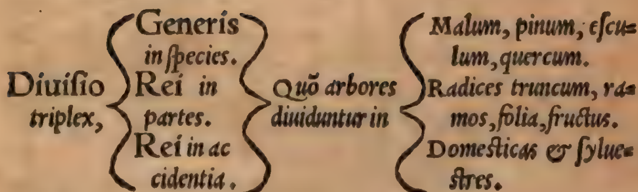
ALTERA DIVISIO VOCVM.

Dictiones *alia ratione in genera quatuor diuiduntur. Aliæ enim*

- Subſtantiarum, *ut homo, lana, lapis, lignum, caput, pectus, pes, digitus.*
- Quantitatum, *ut palmus, pes, paßus, iugerũ, annus, menſis, duo, tria, uncia, ſextans, quadrans, triens.*
- Qualitatum, *ut* Rhetorice, Dialectice, Geometria, *prudentia, iuſtitia, fortitudo, album, nigrum, ueſtis, panis, nauis.*
- Relationum, *ſeu relatiuæ : idem, diuerſum : æquale, inæquale : par, impar : ſimule, dißimule : dux, comes : auus, nepos : proconſul, prouincia : magnum, paruum : primus, ſecũdus, tertius : ſimplum, duplum.*

Finitio duplex,
- Nominis, *ut consul est, qui reipub. consulit: Medicus, qui medetur: Theologus, qui de deo loqtur: Achelous, est fluuius: Athenæ, ciuitas: Olympus, nomen montis est.*
- Rei,
  - *Substantiæ, animal corpus uiuũ est & sentiens.*
  - *Causarum, domus est ædificium è lignis & lapidibus habitationis causa constructum.*
  - *Quæ constat effectibus, seu officijs.*
  - *Quæ ex partibus uel speciebus constat.*
  - *Quæ ex accidentibus componitur.*

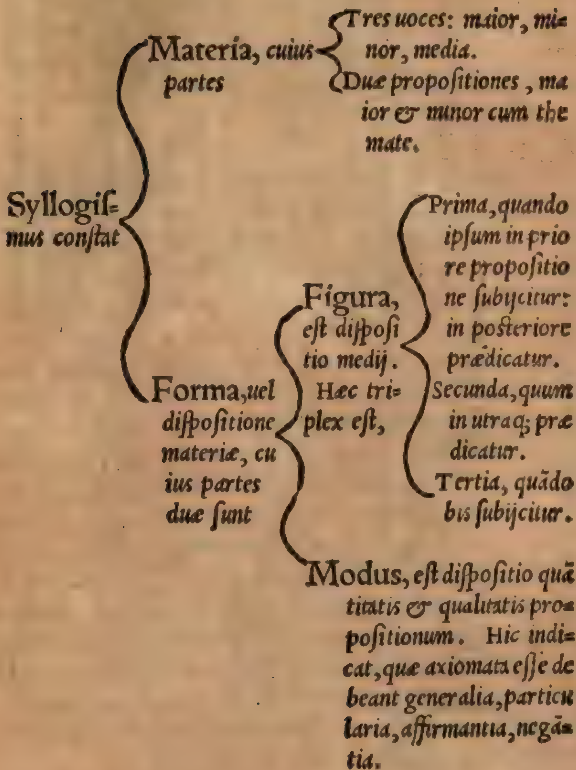
Diuisio *triplex,*
- Generis *in species.*
- Rei *in partes.*
- Rei *in accidentia.*

Quõ arbores diuiduntur in
- *Malum, pinum, esculum, quercum.*
- *Radices truncum, ramos, folia, fructus.*
- *Domesticas & syluestres.*

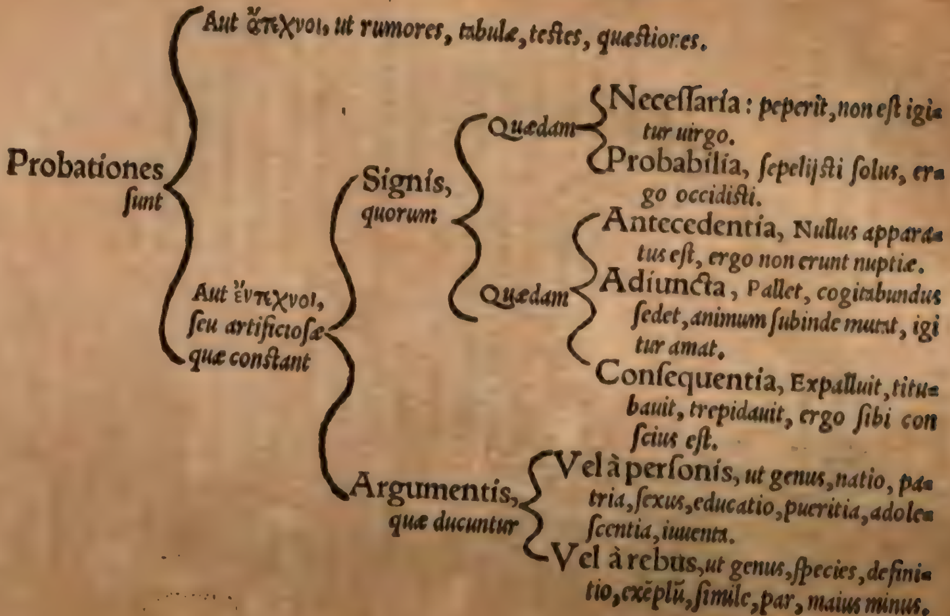
Dispositiones *uel formæ confirmationum quatuor sunt*

- **Syllogismus,** *cuius partes*
  - *Propositio, expositio, uel propositio maior.*
  - *Aßumptio, propositio minor.*
  - *Thema, complexio, intentio, conclusio.*
- **Enthymema,** *cuius partes antecedens & consequens. Omnis insidiator iure occiditur, ergo Clodius iure cæsus est.*
- **Inductio,** *cuius partes quoq; antecedens & consequens. Alexandri, Herculis, Cæsaris, Platonis, Demosthenis, Ciceronis, Vergilij labores par Fortuna sequuta est: ergo semper, quod Græci aiunt,* τῷ πόνῳ ἀποκρίνεται τύχη.

  Id est, Labori respondet fortuna.
- **Exemplum,** *à simili, dißimili, pari, maiori, minori. Huc pertinent sententiæ, parœmiæ, fabulæ, apologi.*

Syllogismus constat
Materia, cuius partes
Tres uoces: maior, minor, media.
Duæ propositiones, maior & minor cum themate.
Forma, uel dispositione materiæ, cuius partes duæ sunt
Figura, est dispositio medij. Hæc triplex est,
Prima, quando ipsum in priore propositione subijcitur: in posteriore prædicatur.
Secunda, quum in utraq; prædicatur.
Tertia, quãdo bis subijcitur.
Modus, est dispositio quãtitatis & qualitatis propositionum. Hic indicat, quæ axiomata esse debeant generalia, particularia, affirmantia, negãtia.

Quibusdam talis locorum distinctio placet.

IOA. FORTIVS PETRO STELLAE LEGVM professori peritissimo, Salutem dicit.

HAS de eloquentia præceptiones nomini tuo dedicamus doctissime Stella, non quòd ijs tibi sit opus, sed quòd forsitan nonnihil possint conducere Ludouico filio tuo eloquentiæ studioso. In quo adolescente uixdum quindecim annos nato, quum Aureliæ eram sæpe miratus sum utriusq; linguæ peritiam tantam, ut etiam cum uiris doctis certare posit. Hunc postquam semel atq; iterum audiueram interpretantem dialogos Luciani, quandoq; sum hortatus ad exercitiū, non ut quotidie bis doceret, quemadmodum passim clamitat uulgus, sed per omnes diei horas nunc publice, nūc domi, nunc in aliorum ædibus, ut ab aurora ad Solis occasum, si fieri posit, nunquam lingua quiesceret. Quod si faceret, breui futurus esset, non modo tibi & patriæ, sed toti mundo admirabilis. Mirantur credo quàm plurimi, quur tantopere semper exercitium probem, sed ipse sum expertus id, quod uulgari prouerbio dicitur, μελέτη πάντα δύναται. Crede hoc mihi, quod euētus indicabit, tanto comperies doctiorem filium, quanto sæpius docuerit. Multi tabescunt lectione solitaria per annos decem aut uiginti, sed quem fructum referunt? Quum proferenda sunt studia, muti sunt: nihil summatim

Id est, Exercitiū omnia posse.

matim & apte docere poßunt, nec epistolam unam, si opus fuerit, scribere. Nomine duntaxat sunt eruditi, quacunq; uagantur incerto scopo, temere percurrunt omnia, & quum solos se omnia habere credunt, soli omnium sunt expertes. Ingentem librorum copiam habent, præter quam nihil queunt ostentare. Cõtra quàm pulchrum est, uersari in cœtu hominum, atq; ex omniũ uultu, omnium sentire iudicia, uidereq́; quid magis aut minus arrideat? Homerus, Demosthenes, Cicero alijq́; innumeri nunquam tam clari extitissent, si nostrorum hominum more semper somniassent domi. Si quisquam esset tam fortunatus, ut per singulas diei horas, idq́; annorum quinq; spatio, in maxima multitudine docere poßit (quod facile est nusquam hærentibus) hic haud dubie euaderet tantus, quantus nemo unquam fuit, aut unquam sit futurus. Qui quinquagies aut centies dicendi artem tradidit, expeditius eam in promptu habet, quàm si per totam uitam in Rhetorum scriptis somniasset, seseq́; infelici labore consumpsisset in tenebris. Hæc propterea tibi scripsi, quod aliquando rogare me soles, quæ studendi ratio commodißima uideatur. Aiebas te uelle filium tuum oratoriam artem perdiscere, ad eam hæ nostræ præceptiones, haud parum conferent emolumenti. Vale Stella charißime, ego tui tuorumq́; meritorũ semper ero memor. Lugduni Calendis Ianuarijs, Anno millesimo quingẽtesimo tri gesimoprimo.

Io.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Rhetorica.

HETORICEN *uocant bene dicendi ſcientiam.* Diſtat à Dialectica, *quod neruos omneis & robur orationis totius petimus à* Dialecticis: *ornatum à* Rhetoricis. *Aut quod* Dialectice *tanquam primas cauſæ lineas ducit:* Rhetorice *uiuos addit colores.* Orator *eſt uir bonus dicendi peritus.* Ab Rhetore *&* declamatore *diſtat.* Quod orator *dicitur, qui cauſas ueras agit.* Quales *fuere* Cicero *ac* Demoſthenes. Rhetor *uero profeſſor* Rhetorices. Declamator, *qui cauſas fictas agit exercitij gratia.* Item *orationes, oratoris ſunt, ut orationes* Ciceronis, *ac* Demoſthenis: *declamationes, declamatoris.* Dicere *hic uocamus apte, copioſe & diſtincte loqui.* In Rhetorices *præceptionibus hunc ſeruabimus ordinem.* Primum *cauſarum genera diſtinguentur.* Inde *tradentur inuentionis, ſiue orationis partes: exordium, narratio, diuiſio, confirmatio, confutatio, concluſio.* Poſtremo *reliqua quatuor oratoris officia: diſpoſitio, elocutio, memoria, pronuntiatio.*

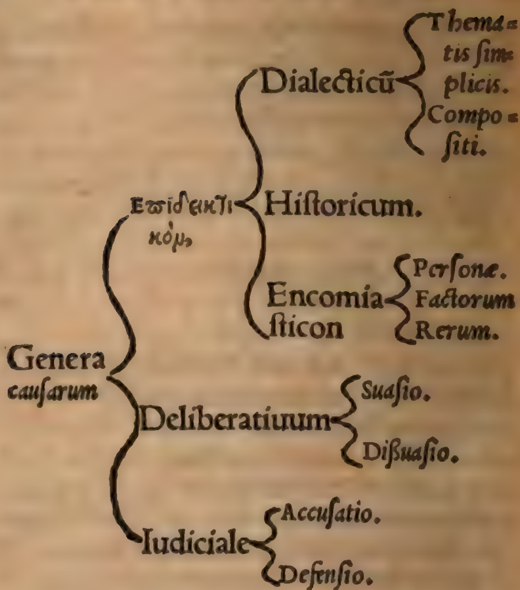
DE TRIBVS CAVSARVM GENERIBVS.

QVo facilius intelligamus causarum genera dicendum quid proprie causam uocemus. Hæc aliquãdo significat id, ex quo, propter quod, per quod, siue à quo aliquid fit. Eiusmodi causæ quatuor sunt: efficiens, materia, forma, finis, quas in Dialectica descripsimus. Sæpenumero ponitur pro ratione. Interdum pro actione omni, quàm in foro, aut in senatu habemus. Sic dicimus tria esse causarum genera: demonstratiuum, deliberatiuum, iudiciale. E quibus tamen magis proprie causa uocatur, quæ iudicialis est. Demonstratiuum genus est, quo laudamus, uituperamus, narramus, aut docemus aliquid: ita dictũ, quod demonstret, quale aliquid sit. Deliberatiuum siue suasorium, quo quicquam suademus uel dißuademus. Iudiciale quo accusamus uel defendimus in iudicio aliquem. In demonstratiuo genere uersatur Plinij Panegyricus: in suasorio, Solis apud Ouidium oratio, qua Phaëtonta deterret à quadrigis: in iudiciali, omnes fermè tum Ciceronis tum Demosthenis orationes. Item ad demonstratiuum genus referendæ descriptiones personarum, regionum, prædiorum, artium, fontium, hortorum, montium, monstrorum, tempestatum, itinerum, conuiuiorum, ædificiorũ, pomparum. Ad suasorium, conciliatio, exhortatio, dehortatio, suasio, dißuasio, consolatio, petitio, commendatio, monitio. Ad iudiciale, accusatio, querela, defensio, expostulatio, expurgatio, exprobatio, comminatio, deprecatio. Demonstratiui generis finis est honestas: deliberatiui, utilitas: iudicialis, æquitas. Hæc tria genera ita discernũtur. Res aut futuræ sunt, aut factæ. De futuris deliberamus.

mus. Factæ uel in iudiciū uocantur: uel extra iudiciū docentur, narrantur, laudātur, uituperātur. Vel sic: Omnis causa uel uersatur in iudicio, uel extra iudiciū. Si in iudicio, iudicialis est. Si extra iudicium, aut tractat res præteritas, aut futuras. Si præteritas, demonstratiua est. Si futuras, deliberatiua. Nam de futuris consultamus, non de præteritis. De primo genere plura dicenda.

DE GENERE DEMONSTRATIVO.

ID triplex est, dialecticon, historicon, laudatiuum. Dialecticum est, quod cuiuscunque thematis aut simplicis, aut compositi naturam demonstrat. Idem & didacticon, & methodicon appellatur. Vt quum sermo est de mundo, de deo, de homine: aut quum inquirimus, an prudentia uirtus sit. Hæc omnia ad Dialecticos locos pertinent: ac ideo inde nomen habent. Eo genere scripta sunt officia Ciceronis. Historicon, quo res gestæ describuntur. Laudatiuum triplex est. Laudantur enim uel personæ, ut Cæsar: uel facta, ut Sceuolæ factum: uel res, ut pietas, iustitia, fortitudo.

DE OFFICIIS ORATORIS.

Quinque sunt officia oratoris: inuenire, disponere, exornare uerbis & sententijs, ediscere, ac pronuntiare uel agere. Inuentio, *est excogitatio rerum uerarum, aut uerisimilium, quæ causam probabilem reddant.* Dispositio, *est apta rerum, atq; argumentorum omnium collocatio.* Elocutio, *est idoneorũ uerborum & sententiarũ ad inuentionem accõmodatio.* Memoria, *est*

ria, est firma animi, rerum & uerborum dispositionis perceptio. Pronuntiatio, est uocis, uultus ac gestus moderatio cum uenustate & gratia. Eadem Cicero in libris de oratore hisce uerbis enumerat: Quinq; faciunt quasi membra eloquentiæ: inuenire quid dicas, inuenta disponere, deinde ornare uerbis, post memoriæ mandare, tum ad extremum agere, aut pronuntiare. Idem alio loco: Si quis uniuersam & propriam oratoris uim definire complectiq; uult, is orator erit, qui quæcunque res inciderit, quæ sit dictione explicanda, prudẽter, & composite, & ornate, & memoriter dicat, cum quadam etiam actionis dignitate. Prudenter ad inuentionem refertur: composite ad dispositionem: reliqua ordine ad alia. Omnis oratio constat rebus & uerbis. In rebus intuenda inuentio: in uerbis, elocutio: in utroq;, dispositio: hæc memoria cõplectitur omnia, & actio, siue pronuntiatio cõmendat. Sunt & tria alia officia oratoris: ut probet, ut delectet, ut flectat. Probare necessitatis est: delectare suauitatis: flectere uictoriæ. Ad probationem pertinẽt confirmatio, & cõfutatio: ad delectationẽ, ornatus sermonis & elocutio: ad uictoriam ratio affectuum.

DE PARTIBVS ORATIOnis, siue inuentionis.

ORationum quatuor ferè species sunt. Ciuilis, qua utuntur in concionibus, qui administrant Remp. Priuata, qua priuati inter se mutuo colloquũtur. Dialectica, qua compendio ij qui rogant, & respondent ad interrogata, disserunt. Et oratoria, qua utuntur oratores, quum laudant, accusant, uel defendunt aliquem.

Huius

Huius ſex ſunt partes: exordium, narratio, diuiſio, confirmatio, confutatio, concluſio. Quarum prima, auditorum animos conciliat: narratio, & contentio docent: peroratio mouet. Ordo dictus naturalis eſt, & crebrior. Verum pro cauſæ ratione uarie poteſt immutari.

DE EXORDIO.

Exordium, eſt principium orationis, quo auditores facimus attentos, beneuolos, ac dociles. Attentos facimus ſex modis. Primum, ſi pollicebimur nos de rebus magnis, nouis, inuſitatis uerba facturos. Quemadmodum Vergilius: Protinus aërij mellis cœleſtia dona Exequar, hanc etiam Mecœnas aſpice partem. Admiranda tibi leuium ſpectacula rerum, Magnanimosq́; duces, totiusq́; ex ordine gentis Mores, & ſtudia, & populos, & prælia dicam. Scripturus de apibus, gentium mores, ſtudia, populos, atq; prælia pollicetur. Secundo: Si rogabimus ut attēte audiant. Id frequens eſt apud Ciceronem, & in prologis comœdiarum. Vergilius in eodem loco: Hanc etiam Mecœnas aſpice partem. Tertio, expectatione: Si paululum expectabimus cum grauitate quadam, & ſeueritate uultus, antequam ordiamur. Vt apud Ouidium in oratione Vlyßis: Donec Laërtius heros Aſtitit, atq; oculos paulum tellure moratos Suſtulit ad proceres, expectatoq́; reſoluit ora ſono. Quarto: Si pollicebimur nos dicturos breuiter ſolum ea, quæ putabimus quàm maxime pertinere ad utilitatem cauſæ. Quinto: Si interdum aliquid ſalſi facetiq́; narrabimus, quod ad audiendum excitet, & à tædio defendat orationem. Sexto dubitatione. Si dubitare nos ſignificabimus quibus po

bus potißimum uerbis rem tantam exordiamur. Vt dicturus de tam sublimi immensoq; & modum omnem cogitationis humanæ excedente mysterio, non uideo quibus uerbis, aut qua ueneratione aptius rem tantam prosequar. Attentio inter agendum renouari potest ita. Magna sunt hæc, sed leuia præ his, quæ nunc dicturus sum. Nunc ad ipsum rei caput accedo. His longius fortasse sum immoratus, cætera paucis ac dilucide expediam.

Beneuolentiam captamus quatuor modis: à nostra persona, ab aduersariorũ, ab auditorũ persona, & à rebus ipsis. A nostra persona beneuolentiã cõtrahemus, si nostrum officium sine arrogantia laudabimus. Teren. Ego postquam te emi à paruulo, ut semper tibi apud me iusta & clemens fuerit seruitus scis: feci è seruo ut esses libertus mihi, propterea quod seruiebas liberaliter. Quod habui summum precium, persolui tibi. Vlysses apud Ouidium libro Metamorphoseon decimotertio.

Néue mihi noceat, quod uobis semper Achiui
Profuit ingenium.

Sed quia crebrius hac oratione utemur, particulam eius apponam: Donec Laërtius heros.
Astitit: atque oculos paulum tellure moratos
Sustulit ad proceres, expectatoq; resoluit
Ora sono: neque abest facundis gratia dictis.
Si mea cum uestris uoluissent uota Pelasgi,
Non foret ambiguus tanti certaminis hæres,
Tuq; tuis armis: nos te poteremur Achille.
Quem quoniam non æqua mihi uobisq; negarunt
Fata (manuq; simul ueluti lachrymantia tersit

Lumina

Lumina) quis magno melius ſuccedet Achilli,
Quàm per quem magnus Danais ſucceßit Achilles.
Huic modo ne proſit quod,ut eſt,hebes eſſe uidetur.
Néue mihi noceat,quod uobis ſemper Achiui
Profuit ingenium,meáq; hæc facundia,ſi qua eſt,
Quæ nunc pro domino,pro uobis ſæpe locuta eſt,
Inuidia careat,bona nec ſua quiſque recuſet.
Nam genus & proauos,& quæ non fecimus ipſi,
Vix ea noſtra uoco:ſed enim quia rettulit Aiax
Eſſe Iouis pronepos,noſtri quoque ſanguinis autor
Iuppiter eſt,totidemq́; gradus diſtamus ab illo.

Ab aduerſariorum perſona, ſi eos in odium,in inuidiam,in contemptionem adducemus. Sic beneuolentiam Cicero captat in præfatione ad Herennium. Quas ob res,inquit,illa quæ Græci ſcriptores inanis arrogantiæ cauſa ſibi adſumpſerunt,reliquimus. Nam illi ne parum multa ſciſſe uiderentur,ea conquiſiuerunt, quæ nihil ad propoſitum attinebant,ut ars difficilior cognitu putaretur. Nos autem ea,quæ uidebantur ad rationem dicendi pertinere,ſumpſimus. Non enim ſpe quæſtus aut gloria commoti uenimus ad ſcribendum, quemadmodum cæteri:ſed ut induſtria noſtra tuæ morem geramus uoluntati. Ab auditorum perſona:ſi illos aut illorum dicta uel geſta laudabimus. Velut apud Terentium in Andria: Propterea quod ſeruiebas liberaliter. Cæterum in iudiciali genere,ubi maxime ad uictoriam tendit oratio,iudicis laus accommodari debet ad utilitatem cauſæ. Vt allegemus pro honeſtis,dignitatem illi ſuam:pro humilibus, iuſtitiam:pro læſis, ſeueritatem: pro infelicibus,miſericordiam.

cordiam. Idcirco Cicero Ligarium exulem defendens, & ueniam petens non æquitatem, non doctrinam, aut alias dotes, sed solum misericordiam laudat Cæsaris. Nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior misericordia est. Homines enim ad deos nulla re propius accedunt, quàm salutem hominibus dando. Nihil habet nec fortuna tua maius, quàm ut poßis: nec natura tua melius, quàm ut uelis conseruare quàmplurimos. A re ipsa, si rem de qua dicturi sumus, auditoribus fore frugiferam adfirmemus. Hoc modo faciemus & attentos & beneuolos. Attentos, quia res futura est utilis. Beneuolos, quoniam studere uidemur illorum commoditati. Quippe nisi faueremus, non traderemus, quod illis foret utile. Dociles, tribus modis. Primum, si summam causæ breuiter exponemus: uel, si dicamus quid aut quo ordine simus scripturi: ut omnes poëtæ, quãdo proponunt. Homerus: Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, ubi se uerba facturum de Vlysse pollicetur. Id est, uirum mihi dic Musa prudẽtem. Ouid. in Fastis: Tempora cum causis Latium digesta per annum, Lapsáq; sub terras, ortáq; signa canam. Deinde si ante omnia diluamus eam partem, quam nobis putamus maxime offecturam. Ouidius in oratione Vlyssis: Néue mihi noceat, quod uobis semper Achiui Profuit ingenium, meáq; hæc facũdia, si qua est, Quæ nunc pro domino, pro uobis sæpe locuta est, Inuidia careat. Aiax ante persuaserat Vlyßi non habendam esse fidem, quod facundia facile falleret auditores. Id diluit Vlysses, docetq; iniquum fore, si facundia, quæ toties profuerat Græcis, sibi nunc officiat. Quare auditores, qui ante

instituerant non habẽdam esse fidem orationi, dociles facit, & aptos, siue promptos ad audiẽdam, ac cognoscendam causam. Deniq; si interdum repetemus, quæ non satis percepisse eos, qui cognoscunt, putabimus.

EXORDIORVM SPECIES.

DVo exordiorum genera sunt, principium & insinuatio. Principium uocamus, quando auditores facimus attentos, beneuolos, atq; dociles aperte. Quale est illud apud Terentium: Ego postquam te emi à paruulo, ut semper tibi apud me iusta & clemens fuerit seruitus scis, feci è seruo ut esses libertus mihi, propterea quod seruiebas liberaliter, quod habui summũ precium persolui tibi. Cicero in Catilinam: Remp. Quirites, uitamq; omnium uestrum, bona, fortunas, coniuges, liberosq; uestros, atq; hoc domiciliũ clarißimi imperij, fortunatißimã, pulcherrimamq; urbem hodierno die deorũ immortalium erga uos summo amore, laboribus, cõsilijs, periculisq; meis ex flamma, atq; ferro, ac penè ex faucibus fati, ereptam, & uobis conseruatam ac restitutam uidetis. Vtrobiq; aperte ab officio suo beneuolentiam captant. Insinuatio uero est, quando hæc eadem præstamus, hoc est, attentos, beneuolos, & dociles facimus, sed occulte, aut lachrymis, aut alia quapiam ratione. Nam ab iratis si perspicue pax & beneuolentia petatur, non modo ea non inuenitur, sed augetur atque inflammatur odium. Insinuationis exemplum longe elegantißimum est in oratione Vlyßis, cuius initium supra adscripsimus. In ea attentos facit expectatione, beneuolos lachrymis, dociles, diluendo id, quod Aiax de facundia Græ

dia Græcis persuaserat. Cæterum ut constet quando utendum sit principio, quando insinuatione, alia ratione distinguenda causarum genera.

ALIA CAVSARVM DIVISIO.

Dictum est prius tres esse causarum formas: demonstratiuam, deliberatiuam, iudicialem. Cuiusq; *illorum quinque adhuc genera sunt: honestum, turpe, dubium, humile, obscurum.* Honestum *causæ genus uocant, quando id laudamus, suademus, defendimus: quod ab omnibus uidetur laudandum, suadendum, defendendum.* Vt *quum laudamus fortitudinem, quum hortamur ad pacem, quum pro patre aduersus latronem dicimus.*

T*urpe, quum aut honesta res oppugnatur, aut defenditur turpis: ut si dicas aduersus patrem pro latrone.*

Dubium *est, quãdo habet in se causa & honestatis & turpitudinis partem: ut si quis dicat pro patre latrone.* T*urpe est enim defendere latronẽ: pulchrũ defendere patrem. Humile, quum cõtempta res adfertur. Obscurum, quum causa intricata, seu obscura est.* Nũc *qua nam ratione ordiendũ sit in singulis causarũ generibus, dicẽdũ.* Quãdo *res honesta est, uti licebit principio, nisi auditores sint uel defeßi audiẽdo alios, uel persuasi ab aduersarijs.* Quãdo *causa turpis erit, utẽdũ insinuatione.* In *genere dubio utemur principio. Sed ante omnia diluemus partẽ, quæ habet turpitudinẽ, ne ea nobis obsit.* In *genere causæ humili magis faciemus attẽtos.* Vt Verg. *Protinus aërij mellis cœlestia dona* Exequar. In *obscuro, dociles.*

QVANDO NON LIceat uti principio.

TRia ſunt tempora, quibus principio uti non licet: quando cauſa turpis eſt: quando auditor perſuaſus eſt ab his, qui ante contra nos dixerunt: & quum idem defeßus eſt eos audiendo, qui ante dixerunt. Quando cauſa turpis eſt, utemur inſinuatione. Quum auditor perſuaſus eſt ab his qui contra nos dixerunt, ordiemur à dicto aduerſarij, quod poſtremo loco dixerit: uel ab eo, quod firmißimum ſibi adiumentum fore putauerit. Vt in Vlyßis oratione: Néue mihi noceat, quod uobis ſemper Achiui Profuit ingenium: meaq; hæc facundia, ſi qua eſt, Quæ nunc pro domino, pro uobis ſæpe locuta eſt, Inuidia careat. Hoc loco Vlyſſes orditur ab eo, quod aduerſarius Aiax putauerat ſibi fore firmißimum adiumentum. Quando auditor defeßus eſt, ordiemur à fabula, apologo, aut aliqua re, quæ riſum moueat. Cicero quum diceret, uidit generũ ſuum homunculum prætereuntem magno cinctum gladio. Dij boni, inquit, iudices, quis alligauit generum meum gladio? Poſſet & hoc narrari inter dicendum. Roganti imperito cuidam oratori, num oratio bene mouiſſet ad commiſerationem, Catulus reſpondit: Profecto nemo tam durus fuit, cui oratio tua non ſit uiſa miſerabilis.

DE INVOCATIONE.

ORatores aliquando in exordio inuocant more poëtarum. Vt Demoſthenes in oratione aduerſus Aeſchinem pro Cteſiphonte: Primum quidem, uiri Athenienſes, deos atq; deas omneis precor, ut quantũ beneuolẽtiæ ipſe ſemper habui & erga hãc urbẽ & erga uos, tantũ mihi nũc à uobis præſtetur in præſenti certamine.

De exor

DE EXORDIIS VITIOSIS.

Vitiosa exordia quatuor sunt: apparatum, cõmune, longum, & contra præcepta. Apparatum nuncupamus, quod nimium splẽdide uel adfectate compositum est. Commune, quod pluribus causis potest accõmodari. Longum, quod pluribus uerbis cõpositum est, quàm causa requirit. Contra præcepta, quod præcipue dociles facit, quum opus est beneuolentia, aut attentione: & quod neque attentos, neque beneuolos, neque dociles efficit auditores.

DE NARRATIONE.

Narratio, est rei factæ, aut non factæ utilis ad persuadendum expositio. Narrationum duæ species sunt. Altera ipsius causæ, quum exponimus rem gestã, & omnia trahimus ad utilitatem nostram uincendi causa. Id fit quinq; modis: partitione, præparatione, eleuatione, exaggeratione, admonitione. Partitio in narratione tædium leuat: ut dicam iudices, quæ acta sunt ante rei contractum: quæ in re ipsa, item quæ postea: &, audistis iudices, quæ acta sunt ante rei contractum: nunc audietis, quæ in re ipsa. Præparatio, est quando quicquam addimus de nostro, quod faciat ad utilitatem causæ. Vt in oratione pro Ligario: Ligarius profectus est in Aphricam, quum esset adhuc nulla belli suspicio. Hic eum profectum esse in Aphricam, ad ueram rei narrationem spectat. Cæterũ quod tum nulla suspicio belli fuerit, id Cicero adiecit de suo, idq; postea approbauit. Iccirco narratio, cõfirmationis propositio est: & confirmatio, narrationis probatio. Narratio quippe sæpe ea

proponit, quæ postea cõfirmabimus: & confirmatio ea probat quæ ante sunt narrata. Eleuatio, est rei uel criminis depreßio siue dimunutio. Vt si luxuriam uocemus hilaritatem: auaritiam, parsimoniam: negligentiam, simplicitatem. Exaggeratio contraria est eleuationi. Admonitio. Cicero: Adhuc Ligarius omni culpa uacat. Admonet Cæsarẽ nondum dictũ esse aliquid dignũ accusatione. His quinq; formis narratio ad uictoriam tendit.

DE DIGRESSIONE.

Altera narrationis species, est rerũ ad causam pertinentium. Quæ à Græcis παρέκβασις, à nostris digreßio nuncupatur. Ea fit causa transitionis, exornationis, laudationis, criminationis, & descriptionis locorum, quam topographiam nominant. Transitionis: quo cõmodius transeamus ad rem aliam. Vt in Metamorph. Ouidius, quum narrasset fabulam Daphnes, quo pacto erat mutata in laurum: ut cõmode transiret ad fabulam Ius, omnia flumina conuenisse memorat ad patrem Daphnes cõsolationis causa, præter patrẽ Ius, qui domestico erat impeditus luctu, propter filiã, quæ conuersa erat in iuuencam. Quod itaq; dixit cõfluxisse illuc fluuios, digreßio est: quæ nihil quidem ad institutum, hoc est, ad rerum metamorphosin pertinet, nisi quod fabulas connectit. Exornationis: ut apud Vergilium, ubi describitur tempestas, qua coactus est Aeneas in Aphricam. Laudationis, ut apud Ciceronem pro Cornelio Balbo, ubi digreditur ad laudes Pompeij. Criminationis, quum aliorum crimina eleuamus, quo aduersarij uideatur grauius. Locorũ descriptionis: Sic Ouidius in formarũ mutatione describit

describit Parnasum montem, in quo seruati erant Deucalion & Pyrrha, his uerbis:

Separat Aonios Actæis Phocis ab aruis,
Terra ferax, dum terra fuit, sed tempore in illo
Pars maris, & latus subitarum campus aquarum,
Mons ibi uerticibus petit arduus astra duobus,
Nomine Parnasus, superatq; cacumine nubes.

DE CIRCVNSTANTIIS.

AD narrationē pertinēt circūstantiæ, quarū duo genera sunt. Aliæ nāq; rerū sunt: ut causa, locus, occasio, instrumētū, tēpus, modus. Aliæ personarū: natio, patria, sexus, ætas, educatio, disciplina, habitus corporis, fortuna, animi cōditio, studiū, consiliū. Harū usus plurimū cōfert ad amplificādū. Vt si rem è sacro loco furatū esse dixeris quenquā, plus est, q̃ si solū esse furatū dicas.

DE DIVISIONE.

DIuisio est, per quam aperimus quid conueniat nobis cum aduersarijs, quid sit in controuersia, & per quam exponimus quibus de rebus simus dicturi. Ita nuncupatur, quod diuidat seu distinguat causam uel orationem. Eius duæ sunt partes. Altera, qua dicimus quid nobis cum aduersarijs cōueniat: hac solum utimur in genere iudiciali. Vt absoluta narratione hoc modo causam diuidere Orestes potest. Interfectam esse matrem à me conuenit mihi cum aduersarijs: uerum id factum esse iniuste, pernego. Altera, per quam exponimus, quibus de rebus simus uerba facturi. Hac utūtur in omnibus causarum generibus. Posterior pars in duas rursus species diducitur enumerationē & expositionē. Enumeratio est,

quando res plures ac diuersas, de quibus dicturi sumus, enumeramus. Vt dicam primum de prudentiæ ratione: inde de iustitiæ dignitate: tum de fortitudine: postremo de temperantia. Vergilius:

Quid faciat lætas segetes, quo sidere terram
Vertere Mecœnas, *ulmisq; adiungere uites*
Conueniat: *quæ cura boum, qui cultus habendo*
Sit pecori: atq; apibus quanta experientia parcis,
Hinc *canere incipiam.*

In *enumeratione seruandum, ut partes omnes eo ordine exponamus, quo usi fuerimus in diuisione. Quod scite seruauit in* Andria Terentius. Enumeratio *est:* Eo *pacto &* Gnati *uitam, & consilium meum cognosces, & quid facere in hac re te uelim.* Tria *recenset de quibus uerba facturus est.* Ait *se dicturum esse primum de* Gnati *uita: tum de suo consilio, quare falsas finxerit nuptias: deniq; quid* Sosiam *uelit facere.* Hæc *ordine eodem sic explicat.* Primum Pamphili *memorat uitam:* Nam *is postquam excessit ex ephebis* Sosia. Inde *suum cõsilium, circa scenæ finem.* Nunc *id operam do: ut per falsas nuptias uera obiurgandi causa sit, si deneget.* Postremo, *quid facere uelit* Sosiam: Nunc *tuum est officium has bene ut adsimules nuptias, perterrefacias* Dauum. Ad *hũc modum, artificium &* Dialectices, *&* Rhetorices *in autorum lectione perquirendum.* Expositio *est, quando sine numero breuiter exponimus, qua de re, uel quibus de rebus sumus uerba facturi,* Vt *quum de* Dei *æternitate, de dignitate uirtutis, de apum natura dicturos nos esse pollicemur.* Diuisio *etiam dociles facit, tametsi ad*

exordium solũ id pleriq; putant pertinere. Etenim per totam orationem data occasione facere licet attẽtos, beneuolos, ac dociles, sed maxime in exordio. Ita Cicero in peroratione pro ligario beneuolentiam captat Cæsaris, his uerbis: Nulla de uirtutibus tuis plurimis, nec gratior, nec admirabilior misericordia est. Nihil habet nec fortuna tua maius, quàm ut poßis, nec natura tua melius, quàm ut uelis conseruare quàm plurimos. Quidam diuisionem inter orationis partes non numerant, quod paucißimis semper uerbis absoluatur. Horum si quis uelit iudicium sequi, non repugno. Diuisio duplex est. Orationis: ut dicam de iustitia, & quid sit, & quot habeat partes. Et thematis: ut partes iustitiæ sunt natura, consuetudo, lex.

DE CONFIRMATIONE ET CONFVTATIONE.

COnfirmatio, est oratio qua nostras probationes exponimus cum asseueratione, hoc est, cum instantia uocis & uultus. Vt quis tam cæcus est, qui hoc non uideat? Quis tam impudens, ut neget? Itẽ: stultius est, quàm ut refelli debeat. Et: perfrica faciẽ, aude negare. Quoniam pleriq; adeo tepide dicũt, ut res etiam uera, uix uideatur uerisimilis. Confutatio est contrariarum argumentationũ dissolutio. Cõfirmare aũt & cõfutare facile poterimus, si causæ constitutionẽ cognouerimus. Ergo de statuũ natura atq; generibus nõnihil dicendũ.

DE STATV.

STatus uel constitutio, aut, ut Græci inquiũt, στάσις est causæ uel rei summa, ad quã omnia orationis ar-

gumenta referuntur. Neq; solum in iudiciali genere, sed in alijs quoq; causis status est. In deliberatiuo constitutio est, sit ne utile, honestum, licitum: aut ex Stoicorum sententia, expediat ne. Hi enim negabant quicquam esse utile, quod non simul esset honestum. In gratulatione, An illius præsenti commodo lætemur. In gratiarũ actione: Sit ne hic illi huius meriti causa gratus. In consolatione: Sit ne huic dolendũ huius rei amissæ causa. Historiæ etiam & poëmata quæstionẽ habent & statum. Vt apud Sallustium in bello Iugurthino, quo modo pugnatum sit cũ Iugurtha. Apud Homerum in Iliade: quomodo Græcia ad Troiam bellauerit. In Odyßea: quo pacto Vlyßes in patriam redierit. In Aeneide Vergilij: quo modo Aeneas in Italiam uenerit.

QVID SIT STATVS IN GENERE IVDICIALI.

Status in iudiciali genere est prima deprecatio defensoris cũ accusatoris insimulatione cõiuncta: Vel est quæstio aut oratio, quæ oritur ex intentione accusatoris, & respõsione defensoris. Vt occidisti Aiacem: nõ occidi: unde existit quæstio, occiderit ne Vlißes Aiacẽ. De hac cõstitutione eiusq; speciebus ac partibus, eo tam accurrate Cicero perscripsit, quod uersabatur in iudicio. Sic uidemus oẽs penè Cicer. de Rhetorica arte præceptiones accõmodatas esse iudiciali generi. Hæc in formas treis diuiditur: coniecturalẽ, legitimã iuridicialem. Tria etenim sunt, quæ in omni disceptatione quærũtur: an sit, qd sit, quale sit. An sit. Vt fecerit ne Clodius insidias Miloni. Sit ne interfectus Aiax ab Vlyße. Quid sit,

ut sit

ut ſit ne ſacrilegium an ſimplex furtũ, ſi res ſacra è loco priuato ablata ſit. Quale ſit, iuſtum an iniuſtũ. Iure ne Oreſtes occiderit matrẽ, an iniuria. Quo circa hac ratione diſcernuntur. Vt ſi controuerſia de facto ſit, cõiecturalis appelletur: ſi de nomine facti, legitima, ſi iure an iniuria factum ſit quæratur, iuridicialis.

DE STATV CONIECTVRALI EIVSQVE LOCIS.

Coniecturalis ſtatus eſt, quũ coniecturis ueritas exquiritur. Exemplũ ſit huiuſmodi. Duo quidã ſimul in tabernã diuertũt. Caupo alterum eorũ, quẽ grandem pecuniam ſecum adferre deprehenderat gladio alterius nocte interfecit, pecunias abſtulit, gladium in uagina recondidit. Ille cuius gladio alter occiſus erat, mane gladium, & cætera quæ ſecum attulerat, ſuſtulit, ſolus profectus eſt. Non multo poſt caupo clamitat eſſe hominẽ occiſum. Et cum quibuſdam diuerſoribus eum, qui ante exierat, conſequitur atq; comprehendit. Gladium è uagina educit, reperit cruentum, peregrinus cædis accuſatur. Hæc cauſa coniecturalis eſt, quoniam factum negatur, & coniecturis multis ueritas indaganda eſt. Coniectura peti ſolet à perſona, re, cauſa, loco, modo, materia, tempore, occaſione, facultate. Perſona triplex eſt, loquentis, audientis, aduerſarij. In perſona ſpectanda nomen, natura, educatio, fortuna, adfectio animi, habitus corporis, ſtudium, conſilia.

Nomen. Vt ſi quis dicatur candidus, dicemus male appellari candidum, quum præter nomen nihil habeat candidi. Si Innocentius, quod nihil ſit eo nocentius.

centius. Ad naturam referuntur sexus, natio, patria, ætas. Sexus: ut uir sit an mulier. Latrocinium enim facilius in uiro: ueneficium in muliere. Natio: Sit ne Latinus, Germanus, Hispanus. Patria: ut Romanus, Atheniēsis. Aetas: Sit ne puer, adolescens, iuuenis, uir an senex: & quomodo in hisce uitæ partibus se gesserit. Quoniā singulis sua natura est. Educatio, qua ratione, & à quibus sit educatus: Nam mollis educatio, indulgentia parentum, & licentia præceptorum efficit quosq; natura bonos deteriores. Fortuna: seruus ne sit, an liber: pecuniosus, an tenuis: priuatus, an cum potestate, fortunatus, an infortunatus. Adfectio animi: iracundus, petulans, frugi: auarus an liberalis. Habitus corporis. Corporis enim robur, pulchritudoq́; & uestium cultus, plerunq; libidinis & petulantiæ indicia sunt. Studium est uehemens animi ad rem quampiam applicatio. Vt sit ne orator, poëta, medicus, uenator, sutor. Consiliū est faciendi excogitata ratio. Videndum quæ consilia ante rem sint habita. Hactenus dicta ad personas referuntur. Sequuntur reliqua: res, causa, locus, modus, materia, tempus, occasio, facultas. Res est negotiū ipsum, de quo agitur: ut paricidium, sacrilegium, peculatus.

Causæ duæ sunt partes, impulsio & ratiocinatio. Impulsio est temerarius animi impetus ad faciendū aliquid, aut non faciendum: ut timor, furor, ira. Ratiocinatio est, quæ commodorum comparatione aut incommodorū uitatione ad rem hortatur. Vt si interfectum esse dicamus, gratia lucri aut hæreditatis. Locus, opportunus an importunus: angustus, amplus, nemorosus: longinquus

quus an propinquus: celebris an desertus: sacer an prophanus: publicus an priuatus. Modus: Clam an ui: palam an occulte: insciens an prudens: amore an odio.

Materia: fuste an gladio: arcu, ueneno, incantatione.

Tempus: nocte, an die. Occasio, est temporis commoditas, quæ ad rem aliquam hominem trahit inuitatq́;.

Facultas, qua facile quicquam esse factu docemus. Vt occidi à pluribus pauciores: à uigilantibus dormientes: à præparatis inopinantes. Ex hisce locis coniecturas uel materiã captabimus, qua uel nos defendemus, uel aduersarios accusabimus. Vt ad hunc modum se defendere Catilina potest. A persona sua: Ea sum nobilitate, ijsq́; parentibus iudices, ut talia de me sine testibus suspicari non debeatis. A persona audientis. Nam uestræ prudentiæ iudices est, eam potestatẽ talibus hominibus non cõcedere: ne fictis argumentis nobiles homines circumueniant. Ab aduersarij persona. Atq; eo magis expellendus Cicero, quod mihi semper inimicus, infestusq́; nobilitati fuerit. Ab re. Non enim tanti sceleris suspicionem sine testibus approbare debetis. A loco. Præsertim in hac rep. in qua sanctißimæ leges summo studio semper conseruatæ sunt. A causa. Idcirco etiam magis Cicero expellendus, ne si fictis argumentis locus dabitur, multos nostrum hi noui homines inuadere conentur. A tempore. His præsertim temporibus, quibus ignobilium animi in nobilitatem sunt accensi. Ea etenim licentia uiuitur, ut nemo falsa crimina non excogitet.

DE LEGITIMA CONSTITVTIONE.

Consti

Constitutio legitima est, quum ex legibus & scriptis aliquid controuersiæ nascitur. Sic dicta est, qđ sæpenumero è legibus oriatur. Ea sex partibus absoluitur: scripto & sententia: contrarijs legibus, ambiguo, definitione, tralatione, ratiocinatiõe. Ex scripto & sententia controuersia oritur, quum inter litigantes unus scripto: alter scripti sententia utitur. Eiusmodi causæ cõstitutio est, ubi in Philippicis Cicero probat statuam deberi Seruio Sulpitio, qui legatus missus ad Antonium in legatione mortuus erat. Lex legatis ferro interemptis statuam decernebat. Hunc honorem Cicero uolebat Seruio Sulpitio decerni: qui non ferro, sed legationis labore occubuit. Ex cõtrarijs legibus, quando altera lex iubet aut permittit, altera uetat quicquam fieri, hoc est, quum accusator & defensor suam uterq; legẽ habet, qua sese tueatur. Ex ambiguo, quum scriptum duas aut plures res significat. Hoc sæpenumero fit multiplici potestate uerborum, & accentu, & genere, & numero, & aspiratione, & contextu orationis, & quibuscunq; modis significatio uerborum commutatur. Vt paterfamiliâs amico taurum legauit. Post mortem eius, amicus seruum petit nomine Taurum. Hæres se bouem debere dicit. Testamento quidam poni iussit statuam auream hastam tenentẽ. Vbi ambigitur utrã esse aureã uoluerit, statuámne an hastã. Ex definitione causa cõstat, quũ controuersia est, quo nomine factum appelletur. Quidã furatus est rẽ sacrã ex ædibus priuatis. Accusator sacrilegiũ esse adfirmat: reus, simplex furtũ qđ ignorauerit rem esse sacrã. Hic definiri debent sacrilegium

gium & simplex furtum. In tralatione seu transmutatione status cōsistit, quoties ab alio nos accusari debere dicimus: aut nō nos sed alios: aut nō apud hos iudices, sed apud illos: nō hac lege, sed illa: non hoc crimine, sed illo: non hac pœna, sed illa: non hoc modo, nō hoc loco, non hoc quærente, aut agente, sed alio. Ex ratiocinatione controuersia constat, quum res sine propria lege uenit in iudicium, quæ tamen ab alijs legibus similitudinem quandam aucupatur. Hæc in quinq; parteis distribui potest. Prima. An quod semel ius est, idem & sæpius. Vt furti damnatus adfixus est cruci, sed rupto fune delapsus, repetitur ad supplicium. Secunda. An quod in uno ius est, idē & in pluribus. Qui duos uno tēpore tyrannos occidit, duo præmia petit. Qui Romæ tres liberos habebat, certa priuilegia, & immunitates habuit. Quidam sex aut nouem habuit: dubitatio existit utrum duplum aut triplum habebit priuilegium. Tertia. An quod ante ius fuit, etiam post sit. Mulier rapta habet optionem, ut uel caput raptoris petat, uel connubium. Raptor fugit, interim rapta nupsit alij, reuerso raptore petit optionem mulier. Quarta. An quod in toto ius est, idem & in parte. Aratrum accipere pignori non licet, uomerem accepit. Quinta. An quod in parte, idem & in toto. Lanas euehere Tarēto non licet, oues uexit.

DE IVRIDICIALI CONSTITVTIONE.

IVridicialis constitutio est, quum iure an iniuria factum aliquid sit, quæritur. In hac reus aut fatetur

quid

quidpiam fecisse se, quod uetitum sit, aut non. Illud adsumptiuam: hoc, absolutam nominamus. Absoluta iuridicialis est, quum recte aliquid factũ esse dicimus. Vt quidam abdicare filiũ uult, quod philosophiæ operam dederit. Filius se recte id facere ait. Aßumptiua est, in qua quum reus rem per se turpem fecisse confiteatur, re tamen aßumpta extranea iure factum defendit. Huius species quatuor sunt: criminis conceßio, relatio, remotio, comparatio. Conceßio est, quum reus petit sibi ignosci. Eius partes duæ, purgatio & deprecatio. Purgatio est, per quã eius, qui accusatur, non factum ipsum, sed uoluntas defenditur. Ea habet partes tres: imprudentiam, casum, neceßitudinem. Imprudentia dicitur, quum scisse se aliquid reus negat. Lege Cornelia de sicarijs punitur, qui occiderit hominem. Quidam dũ auibus ruri insidiatur, mißa sagitta hominem in uirgultis dormientem interfecit: per imprudentiam se excusat. Simile est, si quis accusetur, quod ciuem Romanum occiderit. Casus est, quum demonstramus aliquam fortunæ uim uoluntati obstitisse. Vt in hac: Aliquis pecuniã certo die Ephesi soluere promisit, adiecta pœna, nisi tunc soluta fuerit. Is profectus est domo id temporis, quod uideretur satis ad eam profectionem futurum. Aduersis tempestatibus usq; usus ad constitutum diem non uenit. Excusat se per casum aut fortunam. Dux Romanus mißus aduersus Cymbros, exercitum temere duxit in locum iniquum. Circumuentus ab hostibus amisit militum octoginta milia. Reuersus Romam accusatur læsæ maiestatis. Confert culpam in casum & fortunam. Neceßitudo

cessitudo est, quum ui quadam reus id, quod fecerit, fecisse se ait. Lex est apud Rhodios, ut si qua rostrata in portu nauis deprehensa sit, publicetur. Magna exorta tempestate uis uentorum inuitis nautis Rhodiorum in portum nauim coëgit. Deprecatio est, quum se peccasse consulto reus confitetur, tamen petit sibi ignosci. Hoc genus uix in iudicium uenire potest, ideo quod cōcessa culpa difficile sit ab eo, qui peccatorum esse uindex debet, ut ignoscat, impetrare. Fit tamen si pro eo dixeris, qui sæpe fuerit de rep. bene meritus, qui ob salutem populi quandoq; sese in pericula coniecerit. Relatio criminis est, quum aliquid nos aliorum peccatis coactos fecisse dicimus. Ea est huiusmodi. Horatius occisis tribus hostibus, & duobus amißis fratribus domum se uictor recepit. Is animaduertit sororem suam de fratrū morte non laborantem: sponsi autem nomen appellantē identidem, qui unus ex hostibus fuerat. Indigne id passus uirginem occidit. Ait se coactum esse iniquitate sororis, quod illa hostium mortem lugebat, fratrum negligebat: deniq; se & populum Romanum uicisse, moleste ferebat. Remotio criminis est, quum culpam uel in hominem, uel in rem aliquam reijcimus. In hominem. Vt si accusetur is, qui consulum iußu Seruium Sulpitiū seditiosum hominem occiderat. In rem: Paterfamiliâs moriens seruo donauit libertatem ea conditione, ut mortuo sibi poneret æream statuam in foro. Quum mortuus esset paterfamiliâs, seruus ponere statuam uoluit. Sed plebiscitum erat, nulli poße statuam poni, nisi consensu plebis. Seruus liberum esse se adfirmat, & quod

statuam non posuerit, eam culpam in rem, hoc est, in plebiscitum reijcit. Distat criminis remotio à relatione, quod illic penitus remouetur, hic duntaxat minuitur culpa. Comparatio porrò criminis est, cum dicimus necesse fuisse alterutrum facere, & id quod fecimus utilius esse. Vt Aulus Albinus à Iugurtha inclusus, cũ effugere non posset, cum Iugurtha in collocutionẽ uenit, ita discessit, ut impedimenta relinqueret, exercitũ sub iugo educeret. Satius esse duxit exercitũ sine impedimẽtis educere, q̃ simul cum impedimẽtis exercitũ quoq; perdere.

DE IVDICATIONE.

IVdicatio est quæstio quæ oritur ex ratione defensoris, ac firmamento accusatoris. Ratio est quæ defensionem continet. Quippe nisi attulerit rationem reus, nulla erit controuersia. Firmamentum uel infirmatio est id, quod adfertur ab accusatore contra rationem defensoris. Quemadmodum ex intentione accusatoris & depulsione defensoris constitutio conficitur: ita ex ratione defensoris, ac firmamento accusatoris colligitur iudicatio, hoc modo. Intentio: interfecisti matrem Orestes. Depulsio: interfeci, sed iure. Status: iure ne id fecerit. Ratio: illa enim patrem meum occiderat. Firmamentum uel infirmatio: quanquàm illa occiderat patrem, tamen tu filius nocentem matrem interficere non debebas. Iudicatio: licuerit ne nocentem matrem occidere. Apud quosdam lex erat, ne quis Dianæ uitulum immolaret. Nautæ quidam quum aduersa tempestate in alto iactarentur

iactarentur, uouerunt: si eo portu, quem conspiciebant, potiti essent, ei Deo qui ibi esset, se uitulum immolaturos. Casu erat in eo portu fanum Dianæ eius, cui uitulum immolari non licebat. Imprudentes legis quum exissent, uitulum immolauerunt. Accusantur. Intentio est: uitulum immolastis ei Deo, cui non licebat. Depulsio est in concessione posita. Ratio: nesciuimus non licere. Infirmatio: tamen quoniam factum est, quod non licebat, ex lege supplicio digni estis. Iudicatio: quum id fecerint, quod non oportuerit, & id non oportere nescierint, sint ne supplicio digni. In coniecturali causa iudicatio nihil differt à constitutione. Vt repertus est Vlysses apud Aiacem interfectum in sylua, cuius capitalis ante inimicus fuerat. Accusatio: occidisti Aiacem. Depulsio: non occidi. Coniecturalis constitutio uel iudicatio: occiderit ne.

Quid θέσις ac ὑπόθεσις.

QVoniam de statuum siue thematum natura mentionem fecimus, prius quàm ad alia transeamus, dicendum quid Rhetores uocent θέσιν καὶ ὑπόθεσιν. Quæstionum formæ duæ sunt. Aliæ quæ remotis personis, & temporibus, & locis in utranq; partem tractantur. Hæ nominantur & theses, & quæstiones infinitæ. Vt an ducẽda sit uxor. Aliæ quæ personarũ, temporum locorũ ue complexu constant. Sit ne ducẽda uxor Catoni. Quæ nũc hypotheses, nũc quæstiones finitæ uocãtur.

DE CONCLVSIONE.

Conclusionem siue perorationem appellant artificiosum terminum orationis: uel postremam orationis partem, quæ breui argumentatione ex ijs quæ dicta sunt aut facta conficit, quod necessario consequitur. Distat ab epilogo, quod conclusio orationis: enumeratio uero perorationis, interim etiam narrationis membrum sit. Conclusionis tres partes sunt: epilogus, amplificatio adfectus: uel, quod idem est, enumeratio, indignatio, conquestio aut commiseratio.

DE ENVMERATIONE.

Epilogus est breuis ante dictorũ repetitio. Vt apud Ciceronẽ pro Pompeio: Quare uidete iudices num dubitandum uobis sit, omni studio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis uestri, salus sociorum, uectigalia maxima, fortunæ plurimorum ciuium cum repub. defenduntur. Et pro Archia poëta: Quare conseruate iudices hominem pudore eo, quem amicorum studijs uidetis comprobari, tum dignitate, tum etiam uenustate: ingenio autem tanto, quãto id conuenit existimari. Causa uero eiusmodi, quæ beneficio legis, autoritate municipij, testimonio Luculli, tabulis Metelli comprobetur.

DE INDIGNATIONE.

Amplificatio est quoties rem aliquam grauiorem seu maiorem, quàm est, efficimus. Vt apud Ciceronem pro A. Cluentio: Quod hoc portentum dij immortales, quod tantum monstrum ullis locis, quod tam infestum scelus & immane, aut unde natum esse dicamus?

Amplificamus quandoque commutato rei nomine. Vt quum occiſum eum dicimus, qui cæſus eſt: latronem qui eſt improbus: occidiſſe, cui res acerbior acciderit: exanimatum, dolore adfectum: mutum, qui nihil reſpondet: reuixiſſe, qui ſpem recepit: carnificem immitem: ſacrilegum ſceleſtũ: ueneficam malam: ſcelus, monſtrum, peſtem, labem, ſceleratum. Huc pertinent Atreus pro crudeli, Sardanapalus pro effœminato. Aut quum per collationem efferũtur quæ amplificant. Cice. in Verrẽ: Non enim furem, ſed raptorem: non adulterum ſed expugnatorem pudicitiæ: non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorum, religionumq́; non ſicarium, ſed crudeliſsimum carnificem ciuium ſociorumq́;, in ueſtrum iudicium adduximus. Plin. in Panegyrico de Traiano: Non enim de tyranno, ſed de ciue: non de domino, ſed de parente loquimur. Tertius amplificandi modus incrementum dicitur, quum per gradus peruenitur interdum ad ſummum, interdum quodammodo ſupra ſummum. Facinus eſt uincire ciuem Romanum, ſcelus uerberare, propè parricidium necare, quid dicam in crucẽ tollere? Quartus, cum curſu quodam grauius grauiusq́; ſemper aliquid inſequitur. Vt de uomitu in Antonium Cicero: In cœtu populi Romani, negotium publicum gerens, magiſter equitum. Quintum genus συναθροισμὸν, id eſt, congeriem uocãt, qua rem eandem alijs atq; alijs modis efferimus. Vt quid tuus ille Tubero diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?

Amplificatio quoque alia ratione in duas formas distinguitur. Aut enim rem alteram eleuamus, alteram extollimus. Aut alterius partis laudes sic amplificamus, ut præferamus tamen id, quod laudandum suscepimus. Μείωσις *contraria est amplificationi, quoties attigisse dicimus eum, qui pulsauit: læsisse qui uulnerauit. Vtraq; interdũ hyperbolen sapit: ut pice nigrior, cæcitate cæcior: breuior pygmæo, minus habet, quàm nihil.*

DE ADFECTIBVS.

ADfectus est commotio quædam uel perturbatio animi. Adfectuum genera his uerbis enumerat Fabius: Neq; miseratione solum mens iudicum permouenda est, sed etiam faciendum ut irascatur, mitigetur: inuideat, faueat: contemnat, admiretur: oderit, diligat: cupiat, satietate adficiatur: speret, metuat: lætetur, doleat. Creberrima est commiseratio. Cicero pro Milone: Sed finis sit, neq; enim præ lachrymis loqui poßum, & hic se lachrymis defendi uetat. Commiserationem captamus his ferè modis. Ab habitu personæ. Vt apud Vergilium: Obstupui steteruntq; comæ, & uox faucibus hæsit. Ab ætate. Apud eundem: Infelix puer atque impar cõgreßus Achilli. A fortuna. Ausonijsq; olim ditißimus aruis. Hinc quoque indignationem excitamus. Dido apud Vergilium: Et nostris illuserit aduena regnis. A loco. Quum uitam in syluis inter deserta ferarum Lustra domosq; traho. Eodem pertinent figuræ quædam. Απόγνωσις *uel dubitatio: En quid ago, rursus ne*

procos

procos irrisa priores Experiar? Ἐκφώνησις aut exclamatio: Dij talem terris auertite pestem. Ἀποσιώπησις. Quos ego: sed motos præstat componere fluctus. Permißio: Præter miseram animam, & hoc corpus nihil relictum est, his utere atque abutere ut libet. Epimone uel epizeuxis. O Mysis Mysis. Vos uos appello fortißimi uiri. Criminis seu delicti confeßio. Cicero pro Ligario: Erraui, temere feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti ueniam peto, ut ignoscas oro. Duplex est adfectus: πάθος, quando auditorum animi uehementer concitantur: & ἦθος, quum leniter solum permouentur. Hoc comœdijs, illud tragœdijs familiare. De ijs hæc Ciceronis uerba: Duo sunt, quæ bene tractata ab oratore admirabilem eloquentiam faciunt. Quorum alterum est ἠθικόν ad naturam, & ad mores, & ad omnem uitæ consuetudinem accommodatum. Alterum παθητικόν, quo perturbantur animi, & concitantur: in quo uno regnat oratio. Illud superius come, iucundum, ad beneuolentiam conciliandam paratum. Hoc uehemens, incensum, incitatum, quo causæ eripiuntur. Quod quum rapide fertur, sustineri nullo pacto potest. Poßunt & alia ratione adfectus distingui. In lætos, qui gaudium conciliant audientis animo, ut in gratulatione. Et tristes, quum iram, indignationem, aut misericordiam mouemus. In adfectuum ratione seruandum, ut ipsi uideamur tales, quales cupimus auditores. Nam ut Quintilianus ait, nō incendit nisi ignis: nec madescimus nisi humore, nec res ulla dat alteri colorem quem ipsa non habet.

Idem Fabius refert se uidisse histriones, qui adhuc flẽtes è spectaculo descendebant, tantopere conati erant commouere populum.

DE DISPOSITIONE.

ABsoluta inuentione, tradendæ dispositio, elocutio, memoria, pronuntiatio. Membra orationis sic disponenda. Primo loco exordium ponetur, secundo narratio, tertio diuisio, quarto confirmatio, quinto confutatio, sexto conclusio. Exigente tamen causa ordinẽ hũc quandoq; commutamus. Probationes firmiores primo & ultimo loco: aliæ medio proferendæ sunt. Naturalis rerum ordo in compositione quoque uerborum seruari debet: ut uiros ac fœminas, diem & noctem, ortum atq; occasum dicas: non fœminas & uiros, non noctem ac diem, non occasum & exortum. Cauendum etiam ne decrescat oratio, & fortiori subiungatur aliquid infirmius: ut sacrilego fur, aut latroni petulans. Vt dispositio, ita & ordo duplex est. Naturalis, quo rem ut gesta est narramus. Artificiosus, quo naturalem ordinem consulto perturbamus. Superior ille ad historicos & oratores: hic ad poëtas pertinet. Poëtæ enim plerunq; à medijs ordiuntur rebus. Sic Homerus Odißeam à tempore, quo Vlysses erat in Calipsus insula auspicatur. Quæ uero præceßerant, quomodo ad Cyclopes, ad inferos uenerat, in insula Phæacum postea recitantur. Quemadmodum instructio exercitus in aciem imperatori: ita hæc pars oratori summe neceßaria est. Etenim

ſicut illa in pugnando: ſic in dicendo diſpoſitio facile uictoriam parit. Quippe diſponere aliud nihil eſt, niſi argumenta ſuo quæque loco collocare, & uelut in aciem producere.

DE ELOQVVTIONE, memoria, & actione.

ELocutio tribus conſtat partibus: elegantia, compoſitione, dignitate. Elegantia ſermonem purum ac Latinum reddit: & uerba requirit propria, uſitata, Latina. Compoſitio continet ordinem, iuncturam, numerum. Ordinem: ſi ſenſus uerbo claudatur: ſi diem & noctem dicamus, ortum & occaſum, non contra. Iuncturam, ſi crebri uocalium concurſus uitentur, qui uaſtam atque hiantem reddunt orationem. Numerum, ſi eundem multorum uerborum exitum uitabimus, & longam uerborum continuationem, quæ tum auditoris aures, tum ſpiritum orantis lædit. Dignitas conſtat exornationibus uerborum ac ſententiarum, quas alio loco deſcribemus. Memoria duplex eſt. Naturalis, uis quædam animi ſedem habens in poſteriore cerebri parte. Et artificioſa, quæ eſt eadem ipſa naturalis præceptionibus quibuſdam firmata. Hæc conſtat locis & imaginibus. Loci ſunt ueluti tabulæ, in quibus rerum ſimulachra collocãtur. Quod genus ædes, intercolumnia, anguli, parietes. Imagines ſunt ſimilitudines earum rerum, quas meminiſſe uolumus: ut equus, leo, canis, domus. Quæ ſi ordine libeat ediſcere, collocabimus in primo loco equum

aliquem, in ſecundo leonem, in tertio canem, in quarto domum. Pari *forma oratio in parteis aliquot diuidi, ac per imaginum excogitationem ediſci poteſt.* Nam *artificioſa memoria duplex eſt.* Verborum, *quum ſingulis dictionibus imaginem tribuimus.* Rerum, *quando res aliqua ſeu particula orationis, una duntaxat effigie ſignatur.* Pronuntiatio *uel actio eſt moderatio uocis, uultus, & geſtus cum gratia & uenuſtate.* Hæc *tria præſtare debet: ut conciliet, perſuadeat, moueat: quibus natura non deeſt, ut etiam delectet.* Conciliatio *commendatione morum, & orationis ſuauitate conſtat: perſuadendi uis, aſſeueratione: mouendi ratio, adfectibus.* Ad *actionem chironomia ſpectat, quæ plerunque negotium futuro exhibet oratori.*

IOACHIMI
FORTII RINGELBERGII
Andouerpiani Schemata.

IGVRA *ſiue ſchema, eſt inſignis forma loquendi.* Quippe *antequam dicendi ars inuenta erat, non deerant fæcundi homines, in quorum oratione multa erant obſeruatione digna.* Videbant *primi illi* Rhetores *ac eloquentiæ ſtudioſi repetitiones, & traductiones, & metaphoras multum habere gratiæ,*

gratiæ, adnotauerunt ergo eas inter præceptiones, quas de ratione dicendi cœperant colligere, uocaueruntq́; σχήματα λέξεως. Videbant quoque uehementer commouere auditores, & non mediocriter facere ad persuadendum exclamationes siue uociferationes illas, quibus astantes omnes perturbabantur: censuerunt igitur eas esse imitandas, & aliquando clamandum esse exigente causa. Sed quia clamores non habebant neque requirebant certum aliquem ordinem uerborum, & quia nihil faciebant ad uocum seu compositionis elegantiam, huiusmodi uociferationē appellauerunt figuram διανοίας.

Schema ergo nominabant omnem modum loquendi, qui multum faciebat uel ad uenustatem orationis, uel ad res seu probationes quasdam, quibus facile aliquid auditoribus uidebant persuaderi, quales sunt exclamatio, demonstratio, contentio. Qua ratione schematum genera distinguamus, sequens tabula indicabit.

Con

- **Schema** seu figura duplex est,
  - Διανοίας,
    - Contentio, demonstratio, dubitatio, epiphonema, exclamatio, expolitio, hyperbole, interrogatio, occupatio, sententia, subiectio.
  - Λέξεως aut sermonis, cuius duæ species,
    - Figura, in qua uerbi significatio manet, quæ triplex est,
      - Dictionis,
        - Πρόθεσις, ἀφαίρεσις, ἐπένθεσις, συγκοπή, paragoge, apocope, ἔκτασις, συστολή, διαίρεσις, συναίρεσις, συναλοιφή, ἔκθλιψις, ἀντίστοιχον, μετάθεσις, tmesis.
      - Orationis
        - Ἀναδίπλωσις, ἀποσιώπησις, ἀσύνδετον, complexio, conuersio, ἔκλειψις, epimone, gradatio, hypallage, interpretatio, ἰσόκωλον, παρονομασία, περίφρασις, πολυσύνδετον, repetitio, traductio.
      - Constructionis
        - Πρόληψις.
        - Zeugma.
        - Σύλληψις.
        - Σύνθεσις.
        - Ἀντίπτωσις.
    - Figura in qua uerbi significatio mutatur. Hæc dicitur tropus
      - Dictionis
        - Metaphora.
        - Συνεκδοχή.
        - Ἀντονομασία.
      - Orationis
        - Aenigma.
        - Paroemia.
        - Ironeia.

SCHEMATA ΔΙΑΝΟΙΑΣ
aut ſententiarum.

Ἀποστροφὴ, *uel auerſio eſt, quum aliò conuertimus ſermonem: ut in exordio Faſtorum Ouidij: Scilicet arma magis, quàm ſidera Romule noras.* Apoſtrophe. Contentio, *eſt rerum contrariarum uel diuerſarum comparatio: Cæſar aduerſum libertatem populi Romani bellum geßit: Sylla ne ea tolleretur, totis uiribus adnixus eſt. Cæſar euertit Rempub. Sylla eam conſeruauit. Cæſar tyrannidem arripuit: Sylla urbem à tyrannide liberauit. Ouidius in Triſtibus:* Contentio.

Ille habuit fidamq́; manum, ſociosq́; fideles:
Me profugum comites deſeruere mei.
Ille ſuam lætus patriam uictorq́; petebat:
A patria fugio uictus & exul ego.

Et infra:

Illi corpus erat durum, patiensq́; laborum:
Inualidæ uires, ingeniumq́; mihi.
Ille erat aßidue ſæuis agitatus in armis:
Aßuetus ſtudijs mollibus ipſe fui.

Duplex eſt contentio. Altera eſt figura uerborum: ut inimicis te placabilem, amicis inexorabilem præbes. Altera ad ſententiarum colores pertinet. Contentio dicendi forma inſignis eſt, & mire conducit ad perſuadendum, ſed in uerbis non conſiſtit, quia indoctißimus quiſque, qui uix duas uoces connecteret apte, ea poſſet uti. Idem dictum ſit de omnibus figuris διανοίας, *ſi quis dubitauerit, quamobrem ſic appellentur, aut qua ratione*

à uerborum

à uerborum figuris differant. Est & hoc discrimen, quod uerborum schema tollitur, si uerba mutaris: sententiarum permanet, quibuscunque uerbis uti uelis.

Correctio. Correctio, quum tollitur id, quod dictum est, & ponitur magis idoneum: Theologus, imò nugator. Crudelis homo, imò ne homo quidem.

Demõstratio Demonstratio est, quum ita res uerbis exprimitur, ut geri ante oculos uideatur. Hæc crebra est apud Homerum. Is enim sæpenumero rem ita describit circunstantijs, ut semel lecta uix unquam poßit è memoria labi. Vt primo libro Iliados, de descensu Apollinis:

Βῆ δὲ κατ' οὐλύμποιο καρήνων χωόμενος κῆρ,
τόξ' ὤμοισιν ἔχων, ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην.
Ἔκλαγξαν δ' ἄρ' ὀϊστοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο,
Αὐτοῦ κινηθέντος.

Iuit ab Olympi uerticibus irato animo, arcũ humeris gestãs, & bene munitã in circuitu pharetram. Clangebantq; sagittæ super humeros irascentis dum per uiam incederet.

Cicero pro Milone: Quum alter ueheretur in rheda penulatus, unà sederet uxor. Vergil. de seditione: Ignes & saxa uolant, furor arma ministrat. Cælius in Antonium: Ipsum offendunt temulento sopore profligatum, totis præcordijs stertentem ructuosos spiritus geminare, præclarasq; cõtubernales ab omnibus spondis transuersis incubare, & reliquas circumiacere paßim. Quæ tamen exanimatæ terrore, hostium aduentu percepto excitare Antonium conabantur. Nomen inclamabant, frustra ceruicibus tollebant, blandius alia ad aurem inuocabat, uehementius etiam nonnulla feriebat. Quarum quum omnium uocem tactumq; noscitaret, proximæ cuiusque collum amplexu petebat, nec dormire excitatus, nec uigilare ebrius poterat: sed semisomno sopore inter

manus

manus Centurionum, concubinarumq; iactabatur. Du- Dubitatio. *bitatio dicitur, quum dubitare nos significamus uel unde sumamus exordium, propter rerum multitudinem: siue quid potißimum agamus dolore aliquo adfecti.* Cicero *pro* Roscio: *Quid primum querar, aut unde potißimum exordiar iudices, aut quod, aut à quibus auxilium petam?* Deorúm *ne immortalium? populi ne* Romani, *uestrám ne, qui summam potestatem habetis, hoc tempore fidem implorem?* Emphasis *est, quando plus innuitur, quàm per uerba significatur.* Ἐπιφώνημα Græ- Emphasis. Epiphonema *ci,* Fabius *adclamationem uocat.* Ea *est rei narratæ, uel probatæ summa adclamatio.* Narratæ, *ut apud* Vergilium: *Tantæ molis erat* Romanam *cōdere gentem. Adeò à teneris consuescere multum est.* Probatæ, *apud* Marcum Tullium *pro* Ligario: *Quorum igitur impunitas Cæsar tuæ clementiæ laus est, eorum te ipsorum ad crudelitatem acuet oratio?* Apud Martialem *sæpenumero carmen epiphonemate clauditur.* Exclamatio, *uel* Exclamatio. ἐκφώνησις: O *tempora, ô mores, ô miserum me: &,* O *cœlum, ô terra, ô maria* Neptuni. Expolitio, *quo-* Expolitio. *ties eodem in loco diutius commoramur, & sententiam eandem alijs atq; alijs modis uariamus. Quod bifariam fit:* Commutatione *uerborum, cum res eadem alijs atque alijs uerbis, ac figuris sæpius effertur.* Commutatione *pronunciationis, quum alio atque alio uultu, gestu, uoce, adfectu.* Hyperbole, *est oratio quæ superat fidem,* Hyperbole. *ut ocyor fulmine.* Interrogationum *duæ formæ sunt.* Interrogatio Simplex: *ut,* Vos *qui tandem, quibus aut uenistis ab oris?* Figurata *multas habet species.* Interrogamus *enim quan-*

doque

doque non sciscitandi gratia, sed instandi. Cicero: Quid tuus ille Tubero districtus in acie Pharsalica gladius agebat? Quousque tandem abutere Catilina patientia nostra? Aut miserationis causa: Sinon apud Vergilium: Heu quæ me tellus, quæ me æquora possunt Accipere? Aut indignationis: & quisquam numen Iunonis adoret? Aut admirationis: Dij boni quot illic homines litigant? Aut acrius imperandi gratia: Non arma expedient, totaq; ex urbe sequentur.

Ironica permißio. Ironica permißio est, cum permuttendo deterrere conamur: Pete regna per undas. Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis.

Occupatio. Occupatio, quum dicimus nos præterire, aut nolle dicere, id quod maxime dicimus. Prætereo quod adolescentiam omni scelere contaminaueris. Nolim dicere quàm turpiter antea gesseris magistratum.

Parenthesis. Παρένθεσις, quum orationi aliquid inseritur. Hæc raro adfert ornatum, imò licentia quædam oratorum est, sicut πρόσθεσις, ἐπένθεσις, paragoge poëtarum.

Permißio. Permißio, quum aliqua iudici, uel aduersario permittimus. Præter miseram animam & hoc corpus nihil relictum est, his utere atque abutere ut libet.

Prosopopœia. Prosopopœia, est personarum fictio, quum aut urbes, aut defunctos, aut res inanimatas loquentes inducimus. Ouidius: Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli.

Sententia. Sententia, uel γνώμη, est dictum ad mores uel res communes pertinens. Obsequium amicos, ueritas odium parit.

Subiectio. Subiectio est, quum ipsi respondemus nostræ interrogationi. Ideo literas deseremus, quod grandi labore comparantur? Nihil minus.

Transitio Transitus uel transitio, quum paucis monemus quid dictum sit,

& quid

& quid postea simus dicturi. Hactenus *de turpitudine belli, nunc de incommodis dicemus.*

FIGVRAE DICTIONVM, IN *quibus significatio non mutatur.*

Λέξεως, *figuras nunc describemus, & primum eas, in quibus uerborũ significatio eadem permanet.* Quando *dictionis initio litera, seu syllaba additur, uocatur* πρόσθεσις, *ut gnatus pro natus, tetuli pro tuli.* Quum *medio, epenthesis: ut relligio, induperator, pro religio, imperator.* Quando *fini, paragoge: ut dicier, huiusce,* ἔλθῃσι, ἔχῃσιν, *pro dici, huius,* ἔλθῃ, ἔχῃ. *Sin principio aliquid adimatur, nominatur* ἀφαίρεσις, *ut ruit omnia late, temnere,* πάθεν, τέρπετο, κεῖνος, *pro eruit, contemnere* ἔπαθεν, ἐτέρπετο, ἐκεῖνος. *Si medio,* συγκοπὴ: *ut agrestum, dixti, accestis,* ἑτάρους, *pro agrestium, dixisti, accessistis,* ἑταίρους. *Si fini, apocopen: ut pecudi pro peculij,* δῶ *pro* δῶμα *apud* Homerum. Ἔκτασις, *extensio syllabæ est natura contractæ: ut exercet* Diana choros. *Diana prima producta dixit.* Συστολὴ, *contractio natura protensæ.* Obstupui, *steteruntq́; comæ, & uox faucibus hæsit.* Homerus: ἴδε κρέα πόλλα δ᾽ ἀπηῦντο, *quum uerbi* κρέα *syllaba posterior esse deberet longa.*

Πρόσθεσις. Epenthesis. Paragoge. Aphæresis. Syncope. Apocope. Ectasis. Systole.

Διαίρεσις, *diuisio unius syllabæ in duas:* Aulai *in medio.* Συναίρεσις, *contractio duarum syllabarum in unam: ut* Phæton *pro* Phaëton. Συναλοιφὴ, *abiectio uocalis propter aliam sequentem.* Carthag' Italiam

Diæresis. Synæresis. Synalœphe.

Ecthlipsis. contra: pro Carthago. Ἔκθλιψις, uocalium cum consonantibus elisio. Mult' ille & terris: pro multum
Antistichon. ille. Ἀντίστοιχον, literæ pro litera positio. Olli sub-
Metathesis. ridens: pro illi. Metathesis, literarum transpositio.
Tmesis. Tymbre pro tymber. Tmesin appellant quando separantur partes dictionis compositæ. Cicero: Nunc rationem quo ea me cunque ducet sequar.

SCHEMATA ORATIONIS.

Anadiplosis. Ἀναδίπλωσις, est finis uersus in principio alterius repetitio. Vrbs Hetrusa solo sequitur pulcherrimus Astur: Astur equo fidens, & uersicoloribus ar-
Antitheton. mis. Ἀντίθετον, aliud nihil, quàm contentio in uerbis est, quum uerba pugnantia inter se paria paribus opponuntur. In pace ad uexandos ciues, acerrimus: in
Aposiopesis. bello, ad expugnandos hostes, inertißimus. Ἀποσιώπησις, uel reticentia, quam & Cicero præcisionem uocat, est oratio propter uehementiam imperfecta. Quos ego, sed motos præstat componere fluctus. Reticentia triplex. Quando tacemus interuētu alterius personæ: quum sermonem finimus: & quando transimus ad
Articulus. alia. Articulus, quum multa sine coniunctione proferuntur: ut ueni, uidi, uici: dum ætas, metus, magister, prohibebant. Nuncupatur etiam ἀσύνδετον, ἀσύνδετον, διάλυτον, dissolutum, dißolutio, & βραχυλογία. Apud Ciceronem id inter asyndeton & articulum uidetur intereße, quod in articulo singula uerba interuallis distinguuntur; in dissolutione uero non uerba, sed

partes

partes & membra efferuntur sine coniunctione. Conduplicatio, est cum ratione amplificationis, seu commiserationis unius, aut plurium uerborum iteratio. Nunc etiam audes in horum conspectum uenire proditor patriæ? proditor inquam patriæ uenire audes in horum conspectum? Complexio, συμπλοκή, eiusdem dictionis in principio ac fine repetitio. Quis legem tulit? Rullus. Quis decemuiros creauit? Rullus. Conuersio, ἀντιστροφή, quando membra aliquot, siue orationes in uerbum idem desinunt. Frumenti maximus numerus è Gallia: peditatus amplißimæ copiæ è Gallia. Ἔκλειψις, pleonasmo est contraria, quum uerbum aliquod deest. Vt, quæ me? quæ non? Epanalepsis, quum eadem dictio in principio & fine uersus ponitur. Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa. Epimone, uel epizeuxis, eiusdem dictionis sine medio geminatio cum impetu pronuntiationis. Meme adsum qui feci, in me conuertite ferrum. Terentius: O Mysis Mysis. Cicero: Vos uos appello fortißimi uiri. Epitheton, est dictio adiecta nomini perpetuam rei significans naturam: ut celeres horæ, aureus Sol, mutabilis Luna. Sumitur uel ab animo, ut pius Aeneas: uel à corpore, ut pulcher Iulus: uel à rebus extraneis, ut Vlysses Ithacus.

Conduplicatio. Complexio. Conuersio. Eclipsis. Epanalepsis. Epimone. Epitheton.

Gradatio, siue κλῖμαξ, quum cõsequentia membra ab ijsdem oriuntur uerbis, quibus antecedentia clauduntur. Aphricano uirtutem industria: uirtus gloriam: gloria æmulos comparauit. Quæ reliqua spes est libertatis, si illis & quod libet, licet: & quod licet, poßunt: & quod poßunt, audent: & quod audent, faciunt: & quod

Gradatio.

faciunt, uobis non est molestum? Ouidius: Viderat hanc, uisamq; cupit, potiturq; cupita.

Hypallage. Hypallage, quoties oratio conuerso rerum ordine effertur. Dare classibus austros.

Interpretatio. Interpretatio, quum eadem res alijs exprimutur uerbis. Rempublicam euertisti, ciuitatem deiecisti, patrem uerberasti, parenti manus scelerate intulisti. Terentius: Hanc tibi committo, & tuae mando fidei. Necesse est eius qui audit animum commoueri, quum grauitas prioris dicti renouatur interpretatione uerborum.

Isocolon. Ἰσόκωλον, quoties pari uerborum numero membra duo constant. Classem speciosissimam instruxit: exercitum pulcherrimum, & fortissimum elegit. In fuga, foeda mors: in uictoria, gloriosa. Ego te consilio, nummis & sanguine iuui: tu me dolo, arte, & gladijs inuasisti. Posteriora duo non iscoli modo, sed antitheti quoque colorem habent.

Ὁμοιόπτωτον. Ὁμοιόπτωτον, similiter cadens, quum idem plurium uocum finis est. Egentem uirtutis, abundantem felicitatis.

Ὁμοιοτέλευτον. Ὁμοιοτέλευτον, similiter desinens. Turpiter audes facere, nequiter studes dicere. Similiter cadens in nominum casibus est, similiter desinens, in quibuscunque uocibus.

Paronomasia. Παρονομασία, agnominatio, quum literarum similitudine uocem in contrarium deflectimus. Inceptio est amentium non amantium.

Periphrasis. Periphrasis, est quando significari breuius potest, quod cum ornatu latius ostenditur.

Perissologia. Si orationi uitium adferat περισσολογία dicitur. Periphrasis interdum necessaria est, quando dictu deformia operit. Sallustius: ad requisita naturae. Nominum, quae periphrasin efficiunt, alia disciplinis omnibus communia sunt,

ſunt: ut ratio, natura. Dicimus enim de natura deorum, de mundi natura, de ratione elementorum, morborum, enthymematum: hoc eſt, de deo, de mundo, de elementis, de morbis, de enthymematis. Alia non niſi paucis in rebus uſurpantur. Vt ſidus, ſignum, aſtron, ſtella, in Aſtronomia duntaxat faciunt periphraſin, hoc modo: ſidus Saturni, ſignum Leonis, Virginis aſtron, ſtella Iouis: pro Saturno, Leone, Virgine, Ioue. Homerus: τότε σθένος ὠρίωνος. Cicero: Docet ratio Mathematicorum, quanta humilitate Luna feratur terram penè contingens. Idem: Vnum genus eſt aduerſum infeſtumq; nobis, eorum quos P. Clodij furor, rapinis & incendijs, & omnibus exitijs publicis pauit. Plinius: Varijs de cauſis, quas ingeniorum acumen excogitat. Idem: Leonum feritas inter ſe non dimicat, ſerpentum morſus non petit ſerpentes. Idem de ſole: Hic uices temporum, annumq; ſemper renaſcentem ex uſu naturæ temperat. Ouidius: Vitæ ſumma breuis ſpem nos uetat inchoare longam.. Quintilianus: De pueris inter quos educabitur ille huic ſpei deſtinatus. Hic periphraſis materia ſunt robur, ratio, furor, acumen, feritas, morſus, uices, ſpei. Pleonaſmus, eſt quum uoces aliquot orationi perfectæ adijciuntur, quo rei aut dignitas aut magnitudo apertius exprimatur. Vt ipſe meis oculis uidi. Πολυσύνδετον, uel πολυσύνδετον, quum oratio multis coniunctionibus cohæret. Et ueni, & uidi, & uici. Repetitio ſeu anaphora, eſt euſdem dictionis per principia commatum, membrorum aut orationum diuerſarum iteratio. Scipio Numantiam

Pleonaſmus.

Polyſyndeton.

Repetitio.

sustulit. Scipio Carthaginem deleuit. Ille ille Iuppiter restitit, ille Capitolium, ille hæc templa, ille hãc urbem, ille uos omnes saluos esse uoluit. Item: Illa inquam, illa uita est tua Cæsar, quæ uigebit memoria seculorum omnium, quam posteritas alet, quam ipsa æternitas semper intuebitur. Aliud est epistolam, aliud historiam:
Traductio. *aliud amico, aliud omnibus scribere.* Traductio, *quum idem uerbum sæpius positum non modo tædium nullum adfert, uerum concinniorem quoque orationem reddit. Eum tu hominem appellas, qui si fuisset homo, non tam inique humanitatis studiosos persequeretur. Qui nihil habent in uita iucundius uita, ij cum uirtute uitam non poßunt colere.*

CONSTRVCTIONIS FIGVRÆ.

Πρόληψις: *homines pallent, alius timore, alius ira, alius amore.* Zeugma, *formæ dignitas aut morbo deflorescit, aut uetustate.* Σύλληψις, *Vlyßes & Penelope sunt laudati.* Σύνθεσις, *turba ruunt.* Συνεκδοχή, *nuda genu.* Αντίπτωσις, *Vrbem quam statuo uestra est, pro urbs.*

TROPI DICTIONVM.

TRopus, *est uerbi, uel sermonis in aliam significationem à propria deflexio. Dictionum tropi hi*
Metaphora. *sunt.* Metaphora, *quando uocabulum ex proprio significato transfertur in aliud propter similitudinem, ut*

ardor pro amore. Ab allegoria & similitudine siue exemplorum similium collatione differt, quòd allegoria perpetua translatio sit: ὁμοίωσις oratio, in qua allegoria cōfertur rei quam tractamus: ut si dicas, uascula oris angusti nimiam humoris copiam respuere, allegoria erit: similitudo si addideris, sic tenera puerorum ingenia grandia non percipere. Triplex metaphoræ causa: Aut quia necessaria est, quum uerbum proprium deest. Sic gemmam in uitibus dicunt, sitire segetes, fructus laborare, hominem durum uel asperum. Aut quia significantius rem exprimit: ut quum dicimus, lumē orationis, generis claritatem, concionum procellas, eloquentiæ flumina, fontem, segetē aut materiam gloriæ. Deniq; quum parum speciosa dictu per eam explicantur. Vergil. Hoc faciunt nimio ne luxu obtusior usus Sit genitali aruo, & sulcos oblimet inertes. Synecdoche, quum intelligimus ex uno plures, ut Romanus prælio uictor. Ex parte totum, tectum pro domo. E specie seu indiuiduo genus, iracundior Adria, pro quouis mari. Ex materia rem confectam, ferrum pro gladio. E præcedētibus sequētia, uirgineā soluit zonam, pro deuirginauit. Quatuor uocum genera accusatiuum per synecdochen habēt. Adiectiua, Vergil. Nuda genu. Idem: Omnia Mercurio similis, uocemq; coloremq;. Verba neutra cum participijs, ut dolēs pedes, caluet frontē. Paßiua eorumq; participia. Verg. Expleri mentem nequit. Oculos suffusa nitētes. Nomina patria. Idem: Cætera Graius. His loquendi formis poëtæ utuntur: Oratores nō nisi hoc exēplo, id genus, pro eius generis. Endyadis est, quādo adiectiuū in substātiuum resoluitur.

Synecdoche.

Endyadis.

resoluitur. Vergil. Chalybem frenosq; momordit, pro Chalybeos frenos. Idem: Pateris libamus & auro.

Transnominatio. Μετωνυμία, uel transnominatio, quum nomen inuentoris, pro re inuenta ponimus: Sine Cerere & Baccho friget Venus. Vel effectum pro efficiente: tristis lex, pallida mors. Vel continens pro contento: Cados epotos. Vel autorem pro opere, Terentius semper in manibus habendus. Vel ducem pro exercitu: Cæsus Hannibal.

Antonomasia. Αντωνομασία, quum nomen proprium mutatur, ut pro Iunone, Saturnia: pro Homero, poëta.

TROPI ORATIONVM.

Allegoria. Allegoria, est perpetua metaphora, uel oratio, in qua omnium uocum significatio mutatur, cuius genera hæc sunt.

Aenigma. Aenigma oratio, è qua propter obscuritatem nihil certi colligitur. Vt mater me genuit, eadem mox gignitur ex me: de glacie ex humore concreta, & in eundem rursum soluta. Hesiodus: πλέον ἥμισυ παντός, quo significatur in omnibus rebus seruandam esse mediocritatem.

Parœmia. Parœmia, celebre dictum est: hodie nullam lineam duxi.

Ironeia. Ironeia, illusio est. Vergilius: Egregiam uero laudem. Ideo tropos inter figuras posuimus, quod omnis tropus insignis forma uel species orationis sit. Quam sententiam non improbabunt, qui ratione magis, quàm maiorum autoritate nitentur.

FINIS.

Ioachimi

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Sententiæ.

FORTITVDINIS.

ORTIVM *uirorum est magis mortem contemnere, quàm amare uitam. Virescit uulnere uirtus. Virtus fortunabit. Leo ad nullius occursum expauescit. Vt ualeas multa ferenda tibi. Strenua ingenia, quò plus recessus sumũt, hoc maiores impetus ædunt. Nihil tam alte natura constituit, quò uirtus non poßit eniti. Omnis spes in uirtute ponenda. Iulius Cæsar dixisse fertur, præstantißimos habitos esse omnes, qui suas cogitationes altißimis in rebus defixas tenuere: imperiumq́; quod animo cõcepissent, ortu solis & occasu terminauerunt. Non capit regnum duos. Fortunæ muneribus utendum, non fidendum est. Fortuna quum blanditur, tunc uel maxime metuenda. Nihil uirtus inexpertum relinquit. Patria est, ubicunque uirtus sedem sibi elegerit.*

Alexander suæ demptum gloriæ existimabat, quicquid ceßißet alienæ. Eneruos animos uirtus odisse solet. Vt secundæ res, felicem: ita magnum faciunt aduersæ. In suo quisque periculo magnum habet animum. Nihil est, quod non aßidua meditatio facillimum

mum reddat. Aequa laus est à laudatis laudari, & improbari ab improbis. Tu ne cede malis, sed contra audentior ito. Scitum est profecto quiddam, & in medijs malis ea quenquam sapere, quæ sapere est opus.

Vtrãq; fortunam prosperam & aduersam iuxta ferre discat, qui animo esse tranquillo cupit. Facile supplicium perpeti, supplicio se liberare est. Posteriora ad patientiam referuntur, quæ fortitudinis species est.

Animos demittunt, atq; in contrarios adfectus pertrahunt sequentes. Arbores magnæ diu crescunt, una hora extirpantur. Leo nonnunquam & minimarum auium pabulum fuit, & ferrum rubigo consumit.

Nihil tam firmum, cui periculum non sit, etiam ab inualido. Stultum est eorum meminisse, propter quæ tui obliuisceris.

ARTIVM ET DOCTRINAE.

HOnos alit artes: omnesq; incenduntur ad studia gloria: iacentq; ea semper, quæ apud quosq; improbantur. Dignum laude uirum Musa uetat mori. Vt medicina corpus, ita animum curat philosophia. Opes eiusmodi parandæ, quæ naui fracta simul cum domino queant enatare.

LABORANDVM ESSE.

I. laborare debẽt uolẽtes esse felices.

MOχθεῖν ἀνάγκη τοὺς θέλοντας εὐτυχεῖν. Mala mille molestant affliguntq; hominem, cui segne & inutile corpus. δύσκολα τὰ καλά. difficilia quæ pulchra. Παρὰ πόνῳ ἀποκρίνεται τύχη. Par est Fortuna labori. Nihil tam facile, quin difficile fiat, si inuitus facias.

Adole

ADOLESCENTIAE FLOREM CITO EVANESCERE.

MEμνησο νέος ὢν, ὡς γέρων ἔσῃ ποτέ. Cogita iuuenta nihil esse fugacius, quæ ubi auolarit semel, redit numquam. Οὐκ αἰεὶ θέρος ἐσσεῖται, ποιεῖσθε καλιάς, Aestas non semper fuerit, componite nidos. Philostratus in epistola quadam cauendum esse præcipit, ne tempus ullum sine fructu abeat, his uerbis: Ἐστὶν ἔαρ καὶ κάλλος ῥόδων, ὁ δὲ μὴ χρησάμενος τοῖς παροῦσιν, ἀνόητος, ἐν οὐ μέλλουσι μέλλων, καὶ βραδύνων ἐπὶ ἀπιοῦσι. φθονερὸς γὰρ ὁ χρόνος, καὶ τὴν ἄνθους ὥραν ἀφανίζει, καὶ τὴν κάλλους ἀκμὴν ἀπάγει.

Id est, Memineris iuuenis, quod aliquãdo senex eris.

Est uer & pulchritudo rosarũ. Stultus est, qui non utitur præsentibus, & qui tardus est in rebus abeuntibus. Inuidum enim tempus cito occasionem, & formæ uigorem abducit.

DE VOLVPTATE.

NEmo simul seruire potest uoluptatibus, & uirtuti. Vbi uoluptatis regnum adest, ibi difficile est uirtutẽ cõsistere. Sicut in extrema inopia positis haud facile est emergere: ita omnium rerum copia affluẽtes, ad uoluptatem facillime alliciuntur. Minus timet mortem, qui minus delitiarum nouit in uita.

Licentia, ignauia, cupido.

CVi plus licet, quàm par est: plus uult, q̃ licet. Immodicus libertatis usus, seruitutis quãdoq; occasio fuit.

Vt mũdo natura cursum, Soli lumen ignemq;, Lunæ μεταμόρφωσιν, aquæ fluxum, leoni impetum, gratiã auro: sic homini uidetur ignauiam dedisse ac torporẽ. Tametsi præditus est ratione, ea tñ aĩal nõ utitur. Desuetudo pigritiã, pigritiaq; ueternũ parit. Solius tẽporis auaritia honesta. Diuitiarũ cupido ibi est, ubi & usus.

Reliqua

RELIQVA SINE ORDINE.

ADfectibus male uti, uitium: bene uti, uirtus. Pauore carent, qui nihil commiserunt: & pœnam semper ante oculos uersari putant, qui peccarunt. Lento gradu ad uindictã sui diuina procedit ira, tarditatemq; supplicij grauitate compensat. Multos timeat oportet, qui timetur ab omnibus. Et tutus esse non potest, quem maxima pars hominum esse extinctum cupiat.

Miserrimum est timere, quom speres nihil. Læta omnia raro sine infelicitate aliqua eueniunt. Miser est, quisquis felicitatem sperat à miseris. Odia qui nimium timet, regnare nescit. Κρεῖττον εἰς κόρακας, ἢ εἰς κόλακας ἐμπεσεῖν. οἱ μὲν γὰρ νεκροὺς, οἱ δὲ ζῶντας ἐσθίουσι. Serò beneficiũ dedit, qui roganti dedit. Aliquando gratius est, quod facili, quàm quod plena manu datur. Ingratus qui beneficium accepisse se negat, quod accepit. Ingratus est qui dißimulat. Ingratus, qui non reddit. Ingratißimus omnium, qui oblitus est. Reddit beneficium, qui libenter debet. Nemo libenter debet reddere, quod nõ accepit, sed extorsit. Eodem animo debetur beneficiũ, quo datur. Nec aurum, nec argentum, nec quicquam eorum quæ accipiuntur, beneficium est, sed uoluntas tribuentis. Græcis prouerbium est, beneficium non esse conferendum nec in puerum, nec in senem. In hunc, quia perit antequàm gratiæ referendæ detur oportunitas: in illum, quia non meminit. Priusquam initium recte constitueris, stultum est de exitu cõsilium capere.

Id est, Melius est in coruos, quàm in adulatores incidere; hi enim uiuẽtes, illi mortuos edunt.

Vita humana similis est ferro: quod si exerceas, atteritur

ritur: si non exerceas, rubigo consumit. τοὺς δὲ σώφρονας θεοὶ φιλοῦσι, καὶ στυγοῦσι τοὺς κακούς. Id est, Prudētes dij amant, & oderunt malos.

Laudis cupiditas & timor ignominiæ ad uirtutem excitant. κούφως φέρειν χρὴ θνητὸν ὄντα συμφοράς. Id est, Aequo animo ferendæ calamitates mortalibus. *Naturam plerunq; fortuna corrumpit. Facile ingenia adolescentium ab honesta disciplina ad luxum delabuntur. Virtuti fortuna cedit. Laudare se, uani: uituperare, stulti est. Ea rerum humanarum natura est, ut nihil sit ex omni parte beatum. Fortunam citius reperias, quàm retineas. Hoc deterius habet respublica, quo magis florent res priuatæ. Inopiæ pauca desunt, auaritiæ omnia. Volenti non fit iniuria.*

Vtilia iucundis præferenda sunt, quū obtineri utrūq; nō potest. Regū pernicies adulatio. Virtutis præmium honor. Copia fastidium parit. Reip. nerui uectigalia. Laboris condimentum est ocium. Ea demum tuta est potentia, quæ uiribus suis modū imponit.

Ab alio expectes, alteri quod feceris. Opes sunt sarcinæ mentis. Præterita reprehendi poßunt, corrigi non poßunt. Η φροντὶς οὐκ ἀτερπὴς ἔχουσά τινα διατριβήν. Id est, Cura nō iniucunda est, aliquod habēs exercitium. *In deorum cultu non spectandæ uictimæ, sed pia ac recta uoluntas uenerantium.* Οὐδὲν ἀγαθὸν ἀμάρτυρον, ἢ κτῆμα, ἢ ποίημα, ὃ μηδεὶς ὄψεται. Id est, Nihil iucundum quod nemo uidet, neq; opes, neque opera. *Vacandum non modo omni crimine, sed etiā criminis cuiuscunq; suspicione. Domat omnia uirtus.*

Virtus fortunæ non indiget. Βούλου τὰς εἰκόνας τῆς ἀρετῆς ὑπόμνημα μᾶλλον, ἢ τοῦ σώματος καταλιπεῖν. *Statuas relinque, quæ uirtutis sint monumentum magis, quàm staturæ corporis. Omnes quibus*

res sunt

res sunt minus secundæ, magis sunt nescio quo pacto suspiciosi, & ad contumeliam omnia accipiunt magis.

Imago animi sermo est. Qualis uir, talis oratio.

Id est, Exercitiũ potest omnia.

Coniunctio animorum, maxima cognatio est. Μελέτη πάντα δύναται. *Omne opus difficile apparet, antequàm tentaueris. Plus usus sine doctrina, quàm citra usum doctrina ualet. Nihil præcepta atq; artes ualent, nisi adiuuante natura.* Πάτρις ἐστὶ πᾶσα, ἵν' ἂν πράττῃ τις εὖ. *Omne solum forti patria. Musonij sententiam commemorat Aulus Gellius libro decimo sexto:* Ἐάν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει. ἐάν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μεθ' ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. *Si quid feceris honestum cum labore, labor abit, honestum manet. Si quid turpe feceris cum uoluptate, uoluptas abit, turpitudo manet. Omnia prius uerbis, quàm armis experiri sapientem decet. Sicut aues ad uolatum, equi ad cursum, ad sæuitiam feræ gignuntur: sic homini propria est mentis agitatio atq; solertia. Omnes homines, qui de rebus dubijs cõsultãt, ab odio, amicitia, ira atq; misericordia uacuos esse decet. Haud facile animus uerum prouidet, ubi illa officiunt. Per beati sunt, qui eũ tenent uitæ cursum, ut uel in negotio sine periculo, uel in otio cum dignitate uersentur. Maiore gloria pauca recte aguntur, quàm multa leuiter & perperam.* Φοβοῦ δῆμον παρ' ᾧ πολλὰ δύνασαι. *Nemini crede. Euentus stultorum magister est. Prudentis est multa dißimulare. Quatuor nobilium genera sunt. Nobiles enim dicuntur, qui claris, bo*

Id est, Time populũ apud quẽ multa potes.

ris, bonis, iustisq; maioribus nati sunt. Nobiles etiam uocantur, quorum parentes potentes uel principes fuere. Item quorum sunt maiores fama & existimatione celebres, quam uel ex bellicis rebus præclare gestis, uel ex certaminum coronis reportarunt. Vltima ac maxima nobilitas est, quum quis per se animi magnitudine excellit. De qua Cicero in Sallustium: Satius est me meis rebus gestis florere, quam maiorum opinione niti, & ita uiuere, ut ego sim posteris meis nobilitatis initiũ & uirtutis exemplum. Duplicia sunt, quæ delectant, quorum alia sensu, alia mente percipiuntur. Qui sensibus magis uiuunt, & corporis tenentur uoluptatibus, quorumq; animus corpori seruit, hi magis eam sequuntur delectationem, quæ sensibus obijcitur. Contrà quorum generosior & erectior animus curam omnem posuit in mente, hi uelut inimicas & infestas corporis aspernantur uoluptates, & solum quæ mentem delectant, sequuntur. In libris de homine, de ratione studij alijsq; complura sunt, quæ hic noluimus repetere, ne rem eandem bis proferre uideremur. Forsitan non inutile foret hasce sententias altius infigere pectori, siue ad uerbum ediscere. Nã & orationem, si scribere uelis, mire exornant, & animos mouent non sine uoluptate incredibili, & ueluti normæ quædam uiuendi sunt.

FINIS.

IOACHIMI FORTII RENGELBERGII Andouerpiani liber de formis dicendi.

EPISTOLA AD LECTOREM.

Scribendi rationem trifariam distinguemus. Primum in Atticam, Asianam, Rhodiam. Tum in sublimem, tenuem, moderatam. Deniq; in Poëticam, historicã, oratoriam. Post quae & aliae nonnullae orationis species adijcientur. Vale. Andouerpiae, tertio Nonas Iunias. Anno M. D. XXIX.

DE TRIPLICI DICENDI GENERE Attico, Asiano, Rhodio.

ETERIBVS *triplex erat dicendi genus: Atticum, Asianum, Rhodiũ. Atticum erat pressum, subtile, limatũ, emunctum, uenustum, nihil inane, nihil redundans, nihil ociosum proferens. Si quidẽ in causis iudicialibus apud Athenienses sic preco dicturos euocabat. Si quis dicere uelit, surgat, sed* ἄνευ προοιμίων καὶ παθῶν, *hoc est, sine procemio, & adfectibus uel peroratione: quo factum est, ut in illorum oratione nihil esset superuacuum. Asianum uero genus inane erat, tumidum, inflatum, redundans uerbis atq; adfecti*

adfectibus immodicis. Huic & modus,& iudiciũ deerat. Tertium erat Rhodium ex utroque mixtum, neq; Asiano more abundans:neq; Attice presſum.

ALIA DISTINCTIO.

TRes sunt aliæ scribendi formæ,quæ è superioribus ortæ uidentur:prima grauis, sublimis, magnifica, grandis: secunda mediocris uel moderata:tertia tenuis, subtilis,humilis. Quæ eadem Cicero in libris de Oratore recenset his uerbis: Hinc nascitur triplex habitus,species,idea,uel forma orationis.Quorum primum genus est plenum, & tamen teres, sublime,graue. Secundum tenue,humile,non sine neruis ac uiribus. Tertium mediocre,moderatum dicitur,quod laudabili mediocritate constat.Dicẽdi genus graue est,quod constat uerborũ grauium magna & ornata constructione.Mediocre, quod magnifica illa orationis specie paulo est humilius,neque tamen ad infimam formam descendit.

Humile, quod quotidiano sermoni simillimum est.

Vberi dignitas atq; amplitudo: gracili uenustas, & subtilitas:moderatum utriusq; particeps est. Sublime in Pacuuio : gracile in Lucilio : mediocre in Terentio. Apud Homerum,magnificum in Vlyſſe:subtile in Menelao: moderatum in Nestore. Et Vergilij Bucolica tenui stilo scripta sunt:Georgica mediocri:Aeneis sublimi.Tragœdiæ graues sunt:mediocres comœdiæ: Bucolica humilia.De tragœdia Ouidij carmen est in tristibus:

Omne genus scripti grauitate tragœdia uincit.

Hæc quoq; materiam semper amoris habet.

In comœdia quandoq; sublimitas quædam commiscetur.

Sic apud Terentiũ in Adelphis tragica est exclamatio: O cælum, ò terra, ò maria Neptuni. In Eunucho Thraso magnifica, & militaria uerba habet. Prima Plauti comœdia cæteris est sublimior, quia personas deorum & ducum describit. De hac re Horatius:

Interdum tamen & uocem comœdia tollit,
Iratusq; Chremes tumido delitigat ore, hoc est, more tragico. *Alius comicus alio est sublimior. Quemadmodum tria sunt officia oratoris ut probet, ut delectet, ut flectat: sic totidem dicendi genera sunt, subtile in probando, modicum in delectando, uehemens in flectendo. In docendo acumen, in delectando lenitas, in mouendo grauitas requiritur. Exordium dicendi genus modestũ requirit: narratio, confirmatio & confutatio pro rerũ natura aliud ac aliud: peroratio uero amplum, magnificum, acre, ardens, uehemens, concitatum. Cicero rationẽ reddit quur tam diuersæ scribendi formæ extiterint. Cum oratio, inquit, mollis est & tenera, & ita flexibilis, ut sequatur, quocunq; torqueas, tum uariæ & naturæ & uoluntates multum inter se distantia effecerunt genera dicendi. Flumen alijs uerborum & uolubilitas cordi est, qui ponunt in orationis celeritate eloquentiã: alios interualla, moræ ac respirationes delectant.*

DE GRAVI ORATIONE.

GRaue dicendi genus, quũ res magnas, ampla, graui, & magnifica uerborũ cõpositione describimus. Vt quis est uestrũ iudices qui satis idoneã poßit in eũ pœnam excogitare, qui prodere hostibus patriam cogitarit? Quod huic sceleri dignũ supplicium potest inueniri

niri? In ijs qui uiolassent ingenuã, matrẽfamilias constu prassent, pulsaßent aliquẽ, aut postremo necassent, maxima supplicia maiores nostri consumpserũt. Huic truculẽtißimo, ac nefario facinori singularẽ pœnã nõ reliquerũt. Atq; in alijs maleficijs ad singulos, aut ad paucos ex alieno peccato iniuria peruenit. Huius sceleris qui sunt affines, uno cõsilio, uniuersis ciuibus, atrocißimas calamitates machinãtur. O feros animos. O crudeles cogitationes. O derelictos ab humanitate hoĩes, q id agere ausi sunt, aut cogitare potuerunt, quo pacto hostes reuulsis maiorũ sepulchris, deiectis mœnibus, ouãtes irruerẽt in ciuitatẽ. Quo modo deũ spoliatis tẽplis, optimatibus trucidatis, alijs arreptis in seruitutẽ, matribusfamilias & ingenuis hostiũ libidini subiectis, urbs acerbißimo concidat incẽdio cõflagrata. Qui se nõ putãt id, quod uoluerint ad exitũ perduxisse, nisi sanctißimæ patriæ miserãdũ scelerati uiderint cinerẽ. Hæc oratio est acris, uehemens, cõcitata. Res tractat grãdes, nẽpe pericula ac proditionẽ patriæ, & cõmunẽ reip. metũ. Graues habet amplificationes, interrogationes, exclamationes: etiã contentiones, ubi scelus de quo sermo est, maleficijs alijs cõparatur. Huiusmodi forma est heroici carminis, aliquot orationũ Ciceronis ac Demosthenis. Velut apud Vergil.

Arma, uirumq; cano Troiæ qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Lauinia uenit
Littora multum ille & terris iactatus, & alto
Vi superũ sæuæ memorẽ Iunonis ob irã.

Hor. in Odis:

Iustum & tenacem propositi uirum
Non ciuium ardor praua iubentium

Non uultus instantis tyranni
Mente quatit solida: neq; Hauster
Dux inquieti turbidus Adriæ.
Si fractus illabatur orbis,
Impauidum ferient ruinæ.

Vtrobiq; ampla, grauis, splendida, ac magnifica uerborum constructio est. Hoc genus dicendi ad mouendos ac perturbandos animos est accommodatum. Et, ut Fabio placet, hoc saxa deuoluit, & pontem indignatur, hoc ripas sibi facit: hoc iudicem uel nitentem contra feret, cogetq; ire, qua rapit. Sublimitas consistit in rebus & contextu orationis. In rebus, quum terræ motus, res deorum, regum, ducum, patriæ describimus. In contextu orationis, quando grauis, ampla, & magnifica uerborum compositio crebras habet metaphoras, exclamationes, indignationes, atq; id genus exornationes alias. Figuræ ad grauitatem pertinentes sunt mēbra, articuli repetitiones, interrogationes, dubitationes, amplificationes, exclamationes, cōtentiones, cōmorationes, metaphoræ, prosopopœiæ, apostrophæ, & demonstrationes, quæ rē oculis subijciunt cū exaggeratione.

QVAE ORATIONI GRAVITATEM ADFERANT.

ORatio grandis quinq; formis continetur: dignitate, increpatione maiorū uel iudicū, increpatione minorum aut æqualiū, uehementia, cōmoratione. Dignitas est, quū de rebus magnis, magna & ornata constructione conficitur oratio. Vt quum de deo, ac diuinis rebus, nō fabulosè, neq; ut hominibus, sed uere, & ut dijs

quadā

quadam cum religione loquimur. Quippe quæ ut homi nibus dijs pleriq; accommodant, ut amores, complexus, connubia, ea longe absunt à dignitate. Dignitatem itaq; habent quæ dicuntur de deo, de religione, de iustitia, de pietate, de fortitudine. Item quæstiones. Sint ne plures mundi, an unus. Quæ sit solis magnitudo. Qua ratione crescat decrescatq; luna. Vnde nascantur fulmina, ac to nitrua. Quid uentos inducat. Quid procellas, nimbos, grandines, tempestatesq; inferat. Increpatio maiorũ est, quum sine correctione superiores uel iudices incre-pamus. Sine correctione tamen id rarius fit. Correctio enim mitigat ea, quæ apertius dicta sunt, hoc modo, hic ego uestram prudentiam requiro, priscam consuetudinẽ expostulo, patrum uestrorum uestigia imitanda censeo. Increpationis exemplum est apud Ciceronem in Phi-lippicis: Legatos ad Antonium mittere, de quo grauißi mum iudicium fecistis, non leuitatis est, sed ut quod sen-tiam dicam, dementiæ. Minorum uero uel æqualium increpatio est, quum æquales, uel inferiores aperte car-pimus. Cicero in Verrem: Hæc est istius præclara tute-la. En cui tuos liberos committas? en memoria mortui sodalis, en metus uiuorum. Quum tibi se tota Asia spo liandam ac uexandam tradidisset, quum tibi exposita esset ad prædandũ omnis Pamphylia, contentus his tam opimis rebus eius non fuisti. Manus à tutela, manus à populo, manus à sodalis filio abstinere nõ potuisti. Idẽ: Homo auarißime & spurcißime redde bona sodalis fi-lio, siue quæ abstulisti, atq; confeßus es. Ad hunc locum pertinent schemata apostrophe, interrogatio, demon-

stratio. Auersio. Vt apud Ciceronem in Catilinam: O dij immortales ubinam gentiũ sumus? Interrogatio. Cicero in Verrem: Hæc tu omnium mortalium profligatißime ac perditißime, quum scires, quum audires quotidie, quum uideres, si sine tuo maximo quæstu fierẽt, cũ tanto periculo tuo fieri paterere, atq; cõcederes? Demonstratio. Vt apud Ciceronem, ubi ait Antonium frustis esculentis uinum redolentibus & sinum suum, & totum tribunal impleuisse. Hæc increpatio requirit membra breuia, commata crebra, & cæsam orationem. Vehementia est quædam in loquendo commotio siue perturbatio. Vnde oratores, qui hac dicendi forma gaudẽt uehementes & acres appellamus. Hæc figuras requirit reticentiam, exclamationes, interrogationes, asyndeta, crebra commata & cæsam orationem. Vergilius:

Quos ego, sed motos præstat componere fluctus. Et

Heu fuge nate dea, teq; his, ait, eripe flammis,
Hostis habet muros, ruit alto culmine Troia.

Cicero in Verrem: Putásne te posse de maximis acerbißimisq; rebus, quum causas sociorum fortunasq; prouinciæ, ius populi, & grauitatem iudicij, legumq; susceperis, tot res, tam graues, tam uarias, uoce memoria, cõsilio, ingenio sustinere? Putásne te posse, quæ C. Verres in quæstura, quæ in legatione, quæ in prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia, Asia, Pamphyliáq; peccauerit, ea quemadmodum locis temporibusq; diuisa sint, sic criminibus, & oratione distinguere? Putásne te posse, id quod in eiusmodi reo maxime necessarium est, facere, ut quæ ille libidinose, quæ nefariæ, quæ crudeliter

deliter fecerit, ea æque acerba uideantur esse his, qui audient, atq; illis uisa sunt, qui senserunt? Ad uehementiã etiam spectat epimone, hoc est, eiusdẽ uerbi sine medio geminatio cũ impetu pronũtiationis. Terẽtius. O Thais Thais. Cicero pro Milone: Vos, uos appello fortißimi uiri, qui multum pro rep. sanguinem effudistis. Commoratio est, quum in loco aliquo commoramur: & unã eandemq; rem alijs atq; alijs uerbis exprimimus. Cicero in Verrem: Quod si hanc causam tam idoneam, tam illustrem, tam grauem non haberem. Si aut hoc à me Siculi non petijssent, aut mihi cum Siculis causæ, tantæ necessitudinis non intercederent, & hoc quod facio, reip. causa facere profiterer, ut homo singulari cupiditate, audacia, scelere præditus, cuius furta, atq; flagitia non in Sicilia solum: sed in Achaia, Asia, Cilicia, Pamphylia, Romæ deniq; ante oculos omnium maxima turpißimaq; nossemus, me agente in iudicium uocaretur, quis tandem esset, qui meum factum aut consilium posset reprehendere? Quæ hoc loco Cicero copiosißime exposuit, minorem haberent uim, si sic dixisset: Quamuis hæc causa tam grauis, tam illustris non esset. Et quamuis id Siculi à me non petijssent, sed solum hic à me reipub. causa in iudicium uocaretur, quis me posset reprehendere? Idem in Catilinam: Rempub. Quirites, uitamq; omnium uestrum, bona, fortunas coniuges, liberosq; uestros, atq; hoc domicilium clarißimi imperij, fortunatißimã pulcherrimamq; urbẽ, hodierno die deorum immortalium erga uos summo amore, laboribus, cõsilijs, periculisq; meis, ex flãma atq; ferro, ac penè ex

faucibus fati ereptam, & uobis cõseruatam, ac restituti uidetis. Ad commorationem referendæ periphrasis & interpretatio, quæ etiã grauiorem efficiunt orationẽ.

DE MEDIOCRI FORMA.

MOderatum dicendi genus est, quod subtili plenius, & uehementi remißius est, hoc est, in quo mediocres sententiæ, uerba propria, ac decentia, & cõpositio plana est: sic ut tam uerba, quàm compositio paulum ultra quotidiani sermonis usum adsurgant. Vt quibus cum bellum gerimus iudices uidetis. Cum socijs qui pro nobis pugnare, & imperium nostrum nobiscũ simul uirtute, & industria cõseruare soliti sunt. Hi quũ deliberassent nobiscum bellum gerere, quæso quæ res erat, qua freti bellum suscipere conarẽtur. Quum multo maximam sociorum partem in officio manere intelligerent. Quum sibi non militum multitudinem, non idoneos imperatores, non pecuniam publicam præsto esse uiderent, non deniq; ullam rem, quæ pertinet ad bellum administrandum? Adde quod rerum imperiti, qui uniuscuiusq; rei, de rebus ante gestis exempla petere nõ possunt, per imprudentiam facile deducuntur in fraudẽ. At ij, qui sciunt, quid alijs acciderit, facile ex aliorũ euentibus suis rationibus poßunt prouidere. Nulla igitur re inducti, nulla spe freti arma sustulerũt? Quis hoc credat tantã amentiam quenquã tenuisse, ut imperiũ populi Romani tentare auderet, nullis copijs fretus? Hæc oratio quanq̃ res magnas cõtinet, tamẽ sedatior est, & minus acris, q̃ graue illud dicẽdi genus, de quo supra mentionẽ fecimus. Hoc modo Cicero ferè de philosophia scripsit.

De su

DE SVBTILI ORA=
tionis genere.

ORatio humilis eſt, quæ ſimplicem rei expoſitionem complectitur, & uſq; ad uſitatißimam puri ſermo=nis conſuetudinem deſcendit. Hoc genus uerba habet or nata, non exquiſita, & ad docendum eſt accõmodatum, hoc modo: Nam ut fortè hic in balneas uenit, cœpit poſtquam perfuſus eſt, defricari. Deinde, ubi uiſum ut in alueum deſcenderet, ecce ibi iſte de tranſuerſo, heus in=quit adoleſcens, pueri tui modo me pulſauerunt, ſatisfa=cias oportet. Hic quod ab ignoto præter conſuetudinem appellatus eſſet, erubuit. Hanc loquendi formam tenuem nuncupamus, quoniam balnea, contentiones, negotia puerorum, ac res humiles tractat, & humili conſtat uer borum contextu.

QVOD VITIVM VITAN=
dum ſit in figura graui.

IN tribus his dicendi generibus uitanda ſunt propin=qua uitia, in quæ nonnunquam incidunt ſcriptores, qui ſæpenumero pro uberibus ſufflati, atq; tumidi ſunt: pro mediocribus, incerti & ambigui: pro gracilibus, ſqualentes & ieiuni. Hac de re Horatius:

Decipimur ſpecie recti, breuis eſſe laboro,
Obſcurus fio, ſectantem leuia, nerui
deficiunt, animiq;, profeßus grandia, turget.
Serpit humi tutus nimium, timidusq; procellæ.

Idem infra:

In uitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte.

Grauitati affine eſt uitioſum genus, quod inflatum,

aut tumidum appellamus. Nam ut corporis bonam habitudinem tumor imitatur sæpe: ita grandis oratio sæpe imperitis uidetur ea, quæ turget, & inflata est, quum aut nouis, aut priscis uerbis, aut duriter aliunde translatis, aut grauioribus, quàm res postulat, aliquid dicitur, hoc modo: Nam qui perduellionibus uenditat patriam, non satis supplicij dederit, si præceps in Neptunias depulsus erit lacunas. Pœnitet igitur istum, qui mõtes belli cõposuit, campos sustulit pacis. Hic de periculo patriæ, hoc est, re graui, sermo est: uerum oratio ipsa tumida ac inflata est. In hoc dicendi genere pleriq; specie grauitatis falluntur, nec prospicere poßunt orationis tumorem.

VITIA VITANDA IN genere moderato.

QVi in mediocri forma consistere nequeunt, decidere solent in confine genus, quod appellatur dißolutum, incertum, ambiguum. Id est huiusmodi: Socij nostri, quum belligerare nobiscum uellent, profectò ratiocinati essent etiam atq; etiam, quid possent facere. Siquidem sua sponte facerent, & non haberent hinc adiutores multos, & malos homines, & audaces. Solent enim diu cogitare omnes, qui magna negotia uolunt agere. Hic bellum aduersus socios res mediocris describitur. Cæterum oratio diffluit, neque quicquam exprimit apto contextu uerborum.

QVID FVGIENDVM IN subtili ratione loquendi.

QVi in tenui orationis ductu uersari non poßunt, ueniunt ad genus squalens, aridum, ieiunum, exangue.

gue. Cuiuſmodi eſt hoc : Nam iſtic ad balneas acceßit, ad hunc poſtea dixit, hic tuus ſeruus me pulſauit. Poſtea dixit hic illi, cõſiderabo. Poſt ille cõuitiũ fecit, & magis ac magis præſentibus multis clamauit. Hic res humiles ari do, ſqualente, ac ieiuno orationis contextu exponuntur.

QVID SERVANDVM, CAuendumq́; in omnibus formis.

IN *uniuerſum cauendum eſt, ne in mutanda figura è ſublimi repente ad ima decidamus. Néue ſubito prorumpamus è gracili genere, ad uehemens, ac incitatum: id enim furori uideretur ſimile. Sed grauem orationem, mediocris: mediocrem excipiat attenuata: contra è tenui charactere per medium eamus ad ſublimem. Deinde identidem commutentur quo tædium leues uarietate.*

TERTIA DIVISIO.

D*Iximus de genere dicendi Attico, Aſiano, Rhodio. Inde de graui, moderato, ſubtili. Porrò ſcribendi modum alia ratione diſtinguimus in poëticum, oratorium, hiſtoricum. Poëtis maior ſermonis licentia eſt. Oratori nihil diſſonum aut incongruum proferre licet. Hiſtoria medium ſeruat modum.*

ALIAE DIVERSAE FORMAE LOQVENDI.

I*Vcunda eſt oratio, qua fabulas, res, ſeu luſus puerorum, hortorum amœnitatem, pulchritudinem florum, ſonorum harmoniam, aquas fluentes aut umbroſa nemora deſcribimus.* (Oratio iucunda.) *Floridum elocutionis genus eſt, quod crebris figuris compoſitum eſt, quæ perinde atque ipſi flores pulchritudine & gratia animum delectant.* (Florida.)

Obſcura

Obscura. Obscura est oratio, quæ ita contexta est, ut sensus haud facile percipi poßit. Modesta. Modestum dicendi genus est, in quo humanitas eius, qui dicit, adeo apparet: ut uel minoris & se & sua quàm oporteat: uel maioris aduersarium & rem eius, quàm sit, facere uideatur. Vt si neminem nos unquam læsisse aut accusasse dicamus, nunc coactos uenire in defensionem proborum contra improbos. Huc pertinet permißio, quum rem aliquam alterius potestati cōcedimus. Varia. Varietas orationis consistit in rebus & uerbis. In rebus, si diuersis artium generibus opus exornes. Eiusmodi sunt Georgica Vergilij, & maxime circa initium. Ibi enim uix uocem unam inuenias, quæ non pertineat uel ad Astronomiam, uel ad Geographiam, uel ad Cosmographiam, uel ad Physicen, uel ad historiam, uel ad fabulas. In uerbis, quum uarijs uocum casibus, generibus, specie, figura, tempore, coniugationibus, modis, personis, numeris: item multiplici numero syllabarum, exitu, productione, accentu, aspiratione, & quæ huiusmodi sunt, utimur. Quum polysyllabæ dictiones sequuntur eas, quæ paucioribus syllabis constant: & quum breuiores uel tempore, uel numero, longioribus interponuntur. Deniq; quando ab hoc casu ad illum: ab illo uerborū modo ad alium transuolat oratio: neque modos solum & tempora, sed coniugationes quoq; commutat. Omne genus orationis aut quietum est, aut forense. Cicero in Officijs ad Marcum filium: Quamobrem magnopere te hortor mi Cicero, ut non solum orationes meas, sed hos etiam de philosophia libros, qui se iam illis ferè æquarunt, studiose legas. Vis

enim

enim dicendi maior est in illis, sed hoc quoq; colendum est æquabile & temperatum orationis genus. Et id quidem nemini Græcorum uideo adhuc contigisse, ut idem utroq; in genere laboraret: sequereturq́; & illud forense dicendi, & quietum hoc disputandi genus. Iterum: Equidem & Platonem existimo, si genus id forense dicendi tractare uoluisset, grauißime & copiosißime potuisse dicere. Quietũ, in quo non tanta nobis acrimonia, uel ui dicẽdi opus est. Id duplex est. Philosophicum, quo in rerum natura peruestiganda, aut moribus instruendis philosophi utuntur: & historicum, quo res gestæ exponuntur. In philosophis minus concinna elocutio haudquaquam est contemnenda. Illorum enim est, componere mentem potius, quàm dictionem: curare ne quid aberret ratio non oratio: & musas habere non in labris, sed in animo. Cicero in Oratore: Mollis est oratio philosophorum, & umbratilis, nec sententijs, nec uerbis instructa, nec iuncta numeris, sed soluta liberius, nihil iratum habet, nihil inuidum, nihil atrox, nihil mirabile, nihil astutum: casta, uerecunda, uirgo incorrupta quodammodo: itaque sermo potius, quàm oratio dicitur. Forense nominamus, quod circunstantijs constat. Eius tria genera sunt: demonstratiuum, deliberatiuum, iudiciale.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Synonyma.

SYnonymorum rationem distinguemus tum per partes orationis, tum literarum ordine. Prima semper ponetur uox maxime usitata. Istæc eo consilio ædidimus, quo scripturi è dictionibus multis pro dignitatis, ac numerorum, seu pedum ratione commodißimam eligant. Abutuntur his, qui rem eandem uerbis pluribus idem significantibus exprimunt. Quale est in Plinij Panegyrico circa initium. Abeant, ac recedant uoces illæ.

NOMINA SVBSTANTIVA.

CADEMIA, gymnasium, pedagogium, asylum bonarum artium, palæstra. Amicitia, familiaritas, necessitudo. Antistites, primates, optimates, proceres, principes, præsides. Augmentum, incrementum, acceßio, additio, appendix. Autor, dux, impulsor, auspex, ductor, hortator. Autoritas, existimatio, fama, nomen. Auxilium, præsidium, opem, subsidium, patrocinium, suppetiæ. Bellum, pugna, arma, prælium. Cantus, carmen, concentus, accentus, cantilena, cantio, cantiuncula. Crimen, dedecus, probrum, opprobrium, turpitudo, labes, ignominia,

nia, macula. Crines, comæ, capilli, pili, cæsaries. Cupiditas, cupido, auiditas, concupiscentia, auaritia, ardor, amor. Currus, plaustrum, uehiculum, quadrigæ.

Damnum, iactura, incommodum, incommoditas, detrimentum. Deceptio, astus, dolus, astutia, insidiæ, fallaciæ, fraus, præstigiæ, fucus, impostura, illecebræ.

Diligentia, studium, labor, cura, opera, nisus, conatus, sedulitas, aßiduitas, exercitatio, meditatio. Discordia, lis, controuersia, contentio, altercatio, conuitium, concertatio, dißidium, tumultus, perturbatio, factio, seditio. Ea lege, ea conditione, ea uia, eo consilio. Effigies, aspectus, species, simulacrum, imago, forma, similitudo. Exitium, pestis, pernicies, excidium. Familia, genus, propago, sanguis, semen, stirps, progenies, domus, origo. Fines, cardines, limites, metæ, termini, exitus, euentus. Fluuius, flumen, amnis, riuus, torrens, fluentum. Fouea, baratrum, gurges, scrobs, antrum, latebræ, latibulum, specus, spelunca, lacus, lacuna, fossa. Frumenta, fruges, seges, Ceres, messes. Iactatio, ostentatio, arrogantia. Lætitia, gaudium, uoluptas, alacritas, hilaritas. Lucrum, emolumentum, fructus, commoditas, quæstus, utilitas, merces. Luna, Lucina, Proserpina, Phœbe, Diana, Cynthia. Mora, interuallum, spatium, intercapedo, interstitium. More, consuetudine, ritu, modo, exemplo. Motus, commotio, perturbatio, concitatio, turba. Nobilitas, stemma, claritas, claritudo. Nomen, cognomen, cognomentum, nomenclatura, appellatio, uox, uocabulum. Paupertas, inopia, penuria, egestas,

stas, inedia, ærumna, calamitas, indigentia. Poculum, crater, calix, patera, cyathus, scyphus. Principium, initium, exordium, origo, primordium. Signa, indicia, argumenta, coniecturæ, uestigia, notæ. Similitudo, forma, effigies, species, simulacrum, imago. Socius, sodalis, comes, collega. Sonus, crepitus, fragor, strepitus, sonitus. Sordes, illuuies, squalor, putredo. Stulti, fatui, mori, insipientes. Stultitia, dementia, insania, cæcitas, uesania, stoliditas. Tristitia, mœror, mœstitia, solicitudo, cura, angor, cruciatus, ægritudo. Turba, concio, cohors, cœtus, multitudo, frequentia, concilium. Ventus. flatus, aura, spiritus.

ADIECTIVA.

ADuersæ res, afflictæ, dubiæ, lapsæ, tristes, inualidæ, languidæ. Alia, reliqua, cætera. Altum, arduum, sublime, æditum. Aptum, idoneum, utile, accommodatum, accommodum, non absurdum. Astutum, callidum, fallax, captiosum. Auarus, auidus, insatiabilis, inexplebilis, cupidus. Bonus, probus, innocens, integer, insons. Caducum, fluxum, inconstans, instabile, uolubile, mobile. Curuum, incuruum, flexuosum, conuexum, obliquum, sinuosum, sinuatum. Debilis, imbecillis, effœtus, eneruatus, infirmus. Doctus, literatus, eruditus, peritus, doctrina præditus. Dubium, ambiguum, incertum, anceps. Durus, saxeus, lapideus, inexorabilis, ferreus, immitis. Elegans, politum, uenustum, pulchrum, speciosum, ornatum, decorum,

rum, operosum, iucundum, blandum, formosum, comptum, cultum, elaboratum, nitidum, clarum, candidum, illustre, splendidum, lepidum, præclarum, expolitum, exquisitum, tersum, limatum, luculentum, artificiosum, haud illepidum, egregium, excellens, eximium, insigne. Facetus, urbanus, comis, ciuilis, lepidus. Felix, beatus, fortunatus, secundus, prosper, faustus. Frequens, crebrum, non rarum, usitatum, uulgare, familiare, tritum, protritum, inuulgatum, solitum, commune, quotidianum.

Gratius, acceptius, charius, antiquius. Hæc, ista, istæc. Hirsutum, setosum, hirtum, pilosum, hispidum.

Humanus, amicus, comis, familiaris, facilis, lepidus, tractabilis, charus, beneuolus. Inane, uanum, otiosum. Nihil habens præter otiosam ostentationem. Inhumanus, ferus, ferox, austerus, improbus, intractabilis, durus, tetricus, barbarus, indomitus, agrestis, sæuus, atrox, implacabilis, morosus. Iucundum, amœnum, delectabile, lepidum, festiuum. Libidinosus, adulter, impudicus, dissolutus, effœminatus, lasciuus, mollis. Loquaces, uerbosi, garruli, linguaces, dicaces. Magnum, ingens, grande, immane, immensum, immodicum. Natus, genitus, procreatus, satus, ortus, æditus. Nobilis, generosus, clarus, celebris, insignis, ingenuus, inclytus, illustris, præclarus, splendidus, egregius, præstans, magnificus. Obscurum, tenebrosum, atrum, cæcum, nigrum, umbrosum, opacum, caliginosum, piceum, tetrum. Paruum, exiguum, humile, abiectum, uile, tenue, exile. Pauper, inops, egens, mendicus. Piger, iners, segnis, deses, desidiosus, ignauus.

X Probabile,

Probabile, credibile, uerisimile. Propensus, pronus, procliuis, facilis. Rusticus, indoctus, inurbanus, rudis, obtusus, stolidus, horridus, incultus, sordidus, abiectus, uulgaris, humilis, barbarus, difficilis, illiberalis, hebes, obtusus. Saluum, incolume, integrum, sospes, superstes. Superbus, arrogans, gloriosus, elatus, inflatus, tumidus, ambitiosus, petulans. Temerarius, leuis, præceps, imprudens, inconsultus. Turpe, fœdum, deforme, obscœnum, spurcum. Varius, diuersus, multiformis, multiplex. Vehemens, ardens, æstuans, feruens, flagrans.

VERBA.

Accusare, incusare, culpare, criminari, insimulare, uituperare, increpare. Adscribere, tribuere, assignare, attribuere, uendicare. Arare terram, uertere, proscindere, inuertere, colere, excolere, terram. Auferre, demere, decerpere, diminuere. Bellare, pugnare, bellum gerere, dimicare. Careo, uaco, expers sum.

Castigare, restituere, corrigere, emendare, recognoscere, limare epistolam. Cogere, compellere, impellere, urgere. Confutare, refutare, diluere. Conclusio refutari, ac dilui sic potest. Consumere, dilapidare, decoquere, perdere, dilacerare, prodigere, deuorare, profundere. Contingere, accidere, euenire, usuuenire, obtingere. Contemnere, fastidire, aspernere, despicere, aspernari. Cupere, desiderare, optare, petere, expetere, gestire, concupiscere, adfectare, appetere,

captare,

captare, expectare, sperare. Dare, tribuere, præstare, largiri, concedere, offerre, conferre, præbere, donare, suppeditare, impartiri. Decipere, fallere, ludere, uerba dare. Depellere, propellere, expellere, explodere, abigere, eijcere, extrudere, exterminare, abdicare, amouere, remouere, pellere, amoliri. Desipere, delirare. Desistere, desinere, cessare, missum facere.

Destruere, frangere, demoliri. Dicunt, ferunt, fama est, fertur, perhibent, aiunt, rumor est, inquiunt, adfirmant, uolunt, censent. Distare, abesse, absistere.

Diuidere, separare, distribuere, segregare, seiungere, disiungere, distrahere, discriminare, dissoluere, soluere, disijcere, disturbare, scindere, partiri, secare, dissecare, dissipare, distinguere, semouere, dimouere, dispergere, diffundere, discutere, diuellere, diducere, discernere, secernere. Errare, aberrare, hallucinari. Faue, annue, aspira. Fingere, excogitare, comminisci.

Finire, terminare, perficere, complere, conficere, absoluere, finem imponere, canere receptui, extremam manum imponere, consummare. Fugere, euadere, effugere, erumpere, emergere, abscedere, terga dare, terga uertere, arripere fugam, in fugam se conuertere, in fugam se conijcere, fugam capere. Gignere, generare, procreare, ædere, parere. Hortari, adhortari, instigare, allicere, inflammare, excitare. Ignoscere, parcere, ueniam dare, remittere culpam. Immiscere, inserere, interponere, inijcere, ingerere.

Incipere, ordiri, exordiri, aggredi, adoriri, inchoare, auspicari, exordium sumere.

Inquirere, exquirere, perscrutari, uestigare, inuestigare, sciscitari, rogare, quærere, rimari, expiscari. Intelligo, disco, percipio, sentio, uideo, capio, accipio, cognosco. Inuenire, reperire, eruere. Iuuare, suppetias ferre, auxiliari, auxilio uenire, adiuuare, opem ferre, adiumento esse, auxilio esse, præsidio esse, succurrere. Laborare, conari, niti, eniti, moliri, contendere.

Laudare, probare, commendare. Liberare, eripere, libertate donare, manumittere. Licet, ius est, honestum est, decet, liberum est, integrum est, fas est.

Maculare, uitiare, fœdare, uiolare, inficere, contaminare. Mirari, admirari, demirari, admirationi esse, in quorum postremo significatio mutatur. Mori, uitam finire, agere animam, expirare. Negare, inficiari, inficias ire. Nocere, obesse, officere, incommodare. Nutrire, educare, pascere, alere, sustentare.

Occidere, necare, interficere, trucidare, iugulare, tollere, interimere, perimere, mactare, extinguere, uitam eripere. Occultare, tegere, cælare, abdere, abscondere. Omitto, relinquo, supersedeo, taceo, missum facio, prætermitto, dimitto. Oritur, fluit, proficiscitur, manat, nascitur, prouenit, exoritur, originem ducit.

Ornare, exornare, adornare, comere, limare, polire, illustrare. Pati, ferre, tolerare, perpeti. Placare, sedare, mitigare, mollire, lenire, pacare. Placet, delectat, iuuat, cordi est, uoluptati est, gratum est, acceptum est. Præuenire, anteuertere. Puto, reor, existimo, iudico, opinor, arbitror, censeo, credo, auguror, Futurum, iam tum augurabamur. Recreare, reficere,

cere, refocillare, restaurare, instaurare. Rogare, *orare, obsecrare, obtestari, poscere, precari, quæso, flagitare, efflagitare.* *Scis, non ignoras, haud te latet, non te fugit, non te præterit, probe nosti.* *Sequitur, consequitur, efficitur, colligitur, relinquitur, ex his nihil esse imbecillius homine.* Terrere, *deterrere, perterrefacere, terrorem incutere, attonitum reddere.*

Vado, *eo, incedo, gradior, ambulo, lustro, meo, permeo, transeo, peragro, ambio.* *Venit in mentem, occurrit, succurrit.* Videre, *spectare, cernere, contueri, intueri, conspicere, inspicere.* Viuere, *uiuere uitam, degere uitam, fungi uita, uesci aura, transigere uitam.* Vocare, *appellare, dicere, nominare, cognominare, nomen indere.* Pomponius: Cui *cœli nomen indidimus.* Nomen *usurpare, pro uocari.* Idem: *Quæ nomen Aphricæ usurpat.* Luciferi *nomen accipit, frequens apud* Plinium, *compellare, nomen dedit.* Vti, *frui, potiri, poßidere, tenere, occupare.*

ADVERBIA.

AEquo *animo, moderate, benigne, placide, bono animo, forti animo, constanter, fortiter, constanti animo, tranquilla mente, sine molestia.* Age, *agesis, agedum.* Aliquando, *quandoque, nonnunquam, interim, interdum.* Apertius, *uberius, planius, copiosius.* Bene, *recte, rite, commode, probe.*

Breuiter, *paucis, summatim.* Clàm, *occulte, latenter, clanculum, furtim.* Clarius, *manifestius, profusius, latius, auctius, plenius, uberius, cumulatius, amplius, apertius, dilucidius, subtilius.* Delicate,

laute, splendide, magnifice. Diligenter, impense, studiose, sedulò, accurate, gnauiter, perfecte, exquisite, ad perpendiculum, ad amussim, ad regulam, exacte, elaborate. Feliciter, prospere, bonis auibus, læto omine.

Fermè, ferè, penè, propè, propemodum, Italia tantum non uniuersa. Imprimis, cum primis, apprime, præ cæteris, præter cæteros. Inuicem, uicissim, mutuo. Iterum, rursus, denuo, de integro. Merito, iure, non temere, non sine causa, non ab re, haud iniuria, haud immerito. Multum, impendio. Terentius: Animus impendio gaudebat. Summopere, non mediocriter, non parum, admodum, mire, mirum in modum, oppidoquàm, perquàm mediocre ingenium, abunde pulchrum. Nunc, in præsentia, in præsentiarum, hoc tempore, hac tempestate, hodie. Omnino, penitus, prorsus. Optime, artificiose, graphice, eleganter. Postquam, ubi, ut, simul atque. Postea, postmodum, postmodo, post, posterius. Quamuis, quanquam, licet, etsi, tametsi, etiamsi, ut. Quo modo, quo pacto, qua ratione, qua uia, solertia, qua industria, quo nomine. Sæpe, non semel, crebro, frequenter, persæpe, non raro, sæpenumero, plerunque, identidem.

Statim, confestim, protinus, continuo, propediem, ilico, extemplo, quàmprimum, subito, repente, ocyus, cito, actutum, mox, mature, celeriter, euestigio. Solum, modo, tantum, tantummodo, duntaxat. Tandem, demum, denique, postremo.

CONIVNCTIONES.

Quia,

QVia, quando, enim, etenim, quippe qui, utpote qui, ut quippe quum, utpote quum, ut qui, nanque. Sed, uerum, uero, cæterum, at, atqui, ueruntamen. Quòd, quia, quoniam. Amo iuuenem. quòd, quia, uel quoniam comis ac eruditus ſit. Plinius ſæpe pro quòd, ponit quia uel quoniam. Quare, quamobrem, igitur, ideo, ergo, iccirco, quapropter, quas ob res, eam ob rem, propterea, qua de re, itaque, proin, proinde, quocirca, unde, inde.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani opuſculum de periodis.

RATIONEM omnem diuidi conſtat in periodos, membra, commata, uerba, ſyllabas, literas. Quippe è literis, ſyllaba fit: è ſyllabis, uerbum: è uerbis, cōma: è commatibus, colon: è colis, periodos: è periodis, oratio. Quintilianus libro nono: At illa connexa ſeriès tres habet formas: inciſa, quæ κόμματα dicuntur: membra, quæ κῶλα: καὶ περίοδον, quæ eſt uel ambitus, uel circunductum, uel continuatio, uel concluſio. Periodon orationem uocamus abſolutam, in qua nihil deſideratur. De illa uerba Fabij. Periodos ſenſum concludat: ſit aperta, ut intelligi queat: non immodica,

 ut memoria

ut memoria contineri. Comma uel incisum pars membri est, uel ut Graeci inquiunt: κόμμα ὅσι τοῦ κώλου ἔλαττον. κῶλον (ait Aristoteles) ὅσι τὸ ἕτερον μέρος περιόδου. De bimembri oratione loquitur, quae esse solet crebrior. Porrò membra in longa circunductione orationes saepenumero perfectae sunt. Vt in hac periodo: Quemadmodum horologij umbram progressam sentimus, progredientem non cernimus: & fruticem, aut herbam creuisse apparet, non apparet crescere: ita & ingeniorum profectus, quoniam minutis constat auctibus, ex interuallo sentitur. Sententia haec tribus constat membris. Quorum primum: Quemadmodum horologij umbram progressam sentimus, progredientem non cernimus. Secundum: Et fruticem, aut herbam creuisse apparet, non apparet crescere. Tertium: Ita & ingeniorum profectus, quoniam minutis constat auctibus, ex interuallo sentitur. Primum colon duo habet incisa: secundum tria: tertium totidem. Fit nonnunquam ut dictio eadem simul sit & litera, & syllaba, & uerbum, & incisum. Vt heic: Casum ablatiuum poscunt à, ab, è, ex. Pari forma eadem oratio comma, membrum, ac periodos est. Homini nihil arduum.

DE NOTIS COMMATIS, membri, periodi.

INcisum notamus dextera semicirculi parte: membrum duobus punctis: periodon, uno. Sed cauendum ne aliquando nimium exacta distinctio obscuritatem pariat.

In citatione

In citatione autorum duo puncta, hoc est, nota membri ponenda ante scriptoris uerba hoc modo. Vergilius primo Georgicorum libro: Labor omnia uincit Improbus. Nam maior quies est, quàm ut ponatur figura incisi: & minor, quam ut character periodi sit. Sensus nanq; relinquitur imperfectus, & aliud quidpiam expectatur. Eadem puncta ante sic, uel ita in similitudine ponuntur, ad hanc formam. Vt in arboribus robustiores sunt partes Aquiloni oppositæ, quàm quæ Austrum, aut Zephyrum spectant: ita fortiores ac firmiores sumus in his in quibus nos aut aduersa fortuna, aut labor magnus exercuit. Ante similitudines, ac interrogationes ponitur punctus.

DE NOTA INTERROGATIONIS.

INterrogationis nota pro orationis uehementia aliũ atq; alium locum sortitur. Etenim eam quandoq; ad singula propè uerba, quandoq; ad finem solum periodi ponunt. Quomodo signari debeat interrogatio, sequentia exempla demonstrabunt. Terentius: Vbi quæram? ubi inuestigẽ? quem perconter? qua insistam uia? Idem: Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem? Cice. pro Milone: Quid iam restat? quid habeo? quid dicam? quid faciam pro tuis in me meritis? Idem pro eodem: Hæc tanta uirtus ex hac urbe expelletur? exterminabitur? eijcietur? Fabius: Quid? Herculis acta non bene Pisandros? Quid? Nicandrum frustra sequuti Macer, atq; Vergilius? Quid? Euphorionem transibimus? Plinius de terra: Quæ coacta generat? quæ sponte fundit?

quos odores saporesq;? quos succos? quos tactus? quos colores? Plinius Iunior: Quæ tanta grauitas? quæ tanta sapiētia? quæ imò pigritia, arrogātia, ac potius anētia? Idem: Studes? an piscaris? an uenaris? an simul omnia?

DE NOTA VOCIS IMPERFECTAE.

IN fine uersus duo quandoq; puncta ponuntur indicantia uocem non esse absolutam. Quæ tamen notæ ponendæ solum, quū id, cui annectuntur, posśit esse uox perfecta. Vt si uelim in fine uersus dictionis in uia syllabam primā scribere, pūcta adijcienda sunt sic in=, ne lectores præpositionē in esse arbitrentur. In uocabulo Homerus nihil huiusmodi punctis opus est. Siquidē eius uerbi nulla syllaba perfectam facit dictionem.

PERIODI VNIMEMBRES, uel μονόκωλοι.

PEriodi à membrorum numero dicuntur unimembres uel μονόκωλοι, bimembres aut δίκωλοι, trimembres seu τρίκωλοι, quadrimembres, & quinq;, sex, septem, octo membrorum. Periodi unimembres hæ sunt. Nihil tam alte natura constituit, quò uirtus non posśit eniti. Omnis nostra uis in animo & corpore sita est. Harum utraque membris singulis, ac duobus incisis continetur.

PERIODI ΔΙΚΩΛΟΙ, VEL BIMEMBRES.

EQuidem ego regnum uobis trado firmum, si boni eritis: sin mali, imbecillum. Non enim de tyranno, sed de ciue: non de domino, sed de parente loquimur.

Ante

Ante focum, si frigus erit: si meßis, in umbra. In fuga, fœda mors: in uictoria, gloriosa. Ego te consilio opibus, & sanguine iuui: tu me dolo, arte, & gladijs inuasisti. Posteriores duæ periodi nominantur δίκωλοι, ἰσόκωλοι, & cola habentes antitheta, quia membris constent pugnantibus.

PERIODI TRIMEMERES.

Sunt qui in rebus contrarijs parũ sibi constent: uoluptatẽ seuerißime cõtemnant in dolore sint molliores: gloriã negligant, frangãtur infamia. Periodos sensum cõcludat: sit aperta, ut intelligi queat: nõ immodica: ut memoria cõtineri. *Ex uerbis, fit comma: ex cõmatibus, colon: ex colis, periodos. Diligentia, in nautis: in gubernatoribus, prudentia: in remigibus, uirtus exquiritur. In Aegypto, Anubis: in cœlo, Sirius: apud inferos, Cerberus.*

PERIODOS QVADRIMEMBRIS.

Non enim furẽ, sed raptorẽ: nõ adulterũ, sed expugnatorẽ pudicitiæ: nõ sacrilegũ, sed hostẽ sacrorũ, religionumq́; : non sicarium, sed crudelißimũ carnificem ciuium, sociorumq́; in uestrum iudiciũ adduximus.

MEMBRORVM QVINQVE PERIODOS.

E Literis, syllaba fit: è syllabis, uerbũ: è uerbis, cõma: è cõmatibus, colon: è colis periodos. Sex membrorũ sentẽtia erit, si addas: è periodis oratio. In Horoscopo, ubi lunæ mãsiones describũtur, periodos una octo & uiginti membra habet: incisa quinquagintasex citra obscuritatẽ. Proxima mẽbris tribus cõstat, incisis uiginti.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Sphæra.

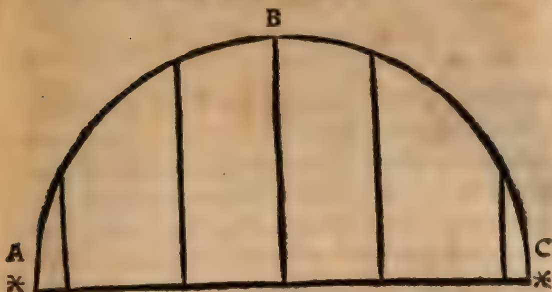
Conscripsimus breuiter aliquot de Sphæra præceptiones, quò facilius Institutiones nostras Astronomicas animi adhuc rudes capiant. Hic nihil omnino posuimus, quod uideri difficile queat primum auspicantibus. Siquidem pleriq; aiebant, libros treis, quos de mundo ædidimus, ab adolescentibus non percipi, nisi artis elementa aliunde didicissent.

DESCRIPTIO SPHAERAE.

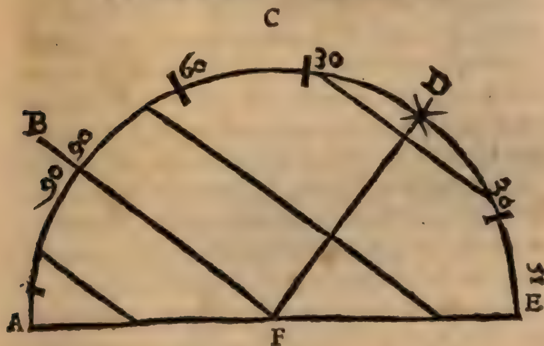
PHAERA, globus est mundi effigiẽ, circulosq́; cõtinens. Ideo de Sphæra Græci, & Latini autores principio scribunt, quod inter omnia artis istius instrumẽta, nullũ propius, aut apertius mundi naturam, formam, motum, circulos exprimat. Quanquam in sphæris non inueniuntur orbes Saturni, Iouis, Martis, Solis, Lunæ: tamen illi, si commode fieri queat, imponi etiam possunt. Nam quanto sphæra plures complectitur mundi parteis, tanto est perfectior. Sphæra duplex est. Recta ubi polus uterq; horizonta contingit: & obliqua, in qua alter mundi polus altero sublimior est. Quæ sic depingi poterunt.

Sphæ

A C *horizon, finitor uel finiens est.* B *æquator &* *polus horizontis.* A *Austrinus mundi polus:* C *arctous.*

SPHAERA OBLIQVA.

A E *horizon est.* B F *æquatuor.* C *polus horizontis, siue uertex capitis.* D *polus arcticus.*

DE ORBIBVS.

PArtes sphæræ, siue mundi sunt præter quatuor elementa, orbis decimus, siue extremus, orbis nonus, orbis octauus, qui & firmamentum, & cælum nuncupatur: deinde orbes septem stellarum errantium, seu planetarum, Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunæ. Cæterum æuo Aristotelis, Ciceronis, ac Plinij non plures quàm octo inuenti erant. Quorum supremus proprie dictus est cælum, à cælando, quod uarijs sit cælatus rerum figuris. In eo sunt omnes stellæ, præter septem, quæ obliquo motu sub ipso feruntur. Sol terram, terra Lunam magnitudine uincit. Solis magnitudinem defectus Lunæ indicant. Nam si minor esset quàm terra, umbra in tantam cresceret amplitudinem, ut singulis mensibus per quinque aut sex dies Lunam occultaret. Quum igitur certum sit Solem esse maiorem terra, certum quoque est incredibilem esse distantiam, quæ sidus facit tam paruum uideri. Rursus certum est maximum naturæ miraculum tantam esse posse celeritatem sideris, ut intra diei spatium uniuersum orbem lustret. Indidem alia admiratio existit, qua ratione cælum, quod non minore interstitio à Sole quàm à terra Sol abest, intra tempus idem circumagatur.

Decimus orbis quotidie ab exortu per meridiem in occasum decurrit, & circulum absoluit horis uiginti quatuor. Hoc motu extremus orbis alios omneis interiores secum quotidie circunducit. Proinde motus idem

etiam

etiam motus mundi cognominatur, quod eo omnia circumagantur, præter quatuor elementa. Orbes interiores motum habent obliquum & contrarium huic, ab occidente, per Austrum in Orientem. Quem non iisdem temporum spacijs omnes absoluunt. Nonus nanque orbis quadraginta nouem milium annorum intercapedine circuitum perficit: octauus septem milium: Saturni orbis, annis tricenis: Iouis duodecim: Martis binis: Solis, Veneris, Mercurij singulis, Luna mense.

AXES ET POLI.

Axis est dimetiens, circum quam orbis aliquis conuertitur. Licet in omnibus circulis demonstrari possit axis, tamen tres solum axes sunt, quibus in Astronomia utimur. Primus est axis mundi, qui est diametros mundi circum quàm ipse decurrit. Huius duo fines dicuntur duo poli uel uertices mundi, quorum alter nobis conspicuus à duabus arctis nominatur arcticus: alter huic oppositus sub terra latens antarcticus uel austrinus. Secundus est axis signiferi circum quam signifer conuertitur, cuius poli à mundi polis uiginti tribus gradibus & quinquaginta minutis distant. Tertius est axis horizontis, cuius duo sunt poli, alter supra caput nostrum, alter sub pedibus nostris supra caput antichthonum.

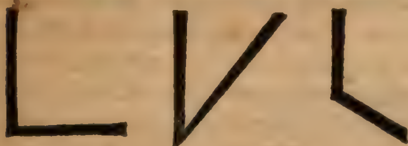
Descri

DESCRIPTIONES ALIQVOT *uocum, quibus & Geometræ & Astronomi utuntur.*

QVatuor Geometriæ principia sunt: punctus, linea, superficies, corpus. Punctus magnitudinis principium est, quod in nullas diuidi parteis potest. Linea lõgitudo sine latitudine. Vel, ut Græcis utar uerbis: γραμμή ἐστι μῆκος ἀπλατές. Duplex est recta & curua. Linea recta, à puncto ad pũctum protractio breuißima est. Huius species sunt: Axis, linea circa quã orbis uertitur: & diametros, recta linea figuram qua longißime patet ex æquo secans. Superficies latitudo citra profunditatem est. Hæc formas treis complectitur: concauam, planam, conuexam. Vnde etiam specula in genera totidem diducuntur. Corpus latitudo cum profunditate. Circulus forma plana est, quæ una in orbẽ ambiente linea comprehenditur. Lineam circunductam, & ambitum circuli, & περιφέρειαν uulgo nominant. Circuli omnes in portiones duodecim diuiduntur, quæ signa uocantur. Signum deinde in triginta gradus. Gradus, in sexaginta minuta. Minutum in sexaginta secunda. Secundum in sexaginta tertia, Sic deinceps usq; ad decima. Item gradus alio nomine pars dicitur. Sic dicimus Solem esse in tertia parte Tauri, in quarta Leonis: id est, in tertio gradu Tauri, in quarto gradu Leonis. Centrum circuli uel globi medium est. Orbis à globo differt, quòd hic solidus, ille concauus sit: huic una superficies, illi duæ. Angulus est duarum linearum

mutuus contactus est. Triplex est angulus. Rectus, quãdo linea recta in rectan demissa, anguli utrinq; aequales sunt. Acutus recto minor. Obtusus recto maior, hoc modo:

Angulus rectus, acutus, obtusus.

DE CIRCVLIS.

Circulorum sphaerae duo sunt genera. Maiores dicuntur, qui mundum secant in parteis aequales, uel quibus idem cum mundo est centrum. Minores, qui mundum non diuidunt in parteis aequas, uel quibus nõ idem centrum cum mundo est. Maiores septem à Graecis traduntur: aequator, signifer, duo coluri, horizon, meridianus, lacteus. Aequator, aut aequinoctialis, est circulus, cuius partes omnes aequo spatio ab utroq; polo distant. Signifer, siue zodiacus est, uia septem stellarum errantium, uel sub quo septem stellae errantes feruntur. Huius latitudo duodecim continet gradus, quia tanta ferè planetarum à medio, siue à Solis semita euagatio est. Partes signiferi sunt duodecim signa: Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pisces. Ex his opposita, siue diametro distãtia sunt: Aries & Libra: Taurus & Scorpio: Gemini, & Sagittarius: Cancer & Capricornus

cornus: Leo & Aquarius: Virgo & Pisces. Quādo Sol est in Arietis initio, æquinoctium uernum habemus. In libræ, æquinoctium autumni. In Cancri, solstitium, siue longißimum anni diē. In Capricorni, brumam, uel breuißimum anni diem. Quū Sol mouetur sub Ariete, Tauro ac Geminis, nobis & omnibus, qui citra torridam zonam sunt uer est: quando sub Cancro, Leone, Virgine, æstas: sub Libra, Scorpione, Sagittario, autumnus: sub Capricorno, Aquario, Piscibus, hyems. Coluri, duo sunt circuli per mundi uertices ducti, quorum alter æquinoctia: alter brumam & solstitium contingit. Ita dicuntur, quod sint mutili, & imperfecti. Quoniā partes austrino polo uicinæ, nobis nunquam exoriuntur. Tametsi signifer, æquator, ac tropicus uterq; nullo tēpore toti apparent: paulatim tamen aliæ atq; aliæ partes sursum nituntur: sic ut intra horas uigintiquatuor circuitus perficiatur. Horizon est circulus, qui conspectam mundi partem ab inconspecta dirimit. Latine finientem & finitorem nominamus. Hic obliquus dicitur, ubi alter polus est altero sublimior. Rectus ubi polus uterq; cernitur, ut sub æquatore. Meridianus est circulus, qui per mundi ac horizontis polos ducitur: in quo Sol medios dies, mediasq́; noctes efficit. Hi duo circuli finitor & meridianus mundum totum in parteis quatuor æquas dissecant. Lacteus circulus est, qui cælo sereno solus cernitur. Quatuor circuli minores sunt: circulus arcticus, circulus antarcticus, tropicus æstiuus & tropicus brumalis. Circulus arcticus est, quem describit polus signiferi circa polum mundi arcticum. Circulus

antar

antarcticus, quem describit alter polus signiferi circa polum mundi austrinum. Tropicus *æstiuus est, quem Sol describit ab oriente in occidentem solstitio, siue longißimo die æstatis.* Tropicus *brumalis aut hybernus, quem Sol describit bruma:id est, breuißimo anni die.* Vterq; *tropicus gradibus uiginti tribus & quinquaginta ferè minutis abest ab æquatore.*Eodem *interstitio circuli arctici à polis distāt.* Circulos *sphæræ omneis in formas duas diduximus, maiores ac minores.* Eosdē *alio modo in genera tria diuidunt:* παραλλήλους *siue æquidistantes, obliquos, & per uertices ductos.* Paralleli *quinq; sunt: æquator, tropici duo, & totidem arctici.* Obliqui *tres: signifer, horizon, lacteus.*Per *polos ducti, coluri duo, & meridianus.*Paralleli *sunt omnes circuli, qui motu mundi describuntur, sed non omnibus utimur.* Nulli *in sphæra circuli pinguntur, quorum non sit aliquis usus, præter orbem lacteum.*Signifer *enim uiam demonstrat septem stellarum errantium.* Aequator *distinguit æquinoctia.*Tropici *extremas metas* Solis *comprehendunt.* Arctici *zonas frigidas & periscios.* Coluri *annum & signiferum in quatuor partes diuidunt.*Horizon *& meridianus ad ortus signorum & ad* Cosmographiam *pertinent.* Ea *quæ de circulorum, axium, polorumq; ratione dicta sunt apertius demonstrabit pictura sphæræ, quæ sequitur.*

Linea D L axis mundi uel ſperæ eſt. D Polus arctictus. L antarcticus, ſiue auſtrinus. C E circulus arcticus. B F tropicus Cancri, ſiue tropicus æſtiuus, uel tropicus ſolſtitilialis, quæ tria idem ſunt. A G æquator, aut æquinoctialis. N H tropicus Capricorni, ſiue tropicus hybernus, uel tropicus brumalis, quæ tria quoq; idem ſunt. B H zodiacus, uel ſignifer. M I circulus antarcticus.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII ANdouerpiani in tres libros Institutionum Astronomicarum præfatio.

VUM in stellarum cognitione, quæ ad aliarum artium perfectionem maximè necessaria est, non nisi barbaros quosdã scriptores esse uideremus, tres libros de mundo siue de Institutionibus Astronomicis ædidimus. In quorum primo, de toto mundo, in secundo de partibus, in tertio de circulis loquimur. Ordine naturali orbes ante circulos posuimus, quod dignitate quadam partes circulis præstent. Scripserũt quoq; de astrorũ natura docti uiri, sed qui parũ aut nihil profuerint iuuenibus. Plinius multa habet in libro secundo, uerum ea pertinent solum ad summam artis, & non nisi à doctißimis percipi queunt. Cicero ad ea sæpe alludit, sed artem non docet. Manilius carmine quædam scripsit ad Augustum Cæsarem, sed quæ nõ intelligas, nisi artem aliunde didiceris. Higinius penè nihil præter fabulas habet, & ita deprauatus est negligẽtia typographorum, ut iam fermè perierit. Inter Græcos Proclus optime circulos docet, præterea nihil. Aratus solum scribit de ortu & occasu stellarum in Græcia. Cæterum si quis artem didicerit, innumeros autores intelliget. Proclum de sphæra totum capiet; bonam

partem Ciceronis, Plinij, Vergilij, Ouidij, Arati, Aristotelis, Ptolemæi, ac aliorum omnium, qui uel Græce uel Latine aut alia lingua his de rebus quicquam prodiderunt. Non pauca uidi apud Germanos, Gallos, Italos, Hebræos, quæ multos sanè ad hæc discenda allicere possint. Nullas puto nationes esse in orbe, quæ non aliquid de cælo, Sole, Luna & mari, quorum adeo mirabilem cursum quotidie uident, cupiant perdiscere. Doctißimi quiq; oratores & poëtæ nonnihil semper de stellis ornatus & uarietatis gratia suis operibus inserere conati sunt, quos hi nec intelligere, nec alijs prælegere poßunt, qui paruum laborem fugientes ista ignorant: nec quum scribere quicquam uolunt, audent harum rerum mentionem ullam facere. Hi sunt qui tepidè laborantes, in rebus quæ exornant mentem, semper in ore hæc uerba habent, pluribus intentum minorem ad singula sensum esse. Qui si bene sibi consulere uelint, caueant bene ne sese nimio labore consumant etiam in rebus minimis, spretoq; decore immortalis animi sequantur pocula, luxus, fabulas, hisce studijs transigunt æuũ, & fallant tædium temporis monstra hominum, qui non sunt digni hominis uocabulo. Pecudum more nihil sequantur nisi pabulum & turpißimas libidines, huc omnia consilia referant, his duabus uoluptatibus inuigilent. Diem corporis alimento, noctem somno & Veneri dedant. Vtinam uerbis exprimere possem ea quæ animo ipso cogito, quantum splendoris, quantum lætitiæ hæc contemplatio mihi adferat, quantum ea mihi profuerit. Nihil me pertraxit ad altiora, nisi sola

coele

cœlestium rerum cognitio. Alios qui tantas res non capiunt, quorum cogitatio non latius uagatur, quàm in ædibus, ubi habitant, solum mouent, quæ exigua sunt, illi magni faciunt humilia, & nescio quàm autoritatem cũ summa grauitate captant uel apud unum puerum: me nihil huiusmodi res mouere poßunt, has nihili facio, eas res uulgares aspernari didici, & longe arcere ab animo meo. Non potest curare tam uilia, qui omni momento cœlum totum, oceanum totum, terram mente comprehendit. Hæc magna me docuerunt contemnere parua, & aliquid magni quærendum esse. Alij anxie scire desiderant quid agatur in proximis ædibus, & omnem uitam deterunt in augenda familia, in extruendis ædificijs, non uidentes quàm exiguam poßideant partem terræ, quæ cum oceano toto non nisi centrum ac punctus mundi est. Alij literarum studiosi uanis gaudent colloquijs, & laudem apud paucos uenantur, & sui memoriam in illis reponunt, qui breui cum ipsis laudibus perituri sint: me nihil delectat, nisi quod æternum est, nisi quod non unus aut alter, sed uniuersus orbis uideat, quod nulla uetustas delere poßit, quod cum ætate augeatur, ea est stili laus, ad quam siderum cognitio mire conducit: excitat enim ad laborem, & uelut gemmis quibusdam orationem illustrat, quando uarietatis causa, quæ in omnibus rebus grata est, stellarum mentionem facimus. Qui parua semper ante oculos habent, parua solum imitantur, & omnia magna existimant, quia nihil maius uident. De cœlo non semel cogitant,

oceani motus non mirantur, non perpendunt, quo modo una stella tam longe distans sic poßit aquas ducere. Interdum per horam unam nunc Lunam & nubes, nũc Helicen, nunc Pleiades immoto corpore perspicio, nũc admiror cursum mundi, uentos, fulmina, tonitrua: nunc gemitus ædo, doleóq; tam breue tempus datum esse homini: tandem cogitans ante mortem etiam aliquid mihi agendum esse posteritatis memoria dignum, aliquid efficiendum esse, quo significare poßim futuris seculis aliquando me uixisse cum incredibili impetu ruo in labores. Sic cœlum excitat mentem meam, nec id solum quum sub Ioue ipsum intueor, sed etiam quum uel alios doceo naturam mundi, uel quum in cubiculo cogitabundus deambulo. Hoc dulci gaudio utinam per fata diu frui liceret. Multi forsitan ijsdem studijs sunt dediti, qui tantum gaudium non sentiunt, sed fortasse cœli motus & pulchritudo non similiter illis impressa est ac mihi, qui eam semper in pectore seruo, qui per multos annos in ijs rebus uersatus sum. Id uere poßum dicere me hãc artem plus centies & quinquagies docuisse, nec eam dimittam quoad uiuam.

QVID INTER ASTRONOMIAM *Astrologiamq́; intersit.*

Mundi naturam motumq́; tractaturus uelut è cælo terrã aspiciens optimo iure admirari uideor, q̃d in tã exigua sphæra describendũ cæteri inuenerint.

Plinius

Plinius formicas extollit, memorátque uermium industriam. Maro apes traditurus, duces strenuos pollicetur, prælia, mores gentium populorumq;. Tanquam magni aliquid in eo sit, quod antiquitas omnis punctum ac centrum nuncupauit. Hic cœli uastitas aperitur. Hic ea lustrabimus, quibus maius nihil excogitari queat. Hic contemptis terreni puncti angustijs, per aëra spatiosum, inter aureos soles, mutabilesq; lunas, ac lucida sidera mira animorum dulcedine uagabimur. Quem ista non mouent, hunc stupidum uoco, indignum uita, ignauam molem, nihil differentem à cæteris animantibus. Existimauere nonnulli haud sanæ esse mentis uel semel animo hæc agitare. Verum hanc audaciam, tantarumq; contextum rerum fortuna adiuuabit. Quo igitur à nominum ratione exordiar, inter Astrologiam Astronomiamq; id interest, quòd hæc scrutetur stellarum situm, ortum, occasum, defectiones, stationes & progreßus: illa ex his omnibus res futuras præuideat. Vt quòd Cicero neminem cum Sirio ortum aqua interiturum ait, ad Astrologiæ coniectationem pertinet. Eodem spectant, quæ circa libri primi finem Lucanus perscripsit, unde armorum rabies colligitur.

Vt Plin. lib. 2. cap. 1.

DE SPAERA.

QVia plerique artis initio de sphæra scribere consueuerunt, hic quoque de ipsa nonnihil dicam: inde solum traditurus, quæ ad mundi intellectum pertinent. Ea tamen omnia, ad sphæram referri poterunt, est

enim orbis effigies. Sphæra, globus est mundi effigiem circulosq; continens. Quod Theodosij finitio, qua autor bene, nostri male usi sunt, haud exprimit. Nam quum descriptio id explicare proprie debet, de quo agitur, ea de mundi, circulorum, signorumue natura planè nihil habet: sed duntaxat sphæram corpus esse solidum, cuius omnes in circuitu partes æquis à medio uel centro spatijs absistant. Istiusmodi finitio cuiusque globi uel pilæ est: non huius organi, in quo stellæ, orbes, ac circuli pinguntur. Hanc nostri operibus suis paßim præfigunt commendantq;, quum tamen postea sphæram gemina diuisione distinguant in rectam & obliquam: in orbes lunæ, Mercurij, Veneris, solis, Martis, Iouis, quæ omnibus sphæris non cōgruunt. Dubitare solet uulgus num etiam errantes stellas aliquas in sphæra oporteat collocare: equidem optimam puto, quæ quàm plurimas orbis partes complectitur, eius nanq;, ut diximus simulacrum est. Archimedes uitream habebat, ubi sponte sol & luna in plagas diuersas ferebantur. De qua Claudiani uersus:

Iuppiter in paruo cum cerneret æthera uitro,
Risit, & ad superos talia dicta dedit:
Huccine mortalis progreßa potentia curæ,
Iam meus in fragili luditur orbe labor.
Iura poli, rerumq; fidem, legesq; deorum,
Ecce Syracusius transtulit arte senex.
Inclusus uarijs famulatur spiritus astris,
Et uiuum certis motibus urget opus.
Percurrit proprium mentitus signifer annum,
Et simulata nouo Cynthia mense redit.

Iamq; suum uoluens audax industria mundum
Gaudet, & humana sidera mente regit.

Sphæra duplex est. Recta, ubi polus uterq; horizonta contingit. Vt in tractu longo Aphricæ ac Asiæ, nusquam in Europa. Obliqua, in qua alter altero sublimior est: quẽadmodum apud Hispanos, Græcos, Scythas: breuiter apud omnes, qui ultra citraq; æquinoctium habitant. Nomen sumptum est ab obliquo incessu siderum. Sol enim oblique per aëra fertur ab exortu in occasum, & Tauri sidus obliquo meatu per plagam austrinam decurrit. Eadem ratio reliquarum cœli partium. Vel, quo aliter eadem hæc describam, mundum habere dicuntur rectum, ubi æquinoctialis ita diuidit finitorem, ut quaterni anguli recti atque æquales efficiantur. Obliquum, quibus æquator finientem ad angulos acutos obtusosq; uel inæqualeis dissecat. Vt sphæram, ita & orbem, & mundum, & horizonta, & finitorem, & finientem, seu terminum uisus rectum & obliquum appellamus. Sic Hispanos in orbe obliquo esse dicimus, finitorem aut mundum obliquum habere.

DE MVNDI AETERNITATE, *de formarum mutatione, an plures mundi sint, quæ mundi sit forma, & quo differant ideæ notiones, imagines.*

MVndum, cui à perfecta elegantia nomen dederunt Græci nostriq;, quiq; circuitu suo se & cuncta

cuncta complectitur, alij dixerunt æternum esse, numquam initium habuisse, neq; unquam habiturum finem. Alij conditum principio temporis. Alij orta omnia putant ex congerie quadam confusa, quam ab hiando nominant chaos. Id uocabatur quædam rerum omnium sine forma ulla confusio, à Physicis materia prima. Fingunt nanq;, & cœlum & terram mixta fuisse, atque ex illis separatis generatas esse, arbores, uolucres, feras, ac mortalium genus. De hoc Ouidius:

Ante mare & terras, & quod tegit omnia cœlum.
Vnus erat toto naturæ uultus in orbe,
Quem dixere chaos rudis indigestaq; moles.

Hanc congeriem discussam esse dißipatamq; à Clementia Claudianus tradit. Eius uerba hæc:

Principio magni custos Clementia mundi,
Quæ Iouis incoluit zonam, quæ temperat æthram
Frigoris & flammæ mediam, quæ maxima natu
Cœlicolum, nam prima chaos Clementia soluit
Congeriem miserata rudem, uultuq; sereno
Discußis tenebris in lucem secula fudit.

In mundo nihil interit, nihil exoritur, tantum rerum mutatur facies: ut in cera quæ alba in uiridem, uiridis in nigram transit, cui aliæ atq; aliæ imprimuntur effigies. Eiusmodi & Ouidij sententia est:

Nec species sua cuique manet, rerumq; nouatrix
Ex alijs alias reparat natura figuras.
Nec perit in toto quicquam mihi credite mundo,
Sed uariat, faciemq; nouat. Nasciq; uocatur
Incipere esse aliud quàm quod fuit ante. Moriq;

Desinere illud idem.

Eadem opinio Heracliti*, quam* Plato *uerbis his in* Cratylo *refert:* λέγει που ἡράκλειτος, ὅτι πάντα χωρεῖ, καὶ οὐδὲν μένει. καὶ ποταμοῦ ῥοῇ ἀπεικάζων τὰ ὄντα, λέγει, ὡς δὶς ἐς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης. *Memorat* Heraclitus*, inquit, transire omnia, neq; quicquam permanere: fluuiorumq; fluctibus rerum uicißitudinem comparans ait neminem flumen idem ingredi bis posse, quod aßidue prætereat.* Iccirco *mundum* Plinius *ait rerum omnium certum esse, & similem incerto.* Hinc *admiratio non parua proficiscitur.* Quippe *si animo concipiamus, quot ab exordio mundi homines extiterint: quot interierint pace, bello, peste, fateri debebimus uix ullam esse particulam terræ, lignorum, herbarum, frugum, quæ non crebro fuerit pars humani corporis.* Adeo *ut mirum uideatur, qua nam ratione, quando corpora reuiuiscent, quisque sua habere poterit membra: quum res eadem, quæ tunc fortasse lignum erit aut herba, unius hominis fuerit auris, alterius oculus, tertij cor, quarti cerebrum siue pulmones.* Veruntamen *hæc naturalis ratio, quæ diuina ui semper est inferior.* Democritus *innumerabiles esse mundos existimabat quasi pilas alios extra alios.* Anaxarchus *discipulus, quum regi* Alexandro *id referret orbes esse innumeros,* Heu, *inquit, me miserum, qui ne uno quidem potitus sum.* Hoc *male habebat generosum hominis animum, quod tanto labore, ne unius quidem mundi imperium esset consequutus.* Nunc *cuiusmodi orbis forma sit, dicemus: quidq; intersit inter ideas*

uel exem

uel exemplaria, notiones, ac imagines ſeu formas. Mundum habere globi figuram, imprimis uocabuli ſignificatio docet: orbem enim nominant. Præter eam, quod forma hæc perfectiſſima ſit, principio & fine carens. Deinde quod capaciſſima ſit. Poſtremo, quod alioqui cõuerti non poſſet. Cauſis igitur quatuor eius figuram demõſtramus: uocabulo, perfectione, capacitate, ac motu. Quod orbis dicatur, & abſolutiſſima forma ſit, quæ principio fineq; careat: quod maxime ſit capax, & alio pacto in diuerſas plagas uolui non poſſit. Quintam cauſam adijcere licet, quod parte quacunq; medius cernatur. Oua enim resq; aliæ medium duntaxat inter fines habent: orbis figura, quæ ijs caret, in quauis parte. Mundi forma ac pulchritudo in deo & animis lucet expreſſior. In illis effigies elementorum, lapidum, arborum, animalium. Saturni, ſolis, lunæ & ſiderum reliquorum. Quæ rerum ſpecies in deo, ideæ & exemplaria: in animis rationes & notiones: in orbis materia, formæ atque imagines à Platonicis nominãtur. Claræ quidem in orbe ſiue rebus: clariores in animo (quis enim cognitionem lapidis lapidi præſtare negauerit?) in dei mente clariſſimæ.

DE CONCENTV MVNDI, & nouem Muſis.

QVemadmodum ab aëre uirga percuſſo ſtrepitus quidam audiri ſolet: ita ex uelociſſimo ſingularum orbis partium curſu, ſingulos ædi concentus uel ſonitus antiquitas putauit, quas muſas appellamus. Sunt igitur

musæ concentus, qui æduntur à circumactu siderum. Veteres tamen ex orbibus octo nouem finxerunt deas, quæ eius rei causa sit aperiam. Tradidere ex horum circulorum motu nonum quendam alium concentum, qui ex reliquis constaret, effici: sicut apud nos pueris octo canentibus, ubi præter singulorum uoces nonum quendam cõcentum ex omnibus habemus. Hesiodus Musarum ordinem uersibus tribus complectitur.

κλειώτ' εὐτέρπη τε θάλειά τε μελπομένη τε,
τερψιχόρη τ' ἐρατώ τε πολυμνιά τ' οὐρανίη τε
καλλιόπη θ' ἡδὲ προφερεστάτη ἐστ' ἁπασάων.

Prima ob rerum gestarum quas canit, & gloriam & celebritatem Clio nuncupatur. Secunda ab oblectando, Euterpe. Tertia θάλεια, uel à lasciuia cantus, uel à uirendo germinandoq́;, quod Veneris natura, Plinio autore, cuncta in terris generentur. Quarta Melpomene à canendo dicta. Quinta Terpsichore à delectandis choreis. Sexta Erato, uel ab amoribus canendis, uel quod Iouis sidus benignum ac salutare sit. Ouidius amatoriam appellat. Vilis, inquit, amatoriæ uilis mihi candida Clio. Septima Polymnia ab hymnorum multitudine. Octaua οὐρανία, à firmamenti uel cœli uertigine. Hic Latini scriptores nonnulli hallucinantur, qui hanc secundam aut tertiam esse existimant, quum cœlum semper octauum sit, supraq́; orbem Saturni. Nonam à uocis suauitate atque dulcedine Calliopen dixere, ὡς καλὴν ὄπα. κλειὼς concentum Lunæ cursus efficiunt. Vnde Ouidius eam in uersu, quem modo adscripsimus à sideris colore candidam nominat.

Euterpen

Euterpen Mercurij, Thalian Veneris, Melpomenen solis, Terpsicoren Martis, Erato Iouis, Saturni Polymniam, Vraniam cœli. Qui ex omnibus ijs constat, Calliope est. Hæc numine suo Orpheum uatem afflauit, Musæum Vrania, Homerum Clio, Polymnia Pindarum, Erato Sappho, Melpomene Thamyram, Terpsichore Hesiodum, Thaleia Maronem, Nasonem Euterpe. Sunt & communia quædam musarum uocabula. Camœnæ nuncupantur quasi canentes amœnè. Heliconiades, ab Helicone βοιωτίας monte. Parnasides, à monte Parnaso. Aonides, ab Aonijs montibus Bœotiæ. Cytheriades, à Cythero monte uel saltu. Pierides, à Pieria Bœotiæ monte, ubi ex Ioue & Mnemosyne natæ sunt. Pegasides, à fonte, quem Pegasus ungulæ ictu aperuit, unde itidem Hippocrenæ & Aganippides appellantur. Thespiades, à Thespijs oppido Bœotiæ. Libethrides à Magnesiæ fonte musis sacro. Pimpleiades, à fonte uel uico Macedoniæ. Castalides, à fonte Parnasi Castalio. Theocritus: νύμφαι κασάλιδ'ες παςνάσιομ αἶπος ἔχοισαι. Mnemosynides, à matre Mnemosyne. Quam ideo musarum parentem uocant, quòd eruditio sine memoriæ ui comparari nequeat. Olympiades, à monte Macedoniæ Olympo. Hæc de musis. Ratio triplex redditur, quamobrem mundi sonitum auditu non percipiamus. Prima, quod tanta eius magnitudo sit, ut aurium angustiæ non capiant. Quemadmodum gentes, quæ Nili καταςάκτας siue καταδ'ȣ̃πα accolunt, sensu audiendi propter sonitus magnitudinem carent. Secunda causa est, concentus suauitas incredibilis, qua aurium sensus

ſenſus ſopitus eſt. Tertia, quòd à natali die adſuefacti ſimus, ac ideo non audiamus. Sicut enim in ædibus horologia principio uicinos turbare ſolent, poſtea uix exaudiri: ita conſuetudine perpetua ſentiendi uim extingui putant.

DE MVNDI PRINCIPIIS, *mundum pendentem uolui in ſe, & quot eius ætates ſint.*

NVnc mundi rerumq́; principia, propter aßiduam de illis quæſtionem oſtendemus. Turpe ea neſcire eſt, quæ paßim uel pueris obuia ſunt. Principia ipſius eſſe dixerunt: Pythagoras, numeros: Epicurus, atomos: Diodorus amere, in quibus partes non ſunt: Aſclepiades oncos tumores: Geometræ fines: Democritus ideas: Thales aquam: Parmenides terram: Zenon Empedocles & Plato, ignem, aëra, aquam, terram. Ariſtotelici duo duntaxat memoriæ prodiderunt, materiam ac formam: quæ ſententia ſola in ſcholis probatur. ~~Diſtant elementa & principia, quod hæc informia ſint, & non corrumpantur: illa formata & corrumpantur: hæc duo, illa quaterna ſint.~~ Mundum pendentem uolui in ſeſe haud dubium eſt: licet opiniones uarias poëtarum turba recenſeat. Quid etenim molem tam uaſtam poßit comprehendere? Homerus, cui fingere iſtæc facile fuit, Atlantem habuiſſe columnas ait, quibus cœlum terramq́; ſuſtineret. Huius uerſus ex ὀδυσσείας principio adſcribam.

Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅστε θαλάσσης
Πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει δ᾽ ἔτε κίονας αὐτὸς
Μακρὰς, αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι.

Idem de Hercule tradunt. Credo excogitatum ob eximiam animorum in uiris illis fortitudinem, qua cæteris mortalium antecellebant. Remotis igitur fabulis mundum pendentem uerti in se, neque Atlantis columnis figi, neque Herculis humeris contineri adfirmabimus. Quæ tamen de illis retuli, perdiscenda, ut poëtas capere queamus. ~~Quidam extra mundum uacuum esse, perq; id mundum sustineri putant, nihil habentem ubi possit consistere.~~ Aetates eius sex traduntur. Prima à parente primo usque ad Noam nauigij memorabilis aduersus aquarum uim fabricatorem. Berosus autor est tempore illo gigantes in Asiæ finibus immani fuisse corpore, qui contemptis & dijs & hominibus proxima quæque deuastabant, inter quos Noa erat cæteris tum iustior, tum humanior, & futurum exitium præuidens. Secunda ad Abrahamum, à quo pueros circuncidendi mos habuit initium. Is enim primus & sibi & familiæ eodem, quo deus id præcepisset, die ἀκροβυστίαν præciderat. Tertia ad Dauid regem primum: siquidem antea iudices solum, & prophetas habebant. Quarta ad Iudææ in Babyloniam commigrationem. Quinta ad Christi aduentum. Sexta, quæ nunc agitur, ad mundi finem. Poëtæ uero ex mortalium uita multiformi ætates finxere quatuor, easq; metallis compararunt. Primam auream nominabant, quod moribus optimis Saturni seculo homines floruerint. Secundam argenteam, quoniam sub Ioue ad uitia inclinare cœperunt. Tertiam æream, quam bella occuparũt. Quartam ferream, quod in ea à nullo crudelitatis genere mortales abstinuerint. Has descripserunt,

runt, in Agricultura Vergilius, Ouidius primo de mutatione formarum uolumine, & Aratus in phænomenis. Aetatem utrobique quendam inter duas insignes rerum mutationes, & quasi commotiones peregrinas mundi statum nuncupamus.

QVAE MVNDI PARTES dextræ ac sinistræ uocentur.

IN tota siderum contemplatione nihil esse conducibilius arbitror, quàm id, quod nunc absoluemus, quæ mundi partes dextræ ac sinistræ nuncupentur, quæ distinctio nusquam ante tradita est, quod equidem sciam. Hac in re triplex autorum sententia est. Quippe astronomi partem mundi eoam sinistram, occiduam dexteram uocant. Plinius de mundo in occasum currente: Semper illo in dexteram præcipiti. Geographi contrà orientem dexterum appellant, occidentem sinistrum. Poëtæ uero totum hemisphærium ab æquatore ad aquilonem nominant dextrum, alterum sinistrum. Proinde Lucanus Arabum, qui auxilio uenerunt Pompeio, umbras australinas in arctoas siue nostras repente mutatas esse memorat: Ignotum uobis Arabes uenistis in orbem, Vmbras mirati nemorum non ire sinistras. Hos enim prius quàm egressi erant torridam zonam, umbræ sequebantur, post egreßum præcedebant. Maro de zonis: Quam circum extremæ dextra leuaq; trahuntur Cærulea glacie concretæ atq; imbribus atris. Et Ouidius: Vtq; duæ

dextra cœlum totidemq; sinistra, Parte secant zone, quinta est ardentior illis. Quo rem expeditius memoria teneas, finge pectus uertere Astronomos ad meridiem, ubi uelocissimus siderum cursus est, nam circa polum uix stellæ mouentur: Geographos ad polum, cuius altitudinem quærunt: poëtas ad occasum. Tum facile cernas, quo cuiusq; dextera ac leua tendat.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Institutionum Astronomicarum Liber secundus.

DE PARTIBVS MVNDI.

HACTENVS *sphæræ mundiq; totius faciem ostẽdimus, sine ulla partium distinctione. De his in præsentia disseremus, & quæ sint, & in quas ferantur oras, & quanto temporis spatio circumagantur. Partes mundi decem orbes ac elementa quatuor sunt. Verum antiquitas tantum octo esse arbitrabatur, ut ex Ciceronis secundo de diuinatione libro colligimus, ubi hæc sunt uerba: Docet ratio Mathematicorum, quanta humilitate luna feratur terram penè contingens, quantum absit à proxima Mer*

ma Mercurij ſtella, multo autem longius à Veneris: deinde alio interuallo diſtat à ſole, cuius lumine colluſtrari putatur. Reliqua uero tria interualla, infinita & immenſa: à ſole ad Martis, inde ad Iouis, ab eo ad Saturni ſtellam: inde ad cœlum ipſum, quod extremum atq; ultimum mundi eſt. Hic uides unum tantum cœlum eſſe, & quàm loquantur apte, qui Saturni aut Iouis aëra cœlum appellant. Arati interpres ſic parteis eaſdem refert: Ἔχει γὰρ ὁ οὐρανὸς ἑπτὰ ζώνας οὐκ ἐπιψαυούσας τοῦ ζωδιακοῦ, ὧν τὴν μὲν πρώτην ἔχει ὁ κρόνος. τὴν δὲ δευτέραν, ὁ ζεύς. τὴν δὲ τρίτην ὁ ἄρης. τὴν δὲ τετάρτην ὁ ἥλιος. τὴν δὲ πέμπτην, ἡ ἀφροδίτη. τὴν δὲ ἕκτην, ὁ ἑρμῆς. τὴν δὲ ἑβδόμην ἡ σελήνη. ὁ μὲν δὴ ζωδιακὸς κύκλος ἀνώτερός ἐστι πάντων.

Poſt Ciceronem orbes alij duo reperti ſunt, hoc modo. Viderunt longo temporis ſpatio, ac frequenti ſtellarum reditu, alijs eas motibus ferri, atque annis centenis ſidera inceſſu obliquo ab occaſu in exortum ſingulas ferè peragrare parteis. Deinde ſigna quoque eadem ab auſtro in aquilonem meare, ac rurſus in auſtrum digredi. Collegerunt itaque duos alios ſtellarum eſſe motus, ac orbes totidem, quando ſinguli orbes ſingulos ſolum meatus habere proprios poſſunt. Eosq; eſſe ſupra firmamenti locum, non infra, ijdem tradidere. Quoniam ſtellæ ab illis circumagi non poſſent, niſi illi ampliore ſpatio eas complecterentur. Sunt qui mundum in partes quinq; diſtribuant, terram, aquam, aëra, ignem æthereum & cœleſtem: poſteriorem ignem rurſus in erraticum & non erraticum. Alij inter quaterna elementa

mundum diuidunt. Quorũ primus ordo terram, aquam, aëra, ignem continet. Secundus lunam, quæ à Physicis ætherea terra dicitur, Mercurium, Venerem, solem. Tertius firmamentum, quod à firmitate terræ simile uidetur, Saturnum, Iouem, & Martem.

DE DECIMO ORBE.

DEcimus extremusq; orbis ab exortu in occasum ruit, cursumq; peragit horis quatuor & uiginti. Eo impetu lunæ, solis, Martis, Saturni, cœliq; sidera intra diei noctisq; spatium circumaguntur. Causa eadem lunæ globum, lunáq; oceanum immensam aquarum uim quotidie circum terram rapit. Axis huius dimetiens est, circum quam ipse uel mundus uoluitur. Proclus: Ἄξων τοῦ κόσμου ἐστὶν ἡ διάμετρος αὐτοῦ, περὶ ἣν στρέφεται. Distare axem & diametrum constat, quod linea quæuis per orbis medium ducta dimetiens sit: axis solum, circum quam uertitur. Eo ueteres finxerunt cœlum terramq; contineri. Inde Cicero ait: Terra, quæ transiecto axe sustinetur. Prudentius: Et scissus axis cardinem mundi ruentis soluerit. Idem quoq; Lucanus sentit, ubi fore sedem Cæsari accommodam demonstrat, inter æstum austrinum & rigorem Aquilonis. Aetheris, immensi, inquit, partem si presseris unam, Sentiet axis onus. Maiores ut in sphæris quas nos conficimus, ita in mundo axem partes omneis connectere prodiderunt. Polum proprie in ambitu globi uocamus punctũ, qui æquo spatio ab omnibus circuli partibus, cuius polus dicitur, distat. Differt à centro, quod id in globi medio est, polus in circuitu. Hoc modo signiferi uerticem, punctum

in cœli circumflexu esse dicimus, paribus undiq; interuallis ab orbe eo absistens. Et qui mundi polus est, eundem & æquatoris esse, tropicorum, arcticorumq; orbium. Polis à πέλέω, uel uertendo inditum nomen est, quod circum illos mundi structura uertatur. Eadem ratione Vergilius nuncupauit uertices: Hic, inquit, uertex nobis semper sublimis, at illum sub pedibus Styx atra uidet, manesq; profundi, hoc est, antichthones, quos è cœlo nostro uelut in profundo aëre habitantes aspicere uidemur. Mundi uertices duo sunt, arcticus & austrinus, siue quod alteri oppositus sit, antarcticus. Dicti ab Arctis, quæ circa hunc nostrũ polum ferũtur, unde & nos quoq; gentes arctoæ dicimur. Alter austrinus uocitatus, quod in ea regione sit, unde Auster uel Notus spirat. Alij signiferi sunt ab his distãtes propè uicenis quaternis partibus. Hoc loco naturæ uis immensa apparet. Quippe nulla admirabilior species, nulla pulchrior, quàm quod fabrica mũdi circũ metas semper easdẽ decurrat, quum nullũ usquã ferrũ firmarit, qđ polos fulciat, cõtineátue motũ.

DE NONO ORBE.

Nonus orbis duos habet motus, alterum cõmunem cum decimo: alterum ab occidẽte in orientem, qui quadragintanouem miliũ annorum spatio perficitur. Huius axis mundi axem medium secat, & poli à polis mundi distant uigintitribus partibus minutisq; quinquaginta. Inter axium fines periscij & zonæ frigidæ sunt.

DE COELO.

Firmamentum orbis octauus est, in quo omnes quas cernimus stellæ, præter septem errantes cõtinentur.

Veteres hunc esse extremum putabant, solumq́; perpetuo cursu ab ortu in occasum ferri, atque ideo à firmitate & constantia motus firmamentum uocauerunt. Cœlum maiores à cælando dixerunt, quòd uarijs sit celatum rerum figuris. Quinetiam nonnulli existimauerunt orbium attritu aßiduo particulas quasdam, & rerum omnium semina decidere: è quibus plerunq; in descensu confusis, monstra ac prodigiosæ animantium formæ nascantur. Aut à concauitate, κοιλὸν enim Græcis concauum est. Porrò cœli uox res duas signat. Creberrime octauum orbem, in quo fixæ stellæ sunt. Sic Cicero ait: A Saturno ad cœlum ipsum, quod extremum atque ultimum mundi est. Nonnunquam aëra: hoc pacto & uolucres cœli, & serenum cœlum dicimus. Plinius: Nanque & hoc cœlum appellauere maiores quod alio nomine aëra, omne quod inani simile uitalem hunc spiritum fundit. Diogenes Laërtius cœlum ait σφαῖραν uolubilem esse, & tectum immensum. Id tres habet motus, primum ab oriente in occidentem, secundum à nono orbe ab occasu in ortum, tertium proprium, quem acceßus receßusq́; motum, aut trepidationis nuncupant. Hic ab æquinoctiorum notis in orbe octauo, circum æquinoctia noni fit. Dimetiens circuli parui, quem æquinoctiorum interualla describunt, partium ferè nouem est, minor signiferi latitudine, quæ duodenas cõtinet. Circuitus iste stellas ab austro in aquilonem, atque à septentrionibus in meridiem pertrahit. Motus primus uicenis quaternis horis perficitur: secundus annorum quadraginta nouem milium spatio: tertius septem milium. Tametsi hic cœlum

lum depingitur, de signifero tamen nihil, nisi inter circulos scripturus sum.

SIDERVM FIXORVM DESCRIPTIO.

QVatuor stellarum genera sunt. Fixæ quæ in cælo hærent, ita dictæ quod semper seruēt eandem inter se distantiam. Hæ à Græcis nūcupantur ἀπλανεῖς. Arati interpres: οἱ ἀπλανεῖς ὁμοίως ἕλκονται. Iterū: οἱ δὲ ἄλλοι πέντε πλάνητες ἀναμεμιγμένως δινεύονται, οὐκ ὄντες ὅμοιοι τοῖς προτέροις ἀπλανέσι. Erraticæ sunt septem stellæ, quæ sub cælo feruntur. Deciduæ sunt, quas nocte uidemus decidere, quum per nubem incensam flamma discurrit. Crinitæ stellæ sunt incendia magna hærentia in aëre, quas Græci à coma cometas uocant. Stellas fixas nonnulli in arctoas, signiferi, atq; austrinas diuidūt, sed hi plures, quàm huius instituti est, enumerant. Proinde hic fructum magis, quàm multitudinem spectare uolumus: eaq; solum tradere, quæ in Poëtarum libris nusquam non sunt obuia. Naturæ ductu ab aquilone in Austrum progrediemur. Helice maior ursa est: Cynosura minor, quæ in multis Europæ partibus non occidunt. Maiorem Græci in mari obseruant, quod stellas habeat insigniores: Phœnices minorem, quoniam ipsa propior polo sit, minusq; moueatur. Quod ita Aratus prodidit:

Οἳ τὴν μὲν, κυνόσουραν ἐπίκλησιν καλέουσι,
Τὴν δ' ἑτέρην ἑλίκην, ἑλίκῃ γε μὲν ἄνδρες ἀχαιοὶ
Εἰν ἁλὶ τεκμαίρονται ἵνα χρὴ νῆας ἀγινεῖν.
Τῇ δ' ἄρα φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν.

Ea de causa Homerus Græcis inde nomen dedit, cuius hæc uerba in primo Iliados libro: τὴν μὲν γὰρ σὺν νηὶ θοῇ ἑλίκωπες ἀχαιοὶ ἐς χρύσην πέμπουσιν.

Septẽtriones Septentriones stellæ septem sunt in Helice siue Cynosura. Vnde Vergilius: Arcturũ, Pleiadasq́;, Hyadas, geminosq́; Triones. Et Victruuius: Quæ stella elucet circum caput maioris Septentrionis. Sæpius id nomen Helicæ soli, ob sideris magnitudinem tribuitur. Plinius: Booten, qui sequitur Septentriones. Hos uulgus etiam

Plaustrum. Plaustrum ab equorũ, rotarumq́; specie nominat. Stellã

Polus. extremam, quæ in Cynosuræ cauda est, nautæ polũ nuncupant, quod proxima sit axi. Abest tamen à uertice uero quatuor propè partibus, sic ut axis cũ termino caudæ efficiat triangulum.

Bootes. Bootes sidus est, quod Helicen, siue maiorem ursam sequitur. Alio nomine Arctophylax dictus, & custos Erimanthidos ursæ.

Arcturus. Arcturus stella magna inter Bootæ pedes est. Hanc ursæ caudam dixeris, unde & uocis ratio sumpta. Vergilius: Sub ipsum Arcturũ tenui sat erit suspendere sulco, hoc est, sub Arcturi exortum matutinum. Lucidum sidus leuo Heniochi humero insidens Capra nuncupatur Olenia, ab Oleno Arcadiæ urbe, ubi ipsam esse nutritam arbitrantur.

Hœdi. Ouidius: Nascitur Oleniæ signũ pluuiale Capellæ. Hœdi duæ stellæ in Aurigæ, uel Erichthonij manu sinistra sunt, de quorum exortu pleriq; scripsere. Circa Cycnũ

Pegasus. alatus equus, quem Pegasum uocant. Hũc Ouidius è sanguine, qui ab exciso Medusæ capite defluxit, genitum esse ait, in Fastis. Creditur hic cæsæ grauido ceruice Medusæ Sanguine respersis prosi luisse comis. Eundem &

nolu

uolucrem fuisse idem testatur: Huic supra nubes & sub- ter sidera lapso Cælum pro terra, pro pede penna fuit. Ipsumq; inter sidera relatũ esse refert: Iamq; indignãti noua frena receperat ore, Quum leuis Aonias ungula fecit aquas. Nunc fruitur cælo quod pennis ante pete- bat, Et nitidis stellis quinque decemq; micat. Pleiades, Pleiades. stellæ septem in dorso Tauri, septimam tamen uix cer- nimus. De his Germanicus Cæsar in Arati interpreta- tione: Septem traduntur numero, sed carpitur una Defi ciente oculo distinguere corpora parua. Nomen ha- bent ἀπὸ τοῦ πλεῖν, hoc est, nauigando, quod or- tu suo nauigationis tempus ostendant. Hæ uerno tem- pore exoriuntur, & autumno occidunt. Vocantur & Atlantides, quod septem Atlantis filiæ sint, inter quas est Maia Mercurij mater. Vergilius: Multi ante occa- sum Maiæ cœpere. Vergiliæ quoque uocitatæ sunt, Vergiliæ. quod uere oriantur. Pleiades ergo, Atlantides aut Ver giliæ septem stellæ in Tauri dorso sunt. Hyades, stellæ Hyades. quinque in signi eiusdem capite, ita dictæ, quod non sine pluuia exoriantur. Easdem Plinius Succulas uo- cat, his uerbis: Qualiter in succulis sentimus accidere, Succulæ. quas Græci ob id pluuio nomine Hyadas appellant. De utroque sidere, atque alijs modo dictis Homerus in Iliade:

Πληιάδας θ' ὑάδας τε τό τε σθένος ὠρίωνος.
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.
Ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται. καί τ' ὠρίωνα δοκεύει.
Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Idem in Odyssea:

Αὐτὰρ

Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
Ἥμενος, οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
Πληϊάδας δ' ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην,
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.

Stellæ arctoæ ægre occidunt, austrinæ ægre oriuntur, idcirco ait: ὀψὲ δύοντα βοώτην. Vergilius: Pleiadas, Hyadas, claramq; Lycaonis Arcton. Sub pedibus Leporem habet Orion, appellatus ita, quod ex urina Iouis, Neptuni, ac Mercurij sit genitus. Sirius. Sirius ingens sidus est, in ore maioris canis, unde & Canicula uulgo dici consueuit. Cernitur in speculo etiam medio die, imposito aquis contra solem. Hæc stella, quum horis matutinis exoritur, solis calorem mire adauget. Eo tempore Etesiæ ad dierum quadraginta spacium spirare dicuntur, ut flatus æstum utrunq; leniat. Ideo à siccitate nomen dedere. Quidam falsò putant eandem stellam Caniculam & Canem minorem dici, decepti fortasse nominum similitudine. Quò igitur sideris naturam & locum inter stellas uicinas apertius cognoscamus, Arati de eo uersus adnotabimus:

Ποσσὶν δ' ὠρίωνος ὑπ' ἀμφοτέροισι λαγωὸς
Ἐμμενὲς ἤματα πάντα διώκεται, αὐτὰρ ὅγ' αἰεὶ
Σείριος ἐξόπιθεν φέρεται μετιόντι ἐοικὼς,
Καί οἱ ἐπαντέλλει, καί μιν κατιόντα διώκει.

De eodem apud interpretem Arati legimus:

Νοτιώτερός ἐστιν ὁ κύων ὁ σείριος καλούμενος. ὃν ὠρίωνος κύνα λέγουσι κατ' ἐπίκλησιν. ὥς φησιν ὅμηρος. ὅντε κύν' ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν. Et Varro in libris de Agricultura scripsit à solstitio

ad Ca

ad Caniculam dies quadraginta esse: ubi certum est eũ de Sirio, non de Cane minore loqui. Procyon *siue* Procyon.
Anticanis Canis minor est, sic nominatus, quod ante Sirium oriatur. Cicer. *Anticanem* Procyon *Graio, qui nomine fertur.* Canopus, *sidus est in summo* Argus *gubernaculo.* Canopus.
Hic errorem insignem apud Pliniũ *ac* Proclum, *qui lectorem remorari solet, ostendemus.* Plinij *uerba hæc sunt:* Canopus, *à* Rhodo *absconditur, magisq; Alexandriæ.* Proclus *circa libri finem, quem de sphæra cõscripsit:* ὁ δὲ ἐν ἄκρῳ τοῦ πηδαλίῳ τῆς ἀργοῦς κείμενος λαμπρὸς ἀστὴρ, κάνωβος ὀνομάζεται. οὗτος μὲν ἐν ῥόδῳ μόλις θεώρητός ἐστιν, ἢ παντελῶς ἀφ᾽ ὑψηλῶν τόπων ὁρατός. ἐν ἀλεξανδρείᾳ δὲ ἐστὶ παντελῶς ἀφανής. σχεδὸν γὰρ τέταρτον μέρος ζωδίου ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος μετεωρισμένος φαίνεται. *Canopum in* Rhodo *ægre conspici ait, &* Alexandriæ *non cerni.* Equidem Plinium *atq;* Proclũ *eruditiores fuisse scio, quàm ut tam humili in re errasse censeantur. Sed uel mathematici cuiuspiam autoritatem sequuti sunt, quemadmodum Solinus circa operis initium de horoscopo* Romano, *ubi* Veneris *sidus soli fuisse aduersum ait: uel ipsi negotio non satis perspecto, & cogitatione grauiore impediti, hæc prodidere.* Error *manifestus est.* Nam *sidera omnia austrina, inter quæ* Canopum *numerant, cõmodius* Alexandriæ, *quàm in* Rhodo *insula cernuntur,* Alexandria *nanq; in austrum magis quàm* Rhodos *procedit.* Nemo *tamen leuitate tanta sit, ut autores isthæc ignorasse existimet, maiora non ignorauerunt.* Nos *quoq; nonnunquam in ædendo no-*

mine

mine nostro, aliud agentes erramus, neq; ob id nescire dicimur. Quid quod in Plinio multa leguntur, quæ castigatorum inscitia atq; audacia deprauata sunt? Meo equidem iudicio emendatißimũ opus prodiret, si quisq; quod suæ profeßionis est, restitueret. Quotiescunq; editur Plinius nouæ castigationis titulum præfixũ habet. Veruntamen secundi uoluminis octauo capite scriptum est: Signiferi autem ambitum peragit tricenis & duodequinquagenis diebus. Item nono: Ideo & inæquali lumine aspici, quia ex aduerso demum plena, reliquis diebus tantum ex se terris ostendat, quantum ex Sole ipsa concipiat. Et decimosexto: Sol Arietis uicesima nona, atq; alia permulta. Quum legendum sit trecenis, non tantum ex se, & decima nona.

DE TRIPLICI CAELESTIVM *siderum ortu ac occasu.*

Siderum horum poëtæ exortum triplicem fecerunt. Matutinum, quem Græci κοσμικὸν uocant, quando sidus mane cum sole oritur. De quo Vergilius: Candidus auratis aperit cum cornibus annum Taurus, & aduerso cedens canis occidit astro. Hesiodus in opere cui titulus, ἔργα καὶ ἡμέραι de Arcturi emersu:
Εὖτ' ἂν δ' ὠρίων καὶ σείριος ἐς μέσον ἔλθῃ
οὐρανὸν, ἀρκτοῦρον δ' ἐσίδῃ ῥοδοδάκτυλος ἠὼς,
Ω πέρση, τότε πάντας ἀποδρέπε οἴκαδε βότρυς.
Vespertinum, siue χρονικὸν, quom stella uesperi sole occidente exoritur. Velut apud Ouidiũ uidere est: Quatuor autumnos Pleias orta facit. Vbi per quatuor Vergiliarum reditus annos totidem intelligit. Et heliacum,

quãdo

quando ἄστρον post Solis transitum, tanto ab eo spatio abest, ut cerni possit. De hoc ortu Vergilius. Cnosiaq; ardentis decedat stella Coronæ. Triplicem quoq; occasum cognominibus iisdem describũt. Matutinum, quom stellæ solis ortu occidũt. Vergilius: Ante tibi eoæ Atlãtides abscondantur, Debita quàm sulcis committas semina. Iterum: Multi ante occasum Maiæ cœpere: sed illos Expectata seges uanis elusit aristis. Vespertinũ, quãdo uesperi cũ sole abeunt, quẽadmodũ tẽpore uerno Atlãtides. Deniq; Heliacũ, quom propter solis accessum sidus uideri desinit. Hoc modo Arietis signũ circa uernũ æquinoctiũ occidit: Libræ autumno: Cãcri, solstitio: bruma Capricorni. Nõ omnia signa, quæ simul oriũtur, etiã simul occidũt, propter horizontis obliquitatem.

QVO DISTENT ASTRVM, Signum, Sidus, & Stella.

QVod ἄστρον Græci, nos sidus & signũ uocamus. Nihilq; est aliud astrum, sidus uel signum, quàm animalium aliarúmue rerum in cælo effigies, ex pluribus constans stellis. Stella singularis est. Ad eundem modum Græci: ἀστὴρ ἄστρου διαφέρει, ὁ μὲν ἀστὴρ ἕν τι ἐστὶ, τὸ δὲ ἄστρον ἐκ πολλῶν συνέστηκεν. Vt Astræa, Scorpio, Helice, Argo proprie astra, signa, aut sydera dicenda. At Arcturus, Hœdi, Sirius, Canopus, & planetæ stellæ nõ sidera uocantur. Verum sermonis ornatioris, & tædij leuandi causa, ueteres crebro, licet minus proprie, sideris nomen pro stella posuere.

QVID SIT STELLARVM LONgitudo, latitudo, & declinatio.

Stella

STellarũ tũ fixarũ tũ errãtiũ lõgitudo, earũq; ab Arietis initio diſtãtia eſt. Vt partiũ quinquaginta duarũ interuallũ, Vergiliarũ longitudo dicitur, eæ enim ſeculo noſtro in Tauri parte uigeſimaſecũda ſunt. Latitudo à zodiaci medio diſceſſus eſt. Hic duplex arctous auſtrinusq;. Declinatio ſtellarum, diſtantia ab æquatore. Hæc quoq; duplex, auſtrina & arctoa. Terrarum uerò aut urbium longitudo, earum diſtantia eſt à Fortunatis inſulis. Latitudo eſt diſtantia loci ab æquinoctio ſeu æquatore, uel axis ab horizonte. Vt Capræ polum Arctoũ ſpectantis longitudinem eſſe dicimus partium circiter ſeptuaginta: latitudinem tricenum: declinationem quinquaginta. Et Crateris eſſe longitudinem partium centum ſeptuaginta: unde uiginti latitudinem: declinationem quindecim. Smyrnæ longitudo gradibus ſeptẽ atq; quinquaginta conſtat: latitudo triginta ſex. Hæc de cælo eiuſq; ſideribus.

DE STELLIS ERRATICIS.

ANtequam planetarum motus aggrediar, quædam in uniuerſum de illis dicẽda. Saturni ſtella φαίνων nuncupatur, ut Cicero autor eſt: Iouis φαέθων. Martem ~~ab ardore πυρόεντα dicunt, Gradiuum quum ſæuit, & Quirinum quom tranquillus~~ eſt. Inde Romani, quod gens Martia atque bellicoſa ſit, Quirites dicti. Vel, ut alijs placet, nomen à Romulo acceperunt, qui itidem Quirinus uocitatus eſt ab haſta, quæ Sabinorũ lingua quiris nominatur: qua crebrò utebatur. Medium nomen Lucanus circa primi libri finem uſurpat. Quid tantum, inquit, Gradiue paras? Veneris ſtella à Græcis

φωσφο

φωσφόρος & ἕσπερος, à nostris Lucifer ac uesper uel Vesperugo nuncupatur. Plautus: Neq; Vesperugo, neq; Vergiliæ occidunt. Mercurius, στίλβων & Cyllenius. Posteriore, eodem loco Lucanus usus est: Motuq; celer Cyllenius hæret. Prius à radiando siue coruscãdo sumptum. ~~Platonici Planetas metallis cõparant. Tribuũt~~ enim soli aurum, Lunæ argentum, Saturno plumbum, Ioui ἤλεκτρον, Marti ferrum, Veneri ὀρείχαλκον, Mercurio stannum. At enim qui paßim de metallorum Metamorphosi scribunt, plumbum Saturnum nuncupant: stannum Iouem: ferrum Martem: aurum Solem: æs Venerem: uiuum argentum Mercurium: argentũ Lunam. Arabes Soli, cerebrum, & cor adscribunt, Lunæ stomachum, Saturno splenem, Ioui hepar, Marti sanguinẽ, Veneri renes & genitale semẽ, Mercurio, linguam & os. Color Saturno candidus, Ioui clarus, quod inter stellæ superioris rigorẽ ardoremq; inferioris medius feratur: Marti igneus, Lucifero candens, Vesperi refulgẽs, Mercurio radians, unde & στίλβοντα appellauerũt: Lunæ blandus, Soli, quum oritur ardẽs, postea radians. Deniq; Saturni Martisq; stellæ perniciosæ dicũtur: Iouis ac Veneris, salutares: naturæ utriusq; Sol, Mercurius, Luna. Septem homini munera à planetis totidem tribui seu roborari uidentur: contemplationis acumẽ, gubernandi potestas, animi robur, claritas sensuũ, amoris ardor, interpretandi subtilitas, fœcunditas generandi. Contemplationis donum, Saturnus ministrat: imperandi potentiã, Iuppiter: magnitudinẽ animi, Mars: Sol, sensuum opinionisq; claritatem: amorẽ, Venus inspirat: pronuntiandi & in-

terpretandi solertiam, Mercurius adiuuat: generationis officium, Luna. Tres in mundo globi sunt omnibus gentibus conspicui, Sol, Luna, terra. Sol distinguit tēpora, Luna ducit aquas, terra continet mortalium genus.

DE MOTV PLANETARVM.

STellæ errantes quotidie cum mundo uertuntur ab ortu in occasum, præter quem motum alium habent aduersum huic per duodecim signa, quē Saturnus perficit annis triginta, Iuppiter annis duodecim, Mars duobus: Sol, Venus, Mercurius singulis, Luna mense. Quo pacto eædem stellæ in diuersas mundi plagas ferantur, quo modo Solis sidus cursum peragat quotidie ab ortu in occasum, & quotannis ab occasu in exortum hac similitudine poterit demonstrari. Si in rota inter axem & circuitum formicæ septem per totidem circulos moueantur à dextra manu per superiorem partem ad manum sinistram, uoluaturq; rota à leuo latere in dexterum, necesse erit eas cōtra rotæ uersationem incedere, & illam quæ proximum centrum habuerit, ocyus motum absoluere: quæq; extremum orbem rotæ peraget, etiam si æque celeriter ambulet, propter magnitudinem circuli multò tardius perficere cursum. Communis autorum sententia est stellas orbibus infixas esse, & nō nisi cum illis uerti, quam nec probare, nec refutare audeā. Etenim quum aër ille, per quem sol incedit, tenuior esse appareat, quàm iste qui infra Lunam est, mirum uideatur sic stellam in orbe fixam esse, ut nodus est in ligno: mirū item Solis, Lunæ, Veneris sidera moueri nō posse, nisi una cum orbe in quo hærent. Fortasse nō absurdū foret

foret dicere, stellas ita circuire mundum ut nos per terram circũfusum secantes aëra incedimus. Cæterum siue planetæ soli, siue cũ orbibus moueantur, quando utrũq; incertum est, haud magno conatu seu temporis dispendio reor indagandum. Id unũ constat & Solem & Lunam incredibili celeritate intra quatuor & uiginti horas ambire terram: ac motu contrario Solem anno, Lunam mense signorum zonam percurrere, hoc oculis nostris nos uidemus. Orbes cũ mũdo in occasum uolui facilius crediderim: eosdẽ cũ stellis niti in exortũ, dubiũ magis. Duos Solis motus hunc in modũ Ouidius docet:

Ardua prima uia est, & qua uix mane recentes
Enituntur equi: medio est altißima cælo,
Vnde mare & terras ipsi mihi sæpe uidere
Fit timor, & pauida trepidat formidine pectus.
Vltima prona uia est, & egent moderamine certo,
Tunc etiam quæ me subiectis excipit undis
Ne ferar in præceps Thetis solet ipsa uereri.

Mox de altero:

Nitor in aduersum, nec me qui cætera uincit
Impetus, & rapido contrarius euehor orbi.

Hic uides solẽ nõ retroire, sed cõstanti inceßu aduersus orbis extremi celeritatẽ niti. Hoc loco poëta motus duos descripsit, quorum prior quotidie perficitur, posterior anni spatio, hoc est, dierũ tercentũ sexagintaquinq; & quadrãtis unius. Quia solus cernitur Sol dictus est. Homerus eum cunct[illegible]ntueri atq; audire adfirmat

Ἠέλιός θ᾽ ὃς πάντ᾽ ἐφορᾷς, καὶ πάντ᾽ ἐπακούεις.

Hanc lucem ideo nubila magna temporis intercapedine

condunt, ne sideris pulcherrimi, quemadmodum & rerum aliarum, ex usu aßiduo satietas sit. In Sole tria cernuntur: radius singulis oculis propius: lumen per aëra fusum, ac omnibus cõmune: & lux, quæ lumini præest, atq; in stella ipsa conspicitur. Solem medio spatio inter cælum terramq; ferri Ouidij uersus memoriæ prodiderũt: Altius egreßus cœlestia signa cremabis, Inferius terras, medio tutißimus ibis. Voluit nanq; rerum parens deus, ignem hunc non inter sidera, elementorúmue mutabilem materiam, sed per aëra inanem, ubi nihil adurere poßit uagari. Stellæ tamen aliquot utrinq; uicinæ quandoq; uruntur, unde & exustas consuetudo appellat. Sol ab oriente in occidentem celerrime rapitur alterutro æquinoctio: tardißime, solstitio brumáq;. Quanto enim stellæ polis uiciniores sunt, tanto tardius mundi circuitu feruntur. Circa axem enim & motus & circulos æquidistantes aßidue minui necesse est: & stellas arctoas uix aut tarde moueri. Manifestũ est ergo, quo Saturni, Iouis, Solisq́; sidera uerticibus propiora sint eo segnius ipsa in oras occiduas decurrere. Nazianzenus Solem menti diuinæ comparat, his uerbis: τοῦτο ἐν αἰσθητοῖς ἥλιος, ὅπερ ἐν νοητοῖς θεός, id Sol oculis, quod menti deus.

DE VMBRA TERRAE.

TErræ umbra semper à Sole diametro distat. Illo enim oriente ipsa occidit, & occidente exoritur, media nocte in austro est, meridie uero antichthonum hemisphærium implet. Aestate humilis, hyeme sublimis, & Solis altitudinem imitatur conuersis anni tempori-

bus

bus. Quoniam Louanij solstitio partibus ferè quindecim ab horizonte abest, sicut medio die in Capricorno sol: bruma tribus atq; sexaginta: æquinoctio utroq; triginta nouem. Eadem sole lustrante Cancri signum, hoc est, supremam absida, productior: breuior hyeme circa brumalem circulum, ubi sidus terræ proximum est. Hæc obseruatio ad defectuum moras pertinet. Siquidem æstiuis mensibus acutiore umbra Lunam occultari, bruma contractiore sentimus. Terræ umbra perpetuo circuitu corpora animantium sternit, componitq; ad quietem. Solis sidus, umbra terræ & centrum arcus cælestis, quem in Chao describemus, eodem motu circũaguntur.

DE DIFFERENTIA INTER Solem & Lunam, ac eorũ magnitudine.

MAximarum mundi partium Solis Lunæq; sphæras exactius contemplari lubet, eorumq; discrimen propius intueri. Sub sole omni momento meridies atq; æstas est. Ille ubiq; prãdentes cernit, mediosue dies à noctium opacitate dimetiente distans: assidue cõtuetur frondes, flores, & rerum pulchritudinem amœnitatẽq;, comites semper duo habens Venerem ac Cylleniũ. Cõtra Luna sola per tristeis tenebras fertur, pauidasq; umbras: nihil ista nisi ignauos somnos cõspicit, nullos aspicit in agris homines, ut etiam mortaleis omneis perijsse miretur. Ille pocula uidet, conuiuia uidet, uidet quicquid in orbe pulchrum est: hæc niue tectos montes & horridam naturæ faciem. Illi rerũ imperium, cæli terræ, stellarumq; regimen deorũ cura dedit: huic nihil præter menstruos cursus, labores, atq; etiã corporis interitus. Illi

color aureus, argenteus Lunæ. Ille diurnus, nocturna Luna. Huc spectat ut eorum terræq; magnitudinem subijciam. Hæc tricies nouies Lunæ σφαῖραν continet, Sol amplior terra, centies sexagies sexies. Quod admirationi non erit, si globi capacitatem ex diametri longitudine quæsieris. Cōtinet enim Solis dimetiens terræ dimetientē quinquies & semissem. Estq; proportio diametri Solis ad terræ dimetientem, quæ est numeri undecim ad duo quintupla sesquialtera. Solis autem cubus mille tercentum unam & triginta parteis tales cōtinet, cuiusmodi terræ cubus octonas cōplectitur. Cubus enim numeri undecim, est mille tercentum unum & triginta. Cubus uero binarij, qui est terræ, octo. Subducto quoties id fieri potest, minore cubo, qui est terræ, à maiore qui est Solis, cognoscitur cubi ad cubum proportio, & quanto Sol maior terra sit. Inuenimus ergo centies sexagies sexies octo, in mille tercentum uno & triginta. Terræ diametros Lunæ dimetientem complectitur ter & duas eius diametri portiones quintas. Estq; ea proportio dimetientis terræ ad Lunæ diametrum, quæ est septendecim ad quinq; tripla superbipartiens quintas. Cubus numeri septendecim, quater mille nongenta tredecim. Cubus numeri quinque, est centum uigintiquinque. Maiore cubo per minorem distributo, reperimus numerum centum uiginti quinque tricies nouies in quater mille nongentis tredecim. Thales Milesius aiebat Solis septingentesimam partem Lunæ globo esse comparandam. Terram esse minorem Sole uel hoc argumento est, quod tam raro Luna in eius umbram incidat

dat. Si enim adeo esset uasta ad orbem totum, ut appareret, uix unquam Luna lumen haberet, nisi omnino propinqua Soli. Hunc esse immensum sic Plinius demonstrat. Quod Idam montem latitudine exuperet, dextra leuáque large amplectens. Et quia æquinoctio utroque omnibus sub æquatoris orbe habitantibus simul cernatur in finientis uertice. Item quia circa æstiuum circulum habitantium ijsdem æquinoctiorum diebus, meridie, Septentriones umbræ spectent, ortu uero occasum. Et quod luna deficiente terræ umbra in mucronem desinat. Ob duas causas Sol maior apparet hyeme, quam æstate, quod bruma nobis propior sit: & quod per aëra nubilosum hyeme cernatur.

DE VENERE ET MERCVRIO.

INfra Solem Veneris stella, quæ (autore Cicerone) à sole nunquam longius abest duorum signorum interuallo. Quare cum eo quotannis signiferi orbem percurrit, & quotidie totum mundi circuitum. Eius locum Sol ostendit. Quippe mane circa orientẽ est: meridie semper sublimis circa solem in austro: eo occidente, ipsa, siue sequatur siue præterierit, non procul ab occasu est: & nocte media sub pedibus nobis, at antichthonibus alta cernitur. Error apud Solinũ est, circa operis initium, ubi Venerẽ Soli fuisse aduersam, quando Roma conderetur, ait: quum ipsa uix duobus signis abesse posit à Sole. Eius uerba hæc: Romulus auspicato muro rũ fundamenta iecit duodeuiginti natus annos XI. Cal.

Maias hora post secundã ante tertiam sicut L. Tarun-tius prodidit mathematicorum nobilißimus, Ioue in piscibus, Saturno, Venere, Marte, Mercurio, in Scorpione, Sole in Tauro, Luna in Libra constitutis. Hallucinati sunt & ueteres in Paridis Troiani genesi, quã hũc in modum Firmicus prodidit. Eius horoscopũ in Aquario fuisse: Solem ac Saturnũ in Leone, Lunam & Martem in Scorpione: Iouem in Aquario: Venerem ac Mercurium in Geminis. Quamuis hic Luciferi stellam fortasse non male posuerint, certe Mercurius, quẽ mox describemus, tanto interuallo à Sole distare nequit. Venus Lucifer aut φωσφόρος nuncupatur, quom Solem antecedit, aut ante eũ oritur: Hesperos uero aut Vesper, quando solem insequitur, atq; post eum occidit. Quam uocem Vergilius usurpat, in uersu isto: Venit Hesperus ite capellæ, id est, cerni incipit, non oritur: nam Hesperus nunquam in oriente conspicitur, nec Lucifer in occidente. Vitruuius de architectura libro nono: Veneris stella, quum Solem sequitur post occasum eius apparẽs in cælo, clarißimeq; lucens Vesperugo uocitatur. Alijs autem temporibus eum antecurrens & oriens ante lucem, appellatur Lucifer. Plinius iudicio subtiliore & motum & stationes ita memoriæ tradidit. Veneris stella signiferi ambitum peragit trecenis & duodequinquagenis diebus: ab Sole nunquam absistens partibus sex atq; quadraginta longius. Mercurij sidus, ut Veneris, Solem quoq; modo antecedit modo sequitur: nec unquã ab eo lõgius unius signi spatio abest: & singulis annis cũ eo zodiaci signa lustrat. Plinius: Mercurij sidus

inse

inferiore circulo fertur nouem diebus ocyore ambitu, quàm Veneris, modo ante solis exortum, modo post occasum splendens, nunquam ab eo uigintitribus partibus remotior. Mercurius non lucifer aut Hesperos, sed matutinus, quum ante solem exoritur: & uespertinus quando post eum occidit, nuncupatur. Sed dubitarit forsitan aliquis, quur duo hæc sidera non sint sole celeriora, cum minore contineantur circulo. Nam eò Saturnum annis tricenis circumagi apparet, Iouem duodenis, Martem binis, solem singulis, & lunam mense, quod circa terram circuitus angustiores sint. Hæc explicabimus, ostendemusq; ocyorem esse Venerem sole, ac Mercurium Venere. Conuenit inter omnes, solis radio reliqua impelli, retroire, ac consistere. Solem uero per medium ire signiferum, nec in oras diuersas aliorū modo discurrere. Hesperum autem nonnunquam & stare, & ad utranq; zodiaci circuli latitudinem digredi, & retro cum mundo in occidentem referri. Ex his omnibus quis Venerem, cui tot flexus lustrandi, non sole uelociorem iudicet? Idem in Mercurio facile demonstres, eum quoque Lucifero esse celeriorem. Nam quo tēpore semel retrogradum est Veneris sidus, quod propè singulis annis fit, eo ipso spatio Mercurij stella ter graditur per omneis stationum progreßionumq; notas. Latitudine quoque ocyßime, à solis uia digreditur. Vt non immerito Lucanus scripserit: Motuq; celer Cyllenius hæret. Hic ergo ut Venere inferior, ita & uelocior. Porrò quo propius stellarum trium progreßum cernas, solem conferre licet uenatori persequēti leporem. Venerem canibus magnis,

qui dominũ nunc præcurrunt, nunc sequuntur. Mercuriũ paruis, qui aßiduo se discursu fatigãt, uestigantq́; olfactu feram. Hũc Luciferũ aut Hesperũ non appellãt, propter celerem mutationẽ motus, & minorẽ à sole distantiam.

DE LVNA.

INfima terræq́; proxima luna, cuius mutabilis species miraculum omne uincit. Nanq; ut Veneris sidus solem modo præcurrens, modo sequens Luciferum uocant & Hesperum: ita hæc eodem seruato cognomine corporis effigiem immutat. Hic uidere iucundum est, quanta lunæ uis secum maria pertrahat: tantam aquarum molem, ut huius grauitas elementi motum omnem respuat: tanta celeritate, ut animantium cunctarũ uelocitatem superet. Cuius portionẽ millesimam cuncta terræ marisq́; non traherent animalia, id secum rapit lunæ globus. O mira naturæ spectacula. Quid sideri aquas alligauit? Vbi uestigia figit currens atque onera trahens numen laboriosum? Nil, nisi cedentes ac inanes spiritus premit. Sed ad rem, hæc diebus uicenis septenisq́; & tertia diei parte signiferi orbem ambit. Interq́; singulos coitus signa ferè tredecim propter solis discessum, quem antecedentem celeriore adsequi cursu debet, permeat. Quare Lactantium scripsisse miror: Sed Luna, quæ orbem illum signiferum triginta dierum spatio lustrat. Iccirco intra uicenos octonosq́; ferè dies unum mundi circuitum perdit. Quoniam eo tempore extremus orbis uicies octies, ipsa autem duntaxat uicies septies circumagitur. Luna semper plena est præterquàm in defectione. Quom enim pars altera soli exposita sit, altera tenebris, globi dimi-

dium

dium semper illustrari necesse est, sed uicißitudine quadam id cœlo terræq; ostendi. Etenim quando corniculatum intuemur nos inferiore quidem à parte, à superiore pertumescit. Vt cornua illa inferiora conspicua nobis, auerso coniuncta tumori hemisphærion lunæ integrum efficiant. Contra, quum terræ intumescit, cœlo insinuat cornua. Quumq; mortalibus dimidiata lucet forma: immortalibus sese figura eadem ostentat. Et quando nobis nulla cernitur, illis est plena, utpote quum portio solum, quæ cœlum spectat, capiat lucem. Quumq; illis nulla, nobis prorsus plena est. Quo fit, ut figurarum uarietas illa, è discursu eius nunc ad oppositam soli regionem, nunc rursus ab oris aduersis ad solis congreßum nascatur. Septimo die à coitu uel plenilunio luna διχότομος, à nostris diuidua dicitur. Plinius autor est, eam semper auersis à sole cornibus, si crescat, ortus spectare: si minuatur occasus. Et ab interlunio lucere dodrantes ac semuncias horarum, ab secunda die adijcientem usque ad plenum orbem. Causæ tres sunt quur à coitu luna modo maturius modo tardius redit. Quarum prima obliquitatem signiferi finientisq;, siue impares signorum duodecim occasus continet. Secunda utriusque spatia latitudinis: quoniam segnius austrina, arctoa ocyus prodit. Tertia sideris eius ueIociorem tardioréue cursum. Lunam æstate semper depressam uidemus, hyeme uero sublimem. Hebræis à candore Leuona nuncupatur.

QVAE STELLAE DICANTVR superiores, Quur luna celerior alijs sit, Et orbium ex Cicerone ordo.

Id scitu

ID ſcitu dignum eſt, Saturni, Iouis, Martisq́; ſidera, quod ſupra ſolem uoluantur, ſuperiora uocari: Veneris ac Mercurij inferiora, Et lunam inferioresq́; ſegnius trahi cum mundo, uerum celerius in aduerſum. Contra ſuperiores uelociore curſu in occaſum labi, tardiore in exortum. Duabus de cauſis lunæ ſidus Saturno, Ioue & Marte eſt uelocius: quod minore feratur circulo, & quod longius abſiſtens ab orbe extremo facilius in aduerſum nitatur. Id quoq; non omittendum, lunam intra diei ſpatium ut plurimum partes tredecim percurrere, binisq́; horis ſingulos gradus. Et ſolem quotidie ſingulas parteis, ac horis duabus quina minuta. Libri huius initio mundi partes ex Ciceronis ſecundo de diuinatione uolumine recenſuimus. Eaſdem in Scipionis ſomnio hunc in modum enumerat: Nouem orbibus uel potius globis connexa ſunt omnia, quorum unus eſt cœleſtis extimus, qui reliquos complectitur omneis, ſummus ipſe deus arcens & continens cæteros, in quo ſunt infixi illi qui uoluuntur ſtellarum curſus ſempiterni. Cui ſubiecti ſeptem, qui uerſantur retro contrario motu atque cœlum. Ex quibus unum globum poßidet ille, quem in terris Saturnum nominant. Deinde hominum generi proſper & ſalutaris ille fulgor, qui dicitur Iouis. Tum rutilus horribilisq́; terris, quem Martem dicitis. Deinde ſubtermediam ferè regionem ſol obtinet, dux & princeps & moderator luminum reliquorum, mens mundi & temperatio: tanta magnitudine, ut cuncta ſua luce luſtret & compleat. Hunc ut comites ſubſequuntur Veneris alter, alter Mercurij curſus. In infimoq́; orbe luna radijs

ſolis

ſolis accenſa conuertitur. Infra *autem eam nihil eſt, niſi mortale & caducum, præter animos munere deorum hominum generi datos. Supra lunam ſunt omnia æterna.* Nam *ea, quæ eſt media & nona tellus, neq; mouetur, & infima eſt, & in eam feruntur omnia nutu ſuo pondera.* Plato, *ut* Plutarchus *refert, ſub ſtellarum hærentium ſitu primum* Phænonta *ſiue Saturnum eſſe aiebat, ſecundum* Phaëtonta *uel* Iouem, *tertium* Pyroënta, *quartum* Luciferum, *quintum Stilbonta, Solem ſextum, & ſeptimam lunam.*

DE INAEQVALIBVS HORIS.

NVnc *de horis, quas planetis adſcribunt, nonnihil dicendum.* Eas *ideo hic deſcribemus, quod ipſe ad errantes ſtellas modo traditas pertineant.* Duo *horarum genera:* Aequales, *quas & æquinoctiales nominãt, uigeſimæquartæ diei naturalis partes ſunt.* Inæqualesq; *duodecimæ temporis portiones, quod inter ſolis ortum & occaſum, uel inter occaſum & exortum eſt.* Ita *dictæ, quod diurnæ inæquales nocturnis ſint, & brumales æſtiuis.* Eaſdem *alijs nominibus tum erraticas, tum planetarum horas nominant.* Exortu *ſolis initium primæ numeramus, meridie ſextam, ſolis occaſu duodecimam & rurſus initium primæ, nocte medium tenente cœlum ſextam, & ſolis exortu duodecimam.* Ideoq; *ad primam horam* Chriſtianos *canere aiunt:* Iam *lucis orto ſidere, quod à ſolis exortu horarum ſumatur initium.* Prima *hora matutina ſtellæ, unde dies nomen accepit, tribuitur, ſecun*

tur, ſecunda ſequenti, ſic deinceps ſimili in alijs ſeruato ordine. Vt diei lunæ prima hora à ſolis exortu lunæ eſt, ſecunda Saturni, tertia Iouis, quarta Martis, quinta ſolis, ſexta Veneris, ſeptima Mercurij, octaua lunæ, nona Saturni, decima Iouis, undecima Martis, duodecima ſolis. Vbi ad nocturnas perueneris, duodecim diurnas adijcias oportet, nam perpetuo numero uſq; ad ſequentem ſolis reditum planetæ numerari debent. Decimatertia igitur Veneris, decimaquarta Mercurij. Diei ſequentis prima hora Martis eſt, ſecunda ſolis, tertia Veneris. Reliqua facile adiunxeris.

DE EXALTATIONE ET *natura ſtellarum errantium.*

SOl exaltationem, hoc eſt præcipuum dignitatis locum in Arietis parte decimanona habere traditur: Luna in Tauri tertia: Saturni ſtella in Libræ uigeſima prima: Iouis, in Cancri decimaquinta: Martis, in Capricorni uigeſimaſeptima: Veneris, in Piſcium uigeſimaſeptima: Mercurij, in Virginis decimaquinta: ἀναβιβάζων, *in Geminorum parte tertia. Cauda in aduerſo eſt. Horum omnium caſus, in partibus eſt exaltationi oppoſitis. Quemadmodum enim ſolis exaltatio in decimanona Arietis parte ponitur: ita ſolis caſus in gradu undeuigeſimo Libræ. Sic de Saturni, Iouis, Martis, Veneris, Mercurij, Lunæ,* ἀναβιβάζοντος καὶ καταβιβάζοντος *caſu dicendum. Deinde Saturni & Mercurij ſtellas aridæ ac rigentis eſſe naturæ conſtat: Iouis calidæ & humidæ:*

Martis

*Martis ac solis calidæ & siccæ. Veneris lunæq; gelidæ & humidæ.*Et *Saturni sidus significare edaces, auaros, cogitationis multæ, memoria tenaci, longa uita, sed laboriosa. Iouis, religiosos, pios, fidos, pontifices, reges, duces. Martis, iracundos, acres, insidiatores, latronesq;.* Solis, *auri honorumq; cupidos, fortes ac constantes.* Veneris, *uestium ornatus, cantus, amores, conuiuia, luxus.* Mercurij, *oratores ac artium inuentores.* Lunæ, *gloriæ adfectationem.*Deniq; *naturam habere inquiunt:in Germania, Martis:in Anglia & Scotia, Saturni: in* Gallia, Iouis:*in* Hispania, *Solis: in Græcia, Veneris.* Gandaui, *Solis ac* Leonis: Brugis, Veneris & Piscium: Andouerpiæ *atque* Louanij, *Mercurij* Geminorumq;: Treueris, *Saturni &* Capricorni. In *climate primo Saturni, in secundo* Iouis, *in tertio Martis, in quarto solis, in quinto* Veneris, *in sexto* Mercurij, *in septimo* Lunæ.

DE PARTIBVS ORBIVM.

HI *stellarum errantium circuitus in orbes tres diuiduntur, quorum medius, sidus uel epicyclum deferens appellatur: reliqui duo absidas ferentes.* Hæ *enim nisi illorum motu, qui tardus est, in signifero situm non mutant.*Lunæ *ac* Mercurij *orbes plures sunt, uerum tam exquisita distinctio huc non spectat.* His *additur circulus æquans, quo sol caret, cuius centrum tanto spatio, à deferentis circuli medio abest: quanto deferentis centrum à medio mundi distat.* In Lunæ *tamen orbe hic circulus idem cum mundo centrum sortitus est.*

Aequantem

Aequantem uocant ab æquando, quod æquos ſiderum motus oſtendat. Ex eo quippe facile cernas, ductis per medium diametris, lunam celeriorem eſſe in ſumma aψide, reliquos in ima. Plura quidem hic dici poſſent, ſed ut mediocrem rerum iſtarum cognitionem, quo facilius Ciceronem, Plinium, Lucanum aliosq́; intelligas, quoq́; illorum exemplo uarijs artibus orationem efficias illuſtriorem, uehementer laudo, imò ſtudioſis omnibus neceſſariam eſſe iudico: ita abſolutam maxime damno. Eſt nanque ſtudiorum bonorum peſtis & pernicies, ut pleriſq; Dialectice. Vtrobiq; enim complures uideas ſine emolumẽto ullo, reliquas peroſos literas, tanquam apud ſcopulos Sireneos conſeneſcere. Hic in argumentorum, æquationum, mediorumq́; motuum ſpatijs: illic in ſuppoſitionum & ampliationum portentis. Quare in omni doctrinarum genere nugas ſuperuacuas miſſas facere, atq; animum ad meliora transferre ſatius eſt. Hæc quæ de aψidum, ſtationum, progreſsionum, draconumq́; notis adferam, adoleſcentibus omnibus ſumme neceſſaria ſcio: plura ſi perſequare inutilia.

QVID SVMMA VEL IMA abſis, & epicyclus.

ABſidas duas tradunt: ſummam, quæ eſt longiſsima ſtellarum à mundi medio diſtantia: & imam, quæ terræ centro proxima eſt. Hæ non modo in circulo deferente ſunt, ſed etiam in epicyclo, qui globus paruus eſt, in cuius circuitu ſidus fixum uoluitur. Longiſsima

Saturni

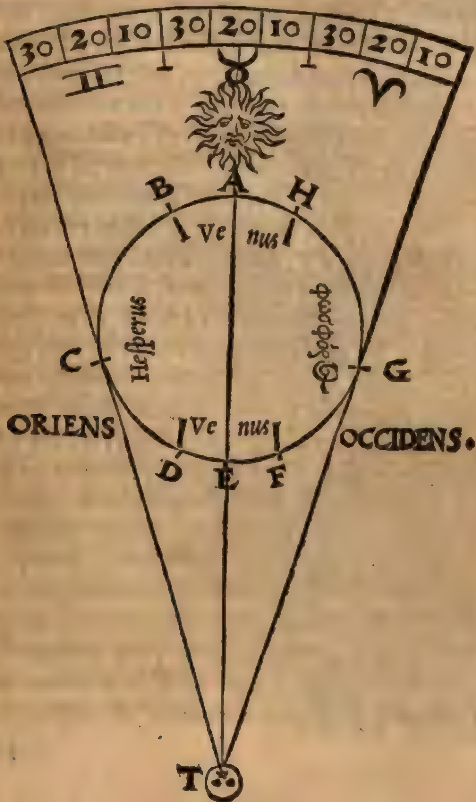
Saturni à terra distantia æuo nostro, in decimaquarta ferè Sagitarij parte est: Iouis *in uigesimaquarta* Virginis: *Martis in decimasexta* Leonis: *Solis ac* Veneris, *in secunda Cancri: Mercurij in prima Scorpionis.* Lunæ *absis triginta diebus signiferum lustrat, & mensis principio sub sole est, decimoquarto die in partibus soli oppositis.*

DE STELLARVM ERRANTIVM *ortu, occasu, statione, progreßu, & epicycli motu.*

VOces aliquot, quæ ad negotium hoc conducunt, exprimendæ. Inde *subiungam qua nam ratione epicycli orbis circum centrum suum uoluatur. Postremo,* Plinij *locum emendatione dignum restituam.* Matutino *ortu stellam dicimus exoriri, quando ante solis emersum ipsa cerni incipit: uespertino, quum ab occasu.* Et *occasu matutino occultari, quãdo circa aurorã uideri desinit: uespertino, quom à solis abitu. Stare sidus aiunt, quum sub eadem hærens signiferi parte, neq; ad orientem, neq; ad occidentem proficiscitur.* Statio *duplex est: matutina uel prima, unde retroire stella incipit.* Vespertina *uel secunda, unde progredi.* Omnes *retrogradæ sunt, in ima epicycli parte: in summa progrediuntur.* Sol *epicyclo caret.* Progredi, *ab occasu in ortum moueri est.* Retroire, *ferri contra signorum ordinem. Sic intellige* Ouidij *uersus de sole nunquam retrogrado:* Nitor *in aduersum, nec me qui cætera uincit* Impetus, *& rapido contrarius euehor orbi.* Id *dignum scitu, solum lunæ epicyclum circum centrum suum ab ortu in occasum uerti,*

hoc eſt, quemadmodum uulgus Solis aut mundi motum manu circumacta oſtendit: uel quomodo curru in occaſum uecto, rotarum claui circũ axem uoluũtur. Hoc pacto Luna epicycli centrum perpetuo ambit, illo tamen ſemper in ortum currente. Reliquorum epicycli motu contrario circumaguntur, ab occidente in orientem. Saturni, Iouis ac Martis ſtellas, quãdo cũ Sole incedũt, in ſumma abſide epicycli eſſe, & progredi conſtat: quum ab eo mũdi triente diſtant, ſtare uel cõſiſtere: in aduerſo uero, & diametri interuallo (quam oppoſitionem nuncupant) in abſide ima eſſe, atq; retroire ad ſtationes ſecundas. Quo tempore tantum cœli Sol dimenſus eſt, ut partibus centũ uiginti rurſum ab illis antequã redeant abſit. Alia ſiderum inferiorum ratio. Quippe Saturni, Iouis ac Martis ſtellæ & trium, & quatuor, & ſex ſignorũ ſpatio à Sole abeſſe poſſunt: Veneris ac Mercurij uix duorũ. Superiores à matutina ſtatione retroire incipiũt: inferiores à ueſpertina. Reliquum eſt ut Plinij mendum tollamus, qui labor ad ea quæ nunc tractamus non inutilis erit. In ſecundi libri decimoſeptimo capite legimus: Digredi autẽ latitudine, motumq; minuere ab exortu matutino: ubi ueſpertino ſcribi debet. Nã ut ante matutinos ortus, ſtatiõesq; docuerat: ita hic ueſpertinos tradit. Ob crebram uocũ duarũ matutini, & ueſpertini curſus repetitionẽ, à chalcographis, uel caſtigatoribus, qui rem non intelligunt, locus deprauatus eſt. Id Plinius uult: Heſperum progreſsionem minuere à ueſpertino exortu, quod fit in epicycli parte ſuperiore, inde ad ueſpertinas ſtationes digredi, atq; ab ijs ad Solem retroire.

re. Sic esse legendum, non solū rei natura, uerum etiam omnia Plinij uerba loquūtur. Porrò *ut cōmodius stellæ motus percipi queat, rē ipsam depingemus.* Epicycli *ad signiferum proportionē data opera nullam seruabimus, quo rudius, & apertius ea pueris exponantur.*

A, C, E, G, Epicyclus est. A, absis suprema, siue longißima stellæ à mundi centro distantia, ubi progreßionis medium est, & Solis Venerisq; coitus. B, exortus uespertinus, unde descendit, atq; progressum minuit. C, statio uespertina, à qua incipit retroire. D, occasus uespertinus. E, medium regreßionis, ac ima circuli absis, sub Tauri signo, ubi sidus rursum cum Sole est. F, exortus matutinus. G, matutina statio, unde progredi Lucifer incipit. H, occasus matutinus, à quo Solem celerrime signorũ ordine insequitur. T, centrũ mũdi. Supra Solis effigiem signiferi quadrantem posui. Nam sub eo circulo epicycli centrum ab occidente in orientem perpetuo progreditur, sidere quandoque in ambitu retrogrado. Duæ lineæ, quæ à T, siue centro mundi per literas C, & G, ad signiferum protrahuntur, in epicyclo utrinq; notant stationes. Donec stella à nota B, ad D, pergit, Hesperos siue uesper, nuncupatur: inter F, uero & H, figurã, Lucifer. Spacijs alijs duobus circa absidas utroq; amisso cognomine Veneris duntaxat nomen usurpat. Quo accuratius rem describam, eadem repetere, siue interpretari uisum est. Pro ueneris stella ceræ particulam accipe ad grani triticei magnitudinem, quæ tum circunferri poterit, tum chartæ, ubicunq; posueris, facile hærebit. Si itaq; ceram traxeris ab A, ad B, ibique figas: stellam cernes uespertino exortu emergere. Inde si ad C, sensim dimoueas, descendere, segniusq́; progredi: ab ea retro ad Solem recurrere, atq; occultari, qui uespertinus occasus dicitur. Ab F, exortu matutino, scandere. A statione uero matutina, ubi G, charactera

posui

posuimus, ad Solem meare, & progredi: in H, autem puncto rursum occultari: ac inde per summas ferri absidas ad exortum uespertinum. Si autoris uolumen ipsum nunc in manus arripias, nulla amplius dubitatio apparebit. Quanquam epicyclorum usus Plinij æuo excogitatus forte nondum erat, & docendi forma alia fuerit, rem tamen, id est, stellæ conuersionem eandem permanere certum est.

DE LVNAE DRACONE & motu circa absidas.

DRaconem figuram esse constat, quam Solis ac Lunæ meatus efficiũt. Eius caput, sectionem esse unde Luna ad septentriones scandit, quam Græci ἀναβιβάζοντα à sursum enitendo uocant. Caudam uero notam, unde ad austrum ipsa descendit, quæ ab ijsdem καταβιβάζων, nuncupatur. Duo hæc puncta quotidie ab exortu in occasum tria minuta transeunt. Plinius ipsa circulorum commißuras uocat: Sol, inquit, atq; commissuræ absidum, extremæq; orbitæ à terra, in obscuritatem. E quibus uerbis colligimus tria esse, quæ stellas obscuriores reddant siue occultent. Solem, qui in quacunque mundi parte fuerit, solus semper cernitur. Deinde draconis fines dictos, in quibus Sol & Luna deficiunt. Postremo circulorum absidas supremas, quæ quamuis omnino stellas non occultent, ob distantiam tamen reddunt obscuriores. Prætereundum non est Lunam interlunio atque plenilunio semper esse in circuli deferentis summa abside, medijsq; temporũ horum spatijs, in ima. Et celeriorem in summa esse, in ima tardiorem. Nam

donec sidus in exortum meat, a⸗ides pari celeritate in occasum nitūtur. Ita fit ut ipsum mēsibus singulis bis eas percurrat. Sol semꝑ medius inter illas Lunæq; globū est.

DE DVPLICI RERVM ALTITVDINE.

DVæ altitudinum species: quarum altera distantia à terra, uel medio mundi est: altera ab horizontis circulo. Priore modo Sol nubibus, Luna, Mercurio, Venere sublimior. Posteriore fieri potest, ut Sole altior Luna sit, si oriente eo ipsa in medio cælo cernatur. Ex his manifestum est errantia sidera quinq; modis scandere ac descendere. Namq; à terra sursum eunt, quom in circuli deferentis absida superiorem pelluntur: & quādo in supremam epicycli partem abeunt. Ab horizonte ad uerticem scandunt, mundi ab oriente ad meridianum circulum motu, obliquo signiferi positu, atq; eius latitudine. Vt Saturni sidus scandere dicitur quum ad summā defrētis seu epicycli absida tendit, quū ab oriēte attollitur in sublime, qñ ab Ariete ad Cācri signū graditur, et quom ab austrina latitudine sursum in arctoā trāsit. Idē de planetis alijs iudiciū esto, excepto Sole, q epicyclo ac latitudine caret. Hactenus orbiū ratio dicta, extremi, noni, cæli, septenumq; siderum errantium, Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris', Mercurij, Lunæ. Volumine sequenti circulos trademus, signiferum, æquatorem, coluros, finientem, meridianum, lacteum, quos maiores nuncupamus. Inde tropicos duos arcticosq; quatuor minores. Postremo παραλλήλους siue æquidistanteis, obliquos & per axem ductos.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Institutionum Astronomicarum Liber tertius.

DE PARTIBVS CIRCVLORVM.

IBROS *duos absoluimus: quorum prior sphæræ, ac mundi leges declarat: posterior orbium, stellarum, absidum. Hic circulorum ratio tradetur, tam studiosis necessaria, ut si ea desit, uix ullum autorem intelligas. Quid circulus sit, ante in orbium descriptione admonuimus. Eum in signa duodena partiuntur. Signum deinde in tricenas portiones, quas tum partes, tum à Solis gressu gradus nominant, quod quotidie tantum ferè cæli percurrat. Gradum siue partem in sexagena minuta, quæ in tertia, quarta atque id genus sectiones deinceps diuidunt. Totus ergo circuitus parteis tercentum & sexaginta continet: semicirculus, centum & octoginta: eiusdem quadrans nonagenas. Quos numeros ob usum frequẽtem, diligenter memoria repetere, ac tenere debemus.*

DE MINVTIS HORARVM.

DE æquatoris aut circulorum minutis dictum. Verum alia horarum sunt, quas in portiones itidem sexagenas partimur. Nam quum quotidie totus æquinoctialis, uel mundus exoriatur, singulis horis quindecim æquatoris partes oriantur, seu meridianum orbem prætereant necesse est, & quaternis horarum minutis singuli gradus. Quare horarum minuta maiora, quàm æquatoris sunt. Singulæ enim æquinoctialis partes sexagena circulorum, uel mundi minuta complectuntur: sed horarum duntaxat quaterna.

DE AEQVATORE.

CIrculorum alij maiores, qui mundum in parteis æqualeis secant, uel quibus idem cum mundo centrum est: alij minores, qui orbem in parteis inæquales diuidūt. Est & alia in παραλλήλους, siue æquidistātes, obliquos & per axē ductos distinctio, de qua posterius agemus. Maiores septem à Græcis traduntur: æquator, signifer, κόλουροι duo, ὁρίζων, meridianus, lacteus. Aequator, quem & æquinoctialem appellant, est cuius partes omnes æquo spatio ab utroque polo distant. Ita duabus de causis nominant: quod sub eo, in quacunque cæli parte sol fuerit, semper æquinoctium sit: & quo Sole meante sub illo, dies noctesq; pares in omnibus terræ oris sint. Qua de re Vergilij uersus: Libra die somniq; pares ubi fecerit horas, Et medium luci atque umbris iam diuidet orbem, Exercete uiri tauros. Hoc ideo fit, quod gentium omnium finitores, inter parallelos æquatorem solum in parteis æqualeis diuidant, tropicos uero in portiones impares.

Quare

QVARE SVB AEQVATORE *bis æstas sit, quatuor solstitia, & duæ umbræ.*

GEntes arctoæ æstatem in tropico solstitiali habēt, austrinæ in hyberno, & quibus latitudo nulla est, in æquatore. Verum quia circulum æstiuum Cancri sidus solum contingit, æstatem in regione nostra habere consueuerunt, quum Sol in Cancro fuerit. Et quoniam orbem brumalem tantum Capricorni signum describit, plagis austrinis æstas solum erit, quum Sol in Capricorni sidere fuerit. Atqui æquatorē signa duo tenēt Aries ac libra, quæ in media mundi parte altißima sunt, & per utrunq; horizontis recti polum, id est, capitis uerticem, & punctū huic aduersum feruntur. Proinde quū in Arietis principio Sol fuerit, æstatem habebunt, quando nobis æquinoctium erit, Solisq́; globus illis consistere uidebitur. Vnde & in eo signo solstitium ijs esse dicimus, ita appellatum, quod Sol in reditu, cum altius scādere nequit, uideatur stare. In Libræ quoque initio, & æstatem, & solstitium gentibus ijsdem esse. In æstiuo uero tropico, ac hyberno brumam atque solis stationem. Itaq; sub æquatore bis æstum, totiesq́; brumam, & solstitia quatuor haberi manifestum est. Duas quoq; in eo cælo umbras cerni, dextram ac sinistram, hoc est, arctoam austrinamq́;. Sole enim meante per Cancri sidus umbras iaci contingit, quæ in Austros procurrunt, has uocamus sinistras. Per Capricorni, pergentes ad ἄρκτους quæ appellantur dexteræ. Aequinoctio utroque plane nullas haberi. Hæc umbrarum in medio mundi

ratio est, sed meridianas ĩtelligi uelim. Matutinas enim uespertinasq́;, quas pleriq; tradidere, & aliarũ diei partium umbras, cum oris alijs cõmunes habent. Nec quisquam adeo stupidum reperiri puto, qui mane eas in occasum, uesperi in exortum iaci ignoret. Quorsum igitur tradimus quæ quisq; ante oculos sine præceptionis ambage uidet ac intelligit? At non omnes nouere, quas medio die plagas in unoquoq; terræ situ spectẽt, nã hæ modo in Septẽtriones, modo in Austrũ procedũt, matutinæ uero solum ad occasum. Ad signiferũ transeo.

DE SIGNIFERO, AC STELlarum defectibus.

HVnc Græci ab animalibus zodiacum appellant, nos autem à signis in quæ diuiditur, signiferum, atque ab obliquitate orbem obliquum, sub quo septem stellæ errantes feruntur. Duæ obliquitatis causæ apparent. Altera, ut erraticæ stellæ facilius nitantur aduersus motum extremi orbis. Altera, ut eædem nunc in austrũ nunc in aquilonem proficisci queant, & omnes terræ incolas inuisere: alioqui enim nulla rerum esset uicissitudo, nulla æstatis hyemisq́; cõmutatio. Longitudo huic partium tercentum & sexaginta est: latitudo, quæ alijs nulla, duodecim, intra fines enim hos siderum euagatio ferè continetur. Vtranq; Manilius sic definit:

Sed nitet ingenti stellatus baltheus orbe
Insignemq́; facit cælato lumine mundum.
Et ter uicenas parteis patet atq; trecentas
In longum, bis sex latescit fascia parteis.

Orbem hunc in octo & uiginti sectiones inæquales diuidunt

dunt, quas Lunæ mansiones appellant: quarũ prima initium in Arietis parte nona habet. Quũ in ea Luna est, & aëra esse temperatiorem ferunt, & tutius aut fortunatius iter uiatoribus. Secundam aridæ esse naturæ arbitrantur, & nauigantibus pericula portendere. Longum esset earum omnium naturas proferre, reliqua in Horoscopo dicẽtur. Per media signa linea ducitur, quàm Græci à defectu ἐκλειπτικὴν uocant: nos Solis uiam, quia nunquam ab ea digreditur. Hic commode stellarũ defectiones siue ἐκλείψεις tractabuntur: & primũ Solis dignioris rerum naturæ partis. Hunc occultari constat, quum in coitu aut interlunio tres, de quibus ante scripsimus, globi in una dimetiente fuerint, mediaq; Luna. Priusq; tegi partem Solis, quæ spectat occidentem, inde medium globi, postremo portionem, quæ orientem prospicit. Ex his colligitur Solem prius auferri eois mundi plagis, atq; inde paulatim defectũ transire in occidentẽ propter mundi motũ, qui ocyor est, quàm Lunæ cursus per orbẽ signorũ. Hanc porrò deficere, quãdo diametro à Sole absistit, circa signiferi mediũ decurrens. Id nunquã fieri potest nisi plenilunio, quũ terræ interpositu Sol Lunæ aufertur. Neq; semper tota latet, sed aliâs dextera siue arctoa, aliâs sinistra globi portio, tantoq; amplior, quãto lõgius à signiferi polis abfuerit. Quod quia non nisi nocte cernitur, eas solum defectiones prædicere consueuere, quæ supra terram conspici queant. De utroq; hæc Plinius: Manifestũ est Solẽ interuẽtu Lunæ occultari, Lunãq; terræ obiectu, ac uices reddi: eosdẽ Solis radios Luna interpositu suo auferente terræ, terraq;

raq; Lunæ. Hac uero subeunte repentinas obduci tenebras, rursumq; illius umbra sidus hebetari. Neq; aliud esse noctem, quàm terræ umbram. Hactenus Plinius. Atqui Sol rarius deficit, quàm Luna, ut Ciceronis sententia demonstrat: Solis eclepsis magis mirantur quàm Lunæ, quoniam hæ crebriores sunt, ideo quod paruum Lunæ sidus ignem tam uastum non nisi raro, atq; terris paucis auferre poßit. Si enim magnum esset corpus Lunæ, Solem sæpißimè tegeret. Quocirca Lunæ defectus ubiq; locorum conspicuus est, solis autem minime. Id intellectu haud difficile erit, si in tabula seu pariete ἐκλείψεως utriusq; typum rubrica depinxeris. Videbis nanq; in Lunæ pictura id terris omnibus conspici. Solem uero in angusto orbis spatio solum, & ueluti pũcto deficere. Nunc quia nunquã nisi terræ tenebris Luna occultatur: quonam modo hoc fiat exactius cognoscetur, si umbrarum genera tradiderimus. Tres earum figuræ sunt. Nam si res, quæ mittit umbram, par lumini sit, columnæ effigies sine fine iacitur: si maior, turbinis recti, crescens in latitudinem: si minor umbra speciem metæ habet, & in mucronem desinit. Stellæ sole superiores deficere non queunt propter altitudinem: nec inferiores, quoniam hæ cum Sole meantes ad umbram nõ perueniunt. Vncias Lunæ, siue duodecimas diametri partes puncta appellant.

QVO DIFFERANT SOLIS & Lunæ defectiones.

Tribus modis defectus distant. Primum, quod in Lunæ defectu extinguitur lumen: in Solis, duntaxat

occul

occultatur. Vnde fit ut Lunæ defectus uniuerso orbis ap pareat hemisphærio: Solis autem illis, inter quos & ipsum Luna interponitur. Deinde Lunæ defectio omnibus eodem momẽto uidetur: Solis uero minime. Etenim prius eois, post occiduis plagis Sol aufertur, quanquã Luna sub Solis globo graditur ab occidente in orientem. Postremo, quod Lunæ defectus tempore omnibus æquo duret: Solis, quoniam maior alijs, alijs minor portio tegitur, nequaquam.

DE ZODIACI SIGNIS.

OBliquitatis signiferi, ac defectuum causas tradidimus. Reliquum est, ut circuli parteis exequamur. Signa in quæ diuiditur duodecim sunt. Quorum Aries, Taurus, gemini uerno tempori adscribuntur: Cancer, Leo, Virgo, æstati: Libra, Scorpio, Sagittarius autũno: Capricornus, Aquarius, atq; Pisces, hyemi. Taurus ab Ouidio auersus nominatur, quod eo modo per aëra incedat: Per tamen auersi gradieris cornua Tauri. Virgo ab Arato Astræa: à Vergilio Erigone: Qua locus Erigonen inter chelasq; sequentes Panditur. Scorpionem duo occupare signa ueteres dixere, & Libram priorẽ astri eius partem esse. Ouidius:

Est locus in geminos ubi brachia concauat arcus,
Scorpius, & cauda flexisq; utrinq; lacertis,
Porrigit in spatium signorum membra duorum.

Signorũ nomina aliquãdo pro duodecim signiferi partibus æqualibus accipiuntur, ut quum Solem esse dicimus in tertia seu quarta parte Tauri. Interdum pro picturis siue simulacris, quæ in ipsis collocantur, quorum

aliqua

aliqua minorē zodiaci partē occupāt, ut Piſces, Aries, Gemini: aliqua maiorem, ut Leo, & uirgo. Ea de cauſa Vergilius in his uerſibus, An ne nouum tardis ſidus te menſibus addas, Qua locus Erigonen inter Chelasq; ſequentes Panditur, Leonem & Virginem menſes tardos, id eſt, ſigna longa nuncupat. Arietis ſidus, quum in ipſo Luna eſt, capiti aſsignatur: Tauri collo: Geminorum humeris, brachijs, manibus: Cancri, pectori, ſtomacho, pulmoni: Leonis, dorſo ac lateribus: Virginis, uētri, uiſceribusq;: Libræ, lumbis: Scorpij pudendis: Sagittarij coxis: Capricorni genibus: cruribus Aquarij: Piſciū pedibus. Eadem quoq;, ſtellarum errātium domus ſunt: Leo Solis, Cancer Lunæ, Gemini ac Virgo Mercurij, Taurus & Libra Veneris, Aries atque Scorpius Martis: Iouis Piſces & Sagittarius: Capricornus cum Aquario Saturni. Nam ut ueteres tradidere, initio mundi ſol in Leonis ſigno erat: Luna in Cancro: Saturnus in Capricorno: Iuppiter in Sagittario: Mars in Scorpione: Venus in Libra: Mercurius in uirgine.

RADIORVM SIVE ASPEctuum deſcriptio.

IN hoc circulo interualla quædam errantium ſtellarum aſpectus ſiue radios uocant. Vt ſi Sol in Arietis principio & Luna in Cancri prima parte fuerit, Sol aſpectu uel radio tetragono eam dicetur contueri.

Quatuor

Quatuor radiorum genera: trigωnus signorum quatuor distantia est: tetragωnus trium, quæ cæli quadrantem efficiunt: hexagωnus duorum: & oppositus sex. Primus trianguli forma notatur: secundus quadrati: tertius asterisci: quartus eo charactere, quo signamus numerum octonarium. Sic Aries Geminos ac Aquarium aspectu hexagωno conspicit: Cancrum & Capricornum tetragono: Leonem & Sagittarium trigono: ex diametro Libram. Pari modo de sideribus alijs loquendum. Taurus enim proximus huic radijs hexagonis Cancrum atque Pisces uidet: tetragonis Leonem & Aquarium: Virginem ac Capricornum trigonis, ex aduerso Scorpionem. Vnius aut quinque signorum interstitium aspectus non uocatur.

IN QVIBVS SIGNIFERI locis maiores quatuor anni mutationes collocauerint: Quæq; super ea re recentiorum sententia sit.

PLinius historiæ naturalis secundo libro, quatuor temporum mutationes: solstitiū, brumam atq; æquinoctium utrunque in signorum partibus octauis esse adfirmat, his uerbis: Sol quatuor differentias habet, bis

æquata

æquata nocte diei. Vere & autumno, & in cētrum incidens terræ octauis in partibus Arietis ac Libræ: bis permutatis spatijs: in auctum diei, bruma octaua in parte Capricorni: noctis uero solstitio in totidē partibus Cancri. Ait æquinoctio Solem in mundi centrum incidere, quod Sola æquatoris planicies terræ centrum attingat, tropicus enim uterq; ab eo partibus propè quatuor & uiginti abest. Huius opinioni Arati interpres suffragatur, his uerbis: ἡ δὲ σκιὰ τοῦ γνώμονος μετὰ τοῦ παραλλάξαι τὸν ἥλιον τὴν ὀγδόην μοῖραν τοῦ καρκίνου, οὐκέτι ἐπεκτείνεται, ἀλλ' ἀναστᾶται, hoc est, Gnomonis umbra postquam octauam Cancri partem Sol præterierit, non amplius extendi, sed contrahi uidetur. De gnomonibus parieti adfixis sermo est, ubi umbra Sole descendente minuitur. Nos signa quidem eadem seruamus: uerum æquinoctia duo, brumam ac solstitium in eorum exordio ponimus. Nunc quia modo ocyus, modo segnius ascendit descēditq; signifer, quæ inæqualitatis causa sit, cognoscendum.

DE ORTV ZODIACI.

Exortuum, de quibus identidem scriptores uerba faciunt, duo sunt genera: stellarū & signiferi: quorū prior in matutinum, uespertinum, atq; ἡλιακὸν diuiditur: posterior in rectum & obliquum. Ascensio recta est, quum maior æquatoris arcus, quàm signiferi exurgit, cuiusmodi est Libræ, Virginis, Leonis, Scorpionis. Etenim oriente Libra, quadraginta æquatoris gradus cum tricenis zodiaci partibus emergunt. Obliquus uero ortus est, quando pauciores æquinoctialis, quàm signiferi

gniferi partes finientis circulum prætereunt.

DE SIGNORVM ORTV in orbe recto.

IN medio mundi quædā signiferi partes ocyore incessu, quædam tardiore scandūt. Quippe signa octo æquinoctijs utrinq; proxima obliqua oriuntur: reliqua brumæ ac solstitio uicina, recta. Cum Ariete, Libra, Piscibus ac Virgine partes uiginti septem & minuta quinquaginta quatuor exoriuntur: cum Tauro, Scorpione, Leone & Aquario undetriginta & quinquaginta quatuor graduum minuta: cum reliquis, partes triginta duæ additis duodenis minutorum interuallis. Ex his manifestum est, illic quatuor zodiaci quadrantes duobus distinctos coluris pari temporis spatio ascendere, & omnia signa diametro distantia æquis tēporibus prodire atq; occultari. Quod & Lucanus uersibus his tradit: Nō obliqua meant nec Tauro rectior exit Scorpius, aut Aries donat sua tēpora Libræ. Aut Astræa iubet lentos descēdere pisces. Par geminis Chiron, & idem quod Carcinos ardens, Humidus Aegoceros; nec plus Leo tollitur urna. Quemadmodum enim cum Geminis partes triginta duæ ac minuta duodena quotidie exurgunt, ita cum Sagittarij signo Geminis aduerso interualla eadem sursum nituntur.

DE ORTV SIGNORVM in obliquo orbe.

IN nostro autem cælo alia ratione signifer conuertitur. Nam quanto ab æquatore, seu medio mūdi longius abscesseris, quantoq; axis fuerit erectior, tāto quæ-

dam zodiaci partes tardius, quædam ocyus, quàm in medio orbe sursum feruntur. Illic enim Arietis sidus du arum paulominus horarum interstitio emergit: in Gallia, unius: sub arcticis circulis, momento. Apud nos ergo recta oriuntur signa omnia à Geminorum fine ad finẽ Sagittarij: nam amplior æquatoris, quàm signiferi portio exurgit. Obliqua ab initio Capricorni ad Cãcri initium, ut breuiter exprimunt uersus:

Recta meant obliqua cadunt à sidere Cancri
Donec finitur Chiron, sed cætera signa
Nascuntur prono, descendunt tramite recto.

Verum hæc exortuum occultationumq; citra æquatorẽ ratio non eadem in omnibus latitudinis nostræ partibus manet. Quoniam Arietis signum quibusdam in locis uigintiquatuor æquinoctialis gradus secũ trahit, in alijs uiginti, sic se, dum ad signiferi uerticem peruentũ sit, minuente numero. Eadem in sideribus alijs Arieti utrinq; proximis obseruatio est: quorum exortus tanto celerior, quanto propinquior polus est. Reliquarum autem zodiaci partium circa Libræ æquinoctiũ, si axem attollas, ascensus aßidue tardior fit. In orbe recto dictũ, quanta temporis intercapedine singula signiferi astra emergerent: idem & hic faciundum. Sed quia in zona nostra multiformis uariatio est, neq; simili modo surgũt in Hispania, Gallia, Germania: isthæc Lutetiæ urbi, cuius latitudinem partium octo & quadraginta esse accipimus adaptare libet. In ea donec Arietis ac Piscium signa ascendunt, mundi quatuordecim partes & quinquagena minuta exoriuntur. Cum Tauro atq; Aquario

duode

duodeuiginti partes, unum & quinquaginta minuta. Cũ Geminis & Capricorno, uicenæ ſeptenæ partes, ac uiginti ſex minutorũ interualla. Cũ Cãcro & Sagittario, partes triginta ſex & quinquagintaocto minuta. Cum Leone & Scorpio gradus quadraginta, ac minuta quinquagena ſeptena. Cum Virgine & Libra, quadraginta partes, & quinquagintaocto minutorum ſpatia.

QVO PACTO EX SIGNOrum aſcẽſione in obliquo finitore exortuũ ſpatia orbis recti inueniantur.

Ex ſiderum ortu in noſtro ſitu hoc modo aſcenſionum moras finientis recti inuenias. Duorum ſignorum diametro diſtantium gradus connectunt, eiusq; numeri coniuncti dimidium, partes quæ cum ſignis iiſdem ſub æquatore oriuntur, comprehendere adfirmant. Cum Tauro gradus duodeuiginti, unum & quinquaginta minuta exoriuntur: cum Scorpione, quadraginta partes ac minuta quinquagena ſeptena: quibus numeris compoſitis, quinquagintanouem partium, & quadragintaocto minutorum ſpatia prodeunt: quæ ſi in partes duas diuiſeris, ſub æquinoctiali circulo cũ Tauro, undetriginta partes, & minuta quinquaginta quatuor exoriri cernes: totidemq; cum Scorpione. Cum Ariete quatuordecim partes & quinquagena minuta oriri dictum: cum Libræ ſigno, quadraginta gradus, & quinquagintaocto minuta: quibus iunctis, partes quinquagintaquinque ac quadragintaocto minuta colliguntur. Quæ ſi in duas portiones ſeiunxeris, cum Arietis ac Libræ ſignis uicenas ſeptenas parteis & minuta quinqua-

gena quaterna in medio orbe oriri reperies. In recto orbe signorum ortus inæquales efficit obliquitas signiferi: in obliquo uero, zodiaci ac horizontis.

DE SIGNIFERI ORTV sub circulo arctico.

SVb zodiaci polo, ubi maior quàm ante habuimus rerũ istarũ uariatio est, ita signorũ zona uertitur. Quũ in Arietis parte prima sol fuerit, signa tria Arietem, Taurum, Geminos, uelocißime eum sequi constat: Cancrum, Leonem ac uirginem, tardißime, diemq; horarum duodecim haberi. Nocte tarde ascendere Libram, Scorpionem, Sagittariũ: at celeriter Capricornũ, Aquarium, Pisces. Quando in cãcri initio Sol est, mane hoc est media nocte signa omnia cum septem sideribus erraticis in finitoris orbe delitescere: circumactuq; mũdi repente, & momento propè temporis simul sursum tolli Capricornum, Aquarium, Pisces, Arietem, Taurum, ac Geminos: quod temporis punctum pro nocte habuere. Horis uiginti quatuor sequentibus reliqua emergere. Quom igitur sol in æstiuo tropico meauerit, horarũ uiginti quatuor diem haberi, nullamq; noctem, aut si maius momentum, quo sex signorum spatia prodiere, pro nocte manifestum est. Quippe in omnibus terræ locis nocturno tempore sex signa, & totidem diurno oriri debent. In Libra rursus æquinoctium esse, atq; à sexta hora orientem Solem Libram, Scorpionem, atq; Sagittarium gradu lento insequi: ocyus Capricornum, Aquarium

rium Pisces. Occidentem celerrime Libram, Scorpionem, Sagittarium: tardißime Capricornum, Aquarium, Pisces. In hyberno circulo (ubi nobis bruma, atque breuißimus dies est) posito Sole, meridie seu mane signa omnia rursum cum stellis errantibus in termino uisus consistere. Deinde mundi abitu sex repente attolli Capricornum, Aquarium, Pisces, Arietem, Taurum, Geminos: quod momentum illis dies est. Horis uicenis quaternis, quas nox perpetua occupat, reliqua exurgere. Isthæc dierum noctiumq; uicißitudo sub arctici circuli situ est, qui ab æquinoctio partibus sex atq; sexaginta absistit, ab axe uigintiquatuor. Verum quum eò uentum sit, altius progredi iuuat, quæq; istiusmodi rerum facies inter hunc quem modo descripsimus locum, & mundi uerticem sit, contemplari. Hæc ab alijs minore cura prodita sunt, remq; pulcherrimam in qua poëtæ summi summo conatu elaborarunt, uix attigere. Proinde nobis accuratius tractanda.

DE SIGNORVM ORTV INter arcticum circulũ & polum mundi.

IN hoc situ signiferi partes æstiuo tropico uicinas semp esse cõspicuas cõstat, æquatori ꝓpinquas exurgere atq; occidere: circa brumalẽ tropicũ tractus lõgos sub finitore perpetuo occultari. In Arietis principio Sole constituto, orientem eum præpostere siue conuerso greßu sequi Pisces ac Aquariũ: inde aliter Leonem & Virginem. Vbi ad occidentem ille deuenerit, signa sex

quorum aliqua nunquam occidunt, reliqua eo die exorta sunt, supra terram cerni. Circa æstiuum tropicũ donec signa, quæ nunquam occultantur, sol peragrat, lucẽ perpetuam sine nocte haberi. Si portio partibus tricenis constet, mensis unius effici diem: si sexagenis, duorũ: si nonagenis, trium. Autumni æquinoctio, manè Libram atq; Scorpionem ordine recto surgere: inde Taurũ & Arietem conuerso: diemq́; horarum duodecim esse. Brumalem circulum lustrante Sole spatia eadem noctium esse, quæ in Cancro dierum. Si signa duo sub finitore lateant, mensium duorum effici noctem: sic deinceps, sicuti in solstitiali tropico de dierũ ratione narrauimus. Quare fieri potest, ut Luna oriatur ante Solẽ, & multò post eum occidat, si illa in Tauri, hic in Piscium siue Arietis initio fuerit. Hinc ad mundi uerticẽ uenimus.

DE SIGNIFERI CIRCUMACTU SUB POLO.

HIc nulla mundi pars exoritur nullaq́; occidit, præter septẽ stellas quos planetas uocauimus, æquatorem nanq; in horizonte habent. Lunæ sidus mensibus singulis non nisi semel oritur: Saturni, tricenis annorũ spatijs: Iouis duodenis: Martis, binis: Solis, Veneris ac Mercurij singulis. Hi enim semper cum Sole cæli conuexitatem, quo rerum naturæ domino nusquam comites desint, peragrant. Peruulgatum quidem id est, à uerno æquinoctio ad autumnum diem haberi: reliquis anni mensibus noctem: ijsq́; annos dies naturales esse. Non nisi in Arietis signo planetas ijs oriri posse; nec nisi in Li

bra

bra occidere. Solis altitudinem nunquam maiorem partibus quatuor & uiginti etiam in Cancro cerni. Atq; in eo signo Lunæ sidus propter utrunq; latitudinis deflexum: aliâs esse quinis Sole partibus sublimius, aliâs totidem depreßius. Hæc terræ pars, si terra sit, latitudinis nomen non amittit, eamq́; amplißimam sortita est: longitudinem, siue à fortunatis insulis distantiam planè nullam habet, propter orbium meridianorum in uertice concursum.

DIERVM AC NOCTIVM *longitudinem bifariam posse deprehendi.*

DVobus modis diurna nocturnáq; spatia inueniri posse haud dubium est: signorum ortu, & parallelorum, de quibus infra loquemur, sectione. Singulis diebus noctibusq́; signa sex zodiaci oriri, atque occidere diximus. Proinde si partes diurnæ tarde emergant, longiora dierum spatia esse: si celeriter, breuiora necesse est. Nam, autore Plinio, quæ recta in exortu suo consurgunt signa longiore tractu tenent lucem: quæ uero obliqua, ocyore transeunt spatio. Quapropter solstitio dies longißimos haberi apparet, quod eo tempore Solem sequantur omnia sidera, quæ in obliquo orbe tarde incedunt: bruma breuißimos, quod cito oriantur, insequanturq́; eum reliqua. Aequatoris ergo partes omnes, quæ cũ signis sex Solem sequentibus oriuntur, colligẽdæ, numerusq́; totus in portiones quindecim

distribuendus, ad hunc modum. Solstitio à solis ortu ad eius occasum sidera sex oriuntur: Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, cumq; ijs mūdi seu æquatoris partes bis centum triginta septem ac minuta quadragintasex: qui numerus ferè sex atq; decem horas efficit. Aequinoctio utroq; cum signis diurnis nocturnisq; partes centum octoginta emergunt: quæ æqua dierum noctiumq; spatia complectuntur. Bruma eo modo horarū octo diem esse comperies. Eadem ex circulis sic deprehendas. Sol anno tercentum sexaginta quinq; παραλλήλους siue æquidistantes orbes depingit, interq; tropicos centum octoginta duos. Horum arcus qui supra terram uisuntur dierum moras continent: qui infra, noctium. Quo circa utroq; tropico in horas uiginti quatuor descripto, facile quot in circulis his horarum sectiones supra infraq; finientem consistant, uideris. Ante tamen sphæræ axem ad latitudinis gradum attollas oportet. Cū ea quippe orbiū horū in finitore dissectio mutatur.

DE ORTV MVNDI.

DIximus capite superiori per uniuersum orbem, & totum anni circuitū singulis diebus noctibusq; sex oriri zodiaci signa, & totidem occidere: uerum de signiferi partibus non æquatoris loquebamur, de quibus hic dicendum nonnihil. Basileæ æquinoctio sex mundi signa inter Solis emersum occasumq; oriuntur: bruma uix quatuor: solstitio ferè octona. Quod hac ratione colligimus. Singulis horis quindecim æquatoris siue mūdi partes exurgunt: binis tricenæ: quaternis, signa duo. Quando igitur dies sex atq; decem boris constat, quod

solsti

solstitio fit, necesse est, ut inter Solis ortum & occasum signa octo oriantur: bruma quatuor: æquinoctio sex, hoc est, dimidium mundi.

DE COLVRIS.

SEptem circuli sunt, quos Græci nostriq; maiores appellant, duos illorum absoluimus. Coluri, circuli duo sunt per mundi uertices ducti, quorum alter æquinoctia, alter brumam & solstitium contingit. Nomen ab imperfectione inditum, quod nunquam integri nobis exoriantur. Partes enim austrino polo propinquæ semper occultæ sub terra delitescunt. Hi duo signiferum, æquatorem, atq; adeo cælum totum in parteis quatuor secant. Inq; horum altero alterni Solis reditus longißimiq; ab æquatore discessus omni æuo hærent: in altero æquinoctia. Quotidie bis uterq; sub meridiano cõsistit. Hi temporum siue annorum mutationes quatuor in signifero signant: æquinoctia duo, solstitium ac brumam.

DE FINIENTE, MERIDIANO, ac duodecim mundi domicilijs.

QVem Græci horizonta, eundem haud absimili modo, & finientem & finitorem nominamus, circulum, qui conspectam mundi partem ab inconspecta dirimit. Hic sub æquatore rectus, alibi obliquus dicitur. Finitores inter ortum & occasum, Austrum ac septentriones, & quascunque mundi oras mutantur, neque urbes plures eundem finientem habent. Alia orbium meridianorum ratio, qui non nisi inter uertices ijdem seruantur. Meridianus circulus est, qui per mundi atque horizontis polos ducitur: in quem cum Sol inciderit su=

pra terras, medios dies efficit: infra, medias noctes. Hi & finitor mundum uniuersum, quemadmodũ κόλουροι in quatuor parteis diuidunt, uerum non mouentur. Meridiani non nisi inter ortum atque occasum mutantur: & ob id eodem tẽporis momento medios dies mediasq; noctes habẽt illi, quibus æqua longitudo est. In ortu Solis est uarietas. Quum enim hic per signa arctoa graditur, polo uicinioribus dies productior, quàm circa æquatorem est: igitur & prius orientem cernũt Solem. Vt Corsicam & Sardiniam insulas meridianum eundẽ habere neminem latet: illamq; quæ ampliore latitudine est, dies longiores. Quamobrem prius in Corsica quàm Sardinia mensibus æstiuis Sol uisitur, tardius uero hybernis. Circuli duo finitor ac meridianus, de quibus modo uerba fecimus, orbem totum in parteis quatuor dissecant, quas in alias tres æquas portiones, ut duodecim habeantur, nos partimur. Hæ cœli domus nominantur. Quarum primæ initium, finientis pars eoa est: quartæ, meridiani arcus, qui sub terra latet: septimæ, finitoris portio occidua: decimæ, meridiani pars austrina, quę supra terram cernitur. Domorum tres formæ: anguli, succedentes, & cadentes. Anguli sunt, domus prima, quarta, septima, ac decima. Succedentes, quæ angulos sequuntur: secunda, quinta, octaua, undecima. Reliquę cadentes appellantur. Itaq; sexta domus, ut poëtæ, inquiunt, cadens est. Prima uitæ rationem significat, secunda opum, tertia fratrum, quarta parentum, quinta sobolis, sexta morborum, septima nuptiarum, octaua mortis, nona itineris, decima actionum, undecima ami-

corum, duodecima inimicorum. Quo domorum uſum intelligas, Platonis geneſim adſcribam. Aiunt in domo prima Martem Mercuriũ ac Venerem fuiſſe: in ſecunda, Solem: in quinta Lunam: Iouem in ſeptima, ſiue occaſu: in nona Saturnum. Hic Libræ ſignum luſtrabat, Iouis ſtella, Leonem, πυρόεισ, Lucifer, σίλβωμ Aquarij ſidus, Sol Piſcium, Luna Geminorum, horoſcopus in Aquario erat. Eam cæli faciem ſignificare exiſtimant uirum, qui eloquentia admirabili polleat. Hinc ad inſtitutum referat ſe oratio.

DE LACTEO ORBE, ET quatuor minoribus circulis.

POſtremus orbium maiorum, & ſolus inter alios conſpicuus eſt lacteus, de quo ueterum aliquot ſententias non iniucundas recenſebo. Theophraſtus hunc eſſe compagem aiebat, qua de duobus hemiſphærijs cæli ſphæra ſolidata ſit. Et Ouidius in libris Metamorphoſeon ſemitam uocat, quæ ad ædes Iouis ducit. Eſt uia ſublimis, inquit, cælo manifeſta ſereno Lactea nomen habet cãdore notabilis ipſo. Hac iter eſt ſuperis ad magni tecta Tonantis. In eo ſidera hæc ſunt: Telum, Aquila, Sagittarij arcus, Ara, pedes quatuor Centauri, Argo nauis, Canis caput, ὠρίωνος manus dextera, Erichthonius uel Auriga cũ Capra humero inſidente, περσεὺς, κασιέπεια & Cycnus. Idẽ in coluro, qui ꝑ æquinoctia trahitur, utrinq; ferè arcticos circulos attĩgit. Maiores orbes, aut (ut alij uolũt) maximos abſoluimus. Minores dicũtur, qui mũdũ in portiões impares ſecãt: aut quibus

non idem est cum mundo centrum. Sũt autem quatuor: arctici duo ac totidem tropici. Veteres præsertim Græci arcticum uocant circulum, qui sidera omnia nunquã occidentia continet, quem Proclus in Græciæ regione à priore Helices pede describi adfirmat. Alterum huic aduersum, antarcticum, qui tractus mundi nobis occultos complectitur. Vtrunq; aiunt puncto solum horizonta contingere: &, si ad æquatorem procedas, minui: si ad Aquilonem, augeri. Verum recentiores arcticos appellant orbes, quos signiferi poli circum mundi uertices efficiunt. Tropici circuli duo: æstiuus uel solstitialis, quem die longißimo: & brumalis uel hybernus, quem bruma Sol mundi circumactu peragit. Nomen uterque habet à conuersione, quod ab illis Solis sidus ad alteras terrarum plagas se uertat. Aestiuum orbem Aratus in Græcia ita diuidi à finitore ait, ut circulo toto dissecto in octo partes, quinq; supra terram uisantur, infra terram reliquæ sint, Eius Versus à Germanico Cæsare Latini facti hi sunt:

Hunc octo in parteis si quis diuiserit orbem,
Quinq; super terras semper fulgere notabit,
At tres sub terris breuibusq; latere sub umbris.

Hoc Cancrũ tetigit quum Titan orbe, timete Aestatẽ rapidam, & soluentes corpora morbos. Qui numeri horarum quindecim lõgißimum in eo tractu diem esse, noctem uero nouem demonstrãt: quoniã partes singulæ horas ternas cõplectuntur. Arati interpres Hellesponto isthæc esse accommodata ait, hisce uerbis: πρὸς τὸ κλίμα τοῦ ἑλλησπόντου καὶ λακεδαίμονος δοκεῖ τῶν

Ad Hellesponti ac Lacedæmonis clima

τῶν φαινομένων πραγματείαν συνθεῖναι. Brumalem tropicum Prudentius arctum nominat, quod partem in finiente nostro angustam relinquat: Quid est, inquit, quod arctum circulum Sol iam recurrens deserit? Phænomena uidetur composuisse.

ALTERA CIRCVLORVM DIVIsio, ac eorumdem distantia.

Circuli omnes alio modo diuiduntur in parallelos siue æquidistantes, obliquos, & per uertices ductos. Aequidistantes circuli dicuntur æquator, tropici duo, ac totidem arctici: quibus ijdem cum mundo poli sunt. Obliqui, signifer, finiens, & orbis lacteus, qui oblique inter uertices trahuntur. Per polos ducti, reliqui. Itaq; apud Græcos Latinosq; scriptores duplex circulorum partitio est. Prior in maiores uel maximos septē, & quatuor minores. Posterior in parallelos quinque, obliquos treis, totidemq; per uertices siue axem ductos. In medio mundi paralleli omnes, æquatores sunt. Circulorum autem distantiam non omnes eandem tradidere. Proclus qui arcticos orbes crescere atq; minui ait, ita eam in Græcorum climate depingit. Dissecto in parteis sexaginta meridiano quouis circulo, arctici orbes utrinque à uertice sexagesimarum partium sex: & ab utroq; tropico quinq; interuallo absistent. Aequator uero à solstitio brumaq; partibus quatuor. Vnde Manilius ad Augustum Cæsarem:

Circulus ad Boream fulgentem sustinet Arcton,
Sexq; fugit solidas à cæli uertice parteis,
Alter ad extremi decurrens sidera Cancri,
In quo consumit Phœbus lucemq; moramq;,

Tardaq; per longos circumfert lumina flexus,
Aestiuum medio nomen sibi sumit ab aestu,
Temporis & titulo potitur, metaq; uolantis
Solis & extremos designat feruidus actus.
Et quinq; in parteis Aquilonis distat ab orbe.
Tertius in media mundi regione locatus
Quatuor & gradibus sua fila reducit ab aestu.

Nos utrunq; tropicum ab aequatore partibus uigintiquatuor abesse dicimus: & ab eodem arcticos distare gradibus sexagintasex, à polis quatuor & uiginti.

QVOMODO IN QVAVIS REgione circulorum distantiã ueterum more in sphaera depingamus.

MAiores Graeci quemadmodum ex Arato, Proclo & Manilio discimus, in suo orbe caeli aut mundi positum, quo temporum uicißitudines perspicerent, obseruauere. Prodendum ergo qua solertia etiã nos in quouis tractu naturae ipsius indicio eadem eruamus. Ex Ptolemaei aliorumúe autorum, qui terrae partes descripsere pictura, urbis, promontorij, aut loci cuiuspiam latitudinem sumptam in sphaera eodem à uertice interstitio, puncto signabimus. Inde circini pede altero posito in uertice mundi, altero in horizonte siue nota latitudinis circulum describemus arcticum, sed ueterum iudicio, qui ipsum sidera omnia nunquam occidentia aiunt continere. Eius à caeli axe interuallum, non aliud est, quàm polorum altitudo: nec aliud, quàm loci distantia

ab

ab æquatore. Iccirco Louanij ἀρκτικὸν orbem una atque quinquaginta à uertice partibus abesse dicimus: quoniam tanta in ea ciuitate & polorum à finiente: & urbis ab æquatore distantia est, quæ spatia semper æqua sunt. In Creta circulus idem à polo abest partibus triginta quinq; . In Andro una Cycladum insula, quæ fabulæ Terentianæ nomen dedit, triginta octo. In Phæacum situ, & Epiro, totidem. Carthagine Aphricæ urbe Siciliam contuente, duabus, & triginta. Ανταρκτικὸν haud magno labore depinxeris: æquis enim spatijs uterque à suo uertice abesse debet, ac semper capacitate æquali mundum cingere. Si hos graduum numeros in sexagesimas partes uertere lubet, arcticus circulus Louanij ab axe distabit octo partibus cum sextante, à Cancro duabus & semisse, id est, gradibus quindecim. Quæ sidera his circulis contineantur, facile inuenias. Andouerpiæ, cuius latitudo est partium circiter duarum & quinquaginta, intra arcticum circulum sunt Cynosura, Draco, de quo Vergilius: Maximus hic flexu sinuoso elabitur anguis, Circum perq; duas in morem fluminis arctos. Κηφεὺς, Κασσιέπεια, maior Persei atq; Cycni portio, manus ac pedes cadẽtis Andromadæ, Erichthonij siue Heniochi humeri cum Capra ijs insidente, Helice prope tota, βοώτου caput cum leua manu solum, nam Arcturus occidit: Herculis pedes, ac Lyræ uertex. Intra circulum antarcticum pars notij Piscis, Sagittarij pedes, Corona austrina, quoniam & altera Cnosia siue Arctoa est, Ara, Fera penè tota, Centaurus capite excepto: Argo præter malum.

Reli

Reliqua oriuntur & occidunt quotidie. Tradidi qua uia circulorum intercapedinem in sua quisque regione deprehendat. Quippe non satis esse arbitrabar aliorum scripta nos perdiscere, nisi & ipsi præceptionum adiumēto similia scrutemur. Sed finis sit. Libros tres absoluimus, quorum primus sphæræ, mundi, atq; musarum rationem docet: secundus orbium, stellarum, absidum: tertius circulorum, defectuū & dierum. Hæc omnia quantum ad literas politiores conducant, apparebit, si in manus sumas Ciceronis libros de uniuersitate, de natura deorum, de diuinatione ac Somnium Scipionis: Vergilij Georgica, Ouidij Fastos, Metamorphosin, Tristia, Pontum, Epistolas: Plinium, Lucanum, Aratum, Proclum, Manilium, Ptolemæum, Pontanum, atque id genus autores innumeros, Præterea si quis omnia, quæ in his libris sunt lōgo usu atq; meditatione intellexerit (dicam id quod certò scio, quod omnibus horis experior) etiāsi stipes, saxum, aut plumbum fuerit, tot rerum miraculis mouebitur ad altiora, & dulcißimo gaudio ad mortem usq; perfruetur. Iudicium hoc principio inane uidebitur illi, qui hæc non gustauerit: uerum ubi cæleste illud & dulce nectar imbiberit, censebit non solum me nihil nimium huic cognitioni tribuere, sed etiam fieri non posse, ut omnia secula & omnes regiōes, etiamsi omnes simul nitantur, magnitudinem rei exprimāt. Terra punctus ac orbis centrum est, quid igitur homo, qui ad terram non est, quod formica ad hominē, de mundo queat proloqui? Pectus meum adeo impleuit hoc gaudium, ut plerunq; aut ubi sim, aut quid agam prorsus ignorem.

Sæpe

Sæpe præ lætitia totus intus ardeo, rubent oculi, lachrymæ excidunt, deinde animus ad cælũ proficiscitur, ibiq́; manet per spatium penè duarum horarum: post reuersus corpus rigidum, & tantum non exanimatum reperit. Labores multos perfero, *sed laboranti hæc magna consolatio est.* Eodem impetu cor meum mundus concitat, *quo* Solem *&* Lunam *secum uehit per aëra, quo* Oceani *exanime corpus nunquam sinit quiescere.* Intra *pectus mundi molem agitari sentio, oriri* Solem, *crescere* Lunam, *omnia circum axem uerti, deniq; lucidißimas aquas per terræ pilam currere, & secum ferre nauigantes.* Felices *illi, quibus in hac mortali uita cælo frui datum est.*

IOACHIMI

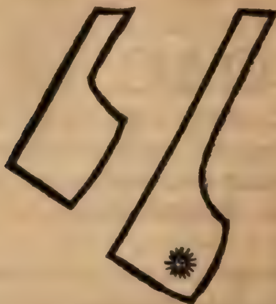
FORTII RINGELBERGII ANdouerpiani, in Institutiones suas Astronomicas annotationes.

QVOD Theodosij *finitio)* Theodosius *autor* Græcus *libros aliquot de sphæris conscripsit, in quibus huiuscemodi præceptiones sunt.* Si *sphæram plana superficies contingat, id puncto duntaxat fieri.* Item *multis in sphæra circulis ductis, maximum ex ijs esse, qui centrum attingit.* Et *circulos sphæræ maiores omneis sese non nisi in portiones æquales diuidere.* Isthæc Theodosius *scriptu-*

rus, optime eam corpus esse ait, cuius omnes in circuitu partes spatio æquali à cētro absistant. Descriptionem hanc nostri negotium longe aliud tractantes, operibus suis præfixerunt. Περίσκιοι) *Periscij nominantur omnes, qui in zonis frigidis, uel intra arcticos circulos sunt. Sic uocati quod illorum umbræ in orbem circumagantur. Ab æquinoctiorū notis) Aequinoctiū hic capitur pro initio Arietis uel libræ octaui ac noni orbis.*

σχεδὸν γὰρ τέταρτον μέρος ζωδίου) *Ait uix quartā Argus partem supra terram apparere, atque ideo Canopum cerni non posse, utpote qui in infima signi portione sit, hoc modo:*

Ita ut axis cum termino caudæ) hoc est, cum duabus stellis, quæ sunt in fine caudæ Vrsæ minoris.

Side

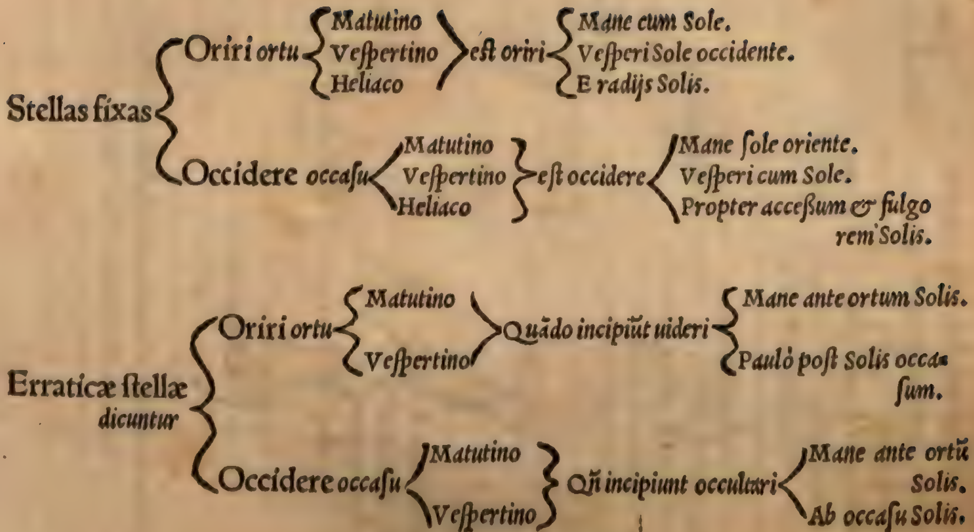
Siderũ tã errãtiũ quã fixorum
- Longitudo
- Latitudo
- Declinatio

est earum distantia ab
- Initio arietis.
- Medio signiferi.
- Aequatore.

Terrarũ
- Longitudo
- Latitudo

est earũ distantia ab
- Insulis fortunatis.
- Aequatore.

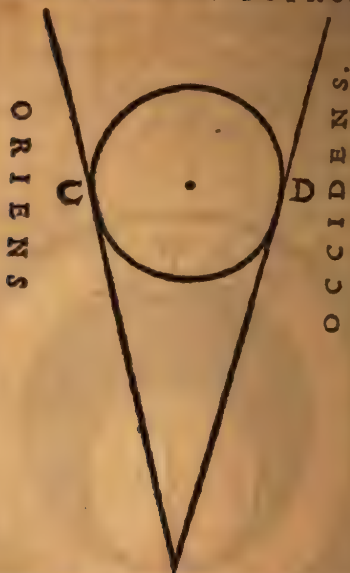
Exortus, de quo paßim autores scribunt, duplex,
- Stellarum
  - Fixarum
    - Matutinus.
    - Vespertinus.
    - ἡλιακός.
  - Errantium
    - Matutinus.
    - Vespertinus.
- Lineæ ecleipticæ
  - Rectus, siue tardus
    - Cancri.
    - Leonis.
    - Virginis.
    - Libræ.
    - Scorpionis.
    - Sagittarij.
  - Obliquus seu uelox
    - Capricorni.
    - Aquarij.
    - Piscium.
    - Arietis.
    - Tauri.
    - Geminorum

Stellas fixas
Oriri ortu
Matutino
Vespertino
Heliaco
est oriri
Mane cum Sole.
Vesperi Sole occidente.
E radijs Solis.
Occidere occasu
Matutino
Vespertino
Heliaco
est occidere
Mane sole oriente.
Vesperi cum Sole.
Propter accessum & fulgorem Solis.
Erraticæ stellæ dicuntur
Oriri ortu
Matutino
Vespertino
Quãdo incipiũt uideri
Mane ante ortum Solis.
Paulò post Solis occasum.
Occidere occasu
Matutino
Vespertino
Qñ incipiunt occultari
Mane ante ortũ Solis.
Ab occasu Solis.

ORBES SATVRNI, IOVIS, *Martis, & si epicyclum demas, Solis.*

A *epicyclus,* B *centrum deferentis,* C *centrum mundi,* D *summa deferentis absis,* E *ima.*

C *est statio matutina Saturni, Iouis & Martis: uespertina uerò Veneris ac Mercurij.* D *superiorum stellarum uespertina statio est, inferiorũ matutina. Lunã stare non dicimus, propter celerẽ epicycli motum.*

Græcorum interpretationes.

κλειώτ᾽ εὐτέρπητε θάλειάτε μελπομένητε
τερψιχόρητ᾽ ἐρατώτε πολύμνιάτ᾽ οὐρανίητε
καλλιόπηθ᾽, ἣδὲ προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασάων.
Clioq́;, Euterpeq́;, Thaliaq́;, Melpomeneq́;,
Terpsichoreq́;, Eratoq́;, Polymniaq́;, Vranieq́;,
Calliopeq́: hæc longe alias præponderat omneis.

Νύμφαι

Νύμφαι κασάλιδες παρνάσιον αἶπος ἔχουσαι.
Nymphæ Castalides Parnasi culmen habentes.
Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅστε θαλάσσης
Πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς
Μακρὰς, αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι.
Magnanimi Atlantis proles, quem nulla profundi
Ponti abrupta latent. longas habet ipse columnas
Queis terram, & pariter cælum sustentat utrinq;.
Ἔχει γὰρ ὁ οὐρανὸς ζ. ζώνας οὐκ ἐπιψαυούσας τοῦ ζωδιακοῦ, ὧν τὴν μὲν πρώτην ἔχει ὁ κρόνος. τὴν δὲ δευτέραν, ὁ ζεύς. τὴν δὲ τρίτην ὁ ἄρης. τὴν δὲ τετάρτην ὁ ἥλιος. τὴν δὲ πέμπτην, ἡ ἀφροδίτη. τὴν δὲ ἕκτην, ὁ ἑρμῆς. τὴν δὲ ἑβδόμην ἡ σελήνη. ὁ μὲν δὴ ζωδιακὸς κύκλος ἀνώτερός ἐστι πάντων. Quippe cælum septem habet zonas non attingentes signiferũ. Quarũ primã poßidet Saturnus, secundã Iuppiter, tertiam Mars, quartã Sol, quintã Venus, sextã Mercurius, septimã Luna. Supra hos omneis Zodiacus.
Οἱ ἀπλανεῖς ὁμοίως ἕλκονται: Inerraticæ stellæ pari cursu feruntur.
Οἱ δὲ ἄλλοι πέντε πλάνητες ἀναμεμιγμένως δινέυονται, οὐκ ὄντες ὅμοιοι τοῖς προτέροις ἀπλανέσι. Aliæ quinque erraticæ impari motu conuertuntur, cæteris dißimiles.
Οἳ τὴν μὲν, κυνόσουραν ἐπίκλησιν καλέουσι,
Τὴν δ' ἑτέρην ἑλίκην, ἑλίκῃ γε μὲν ἄνδρες ἀχαιοὶ
Εἰν ἁλὶ τεκμαίρονται ἵνα χρὴ νῆας ἀγινεῖν.
Τῇ δ' ἄρα φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν.
Hæc alijs Cynosura quidem cognomine dicta est.

Altera uero Helice. *Helice nam per mare Graij*
Obseruant, curuas liceat qua ducere puppes.
Illa Phœnices *fisi magna æquora sulcant.*
Πληϊάδας θ' ὑάδας τε, τό τε σθένος ὠρίωνος,
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.
Ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται καί τ' ὠρίωνα δοκεύει.
Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.
Pleiadasq́;, hyadas, roburq́; ipsum Orionis,
Atq; ursam, quàm currum alij cognomine dicunt.
Vertitur hæc illic, atq; Oriona *tuetur,*
Ac sola Oceani *gelidis non mergitur undis.*

Idem in *Odyßea:*

Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
Ἥμενος, οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
Πληϊάδας τ' ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην,
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.
At clauo ille sedens nauim mira arte regebat,
Nunquam corripuit nutantia lumina somnus.
Verum Pleiadas *spectat, seriq́;* Booten
Occasus, Vrsamq́; *alio cognomine currum.*
Ποσσὶν δ' ὠρίωνος ὑπ' ἀμφοτέροισι λαγωὸς
Ἐμμενὲς ἤματα πάντα διώκεται, αὐτὰρ ὅ γ' αἰεὶ
Σείριος ἐξόπιθεν φέρεται μετιόντι ἐοικὼς,
Καί οἱ ἐπαντέλλει. καί μιν κατιόντα διώκει.
Illius at pedibus lepus incessanter utrisq;
Subiacet, ac pulsus cunctis fugit iste diebus.
Sirius à tergo similis ruit usq; sequenti,
Et simul exoritur, simul insectatur euntem.
Εὖτ' ἂν δ' ὠρίων καὶ σείριος ἐς μέσον ἔλθῃ

Ουρα

Οὐρανὸν, ἀρκτοῦρον δ' ἐσίδῃ ῥοδοδάκτυλος ἠὼς
Ὦ πέρσῃ, τότε πάντας ἀπόδρεπε οἴκαδε βότρυς.
Cum cane si medium teneat nimbosus Orion
Cælum, atq; Arcturi cernit Pallantias astrum,
Ferre domum dulces tempus tum postulat uuas.
Ἠέλιός θ' ὃς πάντα ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις.
Sol qui cuncta uides, atque auribus omnia captas. uel
Sol qui cuncta audis, radijs quiq; omnia lustras.

IOA. FORTIVS IOANNI TARTESIO, S.

QVo nostrum erga te amorem inuicem cognoscas uir doctißime, has de cosmographia præceptiones nomini tuo dedicamus, quæ hoc ordine absoluentur. Circa initium nonnulla exponemus quæ ad terræ distinctionem, ac mensuram pertinent. Ea erunt huiusmodi. Quid sint zonæ, quid climata. Qui dicantur amphiscij, periscij, heteroscij. Qui antœci, periœci, antichthones. Mox sequetur terrarum, marium, fluminum atq; uentorum descriptio. Quæ ad legendos non Geographos modo, uerum autores omneis, qui ullam zonarum, climatum, longitudinis, latitudinis mentionem faciunt, mire conducent. Crebrius ad te humanißime Tartesi scripturus sum, & longiore, quam nunc, epistola. Vale. Lutetiæ quarto Calendas Octobres. Anno M.D. Vigesimonono.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Cosmographia.

Quo distent κοσμογραφία, γεωγραφία, τοπογραφία καὶ χορογραφία.

COSMOGRAPHIAM mundi uocamus descriptionem. Hæc tradit polos, παραλλήλους, meridianosq; circulos: atq; ex ipsorum interuallis terram suppositam ijs in zonas & climata diuidit: è polorum siue axis altitudine spatia dierum ac noctium discernit: solis exortus occasusq; demõstrat. Geographia uero terram distinguit per mõtes, fluuios, maria, nulla adhibita circulorum cœlestium ratione. Quamobrem Cosmographicos globos appellare consueuerunt, in quibus circuli meridiani, atq; paralleli pingũtur: geographicos, ubi circuli desunt. Topographia loci descriptio est, quando Poëtæ locum aliquem definiunt. Vt apud Ouidium de monte Parnaso: Mons ibi uerticibus petit arduus astra duobus Nomine Parnasus, superatq; cacumine nubes. Chorographia est loci pictura, ut quum urbs aliqua à pictoribus depingitur. Hæc ad pictores pertinet: quemadmodum topographia ad poëtas oratoresq;. Vnde Cosmographia totum depingit mundum, Geographia terram, terræ partẽ Topogra

pographia siue Chorographia:ut pictor idem nunc hominem totum,nunc caput,nunc aures deliniat.

TERRAM IN MEDIO *fixam esse.*

TErram in orbis medio cõsistere experimẽtis haud dubijs constat. Cæterum quid ita globum fixerit admiramur,ut ne semel quidẽ se moueat. Quod si fiat, qui circa mundi axem uersamur , gentesq; arctoæ ab ursis duabus dicimur , sub Solis orbitam repente uolueremur. Aethiopes contra ad zonas extremas descenderent. Forsitan terram parens natura quiescere iußit,ne repentina & aëris, & æstus , & rigoris commutatio mortalium genus,quo nihil est fragilius interimat. Miraculum longe maximum reor tantum esse pectoris humani stuporem,ut neminem admiratio ista rapiat.

DE TERRÆ AC *aquæ forma.*

TErræ forma non alia quàm mundo est. Nam ab æquinoctio ad Aquilonem euntes paulatim attolli polum uident , sideraq; austrina occultari , eò solum, quod spatia media intumescant. Discedentes uero ad Austrum signa austrina pari modo exurgere,arctoaq; deprimi conspiciunt. Inter ortum atq; occasum nõ stellarum altitudo,sed defectio formã indicat. Quippe lunæ defectus alijs quarta hora,alijs quinta,siue sexta, quum eodem

eodem omnibus tempore fiat, cernitur. Proinde quod non uno momẽto uniuerso orbi meridies sit, media nox, cæteræq; dierum horæ, id globi tumor efficit. Quoniã Solem non simul omnes exorientem cernunt: sed prius Persæ, inde Græci, & Itali, postremo Hispani. Vnde fit, ut singulis horis omnes dierum horæ simul sint, sed in locis diuersis. Quando enim nobis est meridies, alijs hora prima est, alijs secunda, alijs tertia, quarta, media nox. Aquæ tumorẽ duæ docent rationes. Altera, quod nauigio abeunte signa in littore posita uideantur descẽdere, & tandem occultari. Quodq; in oceano nihil appareat præter aquam: quum tamen æditiores arbores, si plana ea esset, facile cernerentur. Altera, quod guttæ, ac minimæ partes globi protinus recipiant formam. Est enim natura homogenij corporis, ut partes cum toto uim eandem habeant.

DE ZONIS.

Zonæ spatia sunt inter circulos minores comprehensa. Sunt autem quinq;, frigidæ duæ sub mundi uerticibus, temperatæ totidem, & media torrida sub signifero. De his Ouidius:

Vtq; duæ dextra cælum totidemq; sinistra
Parte secant zonæ, quinta est ardentior illis:
Sic onus inclusum numero distinxit eodem
Cura dei, totidemq; plagæ tellure premuntur.
Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu.
Nix tegit alta duas, totidem inter utrasq; locauit.
Temperiemq; dedit mista cum frigore flamma.

Et Vergilius,

Quinq; tenent cælum zonæ: quarum una corusco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni.
Quam circum extremæ dextra leuáq; trahuntur
Cærulea glacie concretæ, atq; imbribus atris.
Has inter mediamq; duæ mortalibus ægris
Munere concessæ diuum.

DE CLIMATVM RATIONE.

CLima spatium est inter austrum ac Septentriones notabilem exortus Solis mutationem continens. Veteres septem climata tradiderunt: in quorum primo est Meroë, in secũdo Syene, in tertio Alexandria, in quarto Rhodos, in quinto Roma, in sexto Boristhenes, in septimo Riphei mõtes. Primi circa mediũ situm latitudo partiũ decem & sex: secundi uiginti quatuor cũ gradus unius quadrante, tertij triginta & dodrãtis, quarti triginta sex cum uiginti tribus minutis, quinti quadraginta unius & triẽtis, sexti quadraginta quinq; atq; minutorũ uigintitriũ, septimi quadraginta nouem dempto triente.

DE VMBRIS GNOMONVM.

TErra quoq; distinguitur umbrarum ratione, quæ cum latitudine mutãtur. De quibus Strabo: In Carthagine urbe gnomon rationem habet ad æquatoris umbram eam, quàm habent undecim ad septem. Plinius: In Mauritania æquinoctij die media, umbilicus, quem gnomonem uocant septẽ pedes lõgus, umbrã nõ amplius quatuor pedes lõgã reddit. In Arabia & Perside umbilicus æquinoctio triginta quinq; pedum, umbram uiginti quatuor pedes longam facit. Infra de Rhodo & Cypro insulis: Gnomonis centũ unciæ, umbrã septuaginta septẽ

unciarũ

unciarū faciunt. Et de Lydia Gnomini unius & uiginti pedum respõdent umbræ septēdecim pedū. Victruuius: Gnomon Romæ nouē partiū, umbrā habet octo. Athenis quatuor, umbram triū habet. Alexandriæ stilus partes habens quinq;, umbram mittit partium trium.

DE AMPHISCIIS, PERISCIIS, heteroscijs.

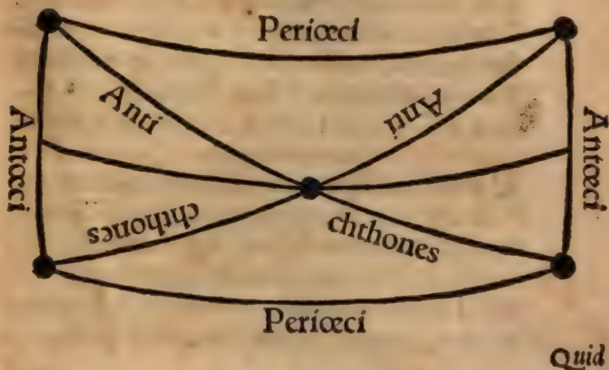
TErræ totius incolas triplici umbrarū genere discernimus. Amphiscij uocantur, quibus meridiana umbra nunc ad Septētriones, nūc ad Austrū procedit, quod fit in zona torrida. Sole enim meante per Cācri sidus umbras illic austrinas, siue sinistras habēt: bruma, dexteras, uel arctoas. Periscij sunt, quos signiferi axis circuitu suo cõprehēdit: ita dicti, quod illorū umbræ molarum modo circūagantur. Heteroscij uero nūcupātur, qui alterā solum umbram habēt, arctoam, uel austrinā: quales nos, & Antichthones nostri. Ergo ἀμφίσκιοι in zona torrida dicūtur: περίσκιοι in frigidis: ἑτερόσκιοι in temperatis. Hæc omnia satis indicat uocū cõpositio. Amphiscijs solstitia quatuor, heteroscijs duo, periscijs unum. Qui enim sub Arctis habitant periscij, solstitiū in Cancro habent. In Capricorno autem sicuti Sole carēt, ita & eius statione. Simile de austrinis iudicium.

QVID SINT ANTOECI, Periœci, Antichthones.

EST & alia quædam distinctio in Antœcos, Periœcos, Antichthonas. Antœci sunt qui habitant in di

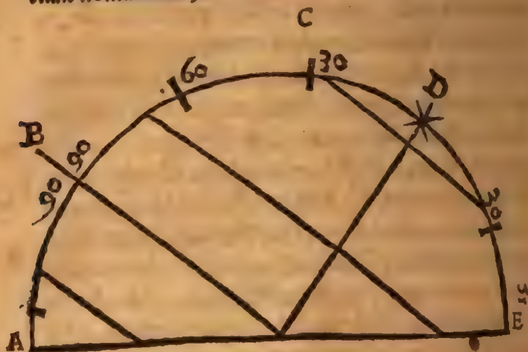
uersis

uersis parallelis sub eodem meridiano æquo spatio distã tes ab aliqua æquatoris parte. Periœci qui sub uno parallelo & meridiano sunt in partibus oppositis. Antichthones, seu antipodes, qui mundi diametro distant. Antœcis eodem momento medius dies, mediaq; nox: uerum austrinis æstas, quando arctois bruma est. Periœcis tempore eodem æstas atque hyems, sed meridies ac medias noctes contrarias habent. Antichthonibus idem horizon & meridianus, reliqua omnia cõtraria. Quãdo enim æstatem nos habemus, austrinis gentibus bruma est: quum nos habemus medios dies, illis media nox est. Antœcis, Periœcis, Antichthonibus æqua latitudo est, Periœcis etiam eadem. Tam Periœci, quàm Antichthones partibus distant centũ octoginta, Antœcis distantia uaria. Omnes Antœci, Periœci, Antichthones eosdem meridianos habent, sed finitores demptis antipodibus, diuersos, ut sequens pictura exprimit.

QVID LATITVDO.

EOdem pertinent latitudo longitudoq́;. His enim & urbes, & montes, & flumina discernimus. Latitudinem loci ab æquatore, uel axis ab horizonte distantiam nominamus, hoc modo.

A E horizon est. B æquator. C polus horizontis. D polus mundi. Spatium quod est inter D & E est altitudo poli. Id æquale est alteri spatio, quod est inter B & C. Vtrunq; loci latitudo uocatur.

QVA RATIONE LATITVDO locorum inueniatur

SI altitudo Solis meridiana tempore æquinoctij subducatur à partibus nonaginta, relinquitur latitudo. Si Sol ad Aquilonem declinauerit, ab altitudine meridiana subtrahi debet eius declinatio, idq́; quod remanserit, auferri à nonaginta partibus. Verum si in signis austrinis fuerit, altitudini adijci declinatio debet, numerusq́; colle

collectus à circuli quadrante subtrahi.

QVOMODO EX ARCV DIurno stellarum, urbium latitudo reperiatur.

STellæ arcum diurnum uocant tempus, quo ipsa supra horizonta fertur, uel æquatoris partẽ quæ oritur dum sidus ab Oriente in Occidentem decurrit. Ex quo urbis latitudinẽ hac ratione inuenias. Obserua quot horæ, siue æquatoris partes prætereant cum stella inter ortum & occasum. Inde accipe sphæram, atque in illius finitore, seu alueo axem aut attolle, aut deprime, donec eandem stellæ in horizonte moram deprehenderis. Tum facile uideas sic posita sphæra, quot meridiani partibus polus à finiente uel urbs ab æquatore absistat, nam distantia ea, ut diximus, latitudo est.

DE PARALLELIS.

TRiplices hic paralleli notantur. Alij enim latitudines definiunt, qui denis plerunq; gradibus distãt. Alij dierum indicant longitudinẽ. Alij & zonas quinque, & metas Solis, & anni quatuor mutationes continent, qui sunt æquator, tropici duo, ac totidem arctici circuli.

QVID LONGITVDO, ET bifariam accipi nomen occidentis.

LOngitudo distantia urbis ab occidente est. Id breuius quidem dictum, sed ad hunc modum intelligi debet, distantiam esse meridiani loci alicuius à meridiano insularum Fortunatarum. Duplex est occidens. Alter totius terræ, quem in insulis Fortunatis collocaue-

runt, quod ubi solis sidus eò peruenerit, nõ amplius sub se terras, sed aquas habeat. Alter singularum urbiũ, quẽ uocamus partem finitoris, ubi mundi pars aliqua occidit. Idem iudicium de oriente.

QVID SIT APVD SCRIptores urbem distare tribus, aut quatuor horis ab occasu.

INter ortum, & occasum, hoc est, stationem Sinarũ & fortunatas insulas singulæ horæ quindecim partes continent. Tot enim gradus eo tempore meridianũ circulum prætereunt. Sic Ptolemæus Chaoniam ab occidente horarum trium spatio, siue gradibus quadraginta quinq; abesse ait. Inter austrum uero & Septentriones horæ uocabulo diei longißimi notatur incrementum, quod circa æquatorem gradus plures, quàm alibi comprehendit. Proinde distare urbem duabus horis ab æquinoctio, æquatore, uel medio mundi, est eam habere longißimum diem horarum quatuordecim: tribus, quindecim: sex octodecim: septem, undeuiginti. Quibus uerbis uti licebit in describenda latitudine & situ locorũ, hoc modo: Duabus horis ab occasu, tribus ab æquinoctio, id est, in ea urbe eße scriptum librum uel epistolam, quæ ab occidente abest partibus tricenis, & tribus horis ab æquatore, uel ubi dies solstitio quindecim horas continet.

TERRAE REGIONES.

Terrã

TErram mari non opertam in partes tres diuidimus Europam, Aphricam, Asiam. Europa uergit ad occidentem, Aphrica ad meridiem, Asia ad orientem. In Europa regiones præcipuæ sunt Britannia, Hispania, Gallia, Germania, Rhetia, Vindelicia, Noricũ, Pannonia, Illyria, Dalmatia, Italia, Cyrnus siue Corsica, Sardinia, Sicilia, Sarmatia Europæa, Taurica chersonesus, Dacia, Mysiæ duæ superior & inferior, Thracia, Chersonesus, Macedonia, Epirus, Achaia, Pelopônesus, Euboia, & Creta, quàm nũc appellamus Candiam. In Aphrica, quæ Libya olim dicebatur, Mauritania, Numidia, Aphrica proprie dicta, in qua Carthago è regione Siciliæ, Cyrenaica, Aethiopia. Aphricam uocant quasi sine horrore, uel frigore: est enim φρίκη horror, quem ex frigore contrahimus. In hac Nilus flumen, cuius ortum Ouidius eo latere existimat, quod incenso à Phaëtonte orbe caput contraxerit, atque occultarit. In Asia Pontus, Bithynia, Phrygia, Lycia, Galatia, Paphlagonia, Pamphylia, Cappadocia, Armenia minor, Cilicia, Sarmatia Asiatica, Colchis, Iberia, Albania, Armenia maior, Cyprus, Syria, Phœnicia, Palæstina, Iudæa, Arabia, Mesopotamia, ita dicta, quod Tigris & Euphrates incluserint eam, quodq; inter duo flumina constituta sit, Babylonia, Aßyria, Media, Persia, Parthia, Carmania, Margiana, Bactriana, Scythia, Aria, Arachosia, Gedrosia, India, Taprobana.

VRBIVM ATQVE REGIONUM NOMINA MUTATA.

Boeotia ante appellata fuit Aonia: unde & musæ Aonides dicuntur. Aegyptus Aeria dicta erat. Creta itidem Aeria nomine eodē. Attica ἀκτὴ. Corinthus, Ephyre. Macedonia, ἠμαθία. Qua uoce Lucanus usus est in operis exordio: Bella per Emathios plusquam ciuilia campos; Iusq; datum sceleri canimus. Thessalia αἱμόνια, quod nomen in Sagittarij signo Ouidius usurpat. Per tamen auersi gradieris cornua Tauri, Aemoniosq; arcus, uiolentiq; ora Leonis. Tyrus Asiæ urbs olim Sarra uocitata est.

AQVARVM NOMINA.

Nomina aquarum uaria. Oceanum uocamus aquā seu mare, quod totam penè circuit terram: cuius tanta est celeritas, ut in naui emissa sagitta supra nauim maneat atq; in eam decidat. Mare proprie, quod terrā influit, uel quod intra terram continetur. Cuiusmodi Ionium, Aegæum, Persicum, Caspium. Portus à portando dictus, quod illuc merces uehendæ portentur, tutior maris pars est circa littus. Sinus inter littora curua est, & mare quasi brachijs amplectentia. Fretū siue πορθμὸς locus angustior maris inter duo littora: sicut istmus terra angusta inter duo maria. Flumen aqua perennis, ac perpetuo fluens. Lacus locus profundus aquas habēs perpetuas. Stagnum, aqua stagnans, uel quiescēs, quæ hyeme colligi solet & æstate siccari. Torrens aqua quæ ex alto fertur in ualles. Hæc magno æstu torret, & bruma augetur imbribus. Lacunæ fossæ nuncupantur, in quibus collecta aqua stare consueuit. Fons aqua est

est, quæ è terra manat, & hauriri potest manibus. Palus aqua est in altitudinem latius diffusa. Ad dexteram Siciliæ partem Scylla est rupes, saxum, aut locus cauernis plenus, q percussus à fluctibus latratus uidetur ædere, Ad sinistram Charybdis, quæ contrarijs fluctuũ cursibus collisionẽ facit, & rapta absorbet. De his Verg. Dextrũ Scylla latus, leuũ implacata Charybdis Obsidet. Syrtes à trahendo dictæ, duo loca maris periculosa sunt propter arenæ copiam in finibus Aphricæ.

DE MARIS ACCESSV, ET RECESSV.

DOnec Lunæ sidus ab oriente ad Austrum, siue medium cœlum scandit, in proximo littore decrescere maria haud dubium est. Inde ad occasum ipsa descẽdente augeri. Rursum ab occidente ad meridianum minui, atq; ab eo augescere, dum stella oriatur. Ergo quibus Luna in ortu uel occasu apparet, his plenum mare, & tempus nauigandi. Quibus uero in circulo meridiano consistit, supra aut infra horizonta, ab illis longissime abest mare. In accessu quandoq; tardior mora ob impedimenta littorum. Deinde aquæ multæ propriam aliquam naturam habent, ut Euripus in Græcia septies quotidie refluens.

DE TRIPLICI ORIENTE, atque occidente.

ANtequam uentorum rationem aggrediar, dicendũ quid exortus solstitialis, uernus, brumalis, quid itidem occasus æstiuus, æquinoctialis, hybernus. Citra

æquatorem finientis circulus plagis quatuor distinguitur Aquilone, meridie, ortu & occasu. Gentibus austrinis, siue antœcis meridie Sol aquilonem spectat, nobis polum alterum: Nobis leua manus ad ortum uergit, illis ad occasum. Porrò quia non indidem æstate, uere, ac bruma Sol exoritur, orientem triplicem ponimus. Solstitialem, uel æstiuum finitoris partem eam, ubi solstitio Sol exurgit. Vernum siue æquinoctialem, in qua oritur alterutro æquinoctio. Et brumalem seu hybernum, qua bruma, aut die breuißimo oritur. Pari forma de occasu loquendum. Nam æstiuus uel solstitialis dicitur ὁρίζοντος sectio, ubi occidit Sol in Cancri signo. Vernus aut æquinoctialis, qua ueris initio descendit. Brumalis aut hybernus, ubi bruma occidit.

BIFARIAM INVENIRI QVAtuor plagas mundi.

QVatuor mūdi plagas deprehendūt gnomone in circuli centro erecto ad angulos æquales. Quotidie enim tum ante meridiem, tum à meridie sese umbra uel contrahit, uel extendit ad circuitum circuli. Inter quos contactus medius punctus Septentrionem indicat. Idem quoq; cœlo nubiloso ex arborum contactu in sylua cognoscunt. Quoniam cortices spectantes Aquilonem duriores sunt plerunq;, atq; rimas altiores agunt. Ob id Columella arbores prius quàm transferantur, rubrica notandas præcipit, ut easdem cæli partes aspiciant. Ne aut insolitus calor pristinū dissoluat rigorē; aut molli-

ciem austrinam Septentrionis horror lædat.

DE VENTIS COMMVNIBVS.

DVo uentorum genera cōmunes & repentini. Cōmunes nuncupamus, qui ex certis ſpirant mūdi plagis. Hi in formas quatuor diducuntur arctoas, auſtrinas, eoas, occiduas. Arctoi tres ſunt. Quorum primus à parte circuli arctici ſpirat, quæ proſpicit occidentem, Thraſcias dictus. Secundus Septentrio uel Aparctias à uertice. Tertius Aquilo, uel Boreas à dextero latere circuli eiuſdem. Eoi totidem, à ſolſtitiali ortu Cæcias: à uerno Subſolanus uel Apeliotes, Eurus aut Vulturnus à brumali. Auſtrini Phœnicias, uel Euronotus: Auſter uel Notus: & Libonotus. Occidui tres quoque. Lips uel Aphricus ab occaſu hyberno: ab æquinoctiali zephyrus, aut Fauonius: ab æſtiuo Corus, uel Argeſtes. Homerus quatuor duntaxat enumerat.

Σὺν δ' εὖρός τ' ἔπεσε, ζέφυρός τε, νότος τε δυσαής,
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Simul ſciderūt uel ſpirauerunt Eurus & zephyrus, & Notus, & ſerenus Boreas magnā maris commotionē excitās.

Cōmunibus uentis addi poſſunt Prodromi atq; Eteſiæ, quos etiam temporibus certis flare conſtat. Prodromi ſunt Aquilones, qui Caniculares dies præcedunt. Eteſiæ Aquilones dicuntur, qui Caniculæ ortu ad dierum quadraginta intercapedinem ſpirant. Ab annuo flatu inditum nomen. Eteſiæ noctu ſopiuntur, utpote quum ſidus ſub terra ſit.

NOMINVM ORIGO.

SEptentrio nuncupatus eſt, quod ſpiret à Septentrionibus. Aparctias, quod ab arctis aut urſis. Aquilo à ſublimi uolatu aquilæ, quod ex alto ſpiret. Bo-

reas ἀπὸ τοῦ βοᾶν, hoc est, sonitu quem edit. Subsolanus quod sub Sole spiret. Apeliotes, quod à Sole. Vulturnus à ulturis uolatu, quoniam alte resonat. Auster quasi hauster, ab hauriendis aquis, uel humida natura uenti: ob eandem causam à Græcis Notus dictus est. Li⸸ quod ex Libya ueniat Aphricus, quod ex Aphrica. Apud ueteres enim regio eadē & Libya, & Aphrica uocabatur.

NATVRA VENTORVM.

CAecias ad se nubes trahit. Vnde Græcis prouerbiū, κακὰ ἐφ᾽ ἑαυτὸν ἕλκων, ὡς καικίας νέφος, mala ad se trahens, ut Cæcias nubem. Zephyrus tempore uerno spirat. Ideo Verg.

Vere nouo gelidus canis quum montibus humor
Liquitur & zephyro putris se gleba resoluit,
Depresso incipiat iam tunc mihi taurus aratro
Ingemere.

Huius flatu armenta quibusdam in locis concipiunt fœtum, atq; inde zephyrus, hoc est, ζωὴν φέρων appellatus. Verg.

Ore omnes uersæ in zephyrum stant rupibus altis
Exceptantq́; leueis auras, & sæpe sine ullis
Coniugijs uento grauidæ.

Venti à Septentrione flantes frigidiores sunt, eo quod ueniant per montes, niues, & terras seu zonas frigidas. Sūt itē sicci, quod per terras, & maria cōgelata spirent. Occidui eois humidiores, quoniā in aduētu hi plus terræ habēt, illi plus aquarū. Austrini à Sole ueniūt, & maria multa permeant, ideo & calidi, & humidi.

DE VENTIS REPENTINIS.

REpentinos uocamus, qui neq; è certa plaga aliqua neq; statis anni temporibus spirant, quiq; impetu suo euertunt turres & nauigia frangunt. Sic appellati sunt, quod repente oriantur, & repente desinant. Horum quatuor genera. Procella, uel ecnephias, quando halitus erumpens late dispergit nubem. Vortex, uel Typhon, quum arctiori erumpit spatio, & impetu magno uoluitur in circulum. Vnde in agris crebro uidemus arenas in orbem uolitantes. Turbo nuncupatur, quando halitus erumpens nubem late spargit, ut procella, sed minus alte. Dictus à turbando, quod proxima quæque perturbet. Prester quum idem flatus per aëra fertur ardens & accensus, ἀπὸ τοῦ πρήθειν siue ardendo cognominatus.

IOACHIMI
FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Liber de tempore.

TEMPVS proprie mundi motusq; interuallum, seu duratio nuncupatur. Quoniam ante hos tempus nullum fuit, nec post eosdem futurum est. Nonnulli certam dimensionem uocāt, quæ ex cæli conuersione colligitur: uel ex cæli Solisq; uertigine deductum spatium, quo rerum omnium agitationem uicißitudinemq; metimur. Alij id imaginē æter-

nitatis appellant. Huic affinis occasio, flos ipse temporis rebus agendis cõferens. Distant tẽpus, æuum, ac æternitas. Quod tẽpus principiũ ac finẽ habet: unde historiæ temporis initio cælum & terram condita esse memoriæ mandarunt. Aeuum, solũ principium. Iccirco Iouem & Iunonem æuiternos ac æuintegros deos uocitabãt: quod geniti quidem essent, sed finem nunquam sint habituri. Aeternitas & principio, & fine caret. Temporis partes, quibus omnes penè nationes utuntur, quatuor sunt, annus mẽsis, dies, hora. Bienniũ, trienniũ, lustrũ, seculũ ad annorum rationem: ad dierum, septimana spectat.

DE ANNO MAGNO.

ANnus à plerisq; in formas treis diuiditur magnũ, solstitialem, & à reditu Lunæ Lunarem. Verum quoniam postremus aliud nihil, quàm mensis est, nos annorum duo solum genera ponemus magnũ, & uertentem. Vtrunq; hic explicabimus, & in partes, ac genera alia distinguemus. Magnum annum spatium uocamus, quo sidera omnia ad eundem redeunt locum. Hic quadragintanouem uertentiũ annorum milibus constat. De quo istiusmodi uersus in uolumine quodam inueni:

An nouus mundi redijt Platonis
Annus: & quicquid fuerat peractis
Omnibus cæli spatijs refertur
Ad rude corpus.

Eius partes, siue mutationes duæ sunt. Aestas, quum incendio, uel igne mundi structura conflagrabit. Sunt qui ideo rerum mutationem hanc existere, atq; omnia

uel

uel flammis, uel aqua interire arbitrantur, ut alumnus terræ & innocens & nouus contingat: licet innocentiam eam spatio perbreui consuetudo inuertat. Cito enim surrepunt uitia, & scelera sine præceptore discuntur. Bruma, *quando diluuium, quem* Græci κατακλυσμὸν *appellant, orbem infestat.* Quod *natura euenire aiunt ex longa temporis huius intercapedine.* Nam *quemadmodum uulgares, siue uertentes anni hyemes, ac æstates paruas habēt: ita magnus ille annus, ingentes.* Igitur *alterna uicißitudine mūdum tum ignescere, tum aquarum redundantia obrui ratio docet.* Huc Ciceronis *sententia spectare uidetur, ubi ignium genera enumerat:* Additur *& stellarum natura flammea, ideoque futurum existimant, ut quoniam humido uapore astra, ut pabulo foueantur, absumptis magis magisq; humoribus, & augescente siccitate, mundus olim sit igne periturus.*

DE ANNO VERTENTE.

Vertens *annus, tempus est dierum tercentum & sexaginta quinque cum quarta diei parte: uel spatium, quo* Sol *signiferum ambit.* Arcades & Chaldæi *interuallum esse trium mensium uoluerunt.* Quale *spatium est ab æquinoctijs ad brumam, uel solstitium.* Romulus *uerò intercapedinem uocabat ab hominis conceptione ad diem natalem.* Ouidius *primo fastorum:*

Tempora digereret quum conditor urbis, in anno
Constituit menses quinq; bis esse suo.

Scilicet

Scilicet arma magis, quàm sidera Romule noras,
Curáq; finitimos uincere maior erat.
Est tamen & ratio cæsar quæ mouerat illum,
Errorémq; suum quo tueatur habet.
Quod satis est utero matris dum prodeat infans,
Hoc anno statuit temporis esse satis.

Idem alio loco:

Annus erat decimum quum Luna receperat orbem.
Hic numerus magno tunc in honore fuit:
Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus:
Seu quia bis quino fœmina mense parit,
Seu quod adusq; decem numero crescente,
Principium spatijs sumitur inde nouis.

Annus hic à Martio initium habebat, constabatq; diebus trecentis & quatuor. Vt sex quidem menses Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December tricenûm essent dierum: quatuor uero reliqui Martius, Maius, Quintilis, October tricenis & singulis perficerẽtur. Sed sequutus mox Numa Pompilius quinquaginta dies addidit: ut in dies trecentos quinquaginta quatuor annus extenderetur. Atq; diebus ijs quinquaginta à se additis, alios sex adiecit, ablatos à sex mensibus, qui triginta dies habebãt. Factosq; dies sex & quinquaginta, in menseis duos ratione pari diuisit. Et alterũ Ianuariũ nuncupauit, primumq; esse uoluit, tanquam bicipitis dei mensem respicientem ac prospicientem transacti anni finem, & principium futuri, Alterum Februo deo dicauit, quem præesse lustrationibus ferunt. Post alias uerò immutationes complures, Iulius Cæsar temporum incõstantiam

ſtantiam hanc in ordinem coëgit:attribuitq; annis ſingulis dies tercentum ſexaginta quinq; , atq; diei unius quadrantem. Ouidius tertio faſtorum:

Ille moras Solis quibus in ſua ſigna rediret,
Traditur exactis diſpoſuiße notis.
Is decies ſenis tercentum & quinque diebus
Iunxit & è pleno tempora quinta die.

Ex his biſextus fit, quaſi bis dies ſextus. Etenim annis quaternis bis circa Februarij finem ſexto Calēdas Martias ſcribere conſueuerunt. Initium anni ſumunt Romani à bruma. Athenienſis à ſolſtitio: à ueris æquinoctio, Arabes & Damaſceni: ab autumni, Aſia. Quod teſtantur Simplicij uerba hæc: ἃς δὲ ἡμεῖς ποιούμεθα ἀρχὰς ἐνιαυτοῦ μὲν περὶ θερινὰς τροπὰς, ὡς ἀθηναῖοι. ἢ περὶ μετοπωρινὰς, ὡς οἱ περὶ τὴν νῦν καλουμένην ἀσίαν. ἢ περὶ χειμερινὰς, ὡς ῥωμαῖοι. ἢ περὶ ἐαρινὰς, ὡς ἄραβες, καὶ δαμασκηνοί.

Principiū anni quod ſumimus uel ab æſtiuo ſolſtitio, ut Atheniēſes; uel ab autumno ut in Aſia; uel a bruma, ut Romani; uel a ueris initio, ut Arabes et Damaſceni.

Partes anni quator uer, autumnus, æſtas, hyems. Veris tēpore Sol in Ariete, Tauro, & Geminis eſt: autūno in Libra, Scorpione, Sagitario: æſtate, in Cancro, Leone, Virgine: hyeme in Capricorno, Aquario, Piſcibus. Quoniam ſingulæ partes anni quadrantē, aut mēſcis ternos, aut quod idē eſt, ſigna tria cōtinent. Mutationes uerò, quas mox deſcribemus, dies ſinguli duntaxat, ſiue potius momēta ſunt. Hoc mutatiōes à partibus diſtāt. Has Boëtius flatu uentorū, ſtellarūq; ortu exprimit, his uerbis:

Tua uis uarium temperat annum,
Vt quas Boreæ ſpiritus aufert
Reuehat mitis Zephyrus frondes.

Quæq;

Quæq; arcturus semina uidit,
Sirius altas urat segetes.

Duæ sunt causæ, quamobrem hyeme Solis calor remissior quàm æstate sit. Altera, quòd ocyus ille tum occidat, neq; poßit aër ob temporis angustiam calescere. Altera, quòd radij obliquè in terrã conijciantur, & minor sit reflexio. Quatuor itidẽ anni mutationes sunt: æquinoctiũ uernũ, æqnoctiũ autũni, solstitiũ, bruma: qñ Sol ingreditur principium Arietis, Libræ, Cancri, Capricorni. Cæterum Plinius, & Græci nonnulli in signorum eorundem partibus octauis hæc annorum momenta quatuor esse uoluerunt. Temporibus his Arietis initium Sol attingit die decimo Martij. Verum Ouidij seculo, sicut ex eius Fastis apparet, decimoquinto Calendas Aprileis. Non tamen eodem die æquinoctium esse dicebant, sed octauo seu septimo Calend. Apriles. Putabant enim æquinoctium esse non in prima, sed octaua signi parte: & decimoquinto Cal. Apriles, Solem Arietem lustrare: postea uerò, ubi ad gradũ octauum sidus peruenißet, dies noctesq; pares esse. Victruuius de architectura libro nono: Sol quum Arietis signum init, & partem octauam peruagatur, perficit æquinoctium uernum. Ex hac annorum in parteis quatuor, & mutationes totidem diductione, manifestum est aliud æstatem & hyemem, aliud solstitium, ac brumam eße.

IN QVAS PARTEIS ANNVM *rei rusticæ scriptores diuidant.*

VEteribus ijs maxime qui de agricultura scripsere, alia spatium idem diuidendi ratio fuit, ut ex Marci Var

ci Varronis de re rustica libris colligimus: fortaße quod distinctio huiuscemodi illis ad rem eam fuerit cōmodior. Etenim capite octauo atque uigesimo annum uniuersum in partes octo diuidit: earumq; initia in cæli signis alijs quàm supra memorauimus, collocat. Eius uerba hæc. Dies primus ueris est in Aquario: æstatis in Tauro: autumni in Leone: hyemis in Scorpione. Quum uniuscuiusque horum quatuor signorum dies tertius & uicesimus, quatuor temporum sit primus, efficitur ut uer dies habeat nonagintaunum, æstas nonagintaquatuor, autumnus nonaginta duos, hyems octogintaocto. Qua diuisione redacta ad dies ciuiles nostros, qui nunc sunt primi uerni temporis, extant ad septimum Idus Februarij, æstiui ad septimum Idus Maij, autumnales ad tertium Idus Sextilis, hyberni ad tertium Idus Nouembris. Idem: A Fauonio ad æquinoctium uernum dies qudragintaduo. Hinc ad Vergiliarum exortum, dies quadragintaquatuor. Ab hoc ad solstitium dies quadragintanouem. Inde ad Caniculæ signum dies uigintinouem. Deinde ad æquinoctium autumnale dies sexagintaseptem. Exinde ad Vergiliarum occasum dies trigintaduo. Ab hoc ad brumam dies quinquagintaseptem. Inde ad Fauonium dies quadragintaquinque, Hactenus Varro. Hoc loco ueris initium in Aquario posuit: æstatis in Tauro: autumni in Leone: hyemis in Scorpione. Quom eadem hæc nos in primis Arietis, Cancri, Libræ ac Capricorni eße partibus dicamus. Cæterum eam rerum rusticarum præceptionibus accōmodauit, annumq; rectius quàm nos uidetur diuisiße.

Nos

Nos enim solstitium æstatis initium uocamus, & brumam hyemis principium, quom utrunque utriusq; medium sit. Adde quòd uulgari sermone annum totum in parteis duas, æstatem ac hyemem sæpenumero secamus: quæ partitio quoq; multum ab Astronomica sectione discrepat.

DE ANNIS CLIMACTERICIS.

Ex uertentibus colliguntur anni scansiles, siue κλιμακτηρικοὶ, ita dicti, quòd è septenarijs numeris, aut nouenarijs gradatim sint collecti. De quibus uerba hæc in libro quodam inuenimus: Mortuus est, annum agens circiter quartum & quinquagesimum: quē, quia è sexto nouenario conficitur, scansilem uocant annum, mala generi mortalium minitantem. Climactericorum annorum genera duo sunt. Ἑβδομαδικοὶ qui numeris septenarijs conficiuntur. Cuiusmodi à natali die annus septimus, decimusquartus, uigesimusprimus. Ἐννεατικοὶ quos nouenarij componunt numeri. Qualis est nonus, decimusoctauus, uigesimuseptimus. Annis hebdomaticis, enneaticisq; immunere nobis, aut morbos, aut pericula opinantur. Tempora ipsa κλιμακτῆρας uocant, & annos inde climactericos. Inter omnes perniciosissimus est sexagesimustertius, quoniam ex utroq; numero constat. De quo D. Augusti ad C. nepotem suum epistola apud Gellium: Aue mi Cai meus ocellus iucundissimus, quem semper mediusfidius desidero quum à me abes. Sed præcipue diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium: quem ubicūq; hoc die fuisti, spero lætum & bene ualentem celebrasse quartum & sexage

& sexagesimum natalem meum: nam ut uides κλιμακτῆρα communem seniorum omnium tertium & sexagesimum annum euasimus.

DE MENSIVM RATIONE.

Mensis duplex est, naturalis & ciuilis. Naturalẽ in mensem Solis, & mẽsem Lunæ diuidunt. Prior tempus est, quo Sol duodecimam cæli partem lustrat. Posterior, spatium inter duos Solis, Lunæq; coitus, uel quo Luna tredecim ferè signa percurrit. Ciuilis mẽsis est numerus quidam dierum, quem unaquæq; ciuitas consueuit obseruare. Vt Martius, qui apud Romanos diebus uno & triginta constat, apud Albanos trigintasex. Menses ciuiles duodecim sunt. Ianuarius appellatus ab Iano, quem bifrontem depingunt. Voluit nanq; Numa Pompilius primum anni mensem dei bicipitis similitudinem habere, simulq; prospicere, & anni sequentis initium, & transacti finem. Dies huius quintus atq; uigesimus si serenus fuerit, frugum portendi aiunt fertilitatem. Si nix cadat, uel pluuia, caritatem rerum. Sin existant nebulæ, animalium multorum interitũ. Sin uenti, arma. Februarius nomen à uerbo prisco februo, quod est lustro, uel purgo accepit. Per duodecim enim Februarij dies perpetuos populus omnis intentus erat sacrificijs, & cæreis, & facibus circa sepulchra accensis, pro impetrãda mortuorum animabus quiete. Quæcunq; purgamenti causa in sacrificijs adhibebantur, februa nominari solent. Plinius: Vulgata priscis tẽporibus opinio obtinuit, februa esse omnia, quibus delerentur peccata, aut manes animabus defunctorum placidi redderentur. Martius quem

Romulus primum esse uoluit, dicauitq; genitori suo Marti, & ab eo Martium appellauit. Aprilis secundus mensis quasi aphrilis uocitatus est, à spuma quàm Græci ἀφρὸν uocant, unde orta Venus putabatur. Vt quemadmodum primus mensis à patre Romuli Marte, ita secũdus ab Aeneæ matre, unde Romulus originẽ duxit, Veneris nomen usurparet. Et ij menses annũ auspicarẽtur, à quibus Romani nominis origo processisset. Maius à maioribus dictus est, quibus consecratus erat, quòd cõsilio & autoritate Remp. administrarent. Iunius à iunioribus, qui rẽ armis gerebant. Postquã enim Romulus populũ Romanũ in maiores minoresq; diuisit, ut pars altera cõsilio, altera armis Remp. tueretur, in honorẽ partis utriusq;, superiorẽ Maium, hunc Iuniũ nũcupauit. Iulius ante Quintilis appellatus, qđ à primo mẽse Martio quintus esset. Sed postea in honorẽ Iulij Cæsaris Dictatoris M. Antonio Marci filio cõsule legẽ ferente, Iulius nominatus est: qđ hoc mẽse ad quartũ Idus Quintileis Iulius procreatus fuisset. Augustus antea Sextilis dictus, donec honori Augusti ex senatuscõsulto cõsecratus est. Cuius hæc uerba fuerũt: Quom imperator Cæsar Augustus mẽse Sextili & primũ consulatũ inierit, & triũphos treis in urbẽ intulerit, & ex Ianiculo legiões deductæ, sequutæq; sint eius auspicia ac fidẽ. Et Aegyptus in potestatẽ populi Romani redacta est. Finisq; bellis ciuilibus impositus sit. Atq; ob has causas mẽsis iste imperio felicissimus sit ac fuerit, placere senatui, ut hic mensis Augustus appelletur. Septẽber, October, Nouẽber, Decẽber ob sequentiũ principũ tyrãnidẽ, nomina prisca seruauerunt

runt. Septēber, quòd à Martio ſeptimus ſit, dicitur. Octo ber, quia octauus ſit. Nouember, quòd nonus. Decēber, quoniā decimus. Menſiū quatuor, qui Februariū ſequuntur, alij rationes iſtiuſmodi tradunt. Martium à Marte quidem appellatum eſſe, non quòd Romuli pater fuerit, ſed quia gens Latina, armis ac bello potens ſit. Aprilem ab aperiendo, quod terræ meatus tūc aperiātur, Maium à Maia, quoniam eo menſe tam Romæ, quàm antea in Latio, res diuina Maiæ & Mercurio fiat. Iunium à Iunone, quod tempore illo Iunoni honores maximi habebantur. Ianuarius Iunoni ſacer erat, Februarius Neptuno, Martius Mineruæ, Aprilis Veneri, Maius Apollini, Iunius Mercurio, Iulius Ioui, Auguſtus Cereri, September Vulcano, October Marti, Nouēber Dianæ, December Veſtæ. Ianuarius, Martius, Maius, Iulius, Auguſtus, October, & December dies ſingulos & tricenos habēt. Aprilis uerò, Iunius, September, Nouember tantum tricenos. Solus Februarius, duodetriginta. Attici mēſes ad Lunæ curſum computantur, ideoq; noſtris menſibus nō reſpondent. Sed partem Iunij primus menſis occupat. Et primus eſt, qui ſolſtitio æſtiuo proximus eſt. Sunt autem hi. ἑκατομβαιὼν, ab hecatombis Iouis. Μεταγειτνιὼν, à Metagitnijs Apollinis ſacris. Βοηδρομιὼν, à Boëdromijs ſacris, de quibus Plutarchus in Theſeo. Μαιμακτηριὼν, à Mæmacta Iouis appellatiōe. Πυανεψιὼν, à pyanis fabis in Apollinis ſacris. Ανθεστηριὼν, quod campi floribus priuati ſint. Ποσειδεὼν, à Neptuni & Palladis certamine. Γαμηλιὼν, à Iunone, quæ nuptijs præeſt. Ελαφηβολιὼν, à uenatione. Μουνυ-

χιὼν, à Munychijs Dianæ ſacris, de quibus Plutarchus in Theſeo. Θαργηλιὼν, quòd terra caleſcat. Θαργήλια quoq; Apollinis ſacra ſunt. Σκιῤῥοφοριὼν, à ſciris umbraculis. Εκατομβαιὼν igitur opponi poteſt Iunio: μεταγειτνιὼν Iulio: βοηδρομιὼν Auguſto: μαιμακτηριὼν Septembri: πυανεψιὼν Octobri: ἀνθεστηριὼν Nouembri: ποσειδεὼν Decembri: γαμηλιὼν Ianuario: ἐλαφηβολιὼν Februario: μουνυχιὼν Martio: θαργηλιὼν Aprili: σκιῤῥοφοριὼν Maio. Ariſtoteles de piſcibus ait: τοὺς πλείστους τίκτειν ἐν τρισὶ μησὶ, μουνυχιῶνι, θαργηλιῶνι, σκιῤῥοφοριῶνι, quod Plinius tranſtulit Aprili, Maio, Iunio.

QVID SINT CALENDAE, NONAE, IDVS.

MEnſis cuiusq; portiones, ſeu dierum formæ tres: Calendæ, Nonæ, Idus. Calendæ dicuntur ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod his diebus calentur, ſiue recitentur eius menſis Nonæ à pōtificibus. Pontifex enim calata uel uocata in capitolium plebe, quot dies à Calendis ad Nonas ſupereſſent, pronuntiabat. Mos hic erat antequàm faſti à Cn. Flauio inuitis patribus, in omnium notitiam prodierant. Nonæ quia ab his ad Idus dies ſemper nouem ſint. Idus quod Nonas à Calendis diuidant. Iduare Hetruſcum uocabulum diuidere eſt. Theodorus Gaza alias uocum rationes è Plutarcho reddit uerba eius in libello περὶ μηνῶν hæc ſunt: ῥωμαῖοι, ὡς πλοῦταρχος ἱστορεῖ, τὴν εἰς τρία διαίρεσιν τοῦ μηνὸς πρὸς τὰς μεγίστας τρεῖς διαφορὰς τῆς σελήνης τυχοῦσι πρότερον πεποιηκότες. καλένδας μὲν τὴν

νουμη

νουμηνίαν καλέσαντες, ὅτι περὶ τὴν σύνοδον οὖσα τόθ' ἡ σελήνη ὥσπερ λέληθεν ἐπιλελοιπότος δὴ παντελῶς τοῦ φωτὸς. τὸ γὰρ κλᾶν ῥωμαίοις τὸ λάθρα διασημαίνῃ, ὅθεν τὰς καλένδας ὠνομάσθαι φησί. Νώνας δὲ, ὅταν καταφανὴς πρῶτον ἐπὶ δυσμῶν γίνηται νέα. εἰδοὺς δὲ, ὅταν πανσέληνος οὖσα εὐειδεστέρα τὴν ὄψιν ᾖ. De Calendis, Idibus, Nonis Ouidius primo Fastorum:

Vendicat Ausonias Iunonis cura Calendas,
Idibus alba Ioui grandior agna cadit,
Nonarum tutela deo caret, omnibus istis
Ne fallare caue, proximus ater erit.

QVID DIES CIVILIS, *ac naturalis.*

RECENTIORES *diem in naturalem, ac artificialem diuidunt. Vt prior tempus horarũ uigintiquatuor sit: alter spatium ab ortu solis ad occasum. Veteres autem ratione commutata in ciuilem & naturalem. Ciuilis dies interuallum est, quo mũdus circumagitur, uel horarum uigintiquatuor. Cuius initiũ Astrologi à meridię sumũt: Græci à Solis exortu, Romani & nos à media nocte, Iudæi ab occasu. Idcirco eodẽ Veneris die & typicum* פֶּסַח*, & uerum celebrasse Christum dicimus. Et quoniam lex erat id fieri horis nocturnis debere, bis lucem dies ille, & toties tenebras habuit. Gellius: Quæri solitum est, qui noctis hora tertia, quartá ue siue qua alia nati sunt uter dies natalis haberi appellariq́; debeat, is ne quem nox ea consecuta est, an qui dies noctem consecutus est. M. Varro in libro rerum humanarum, quem de*

diebus scripsit, homines inquit, qa media nocte ad proximam mediam noctem in his horis .xxiiij. nati sunt, una die nati dicuntur. Quibus uerbis ita uidetur dierũ obseruationẽ diuisisse ut qui post Solis occasum ante mediam noctem natus sit, is ei dies natalis sit, à quo die ea nox cœperit. Contra uero qui in sex horis posterioribus nascatur, eo die uideri natum, qui post eam noctem diluxerit. Athenienses autem aliter obseruare idem Varro in eodem libro scripsit, eosq; à Solis occasu, ad solem iterum occidentem, omne id mediũ tempus unum diem esse dicere. Babylonios, porro aliter: à sole enim exorto, ad exortum eiusdem incipientem, totum id spatium unius diei nomine appellare. Hactenus Gellius. Naturalis dies, spatium inter Solis exortũ & occasum est. Hic quanto ab æquinoctio lõgius discesseris, tanto bruma breuior, & solstitio longior fit.

QVAMOBREM DIES AB AEquinoctio celerius crescant, quàm à bruma, uel ante solstitium.

Circa æquatorem celerius crescunt Solis, signorũq; declinationes, quæ causa efficit, ut uere & autũno ocyus augescant dierum, noctium'ue spatia, tardius uerò solstitio, ac bruma.

DE PARTIBVS DIEI ciuilis, seu naturalis.

Decem diei partes sunt, quibus paßim utimur. Media nox, quum Sol in circulo meridiano est infra horizonta. Gallicinium siue Gallicantus. Horatius, Sub Galli cantum cõsultor ubi ostia pulsat. Diluculum quasi

parua diei lux. Vel Aurora ab auri colore ſic uocitata, quòd ab igne Solis, uelut ab auro aër aureſcit. Aut crepuſculum matutinum, quod tempus eſt ante ortum Solis inter tenebras & lucem. Mane quom Solis ſidus exoritur. Perſius: Iam clarum mane feneſtras intrat. Deinde antemeridianum tempus. Poſt meridies, quaſi medius dies. Pomeridianũ tempus. Occaſus Solis: qui inter oriẽtem & occidentem, Auſtrũ & Aquilonem uariatur aßiduè: meridiei dißimilis, quem latitudo eundem ſeruat. Veſper, aut ueſpertinum tempus, ſiue crepuſculum ueſpertinum, quando Heſperi ſtella cerni incipit. Salluſtius: Et iam diei ueſper aderat. Intempeſta nox, ſpatiũ eſt inter Veſperuginem & Luciferum, quum tempus agẽdi nullũ eſt. Salluſt. Nocte intempeſta cũ paucis in Manliana caſtra profectus eſt. Idem: Rurſus intempeſta nocte coniurationis principes conuocat. Idem tempus concubium uocant, quòd ferè omnes tũc cubent. Et nomine alio conticinium, quoniam omnia tum ſileant.

DE NOCTIVM QVAtuor uigilijs.

AD dierũ ordinem noctis deſcriptio pertinet, quæ nihil aliud niſi terræ umbra eſt: eoq́; aliquando pro umbra terræ accipitur. Luca. Nec terra celſior ulla Nox cadit in cælũ, Lunæq́; meatibus obſtat. Quoniã militibus longũ erat per noctẽ totã excubias agere, in uigilias eã quatuor diuiſerũt. Quarũ prima à noctis principio, uſq; ad initium quartæ horæ inæqualis producitur. Plinius ſecundi libri. 70. capite: Canopus in Arabia Nouembri menſe prima uigilia occultus, ſecunda ſe oſtendit. Hoc

tempus alij primam facem appellant: quæ est noctis, siue tenebrarum initium: sic nuncupatum, quod tum primum uti face incipiãt. Gellius: Sed quum iam prima fax noctis, & densiores esse tenebræ cœpissent, discessimus. Verũ inter uoces istas id discriminis esse apparet, quòd prima fax tum spatio breuiore constet, tum primæ uigiliæ pars sit, ac exordium. Tamen sæpenumero idem utriusq; uocabuli usus est. Dicimus enim stellas circa uigiliam primam, siue primam facem prodire atq; occultari. Secunda uigilia à fine tertiæ horæ ad mediam noctem durat. Tertia inde ad nonæ horæ terminũ. Quarta ad auroram uel ortum Solis. Cicero in epistolis: Quum puer tuus ad me secunda ferè uigilia uenisset.

DIERVM GENERA.

Diuisio dicta in parteis fuit. Est & alia dierum in formas seu genera, quibus Romani uti solent, diductio. Festi dicuntur, qui ad deorum cultum instituti sunt. Huc pertinent feriarum species duæ. Repentinæ quæ nõ seruantur statis anni temporibus, has princeps quãdoq; ob uictoriam, uxorem ductam, uel causam similem inducit. Et solennes, quæ diebus certis seruari consueuerunt, aut in honorem dei, uel diui alicuius, aut in principis laudem, aut in ciuitatum honorem, aut ob publicam utilitatem, ueluti meßis seu uindemiæ gratia. Feriæ aliæ sine festo erant, ut nundinæ: aliæ cum festo, quemadmodum Saturnalia. Erant præterea propriæ familiarum feriæ, sicut feriæ Claudiæ, ac Aemiliæ: & hominum singulorum, ut natalium dierum. Profesti, qui integri totiq; negotijs dantur. Hos Horatius solidos

lidos uocat : Nec *partem solido demere de die.* Fasti, *quādo prætoribus uerba omnia sine piaculo licebat fari.* Nefasti, *quibus prætori uerba hæc* Do, Dico, Addico, *fari non licebat.* Ouidius in Fastis:

Ille *nefastus erit, per quem tria uerba silentur.*
Fastus *erit, per quem lege licebit agi.*

Comitiales, *quibus comitia habebātur.* Præliares, *quando fas erat hostem bello laceßere.* Intercisi, *qui dijs hominibusq; communes erant, id est, partim festi, partim profesti, cuiusmodi apud nos animarum dies.* Et *medici, dies decretorios nominant septimū, decimumquartum, uigesimum, uigesimumseptimum : quòd illis ferè diebus morborum initia* Lunæ *sydus à signis tribus atque sex coitu excepto uideat.* Et Indicatiuos *quartū, undecimū, decimumseptimū, uigesimumquartum.* De *quibus hæc* Hippocrates : Τῶν ἑπτὰ ἡ τετάρτη ἐπίδηλος. ἑτέρης ἑβδομάδος ἡ ὀγδόη ἀρχή. θεωρητὴ δὲ ἡ ἑνδεκάτη. αὐτὴ γάρ ἐστι τετάρτη τῆς δευτέρας ἑβδομάδος. θεωρητὴ δὲ πάλιν ἡ ἑπτακαιδεκάτη. αὐτὴ γάρ ἐστι τετάρτη μὲν ἀπὸ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης, ἑπτὰ δὲ ἀπὸ τῆς ἑνδεκάτης. In *quem locum* Galenus: Ἐπιδήλους καὶ θεωρητὰς εἴωθεν ὁ Ἱπποκράτης ὀνομάζειν ἡμέρας, ἐν αἷς τι σημεῖον φαίνεται δηλωτικὸν τῆς ἐσομένης κρίσεως ἐν ἑτέρᾳ τινὶ τῶν κρινουσῶν ἡμερῶν.

HORAE AEQVALES,
ac erraticæ.

HOrarum *species duas fecerunt, æquales & inæquales.* Priore *genere utuntur, qui à meridie siue me-*

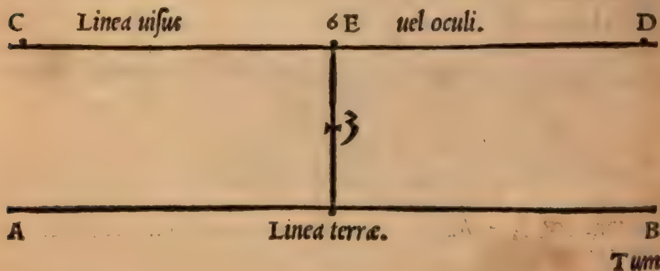
dia nocte: posteriore, qui uel à Solis ortu, uel ab occasu earum numerum auspicantur. Aequalis hora siue æquinoctialis uigesimaquarta diei pars est, uel tempus quo mundi semuncia exoritur. Nanque horis singulis quindecim æquinoctialis partes meridianum, aut finientis circulum prætereunt. Hæc ergo quindecim æquatoris partes siue quindecies sexaginta circulorum minuta cõplectitur, temporis uero duntaxat sexaginta. Quatuor temporis, aut horarum minutis, unus æquatoris gradus oritur, aut sexaginta circuli eiusdem minuta. Inæqualis aut erratica temporis pars duodecima appellatur, quod inter Solis ortum & occasum est: uel inter occasum & exortum. Horas impares eò nominãt, quod diurnæ inæquales nocturnis: & brumales, æstiuis sint.

FINIS.

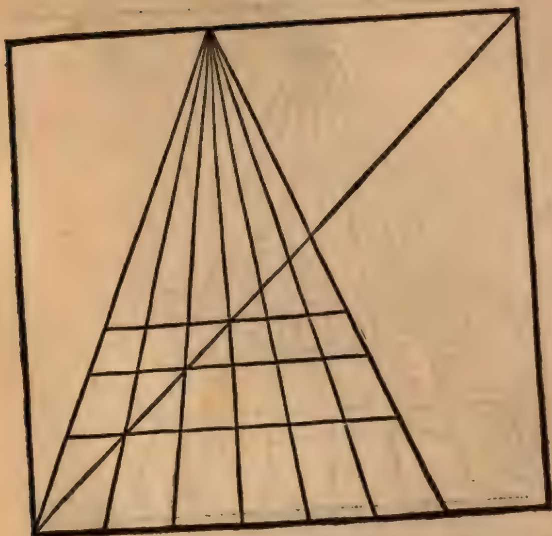
IOACHIMI
FORTII RINGELBERGII
Andouerpiani Optice.

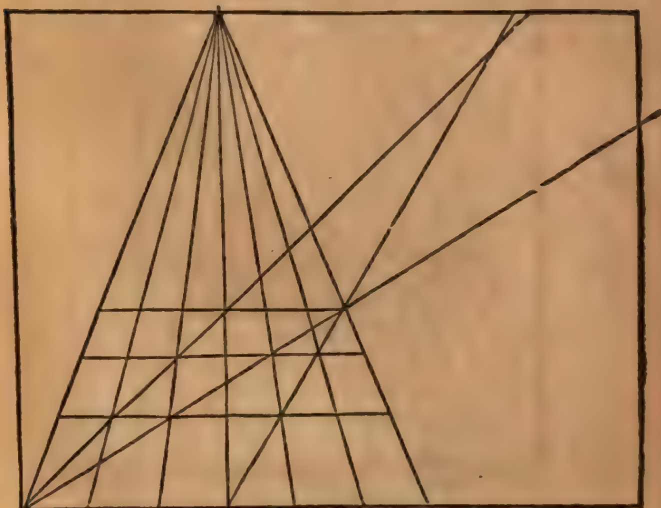
NTE *omnia ducenda eſt linea ab* A *ad* B, *quæ linea terræ dicitur.* Dein= *de alia à* C *ad* D, *in cuius medio* E *oculus uidentis eſt, & inde linea uiſus, uel oculi nominatur.* C *&* D *tertia puncta nuncupant, quæ ſemper æquo interſtitio ab oculi nota diſtare debent.* Spatium, *quod eſt inter* C *&* E, *uel inter* E *&* D *diſtantia uidentis à re uiſa eſt.* Hæc *elegantiorem ferè picturam reddit, ſi dupla ſit ad oculi altitudinem: quæ ſex aut ſeptem pedum eſſe poteſt, uel ſi ab æditiori loco deorſum ſpectes, decem, uiginti, aut ſexaginta.*

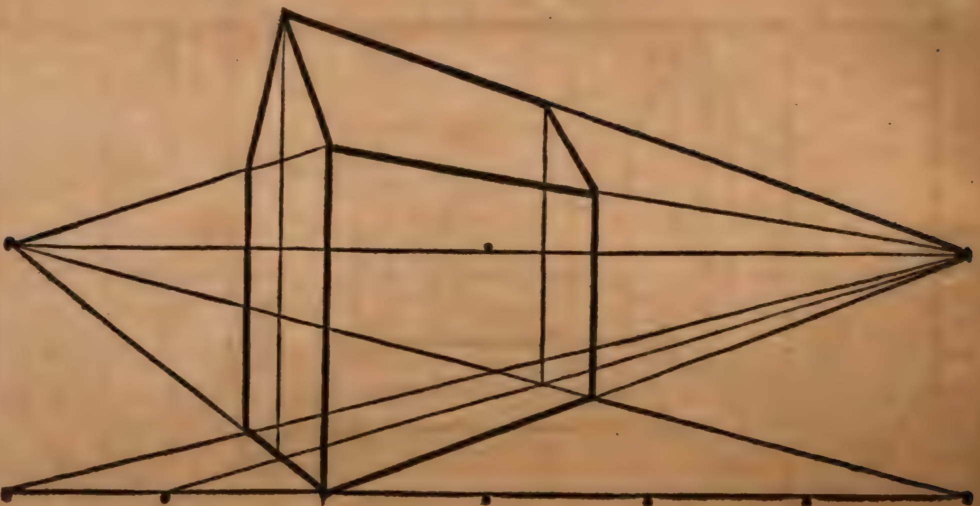
Tum

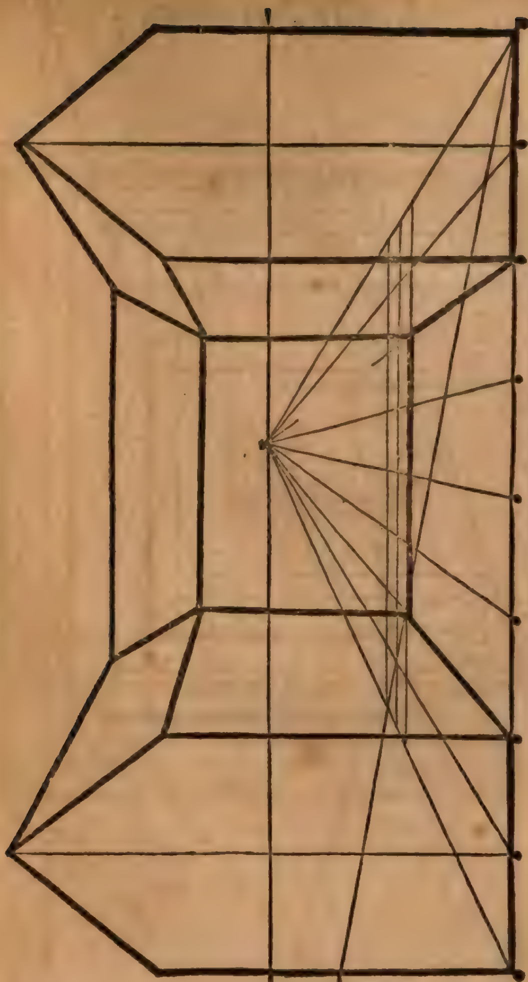

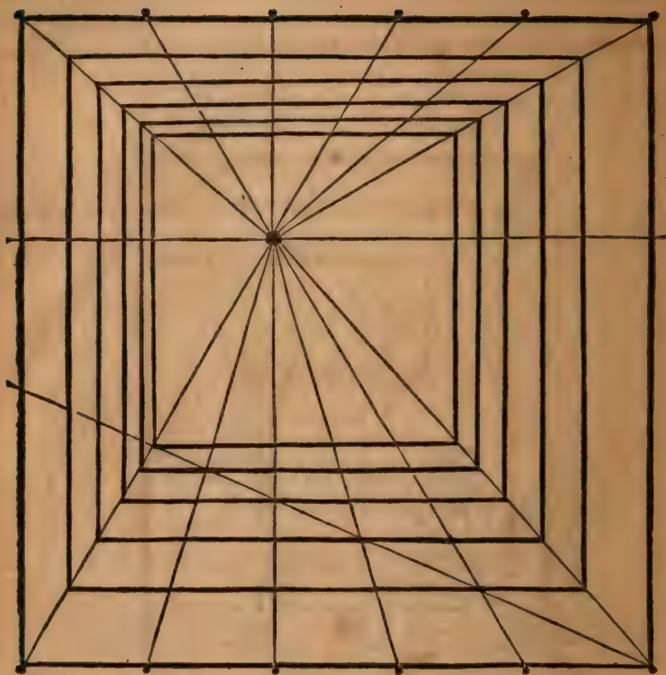
Hosce tres modos proxima figura comprehendit.

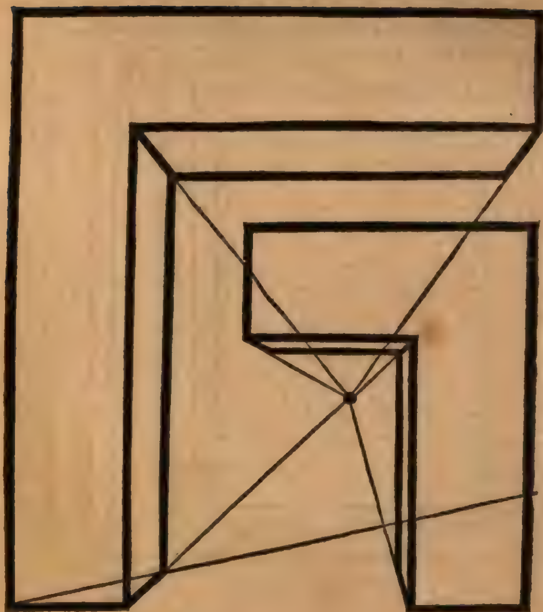

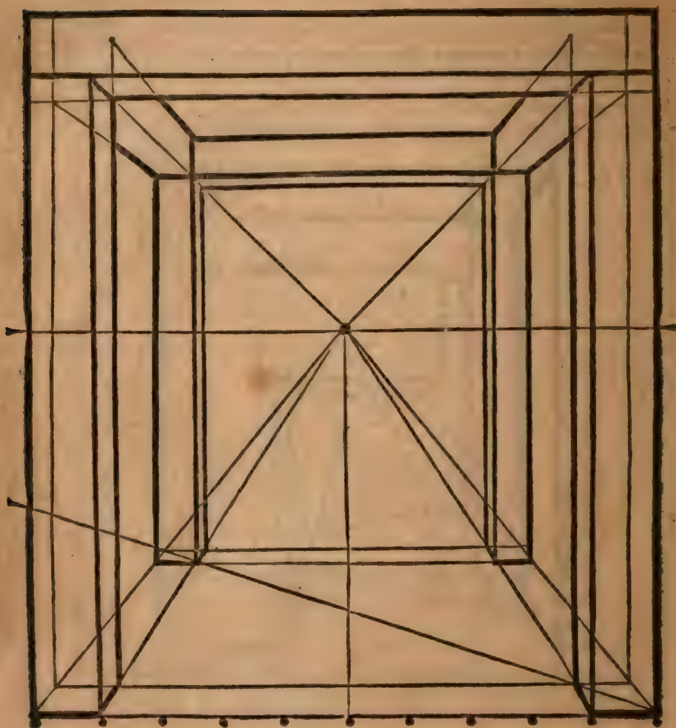
Aedificiorum formæ.

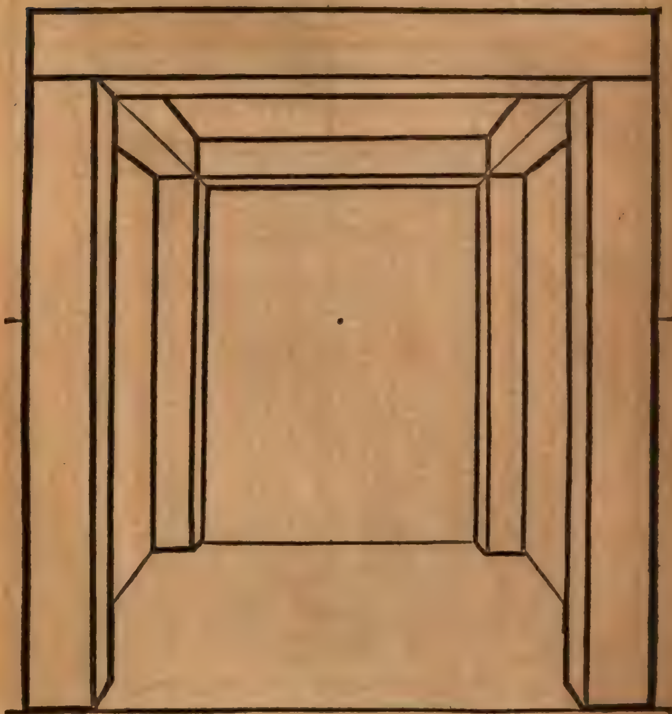

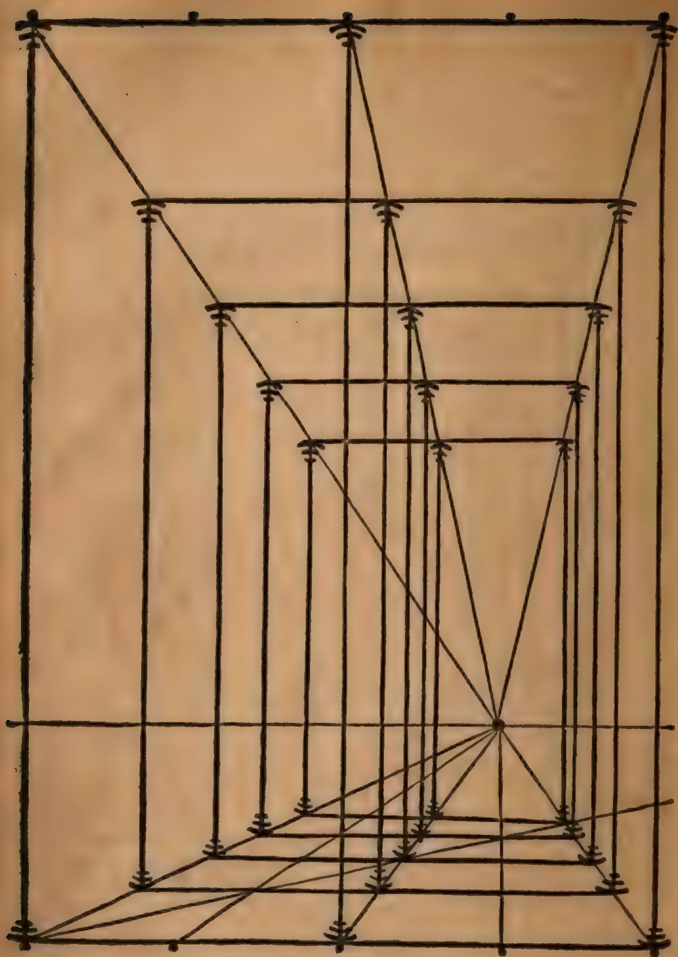

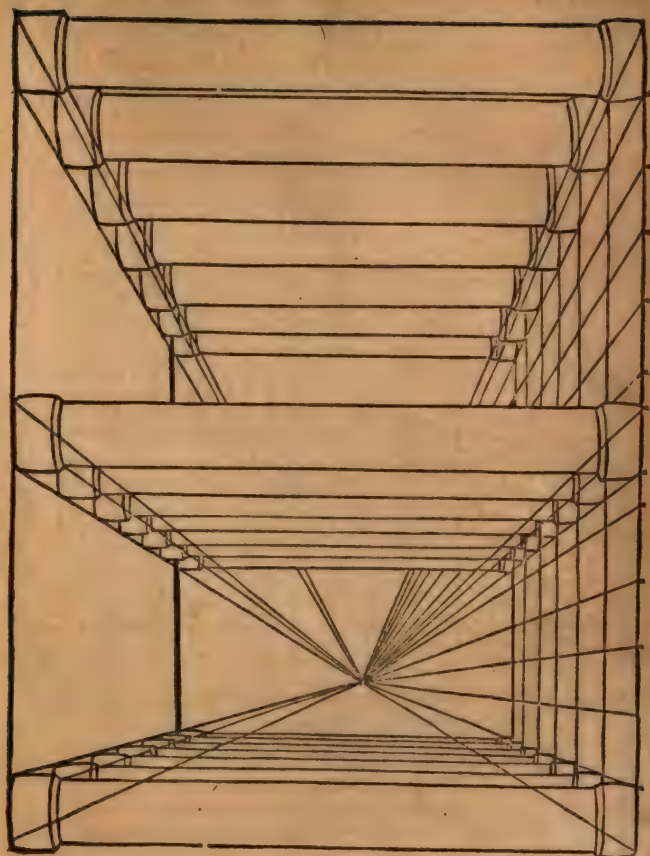

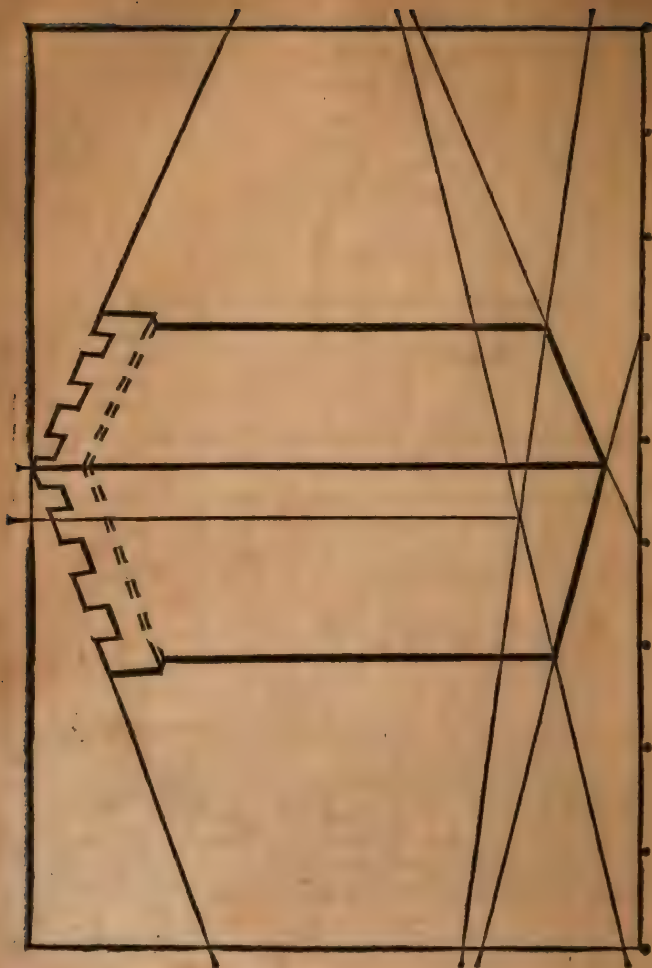

In præcedenti pictura multæ lineæ positæ sunt docendi duntaxat gratia, quæ in sequenti omittentur.

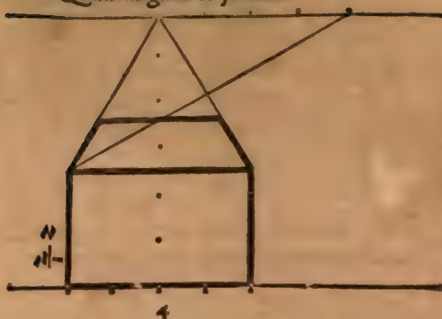

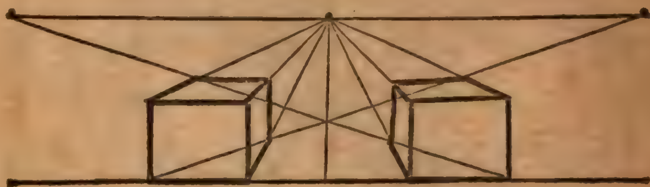

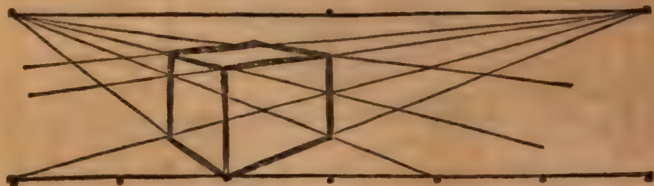

Quadrangulares formæ.

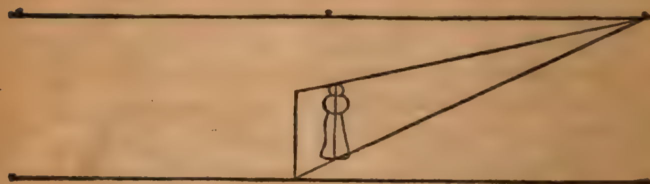
Oculi altitudo ſex pedum, diſtantia à re uiſa quatuor

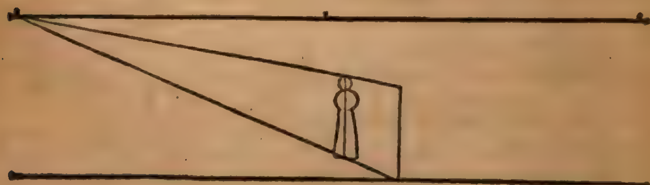

Hominum, arborum, aliarum'ue rerum erectarum mensura tribus modis in quauis parte tabulæ signatur.

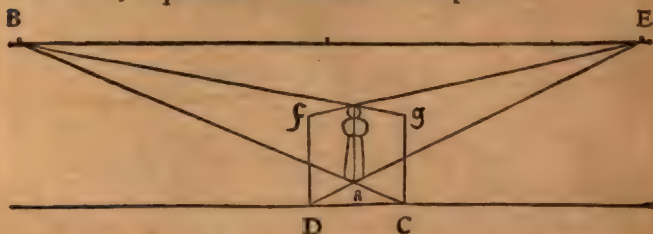

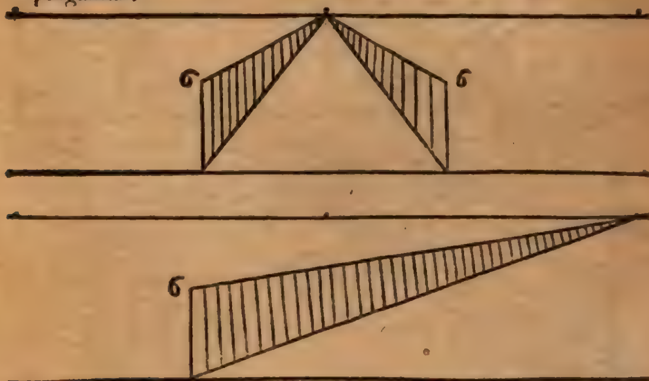

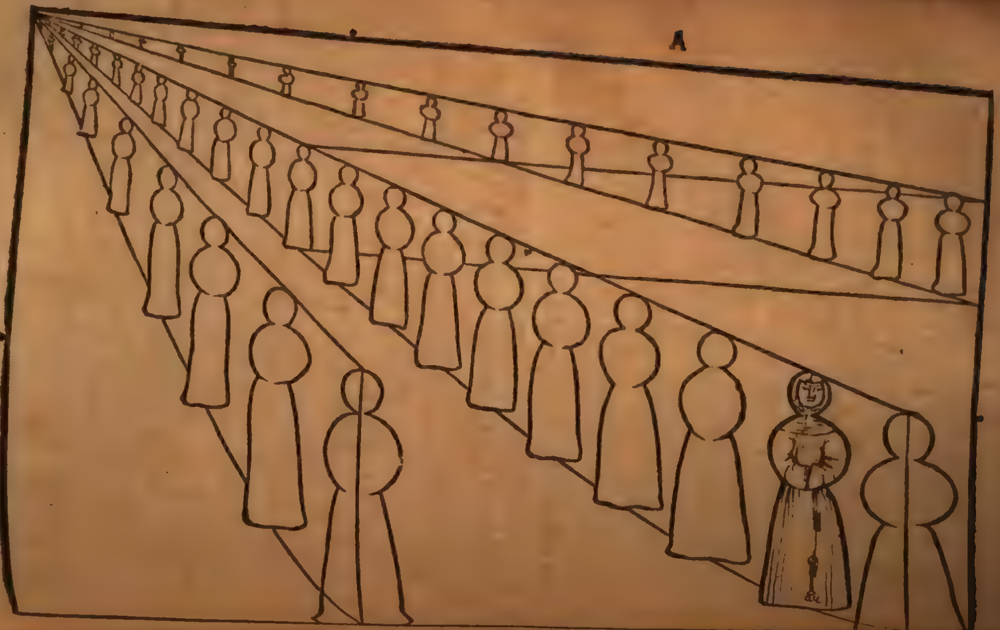
Vel si

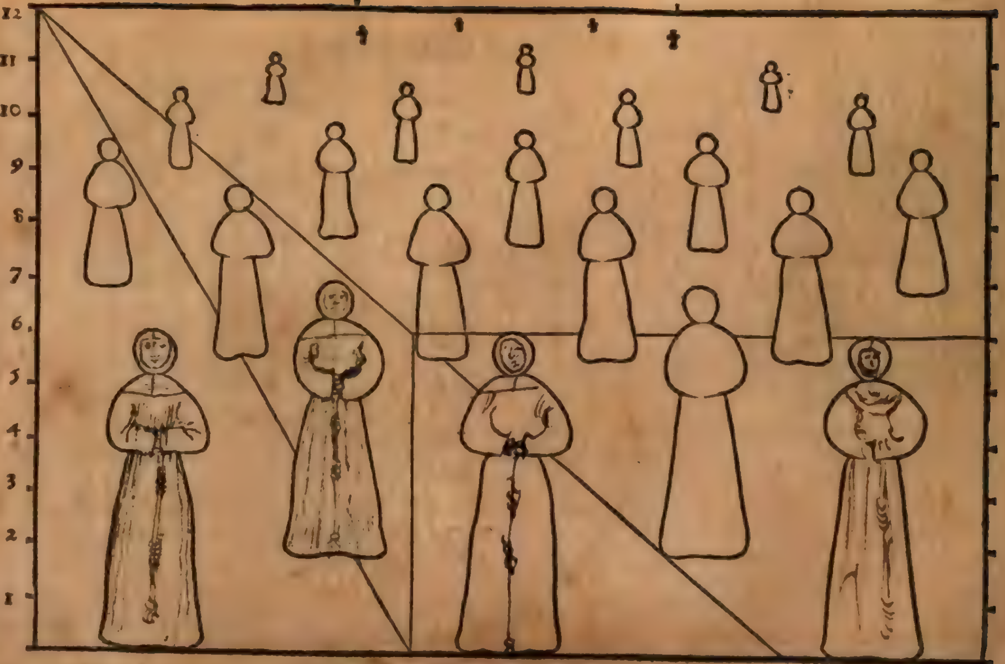
Vel si ponere uelis hominem sex pedes longum in puncto A, *trahe lineam rectam à* B *per* A *ad* C: *Deinde aliam ab* E *per* A *ad* D. *Super* C *&* D *erige perpendiculares lineas longitudine sex pedum. Postremò duc lineas ab* E *ad* F, *&* *à* B *ad* G, *in quarum contactu erit uertex capitis.*

Quòd si omnibus simul utare, uidebis tres lineas in puncto uno concurrere. Quando oculi altitudo sex aut septem pedum est, omnes hominum effigies attingunt lineam uisus. Plures sic depinguntur.

B
A

B
A
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

A punctus oculi: B distantia duodecim pedum uidentis à proximis hominibus in utraq; pictura.

Quanta uniuscuiusq; horum statura sit explores descriptis duabus lineis ab aliquo trium punctorum per uerticem & pedes ad lineam terræ, erectaq́; tertia ab inferioris fine ad contactum superioris.

FINIS.

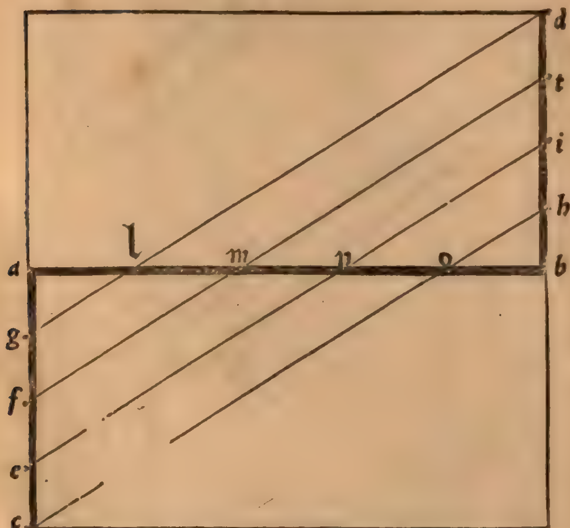
IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Chaos Mathematicum.

AD GEOMETRIAM SPECTANTIA.

SI ab æqualibus æqualia demantur, uel idem commune, ea quæ relinquentur, æqualia erũt. Quæcunque æqualia sunt uni tertio, sunt æqualia inter se. Parua pars magni circuli uidetur linea recta.

Duo

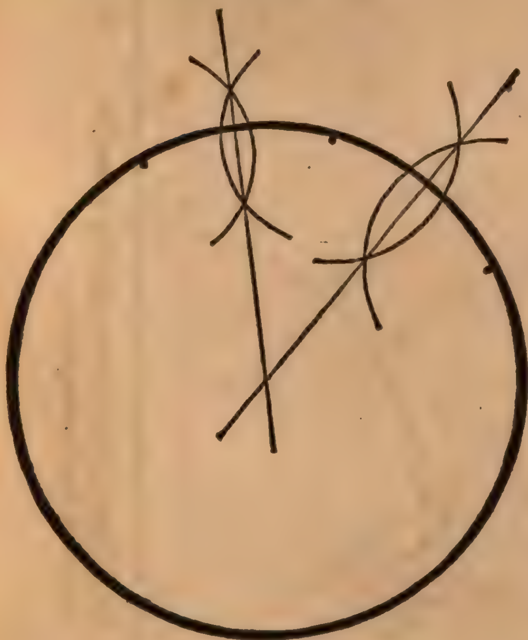
DVO MODI PARTIENDI LINEAM.

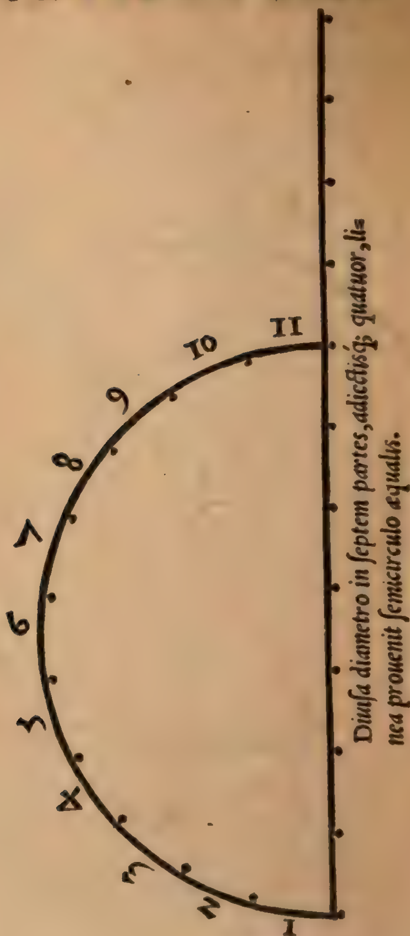

Sit recta linea a b in quinq; partes æquas diuidenda. Super puncta a b ducatur lineæ per pẽdiculares a c & d b. Vtraq; diuidatur in portiones quatuor. Deniq; ducantur lineæ g d, f t, e i, & c h. Idem fieri potest hac ratione.

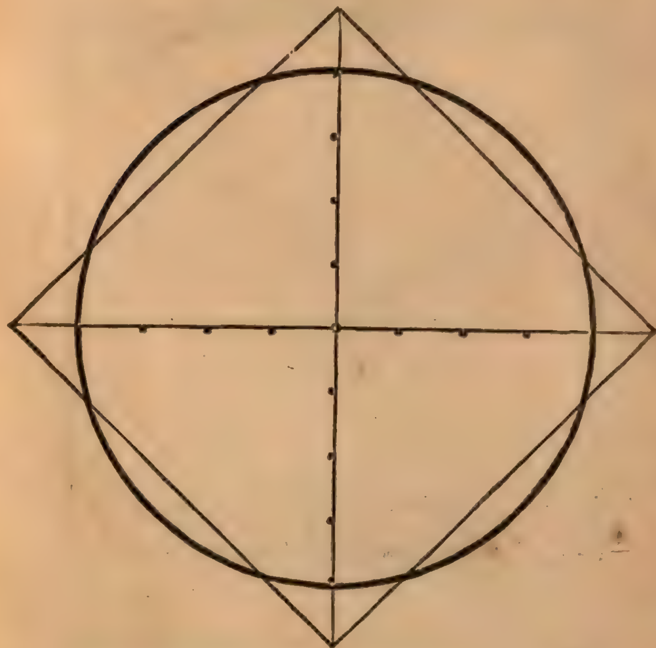
Sic inter tria puncta inuenias centrum.

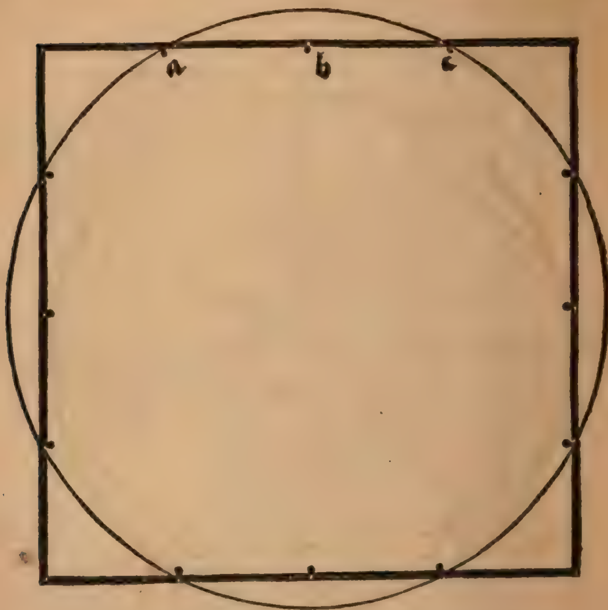

Diuisa diametro in septem partes, adiectisq; quatuor, linea prouenit semicirculo æqualis.

Diuiſa diametro in octo partes utrinq; unam adijce, ſic æquale quadratum circulo efficies.

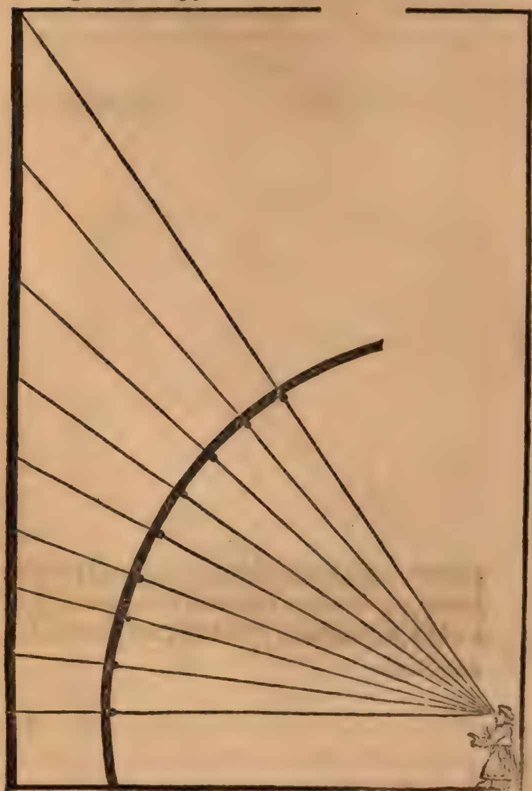
Diuide latus quadrati per A B C in parteis quatuor. Tum extenso circino ad centrum & literam C circulum pinges quadrato æqualem.

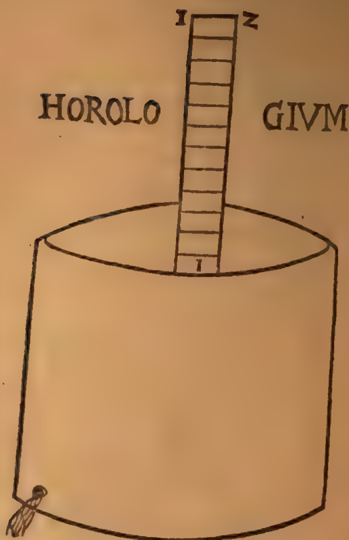

Sit capacitas circuli sexdecim pedum, huius numeri radix quadrata est quaternarius, quo multiplicato per decem & sex, habetur cubus æqualis sphæræ.

Vt lite

Vt literæ seu picturæ in turri pari magnitudine appareant.

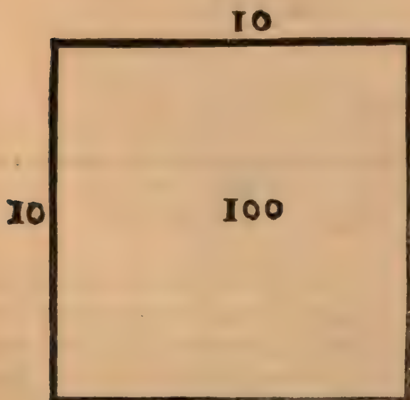

Effluente aqua, lignum super eam positum paulatim descendit, atq; horarum numerum in margine signat. Vase pleno, initium horæ primæ est, amisso humore, finis duodecimæ.

Modus

MODVS METIENDI AGROS.

Quadrati seu quadrãguli agri duobus lateribus multiplicatis in se, numerus pedum quadratorum, qui in ipso sunt, prouemet.

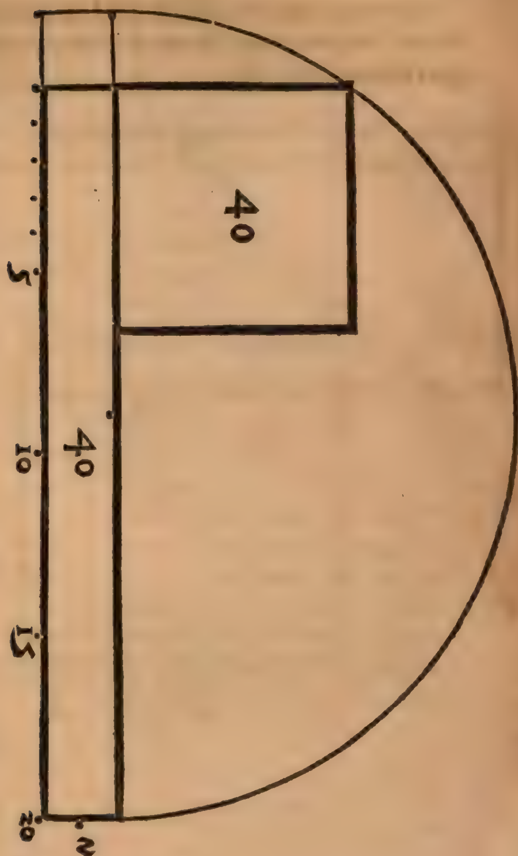
IVGERVM.

28800

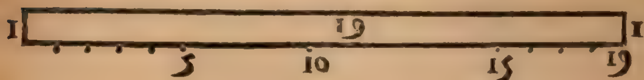
120

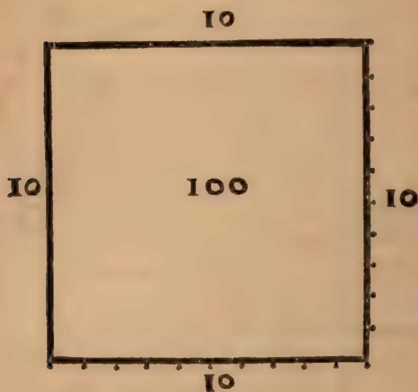
240

Quintilianus: Iugeri mensuram ducentos & quadraginta longitudinis pedes esse, dimidioq; in latitudinem patere, non ferè quisquam est, qui ignoret. Vt habeatur quadratum æquale huic quadrangulo lato duos pedes, longo uiginti, latitudo addenda longitudini deinde linea recta descendat in punctum coniunctionis, & ubi attinget semicirculum, ibi erit latus quadrati.

40
5
10
40
15
20
2

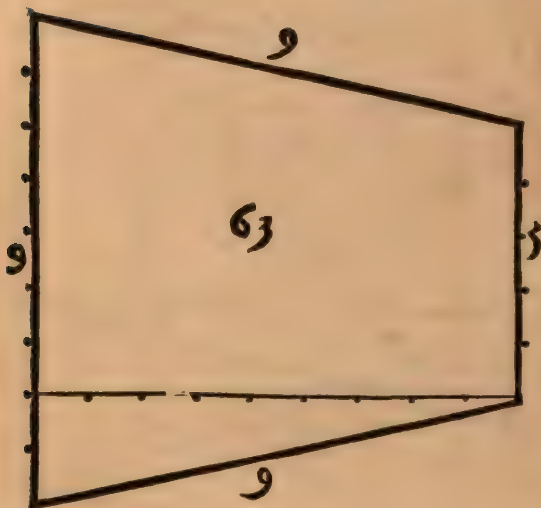
Sequentes formæ pares circuitus, sed inæquales areas habent. In priori enim centum: in posteriori undeuiginti duntaxat pedes sunt.

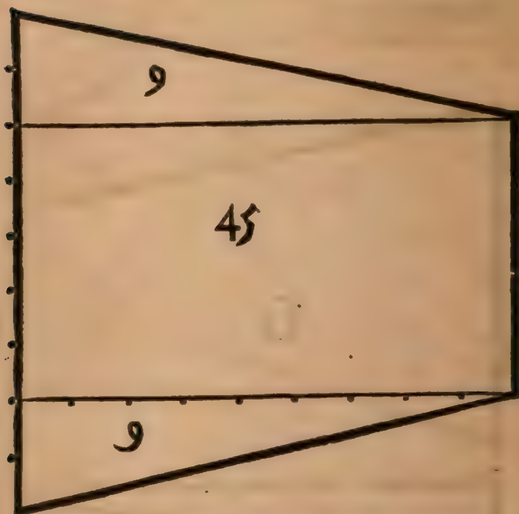
Repre

Reprehendendi itaq; historici, qui magnitudinem insularũ solo nauigationis ambitu definiunt. Sequentis formæ latera 5 & 9 colligenda sunt, atque numeri iuncti dimidium multiplicandum per 9.

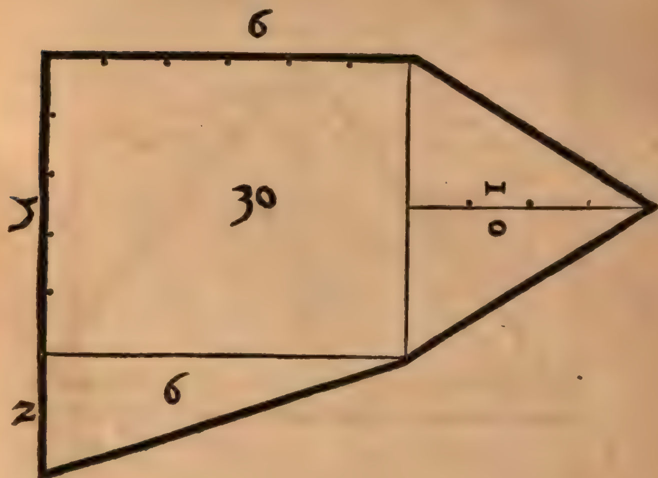
Idem

Idem numerus proueniet diuiſo agro in partes tres.

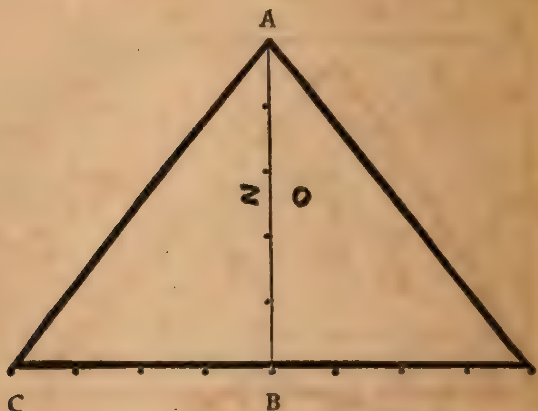
Quan

Quandoq; ager in duas tres'ue partes diuidendus est, singularumq; portionum capacitas describenda.

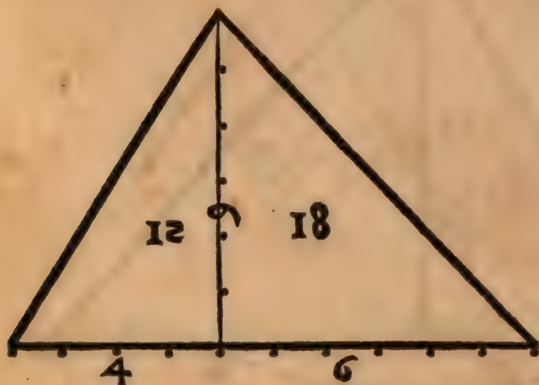

Trianguli

Trianguli habentis duo latera æqualia capacitatem inuenias, multiplicata linea A B *per lineam* C B.

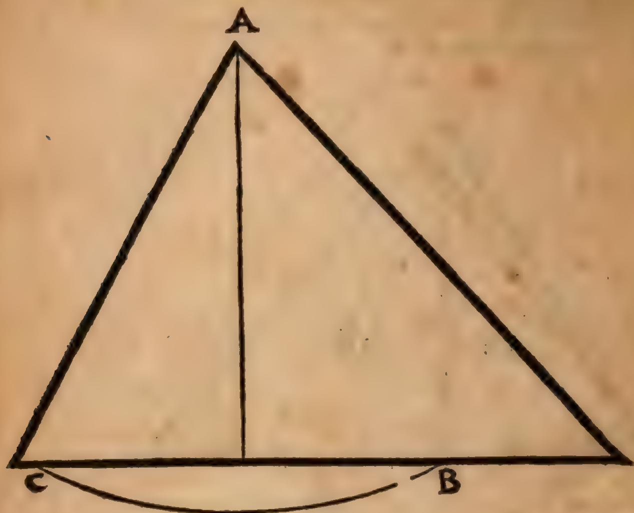

Inæqualium laterum triangulum ſequentem metiaris multiplicando 4 per 6 & 6 per 6, ac utriuſq; numeri accipiendo dimidium.

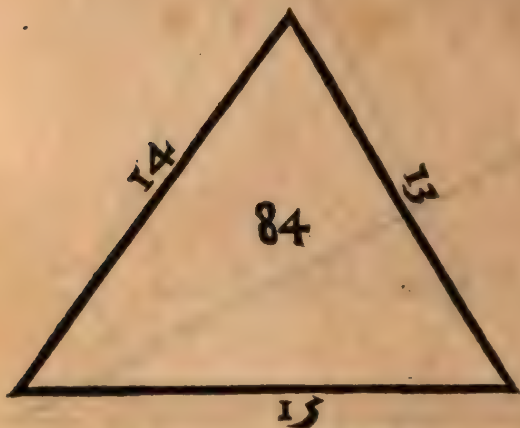
I I Linea

Linea perpendicularis inuenitur, ductu funis infixi puncto A *à* B *ad* C.

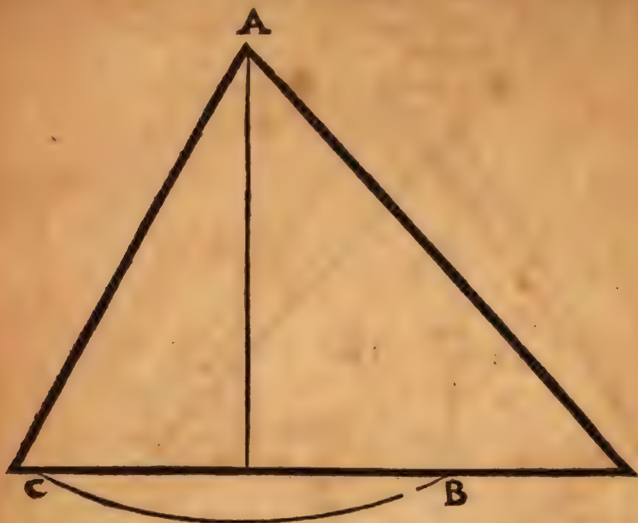

Vel inæqualis trianguli latera sint A B *tredecim pedũ:* B C *quindecim :* C A *quatuordecim. His collectis prouenniunt quadraginta duo. Cuius numeri dimidium unũ & uiginti: unde ablatis lateribus superſunt* 6, 7, 8. *Geminatis ſex per ſeptem prodeunt duo & quadraginta: ijſdemq; per octo colligitur ſumma tercentum triginta*

ginta ſex. Iſthæc ſi geminaueris per unum & uiginti, quadratum efficies numerum ſepties mille quinquaginta ſex: cuius radix octoginta quatuor agri menſuram continebit.

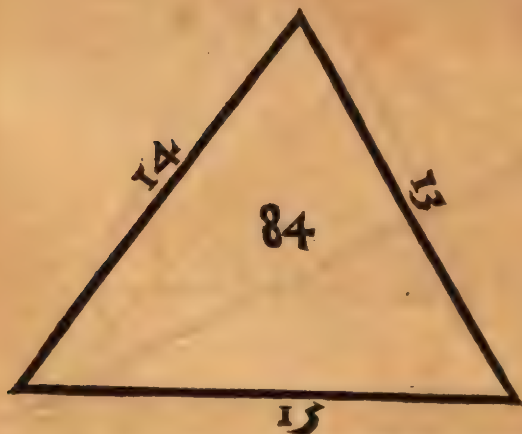

Linea perpendicularis inuenitur, ductu funis infixi puncto A à B ad C.

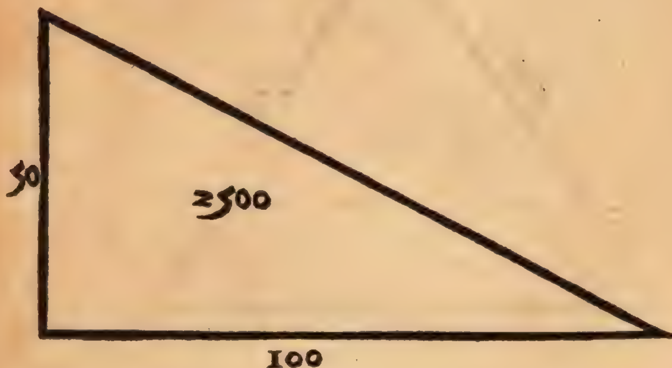

Vel inæqualis trianguli latera sint A B *tredecim pedũ:* B C *quindecim :* C A *quatuordecim. His collectis prouenıunt quadraginta duo. Cuius numeri dimidium unũ & uiginti: unde ablatis lateribus superſunt* 6, 7, 8. *Geminatis ſex per ſeptem prodeunt duo & quadraginta: iiſdemq; per octo colligitur ſumma tercentum triginta*

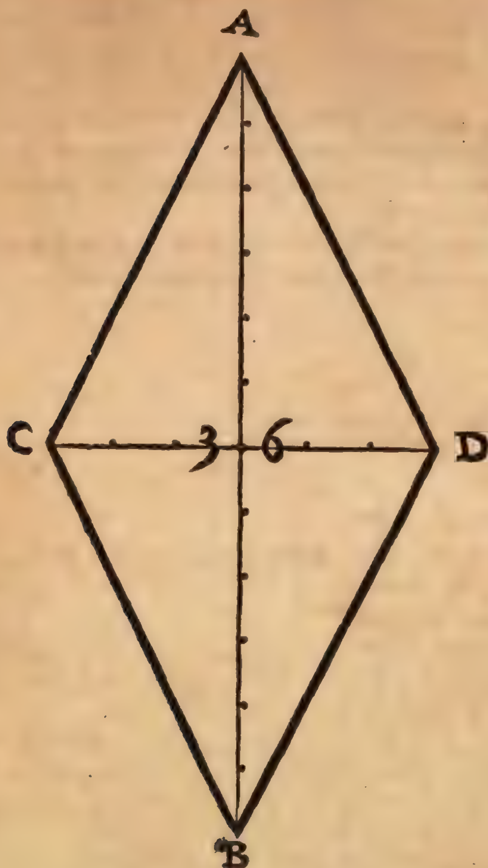
ginta sex. Isthæc si geminaueris per unum & uiginti, quadratum efficies numerum septies mille quinquaginta sex: cuius radix octoginta quatuor agri mensuram continebit.

Trianguli orthogonij unum latus per alterum multiplicandum, ſumendumq́; collecti numeri dimidium.

Huius

Huius formae A B *duodecim pedum sit,* C D *sex, multiplicatis duodecim per* 3 *habetur area.*

Latera corporis cubici multiplicanda in numerum cubicum: quare si latera fuerint quatuor pedum in toto corpore pedes cubici erunt quatuor & sexaginta.

Multiplicata diametro circuli per quartam partem circuitus, habetur quadratum circulo æquale.

AD ASTRONOMIAM.

Cælum οὐρανία

Saturnus πολύμνια

Iuppiter Ἐρατώ

Mars τερψιχόρη

Sol Μελπομένη

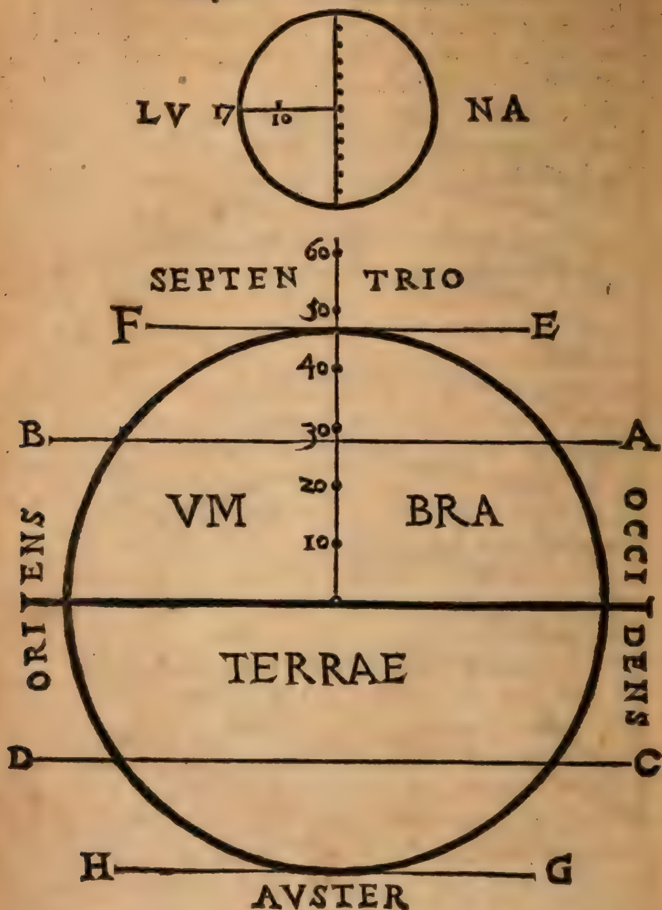
Venus Θάλεια

Mercurius Εὐτέρπη

Luna κλειώ

Calliope, quæ omnium concentu constat.

Proportio Lunæ ad umbram terræ.

Semidiameter umbræ ut plurimum minuta continet quadragintaquinq; & secunda quinquagintasex: semidiameter Lunæ minuta septemdecim, secunda quadraginta. Centro Lunæ eunte ab A ad B, uel à C ad D, tota occultatur, sed confestim emergit. Inter E & F austrina siue inferior portio tegitur: inter G & H superior. Vmbram uariat Solis per a✝ida utranq; motus.

Deficientibus Lunæ tredecim punctis, ipsa tota occultatur per quadragintasex horarum minuta: quatuordecim, tota in tenebris manet spatio unius horæ: quindecim, hora cum dimidiata: sexdecim, hora cum minutis uno & triginta: septemdecim hora ac undetriginta minutis: octodecim, hora & trigintatribus minutis: undeuiginti, hora & trigintaquinq; minutis: uiginti, hora atque trigintaseptem minutis: uno & uiginti, hora cum trigintanouem minutis: punctis denique uigintiuno & quinquaginta puncti unius partibus latentibus in umbra, Luna tota tenebris immergitur per horam cũ uno & quadraginta minutis.

DE ASTROLABO.

Αστρόλαβον ἀπὸ τοῦ ἄστρα λαμβάνειν, quòd astrorum situm comprehendat, maiores haud dubie uocitarunt. Cuius usus adeò multiplex, adeò necessarius ad literas, ut aliquando cum stupore ceu fixis oculis admirer hominum inertiam, qui perpetuò uel in sophismatum labyrinthis, uel in disciplina quapiã alia morantur, tot rebus pulcherrimis prætermissis. Horũ antè uita extinguetur, quàm è cẽtenis eruditionis summæ partibus duas tres'ue attigerint. Quanto amœnius non in

tenebris tabeſcere domi, uerum expatiari per campos omneis, Solis luce perfrui, atq; rerum cunctarum intueri uarietatē ac miracula. Animalium, ſi ſolertiæ rationem ſpectes, genera præcipue tria apparent. In primo ſunt quæ bruta uocamus: inter quæ multa uidentur non poſt habenda pleriſque noſtrum: ut leones impetu uiribusq́; atq; uictoria nobiles. In ſecundo hominum turba, in quibus nihil præter ignauiam cernas. In tertio diuinos animos pono, qui nihil intactum relinquere, omnia peruolare, & rerum uariarum cognitione exornare mentem ſtudent. Hos uerè nobiles nomino, hi uerè homines, hi utuntur ratione. Medium illud genus craßum, pingue, hebes, tardum, balbutiens, natum fruges conſumere, affine brutis, hominum monſtra appellauerim, non homines. Sed relicta mentione illorum, quorum pectus ſemper ſordibus gaudet, inſtitutum aggrediamur. Animus erat hiſce de rebus nihil unquam emittere, quòd materia facundiæ minimè capax, & opera maior, quàm bonos uidebatur. Verum coactus ſum tot magnorum uirorum precibus, ut laborem detrectare inuerecundum cenſeatur. Aiunt ſolam Aſtronomiæ artem perſcriptam hactenus eſſe non niſi à barbaris, qui uix longa ambage uerborum, idq́; obſcurè mentis concepta exprimunt. Inſtrumenti commoditates, ut diximus innumeræ ſunt. Proinde eæ ſolum exponentur, quas ad poëtarum lectionem neceſſarias eſſe arbitrabor.

Partes ipſius duæ, dorſum & facies. In dorſo duodecim ſigna & totidem menſes, è quibus Solis locus deprehenditur. In medio tabula, qua turrium, arborum,

alia

aliarum'ue rerum altitudinem exploramus. Hæc diuiſa eſt duodecim pūctis, quæ duodecimæ partes ſunt umbræ uel rei. Quandocunq; & ubicunque Solis altitudo eſt quadragintaquinq; graduum, quod circa medium mundi ſingulis diebus bis contingit, omnes umbræ pares rebus ſunt. Si altitudo Solis fuerit minor quadragintaquinq; gradibus, umbra maior erit altitudine rei: eritq́; proportio rei ad umbram, quam habet numerus punctorum contactorum à regula ſeu diaugio ad duodecim. Vt ſi puncta ſignata à radio Solis ſex ſint, umbraq́; paſſuum centum altitudo turris paſsuum erit quinquaginta. Si uerò Solis altitudo exceſſerit quadragintaquinq; partes, rei altitudo uincet longitudinem umbræ. Extremus circuitus dorſi numeros continet altitudinum, quæ à finitore ad uerticem tendunt. In facie ſub zodiaco horizon eſt, & orbes παράλληλοι cingentes uerticem loci, ad cuius latitudinem aſtrolabum factum eſt, qui circuli altitudinum poſſunt nominari, quia per eos ſtellæ ſcandūt deſcenduntq́;, uel quia ſtellarū monſtrant altitudinem. Hos ſecant ſemicirculi deſcendentes à uertice utrinq; ad terminum uiſus, qui ſiderum diſtantiam notant à quatuor plagis mūdi ortu, occaſu, auſtro, Aquilone. Ad leuam manum finientis pars attingens circulum Cancri ſolſtitialis ſiue æſtiuus oriens nūcupatur: quæ æquatorem ſecat, æquinoctialis aut uernus: quæ Capricorni tropicum, hybernus ſeu brumalis. Pari forma horizontis aduerſum punctum in Cancro, occaſum æſtiuum aut ſolſtitialem: in æquatore, uernum ſeu æquinoctialem: in Capricorno brumalem ſiue hybernum uocamus

mus.Per locum Solis in oriente seu occidente positum filum trahe,uidebisq́; in circuitu quota hora ipse oriatur aut occidat. Diurno tempore altitudinem Solis per dorsum uestiga, eamq́; pone in facie inter circulos altitudinum,deinde ad eam moue signiferi gradum, in quo Sol est,per quem filum deductum indicabit diei horam. Noctu stellæ cuiuspiam altitudinem nota,hac inter circulos ad eundem modum collocata,Sol noctis horam demonstrabit.Solis gradus lineam meridianam attingens inter circulos altitudinum, Solis altitudinem meridianam notat. Stella fixa posita in oriente uel occidente, ductoq́; filo per locum Solis,in circulo horarum uidebis, quando ipsa eo die oriatur aut occidat, qui quotidianus ortus uel occasus est.Porrò fixa stella matutino ortu emergit,quando Solis sidus in ea signiferi parte est, quæ cũ ipsa oritur:uespertino,quum Sol est in zodiaci gradu, qui occidit stella oriente. Ducto Sole ad horam æquinoctialem tempore diurno pars Soli opposita erraticã horam indicat:nocturno Sol ipse. Rursus eodem ducto ad horam diei uel noctis apparebit,quid eo tempore oriatur aut occidat,& quæ signiferi partes singularũ domorum initia attingãt.Declinationem Solis arctoam uel austrinam,hoc est, distantiam eius ab æquatore altitudinũ circuli in linea meridiana indicant.Spatium quod est in meridiano inter æquatorem ac uerticem, uel inter finientem & polum mundi , latitudo astrolabi est. Ortus signorum tardos seu ueloces,hoc modo inuenias. Filum à centro per principium signi positi in horizonte recto siue obliquo horarum orbem signet : tum admoto

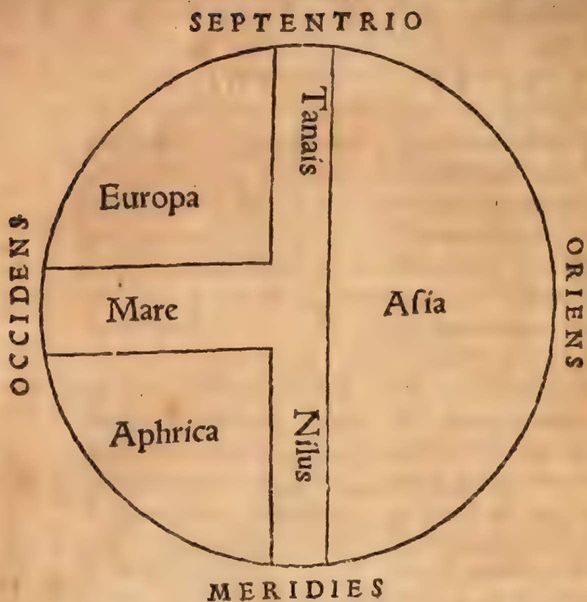
fine

fine eiuſdem ſigni ad finitoris circulum, rurſus filũ per ſigni initium ductum marginem notet, graduumq́; numerus inter duas notas pars eſt æquatoris, quæ cum ſigno oritur aut occidit.

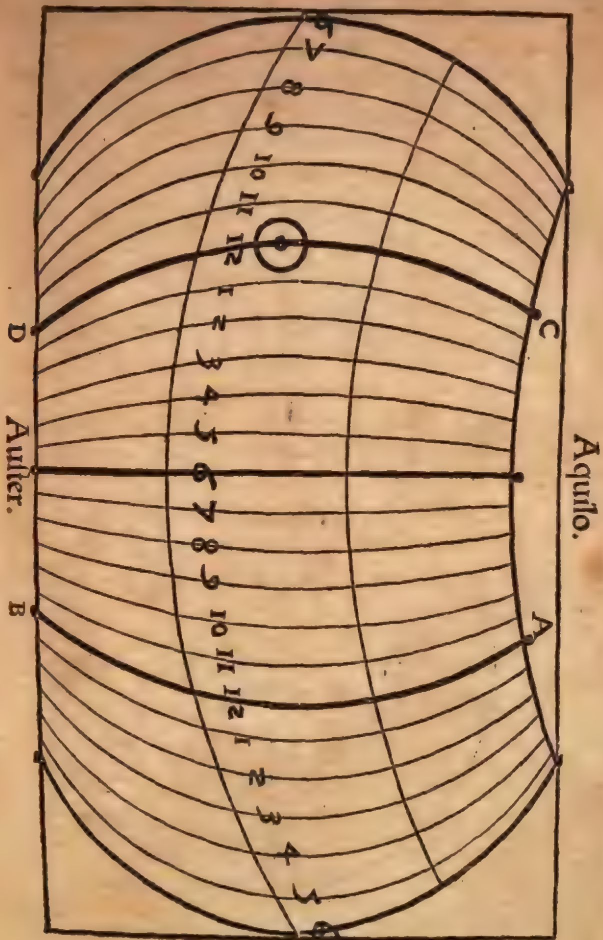
AD COSMOGRAPHIAM.

GNomon eſt ſtilus umbra ſua indicans horas. Hic in horologijs parieti adfixis ſic cõſtitui debet, ut ſuperior finis arcticum polum, inferior auſtrinum ſpectet, hoc eſt, ut totus ſit in axi mundi. Terræ tumorem eſſe inter auſtrum & Aquilonem demonſtrari poteſt bifariam, per Solem atq; per mundi axem. Sol enim meridiano tempore ob terræ tumorem ſublimior amphiſcijs, quàm heteroſcijs eſt, & his quoque altior, quàm periſcijs. Axis uerò æquatoris eadem de cauſa rigẽtibus plagis arduus, temperatis obliquus, medijs depreſſus cernitur. Inter ortum quoque & occaſum totidem cauſis ſe forma prodit, Solis ac Lunæ contemplatione. Ille nanq; ſenſim alijs atq; alijs, non ſimul omnibus hominibus oritur. Hæc eodem quidem temporis momento uniuerſo orbi deficit, ſed non ijſdem horis propter tumorem terræ.

Septen

SEPTENTRIO
Tanais
Europa
OCCIDENS
Mare
Aſia
ORIENS
Aphrica
Nilus
MERIDIES

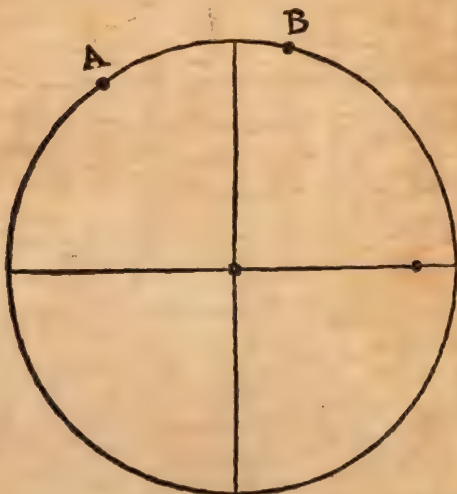
Aqui

D
C
Auster.
Aquilo.
B
A
8 9 10 11 12 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 1 2 3 4 5

Linea A B *oriens & media nox:* C D *occidens & meridies. Hæ quatuor & uiginti horæ perpetuo circuitu cum Sole mouentur ab ortu in occasum. Sol semper medium diem:umbra terræ mediam noctẽ efficit.*

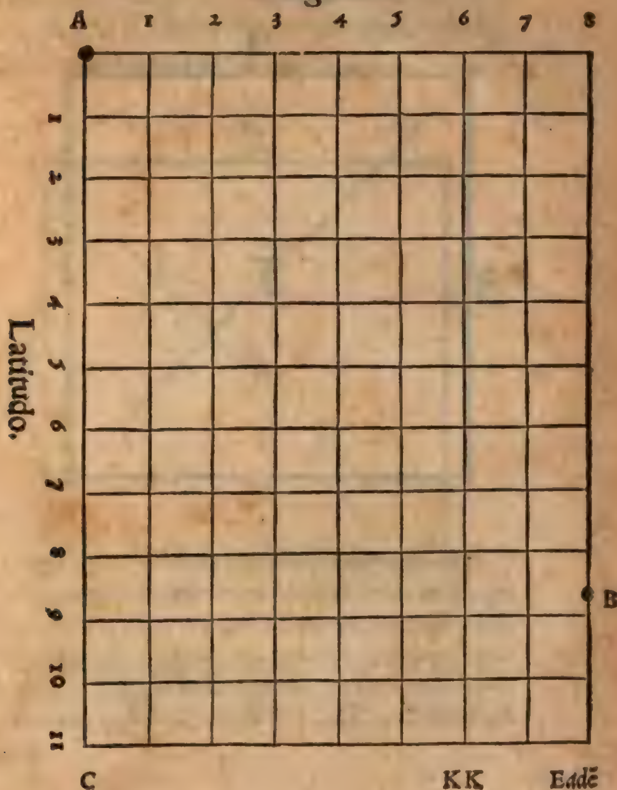
DE DISTANTIA LOCORVM.

D*Varum urbium, quarum diuersa longitudo latitudoq́;, distantiam tribus modis inuenias.* In *globo extende circini pedes ad utrunq; locum : deinde eos ad æquatorem transmoue, ibi enim interuallum uidebis, ut proxima pictura demonstrat.* A *&* B *urbes sunt.*

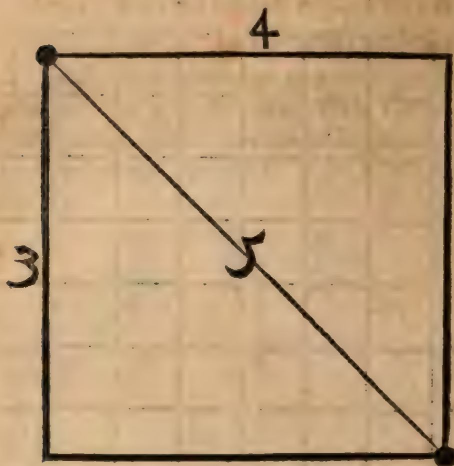

Hanc

Hanc alio modo reperias per figurã, quàm adponemus. Differẽtia lõgitudinis sit octo graduũ: latitudinis totidẽ cũ dodrãte. Sint urbes A, B. *In* A *posito altero pede circini, alterũ prius ad* B, *post ad* C *literã moueas: inter quam & A earũ est distantia.*

Eadem fiunt per radicum extractionem, hoc modo. Duæ urbes distant longitudine quatuor graduum, latitudine trium. Vtriusq; numerū quadratū coniunge, prouenientq; quinq; & uiginti; cuius radix, hoc est, quinq; gradus distantia est.

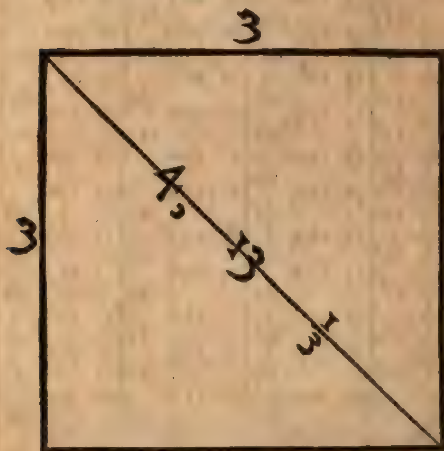

Quòd si aliquid superauerit minoris quadrati, numeriq;, quem habes, differētiam per sexaginta multiplica: deinde id quod collegeris, diuide per differentiam quadrati maioris, & minoris, hac ratione. Sit differentia longitudinis trium graduum, latitudinis totidem. Quadrati collecti octodecim efficiunt. Habita proxima radice

dice superest binarius. Quamobrem hac serie poni poßunt quadrati numeri.

Minor quadratus	16	Differētia 9, diuisor.
Maior	25	Differentia 2 multipli=
Propositus numerus	18	canda per 60.

Radix siue distantia harum urbium quatuor gradus tredecim minuta cum triente continet.

Quadratos numeros eorumq́; radices inuenies per sequentem tabulam.

Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ.	Radices.	Nmmeri quadrati.	Differẽtiæ.	Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ.	Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ.	Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ.
					45			85			125			165
2	4	5	23	529	47	43	1849	87	63	3969	127	83	6889	167
3	9	7	24	576	49	44	1936	89	64	4096	129	84	7056	169
4	16	9	25	625	51	45	2025	91	65	4225	131	85	7225	171
5	25	11	26	676	53	46	2116	93	66	4356	133	86	7396	173
6	36	13	27	729	55	47	2209	95	67	4489	135	87	7569	175
7	49	15	28	784	57	48	2304	97	68	4624	137	88	7744	177
8	64	17	29	841	59	49	2401	99	69	4761	139	89	7921	179
9	81	19	30	900	61	50	2500	101	70	4900	141	90	8100	181
10	100	21	31	961	63	51	2601	103	71	5041	143	91	8281	183
11	121	23	32	1024	65	52	2704	105	72	5184	145	92	8464	185
12	114	25	33	1089	67	53	2809	107	73	5329	147	93	8679	187
13	169	27	34	1156	69	54	2916	109	74	5476	149	94	8836	189
14	196	29	35	1225	71	55	3025	111	75	5625	151	95	9025	191
15	225	31	36	1296	73	56	3136	113	76	5776	153	96	9216	193
16	256	33	37	1369	75	57	3249	115	77	5929	155	97	9409	195
17	289	35	38	1444	77	58	3364	117	78	6084	157	98	9604	197
18	324	37	39	1521	79	59	3481	119	79	9241	159	99	9801	199
19	361	39	40	1600	81	60	3600	121	80	6400	161	100	10000	201
20	400	41	41	1681	83	61	3721	123	81	6561	163	101	10203	103
21	441	43	42	1764	85	62	3844	125	82	6714	165	102	10408	105
22	484	45												

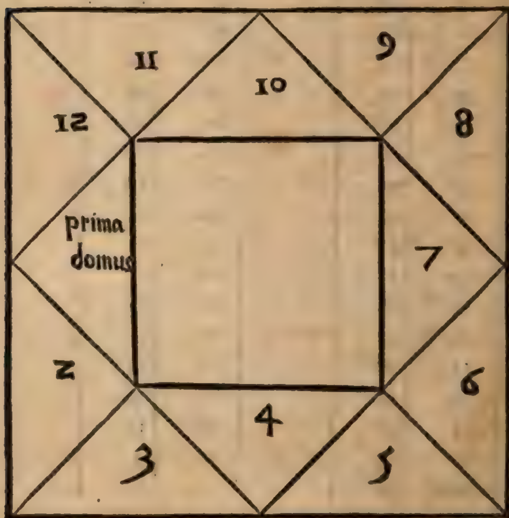
Hæc tabula fit adyciendo differentiã superiori quadrato. Oẽs differentiæ binario distant. Extra torridam zonam longitudi-

nis gradus conuertendi in partes æquatoris, quod fieri poteſt per tabellam ſequentem.

Lati.	Minu.	Lati.	Minu.
1	60	57	34
12	59	58	33
19	58	59	32
23	57	60	31
26	56	61	30
28	55	62	29
30	54	63	28
32	53	64	27
34	52	65	26
36	51	66	25
37	50	67	24
39	49	68	23
40	48	69	22
41	47	70	21
43	46	71	20
44	45	72	19
45	44	73	18
47	43	74	17
49	42	75	16
50	41	76	15
51	40	77	14
52	39	78	13
53	38	79	12
54	37	80	11
55	36		
56	35		

IOACHIMI FORTII RING. ANDOVERpiani Horoscopus.

HOroscopum signiferi partem uocamus, quæ principio rei alicuius exoritur. Aliquando accipitur pro toto cælo in forma plana depicto. Mundus uniuersus duodecim partibus seu domicilijs distinguitur, quæ sic pingi consueuerunt.

INter domos quatuor anguli sunt ἀνατολὴ, δύσις, μεσουράνιον, ὑπόγειον, siue horoscopus, occasus, meridies, media nox. Totidem succedentes secunda, quinta, octaua, undecima. Cæteræ cadentes nominantur. Domus eædem permanent per omne æuum, sed non per omnes terræ oras. Nam quæ nobis est prima, alijs secũda est, alijs tertia, quarta, quinta: & ibi nobis occa-

ſus eſt, ubi nonnullis gentibus medium cælum: quæq; hic eſt domus uitæ, alibi domus mortis eſt. Quæ ſigniferi partes in ſingularum domorum initijs ſint, ita inuenias. Quære in ephemeridibus locum Solis, eundemq; ueſtiga in tabulis, que ſequuntur, ſub titulo decimæ domus, uidebisq; ſitum cæli ad tempus meridianum. Quòd ſi primam uel ſecundam horam à meridie deſideres, uide in proxima linea ad leuam manum minutorum numerum, quem ubi deſcendendo inueneris, horam habebis primam, ſecundo ſecundam, ſic deinceps alias.

♈

Tēp. à merid.		10 ♈	11 ♉	12 ♊	1 ♋	2 ♌	3 ♍
H	mi	G	G	G	G	G	G
0	0	0	10	23	22	13	3
0	4	1	11	24	23	14	4
0	7	2	12	24	23	14	5
0	11	3	13	25	24	15	6
0	15	4	14	26	25	16	7
0	18	5	15	27	25	17	7
0	22	6	16	28	26	17	8
0	26	7	17	29	27	18	9
0	29	8	18	♋	28	19	10
0	33	9	19	0	28	19	10
0	37	10	20	1	29	20	11
0	40	11	21	2	♌	21	12
0	44	12	23	3	0	21	13
0	48	13	24	4	1	22	14
0	51	14	25	5	2	23	15
0	50	15	26	5	3	24	16
0	59	16	27	6	3	24	16
1	3	17	28	7	4	25	17
1	6	18	29	8	5	26	18
1	10	19	♊	9	6	27	19
1	14	20	1	10	6	27	19
1	18	21	2	10	7	28	20
1	21	22	3	11	8	28	21
1	25	23	4	12	8	29	22
1	29	24	5	13	9	♍	23

♈

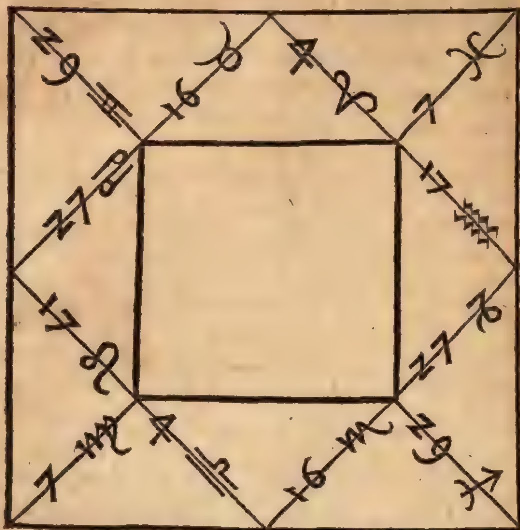
Tēp. à merid.		10 ♈	11 ♊	12 ♋	1 ♌	2 ♍	3 ♍
H	mi	G	G	G	G	G	G
1	29	24	5	13	9	♍	23
1	33	25	6	13	10	1	24
1	36	26	7	14	10	1	25
1	40	27	8	15	11	2	26
1	44	28	9	16	12	3	27
1	48	29	10	17	12	4	27
1	52	30	11	17	13	5	28

♉

		♉	♊	♋	♌	♍	♍
1	52	0	11	17	13	5	28
1	55	1	12	18	14	5	29
1	59	2	13	19	15	6	♎
2	3	3	14	20	15	7	1
2	7	4	15	21	16	8	2
2	11	5	15	21	17	8	3
2	15	6	16	22	18	9	3
2	19	7	17	23	18	10	4
2	22	8	18	24	19	11	5
2	26	9	19	24	20	12	6
2	30	10	20	25	20	12	7
2	34	11	21	26	21	13	8
2	38	12	22	27	22	14	9
2	42	13	23	27	23	15	10
2	46	14	24	28	23	15	10

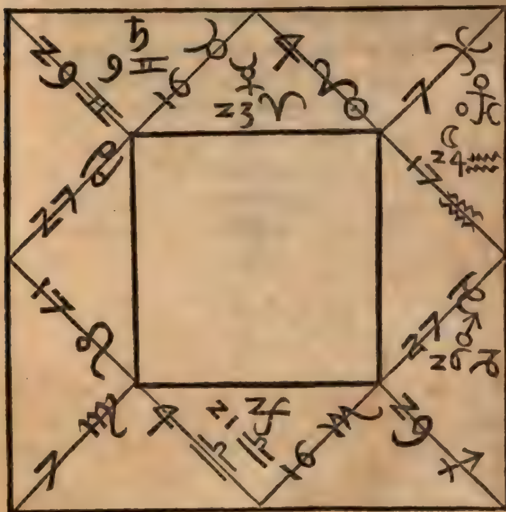
Hic duntaxat cæli hemiſphærium deſcribitur: reliquæ domus ex oppoſitis ſignis cognoſcuntur.

SITVS COELI DIE QVINTO
Martij ad horam meridianam.

Deſcri

Deſcripto ſignifero notandæ ſunt erraticæ ſtellæ è tabulis Ephemeridum.

In ephe

IN Ephemeridum libris planetarum loca describuntur ad meridiem alicuius ciuitatis. Quare si quis ijs uti uelit, necesse erit eos ad urbem, in qua quis natus fuerit, accommodari. Quum enim in una regione medius dies est, alijs hora undecima uel decima, alijs prima uel secunda est. Ephemerides, quos nunc habemus, compositi sunt ad meridianum Vlmæ ciuitatis in Germania, à cuius meridie Lutetia aufert horæ partes uigintiseptem, Lugdunum duodetriginta, Maßilia uigintisex, Andouerpia uigintitres, Basilea octo.

MARTIVS ANNI M. D. XXXI.

			M A	S A	M D	S A	S A	
	☉ ♓	☾ ♌	♄ ♊	♃ ♎	♂ ♉	♀ ♈	☿ ♈	☊ ♎
1	20 18	28 9	8 50	23 14	16 9	7 37	6 8	12 21
2	21 18	11 ♍ 41	8 53	23 9	16 53	7 15	7 40	12 18
3	22 18	25 3	8 56	23 4	17 36	6 53	9 12	12 15
4	23 17	8 ♎ 9	9 0	22 59	18 20	6 23	10 43	12 12
Latitudo		1	1 32	7 58	0 24	5 37	0 47	
		20	1 29	2 1	0 30	7 1	1 55	
		20	1 25	2 3	0 39	6 28	2 32	

ASPECTVS, SIVE RADII
inter Lunam & alios planetas.

	☉	♄ Vesp.	♃ Matu.	♂ Matu.	♀ Vesp.	☿ Vesp.	
1		□ 19					
2 ☍	18 44			△ 10			☌ ♀ & ☿
3					☍ 21		⚹ ♄ & ☿
4		△ 2		□ 20		☍ 5	☽ & ☊

Primo

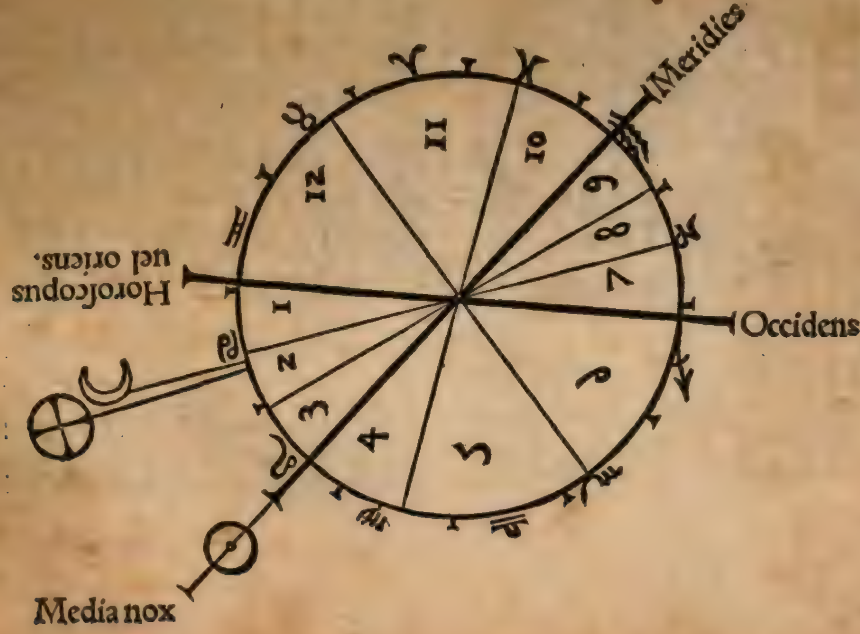
PRimo die huius mensis, quando in Vlma urbe meridies est, uel Lugduni hora undecima cum triginta duobus minutis, uel Romæ duodecima cum triente unius horæ, Sol est in duodeuigesimo minuto uigesimi primi gradus Piscium. Eodem momento Luna ultimum Leonis gradum lustrat, Saturnus nonum Geminorum, Iuppiter uigesimumquartum Libræ, Mars decimumseptimum Capricorni, Hesperus octauum Arietis, Mercurius septimum eiusdem signi, draconis caput decimamtertiam partem Libræ. Progrediuntur Saturnus, Mars, Mercurius: retrogradi sunt Iuppiter, & Venus. Saturnus ad summam epicycli absida tendit, propter aduenientem Solem: Mars contrà descendit, atq; progressum minuit. Latitudo Saturni austrina est unius gradus & trigintaduorũ minutorũ: decimo die unius partis atq; unde triginta minutorũ: uigesimo unius gradus ac minutorum uigintiquinq;. Decimanona hora à meridie primi diei Luna in Saturni tetragonum radium incidit, quare tum incidere uenas non licet, & crisis morborũ periculosa. Secundo die à meridie Vlmensi hora decima à Marte Luna zodiaci triente abest. Vigesima hora à meridie quarti diei radio tetragono Mars aspicit Lunã, inutilis φλεβοτομία, atq; si is dies decretorius fuerit periculum ægro denuntiatur. Hæc tabella ex diurno motu cognito, quantum cæli intra horam sidus aliquod percurrat, elicit.

1	0	2	30	21	0	52	30	41	1	42	30
2	0	5	0	22	0	55	0	42	1	45	0
3	0	7	30	23	0	57	30	43	1	47	30
4	0	10	0	24	1	0	0	44	1	50	0
5	0	12	30	25	1	2	30	45	1	52	30
6	0	15	0	26	1	5	0	46	1	55	0
7	0	17	30	27	1	7	30	47	1	57	30
8	0	20	0	28	1	10	0	48	2	0	0
9	0	22	30	29	1	12	30	49	2	2	30
10	0	25	0	30	1	15	0	50	2	5	0
11	0	72	30	31	1	17	30	51	2	7	30
12	0	30	0	32	1	20	0	52	2	10	0
13	0	32	30	33	1	22	30	53	2	12	30
14	0	35	0	34	1	25	0	54	2	15	0
15	0	37	30	35	1	27	30	55	2	17	30
16	0	40	0	36	1	30	0	56	1	20	0
17	0	42	30	37	1	32	30	57	2	22	30
18	0	45	0	38	1	35	0	58	2	25	0
19	0	47	30	39	1	37	30	59	2	27	30
20	0	50	0	40	1	40	0	60	2	30	0
gra. mi.	gra. mi.	mi. 2	2 3	gra. mi.	gra. mi.	mi. 2	2 3	gra. mi.	gra. mi.	mi. 2	2 3
2	2	3	4	2	2	3	4	2	2	3	4

Quatuor characterum genera. Signorum ♈ ♉, ♊ ♋ ♌ ♍ ♎ ♏ ♐ ♑ ♒ ♓. *Planetarum,* ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☾. *Radiorum,* ☌ □ △ ✶ ☍. *Et tres aliæ notæ,* ☊ ☋ ⊕. *Quibus sic in scribendo utimur,* ☌ ♂ & ☿ *in* 3 ♉, *coitus Martis ac Mercurij in tertio gradu Tauri.*

FORMA VESTIGANDI Fortunam.

PArtu diurno tot gradus ordine signorū ab horoscopo abijciendi, quot à Sole Luna distat, ubiq; numeri finis est, ibi sedes est Fortunæ. Nocturnis horis à Luna ad Solem supputandū est. Partes commodè numerentur signis ordine positis in circulo hac forma.

Horoscopus uel oriens.
Meridies
Occidens
Media nox
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12

Horoſcopus in uigeſimanona par te Geminorum eſt: Sol in decimaoctaua leonis: Lunæ ſidus ĩ uigeſimotertio gradu domus ſuæ: Fortuna in uigeſimoquarto. Hæc per integrum diem in eodem penè loco manet: occidente Sole aliò repente tranſuolat, ibiq; hæret uſq; ad ſequẽtem Solis emerſum. Interlunio per diem in ortu eſt, plenilunio in occaſu. Quum Lunæ à Sole diſtantia eſt unius ſigni, diurno tempore in domo ſecunda eſt, nocturno in duodecima. Motum habet tardum cum Luna per ſignorum orbem, quo duodecim mundi domos menſis ſpatio permeat.

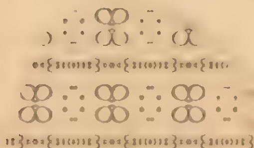
DIGNITATES PLANETARVM.

SOl Leonem poßidet, Luna Cancrũ, proxima utrinq; ſigna Mercurius: alia deinde Venus, ſequentia Iuppiter, reliqua Saturnus. Facies tertia pars ſigni eſt. Prima facies Arietis datur Marti, ſecunda Soli, tertia Veneri, prima Tauri Mercurio, ſecunda Lunæ, tertia Saturno, ſimili ſeruato ordine & planetarum & ſignorum. Dominus faciei decanus appellatur. Vnde Arietis decanum primum Martem eſſe dicimus, ſecundum Solẽ. Domus continet quinq; dignitates, exaltatio quatuor, triplicitas tres, terminus duas, facies unam. Saturnus in Ariete & Geminis quinq; dignitates habet, in Tauro & Piſcibus tres, in Cãcro, Virgine, ac Scorpione duas, in Leone & Sagittario ſex, in Libra & Aquario decẽ, in Capricorno ſeptem. Iouis ſidus in Ariete & Aqua-

rio dignitates quinq; habet: in Tauro, Virgine, & Scorpione duas: in Geminis, Cancro, Leone, ac Libra sex: in Sagittario decem: in Capricorno tres: in Piscibus octo. Mars in Ariete octo: in Tauro, Cancro, ac Virgine quinq;: in Geminis & Leone tres: in Libra, Sagittario, & Aquario duas: in Scorpione undecim: in Capricorno decem: in piscibus sex. Sol in Ariete atq; Leone octo: in Tauro, Cancro, Libra, Aquario & Piscibus nullas: in Geminis, Virgine, Scorpione & Capricorno unam: in Sagittario tres. Venus totidē in Ariete & Aquario: in Tauro decem: in Geminis, Leone & Sagittario duas, in Cancro, Virgine, Libra, & Scorpione sex: in Capricorno quinq;: in Aquario tres: in Piscibus nouem. Mercurius in Ariete, Leone, Scorpio, Capricorno, & Piscibus duas: in Tauro, Cancro ac Sagittario tres: in Geminis decē: in Virgine duodecim: in Libra quinq;: in Aquario sex. Luna in Ariete, Geminis & Leone nullas: in Tauro octo: in Cancro nouem: in Virgine, Scorpione, Capricorno atq; Piscibus tres: in Libra, Sagittario & Aquario unam.

FORMA DIRIGENDI RAdios stellarum.

Dirigere est uidere, quot mundi gradus medium cælum, siue horizonta rectum prætereant dum stella una ad alteram, uel ad alterius radios, uel ad locum aliquem ducitur. Quod fieri solet aut tabulis, aut astrolabo, aut instrumento quodam magnæ amplitudinis, ubi uitrea

uitrea tabula super aliam tabulam uoluitur. In figura natali singuli gradus æquatoris singulos annos efficiũt: in reuolutione quinquagintanouem minuta & octo secunda diem. Diriguntur pars oriens, Sol, Luna, Fortuna, decima domus. Exortus prænuntiat ea quæ ad uitam pertinent: Sol dignitates & honores: Luna corporis rationem indicat: Fortuna opes & lucrum: medium cælum actus.

DE INVENTIONE HOROscopi natalis, ac moræ fœtus in utero.

SI Luna fuerit in tertia parte Tauri fœmina concipiente fœtum, idem gradus orietur ipsa pariente. Rursus si conceptus tempore emergat primus gradus Scorpionis, puer non nascetur, nisi sidus in prima parte signi eiusdem fuerit. Quod per altitudinem, quam Luna tempore partus in nostro seu antichthonum hemisphærio habet, ostendemus. Primum describantur domus ad horam, qua puerum natum esse existimant. Tum uide, quo in loco Luna sit, sub terra ne, an supra terram: & quantum distet ab oriente, si infra finiẽtem nostrum fuerit: aut ab occidente, si nobis sit conspicua. Hic enim numerus in tabula sequenti demonstrabit moram fœtus in utero: qua supputata retro in tabula mensium, & inuento postremo die, auferendæ sunt horæ, quæ in tabula moræ repertæ sunt. Vbi mora finem ha-

bet, dicendum eo die fuisse conceptionem, sed non ea hora. Post hæc quære in quo signiferi gradu Luna fuerit hora natali, & quantam latitudinem habuerit. Deinde sumpto astrolabo, eum locum & latitudinem puncto signabis in reti seu zodiaco circa eclipticam lineam uersus Aquilonem uel austrum. Eo puncto posito in oriente, quære quam cæli partem Sol tenebat conceptus die, ex qua uidebis quota hora is punctus oriebatur die conceptionis, eaq; hora conceptus erat. Tum uestiga in quo zodiaci gradu Luna erat hac hora conceptionis, quem rursus in astrolabi signifero puncto notabis cum latitudine arctoa siue austrina: & qui gradus cum eo puncto oritur, is dicendus est uerus gradus emergens tempore natali. Quidam inter Hebræos scriptores prodidit se quinquies hæc re ipsa in fœminarum coitu partuq; obseruasse.

A		B				C			
Sig.	Gra.	Heb.	Di	Ho.	Mi.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.
0	0	37	0	15	4	39	0	7	4
0	2	37	0	16	53	39	0	8	53
0	3	37	0	18	43	39	0	10	43
0	4	37	0	20	32	39	0	12	31
0	5	37	0	22	21	39	0	14	21
0	6	37	1	0	11	39	0	16	11
0	7	37	1	2	0	39	0	18	0
0	8	37	1	3	49	39	0	19	49
0	9	37	1	5	39	39	0	21	39
0	10	37	1	7	28	39	0	23	28
0	11	37	1	9	17	39	1	1	17
0	12	37	1	11	7	39	1	3	7
0	13	37	1	12	56	39	1	4	56
0	14	37	1	14	45	39	1	6	45
0	15	37	1	16	35	39	1	8	35
0	16	37	1	18	24	39	1	10	24
0	17	37	1	20	13	39	1	12	13
0	18	37	1	22	3	39	1	14	3
0	19	37	1	23	52	39	1	15	52
0	20	37	2	1	41	39	1	17	41
0	21	37	2	3	21	39	1	19	31
0	22	37	2	5	20	39	1	21	20
0	23	37	2	7	9	39	1	23	9
0	24	37	2	8	58	39	2	0	58
0	25	37	2	10	47	39	2	2	47
0	26	37	2	12	36	39	2	4	36
0	27	37	2	14	26	39	2	6	26
0	28	37	2	16	16	39	2	8	17
0	29	37	2	18	7	39	2	10	16
1	0	37	2	19	55	39	2	11	55
1	1	37	2	21	44	39	2	13	44
1	2	37	2	23	33	39	2	15	33
1	3	37	3	1	23	39	2	17	23
1	4	37	3	3	12	39	2	19	12
1	5	37	3	5	1	39	2	21	1
1	6	37	3	6	51	39	2	22	51
1	7	37	3	8	40	39	3	0	40
1	8	37	3	10	29	39	3	2	29
1	9	37	3	12	19	39	3	4	19
1	10	37	3	14	8	39	3	6	9
1	11	37	3	15	57	39	3	7	57
1	12	37	3	17	47	39	3	9	46
1	13	37	3	19	36	39	3	11	36
1	14	37	3	21	25	39	3	13	25

A		B				C			
Sig.	Gra.	Heb.	Di	Ho.	Mi.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.
1	15	37	3	23	15	39	3	15	15
1	16	37	4	1	4	39	3	17	4
1	17	37	4	2	53	39	3	18	53
1	18	37	4	4	54	39	3	20	44
1	19	37	4	6	32	39	3	22	32
1	20	37	4	8	21	39	4	0	21
1	21	37	4	10	11	39	4	2	11
1	22	37	4	12	0	39	4	4	0
1	23	37	4	13	49	39	4	5	49
1	24	37	4	15	39	39	4	7	39
1	25	37	4	17	28	39	4	9	28
1	26	37	4	19	17	39	4	11	17
1	27	37	5	21	7	39	4	13	7
1	28	37	5	22	56	39	4	14	56
1	29	37	5	0	45	39	4	16	45
2	0	37	5	2	35	39	4	18	35
2	1	37	5	4	24	39	4	20	24
2	2	37	5	6	13	39	4	22	13
2	3	37	5	8	2	39	4	23	2
2	4	37	5	9	52	39	5	1	52
2	5	37	5	11	41	39	5	3	41
2	6	37	5	13	30	39	5	5	30
2	7	37	5	15	20	39	5	7	20
2	8	37	5	17	9	39	5	9	9
2	9	37	5	18	59	39	5	10	59
2	10	37	5	20	48	39	5	12	48
2	11	37	5	22	37	39	5	14	37
2	12	37	6	0	27	39	5	16	27
2	13	37	6	2	16	39	5	18	16
2	14	37	6	4	5	39	5	20	5
2	15	37	6	6	55	39	5	21	55
2	16	37	6	7	44	39	5	23	44
2	17	37	6	9	33	39	6	1	33
2	18	37	6	11	22	39	6	3	22
2	19	37	6	13	12	39	6	5	12
2	20	37	6	15	1	39	6	7	1
2	21	37	6	16	50	39	6	8	50
2	22	37	6	18	40	39	6	10	40
2	23	37	6	20	29	39	6	12	29
2	24	37	6	22	19	39	6	14	19
2	25	38	0	0	8	39	6	15	8
2	26	38	6	1	57	39	6	16	57
2	27	38	0	3	46	39	6	17	46
2	28	38	0	5	36	39	6	19	36

A		B				C			
Sig.	Gra.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.	Heb.	Di	Ho.	Mi.
2	29	38	0	7	25	39	6	21	25
3	0	38	0	9	14	40	0	1	14
3	1	38	0	11	4	40	0	3	4
3	2	38	0	12	53	40	0	4	53
3	3	38	0	14	43	40	0	6	42
3	4	38	0	16	32	40	0	8	32
3	5	38	0	18	20	40	0	10	20
3	6	38	0	20	10	40	0	12	10
3	7	38	0	22	0	40	0	14	0
3	8	38	0	23	49	40	0	15	49
3	9	38	1	1	39	40	0	17	39
3	10	38	1	3	28	40	0	19	28
3	11	38	1	5	17	40	0	21	17
3	12	38	1	7	7	40	0	23	7
3	13	38	1	8	56	40	1	0	56
3	14	38	1	10	46	40	1	2	45
3	15	38	1	12	35	40	1	4	35
3	16	38	1	14	24	40	1	6	24
3	17	38	1	16	13	40	1	8	13
3	18	38	1	18	2	40	1	10	0
3	19	38	1	19	52	40	1	11	52
3	20	38	1	21	41	40	1	13	41
3	21	38	1	23	31	40	1	15	31
3	22	38	2	1	20	40	1	17	20
3	23	38	2	3	9	40	1	19	9
3	24	38	2	4	58	40	1	20	58
3	25	38	2	6	48	40	1	22	48
3	26	38	2	8	37	40	2	0	37
3	27	38	2	10	27	40	2	2	27
3	28	38	2	12	16	40	2	4	16
3	29	38	2	14	4	40	2	6	4
4	0	38	2	15	53	40	2	7	53
4	1	38	2	17	44	40	2	9	44
4	2	38	2	19	33	40	2	11	33
4	3	38	1	21	23	40	2	13	23
4	4	38	2	23	12	40	2	15	12
4	5	38	3	1	1	40	2	17	1
4	6	38	3	2	51	40	2	18	51
4	7	38	3	4	40	40	2	20	40
4	8	38	3	6	29	40	2	22	29
4	9	38	3	8	19	40	3	0	19
4	10	38	3	10	8	40	3	2	8
4	11	38	3	11	57	40	3	3	57
4	12	38	3	13	47	40	3	5	47
4	13	38	3	15	36	40	3	7	36
4	14	38	3	17	25	40	3	9	25

A distantia Lunæ ab oriente uel occidẽte. B mora fœtus in utero, quũ Lunæ sidus supra horizonta est. C tẽpus à cõceptione ad horã natalẽ, qñ fœtu nascẽte Luna infra terminũ uisus est.

A		B				C			
Sig.	Gra.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.
4	15	38	3	19	15	40	3	11	16
4	16	38	3	21	4	40	3	13	4
4	17	38	3	22	53	40	3	14	53
4	18	38	4	0	43	40	3	16	43
4	19	38	4	2	32	40	3	18	32
4	20	38	4	4	21	40	3	20	21
4	21	38	4	6	11	40	3	22	11
4	22	38	4	8	0	40	4	0	0
4	23	38	4	9	49	40	4	1	49
4	34	38	4	11	39	40	4	3	39
4	25	38	4	13	28	40	4	5	28
4	26	38	4	15	17	40	4	7	17
4	27	38	4	17	7	40	4	9	7
4	28	38	4	18	56	40	4	10	56
4	29	38	4	20	45	40	4	12	45
5	0	38	4	22	35	40	4	14	35
5	1	38	5	0	24	40	4	16	24
5	2	38	5	2	13	40	4	18	13
5	3	38	5	4	3	40	4	20	3
5	4	38	5	6	52	40	4	21	52
5	5	38	5	7	41	40	4	23	41
5	6	38	5	9	31	40	5	1	31
5	7	38	5	11	20	40	5	3	20
5	8	38	5	13	9	40	5	5	9
5	9	38	5	14	59	40	5	6	59
5	10	38	5	16	48	40	5	8	48
5	11	38	5	18	37	40	5	10	37
5	12	38	5	20	27	40	5	12	27
5	13	38	5	22	16	40	5	14	16
5	14	38	6	0	5	40	5	16	4
5	15	38	6	1	55	40	5	17	55
5	16	38	6	3	44	40	5	19	44
5	17	38	6	5	33	40	5	21	33
5	18	38	6	7	23	40	5	23	23
6	19	38	6	9	12	40	6	1	12
5	20	38	6	11	1	40	6	3	1
5	21	38	6	12	51	40	6	4	51
5	22	38	6	14	40	40	6	6	40
5	23	38	6	16	29	40	6	8	29
5	24	38	6	18	19	40	6	10	19
5	25	38	6	20	8	40	6	12	8
5	26	38	6	21	57	40	6	13	57
5	27	38	6	23	47	40	6	15	47
5	28	39	0	1	36	40	6	16	36
5	29	39	0	3	25	40	6	19	25
6	0	39	0	5	15	40	6	21	15

	Ianua.	Febru.	Mart.	April.	Mai.	Iun.
1	A	d	d	g	b	e
2	b	e	e	A	c	f
3	c	f	f	b	d	g
4	d	g	g	c	e	A
5	e	A	A	d	f	b
6	f	b	b	e	g	c
7	g	c	c	f	A	d
8	A	d	d	g	b	e
9	b	e	e	A	c	f
10	c	f	f	b	d	g
11	d	g	g	c	e	A
12	e	A	A	d	f	b
13	f	b	b	e	g	c
14	g	c	c	f	A	d
15	A	d	d	g	b	e
16	b	e	e	A	c	f
17	c	f	f	b	d	g
18	d	g	g	c	e	A
19	e	A	A	d	f	b
20	f	b	b	e	g	c
21	g	c	c	f	A	d
22	A	d	d	g	b	e
23	b	e	e	A	c	f
24	c	f	f	b	d	g
25	d	g	g	c	e	A
26	e	A	A	d	f	b
27	f	b	b	e	g	c
28	g	c	c	f	A	d
29	A		d	g	b	e
30	b		e	A	c	f
31	c		f		d	

	Iul.	Augu.	Septēb.	Octob.	Nouēb	Decēb.
1	g	c	f	A	d	f
2	A	d	g	b	e	g
3	b	e	A	c	f	A
4	c	f	b	d	g	b
5	d	g	c	e	A	c
6	e	A	d	f	b	d
7	f	b	e	g	c	e
8	g	c	f	A	d	f
9	A	d	g	b	e	g
10	b	e	A	c	f	A
11	c	f	b	d	g	b
12	d	g	c	e	A	c
13	e	A	d	f	b	d
14	f	b	e	g	c	e
15	g	c	f	A	d	f
16	A	d	g	b	e	g
17	b	e	A	c	f	A
18	c	f	b	d	g	b
19	d	g	c	e	A	c
20	e	A	d	f	b	d
21	f	b	e	g	c	e
22	g	c	f	A	d	f
23	A	d	g	b	e	g
24	b	e	A	c	f	A
25	c	f	b	d	g	b
26	d	g	c	e	A	c
27	e	A	d	f	b	d
28	f	b	e	g	c	e
29	g	c	f	A	d	f
30	A	d	g	b	e	g
31	b	e		c		A

Luna

Luna distans à capite uel cauda draconis uno signo, aut quinque signis latitudinem habet partium duarum & triginta minutorum: duobus aut quaternis, quatuor graduum minutorum uiginti: tribus quinq; partium. A capite ad caudam arctoa latitudo est: in altera parte, austrina.

DE REVOLVTIONE.

TEmpus reuolutionis est, quo Sol incidit in idem punctum signiferi, in quo erat hora partus, uel initio cuiuspiam rei. In reuolutione profectio sumitur mutando singulis annis unum signum ab hora natali. Quæruntur profectiones exortus, medij cæli, Fortunæ & omnium siderum errantium. Profectio Solis dignitates significat: Lunæ, corporis ualetudinem: medij cæli actiones: Fortunæ ac secundæ domus, lucrum.

DE DOMINO ANNI.

PLaneta, qui ingrediente Sole primam partē Arietis fuerit in aliquo quatuor angulorum, dominus anni erit, si in eo dignitates aliquas habuerit. Quod si duo in uno angulo fuerint, anni dominus dicendus est, qui in eo plures dignitates habuerit. Si in duobus angulis erraticæ stellæ inueniantur, prima domus præferri debet decimæ, decima septimæ, septima quartæ. Si in angulis nemo fuerit, uidēde undecima, nona, quinta. Pari forma reperiatur dominus æstatis, autumni, & hyemis, ingrediente Sole principium Cancri, Libræ, Capricorni. Ptolemæus dominum ueris nominat eum, qui plures habuerit dignitates tempore coitus uel plenilunij præcedentis ingressum Solis in Arietem. Mensis dominum

Martem

Martem uocamus, quando interlunium in Ariete uel Scorpione est: Venerem, quū in Tauro seu Libra: Mercurium, quum in Geminis aut Virgine: Lunam quum in Cancro: Solem quū in Leone: Iouē quando in Sagittario uel Piscibus: Saturnū quādo in Capricorno aut Aquario.

MANSIONES LVNAE.

PRimæ mansionis initium est, nonus gradus Arietis, secundæ secundus Tauri: tertiæ, decimusquintus eiusdem signi: quartæ uigesimusoctauus eiusdem: quintæ, decimus Geminorum: sextæ, uigesimustertius signi eiusdem: septimæ, sextus Cancri: octauæ, nonus eiusdem: nonæ, tertius Leonis: decimæ, decimusquintus eiusdem: undecimæ, uigesimusoctauus eiusdem: duodecimæ, decimus Virginis: decimætertiæ, uigesimustertius eiusdem: decimæquartæ, sextus Libræ: decimæquintæ, decimusnonus eiusdem: decimæsextæ, secundus Scorpionis: decimæseptimæ, decimusquintus eiusdem: decimæoctauæ, uigesimusoctauus eiusdem: undeuigesimæ, decimus Sagittarij: uigesimæ, decimustertius eiusdem: uigesimæprimæ, sextus Capricorni: uigesimæsecūdæ, decimusnonus eiusdem: uigesimætertiæ, secundus Aquarij: uigesimæquartæ, decimusquintus eiusdem: uigesimæquintæ, uigesimusoctauus eiusdem: uigesimæsextæ, decimus Piscium: uigesimæseptimæ, uigesimustertius eorundem: postremæ, sextus Arietis. Temperatæ naturæ sunt, prima, sexta, octaua, undecima, decimatertia, decimaquarta, uigesimaprima, uigesimatertia, uigesimaquarta, & ultima: siccæ, secunda, quinta, nona, decimaoctaua, uigesimaquinta, uigesimasexta: reliquæ, humidæ.

Ioachimi

IOACHIMI FORTII RING. ANDOVERpiani Astrologia.

DE DOMINO GENITVRAE.

RAECI οἰκοδεσπότην, nostri genituræ dominum uocant, dominum signi sequentis Lunam: ut si die natali Luna fuerit in sidere Tauri, dominus erit Mercurius. Saturnus quum genituræ dominus est, facit arrogantes, fidos, iramq; diu cõtinentes in pectore, corpore extenuatos, pallidos, languidos, frigidæ naturæ, solicitos. Iuppiter magnanimos, imperiosos, nobiles, ambitiosos, honestos, lætos, formosos, felices, atq; etiam fortunatos eorum filios. Martis stella duros, inuictos, immobiles, contentiosos, audaces, fortes, & plus æquo cibum appetentes, auerso semper & ab uxore, & à liberis animo. Veneris sidus amabiles, gratos, uenustos, amatores, musicos, libidinosos, pios, lætos, iustos, & incorruptæ amicitiæ, corpore item longo & candido, crispis capillis, potu magis quàm cibo gaudentes. Mercurius ingeniosos, modestos, omnia artium genera discere cupientes: atq; si in domo sua, aut Veneris, uel in finibus suis, siue altitudine sua fuerit, poëtas, & eloquentiæ deditos. Sol & Luna istiusmodi dominij expertes sunt.

Iudicia

IVDICIA E SIGNIS, QVAE partus tempore oriuntur.

ORiente Arietis signo nati fratribus carent, aut è pluribus unum habent superstitem, qui uitijs nonnullis obnoxius est, patrimonium nunc dißipant, nunc rursus augent, & crebro capitis dolore infestantur. Oriente Tauro perpetuo labore fatigãtur, & quicquid adipiscuntur, amittunt: postea tamen amissa recuperant, eosq; qui ante inimici fuerant, prostratos uident. Gemini magnorum uirorum faciunt amicos. Cancer ingeniosos, doctos, iracundos, modestos, fortes. Leo laboriosos. Virgo uarijs uoluptatum generibus deditos. Libra religiosos, inconstantes, inuictos, gloriosos. Scorpio iracundos, agiles, peregrinantes, & quibus in rebus omnibus uarietas semper placeat. Sagittarius diuites, ingeniosos, omniumq; rerum peritos. Capricornus assentatores, humilis animi, multa optantes, ac dijs prolixis & ignauis semper precibus molestos. Aquarius, alias prodigos, alias rursus grandi labore aurum colligentes. Pisces, prudentes, fidos, amicos.

SITVS STELLARVM IN duodecim cœli domibus.

QVi Saturno oriente nascitur, suis fratribus dignitate antecellet, & si qui ante eum fuerint nati, morientur. Si Saturnus in proxima domo fuerit, magnas crebrasq; ille qui sic nascitur, turbas ciebit, patrimonium omne dißipabit, in omnibus actibus tardus erit, & sæpe aduersa corporis ualetudine. In tertia domo eadem stella tardos facit & inopes. In quarta diurnis

horis, pecuniarum auidos, custodes auri & argenti. Nocturnis contrà prodigos ac imbecilles. In quinta per diem reges & duces: per noctem in iuuenta pigros, atq; inconstantes. In sexta, prodigos languidosq́;. In septima matutinus summas opes largitur, maximè circa uitæ finem: sed sic nati plerunq; hæmorrhoide, ac neruorum contractione laborant. Vespertinus quoq; hæmorrhoïcos, & phlegmaticos parit. In octaua per diē auget patrimonium: per noctem euertit. In nona diurno tempore uates efficit, augures, mathematicos, philosophos, sacerdotes, somniorumq́; interpretes. Nocturno iras deorum & imperatorum odia gignit. In decima imperatores facit, reges, duces, suisq́; omnibus superiores. In undecima, modicas opes pollicetur, idq́; post trigesimum ætatis annum. Nam ante illum quicquid habuerint, amittent, nec poterunt dignitatem uel patrimonium consequi, nisi peracto sideris cursu. In duodecima fraude seruorum, & frequenti ægritudine genitos infestat. Iuppiter in horoscopo diurno partu facit nobiles, magnos, præfectos ciuitatibus, uenustos, beneuolos, alacres, diuites. Nocturno maiores fratribus suis. In secunda domo aliunde hæreditates promittit, uel adoptionem. In tertia mediocres opes præbet. In quarta per diem facit iureconsultos, legumlatores, nuntios regum, præfectos reip. sacerdotes. Per noctem uero modicas opes donat, sed ætatis accessu reddit feliciores. In quinta fortunatos efficit, & reip. præsides. In sexta peßimè collocatur, eoq; sic posito nati sæpe exponuntur, præsertim si horoscopi dominus sit. Hæc enim do-

mus

mus nulli stellæ felix est sedes. In septima diurno partu diuites facit, longam beatamq; senectutẽ pollicetur. Nocturno tantum opum tribuit nato, ut ad bene beateq; uiuendum nihil ei desit. In octauo prodigos reddit, inimicos parit, seditiones mouet. In nona augures facit & deorum interpretes. In decima per diem publicorum negociorum principes, sed libidinis infamiæ obnoxios: per noctem honestos mores tribuit, cum iactura patrimonij. In undecima ab ortu Solis magnas opes pollicetur, honores, magistratus: ab occasu, eadem, sed aliquanto minora. In duodecima reddit inimicis semper superiores. Mars in oriente nocturno partu in masculinis signis milites procreat, atq; si matutinus fuerit sine radijs Iouis liberaliores efficit, quàm patrimonia patiantur. Diurno uero callidos, audaces, furiosos, inconstantes, prodigos. In secũda domo infelices errantesq; procul à patria & parentibus, præsertim circa ortum matutinum. In tertia magnos, sed laboriosos, & alienas res desiderantes, & latentis cuiuspiam facinoris sibi conscios. In quarta per diem corporis indicat languores ac uulnera, & perpetuas molestias ab uxoribus. Per noctem facit nũtios, milites, prodigos, ferarum custodes, atq; semper in desertis regionibus cõmorantes. In quinta in domo sua uel Iouis aut in finibus suis, siue in altitudine sua, gloriam maximam, patrimonia magna, ac omne genus felicitates tribuit. In sexta multa incommoda minatur. In septima pericula, labores, cædes, scelera, seditiones. Quòd si domum suam ex diametro uiderit, non faciet quidem βιοθανάτους, nunquam enim domum suam stella euertit, sed

tit, ſed ὀλιγοχρόνιους, niſi horoſcopum & Lunam Iouis radij tueantur. Occidente Marte geniti plerũq; uiolenta morte pereunt. In octaua patrimonia denegat. In nona præfectos Reip. ducesq; exercitus, ſed aliqua in itinere pericula portendit: in domo Veneris uel Mercurij, doctos & claros facit oratores. In decima, & domo uel altitudine ſua, aut in domo Iouis, præſides, duces, uitæ, necisq; dominos. In undecima, felices, opulentos, & gratos populo. In duodecima diurnis horis morbos, languores, ſolicitudines, ſcelera, damna, pericula, & ſeruorum inſidias denotat. Nocturnis, hæc mala mitigantur. Sol in horoſcopo inſignes honores, ſed infelices fratres portendit. In ſecunda languidos facit, breuis uitæ, ſemper ſolicitos, & ſuo labore aurum colligentes. In tertia inualidos, ſed prudentes & præfectos ciuitatum. Quod ſi Sol in radijs Saturni aut Iouis fuerit, periuros, perfidos, miſeros & ſordidis rebus deditos. In quarta, idq; maxime in Martis uel Saturni radijs, patris celerem mortem notat, & generis totius atque patrimonij euerſionem. In quinta reddit uenuſtos, ſplendidos, ac omnia facile conſequentes. Quòd ſi in eodem loco fuerit Venus, maximos à populo honores promittit. In ſexta, graues ac longas ægritudines, Marte tenente primam domum, uulnera, celerem patris mortem, & euerſionem patrimonij, idq; ſi in medio cælo nulla ſtella fuerit. Nam ſi ſidus aliquod eũ locum teneat, opes magnas pollicetur. In ſeptima, maxima uitia & ægritudines, præſertim in radijs Martis uel Saturni. In octaua patris repentinam mortem: in Martis aut Saturni ra-

dijs tetragonis uel oppositis deliros signat. In nona deorum cultores, siue templorum conditores, diuinasq́; laudes cum iactantia & ostentatione celebrantes, è quibus honorem non uulgarem consequentur. In decima & domo sua, uel Iouis, uel in altitudine sua, reges aut duces, qui à patre imperium accipient. In undecima felices reddit ac nobiles, honestos parentes tribuit, & cũ ætate diuitias auget. Quæ omnia maiora erunt, si cum Ioue aut Venere fuerit, uel in trigonis eorum radijs. In duodecima ignobiles atq; seruos procreat, iacturam patrimonij, tristem uitam, & ægritudines graues. Veneris sidus in oriente diurno partu caupones, improbos & adulteros efficit. Nocturno facundos, amicos imperatorum, ac illustrium uirorum negocia curantes. In secunda domo per noctem, artium inuentores, felices, & deditos libidini: per diem tardas nuptias, & repentinos uxorum interitus monstrat. In tertia præcipuè in radijs Iouis felices promittit nuptias. In quarta uenustos & magnorum uirorum amicos facit. In quinta pios, comes, fortunatos, si ipsam Iouis stella uiderit, etiam nobiles. In sexta ignobiles uxores, aut uiduas & nunquã obsequẽtes uiris præbet. Si mulier sic Venerem habuerit grandi periculo ædet partũ. In septima si in suo signo fuerit, felicem reddit senectutem, tarde uxorẽ & liberos dat. In octaua diurnis horis, ægrè dat uxorem, eamq́; aut uiduam, aut infœcundam, aut deformem. Nocturnis è morte mulierũ opes largitur. Nonam lustrans, in templis facit desidentes sordidè, nunquam tondentes comam, somniorum interpretes, & uolentes aliquid uelut

à dijs

à dijs dictum hominibus nuntiare: quæ omnia firmiora erunt, si ipsam Saturnus aliquo radio contueatur. In medio cælo claros, potentes & Fortunatos efficit. Si fœmina in hoc loco Venerem habuerit, erit impudica, & omnium exposita uoluntati. In undecima si uespertina aliquos Saturni Martis'ue radios attigerit infœcundos facit atq; illicito coitu gaudentes. In duodecima mulierum causa mortem prædicit, & perpetuam sollicitudinem. Mercurius in horoscopo philosophos facit, mathematicos, oratores, iurecõsultos, sacerdotes. In secunda domo matutinus, ignobiles, sceleratos, alienos à literis: uespertinus ac partu nocturno, negotiatores, fœneratores, & curantes aliena. In tertia sacerdotes, mathematicos, sapientes, fortunatos. In quarta multiformi doctrina præditos, & res curantes alienas. In quinta matutinus, auidos auri ac argenti, & fœcundos in procreanda sobole: uespertinus prodigos, qui pecunias seruare non queant. In sexta è diuinis rebus atq; eloquentia diuitias largitur. In septima libidini & grauibus uitijs deditos, atq; si in domo Martis uel Saturni fuerit, lenones. In octaua matutinus auaros ac ambitiosos: uespertinus ignauos, fatuos, laboriosos. In nona contentiosos & plura iactãtes, quàm re ipsa præstare poßint. In decima in cunctis rebus gerendis admirabiles. In undecima ingeniosos ac prudenter omnia perficientes. In duodecima publica & ardua negotia adfectantes. Luna exoriens ac plena fortunatos reddit, & maiores fratribus ætate ac honore: in radijs Saturni uel Martis, mox à partu genitos interimit. In secunda domo per

diem aut parentes citò necat, aut natum ab ijs ſeparat: per noctem claros efficit, feliciter omnia peragentes, ſed luxui & delicijs deditos. In tertia matrem ignobilem uel infamem denotat. In quarta matrem breuis uitæ, & ante maritum morituram ſignificat. In quinta copioſam promittit ſobolem, unde is qui natus eſt, poſtmodo honorem adipiſcatur. In ſexta creſcens & in cuiuſpiã ſalutaris ſtellæ radijs, corporis ſanitatem donat & opes è quadrupedibus. In ſeptima augeſcens atq; in Iouis aut Veneris aſpectu aliquo poſita, felicem reddit ſenectutem, & lucrum à mulieribus. Contrà in radijs Saturni uel Martis maximè diurno partu, & decreſcente lumine, ægrè dat uxorem, eamq; uiduam, deformem, infœcundam. In octaua aliunde è morte cuiuſpiam hæreditatem promittit. In nona cultores deorum efficit, & ſemper in templis deſidentes. In decima nocturnis horis, in domo uel altitudine ſua creſcens & in cõſpectu Iouis, imperatores aut principes facit, quibus uitæ neciſq; poteſtas ſit: diurnis mediocres opes præbet. In undecima ea decernit, quæ in quinta. In duodecima breue tempus uitæ portendit, & miſeros ac laborioſos.

E PLANETARVM LOCIS IVDICIA.

SAturni ſidus in Ariete languidos facit, præſertim quum in enneaticos uel hebdomaticos annos inciderint. In Tauro prima ætate miſeros, imbecilles, ægros, in ſenectute fortunatos. In geminis debiles quoq; & languidos præcipuè annis climactericis. In Cancro inopes, ſeruos, laborioſos. In Leone pauperes, qui à parentibus

aut

aut nihil accipient, aut ſi quid acceperint, perdent. In Virgine pios, humanos & uarijs occupationibus deditos. In Libra, ſi ſalutaris cuiuſpiã ſtellæ teſtimonio adiuuetur, magnas pollicetur opes, alioqui pauperes facit aut prodigos. In Scorpione dolores, peregrinationes & calamitates portendit. In Sagittario pericula & multas ægritudines. In Capricorno nunquam uirginẽ dat uxorem, ſed aut uiduam, aut ſtupratam ab alijs. In Aquario qui Saturnum habent, in multa incidunt periculorum, morborũ, & tempeſtatũ incommoda: poſt quæ, ſi Iuppiter & Mercurius bene collocati ſint, gloriam, opes, & honores maximos conſequuntur. In Piſcibus pauperes efficit, ſed facetos & propria uirtute ac egregio aliquo facinore laudem ſibi comparantes. Iouis ſtella in Ariete facit claros, religioſos, fortes, imperioſos, & cum regibus cõuerſantes, excepta prima ætate, quæ multis periculis infeſtabitur. In Tauro iuſtos, fortes, fidos, alijs ſemper plus quàm ſibi prodeſſe ſtudentes. In Geminis diuites, auaros, laborioſos. In Cancro fidos & magnorum uirorũ amicos. Ioue luſtrante Leonem in multis laboribus tantiſper agent uitam, dum Saturni ſtella uenerit ad Arietem, hoc eſt, trigonum Iouis radium: tum enim opes & principum amicitiam conſequentur. In Virgine honeſtos facit, uerecundos, pudicos, fideles. In libra parit turbas, ignominias, iniurias, peregrinationes, præcipuè ſi fuerit in aduerſis Saturni radijs. In Scorpione generoſos, animo pariter & corpore fortes reddit. In Sagittario glorioſos, principes, duces, eruditos ac diuites, in tetragono Saturni radio

uxorem & liberos denegat. In Capricorno si fuerit in sudoribus & periculis uersabuntur, donec secundum cursum peregerit sidus, à quo tempore fortunatior uita consequetur. In Aquario uenatores gignit, formosos, & uestium ornatu plurimum gaudentes. In Piscibus philosophos, iureconsultos, atq; occultarum artium indagatores. Mars in Ariete fures, fraudulentos, superbos. In Tauro audaces, contentiosos, homicidas, fœdi aspectus, & iocis semper deditos. In Geminis uersutos, qui astu magis, quàm uirtute uel ui aperta alios superare studeant. In Cancro dimicatores, equites, militarem artem exercētes, qui absoluto Saturni cursu chirurgicæ, & magicis incantationibus operam dabunt. In Leone tristes, solicitos, cogitabūdos. In Virgine acres grauissimæ iracundiæ, iram diu in pectore seruantes, ignobiles & inopes, ita ut uix necessaria uitæ alimenta poßint adipisci. In libræ signo formosos, bellicososq;. In Scorpione circa uitæ intium pauperes & inuidos, pòst ætate prouectiore sapientes, fortes, frugi. In Sagittario pigros, inertes, molles, effœminatos, imbecilles, muliebri uoce & cultu gaudētes. Verum simul atq; zodiaci orbem Saturnus permeauerit, fortes erunt, magnanimi, & arduis rebus occupati. In Capricorno generosos, fortes, qui quæuis negotia audaci animo intrepidè suscipiant. In Aquario perfidos, sceleratos, contentiosos, semper alios ad discordiā instigare conantes, qui postea aut uisu priuabuntur, aut aliquo membrorum uitio laborabunt, atq; alijs uictus causa seruire cogentur. In Piscibus omnibus corporis uoluptatibus deditos, uates, & magica

magicarum artium studiosos. Sol in Ariete crudeles & uictoriam summè adfectantes, qui postquam Saturnus tertiam cæli partem transierit, si Solis sidus in angulis mundi extra tela malorum fuerit, opes augebunt, & honorem à regibus consequentur. Quòd si in Saturni uel Martis radios eo tempore inciderit, à principibus incõmoda patiẽtur. In Tauro auaros, qui per fas per nefas colligent diuitias. In Geminis principes, aut primates, sed paruæ potentiæ, qui res omnes pro sua libidine gerere studeant. In Cancro uenustos, fabulis atq; amoribus deditos. In Leone reges, principes, duces, armis ac bellicis rebus operam nauantes. In Virgine claros, felices, & mirabili quodam ingenio præditos. In Libra principes, qui amisso imperio uix aliquem inuenient, cui uitam suam tutò poßint credere. In Scorpione formosos, magni nominis & famæ, qui honorem à regibus cõsequentur, & hæreditates multas acquirent. In Sagittario fraudulentos. In Capricorno principes in crebras ægritudines, dolores, famæ ac opum dispendia incidentes. In Aquario solicitudines, languores, morbos, damna ac pleraq; hoc genus incommoda significat. In Piscibus inertes facit, desides, otiosos. Veneris sidus in Ariete tristes, solicitos, pauperes, mendicos, multæ cogitationis, & impuro nonnunquam amore detentos. In Tauro nobiles, magne existimationis & famæ, regum ac principum familiares, & regiorum fortasse liberorum pædagogos, & qui semper cum primatibus ac nobilibus uiris consuetudinem habeant : idq; præcipuè, si Veneris stella in prosperos aliquos Iouis radios inci-

derit. In Geminis ſapientes, facundos, formoſos, omnibus gratos, beneuolos, qui ſummo pietatis ardore cunctis hominibus & pauperibus opem ferre deſiderent. In Cancro epulas, conuiuia, gemmas, & huiuſcemodi luxus ſeu ornamenta ſectantes. In Leone pauperes, abiectos, miſeros, infelices. In Virgine triſtes, inter infimæ ſortis homines plerunque conuerſantes. In Libra æquos, iuſtos, rerum bellicarum ſtudioſos. In Scorpione acres, arrogantes, improbos. In Sagittario fortes, audaces, qui uel arte ſagittandi, uel alijs exercitijs bellicis apud nobiles homines uictum ſibi comparabunt. In Capricorno honeſtos, placidos, alacres, uenuſtos & conuiuia ſectantes. In Aquario aucupes, uenatores, in cæteris negotijs pigros & inertes. In piſcibus doctos, ſapientes, reges, principes, duces, iureconſultos. Mercurius in Ariete prauos, homicidas, inſidiatores. In Tauro cantores, inertes, lentos, otioſos, ac uentri tantum, & uoluptatibus deditos. In geminis ſagaces, facundos, ad lites atq; diſcordias natos. In Cancro triſtes, cogitabundos, aſtutos, inſidiatores, infames. In Leone milites, qui bella & prælia ſectabuntur, atq; inde ſummum decus ſibi comparabunt. In Virgine fortes, induſtrios, ſagaces, alentes equos, aues, canes. In Libra oratores, Arithmeticos, Geometras, Aſtrologos. In Scorpione uenuſtos, honeſtos, liberales, equites. In Sagittario homicidas, qui armis & pugnis plurimum delectabuntur. In Capricorno pauperes, debiles, ignobiles. In Aquario aſtronomos, augures, uates, interpretes ſomniorum, & futuros euentus hominibus prædicentes, unde & fa-

miam

mam & opes consequentur. In piscibus formosos, facundos, iureconsultos, eruditos. Luna in Ariete reges, principes, diuites, magnæ famæ, uenustos, fortes, audaces. In Tauro tranquillos, alacres, prudentes, formosos. In Geminis pauperes, miseros, infelices, deformes, temere omnia peragentes. In Cancro reges, principes, locupletes, corporis proceri & uenusti. In Leone itidem principes, reges, opulentos, sed sæuos & arrogantes. In Virgine tristes, cogitabundos, doctos, & pauperes. In Libra diuites ac nobiles, qui relictis omnibus negotijs, lusibus, choreis, ac eiusmodi uoluptatibus inuigilabunt, & propter amorem mulierum famæ ac rerum suarum dispendia patientur. In Scorpione asperos, crudeles, imperitos, crasso ingenio. In Sagittario reges, duces, diuites, iureconsultos. In Capricorno nobiles, opulentos, magnæ existimationis. In Aquario uagos, profugos, exules, aucupes, uenatores. In Piscibus pauperes, otiosos, inertes, uenatores tamen & aucupes.

DE QVAESTIONIBVS.

SI quispiam rogauerit, quæ sit natura illius, de quo tacitè in animo suo cogitat, etiam partus die ignoto, componantur domus mundi ad horam quæstionis, atq; ex illis iudicetur non secus ac si esset hora partus. Si quis interrogauerit super absente sit ne uiuus an mortuus, describendæ domus, imponendiq; planetæ in locis suis, deinde iudicandum, quemadmodum sequens exemplum indicabit. Oriatur uigesima pars Leonis, Fortuna sit in uigesimosecundo grado eiusdem signi, Sol & Luna in medio cœlo, Saturnus in loco Fortunæ.

Danda pars emergens eiusq; dominus & Luna absenti, super quo est quæstio. Quia horoscopi præses Sol tenet decimam domum, uiuere uidetur, & optima esse ualetudine. Sed quoniam Saturni stella consistit iuxta gradum orientem, hoc est, lineam uitæ, idq; in loco Fortunæ, quorum utrunq; sidere suo infestat: tum maximè, quia Luna oppressa est radijs Solis, dicendum est esse mortuum. Si dominus signi orientis sit in prima domo, dicito accedentes ad te quicquam uelle quærere de seipsis: si in secũda, de opibus, auro, argento, alijs'ue possessionibus: si in tertia, de fratribus aut sororibus: si in quarta, de parentibus: si in quinta, de liberis: si in sexta, de morbis: si in septima, de nuptijs. Quòd si uitæ dominus retrogradus uel combustus sit, iudicium è Luna sumito ad eandem rationem.

COMMVNES QVAEDAM *iudicandi formæ.*

Domum fortunatã esse dicimus, in qua fortunæ gradus est. Si fœtu nascente planetæ complures in occidente fuerint, felicem senectam id significare. Humilẽ conditionem, si tempore partus planetæ nulli in domo sua fuerint: magnificam si multi. Huc referantur ea, quæ de climactericis annis alibi posuimus. Verius iudicabis oriente Libra & signis utrinq; proximis, quàm Piscibus uel Ariete, ob ueslociorem ortum. Quippe si in hora partus ædenda nonnihil aberrauerint, arbitrabimur interdum Arietem emergere, ascendente Tauro. Cæterum

rum hæc ad climata pertinent, quibus maior latitudo, uel horizontis obliquitas, nam circa æquinoctium omnibus penè par mora in ortu. Si Fortuna diurno tempore in signo masculino fuerit, pater eius, qui natus est, ante matrem morietur: si, in fœmineo, mater ante patrem. Contrà nocte Fortuna in masculino sidere priorē matris mortem denuntiat in fœmineo patris. Masculina sunt Aries, Gemini, Leo, Libra, Sagittarius, Aquarius: alterius sexus reliqua. In figura partus dominus horoscopi & dominus horæ indicant ea, quæ futura sunt primo anno. Quare si uterq; felicem nactus sit locum, felix significatur illius anni successus. Domini secundæ domus, & secundæ horæ, secundo anno præficiuntur: cæteri deinceps simili ordine alijs. Nonnulli adfirmant, si qui Luna Leonem permeante nouam uestem induant, esse illis eadem omnino ueste moriendum.

DE CAPITE DRACONIS.

ANαβιβάζωρ *siue draconis caput quotidie tria minuta percurrit, uicenisq; diebus singulos gradus. Quando id in Ariete est, eo anno significat magnatibus felicitatem, ac exitium ignobilibus. In tauro diuitum & illustrium uirorū interitum. In Geminis aduersas opulentorum atq; nobilium hominum ualetudines è uentis ortas. In Cancro liberalitatem & clemētiam regū. In Leone crebra fulmina & ignes in aëre. In Virgine, segetum ac frugum incommoda. In Libra sæuitiam & inclementiam regum. In Scorpione*

arma

arma & uulnera. In Sagittario *segetũ agrorumq; uastationem.* In Capricorno *felicitatem principum, caeterorum hominũ pericula.* In Aquario *religionis detrimenta.* In Piscibus, *potentiam nobilibus.*

RIDICVLA, SED IVCVNDA *quaedam uaticinia.*

PRoximo *anno caeci parum, aut nihil uidebunt, surdi malè audient, muti non loquentur. Ver erit calidum ac humidum, aestas calida & sicca, autumnus frigidus & siccus, hyems frigida & humida. Aestate erũt quandoq; pluuiae, interdum fulmina ac tonitrua, aliquando cadẽt grandines.* Bellum *erit inter aucupes & aues, inter piscatores & pisces, inter canes & lepores, inter feles & mures, inter lupos & oues, inter monachos & oua.* Multi *interibunt pisces, boues, oues, porci, caprae, pulli & capones: inter simias, canes & equos, mors non tantopere saeuiet. Senectus eodem anno erit immedicabilis, propter annos, qui praecesserunt.* Non *pauci inopia laborabunt, complures aegrotabũt, plerique morientur, etiam ante senectutem. Varia erit rerum mutatio.* Periculosa *erit nauigatio in oceano occiduo, praesertim, si oriantur tempestates.* Reges *& principes satis bene se habebunt.* Vulgi *fortuna quandoq; bona fuerit, interim aduersa, aliquando mediocris.* Diuites *melius se habebunt, quàm pauperes: sani, quàm aegri.* Aurum *erit charius argento, plumbum erit mediocris pretij.* Circa Martium *oues minoris ementur, quàm bo-*

ues aut equi. Erit bonum edere capones, pauones, perdices, & bibere optima uina. In aliquibus locis erunt cædes ac homicidia propter aspectum Martis. Plenilunium erit in Martio uel Aprili, quando Luna Soli erit opposita. Quòd si ipsa tum in caput uel caudam draconis inciderit, occultabitur tantisper, dum rursus ex umbra terræ emergat. Serenitas erit circa orbem Solis. Frigus uigebit in extremis zonis, & altis montibus. Calor & siccitas aëris futura est sub signifero. Ingens humoris copia erit circa mare Tyrrhenum, ac Ionium, & maximè in Oceano. Qua de re uide Aristotelem libro decimoquarto Physicorum, capite ultimo paulo post finem.

De fi

DE FIGVRIS GEOMANTIAE.

	2		1		2		2
Acquisitio	1	*Lætitia*	2	*Albus*	2	*Cõiunctio*	1
	2		2		1		1
	1		2		2		2
	1		2		2		1
Amißio	2	*Triſtitia*	2	*Rubeus*	1	*Carcer*	2
	1		2		2		2
	2		1		2		1
	2		1		2		2
Fortuna	2	*Puella*	2	*Caput*	1	*Populus*	2
maior	1		1	*draconis*	1		2
	1		1		1		2
	1		1		1		1
Fortuna	1	*Puer*	1	*Cauda*	1	*Via*	1
minor	2		2	*draconis*	1		1
	2		1		2		1

Figuræ bonæ dicuntur : acquiſitio, Fortuna maior, Lætitia, puella, albus, caput draconis, cõiũctio, populus: reliquæ malæ. 2 parem punctorũ numerũ notat. 1 imparẽ. Acquiſitio, cõiũctio, lætitia, puer figuræ ſunt oriẽtales, maſculinæ, diurnæ, aëreæ, ſanguineæ. Amißio, Fortuna minor, rubeus, cauda draconis auſtrinæ, maſculinæ, diurnæ, igneæ, cholericæ. Albus, puella, populus, uia ſeptentrionales, fœmineæ, nocturnæ, aqueæ, phlegmati-

cæ. Fortuna maior, tristitia, carcer, caput draconis, occiduæ, nocturnæ, terreæ, melancholicæ. Omnes figuræ, quæ in capite duo puncta habent, fixæ sunt: excipiuntur coniunctio, populus & rubeus communes. Quibus unũ in uertice punctum est, appellantur mobiles, dempto carcere, quæ principio fixa est, sed in fine mobilis. Igneas & aëreas celeres ac leues uocant: aqueas terreasq; tardas & ponderosas.

Forma quærendi iudicem.

H	G	F	E	D	C	B	A
1	1	2	2	2	2	1	2
2	2	1	1	1	1	1	2
2	1	1	2	2	1	2	1
1	2	1	2	1	2	2	1

N	M	L	I
2	2	2	1
2	2	2	1
1	1	1	1
1	1	1	1

P	O
2	1
2	1
2	2
2	2

Q
1
1
2
2

A, b, c,

A, b, c, d matres dicuntur: e, f, g, h filiæ: i, l, m, n neptes: o, p testes: q iudex. A fit fortuito iactu punctorum parium ac imparium in terra, siue arena. Simili modo b, c, d. E fit ex capitibus matrum: f ex punctis in descēsu proximis: eodē pacto g, & h. I nascitur ex cōpositione a & b : l ex c & d: m ex e & f: n ex g & h: o ex i & l: p ex m & n: q ex o & p. In his quatuor anguli sunt, prima, quarta, septima, decima: succedentes secunda, quinta, octaua, undecima: cadentes tertia, sexta, nona, duodecima. Prima figura uitam significat illius, pro quo est facta quæstio: secunda diuitias: tertia fratres ac sorores: quarta parentes, quinta liberos, sexta ægritudines, septima matrimonium, octaua mortem, nona religionem, decima agendi facultatem, undecima rationem amicorum, duodecima inimicorum. Haud commodè iudicaueris, quum ille qui quærit nō est mente tranquilla, hoc est, quum patitur aliquos adfectus animi aut iram, aut amorem, aut tristitiam: uel quum Luna combusta est, aut quando cælum est nebulosum.

QVA RATIONE E FIGVrarum prouentu nos iudicemus.

PLeriq; iudicium à iudice petunt: ego malo spectare multitudinem figurarum. Vt si multæ proueniant bonæ, colligere bona, siue rem futuram adfirmare: sin malæ, prædicere mala, aut rem negare futuram. Plura adscriberem de artis usu, nisi uiderem etiam uulgo satis esse

tis esse perspectũ. Inuẽtio nostra, nemini adhuc cognita mortalium, quod sciam, quaq; olim res dignas admiratione, & prodigio similes deprehendimus, modo dicta.

DIVINATIONVM GENERA.

Diuinationis species nouem sunt. Ἀστρολογία diuinatio è syderum motu atq; radijs. Hydromanteia ex aqua. Catoptromanteia, è speculo. Lecanomantia, ex peluibus. Pyromantia ex igni. Geomantia è terra. Chiromantia ex incisuris manuum. Necromantia uel necyomantia, qua umbrarum euocationes fiunt, & inferorum colloquia. Capnomantia ex fumo. Hæ omnes in formas duas diuiduntur. Naturales, quando non ratione aliqua, sed concitatione quadam animi futura præsentiunt: ut sæpe in somniantibus & uaticinantibus per furorem contingit. Artificiosas, quæ ex ueterum euentuum signorumq; obseruatione futuros euentus colligunt. Diuinationum genera aliquot Cicero enumerat, cuius hæc sunt uerba: Nec uero quicquam aliud adfertur, quur ea quæ dico diuinandi genera nulla sunt, nisi quòd difficile dictu uidetur, quæ cuiusq; diuinationis ratio, quæ causa sit. Quid enim habet aruspex, quur pulmo incisus etiam in bonis extis dirimat tempus & proferat diem? Quid augur? quur à dextra coruus à sinistra cornix faciat ratum? Quid astrologus? quur stella Iouis aut Veneris coniuncta cum Luna ad ortus puerorum salutaris sit: Saturni Martis'ue contraria? Quur autem deus dormientes nos moneat, uigilantes negli-

gat? Quid deinde causæ sit, quur Cassandra furens futura prospiciat, Priamus sapiens hoc idem facere non queat? Reperi uolumina, quæ modum tradebant alloquendi planetas, & ab ijs petendi quasuis res. Præscribebant id fieri debere in uestibus mundis, quæ eundem cum stellis colorem haberent. Sic Lunæ loquuturi ueste sese ornant candida, ac prælonga. Exquiruntur alia, quæ longum esset hic recensere. Obseruatio uulgi est, si tredecim in conuiuio sint, unum ex illis ante annum moriturum. Vidi nonnullos, qui ob id ad conuiuantes duodecim nunquam accedebant, ne numerum dictum complerent. Vanitatis mihi narratum est exemplum, in celebri quodam conuiuio tredecim numero eiusdem penè familiæ extitisse conuiuas, atque ex ijs unum ante undecimum ab eo tempore mensem obijsse.

Auricularis
Medicus
Medius
Index
Pollex
Triãgulus
Linea
uitæ

PHYSIONOMIA
hominis.

CAput magnum hebetes notat, ut in asinis: minutum fatuos: mediocre felix ingenium: cacuminatum inuerecundos. Plani capilli simplices: erecti uel crispi timidos, ut in æthiopibus: densi prauos. Frons ualde parua indociles, ut in suibus: rotunda hebetes: longa adulatores, ut in canibus: quadrata magnanimos, ut in leonibus. Aures crassæ magnæq; astutum, callidum, fraudulētum: tenues ac breues docilem & bonæ indolis. Oculi subrubentes uerecundos: parui pusillanimes: magni tardos: eminentes fatuos: ocyus circumuolubiles ganeonem: tardioris motus pigrum inertemq́; denotant. Nasus rectus, linguæ significat intemperantiam: acutus, iracundiam: obtusus, molliciem: aduncus, qui & aquilinus, regalem animum ac magnificentiam: simus immodestiam, scortationem: minor, fraudem, rapacitatem: apertus, animi uim, roburq́; corporis: rotundus obstructusq́;, stoliditatem ac secordiam: obliquus intortusq́;, mentis & animorum obliquitatem. Dentes parui & imbecilles & pauci hominem significant debilem, ingenio felici, mansuetum, timidum, uitæ breuis. Facies fusca fortes signat, impendiò nigra uel alba timidos, ut in Aethiopibus & mulieribus. Collum longū, pedes longos, gracile graciles indicat. Pectus amplum aut prominens fortem & audacem. Motus uelox inconstantes: segnis hebetes: tardus graues & magnanimos. In hominibus magnæ staturæ plus roboris est corpori, in paruæ animo. Quippe quanto uirtus magis

gis est dispersa, tanto est imbecillior.

DE VRINA NON VISA.

Die Solis si quis ægrotare incipiat, siue petat remedium, dicito morbum esse calidum ex flaua bile, cor angi dolore, & membra omnia grauari ægritudine. Hora Solis, *corpus nimio adfici ardore, & membra ueluti incendi, dolorem in corde, ac renibus esse.* Die Veneris, *languorem & uelut contractionem esse circa lumbos, renes, testiculos, spinam, umbilicum.* Hora Veneris, *dolorem iuxta renes esse è frigore ortum, & ægrum multiplici cura, ac solicitudine torqueri.* Die Mercurij, *adfectum esse pulmonem, ægrè spirare, & inde corporis totius ægritudinem, sensuum uires perturbatas, graues cogitationes.* Hora Mercurij, *tumores in corpore, dolorem in lumbis, qui ortus est ex æstu nimio & frigore sequenti, aut è uento aliquo.* Die Lunæ *phlegmata caput infestare, dolorem esse in lumbis, facile posse in* ἀποπληξίαν *incidere.* Hora Lunæ *morbum esse ortum è frigore & humore adfirmes, atque dextrum latus malè habere, & nisi cito succurrāt periculum fore de uita. Adde penè esse sublatum ueneno ab eo, qui quondam fuerat amicus, & circa occipitium quoq; esse dolorem.* Die Saturni, *morbum esse frigidum & siccum, & diuturnum, ortum in liene, membra omnia grauari, & maximè stomachum.* Hora Saturni, *morbū esse natū è uentis ac frigore, lumbos & splenem infestari.* Die Iouis *redundare sanguinem ob hepatis calorem nimium, dolorem esse sub pulmone circa*

dextrum latus, febribus ægrum laborare. Hora Iouis, adfectum esse hepar: tremore ac frigore corpus commoueri, sed morbum non esse diuturnum. Die Martis, *morbum esse calidum & siccum, laborare febri, anxias cogitationes habere, languorem esse in renibus.* Hora *Martis, febres & tremores esse in corpore, redundare flauam bilem, imminere morbum regium: huic ne detur medicamentum, nisi hora Martis. Isthæc communis natura planetarum est: quam ob aspectus uarios, & singulares hominum ortus contingit immutari: quod addo, ne quis obijciat complures eodem die ægrotare, non tamen eodem laborare morbo. Aliquam certè adhibendam esse rebus istiusmodi fidem, Astrologorum experientia docet, qui ex inæqualium horarum dominis, sæpe uitæ genus colligunt. Et mea equidē sententia tam dies quàm horæ quandam è sideribus naturam trahunt. Verum hic nihil efficiet prorsus, qui horoscopi signa, atq; quæstionum uim, ut uocant, ignorauerit, in quibus iudicium omne è radijs pēdet. Ex his maiora cognoscūtur, quàm si hac ratione intelligas morbum.* Dies Saturni, Io*uis, aliorumq; siderum errantium initium sumunt, non à media nocte, sed ab ortu Solis.*

DE SOMNIIS.

SOmniorum interpretationem adponemus, mire frugiferam, tum ad cognoscendum seruandumq; corporis statum, tum ad rerum futurarum metus inanes fugiendos. Fit enim non raro, ut post fatigationem, siue

immo

immodicum uini usum accenso corpore per somnium ui deantur ignes, gladij, pugnæ, uulnera. Vnde plerunque causæ ignari & timidi, si aliquo proficisci uelint, quales ego quosdam noui, portendi arbitrantur, sese in latronum manus incasuros. Atq; ideo cœptum quandoq; iter dimittunt. Quod si tales ea quæ hic scribentur tenerent, scirent & à cibis calidioribus, seu nimio labore esse abstinendum, & nullum subesse periculum. Eadem dici possunt de tenebris horrore, aquis, rebusq; alijs apparentibus, quæ miseros homines persæpe deterrent.
Somnia triplicia sunt. Naturalia, quæ ex corporis habitudine, siue natura aliqua proueniunt: ut quum uidere se putant aut aquas, aut arma, aut res horrendas: quæ indicant redundare φλέγμα, choleram uel atrabilem. Fatalia, quæ futurum aliquid portendunt: cuiusmodi sunt, quando in somno nuptiæ apparent, quũ ex affinibus quisquam mortuus est. Vana, quæ nihil omnino significant. Talia dici possunt, quæ inde proueniunt, quod præcedenti die simile quicquam uiderint. Ea nanq; sæpenumero occurrere dormientibus solent, quæ uigilantes diurna luce tractamus.

SOMNIA NATVRALIA.

CHolericis arma, pugnæ, lites, ac res igneæ per somnũ apparent. Melancholicis res horrendæ. Phlegmaticis aquæ, pueri seu ranæ natantes. Sanguineis eximiæ formæ puellarum, atq; colores rubri. Sanitatem indicant uidere per somnum acute, sine metu iter facere, facile & sine impedimento currere, terram planam, & cultam uidere, pullulantes arbores multis pomis onustas

aspicere, pura aqua fluentes riuos intueri. Si autem uisus & auditus lædatur, morbũ capitis indicat. Sterilitas arborum, & cæterorum, seminis corruptionem notat. Mare per somnum perturbatum morbũ uentris significat, qui purgandus est. Quum terra uel domus moueri uidetur: id sano morbũ prænuntiat: languenti sanitatem, statusq; præsentis mutationem. Sano uictus tum mutandus, uomendumq; paulatim. Vestem albam calceamentaq; pulchra induisse per somnum optimum est. Mihi contigit post balneum in somno, ut in cubiculum ubi sodales aliquot mei ludentes sedebant, quidam intraret qui summo artificio per caput, per dorsum, per genua, & brachia sese diu uolutabat. Quæ expedita membrorum flexio relicto somno, summopere placebat. Ex his etiam prædicere poteris aliorum somnia, quod mirum uidebitur imperitis. Quoniam si uideris per totum diem hominẽ fatigatum esse labore, bibisse uinum, cibum sumpsisse calidum, certum habe ea nocte per somnum uisum iri illi enses, uulnera, cædes, ac res igneas. Quòd si præter laborem plus quàm satis est sumpserit alimenti, apparebunt præter pugnas eadem nocte tenebræ recessus profundi aut res horrendæ. Porrò si uideris quenquam, qui per diem totum otiosus desederit, quiq; res comederit, ac biberit frigidas, cura ut is ante somnum multũ hauriat aquæ. Sic prædicere poteris futurum, ut dormiens se putet, uel uidere aquas, uel cum ranis ludere, uel natare inter naues. Quum primum uenissem Lutetiam, die quodam non parum me fatigaueram tum ambulando, tum alijs modis. Cibum & potum calidum sumpseram

pſeram idq́; plus æquo, uel plus quàm commode ſtomachus quiuit concoquere. Grauis ac firmus ſomnus erat ob fatigationem. Circa medium noctis iſta apparebant. Eram in uilla quadam extra urbem, ubi puella nunciabat in proximo campo cædi nebulones, ſeu milites, qui uim intulerãt ruſticis. Non multo poſt ipſe uidi uenientes duos cum gladijs cruentis, qui peracto prælio ueſtes mutabant, ac ſeſe purgabant ſanguine. Tum ego timidus fugiebam ad urbem : uerum antè quàm ad medium itineris perueneram, nox ſeu tenebræ oriebantur, ita ut coactus ſim redire, unde exieram. Sed in reditu tot ualles profundas, tot antra, tot res horrendas offendi, ut ægre ſim reuerſus. Dimiſſo ſomno redũdare colligebam flauam atq; atram bilem. Alias per totum diẽ magno labore ſum fatigatus, adeo quod in cœna ſiti coactus multum aquæ hauſerim. Nocte media complures truncatos capite uidi, & ipſe quoq; in magno fui periculo ad duas tres´ue horas. Tum enim ſcribere cœpi quædam de ſiderum natura, quæ mihi in mentem ueniebant. Poſtea rurſus uictus ſomno natatu longo nauem, quæ me anteuorterat, ſequutus ſum uſq; ad ſomni ſatietatem. Sicut labor, potum: ſic pugnæ aquas præceſſerunt.

SOMNIA FATALIA ET VANA.

AQuilæ per ſomnum ſupra caput uolantes, infortunia portendunt. Speculum contueri, ſobolem. Contemplari in aqua faciem, itẽ mortuos uidere fratres, uel ſorores, uitam longam. Motus terræ, fraudem. Apes captare, lucrum. Nuptiæ, aliquem ex affinibus è uita mi-

grasse. Pontem fractum transire, timorem. Gaudium, tristitiam denuntiat. Deum adorare lætitiam. Capillitio priuari caput, mortem amicorum. Domorum incendia, infamiam. Leporem uidere, mortem. Manus mundare, molestiam. Manus uidere immundas, damnum & periculū. Manus attollere, honores. Ferrum tractare, longam uitam. Agnos pascere, dolorem. Plumbum tractare, morbum. Duas uidere lunas, honorem. Monachum uidere, mortem, uel calamitatem. Muscas uidere, iniurian. Pingues uidere boues, rerum abundantiam. Boues errare, lucrum. Boues aquam ingredi, malum. Fornaces ardentes, peregrinationem. Amittere dentem uel oculum, mortem alicuius amici. Oleo perfundi, felicitatem. Musicorū instrumentorum tinnitum audire, iram. Zizaniam serere, infamiam. Nummos tractare, iram. Mortuos uidere equos, felices rerum euentus. Mutum eße, celerem lætitiam. Flere per somnum, gaudium. Serpētes interimere, uictoriam. Vela uidere, malum. Dentes habere sanguinolentos, mortem somniantis. Dentes extrahi, mortem alterius. Testamētum condere, malum est. Aues intrare domum, iacturam. Somnia uana pendent è naturalibus. Nam licet ignes aut pugnas præcedenti die uideris, ea tamen dormienti non apparebunt, si phlegma siue atra bilis magis quàm flaua in corpore redundet: nisi prius uisum tam sit insigne, ut usque animo inhæreat. Quale fuerit, si pridiano meridie quispiam dimicauerit, aut in magno fuerit periculo uitæ: tum enim sponte eorum mens meminerit, tametsi à cholerico uapore non admoneatur.

IOACHIMI FORTII RING. ANDOVERpiani Chaos.

IOACHIMVS FORT. PETRO AEGIDIO, S.

IN hunc libellum res uarias congeßimus, titulumq; fecimus Chaos, quod olim erat quædam rerum omniũ sine ulla forma confusio. Quare si quis miretur hic uaria connecti, neq; ea cohærere, illi ante oculos uersentur Ouidij uersus:

Rudis indigestáq; moles,
Nec quicquam nisi pondus iners, congestáq; eodem
Non bene iunctarum discordia semina rerum.

Speramus tamen Chaos nostrum neq; inutile, neque iniucundum fore, quanquam ea luce, quam requirit communis scribendi ratio caret. Diuersæ etenim formæ colorisq; flosculi sine lege per agrum sparsi nõnihil habere gratiæ solent, ac uarietate quadam contuentium oculos detinere. Hoc opusculum doctißime Petre, nomini tuo inscribimus, nec id sine ratione. Nam quemadmodum hic maximè uaria in corpus unum coëunt, ita uix ullam artem reperiri existimo, in qua non feliciter sis uersatus. Vale. Andouerpiæ decimosexto Calend. Maias, ANNO M. D. XXIX.

De deo

DE DEO.

TRIPLEX *uocis ratio. A'ij dictum esse Deum aiunt à currendo siue mentis celeritate, quod mente nihil sit celerius. Cui opinioni & Plato adstipulatur in Cratylo uel nominum origine:* φαίνονταί μοι οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων τῶν περὶ τὴν ἑλλάδα τούτους μόνους θεοὺς ἡγεῖσθαι, οὕσπερ νῦν πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἥλιον καὶ σελήνην, καὶ γῆν, καὶ ἄστρα, καὶ οὐρανόν. ἅτε γοῦν αὐτὰ ὁρῶντες πάντα ἀεὶ ἰόντα δρόμῳ καὶ θέοντα, ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως τῆς τοῦ θεῖν, θεοὺς αὐτοὺς ἐπονομάσαι. *Alij appellatū esse Deum putant à uerbo* θεῶμαι, *quod omnia conspiciat, totus enim uisus est. Alij* ἀπὸ τοῦ δέους, *id est, timore, quod illo nihil sit maius, quod ab omnibus timeatur, & neminem ipse timeat. Tres de deo opiniones fuerunt: quarū prima, nullum deum, nulla dei imperium: secūda deos multos, & cuiq; suum imperium: tertia unum solum eiusq; unicū imperium statuit. Tantum esse unum deum, hunc in modum Lactantius docet. Quemadmodum in re militari, ubi tot sunt imperatores, quot legiones, cohortes, alæ, non facile instruitur acies: ita in mundo uniuersa corruent, nisi sit unus, qui omnia gubernet. Roganti regi cuidam num quis se uiueret felicior, barbarus respondit:* Πρῶτα θεός, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς: Σύμφυτα δὲ τρία πάντα, καὶ εἰς ἓν ἰόντα. *Qui uersus perso*

Id est, Apparet primū circa Græciæ oram Deos appellatos esse, quos nunc Barbari complures Solem & Lunā & terrā & astra & cœlū nuncupāt. Atq; ea cur su æterno eūtia currētiaq;, a natura istiusmodi Deos nomīasse.

Id est, Primum deus, deinde sermo & spirit⁹ cū ipsis, qui unius sunt naturæ, & in unū cōfluūt.

perſonas treis, ac deum unum exprimunt. Deo nomen non eſt, quia ſolus eſt: nec opus eſt proprio uocabulo, niſi quum diſcrimen exigit multitudo. Hoc intereſt inter naturam dei & noſtram, quod noſtri melior pars animus ſit, in illo nihil extra animum, totus eſt ratio. Quod in triremi gubernator eſt, dux in urbe, imperator in exercitu, hoc in mundo deus. Nazianzenus, ſic eum deſcribit: τοῦτο ἐν αἰσθητοῖς ἥλιος. ὅπερ ἐν νοητοῖς θεός. Id eſt, Hoc menti deus, quod ſenſibus ſplendor Solis. Huius uultus tribus per ordinem poſitis lucet in ſpeculis, angelo, animo, corpore mundi. In illo propinquiore, clarißime: in hoc remotiore obſcurius: in hoc remotißimo, ſi cæteris compares, obſcurißime. Proinde ſancta mens angeli nullo impedita corporis miniſterio, in ſeipſam reflectitur, ubi Dei uultum illum ſinu ſuo inſculptum introſpicit, inſpectum ilico admiratur: auidiſſime illi ſemper inhæret. Vultus illius diuini gratiã pulchritudinem dicimus. Auiditatem angeli dei uultui penitus inhærentem proprie uocamus amorem.

DE CHRISTO, ET MAVMETHE.

Chriſti nomina ſunt: uerbum, lumen, Ieſus, ac ſacerdos. Verbum nominatur, quia per illud pater dixit atq; creauit omnia. Etenim ſicut ſenſus in animo noſtro conceptus, qui prius διάνοια dicebatur, ipſa pronuntiatione fit λόγος: ſic ſermo dei ante conditum mundum ſemper naſcens ex corde patris, nec inde recedens ſapientia erat. Ea deprompta per mundum conditum ſermo eſſe cœpit, per quẽ pater nobis loquutus eſt. Lumen, nam quemadmodum Solis ſydus nunquam ſine

lumine

lumine conſpicitur: ita & deus nũquam ſine filio. Ieſus, quia ſeruator ac inſtaurator generis humani eſt. Et ſacerdos, quoniam ſacrificium obtulit ſeipſum pro hominibus. Sicut apud Romanos Cæſar, apud Aegyptios Pharao, ita apud Iudæos Chriſtus communi nomine rex appellatur. Dictus eſt ἀμήτωρ, quod genitus ſit ex deo ſine matre: ἀπάτωρ, quia natus ſit ex uirgine ſine patre. Chriſtus reuixit ſexto Calendas Apnileis, in cœlum aſcendit tertio Nonas Maij, ſacrumſpiritum diſcipulis miſit Idibus Maij. Maumethes aſſerebat ſe à Chriſto uerbis manifeſtis promiſſum fuiſſe, ſcriptumq; eſſe in euangelio: Prædico uobis poſt me uenturũ eſſe dei nuncium nomine Maumethem, ſpiritum ueritatis, qui docebit uos omnia. Cæterum ea machinatio & callida erat, & ridicula. Quippe ante Maumethis aduentum cauſa nulla erat, quare potius Maumethis, quàm Pilati, uel Iudæ, uel Antichriſti nomen euangelio ſubtraheretur. Falſo igitur nomen ſuum poſuit, ubi apud Ioannem dei ſpiritus promittitur.

DE DIIS AC THEOLOGIA GENTILIVM.

ANte omnia Chaos fuiſſe dicunt, atq; illud per longum tempus fines ſibi & fundum quendã feciſſe, tanquam in oui immanis formam collectum. Ex quo diſrupto ſpecies quædam hominis eſt orta duplicis formæ, quàm maſculofœminam & Phanetam uocant. Ex hac prodierunt cœlum & terra. E cœlo ſex geniti mares, quos Titanas appellant, Oceanus, Cœus, Crios, Hyperion, Iapetus, Cronos, qui Saturnus dicitur. E terra ſex fœmi

fœminæ, quæ Titanides *uocantur:* Thya, Rhea, Themis, Mnemoſyne, Thetis, Hebe. Ex *his omnibus, qui primus fuerat è cœlo natus, primam terræ filiam accepit uxorem: ſecundus ſecundam: & cæteri ſimili ordine.* Saturnus *itaq; in coniugium accepit* Rheam. Is *reſponſo commonitus erat ſe quendam geniturum filium, qui patrem pelleret regno.* Quam *ob cauſam omnes, quos habiturus eſſet liberos deuorare inſtituit.* Vorauit *ergo* Aiden *ſiue* Orcum, & Neptunum. Tertium Iouem *mater* Rhea *patri arte ſubtraxit. Atq; ne uagitus pueri audiretur,* Corybantas *quoſdam cymbala fecit ac tympana percutere, ut obſtrepente ſonitu, infantis uagitus nõ audiretur. Sed quum ex uteri imminutione intellexiſſet pater æditum partum, expetebat ad deuorandum.* Tum Rhea *lapidem ei offerens magnum, hunc genui, inquit. At ille ſaxum abſorbuit. Cuius caſu ac grauitate uoratos alios expulſos eſſe memorant. Maiores non unum tantum Saturnum eſſe aiebant, nec unũ* Iouem, *aut* Herculem, *ſed uetuſtiſsimos gentium ſingularum reges Saturnos dictos: illorum filios,* Ioues *ac* Iunones: *nepotes* Hercules. Cicero *tertio de natura deorum:* Ioues *plures in priſcis* Græcorum *literis inuenimus.* Vnde *apud* Babylonios Nymbrotus *Saturnus eſt: cuius filius* Belus Iuppiter Babylonius *nuncupatur: quemadmodum in tertio libro* Diodorus *adfirmat. Pari modo* Cameſes *apud* Aegyptios *primus Saturnus fuit: cuius filij* Oſiris *atq;* Iſis Iuppiter & Iuno Aegyptij *appellantur: &* Oſiridis *filius* Libyus *nomine corporis robore admirabili uir* Aegyptius Hercules *uocatus eſt. Sic &* Alcæus *ex* Ioue

& Alcme

& Alcmena Græcus Hercules fuit. Ex his manifestum est unum eundemq; uirum & Saturnum & Iouem & Herculem esse posse ratione diuersa. Saturnorum patres cœli uocantur, quod uiderentur antiquißimi è cœlo siue superis delapsi esse. Qua de re Xenophontis in libello, quem de æquiuocorum ratione conscripsit, hæc uerba sunt: Saturni dicuntur familiarum nobilium regum, qui urbes condiderunt senißimi. Primogeniti eorum Ioues & Iunones. Hercules uero nepotes eorũ fortißimi. Patres Saturnorum cæli, uxores Rheæ, & cælorum Vestæ. Quot ergo Saturni, tot Cœli, Vestæ, Rheæ, Iunones, Ioues, Hercules. Idem quoq; qui unis populis est Hercules, alteris Iuppiter est. Nanq; Ninus & Chaldæis Hercules fuit, & Assyrijs, quibus oppidum paternum tetrapolim & caput imperij statuit, Iuppiter. Hæc Xenophon. Ideo & Semyramis eius coniunx ita de Nino in columna quadam scripsit: Mihi pater Iuppiter Belus: auus Saturnus Babylonicus: pauus Saturnus Aethiops: abauus Saturnus Aegyptius: attauus, Cœlus Phœnix Ogyges. Ab Ogyge ad meum auum Sol orbem suum lustrauit semel ac tricies & centies. Ab auo ad patrem sexies & quinquies. A patre ad me bis & sexagies. Berosus quarto libro de regnorũ antiquitate: Itaq; Nymbrotus Babyloniæ Saturnus primus creatus est. Iouis quatuor præcipue nomina fuerunt. Stator, quod Romulum precantem, ut fugam suorum sisteret, audiuit. Tonans à tonitruo, sicut & fulminans à fulmine. Vnde in sacris Romanorum: Ioue tonante aut fulminante comitia ne sunto. Feretrius, quod pacem ferre putaretur.

Quoniam

Quoniam ex templo eius, quod Romæ primum à Romulo ædificatum erat, ſumebant ſceptrum per quod iurarent, & ſilicem quo fœdus ferirent. Elicius ab eliciendo, quod ſacris quibuſdam & precationibus eum cogebant è cœlo deſcendere. Ouidius in Faſtis: Eliciunt cœlo te Iuppiter, unde minores Nunc quoq; te celebrant, Eliciumq́; uocant. Conſtat Auentinæ tremuiſſe cacumina ſyluæ, Terraq́; ſubſedit pondere preſſa Iouis. Quatuor has uoces in naturali hiſtoria Plinius ſic enumerat: Inter Statores, & Tonantes, & Feretrios, Eliciū quoq; accepimus Iouem. Homerus Martem ἀλλοπρόσαλλον uocat, hoc eſt, ad alium atq; alium eūtem ac inſtabilem. Treis animi eſſe adfectus conſtat, qui homines in omnia facinora præcipites agunt: iram, cupiditatem, libidinem. Ira ultionem deſiderat, cupiditas opes, libido uoluptates. Hæ apud ueteres Furiæ nuncupatæ ſunt, id eſt, deæ furoris, Noctis & Acherontis filiæ. Eaſdem finxerunt Poëtæ loca inferna inhabitare. Cicero eas uocat tormēta ſiue cruciatus ſceleſtæ mentis. Nolite, inquit, putare, quemadmodum in fabulis ſæpenumero uidemus, eos qui aliquid impie ſcelerateq́; commiſerunt, agitari & perterreri tedis ardentibus. Sua quenq; fraus & ſuus terror maxime uexat. Suum ſcelus exagitat, amentiaq́; afficit. Suæ malæ cogitationes, cōſcientiæq́; animi terreni. Hæ ſunt impijs aſsiduæ domeſticæq́; Furiæ. Quæ dies noctesq́; parentum pœnas à ſceleratiſsimis filijs repetant. Tres parcæ temporibus diuiſæ eſſe traduntur, ac penſi filum partim iam eſſe deductum, partim deducendum, partim nunc torqueri dicitur. Quarum quæ præteritum

respicit, Atropos nūcupatur, hoc est, inexorabilis, quoniam quæ præterierunt, mutari non poßunt. Quæ futurum Lachesis, quasi sortilega, quia sua rem quanq; sors per naturam manet. Quæ præsens Clotho, quasi torquens, quod sua cuiq; torquendo perficiat. Lactantius interpretatur Parcas triplicem rerum omnium statum: ortum qui præbet initiū uitæ, naturæ uigorem, & mortem siue occasum. Genius est deus, cuius in tutela, ut quisque natus est, uiuit, à gignendo ita appellatus, siue quòd ut generemur curet, siue quòd unà gignatur nobiscum, siue quòd genitos nos suscipiat ac tueatur. Cupido pingitur aliger, quia chameleonte mutabilior: nudus, quia pudore uacat. Iuno alias Lucina uocatur, quòd præsit parturientibus: alias Pronuba, quòd antistes sit matrimonij. Diana in syluis, Luna in cælo, apud inferos Proserpina dicitur. Fortuna cæca nūcupatur, quia nihil cernat, quo sese applicet. Insana, quod sit atrox, incerta, instabilis. Et bruta, quoniam dignū aut indignū nequeat internoscere. Metellus qui primus Corsos subegit, in mari tempestatem magnam passus, ædem deæ Tempestatis erexit. Ouidius in Fastis:

Te quoq; Tempestas meritam delubra fatemur,
Quum penè est Corsis obruta claßis aquis.

In Aegypto Anubis, in cælo Sirius, apud inferos Cerberus. Flumina inferorum sunt Styx, Acheron, Lethe, Cocytus, Phlegeton: per quæ significantur odium, tristitia, obliuio, luctus, ardor. Numa sacerdotum ordinem diuisit in septē genera. Curiones qui pro Curijs hostias immolabant. Flamines, qui pileū aßidue gestabant, quasi

filami

flamines. Nam quũ nudo capite incedere nephas esset, & propter æstum pileum gestare non poterant, filo capita religare cœperunt. Flamines tres erant: Dialis, Martialis & Quirinalis. Celerum duces, qui reges custodiebant. Augures, qui futura prædicebant. Vestales uirgines, quæ deos precarentur. Fœciales, qui belli pacisq; autores erant. Et pontificem maximum, cui sacra omnia excripta dedit. Corybantes sacerdotes Cybeles erant, siue Rheæ qui in sacrificijs matris deorum armati saltabãt. Sic appellati, quod inter saltãdũ capita iactent.

AD IVS PERTINENTIA.

IVs in parteis duas diducitur: diuinum, quod euangelij atq; sacrarum literarum præceptis constat: & humanum, quod moribus legibusq; conscriptis continetur. Posterius in duo itidem genera distrahitur: pontificum siue canonicum, & ciuile. In diuina lege, quædam præcepti sunt, quæ scribuntur de fœnore, ac adulterijs. Quædam consilij: ut si quis percußerit maxillam dexteram, præbe sinistram. Romani iuris partes quinq;. Lex, populi constitutio, qua natu maiores simul cum plebe aliquid sanxerunt. Plebiscitum quod plebs sola constituit. Senatusconsultum, quod soli senatores populo cõsulentes decreuere. Constitutio siue edictum, quod rex aut imperator solus constituerit. Et prudentum dicta, quæ iurecõsulti consultori responderunt. Dißident ius & fas, quod fas dicatur lex diuina: ius lex humana. Vt per agrum alienum transire fas est, ius nõ est. Quoniã id leges sa-

cræ permittunt, humanæ uero prohibent. Tres maximi fuerunt legumlatores: in Iudæa Christus: in Arabia, Maumethes: in Aegypto Moses. Veteres in iudicijs, quando significare uolebant absoluendum esse hominē, subscribebant literam Taf. Quando uero indicabant causam accuratius esse cognoscendam, ponebant λ, hoc erat, non liquere, neq; iudicium manifestum esse. Quum autem damnabant, scribebant Thita literam, quæ non absimilis est cordi transfixo. Inde Persius in quarta Satyra: Et potis es nigrum uitio præfigere Theta, id est, iudicare uel discernere potes quid bonum, quid malum. Omnes homines aut liberi sunt, aut serui. Liberi rursus aut ingenui, qui statim ut nati sunt, liberi sunt: aut libertini, qui ex iusta seruitute manumißi sunt, hi & liberti uocantur. Terentius: Feci è seruo, ut esses libertus mihi, propterea quod seruiebas liberaliter. Manumißio datio libertatis est. Aristoteles iudicē uocat ἔμψυχον νόμον, id est, legem animatam. Aequitas ius naturale est. Capitis diminutio prioris uitæ commutatio est. Ea multiplex est. Si amittant libertatem, ciuitatem, ac familiam, maxima capitis diminutio dicitur: si ciuitatem duntaxat, media. Census, recognitio populi, ac uiriū ciuitatis, facta per censores. Dolus malus, machinatio quædam alterius decipiendi causa, quum aliud agitur, aliud simulatur. Quæstio, ueritatis per tormenta inquisitio. Vsusfructus, ius alienis rebus utendi fruendiq; salua rerum substantia. Hæreditas, succeßio in uniuersum ius quod superest, deducto ære alieno. Affines uiri & uxoris cognati. Calumnia, falsa criminis impositio. Auctio, publica

blica uenditio bonorum. Cicero pro Deiotaro: ille iterũ, ille tertio auctionibus factis pecuniam dedit.

DE RE MILITARI.

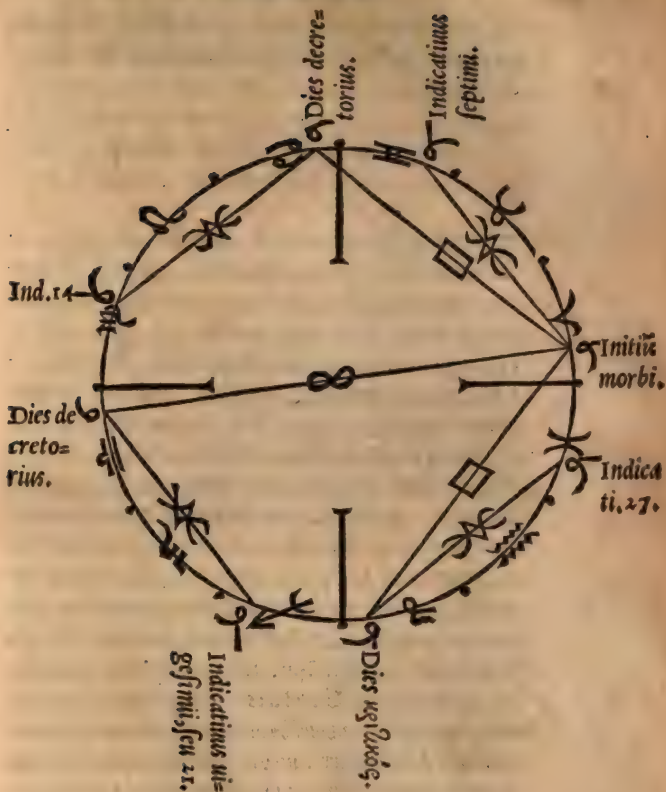
IN summo imperatore seu duce quatuor necessaria: rei militaris scientia, autoritas, felicitas, uirtus. Duo bellorum genera. Alterum quod sola imperatorum libidine, ac petulantia quadam ferocientium animorum leuibus de causis concitari solet. Alterum quod pro patriæ tuitione, pro liberis, pro fortunis ac rep. tuenda geritur. Lituus, genus buccinæ curuæ est, sono acutiore ac proprie equitum. Tuba, genus buccinæ directæ grauiore sono, & peditum. Buccina uox generalis est, accipitur etiam pro cornu quodam aut simuli instrumento quod inflatur. Columella septimo libro: Ad sonum buccinæ pecus, si quod in syluis substiterit, septa repetere consuescat. Claßicum cornu retortum est, atq; etiam sonus ipse. Horatius:

Nec excitatur claßico miles truci.

Hostes sunt quibus nos, aut qui nobis bellum publice constituerunt. Signorum genera, tria sunt: Vocalia, quæ uoce humana pronuntiantur. Semiuocalia, quæ cornibus aut tuba dantur. Et muta, cuiusmodi sunt Aquilæ, Dracones. Pescennius Niger uetuit, ne milites zonam secum deferrent in bellum: sed si quid haberent pecuniæ in ærario relinquerent, recepturi post prælium quò & ipsis luxuriei materiam eriperet, & hosti prædam, si quid aduersi euenisset.

AD MEDICAM ARTEM *spectantia.*

Medici herbarum gradus quatuor enumerant. Primum qui uix sentitur. Secundum, qui manifeste sentitur, sed non offendit. Tertium, qui sensum lædit. Quartum, qui breui interimit. Chelidonia naturam habet calidam & siccam in tertio gradu. Argentum uiuũ humidum est in quarto. Aurum temperatæ naturæ est, calidum tamen & siccum, sed ad gradum nullum peruenit. Datur aduersus lepram ac debilitatem stomachi. Decretorij dies nuncupantur, quando Luna consistit in gradibus qui uel quadrante, uel diametro mundi, à signiferi parte distant, in qua ipsa erat initio morbi. Cæterum ad radios hos nũc ocyus, nunc segnius ipsa peruenit, ob uelociorem tardioremúe cursum. Crisis non omnibus eadem, propter naturas diuersas corporũ, ætatum, temporum anni, & radiorum, qui à planetis alijs, ad Lunam iaciuntur. Hæc si decretorio die sit in domo sua, siue exaltatione, uel cum Ioue aut Venere, bonam crisin futuram indicat. Si morbus oriatur ex repletione, bonum est ipsam in radijs tetragonis, seu oppositis decrescere. Si temporibus ijsdem iungatur Soli, uel Saturno, malum: & ex causa posteriore morbus longus significatur. Si ea decrescens Saturno adiungatur ægritudinis initio, aut morbum id diuturnum portendit, aut mortem. Sin crescente idem sidere eueniat, ualetudinem meliorem.

In morbum incidens, quum Luna est in sexto gradu Arietis, indicatiuos dies habebit, quando ipsa erit in

 sex

ſexto Geminorū, Virginis, Sagittarij, Piſciū: κριτικοὺς uero, quum fuerit in ſexta parte Cancri, Libræ, Capricorni, Arietis.

ORDO ET SVBIECTA artium.

DVo artium genera ſunt. Alterum mechanicum, ut lanificium, nautice, agricultura, chirurgia ſic dicta quod manuum officio exerceatur. Alterum, quod præceptionibus magis & animi meditatione, quàm corporis exercitio diſcitur. Hoc diuidi poteſt in quinq; formas: Logicen, Mathematicen, Moralem, Naturalem, Supernaturalem. Logices partes ſunt: Grammatice, Dialectice, Rhetorice. Mathematices: Arithmetice, Muſice, Geometria, Aſtronomia. Moralis Ethice, Oeconomice, Politice. Naturalis, Phyſice, ac Medicina. Supernaturalis, Metaphyſice, & Theologia. Septem priores, liberales uocantur, quod liberum requirunt animū. Politicæ partes duæ, ius ciuile & ſcientia militaris: quæ in terreſtrē naualemq; diſtribuitur. Mechanicarum artium ſubiecta ſunt lana, nauis, agri. Grammatices, loquutio: Dialectices, argumentatio: Rhetorices eloquentia: Arithmetices numerus: Muſices, numeri conſonantia: Geometriæ, magnitudo: Aſtronomiæ, magnitudo cum motus ratione: Ethices, quæ uirtutum ac uitiorum genera tradit, ſummum bonum: Oeconomices, res domeſtica: Politices, reſpublica: Phyſices, corpus: Medicinæ, corpus humanum: Metaphyſices, ens: Theologiæ, deus. Rurſus artiū

gene

genera tria ſunt. Animi tantũ, ut Poëtice, Muſice, Aſtrologia, Grãmatice, Rhetorice, iuris ſcientia, philoſophia. Corporis, ut iaculatio, ſaltatio, uelocitas. Animi & corporis: ut ruris cultus, palæſtra, chirurgice. Deniq; omne artium genus aut eſt inſpiratum, ut theologia: aut inuẽtum, ut philoſophia: aut mixtum, ut diuinatio.

DE PHILOSOPHIA.

PHiloſophiæ tres partes ſunt, Phyſice, quæ rerum naturas ſcrutatur: Ethice, quæ mores & uiuendi leges docet: Logice, quæ ſermonis rationẽ complectitur. Hac continentur Grammatice, rectè loquendi ſcribendiq; ſcientia, uſu, ratione, autoritateq; conſtans: Dialectice, ars diſſerendi uel docendi: Rhetorice, quæ docet modum loquendi aptè, copioſè & diſtinctè. Autor Stoicæ ſectæ Zeno fuit: Epicureæ Epicurus: Cynicæ Antiſthenes: Achademicorum Plato: Peripateticorum Ariſtoteles. Philoſophi nomen habent à ciuitatibus, ut Megarenſes, Elienſes, Eretici, Cyrenaici. A locis, ut Academici, Stoici: Stoa enim porticus erat, in qua diſceptare ſolebant. Ab ignominia, ut Cynici. A faſtu, ut qui ſe φιλαλήθεις ueritatis ſtudioſos uocabant. A præceptoribus: ut Socratici, Epicurei. Qui de rerum natura ſcripſerunt, Phyſici uocantur. Qui de moribus, Ethici. Cæteri à diſſerendo, Dialectici. Duo philoſophorum in diſſerẽdo genera. Vnum eorum, qui certam quæſtionis partem defendunt, ut Stoici, & Peripatetici. Alterũ qui ad quæſtionẽ diuerſas rationes conferunt, è quibus ueritas col-

colligi potest: ut Academici & Socratici. Triplex fuit academia. Vetus à Platone, Speusippo & Zenocrate instituta. Media, quàm Arcesilas instituit. Hic aiebat nihil adfirmari, aut comprehendi posse. Tertia quàm constituit Carneades. Philosophia iuuenibus sobrietas: senioribus solatium: pauperibus diuitiæ: diuitibus ornatus. Synesius ait eam legum natura præstantiorem esse: quod hæ ut recte uiuas cogunt, illa docet. Quantoq; deterius est coactum facere aliquid quàm sponte, tanto legẽ inferiorem esse philosophia. Eius uerba hæc sunt: καλὸν νόμος ἀλλ' οὐ κρείττων φιλοσοφίας. ὁ μὲν γὰρ βιάζεται μὴ ἀδικεῖν, ἡ δὲ διδάσκει. ὅσῳ δὲ χεῖρόν ἐστιν ἀνάγκῃ τι ποιεῖν τοῦ ἑκουσίως, τοσούτῳ καὶ νόμος φιλοσοφίας. ὥστε διὰ ταῦτα φιλοσοφεῖτε καὶ μὴ πολιτεύεσθε. κρεῖττον γὰρ δι' οὓς διδάσκονται ἄνθρωποι δικαιοπραγεῖν ἐπίστασθαι, ἢ δι' οὓς ἀναγκάζονται μὴ ἀδικεῖν.

DE STVDENDI RATIONE.

TRia sunt, quæ breuißimo temporis spatio rudißimos quosque homines ad maximam eruditionem prouehere poßint, audire, docere, scribere. Ad audiendos professores his uerbis Isocrates Rhetor adolescentes hortatur: μὴ κατόκνει μακρὰν ὁδὸν πορεύεσθαι πρὸς τοὺς διδάσκειν τι χρήσιμον ἐπαγγελλομένους, αἰσχρὸν γὰρ μὲν τοὺς ἐμπόρους τηλικαῦτα πελάγη διαπερᾶν ἕνεκα τοῦ πλείω ποιῆσαι τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν. τοὺς δὲ νεωτέρους μηδὲ τὰς κατὰ

γῆν

γλὼ πορείας ὑπομλύειν ἐπὶ τῷ βελτίω κατασῆ=σαι τὴν ἑαυτῶν διάνοιαν, Id est, Ne pigeat longam uiam ire ad utile aliquid docere profitentes. Turpe est enim mercatores longinqua maria pertransire causa diuitiarum: iuniores uero neq; per terram iter tolerare ad mentem meliorem constituendam. Secundum est, ut unusquisq; quàm primum poßit doceat. Siquidem facile artes euanescunt, nisi exercitatione confirmes: & in omnibus rebus ferè minus ualent præcepta, quàm experimenta. Plus utilitatis cõsequeris, si per horam unam docueris, aut enarraueris doctum autorem, quàm si horis decem solitario te studio confeceris. Nusquam cõmodius deprehenderis quid intelligas, quid te lateat, quàm si alios doceas.

PHYSICA.

IGnis calidus est, aër humidus, aqua frigida, terra sicca. Aër humidior aqua est. Quoniam quũ duplex sit humor, aërius ut oleũ: aqueus ut aqua ipsa, posterior facilius siccescit: & sicut aër superior aqua est, ita oleũ aëris humor admixtus aquæ, superiorem locum petit. Aquam colorem habere aiunt album, saporem dulcem: terram fuscum colorem, saporem amarum: ignem colorem rubrum, saporem incertum: aëra coloris saporisq; expertem esse. Aër & ignis mouendi uim habent aqua & terra patiendi. Triplex ignis est: communis, quo quotidie utimur: in corporibus animantium, quem medici calorem naturalẽ uocant: & Solis ignis quo omnia florent

florent, & qui radix siue causa est aliorum ignium. Adhuc triplex ignis est: carbo, flamma, & splendor à flamma per aëra fusus. Rerum principia duo sunt materia & forma. Materia uelut mater est, deus pater, forma proles. Deus dat, sylua recipit, forma nascitur. Differunt creatio & generatio. Nam creatio prior est generatiõe. Creatio dei est, generatio naturæ. Creatur, quod suapte natura simplex est, partibusq́; carens: ut anima capax rationis, materia, forma: generatio compositorũ est. Quicquid generatur singulare est, species enim generari non possunt. Eorum quæ sunt, quædam sunt diuidua, hoc est, ex aliquo composita: quædam induidua, seu simplicia. Rursus diuidua aut sunt similiũ partium, quæ ex similibus componuntur, ut aurum, aqua, uinum. Aut dissimilium, quæ ex dissimilibus partibus constant, ut domus, equus, piscis, omniaq́; animantia. Natura est uis insita rebus, similia de similibus procreans. Vmbra, aër carens sole. Vmbræ etiam uocãtur inferorum imagines. Physici aiunt inter elementa proportionem esse decuplam. Vt aqua, inquiunt, decuplo plus spacij conitinet, quàm terra. Et aër decuplo plus loci, quàm aqua: sic in alijs. Ex quo colligimus ignem millecuplo esse ampliorẽ terra. Quũ ergo in bombardis ex puluere repente ignis fiat, necesse est temporis momento ignis suum habeat locum. Hæc causa globum eijcit, nam proxima quæque cedere debent flamma exoriente. Mirantur quur non idem efficiat stupa: certe idem ageret, si tota simul incẽdi posset, quemadmodum puluis ille aridissimus. In quibusdam libris hãc inueni descriptionem: Mulier hominis

consu

confusio est, cõtinua solicitudo, indeficiens pugna, quotidianum damnum, solitudinis impedimentum, adolescentiæ naufragium, animal peßimum, pondus grauißimum, aspis insanabilis, humanum mancipium. Nonnulli *fœminas monstra esse hominum aiunt, & propter calorem deficientem nasci.* In *rebus omnibus natura genuit aliquid, quod inter cætera principatum obtineret.* Inter *sidera* Sol *princeps est: inter spiritus seu potius res cunctas deus: inter animantia homo: inter feras leo: inter metalla aurum: inter potus genera uinum.*

TEMPESTATVM DESCRIptio ad Physicen quoq; referenda.

FVlmen, *flamma uel ignis repentinus est, qui ex nubium collisione, aut ruptura nascitur.* Tonitruum *sonitus, qui æditur, quando halitus nubem rumpit.* Imber *pluuia sensim cadens.* Pluuia *uocabulum generale.* Nimbus *pluuia præceps & repentina.* Grando *pluuia in descensu congelata.* Nix *humor modice concretus, à grandine differens, quod hæc postquàm nubes in guttas soluatur, concrescit: illa antequàm in pluuiam cogitur nubes.* Niuis *quadruplex natura: uisum dispergit, per floculos cadit, messem auget, & semper in altis manet montibus.* Floccus *exigua lanæ portio est quæ dumetis adhæret, quom per illa transeunt oues.* Distant *ros & pruina, quod ros æstate sit, pruina hyeme.* Nihil *aliud in terra tremor, quàm in nube tonitruum.* Nebula *est halitus è terra, atq; aquis surgẽs, qui uel statim euanescit,*

uel in

uel in altum ſublatus conuertitur in nubem. Nubes uapor humidus in ſublime egreſſus, qui ui uentorum cogitur per aëra. Differt nubes à nebula, quod nubes quocunq; tempore cerni poſſint: nebulæ nec æſtate calida, nec nimio frigore. Fulminum antiquitas tria genera obſeruabat. Poſtularia, quæ uotorum, uel ſacrificiorum omiſſam, aut ſpretam religionem repoſcebant. Peſtifera quibus interitus, exiliũ, uel aliqua clades denuntiabatur. Et peremptalia, quæ ſuperiorum fulgurum, ac prodigiorum oſtenta & ſignificationes perimebant. Huc alludũt Plinij uerba: Quando in fulgurum quoq; interpretatione eo profecit ſcientia, ut uentura alia finito die præcinat, & an peremptura ſint fatum, aut apertura potius alia fata, quæ lateant. In magna tempeſtate apparent duæ ſtellæ uelo inſidentes, Pollucis & Caſtoris numina, quibus ſe adiuuari periclitantes exiſtimant. Solitarium ſidus Helenam uocant, dirum nauigantibus. Ideo Propertius, inquit: Candida felici ſoluite uela choro: non ſtellam unam, ſed geminas intelligens. Ouidius:

Vos quoq; Tyndaridæ, quos hæc colit inſula, fratres
Mite precor duplici numen adeſte rati.

DE COMETIS.

Cometas uocant nubium incendia magna, hærentia in aëre, quorum octo genera ſunt. Pogonias, quãdo ſcintillæ deorſum promittuntur in ſpeciem barbæ. De quo ſidere ſic Græci ſcripſere: πωγωνίας ἐκ τῶν κάτωθεν δίκην πώγωνος ἔχων τὰς κόμας. Acontias, quum nubes incenſæ effigiem iaculi faciunt. De quo Græci: ἀκοντίας ὅμοιος ἀκοντίῳ. Xiphias quum

enſis

ensis similitudo apparet. Græci: ξιφίας βραχύπορος μὲν ὠχρὸς δὲ, καὶ ξιφήρεις ἔχων τὰς ἀκτῖνας. Disceus, quando disci habet speciem. Græci: ὁ δισκεὺς δίσκῳ περιφερὴς, τὸ δὲ εἶδος ὡς ἤλεκτρον. Pithus, quum forma uidetur dolij. Græci: ὁ πίθος καπνώδης μὲν φωτὸς πλήρης, τὸ δὲ σχῆμα ὁμοίως πίθῳ. Ceratias, quando effigiem cornu habet. Græci sic: ὁ κεράστης κερατοειδὴς ἔχων πλοκάμους. Lampadias, quũ ignis, facis habet speciẽ. Græci: ὁ λαμπαδίας ὅμοιος λαμπάδος καιομένης. Hippus, quando equi similitudo est. Græci: ὁ ἵππος ὁ καὶ ἱππεὺς καλούμενος δίκην λοφιᾶς ἵππου διαρραίνων τὰς ἀκτῖνας. Hæc ad uigesimumquintum Plinij caput in secundo naturalis historiæ libro conducent, ubi cometarum descriptiones ex his Græcorum uerbis desumptæ uidentur.

DE ARCV CAELESTI.

ARcuum semidiameter semper est quadraginta duarum partium: sed quanto Sol depreßior, tanto arcus altior. Obseruatum est centrum oculi cernentis, centrum arcus, & eius polos, in eadem esse linea recta: atq; sub æquatore, tribus horis ante meridiẽ, totidemq; post nunquam cerni propter Solis altitudinem. Quãdo sidus in oriente horizonta contingit: arcus centrum in occidente finitorem eundẽ premit: eiusq; in summo circuitu altitudo quadragintaduarum partium est. Quum uero Sol ab oriente ad austrum ascendens, altitudinem habet graduum decem: arcus centrum ab occasu ad aquilonis plagam descendens, altitudinem habet trigintaduarum partium. Et quando Sol in austro sublimis est: arcus sub aquilo

aquilone depreßus apparet. Si Sol à finitore partibus triginta abfuerit: arcus altitudo parteis duodecim continebit. Si Solis ſidus altitudinem habuerit partium quinquaginta aut ſexaginta, arcus omnino non cernetur. Ex his intelligi poterunt hæc Plinij uerba: Arcus niſi Sole aduerſo non fiunt, nec unquam niſi dimidia circuli forma, nec noctu, quamuis Ariſtoteles prodat aliquando uiſum, quod tamen fatetur idem non niſi quartadecima Luna poſſe. Fiunt autem hyeme, maxime ab æquinoctio autumnali die deſcreſcente. Quo rurſus creſcente ab æquinoctio uerno non exiſtunt: nec circa ſolſtitium longißimis diebus: bruma uero, hoc eſt, breuißimis diebus, frequenter. Iidem ſublimes, humili Sole: humilesq́; ſublimi. Ait eos æſtate raro cerni: bruma uero frequenter propter Solis altitudinem.

DE ANIMALIBVS.

BOs conſtans eſt, aſinus piger, equus libidine incenditur petitq́; impetuoſe fœmellam, lupus miteſcere nequit, ulpes inſidioſa, aſtuta, callida: ceruus timidus, formica laborioſa, apis parca, canis gratioſus, ad amicitiam propenſus: leo ſolitarius, expers ſocietatis, nunquam pabulum heſternum admittẽs, tanta uocis magnitudine aut ſonitu, ut ſolo rugitu celerrima animantia proſternat: urſa pigerrima, ſolitaria, corpore graui, compacto indiſtincto: panthera uehemens, & ad impetus faciendos propenſa pernixq́;, ita dicta, quaſi tota fera. Anguis fœniculi paſtu oculorum lippitudinem curat. Formica temporis hyberni pabulum æſtate condit. Item fides in canibus, in elephantis manſuetudo, ſtudium ornatus in pauone

uone, cura uocis amœnæ suauisq; in luscinia. Canis Dianæ sacer est, aquila Ioui, tygris Baccho, pauo Iunoni, leo Cybeli, equus Neptuno, cycnus Apollini, anguis Aesculapio, coruus Phœbo, asinus libero patri, gallus Marti, columba Veneri, noctua Mineruæ, lupus Marti, anser Iunoni, Soli phœnix. Animantia omnia in formas treis Plato distinguit: uolatile, aquatile, terrestre. Catuli nuncupantur quadrupedum omnium, quorum ungues recurui sunt: ut leonis, lupi, canum & similiũ. Pulli, equi asini omniumq; auium. Vituli bouis & elephanti. Agni ouium Hinnuli ceruorum. Hœdi teneri fœtus caprarũ. Fœtus nomen omnibus his commune est, & non solum ad animantia, sed etiam ad arborum fructus refertur. Vergilius: Arborei fœtus alibi. Oua etiam fœtus appellãtur. Armenta equorum & boum sunt: greges, caprarum & ouium. Oua oblonga & fastigio cacuminata fœminam ædunt, rotunda uero, & parte acutiore obtusa, marem.

AD REM RVSTICAM. spectantia.

SOlum probatur, quod pingue est & dulce, utrunq; ita deprehendas. Glebam paruam dulci aqua consperge & subige: si glutinosa est, & adhæret, cõstat illi inesse pinguedinem. Scrobe effossa & rursus impleta, si superauerit terra pinguis est, si defuerit tenuis. Dulcedo autem cognoscitur, si ex ea parte agri, quæ displicet magis glebam in fictili uase aqua dulci maceratam iudicio saporis explores. A Fauonio ad æquinoctium uernũ purgari debent fruges, ac salicta seri. Inter æquinoctium

& Pleiadum exortum segetes runcari, herba è frugibus expurgari, bobus terra proscindi, salices cædi, prata defendi, quæ ad arborum culturam pertinent, antequam gemmas agant, ac florere incipiāt, absolui. A Vergiliarum ortu ad solstitium uineæ nouellæ fodi atq; occari, uites pampinari. Inter hoc & Caniculam, meßis fieri, arationes absolui, legumina seri, uineæ ueteres iterum occari, nouellæ etiam tertio, si glebæ sint. A Sirij ortu ad autumni æquinoctium frondes cædi, prata irrigua iterum secari. Ab æquinoctio ad Pleiadum occasum frumenta & fabæ seri, legi uuæ, uites putari & propagari ac seri poma. Inter Vergiliarum occultationem & brumam, seri lilium & crocum, ac rosæ concidi. A bruma ad zephyrum aqua ex agris, si qua est, deduci, uineæ et arbusta putari. Noualis terra est, in qua alternis annis seritur, aut quæ per singulos annos renouatur seminibus. Aristæ sunt quasi tela, siue aculei spicarum, quibus à morsu auium minorum seges defendatur. Ante coïtum habēda cura equorum, à coitu equarū, à partu pullorū.

DE PLANTIS.

OLea Mineruæ sacra erat, populus Herculi, laurus Apollini, myrtus Veneri, quercus & esculus Ioui, uitis & hedera Baccho, Plutoni cupressus, pinus matri deum, palma Victoriæ. Quinq; succorum genera sunt: Vinosus, ut uitis, mori, myrti: pinguis, ut oleæ, lauri, nucis: dulcis, ut glandis, glycyrrhizæ: acer ut nasturtij: amarus, ut absynthij. Duæ fructuum species. Industriales, qui sine hominis industria non proueniunt, quod genus uinum, frumēta, legumina. Et naturales, qui natura sua, ac sine

ac ſine cultoris ope naſcuntur, ut mala, pyra, ceraſa, nuces. Vitem ſi maturius putes, plura ſarmenta: ſi ſerius, fructus plures conſequentur. Poſt uindemiam bonam ſtrictius: poſt exiguam latius putandum. In locis frigidis à meridie uineta ponantur, in calidis ab aquilone, in tẽperatis ab oriente, uel (ſi neceſſe ſit) ab occidente. Græci inquiunt Aegyptios hoc pacto prouentum futurum cuiuſq; ſeminis experiri. In area aliqua diuiſis ſpatijs diuerſa frumenti uel leguminum ſemina ſpargunt: deinde ortu Caniculæ explorant, quæ exurantur, quæ illæſa permaneant. Quibus annis in quercuum pomo reperitur muſca, bellum futurum eſſe indicãt: quibus araneus, peſtem: quibus uermis, caritatem.

TEMPESTATVM SIGNA.

IMminere pluuiam ſignificant mergorum è flumine celer uolatus, ac clamor. Fulicæ, quũ in ſicco ludũt. Ardea, ſi ſupra nubẽ euolet. Plumæ in ſumma aqua colludentes. Iuuenca cælum aſpiciens, & naribus auras captans. Ranæ in limo querulæ. Formicæ oua efferentes. Arcus cæleſtis. Cornix impendiò garrula, caput undis ſi immergit & obiectat. Fungi in oleo creſcentes, nam quum aër humidus eſſe cœperit, fauilla quæ cum fumo egredi ſolet, aëre craſſo prohibita in lucernis reſidet. Imbres quoq; expectandi, quum homini manus areſcũt, quoniam tũc ſiderum uis liquores undiq; colligit. Quãdo Sol & aſtra maiora apparent, tum enim humore medius craſſeſcit aër. Quum pulli plus ſolito pipiunt. Quum ſues multum grunniunt. Quando pauones uociferantur. Quum Luna rubicunda uidetur, non modo

rubor ille aëris prope stellam est, sed per magnam cæli partem spargitur. Verum iuxta eam duntaxat apparet, propter lumen, quod aëra illustrat, ruboremq́; qui in eo est, ostendit. In anatibus pectoris os, quod prominet, si rubeat, hyemis nondum esse finem aiunt: sin colore appareat albo, rationem contrariam.

NONNVLLAE HISTORIAE *ac fabulæ.*

QVatuor mundi maxima imperia fuerunt. Principio Babylonicum ab oriente: deinde Macedonicum ab Aquilone: pòst Aphricanum à meridie: postremò ab occidente Romanum. Septem orbis miracula à ueteribus tradita sunt. Aegyptiæ Thebæ centũ portas habentes. Muri Babylonis coctis lateribus & bitumine constructi circuitu stadiorũ tercentum, latitudine cubitorum octoginta. Mausoli sepulchrum in Caria ab Arthemisia uxore ædificatum. Pyramides in Aegypto altitudine incredibili. Inter quas una à trecentis sexaginta hominum millibus annorum uiginti spatio constructa est: & in raphanos, allium ac cepas, quibus operarij uescebantur, mille octoginta talenta erogata. Colossus in Rhodo εἴδωλον Apollini sacrum, quæ erat columna ærea sexcentos cubitos alta. Capitolium Romanorum. Hadriani templum in Cyzico. Alexander adhuc puer, cum & leuitate corporis, & pedum uelocitate plurimũ ualeret, hortatus à patre, ut in Olympiacis ludis stadium curreret, ait, facerem id quidem, si cum regibus mihi certamẽ futurum esset. Pompeius Magnus trophæis suis, quæ statuebat in Pyrenæo octingenta sexagintasex oppida ab

Alpi

Alpibus ad fines Hi*ſpaniæ ulterioris in ditionem à ſe re*
dacta teſtatus eſt. V*eteribus quinque magiſtratuum ge=*
nera erant. L*egitimus , quum eligebantur à ciuibus.*
N*aturalis, quemadmodū natura mares inter omnia ani*
*mantia fœminis præſunt,& parentes liberis.*P*er genus,*
ut L*acedæmoniorum reges imperabant.*E*x conſuetudi=*
ne,ſicut pueris pædagogi præſunt. E*t tyrannicus, quū*
coactis per uim ciuibus inuitis regnant . C*æſares dicti*
ſunt ab A*phricano* S*cipione , qui primus* C*æſar à cæſo*
matris utero uocatus eſt. E*rrant qui* I*ulium* C*æſarē pu*
*tant inde nuncupatū.*N*am quo tempore ſubiugaret* G*al*
*lias matrē ipſam amiſit,*A*ureliam nomine,quæ ſuperui=*
*uere nequiuiſſet,ſi cæſo eiuſdem utero natus fuiſſet.*D*e=*
cemuiri erant decē uiri qui leges in decē tabulis à G*ræ=*
cis R*omam portauere,& eas in foro parieti affixerūt.*
Q*ui decemuiri poſtea has leges interpretando duas ta=*
bulas addiderunt. C*atonem ſeniorem penitebat mulie=*
ri quicquam arcanum credidiſſe,aliquò naui trāſiuiſſe,
quò pedeſtri itinere proficiſci licuiſſet,& unquam diem
ſibi per negligentiā inanem effluxiſſe. Διογένης ἐρω=
τηθεὶς τὶ γῆ βαρὺ βαστάζει, ἄνθρωπον ἔφη ἀπαί=
δευτον. Q*uum* A*lexander urbem cuidam donaſſet,*
diceretq́; ille cui ea donabatur ſe tanto munere indi=
gnum eſſe , non quæro , inquit , quid te accipere de=
ceat, ſed quid me dare. A*rtaxerxes centum & quin=*
decim filios habuit. E P*roculo cæſare centum uir=*
gines intra quindecim dies fœtum conceperunt. A*do=*
leſcens temerarius S*ocratem calce percuſsit.*Q*uod quū*
philoſophus moleſtè ferentes comites uideret, adeò ut

hominem uellent persequi: si me asinus, inquit, calce pulsaßet, dignum me, ut mutuò illi calces incuterentur, existimaretis? Effigies *maiorum cum titulis adfixis in prima ædium parte poni solebant: quo eorum uirtutem posteri non solum legerent, sed etiam imitarentur. Quidam rogatus, quur claudus ad bellum uenisset, respondit se pugnare uelle, non fugere. Quum quidam ante urbẽ, quàm obsidebant, in bombardam tantæ amplitudinis, ut facile hominem caperet, iniicerent globũ, lapillus propè puluerem sphæræ casu fractus incensusq́;, multos eorũ, qui ante os machinæ stabant mirãtes molem instrumẽti, reddito globo interemit, docuitq́; alios accuratius machinas debere purgari. Faber quum ex altißimo templo decidisset, casuq́; suo ipse illæsus occidißet alium, à filio mortui senis in iudicium uocatus est: cui respondebat, ascende tu in eum locum, è quo cadebam, ego sedebo ubi pater erat, & me quoq; ruendo interficias. Satyrus, quum uehementer algeret hyberno gelu supra modum sæuiente, ab agricola inductus est in hospitium.* Hic *uidens rusticum inflantem in manus, rogauit quur id faceret: ut eas calefaciam inquit.* Mox *apposita mensa, quum idem inflaret in feruidam offam, iterum rogauit, quur id faceret: ut eam refrigerẽ respõdebat. Quid? ait satyrus, ex eodem ore calidum & frigidum? quod mõstri genus hoc est? & cõfestim ex ædibus fugit.* Rusticus *empturus aliquid in domo fabri, uisa ante pedes parte ferri arreptaq́;, manum adußit, nihil de igni cogitans. Is commotus alterũ ense petit.* Faber *accito puero iubet ut ferrũ auferat.* Hic *super id prius expuebat; auditoq́; strepitu*

dixit

dixit esse calidum. Rusticus reuersus domum, in calidissimum cibum ex aqua, herbis, & modico pane paratum sibi ab uxore simili modo expuebat, nullumq; sentiens strepitum, bonam partem ilico hausit.

SIMILITVDINES POETICAE.

ADscribendum non parum conferunt ὁμοιώσεις. Sæpenumero enim res ita magna est, ut alioqui uehementiam haud satis cõmode exprimas. Nos exempla aliquot ponemus è quibus intelligant adolescentes & qua ratione autores ijs usi sint, & quo nam pacto scripturi id genus figuras apte poßint usurpare.

Bellare.

Fulminei sic dente sues, sic hispida turpes
Prælia uillosis ineunt complexibus ursi. Et:
Vt notus & boreas gemino de cardine mundi
Hic niue Riphea: Libycis hic pastus arenis
Bella cient, clamant amnes, freta, nubila syluæ
Iamq; patent strages, plangunt sua damna coloni.

Conqueri. Verg. quarto Georg.

Qualis populea mœrens philomena sub umbra
Amißos queritur fœtus, quos durus arator
Obseruans nido implumes detraxit.

Consuetudo. Propertius.

At ueluti primo taurus detrectat aratra,
Post uenit assueto mollis ad arua iugo.

Dubium. Ouidius:

Saucia trabs ingens ubi plaga nouißima restat,

Quo cadat in dubio est, omniq; à parte timetur:
Sic animus uario labefactus uulnere nutat

Durum. Vergilius:

Nec magis incœpto uultum sermone mouetur,
Quàm si dura silex, aut stet marpesia cautes.

Errare. Ouidius:

Errat ut à uentis discordibus acta phaselus.

Euadere. Verg.

Qualis ubi abruptis fugit præsepia uinclis
Tandem liber equus, campoq; potitus aperto,
Aut ille impastus armentaq; tendit equarum,
Aut assuetus aqua perfundi in flumine noto
Emicat, arrectisq; fremit ceruicibus altè
Luxurians. luduntq; iubæ per colla per armos.

Ferire. Ouidius:

Nec leuius laterum tabulæ feriuntur ab undis
Quam graue balistæ mœnia pulsat onus.

Fides. Ouidius:

Scilicet ut fuluum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.

Fortuna. Ouidius in tristibus:

Vtq; comes radios per solis euntibus umbra est,
Quum latet hic pressus nubibus illa fugit:
Mobile sic sequitur fortunæ lumina uulgus,
Quæ simul inducta nube teguntur, abit.

Frequentia, uel concursus. Ouidius:

Vt redit itq; frequens longum formica per agmen
Granifero solitum dum uehit ore cibum
Aut ut apes saltusq; suos, & olentia nactæ

Pascua

Paſcua per flores, & thyma ſumma uolant:
Sic ruit ad celebres cultiſsima fœmina ludos.

Fruſtra. Claudianus:

Attonitus ſtabulo ceu paſtor inani
Quem lupus aut rabies Pœnorum inopina leonum,
Aut populatrices infeſtauere cateruæ,
Serus ad illa redit, uaſtáq; paſcua luſtrans,
Non reſponſuros ciet imploratq; iuuencos.

Fugere. Ouidius:

Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbæ,
Sic agna lupum, ſic cerua leonem.

Furere. Ouidius:

Vtq; furit catulo lactante orbata leæna,
Signáq; nacta pedum ſequitur quem non uidet hoſtem.

Horrere. Idem.

Horruit equoris inſtar
Quod fremit exigua quum ſummum ſtringitur aura.

Impetus. Verg.

Vt fera quæ denſa uenantum ſepta corona,
Contra tela furit, ſeſéq; haud neſcia morti
Inijcit, & ſaltu ſupra uenabula fertur. Idem.
Vtq; leo ſpecula quum uidit ab alta
Stare procul campis meditantem in prælia taurum
Aduolat.

Impoßibilia. Ouidius:

Scire meos caſus ſi quis deſiderat omnes,
Pluſquam quod fieri res ſinit ille petit.
Tot mala ſum paſſus, quot in æthere ſidera lucent,
Paruáq; quot ſiccus corpora puluis habet. Idem.

In caput alta suum labentur ab equore retrò
Flumina, conuersis Solq́; recurret equis,
Terra dabit stellas, cælum findetur aratro,
Vnda dabit flammas, & dabit ignis aquas,
Omnia naturæ præpostera legibus ibunt. Proptius:
Terra prius falso partu deludet arantes,
Et citius nigros Sol agitabit equos,
Fluminaq́; ad caput incipient reuocare liquores,
Aridus & sicco gurgite piscis erit,
Quam possim nostros aliò transferre dolores. Oui.
Nam prius incipient turres uitare columbæ,
Antra feræ, pecudes gramina, mergus aquas.

Infectio. *Claudianus:*

Ac uelut infecto morbus crudescere cœlo
Incipiens, primos pecudum depascitur artus,
Mox populos urbesq́; rapit, membrisq́; perustis
Corruptos Stygiam pestem diffundit in amnes.

Lætitia. *Vergilius:*

Ceu pressæ quum iam portum tetigere carinæ:
Puppibus, & læti nautæ imposuere coronas.

Leuitas. *Idem:*

Par leuibus uentis, uolucriq́; simillima somno.

Natura. *Claudianus:*

Vt leo quem fulua matris spelunca tegebat
Vberibus solitum pasci, quum crescere sensit
Vngue pedes & terga iubis, & dentibus ora,
Iam negat imbelles epulas, & rupe relicta
Getulo comes ire patri, stabulisq́; minari
Aestuat, & cæsi terga absorbere iuuenci.

Præci

Præcipitatio. *Vergilius.*

Non aliter, quàm qui aduerso uix flumine lembum
Remigijs subigit, si brachia forte remisit,
Atq; illum in præceps paruo rapit alueus amne.

Sæuire. *Idem:*

Ac ueluti pleno lupus insidiatus ouili,
Quum fremit ad caulas uentos perpessus & imbres,
Nocte super media tuti sub matribus agni.
Balatum exercent: ille asper & improbus ira
Sæuit.

Sæuitia. *Ouidius:*

Sæuior illa freto surgente cadentibus austris.
Durior & ferro, quod Noricus excoquit ignis.

Timor. *Ouidius:*

Vtq; fugax auidis ceruus deprehensus ab ursis
Cinctaq; montanis ut pauet agna lupis.

Tremor. *Idem:*

Sed tremit ut quondam stabulis deprensa relictis.
Parua sub infesto dum iacet agna lupo. *Idem:*
Illa tremit uelut agna pauens, quæ saucia cani
Ore excussa lupi nondum sibi tuta uidetur.

Tristitia. *Idem:*

Sparsis sedet illa capillis,
Vt solet ad nati mater adire rogum.

ALIA AD POETICEN *spectantia.*

Poëtæ Græci simul proponunt & inuocant. Quẽadmodũ in Odißea Homerus: Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ πλάγχθη, ἐπεὶ

ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε. Et in Iliade: Μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληϊάδεω ἀχιλῆος. Latini antè proponunt, atq; postea inuocant, ut Vergilius: Quid faciat lætas segetes, quo sidere terram Vertere Mecœnas, ulmisq; adiungere uites Conueniat. Deinde: Vos ô clarißima mundi Lumina. Tria poëmatũ genera sunt. Dramaticon, in quo personæ solæ loquuntur: ut comœdiæ, tragœdiæ. Exegeticon, ubi solus poëta: cuiusmodi sunt Vergilij Georgica. Et κοινὸν, commune, uel mistum, in quo simul & poëta & personæ loquuntur, ut Homeri Odyßea, Iliasq;. Trifariam differunt tragœdia & comœdia. Siquidem in tragœdia res magnæ tractantur, & pericula magna: in comœdia res humiles, & pericula parua. In tragœdia exitus tristes sunt: in comœdia læti. In tragœdia utuntur cothurnis: in comœdia soccis. Comici seruos & humiles describunt: Satyrici, rusticos: tragici, diuites ac potentes. Comœdiarũ nomina sumuntur, à persona, ut Amphitryo: à loco, ut Andria: ab euentu, ut ἑαυτὸν τιμωρούμενος. Scenarum tria genera sunt. Tragicæ, quæ conficiuntur columnis, & fastigijs, & regum signis. Comicæ, quæ ædificiorũ priuatorum speciem habent. Satyricæ, quæ arboribus, speluncis, & montium simulitudine ornantur. Quatuor ludorum formæ erant. Megalenses, magnis dijs consecrati. Funebres, ad retinendum populum instituti dum pompa funeri decreta in honorem patricij uiri instruebatur. Plebei pro salute plebis instituti. Et Apollinares, Appollini consecrati. Homerus in Iliade corporis robur: in Odyßea animi fortitudinem expreßit, & homi-

nem

nem totum artificio miro complexus eſt. Quod admiratus Maro, *in prioribus ſex* Aeneidos *libris* Ὀδύσσειαν, *id eſt, animi uirtutes: in poſterioribus ſex* Iliada *ſiue corporis præſtantiam æmulatus eſt.* Homerus *floruiſſe dicitur olympiade uigeſimatertia, annis poſt* Troiam *captam quingentis, poſt* Romam *conditam ſexagintaſeptem, quo tempore regnabant apud* Romanos Numa Pompilius, *apud* Medos Diocles, *apud* Lydos Gyges. *Ab* Homeri *ætate ad tempora noſtra bis mille & quadringentos ferè annos fluxiſſe colligunt. Circumiens urbes poëmata canebat, quæ poſtea* Piſiſtratus *congregaſſe fertur:*

Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου,
Σμύρνα, ῥόδος, κολοφὼν, σαλαμὶν, ἴος, ἄργος, ἀθῆναι.

Septem urbes certant de ſtirpe inſignis Homeri,
Smyrna, Rhodos, Colophō, *Salamin,* Ius, Argos, Athenæ

De eius morte illud legimus, quod quum in Io *inſula piſcatorum quæſtionem propoſitam ſibi ſoluere nequiuiſſet, triſtitia uictus uitam finiuerit.* Ille *enim adſtans interrogauerat:* ἄνδρες ἀπ᾽ ἀρκαδίης ἁλιήτορες ἦ ῥ᾽ ἔχομέν τι; Ipſi *ueſtes pediculis purgantes reſponderant:* ὅσσ᾽ ἕλομεν, λιπόμεσθ᾽, ὅσα δ᾽ οὐχ ἕλομεν φερόμεσθα. Homerus *aiebat numerorum alium eſſe parem, alium imparem: & parem quidem imperfectū eſſe, imparem uerò perfectū & plenum, quòd additus pari ſemper ſeipſum ſeruet, atque impar permaneat.*

Ioachi

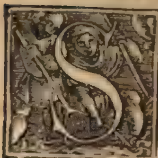
IOACHIMI FORTII RING. ANDOVERpiani Experimenta.

IOA. FORT. IOANNI TARTESIO, S.

VGAS heic trademus Tartesi iucundissime, quas inter proficiscendum ad academias diuersas à uulgo didicimus, scitu non iniucundas, neq; planè inutiles, præsertim si tædium leuare à studio, ac labore libeat. Equidem nõ aliam ob causam cognitionem Musices literatis uiris conferre putem, nisi ut interim tristitiam illam, quam adferunt perpetuæ meditationes ex animo pellat. Quis nanq; adeò patiens est sudorum, ut tempore nullo fatigetur? Ergo quando huiuscemodi dabitur occasio, licebit & nugas, quæ heic proferẽtur, inspicere. Nec feres indigne, quòd tibi eas inscripserim tanta grauitate, ac eruditione uiro: tibi quippe non frugiferas modo, uerùm necessarias fore arbitrabar, ut quem sciam cura semper nimia præpediri. Rationem naturæ frequenter heic admiraberis. Mitto quod pleriq; nihil ardẽtius desiderẽt, quàm id genus experimẽta. Parua scilicet hæc sunt, quibus mutuam inter nos necessitudinem firmari uelim, sed & maximarum rerum nõ maiora plerunq; initia extitere unt. Meliora præstabimus, quũ dabitur opportunitas. Vale, Lutetiæ Cal. Nouemb. An. M. D. XXIX.

Si è na

SI è nare dextro sanguinem miseris, digitum dextrum auricularem incurua, ac uiribus totis preme: sin è sinistro, læuum. Hoc etenim compressu fluxum protinus restingui arbitrantur, atque meatus quosdã impediri. Experimentũ est, ut uideo non paucis familiare quanquam mihi superstitio primum uidebatur. Si à coitu frigus sentiat mulier, & dolores in renibus, si color in facie uehemẽter immutatus sit, & si nouus aliquis appetitus existat, ueluti terræ, aut carbonum, indicium est eam cõcepisse. Vẽter in parte sinistra magis extumescens, fœminam esse conceptam signat: in dextra marem. Si ante coitum fœmina equarum lac potarit, protinus fœtum (ut inquiunt) concipiet. Vestimenta ne tineæ tangant, amurcam decoquito ad dimidium, hac unguito fundum arcæ, & extrinsecus pedes ac angulos. Vbi adaruerit, uestes in ea condito. Fumus è sulphure in ignem coniecto, proueniens, purpureas rosas, ilico reddit albas. Vino exusto, linum si immerseris, concipere quidem poterit flammam, sed non aduri. Duobus poculis repletis, unum fundere in alterum potes, si cineribus unum, alterum humore impleueris. Si summos iuglandium cortices uirentes & confractos in aquam è puteo haustam miseris, eoq; liquore perfundas solum, confestim lumbricorum ingens prodibit copia. Idem eueniet, si pede paulisper terram contundas. Metallis uiridis color inducitur, si humectentur aceto salso.

Quidam (ut ipse uidi) coruorum oua è nidis eijciunt, reponuntq; gallinarum. Inde post hebdomadas treis

aut

aut quatuor, pullos exclusos caporum custodiæ tradũt, ad hunc modum. Pectori extrahunt plumas omnes, urticis diu perfricant, pullosq; sub eo decem uel duodecim ponunt, quorum molli attritu dolor leuatur. Postmodo semper eosdem capus per diem ducit, uerrit terram, gallinarum uoce conuocat, defendit à cornicibus. Nocte in nido ipsos ad hoc parato, non secus atq; matres fouet. Id faciunt, quò interea illæ parere queant oua. Salis genus est, quod armoniacum nuncupant: hoc contusum mistumq; aquæ, literas quidem albas reddit, nihil distantes à colore papyri: sed si igni admoueris, nigras. Ad eundem modum aluminis puluere scripta non apparent, nisi chartam cũ legere uoles, merseris in aquam. Hirci aut bouis pinguedine liquefacta ouum uel silicem pinge, atq; in acetum ad horas ferè septem pone. Post eo extracto, corrosum & cælatum erit, quicquid seuum non defenderit: tanta uis aceto inest proxima quæq; corrodendi. Si gallinacij galli allium prius comederint, ferocißimi fore dicuntur ad pugnam: atq; alias omnes superaturi. Ideo & uiatores eo uescũtur, quod animosum reddat hominem. Datur & equis eandem ob causam ferocioris animi. Si uoles scire in uinum aqua addita sit, nec ne, uasculum facito de materia hæderacea, uinum quod habere aquam putabis, in id mittito. Si habebit aquam, uinum quia acrius est, modo lignum non sit nimis densum effluet, aqua manebit. In auellana nuce uermis est. Vidi nonnullos, qui adfirmarint sese serpentem ex eo educaße. Nucem ferro secant usque ad uermem, ipso tamen illæso. Hunc cum nuce ouium lacti

impo

imponunt, exponuntq́; Soli, uasculo prius, cui lac inest, maiore ex parte tecto. Id ad multos dies faciunt. Tandem uidēt serpentē iustæ magnitudinis excrescere. Hunc si seruare uelis, alere potes lacte, quo præcipuè id genus animantia gaudent. Armoniaci salis unciæ dimidium accipito, tantūdem uitrioli Romani albi: salis petræ, atq; uiridis æris utriusq; drachmas tres, quæ in puluerem omnia redigantur. Huic annulum compositū ex auro ac argento pallidißimum immerge, atq; igni appone. Post horæ unciam exime, recentiq́; ablue urina. Tū etiam in lapide auri colorem optimum inuenies. Si poculo omnino repleto addatur liquor, effluet: sin nummi, humor attolletur. Si magnetem allio unxeris, uirtutem attrahendi ferrum amittet. Rursus si in arietis sanguine paulisper ponatur, eandem recuperabit. Dentes albescunt attritu aquæ fortis. Quidam scripsit μελαγχολίαν pelli, si corpus perfricetur urticis. Mirum est, quod ipse ego sæpenumero deprehendi, magna adstantium admiratione, fustem frangi duobus impositum poculis uitreis, idq́; illis haudquaquam commotis. Pocula duo uitrea plena humore super sedes duas ponito, ad pedum quatuor aut quinq; distantiam. Inde baculum fragilem totidem longitudine pedum super uascula eadem collocato, ita ut cyathorum margines uix attingat. Deniq; fuste alio robustiore impositum poculis baculū uiribus totis medium percutio. Sic frangetur poculis immotis, modo lignū sit, ut ante diximus, fragile. Incidi in aulicum quendam, qui se multa nosse iactitabat. Concipe, inquit, mente numerū aliquem. Id feci, accepi duo.

Tum ille, hic (adstabat enim alter quidam) dat tibi numerum parem tuo, collige utrunq;. Id quoq; feci. Et ego ait, addo quatuordecim. Hæc itidē eius iußu priori summæ coniunxi. Iam collegerā duodeuiginti. Age, inquit, summæ totius dimidiū reijce. Id feci ac seruaui nouem. Et redde huic suū. Reddidi nempe binarium. Tum ille nouit mihi superesse septem, quum tamen ei non dixeram, cuiusmodi numerum initio concepissem. Ego protinus rem admirans, rogare cœpi, ut artem me doceret. Memoria tene, inquit, quo ordine sum progreßus, semper dimidium numeri relinquetur, quem ipse dederis cogitanti. Si etenim quatuordecim tu adieceris, septem retinebit: si uiginti, decem: si undecim, quinq; cum semiße. Illi rursus respondi hoc modo. Concipe mente numerū: dixit se habere. Ei adde dimidiū: feci ait. Rogabam num haberet numerum imperfectum, ueluti quū dicimus tria cum semisse, quatuor aut quinq; cum semisse: aiebat se habere. Fac integrum, hoc est, pro semiße repone unitatem: reposuit. Age, inquam, totius numeri, quem modò collegisti, rursus adijce dimidium: id itidem fecit. Interrogabam num, ut antè, numerum haberet imperfectum: habeo ait. Iußi ut faceret integrum, quod fecit. Remoue inquam, de summa collecta nouem: dicebat se remouiße. Agedum adhuc nouem abijce: nō poßum ait. Tum ego sciui ipsum accepisse septenarium. Nam è priore additione imperfectio ꝓueniēs unū notat: è posteriore duo. Ad hæc quoties nouem abiecerit, toties eum quatuor habere manifestū est. Idem rogauit, quidnam sit quod augetur, si adimas: minuitur, si addas quicquam. Demum

hæsi

hæsitanti negantiq; tale aliquid reperiri, foramen respõdit, in ueste aut re alia. Alius quidã contendebat me imitari nõ posse tria uerba, seu treis oratiũculas, quas prior ipse pronuntiaret. Prima erat, Nosce teipsum: secunda, Ne quid nimis: tertia, Iam te uici. Et reuera uicerat, quoniam tertiam orationem non sum imitatus, rogabam enim quare me uicisset. Dixissem itaque & ego: Iam te uici. Faba crescẽs è corde felis efficit, ut homo cuius corpus tangit, nõ cernatur. Nonnulli aurium sordes digito nummis admouent, quo iustum pondus habeat aurum. Mulieres grauidæ, si terreantur, manum per faciem deducunt, ne fœtus signum aliquod habeat in facie. Si bõbardis aues cõficere uoles, imposito globo plumbeo seu charta, inijce minutos silices, aut clauos ferreos in partes concisos: deinde adde chartã contusam, ne excidant: sic uno ictu alites fortè nouem seu decem habueris. Idem cõferret aduersus latronum insidias. Actis occultè cuniculis sub arcem, impositoq; & accenso puluere usq; ad centum uasa, etiamsi munitissima sit euertitur. In dulci aqua oua merguntur ad fundum, in salsa natant. Firmato arcu in camino, sagitta semper decidet in eundẽ horti locum. In amphora magna stupa incensa, & ore celeriter imposito aquis, ingens liquoris copia sursum repẽte influet. Aerea fistula continens argentum uiuum super mensam salit, si antè fuerit imposita igni. Submersam aquis uel uino muscam in farina aut cineribus uolue: deinde ipsam inclusam inter manus halitu tuo paulisper foue donec reuiuiscat. Hasta obliqua in quãuis formam flectitur, si prius partẽ, quæ curua est, leui flamma adus-

ſeris. In uinum ſolent œnopoli inijcere calcem, unde & urina impeditur, & calculus generatur. Proinde literarum candidati, quibus minus eſt corporis exercitium, id in uitreum uas, quale uſurpant medici in iudicanda urina, infundant: tum enim & pulueres, ſi qui ſint, uidebunt: & per digitos quàm denſæ ſit ſubſtantiæ uinum perſpicient. Clauum ferreum ceræ modo quaquauerſus flectes, ſi caput & aciem tenui lino ita circunuoluas, ut commodè utraque manu ipſa poßis comprehendere. Campana maxima ſi pulſetur, uel tenuißimo filo circundata, finditur. Mulieres ut ob mariti mortem ploraſſe uideantur, cepam admouẽt oculis. Imple poculum aqua, & accipe particulam lanei panni longitudine duorum palmorum: hanc totam humectes ac impone poculo, ſic ut altera pars immerſa ſit aquis, altera extra poculum dependeat, tum extemplò liquorem omnem effluere cernes. Commixtum ſali uinum & appoſitum igni recepta flamma aſtantis formam cadaueri ſimilem efficit. Sæpenumero per nigri equi collum manum ſurſum ac deorſum in tenebris duxi, uidiq́; ignium ſcintillas erumpere. Ipſe expertus ſum uillos ſalamandræ non cõſumi igne. E radice, hominis imago facta infoſſaq́; rurſum terræ, fibras emittet, uidebiturq́; ſic creuiſſe. Abſente igni oua coques, impoſitis ijs calci ſupfuſaq́; aqua. Supra cãdelã in laterna hominum, leonũ, ceruorumq́; effigies ſuſpẽdunt, quæ ui uel ſpiritu ignis, ac admirabili naturæ induſtria circumaguntur. Infuſa aqua uaſi alicui, à quo procul abes, in eius fundo nummum cernes, quem antè non uidebas. Etenim ſi in aquam aſpexeris, propinquiora facilius appare

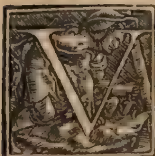
parebunt: si ex aqua remotiora. Nemo non nouit ignẽ seruari etiam per horas undeuiginti, cooperta teda cineribus. Mirum experimentum omnibus notũ, pondus magnum adfixum medio baculo facilius portari à duobus hominibus, si impendiò longus sit, quàm si esset breuior, quum tamen ipsa longitudo oneris nonnihil adferat. Musici organi sonus mutatur infixo gladiolo partibus illis, quibus annectuntur fides. Vergilius autor est è boue putrefacto magnam apum copiam erumpere. Inflato per fistulam uiscoso humore, grandes continuò bullæ apparent, euolantq; oui instar per aëra. In horologijs ferri pars, quam magnes lapis attigit, semper petit aquilonem. Cape longum & tenue filum, huic insere lumbricos multos, ut filum occultetur. Id conuolutum atq; adfixum longæ uirgæ esca erit ad capiẽdas anguillas. Nam incurui dentes piscium uermibus haustis filo adhærebunt. Effigies rerum obiectarũ in speculo cerni, nemo miratur ob crebrum experimentum. Putribus lignis præcipuè salicum tantum lucis inest, ut etiã media nocte res propinquas discernere poßis. Absoluta cœna uel prandio nummos accipe quatuor & uiginti. Ex ijs ante unum conuiuarum unum pone, ante alterum duos, ante tertium tres: uocenturq; inde mensæ aßidentes primus, secundus, tertius: reliquos cuiquam illorum trade. Tum in medio mensæ positis, si lubet, libro, nuce, speculo, siue rebus alijs, atq; ab ijs paululum digressus, dic ut aliquis eorum, qui uolet, sumat librum, alter nucem, tertius quispiam speculum. Vbi responderint se recepisse, iube ei, cui nummos undeuiginti dederas, ut de illis tot

ex manu ſua remoueat, quot habet ante ſe is qui accepit librum: ad hæc ut nucem habẽtis geminatum numerum, habentis ſpeculum, quadruplum abijciat, reliquos reddat tibi. Nã ex ijs uidebis, quid quiſq; ſibi elegerit. Quippe ſi unus ſuperat, primus librum habet, ſecundus nucem, tertius ſpeculum. Si duo, primus nucem, ſecundus librũ, tertius ſpeculum. Si tres, primus librum, ſecundus ſpeculum, tertius nucem. Si quinq;, primus nucem, ſecundus ſpeculum, tertius librum. Si ſex, primus ſpeculum, ſecundus librum, tertius nucem. Si ſeptem, primus ſpeculum, ſecundus nucem, tertius librũ. Gallinaceo gallo & igni terrentur leones. Si uel tenebris nocturnis, & ſine ponderis ratione ſtannum ac plumbum diſcernere uelis, dentibus utrunq; mordeas, nam in ſtanno ſenties ſtrepitum. Fama eſt funus occiſi hominis ſtillare ſanguine, ſi adfuerit interfector. Et naues mergi ni mortuorum corpora confeſtim eijciantur. Aduerſus ebrietatem præſens remedium abſynthij eſus. Albumina ouorum mixta croco intra menſem ſic indureſcunt, ut topatium gemmam exiſtimes. Maximè mirum eſt, quod equidem uidi in poculo uitreo immerſo aquis chartam ſiccã permanere, etiamſi per multas horas in humore teneatur. Pari modo ſcio quoſdam cum uaſe aperto, conuerſo ore in altiſsima flumina deſcendiſſe, ſumptis ſecum cibo ac potu & face ardente, ibiq; ſic uerſatos eſſe à medio die ad occaſum Solis, & aridos demum exiuiſſe. Puteum fodere uolentes, proni reſpicere ſolent in campis, unde plures uapores exeant. Occultè ſcribas trãſpoſitis ſyllabis, ut terma pro mater. Id aliquãdo facimus in ſignandis nominibus herbarum

barum aut lapidum, quibus in re quapiam utimur. Lacedæmonij surculos duos teretes habebant pari magnitudine, quorum unus in bellum proficiscenti duci dabatur, alterum magistratus seruabant. Circum hunc lorum lõgum plicabant, ita ut oræ cohærerent. Literas deinde super commißuras scribebant, mittebantq; imperatori. Seuo scripta leguntur, super literas sparsis pulueribus. Fit aliquando præsertim, quũ rex in manibus hostium est, ut nulla scripta ad principem perueniant. Tum sic agendum. Ex alio quopiam loco, qui regis cubiculum prospicit, quum ipsum in fenestra uideris, sex faces ardentes pro literis ostẽde. Vna erit pro septem: a, b, c, d, e, f, g: duæ pro totidem: h, i, k, l, m, n, o: pro reliquis, tres: p, q, r, s, t, u, x, y, z. Sed uarietas in earum ostentatione. Nam una semel prolata, a indicabit: bis b: ter c: quater d: quinquies e: sexies f: septies g. Sic duæ semel, h: bis i: ter k: quater l: quinquies m: sexies n: septies o. Pari forma faciendum in illis, quæ supersunt. Vt si uelimus significare adesse fratrem eius, qui ab hostibus captus est. Proferamus unam sexies pro f: tres ter: unam semel: tres quinquies: toties unam: ter tres: semel unam: eandem postea quater: deinde quinquies: tum quater tres: denique easdem quinquies. Hoc erit, frater adest.

IOACHIMI FORTII RING. ANDOVERpiani Epistolæ aliquot.

IOA. FORT. ANDREAE HYPERIO, S. D.

VT aliquid scribam post tantum temporis interuallum charissime Andrea, breuiter peregrinationis meæ formam exponam, teq; ut eam imiteris cohortabor. Egressus Lutetia Aureliam ueni cum Hadriano Amerotio uiro utriusq; linguæ peritissimo. Vbi satis magnam habui auditorum copiam, interq; illos Ludouicum Stellam quindecim annorum adolescentem, tam eruditum Græce, ut omne genus autorum suo Marte queat interpretari, qui in ea urbe Lucianum & Theodori grãmaticen publicè docebat. Huius pater Petrus Stella iureconsultus nostra ætate, ut libri ab eo cõscripti testantur clarissimus, tot in me beneficia cõtulit, tam ampla dedit stipendia, etsi id genus muneribus non soleo detineri, ut per duos menses perpetuos, quod sanè non destinaueram, illic manserim. Ibi quoque mihi amicissimus fuit Nicolaus Beraldus, cuius eruditio non modo nobis, sed uniuersæ Galliæ ac Germaniæ nota est. Profectus sum inde Bituriges, unà cum aliquot uiris & mei & literarum amantissimis, ubi uarias artes per mẽsem unum professus sum. Aegrè illinc potui discedere,

ita

ita nunc precibus nunc muneribus solicitabant animum meum ut manerem. Pluuia maxima durauerat octo diebus, maiorem nobis imprecabantur, sed respondebã me floccipendere & imbres, & niues, & omnia tempestatum genera, neque ob causam istiusmodi me uel horam uelle perdere. Nõnulli hoc timore detinebantur: qui pectore erant animosiore & ardẽtiore ad literas, me sunt comitati. Agesis nunc Andrea uel nomen tuum sequere, hoc est, uirum te præsta. Cogita, quod quum ex libro nostro de studendi ratione legisti, tum ex meipso sæpe audiuisti, uix fieri posse, ut quispiam peritus euadat, si semper in eodem loco desederit. Dic obsecro per Musas, quibus nos nostraq; studia dedicauimus, penituit'ne unquam literarum gratia te mutaße locum? An quisquã est, qui mansiße se optarit in urbe, unde abscesserit? Certè nisi te mutuo amore cõplecterer, non te tam studiose ad rem adeò frugiferam incitarem. Vale amicorũ integerrime. Lugduni emergente Scorpione die Solis hora Saturni.

IOA. FORT. ANDREAE HYPERIO, S.

MIrum in modum literas tuas desidero, sed eo forsitan non scribis, quod mihi nusquam firma sedes sit. Fac aliquãdo, quod te facturum esse sperabas, quum Lutetia discederem. Ne insequaris uestigia plebis, quæ semper optima consilia damnat: sed Ciceronem potius, qui in omni artium genere laudat exercitationẽ. Quid

profuerit alijs, qui omnes autores in tenebris legūt, qui librorum ornatu & multitudine gaudent, si nihil docere aut scribere poßint. Tu omnibus horis, omnibus locis exercendi quære occasionem. Salutari cupio Ioannem Tartesium literarum parentem, & uirum dignum, ut ab omnibus uiris literatis certatim collaudetur. Is enim prorsus nihil aliud curat, quàm ut promoueat literas. Si te contigerit ad Desiderium Erasmum proficisci, illi quoq; meo nomine salutem dicito, Vale.

IVVENIS QVIDAM LITEratus Ioachimo Fortio, S. D.

QVonam pacto fieri dicam uir eruditißime, ut ne prouocatus quidem literis, si nō uenustis at certe amantißimis, quicquam responderis? An ita nos contemnis, ut culicem elephantus Indicus? Equidem fateor me præter nugas effutire nihil: at tuæ forsitan humanitatis erat, ne infimi quidem beneuolētiam respuere, meminisseq́; & muscæ esse splenem. Te noctes ac dies somnio, emoriarq́;, ni te æque ac me diligam, ardentius amaturus, si animi in nos beneuoli specimen aliqd' præbueris.

IOA. FORTIVS ADOLEscenti cuidam, S. D.

ACcepi denuo abs te epistolam, qua significas te uelle me inuisere, si id mihi placere scires. Mihi summe placet cum literatis hominibus, idq́; de literis collo

colloqui, ſed uanas quorundam fabulas, quæ nihil ad ſcopum noſtrum conferunt, non ſecus ac peſtem fugio. Aduentus tuus pergratus erit: ad nos accede, quando libitum erit animo tuo, Vale. Sole luſtrante medium cœlum, & horoſcopum Scorpione.

IOAC. FORTIVS RING. Guilielmo Cambraico, S.

ABeunti mihi iubebas, ut ſi quos Mathematicos libros Lugduni inuenirem, eos ad te mitterem. Sed perpaucos hic reperio: plures uidi in ædibus tuis, quàm ſint, opinor, in tota iſta ciuitate. Michaël bibliopola habet inſtrumẽtum magnæ amplitudinis recens æditum in Germania, in quo depicta ſunt ſidera omnia uſq; ad Capricornum. Id mire conducit ad intellectum Poëtarum, ubi de ſignorum ortu atq; occaſu mentionem faciunt. Verum tamen eadem, & plura habes in globo tuo, cui circuli ærei, quom apud te Biturigibus eram, parabantur. Mirabuntur multi, & ingratum me uocabunt, quod de te tanto uiro, tam bene de me merito non aliter ſcribam: quos admoneo te mihi uetuiſſe, ne quicquam laudum epiſtolis inſererem.

Vale.

Ioa

IOACHIMI FORTII RING. ANDOVERpiani, Liber de Homine.

SPLENDIDISS. MAGISTRATVI Andouerpiensi Ioa. Fortius Ring. Ando. S.

VVM anno superiori Germaniæ partes lustrarem ornatißimi uiri, gratia exercitij, quò & artes nonnullas in locis diuersis profiterer, & noui aliquid addiscerem, cõplures uidi præclaras urbes, quæ & opibus, & literis, & rerum multiformi florent uarietate. Cæterum quum captus desiderio patriæ (abfueram enim propemodum biennio) Andouerpiam rediissem, ceu apertis iam oculis perpendere cœpi, quantum hæc ciuitas cæteris antecellat: utpote in quam congestum sit, quicquid nationum, quicquid linguarum, quicquid rerum omnium per oras alias latè natura dispersit, adeò ut ipsam non immeritò dixeris horreum, uillam, seu potius thesaurum mundi, quò quicquid terræ totius agri paßim proferunt, aquarum ocyßimo perpetuoq; cursu deuehitur. Sic terras alias agros: Andouerpiam, uillam uel thesaurum orbis: oceanum ipsum ac flumina appellare plaustra poßumus. Quanquam iam olim patria mihi nota est, sæpe tamen res magnæ maiores apparent, ubi minores uideris: & paruæ minores

res, si maioribus conferantur. Id *nimirum omnium iudicio constat, uix esse in* Europa *emporium, ubi tanta per uniuersum annum rerum uenaliū copia sit.* Habent *quædam oppida celebres nundinas, sed extra eas exiguā hominum frequētiam.* Admirabar *in eadem urbe magistratuum splendorem, autoritatem, multitudinem: tot tamq; strenuos uiros tum pace, tum armis eximios, qui* Reip. *præsunt.* Deinde *magis, ac magis contemplans & urbis opulentiam, & magistratuum nobilitatem, grauitatem, tum etiam eruditionem, contemnere cœpi, ac pro nihilo habere, quæ cū tanta laude ac ostentatione scriptorū de* Roma, *deq; eius magistratibus sunt prodita. Si etenim* Romam *admiramur, ac caput mundi dicimus, ubi per bella, per cædes, per fas, per nefas, tot interemptis uiris, tot deletis urbibus opes auxerunt suas, & inuitos bello ad sese pertraxerūt.* Quanto *maior, quanto felicior* Andouerpia, *quæ nec crudelitate, nec rapinis, nec furore, nec armis: sed pace, prudentia, concordia, ac ope deorū ad summan excreuit potentiam.* Quò *tot gentes, tot nationes, non compulsæ, sed etiam ultro cōfluunt. Summus rerum opifex ei tribuat ut hac gloria ad finem usq; æui fruatur: semperq; uti hactenus fecit, enitatur ad altiora.* Nec *uerear eloqui tantum accrescere laudi diuinæ, quātum urbi acceßerit. Siquidem quum elemēta uocēt mundi fecem, terramq; centrum, quo stupore admiremur cētrum id appellari, cuius circuitum tanti populi amplitudo incolat.* Non *hæc eò dicta sunt, quòd è splendore natalis soli mihi quicquam laudis adscribi uelim, sed quòd ingratus uiderer, si res alias minores lōgè, extollere co*

narer

narer patriæ oblitus: si eius ciuitatis quæ me in lucem ædidit, atq; educauit, ne semel quidem mentionem facerem. Cœpit itaque patriæ amor, & tantorum uirorum splendor, autoritas, eruditio animum meum incitare, ut hunc libellum de homine reip. magistratibus dedicarē, qui non humana solum, sed diuina quadam prouidentia nobilißimam urbem exornant, gubernant, tuentur. Quo circa clarißimi uiri optamus, ut munusculum ciuis & alumni uestri animo grato accipere uelitis, olim plura & fortasse maiora, si uita supersit, dabimus. Libri istius principium conceptionis, uitæq; humanæ coniecturas, atq; alia nonnulla, quæ ad hominem totum pertinent, demōstrabit. Inde ipso in partes duas diuiso, ea explicabūtur, quæ ad animum priorē hominis portionem spectant. Quæ animi sedes sit. Quid inter animam, animū, ac mentem intersit. Sensuum quinq; internorum, externorumq; totidem natura. Colorum, saporum, uirtutum, ac uitiorum genera: quæ quatuor ad animum non corpus pertinēt. Ille enim è cerebri medulla per oculos, linguam, nares ueluti fenestras quasdam apertas, rerum colores, sapores, odoresq; discernit. Et in animo non corpore, prudentiæ, & iustitiæ, & fortitudinis, & temperantiæ & adfectuum sedes sunt. Postremo corporis, & membra, & morbi aliquot, atq; his affinia describētur. Quatuor alimenti concoctiones ac excrementa totidem. Humorum quatuor indicia. Quomodo ex sanguine spiritus fiat. Quæ urinæ obseruatio. In morborum mentione, quid pestis, φθίσις ληθαργία. Quo differant ἀποπληξία ἐπιληψία, παράλυσις, stupor,

πάσ

ωϖάσμος. Isthæc breuiter tractabimus, omißis ijs, quæ paßim apud scriptores alios sunt obuia. Ex his itaq; adolescentes ac liberi uestri discent discrimina sensuum, colorum, saporum: genera uirtutum, uitiorumq́; : quæ omnia & pueris frugifera erunt, & ijsdem ad sublimiora prouectis non iniucunda. Valete. Andouerpiæ tertio Nonas Iunias. ANNO M. D. XXIX.

DE HOMINIS CONCEPTIONE AC HOROSCOPO.

SVMMO studio diligentiaq́; prodendus, cui terræ, ac maris imperiũ mundi fabricator Deus indulsit homo. Nanq; numinis gratia huius, simul res omneis condidiße naturam apparet: simul siderum palantiũ circumflexus, cum signorũ orbe obliquo ad uerticẽ utrũq; deductos eße. Quam rerum faciem sic ideo æditam diju dicamus, uti alterno solstitiorum reditu heteroscios, zonasq; stellæ periscias inuiserent. Hic labor frugem multo amplißimam ostentat, pollicetúrq;. Quid etenim referat mundi polos draconum'ue fines in queis ipsa Solis, Lunæq; sidera deficiunt, atq; id genus spectacula cõprehẽdere, & ueluti oculis còram intueri, si seipsum homo non norit. Demẽtiæ extremæ est ensiferos Oriônas, auersos Tauros, Coruos, Angues, Cratèras anxie perquirere, atq; quo in loco corporis proprij hepatis, lienis, cordis, pulmonumq́; uiscera sint ignorare. Ergo tot coniectatio

ctationum leges indepti, tot rerum scitu dignarum pulchritudine cognita, nosmet nos discamus. Næ mortalibus nihil arduū. Neq; quicquam tam sublime opifex natura constituit, quo uirtus non poßit eniti. Hominis cura quo non aspirauit? Terrarum oræ lustratæ omnes. Et ne portio aliqua rationis humanæ captum præterire queat, receßum interiorem cupiditatis furor peragrasti. Vnde nullos usquā inueniri manes Plinius memoriæ tradidit. Si, ait, ulli essent inferi, iam profecto illos auaritiæ, atq; luxuxiæ cuniculi refodissent. Oceani cursus, tumoresq́; explorati. Grandinum pruinæ, uentorum, fulminū uim solertia indagauit. Ignium errantium circuitus, stationes, progreßus, ac uiolētos radios perdidicit. Ab his flāmas cœlo adfixas penetrauit. Inde mūdo mens egressa moles operosæ rerum naturæ binas adstruxit, atque ex octo denas fecit. Descendat magnus nunc iam imperator animus, gaudeat domito orbe uictor, ad se redeat, seq́; ipsum contempletur, se noscat. Ad institutum itaq; uertat se oratio. Cōceptus humani momēto (unde aptius enim quàm ab initio extremo ordiamur) partem mūdi eandem sursum iuisse, in qua puero nascente Luna consistit, haud dubium est. Contrà natali die signiferi flexus, quos sidus idem in uterum se recipiente semine lustrabat, exoriri. Sic opera mutua horoscopum (quàm in signorum circulo notam appello, quæ rei principio cuiuspiam oritur) priorem, nascendi tempus: posteriorem, concipiendi indicare. Experimentum mirū haud unquā fallax, quodq́; deorū munere uerius, quàm ingenio mortali repertum iure censeatur, si cui altius obseruationem

De inferis.

per

peruestigare libeat. O miraculi genus, & ingens, & inusitatum. Quum innumeræ gentium plagæ sint, inq; ijs tot coëundi libidines: quo pacto ad singulos adeo multorum cõceptuum horoscopos partu urgente sidus menstruum se conferat? Quid ipsum fœtu prodeunte in orbis zodiaci tractum ducit, qui quando conciperetur, orientem premebat? Hæc coeli solicitudo, cura, labor in uagientis, & plerunq; ad ignauiam geniti animalis aduentu. Hæc eius origo, cuius rationem dicere aggredimur. Quæ huc pertinere arbitrabor, accurate & paucis absoluentur. Ordo istiusmodi erit. Primum hominis totius natura, sine partium mentione exponetur: inde animi: postremo corporis. Ordo libri.

QVID PRIMVM IN utero absoluatur.

QVid à conceptione primum perficiatur, uariæ autorum sententiæ fuerunt. Alij ante omnia lumbos absolui carinæ nauium instar adfirmant. Alij caput, in quo principatus, ac mentis sedes est. Alij cor, arteriarum, atq; spiritus principium. Cor primum absolui.

DE CALAMITATE, BREVItate, signis, ac fine humanæ uitæ.

DE naturæ nostræ fragilitate, de multis tam breuis momenti incõmodis complura proferre haudquaquam esse difficile puto, quando aliud nihil in luce hac tam crebro experimur. Eam plinius in septimi libri præfatione graphice depinxit his uerbis: Hominem tantum nudum, & in nuda humo natali die abijcit ad uagitus statim & ploratum, nullumq; tot animalium aliud ad De calamitate humanæ uitæ.

lachrymas, & has protinus uitæ principio. Et : *Nulli uita fragilior, nulli rerum omnium libido maior, nulli pauor confusior, nulli rabies acrior.* Homerus.

Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο
Πάντων ὅσσα τε γαῖαν ἐπιπνείει τε καὶ ἕρπει. *id est,*
Nihil imbecillius terra nutrit homine
Omnium quæcunq; in ea spirant, & serpunt.

Et *Euripedes inquit:*
Οὐ βίος ἀληθῶς ὁ βίος ἀλλὰ ξυμφορά.

Vergilius *tam celerem æui decursum perpulchre mehercules in Mecœnatis fato deplorat.*

De breuitate humanæ uitæ.

Redditur arboribus florens reuirentibus ætas,
Ergo non homini, quod fuit ante, redit?
Viuacesq; magis ceruos decet esse pauentes,
Si quorum in torua cornua fronte rigent.
Viuere cornices multos dicuntur in annos,
Quur nos angusta conditione sumus?

Huc & Theocritus *per* ἀλληγορίας *scite allusit, rosarum, liliorum, florumq; gratiæ mutationem hanc comparans. Quos uersus ob elegantiam non mediocrē huic loco adscribam:*

Καὶ τὸ ῥόδον καλόν ἐστι, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸ μαραίνει
Καὶ τὸ ἴον καλόν ἐστιν ἐν εἴαρι, καὶ ταχὺ γηρᾷ.
Λευκὸν τὸ κρίνον ἐστί, μαραίνεται ἁνίκα πίπτει.
Α δὲ χιὼν λευκά, καὶ τάκεται ἁνίκα παχθῇ.
Καὶ κάλλος καλόν ἐστι τὸ παιδικόν, ἀλλ᾽ ὀλίγον ζῇ.

Signa breuis et lōgæ uitæ.

Hominis uita pomo uidetur persimilis, quod aut maturum decidit sponte, aut ante iniuria tempestatum, uento rum'ue impetu deijcitur. Vitæ breuis *signa colligunt,*

raros

raros dentes, prælongos digitos, ac plumbeum colorē. Contrà, longæ, incuruos humeros, nares amplas, & tria signis dictis contraria: multos dentes, digitos breues craßosq;, atq; colorem clarum. Hominis uitam trifariã finiri putant, aut natura, aut fato siue ictu stellarum, aut casu. Natura, cui nullum ultra centum & uiginti annos spatium conceßum est. Fato, quum tres Saturni circuitus, & quandoq; singuli, exitium adferunt. Et quum sideris eiusdē, Martis'ue radij uel tetragωni, uel aduersi in horoscopi gradum iaciuntur. Casu seu fortuna, quæ ad causas diuersas pertinet. Sic dicuntur expirare, qui uel gladio, uel ueneno, aut bello pereunt. Finis uitæ.

VITAE HVMANAE IN INfantiam, pueritiam, parteisq; huiusce=modi distinctio.

Dictum quo Lunæ positu, & qua nam ratione in uterum concipi, atq; inde in lucem prodire eum, de quo agimus, arbitrantur. Deinde nonnulla adiecimus de uitæ mortalium imbecillitate, breuitate, indicijs, ac fine. Proximum uidetur, ut eam in parteis distinguamus. Huiusce rei usus frequens in poëtarũ, oratorumq; scriptis, ubi de infantiæ, pueritiæ atq; adolescentiæ iudicio loquuntur, futurus est. Rhetores quoq; parteis easdem locos appellant, quibus in personarum demonstratione utantur. Et medici omnium uitæ partiũ naturam accurate ad temperandas pharmacorum mistiones cognoscendam præcipiunt. Græci portiones septem tradidere. Infantiam, quæ nutrit alitq; genitos. Quæ in hac ætate uel uidemus uel audimus, ideo fixius hærere memoriæ Transitus. Infantia.

dicuntur, quod tum omnia noua ſint. Res enim raras, ac inuſitatas meminiße facilius ſolemus. Quicquid uero quotidianum eſt, & conſuetudine aut uſu firmatum, minus mouere ſenſum conſueuit. Pueritiam, quando literarum cytharæ, luctæ, ac ludorum ſimilium ſtudia exercemus. Adoleſcentiam, quum ad Veneris illecebras incitamur. Iuuentam, quãdo regnat in corpore uigor, & ætatis perfectio properat. Virilem ætatem, quum potentias ac uictorias affectamus. Senectutem, quæ prudentiã deſiderat. Poſtremo ſenium, quando decrepiti nũcupamur, atque à generatione deſiſtimus, quæ ætas frigida eſt. Infantiam Lunæ comparant: pueritiam Mercurio: adoleſcentiam Veneri: iuuentam ſoli, uirile robur, Marti: ſenectutem Ioui: ſenium Saturno. Quæ ſiderum horũ natura ſit, abunde in libris, quos de inſtitutionibus Aſtronomicis, ſiue de mũdi ratione conſcripſimus, demonſtratum eſt. Horatius ex his parteis ſolum quatuor præcipuas recenſet: pueritiam, iuuentam, uirorum tempus, ac ſenectutem: ipſarumq́; quum ſeriem, tum mores uere ac diſerte depingit. Eius uerſus, quo perfectior rei huiuſce cognitio haberi poßit, adponam:

Aetatis cuiuſq; notandi ſunt tibi mores,
Mobilibusq́; decor naturis dandus, & annis.
Reddere qui uoces iam ſcit puer: & pede certo
Signat humum, geſtit paribus colludere, & iram
Colligit & ponit temere, & mutatur in horas.
Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto,
Iuuenta. Gaudet equis canibusq́;, & aprici gramine campi.
Cæreus in uitium flecti, monitoribus aſper,

Vtiliũ

Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris.
Sublimis, cupiduſq́; & amata relinquere pernix.
Conuerſis ſtudijs ætas, animuſq́; uirilis, Aetas uirilis.
Quærit opes, & amicitias, inſeruit honori,
Commiſiße cauet, quod mox mutare laboret.
Multa ſenem circumueniunt incommoda, uel quod Senectus.
Quærit, & inuentis miſer abſtinet, ac timet uti,
Vel quod res omnes gelide, timideq́; miniſtret,
Dilator, ſpe longus, iners, auiduſq́; futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, caſtigator, cenſorq́; minorum.

Varro à natali die uitam omnem in gradus quinque partitur: atq; unicuiq;, præter extremum annos quindecim tribuit. In quibus nomenclaturæ tales. Gradu primo uſq; ad annum quintumdecimum pueri dicuntur, quod ſint puri, id eſt impubes. Secundo ad trigeſimum annum adoleſcentes, ab adoleſcendo ſic appellati. In tertio, qui producitur uſq; ad annos quinq; & quadraginta, iuuenes cognominantur: eo quod rempubl. in re militari iuuare poßint. In quarto ad ſexageſimum annū ſeniores: quoniam tunc primum ſeneſcere corpus incipiat. Inde uſque ad uitæ finem gradus quintus dicitur: in quo qui ſunt ſenes appellantur, quia ætate ea corpus ſenio laboret. Hippocrates quemadmodum ante de Græcis memorauimus, in portiones ſeptem uitam diuidit. Quarum primæ finem eſſe annum ſeptimum exiſtimat: ſecundæ, decimumquartum: tertiæ duodetrigeſimum: quartæ, trigeſimumquintum: quintæ, quadrageſimumſecundum: ſextæ, quinquageſimumſextū: ſeptimæ, nouiſsimum annū

Vnde dicti ſint iuuenes.

Spatia ſeptē uitæ partiū.

uitæ humanæ. Partium naturam in mundi domicilijs quatuor, quos angulos uocant, contemplantur. Siquidem cœli signum partus momento exoriens, qui ὡροσκόπος Græcis dicitur, primam nati ætatē indicat, id est, qualis ipsa futura sit: quibus malis, morbis, periculis obnoxia: quos honores, quas opes ille qui natus est consequetur. Culmen, siue cœli medium, ætatem hominis mediam. Vltimam occasus. Imum, mortem, ac uitæ exitum, quæq; à morte futuræ sint laudes, aut opprobria.

Rationes ætatum è cælo uideri.

QVO DIFFERANT ANIMA, animus, ac mens.

HActenus de homine toto uerba fecimus, Nūc partes exequemur, atq; ab animo priore parte præceptionū exordiū sumemus. Ab eo ad corporis mēbra, morbosq; trāsibimus. Quæri solitum est à plerisq;, quid animæ uox propric signet, quid animi, qd mētis, quodq; uerborū discrimen sit. Non desunt, qui differētiam tradiderint, sed ita obscure, ut cōplures ignorare rem perpetuo malint, quàm ex tanta ambage, quæ certi nihil asserit, eruere. Nos itaq; paucis ea exprimemus. Inter animam, animum, ac mentem id interest, quod anima uiuimus, animo sapimus, & mēte diuina contēplamur. Estq; animo mens præstantior. Idcirco scriptores omnes, quū de deorum cultu loquuntur, mentis uocabulo uti malūt, quàm animi. Vt Mente deos adijt. Ausonius:

Differentia inter animā, animum, ac mentem.

Omnipotens quem mente colo pater unice rerum.

Et Plinius de Sole scribit: Hunc mundi esse totius animum, ac potius mētem. Item animam morte sopitam esse neminem latet: animum somno. Et in furiosis mentem

extingui

extingui, non animam. Anima igitur uiuere: animo sapere: mente deorum naturam scrutari dicimur. Anima haud est absimilis lumini, quæ sanguinis humore, ut oleo lumen alitur. Hãc alij sanguinẽ esse dixerũt, alij ignem, alij uentum siue spiritum, unde & nominis origo, ἄνεμος nanque uentus est. Anima est imago mentis. Deus menti, mens animæ, anima corpori præest.

ANIMI SEDEM IN CAPITE esse: & aures, oculos, nares, linguam, ac neruos, eius esse fenestras.

ANimum alij in corde posuerunt, unde loquendi forma frequẽs inoleuit, in corde suo, pro animo suo: è pectore meo, siquidem in hoc cõceptaculo cor est, pro animo meo, rei continentis usu pro contenta, & in præcordijs nostris semper uersabere. Alij eum haud dubie in capitis arce habitare adfirmãt. Ac ideo, aurium, oculorum, narium, linguæq; organa, & neruorum originẽ naturam hic collocasse, ut per ea, ueluti fenestras, è specula sua audire, uidere, olfacere, gustare, atq; tactu res percipere poßit. Quo tamen aliud agente, & cogitatione grauiore impedito etiam fenestris, id est, oculis, auribus, naribus patentibus, neq; uidet aliquid, neque audit, neq; olfacit, neq; gustu, aut tactu percipit quicquã. Nisi id, quod commouet sensum, ita sit, aut nouum, aut insigne, uti uehementia animum cogitantem perturbet. Eadem & Ciceronis in Quæstionibus Tusculanis, ubi de ipso disserit, sentẽtia est, quàm adponam: Sensus nullus in corpore. Sed (ut non solum Physici docent, uerũ etiam medici, qui ista aperta, & patefacta uiderũt) uiæ

Caput animi specula.

quasi quædā sunt ad oculos, ad nareis, ad aureis à sede animi perforatæ. Itaq; *sæpe, aut cogitatione, aut aliqua ui morbi impediti, apertis, atque integris & oculis, & auribus, nec uidemus, nec audimus.* Vt *facile intelligi poßit animum, & uidere, & audire, non eas parteis, quæ quasi fenestræ sunt animi, quibus tamen sentire nihil queat mens, nisi id agat, & adsit.* Eā *ob causam* Lu*cianus* Pallada *esse genitam ait è cerebro* Iouis. Eadē*q; ratione* Homerus *sæpe* ἐν φρεσὶ, *pro in animo dicit.* φρένας *enim nominant* Græci *membranam, quæ operit cerebrum, quàm* Lucianus μλώιγκα *uocat, unde in ipsa apostema* φρενίτις *dictū.* In *sentiendi ratione officia animi duo sunt: iudicare, & persequi uel fugere,* Prius *ad intellectum pertinet & prudentiam artesq; omneis complectitur.* Posterius, *ad uoluntatem: quod iustitiæ, fortitudinis, ac temperantiæ genera continet.*

Duo animi officia.

ANIMI VIRES.

Octo animi potentiæ.

MArcus Varro *hominum animas in parteis, seu uires octonas diuidit.* Harum *esse quinq; ait, quibus sentimus, sextam, qua cogitamus: septimam qua progeneramus: octauam, qua uocem mittimus.* Et Plato *in* Timæo *tripartitam esse uoluit. primam rationalem partem, capitis arcem tenere: secundam, excandescentiam in cordis conceptaculo esse: tertia cupiditatem in iecore.* Vt *plerisq; placet, mēs siue animus pro officijs diuersis alia atq; alia nomina sortitur.* Anima *nūcupatur, dū uegetat: spiritus, qn̄ cōtēplatur: sensus, quū sentit: animus, quū sapit: quū discernit, ratio: quū recordatur, memoria: quando uult, uoluntas.* Nonnulli *arbitrantur sapere &*

Animæ partes tres.

*recordari animum in cerebro,metuere in corde,concu=
piſcere in hepate,audire in auribus, cernere in oculis,
olfacere in naribus,guſtare ĩ palato & lingua,in omni=
bus deniq; corporis partibus,per quas nerui diffundun
tur,ſentire. Magna inter corpus & animum diſcrepan
tia eſt. Nam corpore nihil niſi præſens, & quod adeſt
ſentire poßumus:animo autem & præterita & futura.
Hic momento cuncta percurrit:corpus tardum atq; he=
bes teſtudinis more graditur, quod tamen ipſum facere
non poſſet,niſi animi ui atq; impulſu moueretur. Cor=
pus quum ſeneſcit indies fit deformius:animus contrà
uetuſtate fit illuſtrior. Nunc ſenſuum genera,quorum
non infrequens uſus eſt exponentur.*

QVINQVE INTERIORVM
ſenſuum deſcriptio.

INteriores quinq; tradiderunt. Senſum communem, Senſus cõis.
*unde nerui ad exteriorum ſenſuum organa proten=
duntur,quiq; ab exteriore ſenſu percepta cognoſcit uni=
uerſa,atq; in locum unum contrahit. Imaginandi uim,* Imaginandi
quæ formas à communi ſenſu recipit,ac diſcernit. Φαν= uis.
τασίαν, quæ interim è ſpecierum diuerſarum compoſi Φαντασία.
*tione monſtra fingit,quorum fortaſſe ſimilia nunquam
uiderit. Rationem,ſiue cogitationem,quæ ex formis ſen=* Ratio uel co
ſu cognitis,aut futurũ aliquid:aut præſens,aut præteri= gitatio.
tum colligit. Et memoriam, quæ tum percepta à ſenſu, Memoria.
*tum à cogitatione collecta ſeruat, ad ceræ modum cui
effigies aliqua imprimitur. Quam Græci ita depingũt:*
Μνήμη ἐστὶν ἡ τῶν πάλαι ἐγνωσμένων κατοχὴ Et:
ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ μὲν προσδοκωμένου ἐστὶν ἐλπὶς τοῦ

δὲ παρόντος, αἴσθησις: τοῦ δὲ ἀπόντος μνήμη. Non inutilis illorum distinctio uidetur, qui treis duntaxat parteis posuere. Communem sensum, quo undiq;, ueluti ad fontem sensa cōfluunt. Rationē, cogitationem'ue, qua aliquid inde colligimus, seu ratiocinamur. Et memoriam, quæ utrunq; seruat. Interni sensus, ergo aliorū iudicio quinq; sunt. Sensus communis, quo omnia quæ uel uisu, uel auditu cognita sunt, conueniunt. Imaginandi facultas, quæ à communi sensu tradita sibi, comtemplatur, ac dignoscit. Φαντασία, quæ res fictas, & cuiusmodi nusquam reperiuntur, quandoq; componit, ut Centauros, Chimæras. Cogitatio, quæ ex uisis rebus uel auditis præteritum aliquid, aut postmodo futurum ratiocinatur. Et memoria, quæ omnia dicta modo seruat. Aliorum sententia tres tantum. Communis sensus, in prima cerebri parte: cogitatio in media: in postrema memoria. Quibus quinarius numerus placet, hi sensus treis priores in primo cerebri conceptaculo ponunt: in medio rationem: in postrema memoriam.

Memoria.

DISCERE ESSE recordari.

IN animi notione dißentiunt autores. Plinius eū interire putauit cum corpore. Sic enim septimo libro scribit: Omnibus à suprema die eadem, quæ ante primū, nec magis à morte sensus ullus aut corpori, aut animæ, quàm ante natalem. Quo in loco Democritum ridet, qui futurum esse prædixerat, ut defunctorum corpora resurgerent

gerent. Similis, inquit, & de seruandis corporibus hominum, ac reuiuiscendis promiſſa à Democrito *uanitas, qui non reuixit ipse.* Adiecit *& hoc: Quæ, malum, iſta dementia, iterari uitam morte?* Alij *uero animũ & semper fuiſſe, & æuo nullo moriturum eſſe exiſtimauere: sed ipſum tum decedere, quod quidem mori uocant: tum iterum redire, perire nunquam. Sic enim* Plato *in dialogo quodam, cui titulus* Menon, *siue de uirtute, ea de re diſſerit.* Cuius *uerba hæc: Quum animus immortalis ſit, ac ſæpius in uitam hanc redierit, uideritq́; crebro, & quæ in hac, & quæ in alia uita ſunt: omniaq́; perceperit: nihil utiq; reſtat quin didicerit. Quamobrem nihil mirum eſt, ſi eorum quæ ad uirtutem, & ad alia pertinent, reminiſci poſſit, quippe quum olim illa cognouerit.* Ex *his effici* Plato *uult, noui nihil cognoſci, ſed ea ſolum, quæ ante in corpus aduentum cognita erant, in memoriam reuocari, ac ideo diſcere aliud nihil, niſi reminiſci eſſe.* A Cicerone *ratio redditur, quur adeò multarum rerum cognitio protinus tollatur, & quam ob cauſam, prima ætate doctrinarum omniũ ignari uideamur, ac rudes. Quoniam, ait, mens in tam inſolitum, tamq́; perturbatum domicilium repente immigrauit. Sed quum ſe colligit, tum ea agnoſcit reminiſcẽdo.* Idcirco *apud* Platonem *puſionem quendam* Socrates *interrogat* Geometrica *quædam de quadrati dimenſione. Ad quæ ſic ille gradatim perductus reſpondet, quaſi* Geometrica *didiciſſet.* Vnde Socrates *diſcere, uitæ ſuperioris recordari uocat. Hæc ad memoriæ rationem pertinent, ideo hic ſubiecimus.*

De animi æternitate.

Diſcere quid ſit.

Quid

QVID SOMNVS.

Somnus, inquit Aristoteles, quies est animalium virtutum, cum intentione naturalium. Vires animales, mouendi ac sentiendi facultates nuncupantur: naturales nutriendi. Cicero somnum imaginem mortis nominari ait: ac inde colligi, nullum in mortuis, aut morte sensum esse: quum eius simulachrum, siue umbra sensu careat.

SENSVS EXTERNI.

Exteriores sensus sunt, auditus, uisus, olfactus, gustus, tactus. Ideo esse quinq; putant, quod partes totidem sint, quibus mundi corpus constat: elementa quatuor, & aetherea forma. Siquidem tactus, terrae rationẽ habet. Gustus aquae, quoniam humectatione sensus hic perficitur. Aëris percussio sonum aedit, quem audiendi facultas percipit. Olfactus, uim igneã possidet: ex calore nanq; odores proueniunt. Videndi ratio, ex aetheris materia & lumine temperatur. Sonus itaq; motu & collisione excitatur: lumine color: igne odor: sapor humore: & rebus solidis tactus. Horum instrumenta sunt aures, oculi, nares, lingua, & manus in quibus tangendi facultas perfectissima est. His obijciuntur sonus, color, odor, sapor: tactus obiecta calor, rigor, humidum, aridũ, asperum, laeue: & quae horum mistura componuntur. Obseruatum est sensus omneis, qui in animalis capite locantur, inuersam efficere Pyramidem. Latissime enim sparguntur aures, arctius coëunt oculi, adhuc arctius nares, partem infimam lingua occupat. Inter sensus, perfectissimus homini ac araneis tactus: aquilae uisus: uulturibus canibusq; odoratus: talpis auditus, quae si de ijs loquare intel

intelligere dicuntur & profugere. Nunc colorum, ſaporumq́; genera tractabimus.

COLORVM NOMINA.

RVfus color eſt nõ planè ruber. Huius genera ſunt flauus, fuluus, luteus, rutilus, ſpadix. phœniceus. Flauus fuluo clarior eſt. Sic flauam ſegetem aut Cererem dicimus ab ariſtarum maturitate. Et flaua mella. Vergil.

Flauaq́; de uiridi ſtillabant ilice mella.

Et comam flauam uocamus. Ouidius:

Forma placet niueusq́; color flauiq́; capilli.

Fuluus, inquit Plato, ex flaui fuſciq́; miſtura conſtat. Fuluum enim aurum, fuluum æs, fuluam aquilam, & fuluam arenam nominamus. Hæ loquendi formæ diligenter obſeruandæ. Quippe non apte aurum flauum dixeris: nec mella fulua. Luteus dicitur, cuiuſmodi uitelli in ouo color eſt. Rutilus, ſpadix, ac phœnineus, exuberantiam atq; ſplendorem ruboris ſignant, qualis in palmæ arboris fructu eſt. Sunt & alia colorũ uocabula, quæ ordine exponentur. Liuidus nuncupatur cuiuſmodi eſt color carnis percuſſæ, ſine effluxu ſanguinis. Purpureus eſt, qui nigricantis roſæ ſplendore ſublucet. Vel (uti Plato ait) rubeum cum albo nigroq́; purpureum generat. Fuſcus, qui ex albi nigriq́; temperatione producitur. Pila enim aut papyrus, qua diu uſi ſumus, fuſca apellatur. Pallidus ex albi flauiq́; miſtura prouenit. His addũtur cœruleus, glaucus, cæſius, thalaßicus, ferrugineus, κυάνεος & cumatilis à fluctibus uocitatus, quæ pro eodem accipiuntur, coloremq́; ſubnigrum, qualis cœli, uel maris eſt, ſignificant. Quo nomine Proteus cœruleus, & nymphæ

cœru

cœruleæ, & saxa, quæ in mari prominent, cyanea nominantur. Cœruleus dictus quasi cœluleus: unde & mare, quod cœlo subiectum eundem colorē accipit, cœruleum uocamus. Cæsium quoq; uocitatum opinantur, quasi cælium. A cœruleo nonnihil differre uidetur sententia Ciceronis, qui primo de natura deorum cæsios oculos Mineruæ, cœruleos esse Neptuni scribit. Est cucumis cœruleus, qui mundi ipsius imaginem & colore & interioribus partibus refert. Veteres non quaslibet res, sed oculos duntaxat cæsios uocabant, quibus inest fulgor quidā uisu horrendus. Vnde sicut Cæsares dicti à cædendo, sic cæsius nūcupatus, quòd cædem quodammodo oculis minari uideatur, qualis prælio & cæde gaudens Minerua fuisse dicitur. Cæsius Græcè glaucus uocatur, unde Pallas γλαυκῶπις dicta. Glaucus etiam color pro uiridi ponitur, qui admistum uirori alborem habet, Vnde Vergilius glaucas salices dixit. Sumuntur quandoq; à rebus uoces hæ, ut roseus, flāmeus, igneus, sanguineus, croceus, aureus. Differt ater à nigro, quòd ille sit propriè carbonis extincti, horrendus, tristis, uisu iniucundus, unde & mors atra, & dies ater dicitur: hic uero nonnunquam lepidus & uenustus est. Contraria dicuntur album, & nigrum, flauum & liuidum, puniceum & purpureum, uiride & cœruleum. Color in facie niger alias indicat immoderatum frigus, ut hyeme in frigentibus, qui liuescunt: alias immodicum calorem, ut in hominibus cholericis & Aethiopibus. Medici colorum rationem habent in cute, capillitio, urina, excrementis, & uomitu.

Medicorum obseruatio.

Saporum genera, & naturæ.

Sapo

SAporum formæ septem traduntur: dulcis, στυπτικὸς, acetosus, amarus, acutus, insipidus, salsus. Dulcem habent saporem ficus, mel, glycyrrhiza. Stypticum, uuæ immaturæ, & mala immatura. Ea uim obturandi habent, inde nomen inditum, στύφω nanque Græcis obturo est. Acetosum, acetum, quod sapori nomen dedit, & uinum uetus. Amarum, absynthium. Acutum, piper. Insipidum, aqua, & herbæ, quæ aquæ saporem habent. Et salsum, res omnes sale conditæ. Saporum diuersa natura est. Nam id quod dulce est, corpus humectat, & lenit. Stypticon uiscerum meatus comprimit. Acetosum, neruos infestat, humoresque siccat. Amarum, membra confortat, sed pectus lædit. Acutum sensum mordet, & adurit. Insipidum penetrandi habet facultatem, atque aduersus febris morbum præsidio est. Contraria sunt dulce & amarum: pingue & salsum. In herbis alijs´ue rebus sapor salsus, amarus, acutus eas calidas esse indicant: acetosus & stypticus, frigidas: pinguis, insipidus, dulcis, temperatas. Odor acutus, calidas & siccas, ut allij: grauis seu obtusus, frigidas & humidas, ut uiolarum: mediocris, frigidas & siccas. Sensuum rationem absoluimus. Reliqua, quæ ad animi naturam spectant, exponentur. Primum eloquemur, quid summum bonum, quot bonorum genera sint, quo differant pulchrum & honestum. Deinde uirtutum species tractabimus: denique uitiorum.

DE SVMMO BONO.

SVmmum esse bonum uel beatitudinem aiunt, in quo totius sapientiæ cardo uersatur, aut summam felicitatem humanæ naturæ. Epicurus id in animi uoluptate posuit.

ſuit. Ariſtippus in uoluptate corporis. Peripatetici in animi, corporis, ac fortunæ bonis. Lactantius uero bonum ſummum nuncupauit cæleſtem uitam, uel colere Deum: nosq; ideo generatos eſſe, ut deo ſeruiamus. Hæc ergo de ſummo bono cognoſcenda. Ipſum eſſe ſcopum, quo omnes noſtri conatus, aut labores tendere debent. Inde, quoniam his de rebus crebrò eſſe diſceptatio ſolet, Epicuri, Ariſtippi, Ariſtotelis ſententiæ perdiſcendæ. Hi enim autores in hac mentione perſæpe apud ſcriptores uerſantur. Poſſent & philoſophorum aliorum cõiectationes innumeræ depromi: ſed in cognitione omni, optima queq; excerpenda cenſeo, ac ad alia animum transferendum, ſeruãdumq; Terentij dictum: Ne quid nimis. Præſertim quum tam multa, tamq; præclara nobis peragranda ſint. Dementis eſſet hic anxie omnia, quæ ad ſummum bonum ſpectant, perſequi: ac interim arteis alias pulcherrimas negligere. Idem & in locis alijs dictũ uelim, ubi fortaſſe nimiũ eſſe breuis uidebor. Poſtremò, ſummum illud naturæ humanæ bonum diuinum eſſe cultum adfirmabimus, ſeu beatitudinẽ æternã, aut (quod idem eſt) diuini luminis conſequutionẽ. Id lumen in mẽtẽ primo, in uoluntatẽ deinde deſcendit. In mente ueritas, in uoluntate gaudiũ: in mente ἀμβροσία, in uoluntate νέκταρ à Platone in Philebo & Phædro appellatur. Triplex boni ſummi conditio, ut ſummopere perfectũ ſit, ut ſufficiens, ut expetendum. Perfectum dicitur, quoniam nihil ſibi deeſt. Sufficiens, quippe nihil deeſt illi, quod ipſum adipiſcitur. Expetendum, quando in illo, & ex illo eſt, quicquid appeti poteſt. Vnde quia perfectũ, ſuffi

Summum bonum quid ſit.

sufficiens: quia sufficiens, expetendum. Apud *scriptores idem sunt summũ bonũ, beatitudo, ac summa felicitas.*

TRIPLICIA BONA, ET *rerum expetendarum tria genera.*

Bonorum formæ tres sunt. Animi, quæcunq; consilio & cogitatione fiunt: ut prudentia, iustitia, fortitudo, temperãtia. Corporis, quæ natura corpori attribuit. Quod genus: uelocitas, robur, dignitas, ualetudo. Et fortunæ, quæ externa dicuntur. Huiusmodi sunt: genus, educatio, diuitiæ, potestas, gloria. Rursus rerum expetendarũ tria genera sunt. Alia quippe expetuntur propter suam uim & dignitatem, quales sunt uirtus, doctrina, ueritas. Alia propter fructum & utilitatem, ut pecunia. Alia suæ quidem naturæ gratia, sed quæ commoditatem quandam præ se gerunt, quo magis expetantur: ut amicitia, bona existimatio. Est distinctio alia tum laude, tum admiratione digna, quam Platonicorum ratio subtilis prodidit, bonorum genera duo esse: unum finẽ: ad finem alterum. Illud propter seipsum: hoc propter aliud expetendum. Illius appetitio uoluntas: huius electio. Illud uenerandũ: hoc utile. Illo fruimur, hoc utimur. Illius adeptio, beatitudo: huius, lucrum uocatur. Lucrum igitur boni utilis acquisitio est, quod ad boni uenerandi consequutionem conducere potest. Quod uero ad hoc non confert, nec ipsum utile est: nec eius adeptio lucrum. Hactenus bonorum ratio dicta. Reliquum est, ut decori, honestiq; discrimen, seu potius affinitas exponatur.

QVID INTER PVLCHRVM *& honestum intersit.*

DEcorum siue pulchrum ita cum honesto iungitur, ut separari ab ipso non queat. Honestas nanq; uelut bona ualetudo est, & quædam salubritas corporis. Decus uero, tanquam uenustas & pulchritudo. Forma ualetudini bonæ uidetur antecellere, tamen sine ea esse non potest: sicuti nec flos sine radice. Quid autem uera pulchritudo sit incredibile quàm eleganter, ac diserte in Platonem Marsilius scriptitarit, ad hunc fermè modum. Pulchritudo nihil aliud quàm summi boni splendor est, fulgens in ijs, quæ oculis, auribus, mente percipiuntur: perq́; illa ad bonum ipsum, uisum, auditum, mentemq́; conuertens. Quo fit, ut pulchritudo circulus quidã lucis diuinæ sit, à bono manans, in bono residẽs: per bonum: & ad bonum perpetuò reflexus. Verum hic alio modo pulchri nomen quàm ante ubi illud honesto comparauimus accipitur. Priore enim forma opes & artes pulchras: honores, magistratus, imperia, eaq́; quæ hominis industria, aut effici, aut comparari possunt, pulchra nũcupamus. Posteriore, quicquid natura, aut Deus ipse cõdidit. Sic Solem pulchrum, Lunam pulchram, mundum pulchrum, arborum deniq; fœtus & flores pulchros appellamus. Illic memorantur, quæ uulgus humanum pulchra putat cupiditatibus suis deditum: hic undiq; dei fulgorem uniuersitas rerum spectãtium oculis obijcit. Item pulchritudinem superiorem, artificiosam: hanc uero naturalem uocare non incommode poßumus.

Pulchritudo quid sit.

QVATVOR VIRTVTVM GENERA.

Virtu

Virtutem esse aiunt animi habitum, rationi rectæ consentaneũ. Recta ratio cognitio est tum legum, tum sententiarum, quæ natura omnium animis inditæ sunt. Quales hæ apud Phocylidem:

Πτωχῷ δ' εὐθὺς δίδου, μηδ' αὔριον ἐλθέμεν εἴπῃς
Πρῶτα θεὸν τίμα, μετέπειτα δὲ σεῖο γονῆας
Πλοῦτον ἔχων, σὴν χεῖρα πενητεύουσιν ὄρεξον
Λαῷ μὴ πίστευε, πολύτροπός ἐστιν ὅμιλος.

Virtutem mediam esse, atq; extrema utrinq; uitiosa cõstat. Sic fortitudo media inter temeritatem & ignauiam est: ueritas, inter arrogantiam atq; dißimulationem: uerecundia inter impudentiam ac stuporem: Ex his temeritas, arrogantia, impudentia uitia dicuntur, modumq; excedunt: ignauia, dißimulatio ac stupor defectu notantur, nec ad medium perueniunt. Propositæ sunt mortalibus uiæ duæ. Virtutum altera, quæ primo ingressu est ardua, confragosa: postea plana, lucida, amœna. Quod Hesiodi uersus elegantißimè exprimunt:

Τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν.

Idem post hunc à Luciano perscriptũ est ita: ὁ οἶμος ἐπ' ἀρετήν ἐστι μακρός τε, καὶ ὄρθιος, καὶ τραχὺς, ἱδρῶτα οὐκ ὀλίγον ἔχων τοῖς ὁδοιπόροις. Altera uitiorum, quæ principio amœna est, multoq; tritior: postea præceps, saxis aspera, obducta sentibus. Virtutes omnes in formas quatuor diuidũt, quæ ordine describẽtur. Prudentia est rerum multarum memoria, & complurium negotiorum usus. A sapientia distat. Nam prudentia uersatur circa res humanas, & in quibus habet

consultatio locum. Sapientia uero circa primas causas, & prima rerum principia, eaq; quæ à nobis nec fieri, nec immutari queunt. Quamobrem astrologum, qui siderum motus ac naturas contemplatur, sapientem non prudentem nominamus. Iustitia, quæ unicuiq; rei suum tribuit. Fortitudo rerum magnarũ expetitio, & rerum humilium contemptio, & laboris cum utilitatis ratione perpeßio. Vel (ut Macrobius ait) Fortitudinis est animum super periculi metum agere, nihilq; nisi turpia timere, tolerare fortiter uel aduersa uel prospera. Aut: Fortitudo cum ratione honesta cõtemptus est periculi. Temperantia, est rationis in libidinem, atq; alios nõ rectos impetus animi firma ac moderata dominatio.

PRVDENTIAE SPECIES.

PRudentiæ genera tria sunt: Memoria per quam præterita perspiciuntur: intelligentia, qua præsentia cognoscimus: & prouidentia, quæ postmodo futura perscrutatur. Prudentis etenim hominis est tempora hæc tria accurate obseruare. Hic memineris memoriam non pro animi ui, quam in cerebri conceptaculo posteriore sitã esse diximus accipi, sed pro actiõe seu recordatione ipsa, qua memoriam res præteritas intueri sentimus.

IVSTITIAE GENERA.

REligionem uim insitam esse aiunt, quæ deorũ metu & ceremonijs hominem ducit: uel quæ deo suum tribuit. Pietatem esse in deos, aut in patriam, aut in parentes, aut in alios sanguine iunctos officium. Gratiam siue gratitudinẽ officiorum, honorum, & amicitiarum memoriam & remunerationẽ esse: uel quæ bene merentibus

tibus ſuum tribuit. Obſeruantiam per quam ætate & ſapientia aut dignitate aliqua antecedentes ueneramur. Veritatē, quæ monet nos, ut rem ſicuti eſt, & ſicuti ſcimus dicamus. Beneficētiam qua gratis de alijs bene meremur. Amicitiam, quæ mutuam alijs beneuolētiam reddit. Vel duorum animorū ſummam in Deo colendo concordiam. De qua exemplum dignum memoratu recitabo. Tartarorum rex quidam moriens filijs duodecim ſagittas totidē in faſcem ligatas tradidit ut frangerēt. Illis autem fruſtra conantibus, ſolui eas iuſsit atq; frangi ſingulas. Ita ueſtrū, inquit, imperiū ſi eritis cōcordes, firmū fuerit ac ſtabile: at ſoluto animorū cōſenſu hoſtiū iniuriæ obnoxium. Cōſuetudinē ius eſſe, quod ſine lege propter uetuſtatē, æque ac ſi legitimū ſit, uſitatū eſt. Legem ius dici, quod aut populi aut imperatoris iuſſu ſancitum ſit. Quā ita exprimit Demoſthenes: ὁ νόμος τῆς πόλεώς ἐστὶ ψυχὴ, ὥσπερ δὲ τὸ σῶμα στερηθὲν ψυχῆς πίπτει. οὕτω καὶ πόλις μὴ ὄντων νόμων καταλύεται. *Id eſt, Lex urbis anima eſt. Nam quēadmodum corpus decedente anima concidit, ita ſublatis legibus actum eſt de repub. Plato ut ex Timæo, Phædro, & Gorgia colligitur, quatuor legis ſpecies ponit: diuinam, quam prouidentiam uocat: cæleſtē, quam fatum: tertiam mouentem, quæ natura eſt: quartam humanam, quæ prudētium ſit. Sunt itaq; legis genera Platoni hæc: prouidentia, fatum, natura, & conſtitutio humana.*

FORTITVDINIS GENERA.

M*Agnificentia, eſt rerum magnarum cum ampla animi cogitatione adminiſtratio. Fidētia eſt, per*

quam animus in magnis & honestis rebus multũ in se fiduciæ certa cum spe collocauit. Perseuerantia, *quã & constantiam nũcupant, est in ratione bene considerata, stabilis & perpetua permansio.* Patientia, *est rerum arduarum, atq; difficiliũ, honestatis ac utilitatis causa, diuturna perpessio.* Vel (*ut* Lactantius *libro quinto inquit*) *patientia malorum, quæ inferuntur, aut accidunt, cum æquanimitate perlatio est.*

TEMPERANTIAE PARTES.

TRia *temperantiæ genera.* Continentia, *per quam cupiditas consilij gubernatione regitur.* Clemẽtia, *quæ animos in odiũ concitatos comitate retinet.* Et modestia, *per quam pudor honestus quandam sibi autoritatem cõparat.* Vel continentia *moderatio, seu temperantia cupiditatum est: clementia iræ: modestia morum.*

ANIMI PERTVRBATIONES.

ANimi *uitium, perturbatio, seu* πάθος, *est auersa à recta ratione animi commotio.* Perturbationum *formæ quatuor sunt.* Aegritudo, *animi aduersante ratione contractio, quæ doloris morsum aliquẽ efficit.* Metus *opinio impendentis mali, quod intolerabile esse uideatur. Hic animi recessum quendam & fugam efficit.* Lætitia *hilaritas profusa est: sed gaudiũ, moderata. Hoc igitur posterius inter uitia non numerant.* Libido, *cupiditas effrenata est, aduersus rationem incitata uehementius. Sunt itaq; uitiorum genera quatuor: ægritudo, metus, lætitia, libido.* Aegritudinis *causa est malũ præsens: metus malum futurum: lætitiæ bonum præsens: cupiditatis bonum futurum.* Perturbationum *initia non sunt in*

nostra

nostra potestate: progressus autem & consensiones ut cohibeamus, omnibus nobis in manu est. Beati, inquit Cicero, quos nulli metus terrent, nullæ ægritudines exedunt, nullæ libidines incitant, nullæ futiles lætitiæ languidis liquefaciunt uoluptatibus.

AEGRITVDINIS GENERA.

INuidentia, animi ægritudo est suscepta propter alterius res secundas, quæ nihil noceant inuidēti. Aemulatio ægritudo est, si eo quod quis concupierit, alius potiatur, ipse careat. Obtrectatio uel zelotypia ægritudo dicitur ex eo, quod alter quoq; potiatur eo, quod ille ipse concupierit. Vel ut Chrysippus ait: Zelotypia animi ægritudo est, inde prouenięns, quod timeas, ne alteri contingat, quod cū nemine habere commune uelis. Misericordia est ægritudo ex miseria alterius iniuria laborantis. Angor ægritudo premens. Luctus, ægritudo ex amici cuiuspiam morte est. Mœror, ægritudo flebilis. Aerūna, ægritudo laboriosa. Dolor, ægritudo crucians. Lamentatio, ægritudo cum eiulatu. Solicitudo, ægritudo cum cogitatione. Molestia ægritudo permanēs. Afflictatio, ægritudo cum corporis uexatione. Et desperatio, ægritudo sine ulla rerum expectatione meliorum.

METVS GENERA OCTO.

PIgritia est metus imminentis laboris. Pudor metus ignominiæ. Terror, metus, cōcutiens. Timor, metus mali imminentis. Pauor, est metus mentem loco mouens. Ennius: Tum pauor sapientiam omnem mihi expelleret ex animo. Exanimatio est metus subsequens, & quasi comes pauoris. Conturbatio, metus excutiens cogitata.

Formido metus permanens.

LAETITIAE SEV VOLVptatis formæ tres.

MAleuolentia uoluptas est, ex malo alterius sine emolumento suo: inuidentiæ contraria. Delectatio uoluptas est auditus, uisus: aliorumúe sensuum suauitate animum deliniens. Iactatio uoluptas est gestiens, & se efferens insolentius.

LIBIDINIS PARTES SEX.

IRa libido est puniendi eius qui uideatur læsisse iniuria. Aut est cupiditas ulciscendæ iniuriæ. Vel (ut Possidonius ait) cupiditas puniendi eius, à quo te inique læsum putes. Aut est cupiditas doloris repēdendi. Excādescētia ira est cito nascēs, ac desistēs à Græcis θύμωσις nuncupatur. Odium ira inueterata est. Inimicitia, ira ulciscendi tempus obseruans. Discordia, ira acerbior est, intimo odio & corde concepta. Indigentia seu auaritia, libido inexplebilis est.

DE ILLICITO COITV.

ILliciti coitus formæ quinq; sunt, simplex fornicatio, adulterium, stuprum, incestus, raptus. Simplex fornicatio, est soluti cum soluta corrupta. Adulteriū committitur in nuptam. Stuprū in uirginem, quam uocem sæpenumero Terentius usurpat. Incestus, in eos, qui cognatione aliqua iunguntur. Et raptus cum puella uiolenter de domo patris rapta. Partem sextam addunt, uitium cōtra naturam, quod hic non describemus.

SEPTEM VITIORVM, QVAE capitalia nominantur, origo.

Animi

ANimi paßiones duæ: honoris appetitio, & amor uoluptatũ. Ex honoris adfectatione homo cum supra se attollitur in treis propellitur scopulos, superbiã, iram, inuidiam. E corporis uero illecebris ab humano fastigio prolapsus in ternas abyßos mergitur, gulæ siue uentris curam immodicam, libidinem, acediam. Illinc ceu tribus alis hominem homo transilire conatur, honores diuinos postulans, qui nondum humanis dignus est. Hinc uoluptatibus blande mulcẽtibus illectus, triplici grauatus pondere infra hominem ruit, fitq; lõge homine inferior. Auaritiæ furor utriusq; particeps, conducit nanq; ad honoris appetitionem, atq; ad corporis illecebras. Itaq; superbia, quam & arrogantiam nõ inepte dixeris, ira, inuidia, ex honorum cupiditate nimia proficiscuntur. Ventris cura, ĩmoderatus rei ueneræ usus, ac desidia, è corporis uoluptate. Ex utroq; habendi libido seu pecuniæ studium, auaritia. Hæc uitiorum origo, quæ capitalia religio christiana uocat. De animo satis dictum.

DE TRIBVS CORPORIS CONceptaculis. De neruis, arterijs, ac uenis.

TRia in corpore conceptacula sunt: caput, pectus, & uẽter. Caput sensuum receptus est: pectus aëris, uenter alimenti. In his uiscera tria sunt, quæ principalia à medicis membra nominantur. In capite cerebrum, unde nerui oriuntur. In pectore cor, unde arteriæ. In uentre iecur, unde uenæ. Nerui mouendi ac sentiendi facultatem corpori ministrant: arteriæ uitalem uim, uenæ naturalem. Venæ riuuli sanguinis sunt: arteriæ spiritus.

DE CAPITE AC COLLO.

AD caput ea pertinēt, quæ ante de somno, sensuum, colorum, saporumq; generibus exposuimus. Eius nunc parteis aliquot exequemur: & quanā ratione noxij ex eo humores depellantur. Bucca maxillarū ac oris portio est, quæ uento inflatur: unde buccinis nomen. Gena membrana dicitur oculum tegens. Plinius: Grauiores alitum inferiore gena conniuent. Mala inter genam & buccam prominens & rotundus tumor est instar mali. Duo capitis latera tempora nuncupantur, quod temporum ac horologiorum mòre, quasi quibusdā interuallis seu uicibus mouētur. Ab hauriendis uocibus aures dictæ: ab occulendo, oculi: à palpitando palpebræ. Cerebrum purgari potest: sternutatione, gargarizatione, quod nomen à uocis strepitu sumptum est, & solutione alui. Præter hæc utile crebrò pectere caput, & panno asperiore illud perfricare. In collo meatus duo sunt: guttur transitus aëris aut spiritus: & gula cibi ac potus. Gutturis circuitus carthilagine cōstat: ut aër qui tenuis est, ingressum patentem reperiat. Item gutturis fistula ad pectus & pulmones ducit: gulæ, ad uentriculum.

DE PECTORE.

PEctus homini latum est: reliquis animantibus carinatum, præcipuè uolucribus. Hic sedem habēt cor, & pulmo, qui ex partibus quatuor cōponitur. Arteria uocali, quæ ex collo descendit. Venali arteria, quæ cordis conceptaculo leuo adhæret. Vena (ut inquiunt) arteriali è dextero cordis sinu exeunte. Et spumosa pulmonis carne quæ in stupæ modum, treis quas recensuimus

partes

partes, implet ac committit. Hic *spiritū ad cor meantem concoquit, & ut iecur stumacho calorē ministrat: ita & pulmo medium amplectitur cor, eiusq; caloris custos est.* Quemadmodum *uenter alimēto corpus sic aëre pulmo animam nutrit.* Respiratio *frequens & magna, inflāmationem pectoris notat: crebra & parua, pectoris dolorem: rara & magna delirium: rara & parua, extinctionem caloris.*

QVA RATIONE EX SANguine spiritus fiat.

IN *corde tria conceptacula sunt: in quorum dextero ac medio sanguis fit subtilior: in sinistro spiritus fit.* Ex *iecore enim uena magna sanguinem in dextrum cordis sinū defert.* Qui *uisceris illic calore tenuior factus, ex eo in cōcauitatem mediam permeat, quæ nequaquam simplex est, quemadmodum extremæ, sed è poris multis constat.* In *sinu eo sanguis itidem percoquitur magis.* Inde *in conceptaculum leuum transit: ibiq; humor calore uictus, in spiritum tenuem, qui uitalis est, ac salutaris uitam corpori ministrans, conuertitur.* Hæc *ideo scripsi, quoniam plerosq;* Medicæ *artis scriptores, in spiritus ratione hallucinatos esse uideam, eum in cordis parte media nasci seu perfici arbitrantes.*

DE ARTERIALI VENA, ARteria uenali, costis, ac spina.

COrdis *igitur pars dextera uenam habet magnam, quæ sanguinem ex hepate pertrahit: sinistra, originem arteriarum.* Præter *quas, alia quoque eidem annectun*

annectuntur. Siquidem ex cordis dextero latere uena oritur, quàm appellant arterialem. Hæc *ſanguinem pulmoni miniſtrat, quo ipſe nutriatur. Vena dicitur, q̃a ſanguinem defert. Arterialis, quod duas membranas habeat, quemadmodum arteriæ, uti maior ſit ſanguinis optimi cuſtodia.* Ex *leuo autem cordis conceptaculo arteria oritur quàm ratione contraria uenalem uocant.* Hæc *è pulmone aëra defert, qui cordis calorem refrigeret: & uapores inutiles ſi qui cum ſpiritu uitali nati ſint, ſurſum tollit in pulmonem, ut inde per gutturis ductũ eijciantur. Arteria nominatur, quoniam ſpiritus contineat. Venalis, quia ſimplici ſolum membrana conſtet uenarum modo, propter aëris aduentitij, uaporumq́; uilitatẽ. Coſtæ aliæ perfectæ ſunt quæ coëunt: aliæ imperfectæ quæ non clauduntur. Spina os oblongum eſt, quod per medium dorſum tendit, in qua tricenæ uertebræ ſunt, ex ſingulis bini oriuntur nerui.*

DE PRAECORDIIS.

Διάφραγμα, *membrana lata eſt, quæ pectus à uẽtre ſeparat.* Dicitur *& cinctus, quoniam corpus ueluti cingit.* Et *à Columella ſeptũ tranſuerſum:* Tranſ*uerſum, ait, ex ualida membrana ſeptum eſt.* Præcordia *itidem eam nuncupant, quia cordi ipſa prætenditur.* Re*tento ſpiritu, diaphragma premit inteſtina, eoq́; modo egeruntur excrementa.*

DE STOMACHO, ET ALI *menti concoctionibus.*

SVb *pectore uentriculus gulæ adhæret, exitus habẽs duos.* Ideo *bifariam purgari poteſt, uomitu, ac alui ſolu*

ſolutione. Hic cibus percoquitur: qua de re in præſentia nonnihil dicendũ. Quatuor alimenti concoctiones ſunt. Quarum prima in uentriculo fit: ſecũda in hepate: tertia in uenis: quarta in ſingulis mẽbris. Cõcoctionis primæ excrementum eſt: quicquid per inteſtina egeritur: ſecundæ urina: tertiæ inutilior ſanguinis pars, quæ ex uenis in ueſicam refunditur: quartæ ſudor, ſperma, ſordesq́; quæ in cute extrema conſpiciuntur. Cæterum ſemen, licet inde colligatur, purgamentum tamen proprie uocari non debet, quoniam non reijcitur. Hæc breuiter expoſuimus. Verum quò commodius accipi queant, apertius eadẽ explicabo. Cibus potusq́; per uiam eandẽ, quã gulã uocamus, in uentriculũ deſcendũt. Vnde miſti ſimul percoctiq́; ad inteſtinorum flexus pelluntur. Inde quicquid corpori aptũ exiſtit, per tenues uenas in iecur defertur. Quicquid in inteſtinis remanſit, cõcoctionis primæ excremẽtũ appellatur. Succus in hepar delatus in humores cõuertitur, q inde p uenas ad mẽbra diuerſa abſcedũt. Verũ ſanguis q minus corpori idoneus eſt, in ueſicã per renes eijcitur. Eam ob cauſam urinã ſanguinis colaturam nominamus. Humoris igitur in uenas miſsi concoctio earum calore perfectior fit. Mox id quod natura reijcitur, per renum ſpiramenta ſeu poros in ueſicam deſcendit. Id purgamentum tertium uocauimus. Concoctione poſtrema membris omnibus uenæ alimentum miniſtrant. Ea caro, cutis, ungues, & corporis partes reliquæ nutriuntur. Quod poſt eam ſupereſt, in ſudores ac ſordes effluentes tranſit. Corpora bene concoquentia cibum, minus excrementorum habẽt. Poſt ſumptum

cibum

cibum potumq́; in membra extrema nutrimentum penetrat horarum nouem intercapedine.

QVATVOR CORPORIS VIRES.

IN corpore uires seu facultates quatuor sunt: ἑλκτικὴ uis quæ alimentum attrahit: καθεκτικὴ retinendi facultas: ἀλλοιωτικὴ immutandi: & ἀποκριτικὴ uis expellendi. Vt magneti uis inest ferrum attrahendi: sic natura unumquodq; membrum ad se trahit alimentum, tractum retinet, retentum in suam conuertit substantiã, expellitq́; superuacua.

DE QVATVOR HVMORIBVS, & ratione minuendi sanguinem.

HVmores quaterni tradũtur: sanguis, phlegma, quã Cicero pituitam uocat, bilis flaua, ac melancholia, quæ & atra bilis dicitur. Sanguinis humor, aëris naturã refert, & cæteros in sese commistos continet: flaua bilis igniũ: phlegma, aquæ: bilis atra, terræ. Sanguis, calidus ac humidus est: flaua bilis, calida & sicca: phlegma, rigens & humectum: melancholiæ fex, & frigida & sicca. Hi omnes in sanguine per uenam sectã emisso cernuntur. Quippe flaua bilis semper spuma, uel tenuior, atq; superior sanguinis pars est. Phlegma, aquosum illud, quod in sanguine ueluti riuulis diffluit. Bilis atra, fex grosior est in fundo hærens. Reliquum sanguis: Quod homines nunc hilares nunc tristes sint, causa est humorum abundantia. Exuberante enim flaua bile, agiles sumus, ingenij celeris & iracundi: atra, inertes, pusillanimes, timidi: pituita, segnes ac frigidi: sanguine, ala

cres

eres, ad risum propensi. Hunc redundantem minuere licet quum Luna Veneri coniungitur: quando stella Iouis, Veneris, aut Solis hexagono eam cõspectu, uel trigono intuetur: & quum Iouis siue Veneris sidus, mundi diametro, uel triente à Lunæ globo distat. Omnes inter Mercuriũ Lunamq; radij, ad rem istam utiles sunt. Venas autem pertundere non licet, quando Luna cum Sole, Saturno, Marte, capite, aut cauda draconis est, quum ipsa radijs tetragonis à Sole, Saturno, aut Marte absistit, & quando à sideribus ijsdẽ Sole, Saturno. Marte mundi dimetiente, siue sex signiferi signis abest. Sanguis exiens, cum uomitu è stomacho uenit: cum tussi ex pulmone: cum sputo ex gingiuis.

SIGNA HVMORVM.

SIgna quædam sunt, quibus humores abundantes cognoscamus. Cholericos enim membra habere gracilia peruulgatum est, ob calorem res cunctas consumentem: hirsutos esse, capillitio crispo, colore fusco, uenis eminentibus, siue tumidis: eosq; arma, pugnas, ac res igneas per somnum uidere. Melancholicos, pallidos esse, tristes, cogitabundos, uenis strictis uix apparentibus, atq; horrẽda his somnia esse. Phlegmaticos hirsutos minus, carne molli, ut plurimũ pingues, capillo demisso, ac dormientes putare præcipites se agi in flumina, aut se uidere natãtes, aliaq; quæ ad aquas pertinẽt. Sãguineos in obseruationibus cũctis, quas memoraui mediocres esse, rubicundos, atq; per somnum res omnes colore rubro ijs apparere. Quatuor hæc somnia certa ratione semper

redun

redundantes humores indicant. Sæpenumero usu uenit, ut etiam antequam dormiamus, dum nosmet ad somnum componimus ante oculos uersentur ignes, pugnæ, gladij, res horrẽdæ, recessus profundi & obscuri, aquæ, flumina, maria, homines, aut ranæ natantes. Ex *quibus omnibus intelligimus, flauã uel atram bilem aut pituitam redundare.* Mane *sanguinem: meridie choleram : atram bilem occasu* Solis *: media nocte phlegma uigere arbitrantur.* Idq; *in spatijs singulis per tres fieri horas inæqualeis.*

DE LIENE, ET SEDIbus adfectuum.

Σπλὼν, *aut lien membrũ oblongum est, & spongiosum, quo facilius feculentam sanguinis partẽ ex hepate trahat.* Naturæ *frigidæ est, & in corporis latere leuo sub* διαφράγματος *membrana.* Eam *ob causam membra sinistra imbecilliora, dextera uero ualidiora esse aiunt: quod hic iecoris calor, robur: illic lienis rigor debilitatem adferat.* In *hoc risus esse locum adfirmant, quod quũ ualet, trahat ad se fecosum omnem & melancholicum humorem, quo sanguis purus ad cerebrum ac cæteras corporis partes permeet.* Occasione *data, de adfectibus nõnihil dicendum.* Timor *sedem habet in corde, libido in lumbis, amor in iecore, ira in felle, lætitia in splene.* Quæ *eadem penè forma sic* Ouid. *in* Tri*stibus tradit:*

Cor sapit, & pulmo loquitur, fel commouet iras,
Splen ridere facit, cogit amare iecur.

Ouidius *hic ueterum more mentem in corde posuit.* Pla-

cidiora

cidiora quæq; animalia minus fellis, timidiora plus cordis, salaciora plus iecoris, lætiora plus splenis habent. Inter adfectus, alij cor cõfortãt, ut ira, spes, ambitio: alij imbecillius reddunt, ut desperatio, pœnitentia, timor.

DE VRINA.

INfima uesica, quæ superiore parte, qua humorem recipit, fistula caret, ideoq́; in eam urina per meatus occultos percolatur, ac defluit. Hæc repleta intestina premit, & aëra in his cohibet subinde, nec exire permittit: quæ causa efficere uidetur, ut cũ urina interim uenti emittantur. Quemadmodum ex lacte serum, ita ex sanguine urina fit. Egestam hanc regionibus, seu partibus quatuor distinguunt. Suprema circulus nominatur, quem attribuunt cerebro. Secundam arteriæ uocali, pulmoni, cordi. Tertiam hepati, uentriculo, spleni, ac intestinis. Quarta fundus appellatur: hic membris, quæ ad generandi facultatem pertinent, adscribitur: lumbis, renibus, testiculis. In urina res quatuor spectari solẽt: color, substantia, quãtitas, atq; cõtentũ, siue ὑπόστασις. *Colores, ex ijs, quæ de sensuum ratione diximus, discerni poßunt. Materiam tenuem, aut spissam per digitos cognoscimus manu tenẽtes matulam. Tenuem nanq; uocãt, si cõmode per eam digitos cernas. Ingens urinæ copia, frigoris: contrarius euentus, caloris est indicium, ac æstu liquorẽ absumptum esse. Hypostasim nominamus: impurũ illud, in urina sparsum: quod genus arenæ, pili, nubeculæ. Arenæ si albæ sint, in uesica calculum significant, si rubræ, in renibus. In circulo sæpenumero spumã uidemus, quæ si protinus euanescat, humores in corpore tenues, ac*

probe percoctos indicat. Vt enim in aqua bullæ, ob liquoris tenuitatem ilico ſoluuntur: ita & hic ſubtilis humor erumpentem ſpiritum nequit continere. Sin ſpatio longiore duret, humores in corpore crudos eſſe indicio eſt: ſimilis olei ſpumæ, quæ nõ facile diſſoluitur, propter craßum humorem, qui tenuem includit ſpiritũ. Granula ſunt quaſi ſpuma interciſa, & ſeiuncta in circulo, atque in particulas uarias diuiſa. Ea ſignificant magnã in capite humorum copiam, ac ipſorum è cerebro defluxũ. Qui humores ſi ad nares deſcendant, κορύζαν gignũt. Si ad oculos ophthalmiam. Si ſuper oculos, ſupercilij dolorem. Si ad aures, tinnitum & uentoſitatem, & ſurditatem. Si ad uuam, eius laxationem. Si ad guttur, raucedinem. Si ad os, linguæ ac oris ulcerationem. Si ad maxillarum neruos, gingiuarũ & dentium dolorem. Si ad fauces, brãchos & nodos in gula. Si ad tracheam arteriã, tußim. Si ad pulmonẽ, aſthma. Si ad inteſtina, lyenteriã, quod tum ſpumoſæ egeſtiones indicant.

VNDE MORBORVM NOmina ſumantur.

Corporis parteis aliquot abſoluimus. Supereſt, ut de morbis nonnihil dicamus. Hi quandoq; nomen habent à membro adfecto: ut περιπνευμονία, à pulmone. Interim à cauſis: ut μελαγχολία, eſt enim bilis atra, & humor, & morbi uox, ſi ipſa redundet. Elephas & cancer à ſimilitudine dicuntur. Nonnunquam ab his, qui ijs laborauerunt: ueluti Herculanus, quem nomine alio, tum comitialem, tum ἐπιληψίαν nuncupant. Quatuor morborum tempora: principium, augmen

gmentum, status, declinatio.

SIGNA FVTVRI MORBI IN *capite, pectore, uentre, uesica.*

Caput grauari noxijs humoribus indicant: uertigo, capitis dolor, superciliorũ grauitas, auriũ tinnitus, pũctura temporum, oculorũ matutinis horis & lachrymæ, & caligatio, quũ repentinũ lumẽ ferre nõ poßint, hebetatio olfactus, ac gingiuæ tumor. Isthæc huiuscemodi morbi consequi solent, nisi medicorum cura obsistat. Lippitudo, cerebri tabes, capillorum defluxus, ulcera capitis, ac dentium dolor. Protinus itaq; purgandum adiuuandumq́; caput, quãdo hoc genus notas sentimus. Quũ uero pectori morbus imminet, hæc uidentur indicia. Sudor uniuersum corpus occupat præcipue thoracẽ. Lingua craßior fit. Spuunt, uel salsa, uel amara, uel biliosa. Latera scapulasq́; dolor sine occasione infestat. Vigiliæ, suffocationes, sitis, afficiunt. Animus ex somno tristior redditur. Pectus brachiaq́; refrigerantur, & tremũt manus. Eiusmodi signa sequi solẽt: πλευρῖτις, περιπνευμονία, μελαγχολια, febres acutæ, phrenitis, λήθαργος, ardor cũ singultu. Vomitus hic præcipuum remedium, & prouocatio sputi. In uentris morbo hæc sentiũtur signa. Venter cõuoluitur, atq; turbatur. Grauantur genua, & lumbi rigẽt, ita ut flecti uix poßint. Sine causa & crura torpẽt, & corpus totũ fatigatur. Morbi, qui hæc indicia sequi poßunt, ni medicamẽta succurrãt, sunt: dysenteria, lyenteria, ἀποπληξία, articularis morbus. Vesicæ incõmoda præcedũt: corporis totius pallor, somni graues, urinæ liuidæ, neq; facile effluentes, ac pudendorũ tumores.

Inde ſequuntur: ὕδρωψ, lienis magnitudo, calculus, renum dolor, urinæ ſtillicidium, & uentriculi plenitudo. Hæc leuantur medicamentis urinam cientibus.

MORBORVM ALIQVOT deſcriptiones.

ORthopnœam uocant, quum tanta oritur ſpirandi difficultas, ut laborantes recti ſedere cogantur. Apnœan, quaſi non ſpirationem, nulla ut aſpicientibus uidetur, facta ſpiratione, φθίσιν, ſeu tabem exiccationem corporis, quando pulmo læſus ad ſimilitudinē follis pertuſi, haud ſatis commode cor refrigerat. Quocirca augeſcente calore, corpus paulatim conſumitur. Morbum ita Ouidius deſcribit:

Cernis ut è molli ſanguis pulmone remiſsus,
Ad Stygias certo limite ducat aquas.

Eo ſolent laborare, quibus humeri & ſpatulæ eminentes, colla longa, parua capita, guttur item prominens, pectus ſtrictum, deniq; qui facile iraſcuntur, & ſæpenumero tuſsiunt. Lyenteriam appellant inteſtinorum leuitatem, quum cibus egeritur non percoctus. Dyſenteriam uero contrariam huic, quando non facile, neq; ſine dolore excrementa egerũtur. Regium morbum, diffuſionē bilis per totum corpus. πλευρίτιδα dolorem pungentē in latere, aut pellicula, quæ operit coſtas. Stranguriam, quum retinetur urina, aut guttatim emittitur. Id plerũq; uſu uenit, quando calculus in ueſicæ collum incidit: qui corporis ſupini concuſſu expellendus eſt. Aut quũ adeò repleta ueſica eſt, ut collum comprimatur. Vnicum tunc remedium, ut abſtineatur à diureticis, hoc eſt, prouocã-

tibus

tibus urinam, atq; si opus sit, fissura fiat inter anum & testiculos, quò urina p fistulã educi queat. Febris omnis *est uel in spiritu, quæ dicitur ephemera.* Vel in humori*bus, quæ triplex est.* In phlegmate, quotidianam: in flaua bile tertianam, in atra quartanam uocant. Vel in membris, quæ nuncupatur hectica, eo quod membra ipsa inuaserit. Eam quæ in humoribus est, in continuam intermissamq; distribuunt. Distant ephemera, quotidiana, cõtinua. Siquidem ephemera dicitur, quasi unius diei, quod uno duntaxat die duret. Quotidiana, quoniam quotidie semel affligat cum intermißione. Continua, quod laborent aßiduè, non intermißo morbo.

QVID ΑΠΟΠΛΗΞΙΑ, ΕΠΙΛΗΨΙΑ seu comitialis morbus, paralysis, stupor, torpor, & spasmus.

Ἀποπληξίαν esse haud dubium est subitã quandam consternationẽ, quum pariter nerui tum sentiendi, tum mouendi, uim amiserunt. Ἐπιληψίαν uero seu morbum comitialem, quũ facultas non mouendi, sed sentiẽdi, amittitur. Eundem & Herculanum nuncupant, quod eo laborabat Hercules. Item Lunaticũ, quoniam interlunio æditi eo ferè corripiantur. Et comitialem, quod propter eum soluebantur comitia. Paralysin, neruorũ resolutionem duntaxat in parte aliqua corporis, qua & motus & sensus depereũt. Stuporem imperfectam neruorũ resolutionem esse. Oritur sæpe ex nimia brachiorum seu pedum compreßione. Imperfecta dicitur, eò quòd uis cerebri, hoc est, facultas mouẽdi & sentiendi mox redeat. Deniq; spasmum siue cõuulsionem, neruorũ cõtractionẽ

dici. Huius duas esse causas tradunt, repletionem inanitionemq́ue. Priore modo contrahi, quũ phlegma crassum circa iuncturas cohæret, quo humore neruus, quẽadmodum membrana liquore infuso contrahitur. Posteriore quum per uulnus aliquod tantum humorum effluit, ut corpus nutriri nequeat. Id tum arescere membra indicat, & alimentum defluere, seu in putidam materiam cõuerti. Qua de re Hippocrates: Spasmus uulneri accidens, letale.

QVO DIFFERANT PHRENItis, lethargus, melancholia, mania.

PHrenitis est in pelliculis, quæ cerebrum operiunt circa frontem apostema calidum, quod uel ex flaua bile, uel ex cholerico sanguine natum est. Lethargus apostema est frigidum è phlegmate, uel bile atra ortum in parte posteriore cerebri, nõ membranæ. De hoc Plautus: Lethargum patitur, sui paulisper oblitus est. Eundem alio nomine ueternum, hoc est, morbum, qui ex nimio otio ac somnolẽtia oritur, nominant. Verg. de Ioue qui exacto aureo seculo ad laborẽ humanũ genus coëgit: Nec torpere graui passus sua regna ueterno.

μελαγχολια est commotio quædam mentis cum timore, propter spiritus melancholicos turbãtes spiritus animales, & ueluti atro colore inferentes metum. Quemadmodum enim tenebræ nocturnæ, ita istiusmodi causæ timorem plerunq; efficiunt. Inde Græcis μελαγχολάω est atra bile laboro. Quod uerbum Lucianus usurpat, ubi Polyphemus apud Neptunũ de Vlysse conqueritur: συνεκάλεσα ὦ πάτερ τοὺς ἄλλους κύκλωπας, καὶ

ἧκον

ἤκουον, ἐπεὶ δὲ ἤροντο τοῦ ἐπιβουλεύοντος τὸ ὄνομα, κἀγὼ ἔφην ὅτι οὔτις ἐστὶ, μελαγχολᾶν οἰηθέντες με, ᾤχοντο ἀπιόντες. οὕτω κατεσοφίσατό με ὁ κατάρατος τῷ ὀνόματι. *Mania, est insania, quæ fit ab atra bile adusta. Distat à melãcholia, nam ea ab atra bile naturali oritur, non exusta. Posteriores duo à prioribus differũt: quoniã melãcholia & mania sine apostemate, phrenitis ac lethargus cũ apostemate fiunt.*

DE PESTE, ET QVARE *Sol Apollo uocetur.*

PEstem appellant aëris uenenum, & uaporem quẽdam noxium, quo spiritus uitales inficiuntur. Cuius signa perquirere difficile. Etenim clara nonnunquã urina, etiam morte instante uisitur, eò quod nondum ad iecur humores peruenerint. Et quandoq; conualuiße putantur: utpote quum cordis natura primum robustior, à sese uenenum depulerit: quæ postmodo tamen ictu crebriore defeßa, uictaq; succumbit. Itaq; in periculo tanto, anxie perspicere conuenit, quas potißimum causas uitare poßimus. Augescit uenenum Solis Lunæq; coitu: ac stellis ijsdẽ diametro distantibus. Ingrauescit, quo tẽpore Lunæ sidus sub Saturno cõsistit, magisq; sub Marte, aut quũ siderũ eorundẽ radios ipsa tetragonos attingit. Graßatur itidem magis dierum partibus quatuor, quibus aëris uis immutari consueuit, Solis exortu, occasu, meridie, media nocte. Vere sæuit, æstate magis, plus autumno. In primis calores immodici exitiales sunt.

Ideo Solem Apollinem ὡς ἀπόλλωντα τὰ ζῶα uocant. Eamq; ob causam Homerus Apollinem tela in Græcorum exercitum iaculantem inducit, queis non solū homines, sed pecora quoque periere. Vnde & Apollinem Lindij cognomine λοίμιον, hoc est, pestilentem colūt. Morbi remedium præcipuum est soli cœliq; mutatio: quod non homini modo, uerum animantibus etiam brutis mire conducit.

FINIS.

PERORATIO OPERIS.

LIQVAM naturæ uim expresserunt opera mea: uentura secula post me nonnihil quemadmodum & ego feci, conentur depingere. Quòd si celsiore spiritu præditi plerosq; inuenerint, qui contemplatione tam alta, tam uera, tam iucunda non mouentur, sciant hos non homines esse, sed animantes prodigiosas, quæ ratione, quàm sibi natura dedit non utuntur, quæ pabula solum pecudum more terram spectantes quæritant. Hæc postrema uerba scribebam die quodam festo, quum Sol means per undecimam domum primamq; faciem Arietis hortos amœnißimos, in quibus eram sic illustrabat, ut in eis penè ducenti homines ducti serenitate aëris expatiarentur. Vites erant ordine satæ,

quas

quas circumuolabat ingens copia auiũ. Decurrebat fluuius aqua nitidißima leui murmure per petras: resonabant grato susurro arbores. Primum colligebam incredibilem esse molem Solis ex hoc, quòd tanto amotus interuallo tanta luce orbẽ illustret uniuersum, quòd cuncta æstu compleat. Mirabar deinde terræ uires effundetis tot colores, tot sapores odoresq́;. Tum uidens florẽtes arbores, admirabar qua ui radicum succus per durißimum lignum in ramos sublimes erumperet, secum certas & florum & fructuum formas adferens. Contuebar uiolas & innumera herbarum genera. Conuersus ad flumen, plura sunt, inquam, miracula rerũ, non omnia campus unus ostentat. Hæc aqua in mare defluit, inde sursum trahetur feruore Solis, nubesq́; facta decidet in alueos diuersorũ fluminũ, quò rursus misceatur oceano. Quin lucidus mundus tam tenui constans materia, qui semper implet pectus meum, cuius admiratio mihi multò maior uoluptas est, quàm uerbis queã proloqui, certa lege ruit circum eãdem lineam secũ trahens ignẽ causam ignium cæterorum. Alia ex alijs colligebam, audito concentu auium, succurrebant uirides psittaci, pauones cauda nobiles, leones, leopardi, elephãti. Demum exclamabam uoce exigua, ne obambulantes me exaudirẽt, sed magno stupore ac gemitu, ò numen mũdi, quã pulchrũ uiuere est? uidere Solem, mutabilẽ Lunam, frutices, herbas, gẽmarum uires? Cõtrà quam triste mori? orbari uita? cæli, stellarũ atq; tot uultus, tot formas hominũ derelinquere? O quàm durũ hoc mihi fuerit, qui paulũ supra cõmunem hominũ sensum in naturæ cognitione sapere cœpi? O quam bre-

ui cadendum est? supersunt forsitan duo anni, ad summũ uix tres aut quatuor. Quàm sæpe hæc cura me cruciat? præsertim quũ ruentia tam certa lege sidera oculis aspicio? quum Solis splẽdorem, siue Lunæ uices intueor, aut quum cogito, quàm incertum tempus hominum uitæ datum sit? O utinam Phœbe decimumquintũ orbem ageres: tricies te Scorpio uidit ab ortu meo: iã singulis annis mors, quum mortalibus cunctis, tum mihi metuenda est. O si per, fata adeò pura, adeò trãquilla, adeò insigni lætitia per multos annos frui liceret? O natura parens rerum, terra centrum mundi est, orbis magnitudinem ac capacitatem comprehendere nequit homo, qui uix terræ punctus est, te tua propago canit, miraturq; animus in corpore hærens perituro, autorem omniũ immortalem, causarũ causam, cuncta mouentem, expertem motus. Pauca recensui, compulsus dulci impetu, quo me plerũq; celer mundus concitat, quæ aliquando de siderum cursu, de natura rerum conceperim. Vnde intelligas, quantum gaudij, quantum uoluptatis literarũ studia nobis pariãt. Isthæc nonnullos, qui manibus pedibusq; per sentes, & rupes, & mille pericula semper sursum enituntur, qui nihil nouerunt, quod non præclarum sit, admittere, ad laborem incitabunt. Alios stupidos, & sensus nobilioris expertes, qui clarißimam Solis lucem haud ferũt, qui tenebris gaudent, qui corporis uoluptates quærunt, nõ mouebunt magis, quàm elegantißimæ picturæ cæcos, quàm surdos cantiones suauißimæ. Proinde illis hæc non scribimus, illi hæc ne aspiciant, alant illi corpus suum, & pereant ut pecudes. Magnis ingenijs loquimur, petentibus

tibus alta, quæ seruitutem dedignantur, quæ socium non patiuntur, quæ apta sunt ad imperandũ, quæ nemini cedunt, quæ nõ fugiunt sudores, pulueres, uulnera, quibus charius mori est, quàm succũbere. Quẽadmodum cœpi, adolescentes ad literarũ decus hortari pergam, & præcipuè ad stili uictoriam, qua nihil speciosius, nihil maius, nihil durabilius in orbe est, ut operã dent ne scriptores ueteres per tantũ æuum primas parteis teneãt, ut ostẽdant se uixisse. Meminerint reliquum hominum genus nulla relicta memoria sui nebularum modo quotidie euanescere. Aliquid efficere pulchrum est, celebres autores superare pulchrius: quenquam eò euadere, quò nemo cõsequi posit, pulcherrimum. Hunc tanto maiorem uoco Hercule, Achille, Cæsare, tanto nobiliorem maximarum gentium regibus, quanto animi uirtus corpori præstat: tantò clariorem omnis æui laude, quantò cæteris mortalibus antecellit. Hic libertate summa fruatur, blandimẽta respuat, nihil nõ arroget armis: turpe ducat aßentatione aut precibus gloriã quærere uel augere doctrinæ famã, in uiribus suis uictoriã ponat. Hic sedeat celsus in æthere ornatus fulgentibus armis à uertice ad plantã pedũ. Dextra ensem immoto lacerto teneat. Solium sit ingens non nisi purißimo auro gemmisq́; compositum. In cuius latere dextero sint cælum, φαίνων, Phaëton, πυρόεις, princepsq́; Sol, ἕσπερος, στίλβων, Luna cũ dracone. In læuo cælentur κλειὼ, εὐτέρπη, θάλεια, μελπομένη, τερψιχόρη, ἐρατὼ, πολύμνια, οὐρανία, atq; suprema Calliope. Supra caput prominenti solio affigatur dei simulacrum candida ac illustri specie manu

sphæram

ſphæram agitantis ſpectantisq́; imaginem ſui animũ. In ſphæræ circuitu ſint Helice, *Cynoſura*, βοώτης, *An=guis*, Erichthonius, *Arcturus*, Vergiliæ, *Sirius, Cetus*, Cẽ*taurus*, Fera, Canopus, *& obliqua uia ſiderũ errantiũ. In eodem orbe latitudo arctoa graduũ duorũ & quin=quaginta duodecim domos habeat. Mundi pars media, quà ſolis iter eſt, ignea ſit: axis fines frigoris candore nitcant. Onus incluſum oppoſita Soli umbra premens ſtellæ motum imitetur. In interiori ac poſteriori plani=cie ſedis, quæ oppoſita eſt capiti ſedentis, argentea ſcri=ptura adhæreat:* OMNIS SPES IN VIR=TVTE PONENDA. *Infra pedes latè ſedes pa teat, ibi oſtentet ſe terra cum oceano & riuis decurrẽ=tibus.* Nubes *è mari ad montes humorẽ referant, ut ſem per fluant flumina.* Aquas *habeant* Neptunus, Proteus, Nymphæ, *delphini, nauigantes. Terra liquore non op=preſſa diſtinguatur* Europa, Aphrica, Aſia. Europa, Hi ſpania, Gallia, Germania, Italia, Græcia. *In hac auro ela tiore emineant* Olympus, Oſſa, Pelius, Pindus, Parna=ſus, *&* Athenæ *ciuitas. In* Italia, Roma. *In extrema Ger maniæ parte ad littus oceani è regione* Britanniæ An=douerpia. Dextra Helleſponti *terra* Troiæ *locum ha=beat. Ab* Aquilone Tanais *in* Mæotin: *ab auſtro* Nilus *in mare fluat. In* Italia *ſtet* Iulius Cæſar *magnarum gẽ tium domitor: in* Græcia Alexander Macedo: *in* Germa nia Carolus, *cui noſtra ætas regimen orbis credidit. A tergo murus aheneus eſto altiſſimus. Vtriq; lateri ad=ſint armati mille, licet illorum defenſione non egeat. In ter quos & cathedram nunc ſuauis concentus muſico=*

rum

rum, nunc tubarum sonitus imperatoris aures studeat oblectare. Ante pedes adolescentes uaria artium genera discant. Alij orandi uim exerceant, alij circulos & triangulos pingant, alij construant sphæras, cylindros, anulos. Omnes ambiat aurea uitis. Hoc regnū animi est inter omnia regna maximum, hoc per omne æuum durat. Hoc laboris præmium, hic triumphus, hæc gloria, hæc laus literatis uiris proposita sit. Si cui non desit pectus generosum, si quis ad alta natum se putet, huc summa uirtute enitatur. Næ mens humana potentia pollet, ardua petit, diuina est, maiorem se nouit præter deū neminem. Quò aliquanto magis iuuenum animos ad literas cōmoueam, recitabo quid dudū uiderim. Equo exibam ciuitate causa uisendi campos, defessus nanq; eram studio domestico. Circa mœnia occurrit pædagogus quidam doctissimus cum sex aut septem uiris: Saluus sis, inquit, Ioachime, quò nunc abis? O mi charissime amice, tu itidem salue, cupiditas incessit animo lustrandi agros, præsertim hoc uerno tempore. Si placet, ait, adolescentes adducant equum in stabulum, & uidebis mirabilem pugnam. Ingressus sum cum eo in domū instructam uaria supellectile. Oportet, inquit, sumamus aliquid alimēti, ne belli mora nobis uires deficiant. Positis super mensam dapibus, adferebant cyathos aureos, quos implebāt redolente uino. Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο, uenimus in aulā amplissimam, parietes operti erant pictis aulæis, ijsq; adfixi flores, herbæ, & rami uirentes. In circuitu stabant circiter trecenti pueri eximia forma & uenusto rubore, quorum capita redimita

erant

erant frõdibus: in manibus singuli ramos gestabãt. Multi eorũ gallinaceos gallos certandi studio cõparauerãt. In medio locus erat tectus stragulis, ibi nos duo cum aliquot uiris sedebamus. Mox unus gallum suum ante nos demittit, alter suum opponit. Illi repente inuicẽ se inuadunt: pugna longa est & dira, sanguinem ex rostro uomunt, cristæ lacerantur: demum alter saucius fugit: illũ auferunt, adponunt alium. Sic factũ usq; ad triginta gallorum numerum: quorũ rex uocabatur, non postremus, sed qui plures uicerat. Ergo puerũ, cuius auis superior euaserat, ilico adornant amictu aureo, capiti coronã apponunt auream, distinctam smaragdis & adamantibus, ipse sceptrum tenens equo altißimo imponitur. Cũ rege splendide compti equis insidebant alij circiter centũ & quinquaginta. Aureæ torques ingẽti pondere multis de collo pendebant. Ducis equum uelabat argenteũ tegmẽ, in quo miro artificio Hercules Centauros domabat, sæuosq; leones, ac cælum tollebat humeris. Principem præcedebant sex equites armati, totidem eum sequebantur. Hos per urbem ducebant litui regium ac bellicũ quid sonantes. Incredibile dictu, quàm me hoc spectaculum incitarit. Themistocles, sicuti memorant historiæ, quũ uideret milites non satis animatos esse ad pugnam, & periculum fore, ne ignauiæ pœnas darent, ad eundem modum gallos produci iußit. Hi, aiebat, mutuo se cõficiũt, non pro patria, non pro liberis, non pro salute sua, sed laudis gratia, quia pulchrum uincere est, quia turpe apparet socium admittere. Quo certamine adeò illos inflãmauit, ut confestim ceu furiosi irruerint in hostes, ut in

manu non fuerit, etiamsi uoluißet, eos retinere. Animal hoc tam animosum est, ut licet exiguo sit corpore, uix aliud timeatur à leonibus, nam rostro & unguibus oculos fodit, nescit cedere, uulnera non metuit. Sed dicat quispiam quur tantopere alios ad summa trahis? nónne ipse uictoria potiri malis? Breue tempus mihi superest, ante paucorum annorum finem è suauißima luce Solis, quæ sæpe sudantē est consolata, sub umbras longas descendere cogar. Tum si quid forsitan efficere queo, pulchrum duco aperto Marte uincere. Superare imbellem turbam haud arduū esse arbitror. Strenuos duces antecedere, hoc uirtutis opus est. Non placet pugna, quæ citra cruorem & uulnera peragitur, in qua nō aliquot milia armata manu prostrata iacent uitam cum spiritu exhalātia. Magna prælia sanguine campos, quemadmodū ipse uidi, usq; ad uictoris genua replēt. Porrò neminē à stili labore deterreat fama autorum ueterū, quòd ferè tanto magis aliquid sit in pretio, quāto est antiquius. Magna quippe in iudicādo inscitia est, unusquisq; persuadet sibi omnia talia esse, qualia uulgus prædicat. Pauci sunt, quibus exercitium ueram doctrinam & uerum iudiciū cōparauit: pauciores qui præter communem famam de ueterū scriptis aliquid ausint iudicare: solū semper in ore habent, quid de illis senserint alij. Fateor Ciceronē optimè scripsisse & multa, sed ea opinio insita est mentibus hominū, ut nemo par illi futurus sit unquam, nisi qui eū longè superauerit tum splendore orationis, tum rerum cognitione. Apud eum non pauca desiderabit is, qui singulas res & singula uerba diligenter excußerit: ta-

men

men nihil est apud Ciceronem, quod non summè probe-
„ tur etiam ab illis, qui ipsum nondum legerint. Vtrunq;
„ iniquũ iuxtà cẽseo, & ueræ laudis quicquã alteri detra
„ here, & tribuere aliquid, quod non sit tribuendum.

FINIS.

ANDREAE
GERARDI HYPERII IN
laudem Ioa. Fort. Ring. Andouerpiani, Oratio ad Senatũ Parisiensem.

NEgotium mehercules arduũ, nostrisq; humeris impar. P.C. in præsentiarum suscepimus, simul quod mihi non ita multum hac in re exercitato in hanc literarum palæstram rarius descendere cõtigerit: simul quod Ioachimus iste noster Ringelbergius talis tantusq; sit, ut eius laudes amplißimas, de quibus uerba facturus sum, haud facile æquare poßim oratione. Nam quum in animo mecum paulo altius reuoluo adeo admirandum hominis ingenium, dum præclaram omnium artium (ad quas uixdum mortalium ullus tam dextro numine aspirauit) congnitionem suspicio, haud paruã futuræ dictionis posuit spem, nostra in differendo tenuitas. Attamen hæsitantem me non mediocriter inuitabat, quod satis superq; per me factum iri putaui, si meam in uirum undequaq; doctißimum beneuolẽtiam quoquo pacto ostenderem. Quanquam enim neq; pro dignitate eius

eius, neq; pro uestra expectatiõe, neq; pro meo officio, eius laudes uberrimas exprimere ualeam: bonam tamen gratitudinis partē retulisse uidebor, si quod ingenij uires suppeditant, præstitero. Quo itaq; tātarum laudum nonnihil attingā, ordine recensebo quibus hactenus studijs fuerit deditus & quæ uolumina in cõmunē studiosorum utilitatem ædiderit. Neq; uero hanc prouinciam suscepi ob quæstum ullū, aut gloriam: sed ut aperte proferrem in mediū, quod in pectore delituit, quodq; diutius dissimulare nequiuerim. Si qui mirētur quæ res me, quis ardor, ad hūc tantopere extollendū rapuerit: omnia eius opera diligenter euoluant, & desinēt mirari. Mitto rerum multarum peritiam de quibus nõdum quicquā scripserit. Quare iuuat sane magnopere animū meum talis uiri aliquam apud patres splendidissimos mentionē facere. Cæterum primo ingressu ea rerum copia occurrit, ut non uideā, quo sermone rem tantā fœliciter aggrediar, Verūtamen uela uentis cõmittā, atq; ad rem ipsam corā celeberrimo cœtu, obeundam iam nunc accingor. Relicta morum, patriæ, parentum, uitæq; mentione, sumendum uidetur exordiū ab hisce rebus, quas cum primis ad præstantissimi uiri laudes pertinere opinor, nimirum quibus artibus discendis teneros annos impēderit. Primū quum iam tēpore non paruo imperatoris Maximiliani in aula celeberrima uersaretur, uaria typorum genera describere consueuit: in eo artificio uix passurus aliquem secundum, nedum parē. Tantopere huius nunquam satis laudatum ingenium delectabant characteres apte cõpositi, pulchri, ac uarij: ut quindecim diuersas scribendi formas

collegerit, præter eam quam Italicam nominamus. Quibus demum neglectis, ad pingendi artem non infelici Marte se transtulit. Sic pyra, mala, flores, ac res alias permultas uenuste & eleganter depictas reliquit. Inde cælandi artificiũ in ære leuigato aggressus testimonium suæ artis nobis reliquit tabellã æream. Hæc uero omnia cum tam prospere attentarit: plurimum certe admirari poßis, ad quæuis aptum & facile hominis ingeniũ. Circa decimumseptimum ætatis annum imperatoriam aulam deserens, Louanium illud musarum optatißimum hospitium conceßit, prima latinæ linguæ rudimenta percepturus. Intra breue tempus igitur indolis egregiæ specimen exhibuit se aliquando eum fore, qualem nec prior ætas unquam tulit, nec posterior satis admirabitur. Hic præterire uolo quod nõ mediocri oratione posset quisquam perstringere, quàm fuerit iuuenta illi solers in perquirẽdis artibus, quantus labor in euoluendis optimis autoribus, quot noctes ductæ insomnes in iucũda elegãtis stili exercitatione. In physice uero & Metaphysice quemadmodum pædagogum habuit Petrum Curtiũ in omni literarũ genere nõ mediocriter eruditum: ita nec earum rerum imperitus aut rudis noster Fortius euasit. Vidẽtur hæc forte plura & maiora, quàm quæ paruo tẽporis spatio, ab uno adolescente facile queant intelligi: at quæ sequuntur in eodem hominis ingenio, uita uel longißima posse inueniri, uos in stuporem conuertẽt. Quotusquisq; per deos immortales, hodie uiuit, aut etiam priscis illis seculis ut latius nonnihil liceat uagarier, inuẽtus est qui plures easdemq; distinctas disciplinas quẽadmodum hic

tene

teneret, non secus ac in unaquaq; sola omnes uitæ dies exegißet. Quid uero hic iactem artem illam oratoriam, omnium opinione & maxime frugiferam & præstantissimam, in qua tradenda, uiros non modo multos, uerum & longe exercitatißimos, imò seipsum penè superauit. Ex ea quãtum sibi parauerit fructus, quam famã, quam celebre nomẽ, adeptus sit, uel hinc satis arbitror liquere: quod toties tam expolitas, nitidas, tam latinas declamationes peregit. Deum immortalem, quod in illis decus? quàm atticus lepos? quot flosculi? quã placidi dispositiq; colores? Libros aliquot de artibus diuersis ædidit, è quarum ordine prima occurrit Dialectice, quæ cæteris haud dubie si fructum cernas, longe antecellit. Hanc partibus omnino quatuor distinxit. In quarum prima de simplicium uocum natura, & quæ ad easdem pertinent, de finiendi diuidendiq; ratione dißerit: in secunda axiomatũ genera tractat: in tertia formulas argumẽtorũ: in quarta locos exprimit elegantißime. Omnibus sane quæ uel dictat, uel scribit, plurimum semper inspargit gratiarũ, nusquam non moderata addit uerborum põdera. Si quo pacto orationis texat modum, componat numeros, distribuat elegantias, oculis coram uideas: cæleste potius quàm humanum ingenium uocaueris. Exactum & elimatum est quicquid colligit, subtilis ubiq; inuentio, acre iudicium, aptum & concinnum quicquid ob oculos spectandum ponit. Quo ferè effectum est ut inimitabilem capitis quoq; periculo, audeam asseuerare. Nemo eorum qui huius opera candide legerint, dubitat, si sic quemadmodum auidißime cœpit, in bonis literis uirtute duce,

comite fortuna grassari pergat, futurum: ut non cum huius tẽpestatis uanis forte aliquot oratorculis, sed cum priscæ fidei primiq; seculi Demosthene & Cicerone uiris illis clarißimis, de literarum primatu cõtendere possit. Hunc igitur in modum adolescens uirilem animum, cor sublime, in pectore gestabat. Offerũt sese & reliquæ artes, interq; eas Mathematicæ breuiter hic annectẽdæ. His ita Ringelbergius noster est imbutus, ut certiores ex tot tãq; præclaris magnæ Germaniæ uiris, uix ullus, imo nemo habuisse credatur. Siquidem in academijs multis, ubi complures uel Arithmethicam, uel Geometriam, siue publice siue priuatim profitebantur: neminem esse arbitror, sicuti in omnium ore est, qui huic æquari merito potuerit, tantum abest, ut dicam aliquo modo præferri. Nemo, inquiunt, cæli stellarumq; naturam, tam compendiose, tam absolute tradidit, quã Ioachimus Ringelbergius. Nusquam non audias nostrum Fortium rei mathematicæ scientißimum. Dispeream si non uera loquor, ut interim paulo agens liberius, cõmune aliorum adferam iudiciũ, nuper uiri aliquot probe literati prædicabant omnia quæ ad Astronomiæ artem faciunt, breuibus institutionibus, quas ædidit ornatißimas, exacte describi. Adde quod Geometriæ usum iucundißimum Chao quodam mathematico cõprehenderit. Sed hic quis nisi planè fungus aut caudex, nõ admiretur summopere tantam stili breuitatem? Quis in breuitate tantam dictionis claritatem non suspiciat? O præclaras animi dotes. O fœlix nimium, & ter quaterq; beatum ingenium. O exosculandum in homine, & illo mortali, diuinũ pectus,

omni

omni doctrina abundantißime præditum. Quò nunc rapiar? Quò me diuertam? Pergam'ne an cœptis desistam? Commemorem'ne, quæ innumera sunt? Præstat animi cõponere motus, & menti pristinam restituere tranquillitatem. Omnia profecto quibus, uel Astronomi, uel Astrologi occupantur diligentißime explorauit. Pertranseo in hac parte Cosmographiam, & simules, quæ astrologiæ affines sunt. De quibus magis fusa oratione, & prolixiore sermonis ambage nonnihil recenserem, si modo ex his gloriam nasci magnam ex æquo perpenderent omnes. Vtinam non adeßent morosuli aliquot superciliũ contrahentes, quibus hæc parum digna uidentur, ac proinde displicent. Cæterũ hos ego lippos φιλαύτους καὶ παντολάβους mentisq; expertes nomino: quum oculis hisce meis uideam, nõ infimæ sortis uiros, nec inter postremos literarum alumnos numerandos, despici, uellicari, morderi, ab homuntionibus huiusmodi etiam abiectißimis, qui humanitatis habẽt tam parum, quàm nihil. Sed ualeant pestes illæ, ac abeant, longius abscedant quicunq; sint, suis cũ nænijs propria inuidia consumẽdi. Ego tales per Iouem omnibus diris deuouens in squalidum carcerem coniectos, tandem ut digni sunt, ad miseram crucem rapi, ac male perdi cupiam. Quid si nunc Græcæ linguæ copiosißimæ, cognitas omnes partes uestris occinam auribus? Num iterum tanti ingenij magna uos ceperit admiratio? Non mediocris hercle opinor. Homerum illum Græcorũ toties iactatum laudibus, nec minus Latinorum ore probatum, ad unguem memoriter tantum non recitare ualeret. Huic adeò fuit hactenus in-

 tentus

tentus, ut omne ingenij acumen illius lectioni acconmo dauerit. Nunc itaq; quid dicendũ restat? Tam alacer iste hominis animus quò nõ aspirauit? Est'ne uiri clarißimi quod amplius in Ringelbergio desideretis? Homo est, ita me deus bene amet, cui nihil deesse uidemus, quod uel ad morum integritatẽ, uel uitæ candorem poßit adiungi. Qui tam est comis, tam humanus in omnes, ut maximi quiq; uiri eius consuetudinem crebro summis uotis ambierint. Hunc omnes penè musarum cultores, uelut præsidium quoddam suum & dulce decus, colunt, uenerantur, obseruant. Vt quod uix de aliquo proferre audeam, huic non incommode tribuerim, ingenium ipsis Gratijs mediusfidius, non modo dignius, sed & uenustius, & gratius. Præter hæc animus generosus regiones, ut uarias ita & plures lustrauit, siue quo doctorum uirorum frueretur interdum iucundißima neceßitudine, siue ut reperiret aliquando eũ, ex quo noui aliquid addisceret, uel ut ipse se uelut clarum iubar omnibus suspiciendum, præberet. Verũ non est mihi celeberrimus uir ita iactandus, ut omnia quæ de eo mihi certo constant expendam: ne dicere uidear, musarum zelotypo inanis arrogantiæ aliquid subrepsiße. Cuius si animi candorẽ adferre uellem, iterum longe plura quàm quæ iam dicta sunt nobis essent exponenda. Quàm serios, quàm festiuos in uia nonnunquam recreandi animi gratia, & leuandi tædij iocos atq; sales deprompsit. Quid si experimenta illa, si multiformes diuinandi species enumerem? Vociferabuntur mox omnes dubio procul, me amentem esse, rationis oblitum, & ad longiora duci, quàm locus

postu

postulabat. Quare nũc quod maxime dictum oportuerat, auditu fortaßis non indignum, animus est in medium adferre. Quum Ioachimus iste tot adeptus pulcherrima literarum ornamenta, semper Fortiũ sese præstaret, hoc est sui similis esse pergeret, cũ iam animus firmior multo, quàm antea, indies maiora conciperet, quod uix aliquis aut saltem mortalium paucißimi mente agitarunt, cum gigantibus, Polyphemis, Briareis, & Cyclopibus de eloquentiæ uictoria certamen censuit ineundum. Nam quid non facile audeat Fortius? Itaq; ne uel aliqua in re sese Fortium præstare desineret, animum ad studia diuersa flectens, quum omnia perpetuæ gloriæ nominisq; immortalitati posthabenda existimaret, conatũ omnem, omnes neruos, uires deniq; omnes tum animi tum corporis, toto impetu ad stili exercitationem conuertit. Optimum ergo ex multis, & non nisi selectis autoribus scribendi modum, summo labore, pluribus uigilijs, frequẽti sudore, sibi demum comparauit. Hic autem, ut nemo non nititur excellentißimus haberi, ita iste tam insigniter laborauit, ut ex tot milibus eiusdem certaminis palæstritis, uictoriæ solus tulerit palmã. Porrò siue quo subobscuras adhuc literas illustraret, siue quo nos ad ardua queq; obeunda negotia, uelut claßicum canens, hortaretur: libros complures in lucem emisit, quorum nonnullos lubet recensere. Studuit iuuentuti maiorem in modum prodesse, quum schemata, elegantias, dicendi uaria genera, & periodos explicaret. Quàm uero modeste, quàm exacte in peragendo Dialectico & Rhetorico artificio, suo functus sit munere, iam notum

est omnibus, qui earũ aliquid gustarunt. Astronomis, cæterisq; mathematicis quomodo fecerit satis, libri ea de re conscripti (quibus Erasmus literarum decus, & musarum delitium honoris permultum tribuit) palam uelut ore loquuntur. Non pauci, quos equidem norim, ut interim de me ipso sileam, ingenuo quodam pudore quantum per hunc profecerint, fatentur. Deniq; plurimum huic debent omnes quicunq; literis bonas horas collocant: utpote quibus omnem studij rationem adeò polite præscripsit, ut nullo unquam seculo tale opusculum prodierit. Librum de homine ædidit, in quo fatearis oportet Ioachimum Fortium nominis immortalitatem sibi cõciliasse. In alijs quidem uicit multos: at hic seipsum, Fortium inquam, superasse uidetur. Quis obtestor uos ego P.C. non uideat, quàm uere hominem totum expresserit, quàm scite eum suis depinxerit coloribus? Nemo igitur in hunc parum amico esse animo debet, cui & nos omnes & tota iuuentus maximam referre gratiam debemus. Sed prolixa oratione opus non est efferre, quæ diuinum ingenium quotidie meditatur, quin potius rei euentus & exitus uestro desiderio, abunde ut spero, faciet fidem. Virum hunc merito à me esse laudatum existimo, qui etiam laudationem omnem facile excedit. Cognoscitis opinor satis quas uirtutes, quas tum animi tum corporis dotes, quas bonas artes, quam probam uitam, parens natura in unum hunc uirum contulerit. Tibi uero ò Ioachime, ut ad te semel ueniam, hominum cunctorum quos terra sustinet doctißime, quis mortalium grates persoluet labore tuo dignas? Quibus potißimum
xeniolis

xeniolis, animum tuum regium ſalutabimus? Auro'ne? an lucidiſsimis gemmulis? Sed hæc tu tuis delectatus muſis auerſaris. Tute igitur gloriæ immortalitatem, atq; ſummam beatitudinem, pro tot ſudoribus à ſupremo illo opifice rerum ſis precor habiturus. Te colant, ornent, obſeruent omnes, doctrinam, ſi adſequi nequeant, ſuſpiciant, ac imitari conentur.

DIXI.

HYPERIVS RINGELbergio.

EVclidem mirati ſunt plurimum ſui Megarenſes. Ptolemæum ſuum iactauit Aegyptus. Illi geometram inclytum: hæc aſtrologum expertiſsimum. Arpinates mire applaudunt Tullio, Mantuani, Vergilio. Iſti celeberrimo gaudent poëta: oratore illi præſtantiſsimo. Felix aliquod ſeculum laudauit Priſcianum, laudauit & alia ætas inſignes Dialecticos. Te uero Ringelbergi doctiſsime, non ſine cauſa laudibus extulimus, non aſtrologum modo & præclarum grāmaticum: uel geometram aut Dialecticum, ſed oratorem incomparabilem: unicum totius rei literariæ & ornamentum, & lumen ſereniſsimum. Male ſani & infauſto ſydere nati, qui tuis non fauent laudibus, qui te per alios promoueri ægre patiuntur. Tu compendioſiſsime, ut paucis libellis, ita & perpolitis, omnium animos, ad meliora ſtudia amplectenda hortaris. Tu eleganter in tuo gymnaſio, tua in patria pueros docuiſti Plautina, Terentianaq; uerba ſona-

re. Tu ſophiſtarum uitandas probas apodixes. Tu Græcas literas, optime tuo munere fungens, profiteris clariſsime. Boni conſulas quæſo, inuerecundam noſtram laudationem, qua tuum nomē plus fortaſſe offuſcari ualeat, quàm illuſtrari. Multum ego tibi, plurima debēt omnes. Sed ualebis, tui Andreæ nō immemor, qui clientulos inter poſtremos rogat annumerari.

EIVSDEM EPIGRAMMA.

Delitium terræ gens Battaua laudet Eraſmum,
Agricolam Phryſius cantet, in aſtra ferat.
Barlandos reſerat nunc clara Zelandia doctos,
Dorpius & magnum ſit decus uſq; ſuis.
Longolium ſequitur iam Ringelbergius autor,
Aedidit hunc nobis terra Brabanta uirum.
Pierides ueſtrum decus hoc redamate ſorores
Pieridum decus hoc, uos redamate uiri.

DES. ERASMVS ROT. IN Inſtitutiones Aſtronomicas.

Si cupis aſtrigeri primordia diſcere mundi,
Ac mox æthereos implexos orbibus orbes,
Deniq; quàm uario cinctu, quæ ducitur arte
Linea, conuexi ſpatium ſecet, hæc age pubes
Perlege, quæ triplici Ioachimi cura libello
Tradidit, ac facilem patefecit ad ardua callem.
Surrige te, qui repis humi, patriamq; reuiſe.
Aſtra leuis repete aſtra, genus qui ducis ab aſtris.

In eaſdē

IN EASDEM IOANNIS
Oporini carmen.

Qui cupis astrorum uarios prædiscere uultus,
Quæ mundi ætates, quæ'ue sit effigies.
Quem peragat Phœbus, nec non uaga Delia cursum,
Quot signa atq; orbes, signiferiq; gradus.
Quæ'ue sit horarum ratio, quæ puncta, diesq;,
Quo pacto exurgant sidera, quoq; ruant.
Quid'ue sit Arcturus, nutrixq; Capella, Canopus:
Et musæ, atq; Helice, Arctophylaxq;, Canis.
Et quæ Pleiades, Hyades, Cynosura, Triones,
Quem natura sagax seruet ubiq; modum.
Huc properes, nec te moueat quia parua uidentur:
Sæpe ingens paruis gratia rebus inest.

Eiusdem aliud hexasticon.

Si bene Ioachimi lector studiose libellum.
Verses, non dubium, commoda multa feres.
Nam docet æthereos certa ratione meatus,
Quo quæq; exurgat stella, cadat'ue loco.
Dispeream si quisquam eadem tam scripsit acute:
Magna sub exiguo corpore Gaza latet.

Eiusdem aliud gliconicum,
Asclepiadeum.

Huc uortat facilem gradum
Si quem celsa iuuat sidera persequi.
Qua natura potentia,
Et mundum, & uarias condiderit uices.
Quis musas uariet modus.

Que

Quæ'ue Atlantiades, Vergiliæ, Canes.
Omnino hic mage candido,
Quàm si bella legas, ingenio est opus.
Sed nec conferat huc pedem
Terrenis animum fractus amoribus.
Sunt hæc libera, liberos
Exquirunt animos, candida pectora.
Summa: hic fungus aget nihil,
Tantum hæc ingenijs nobilibus patent.

Eiusdem aliud phalecium.

Non magno caret hic breuis libellus
Fructu, quem bene cuncta honesta doctus
Ringelbergius ædidit refertum
Doctis Pierijsq́;, Gratijsq́;.
Sic nanq; æthereos canit meatus,
Vt non quisquam alius magis diserte
Antehac scripserit, hunc tibi parare
Non magno eximium potes libellum.

IOANNIS MORISOTI.

Clio.

Rosida, Lucifero stellas cogente, redibat
Tithoni coniunx: dum nostro in monte sedebam
Castaliam iuxta, Ioachimum amplexa Brabantum,
Oraq́; demulcens pulchro suffusa rubore
Omnia quæ prisci geßissent prælia Reges,
Quæq́; uidebantur memoratu digna, docebam.

Euterpe.

Quis te poße leues calamos inflare negaret,

Cum se

Cum ferar hos labris inseruisse tuis?

Thalia.

Referre socco indutus amores, uirginum
Raptus, & obiurgationes patrias,
Dolosq; seruorum potest Ioachimus: hunc
Nanq; aluimus, erudire nec cessauimus.

Melpomene.

Indui ego cothurnum, eiq; docui innitier,
Atq; horrifico uocare boatu numina
Inferna Plutonem, Charontem, Cerberum,
Proserpinamq;, inde execrationibus
Vtier atrocibus, omnia demum facinora
Patrare, lachrymasq; elicere spectantibus.

Apollo.

Vultis sanari ægroti cito?
Callere tu herbas? Fortius uocetur.

Terpsichore.

Dum tuas audit cytharas chorea:
Funditur latis numerosa campis,
Atq; per crebros agitatur orbes
Osa quietem.

Erato.

Siquando uelit in gramineo sedens
Campo, subq; nigræ frondibus arboris,
Iam tandem radio deposito, Deam
Deplorare fugacem: metra præbeo.

Polymnia.

Romanos reddidit attonitos
Cicero, Graios Demostenica

Vis, & dicendi maiestas.
At si uel declamas: subito
Non Romulidas, non Argiuos,
Sed Cœlicolas facis attonitos.

Vrania.

Fulgida noctiuago uehitur dum Cynthia curru,
Latet, nec orbis Lacteus:
Erigit intentus tacitos ad sidera uultus,
Diuq; secum cogitat.
Tum uidet ensiferum Oriona, Helicenq; Tonanti
Gratam, ministra cum altera,
Necnon Vergilias, Hyadasq;, pigrumq; Booten.
Hac arte eum donauimus.

Calliope.

Cum iuuat Heroum laudes, ac fata Deorum
Grandisona narrare tuba: mox spargo liquore
Ora Caballino, capitiq; impono corollas
Mæonias, ut qui magno successit Homero.

Mnemosyne.

Audistis iuuenes, uiri, senesq;
Quid proles mea dixerit, deusq;?
Maxume uideo, stupetis omnes.
Hoc addam tamen additura nunquam
Siquid uerius arbitrarer esse.
Vllo tempore non fuisse quenquàm,
Nec (quod mirius est) reor futurum,
Qui uel in minimis, minutulisq;
Componi tibi posit ò Brabante.
At dicetis, adest, negabo rursum.

O sæ

O felicia ſecla ter, quaterq́ʒ,
Diuum munere quæ uirum tuliſtis
Talem. Quin iuuenes, uiri, ſenesq́ʒ,
Conceßum quibus aureos libellos,
Vel dignos potius manu Mineruæ,
Dignos corde, cerebro, & ore dignos
Attrectare, uidere, lectitare,
Muſæa omnia ſpargitis uirenti
Lauro, & carmina dicitis ſubinde,
Sacrum nempe locum ſacris libellis
Ornantes? Nec id imminuta ueſtra
Reddat gaudia, Gryphius quòd illos
Excudit nitidis typis, labore
Summo. Non ualet eße non ſuaue,
Quod tam nobilis officina curat.

LVGDVNI APVD
GRYPHIVM,
ANNO
M. D. XXXI.

